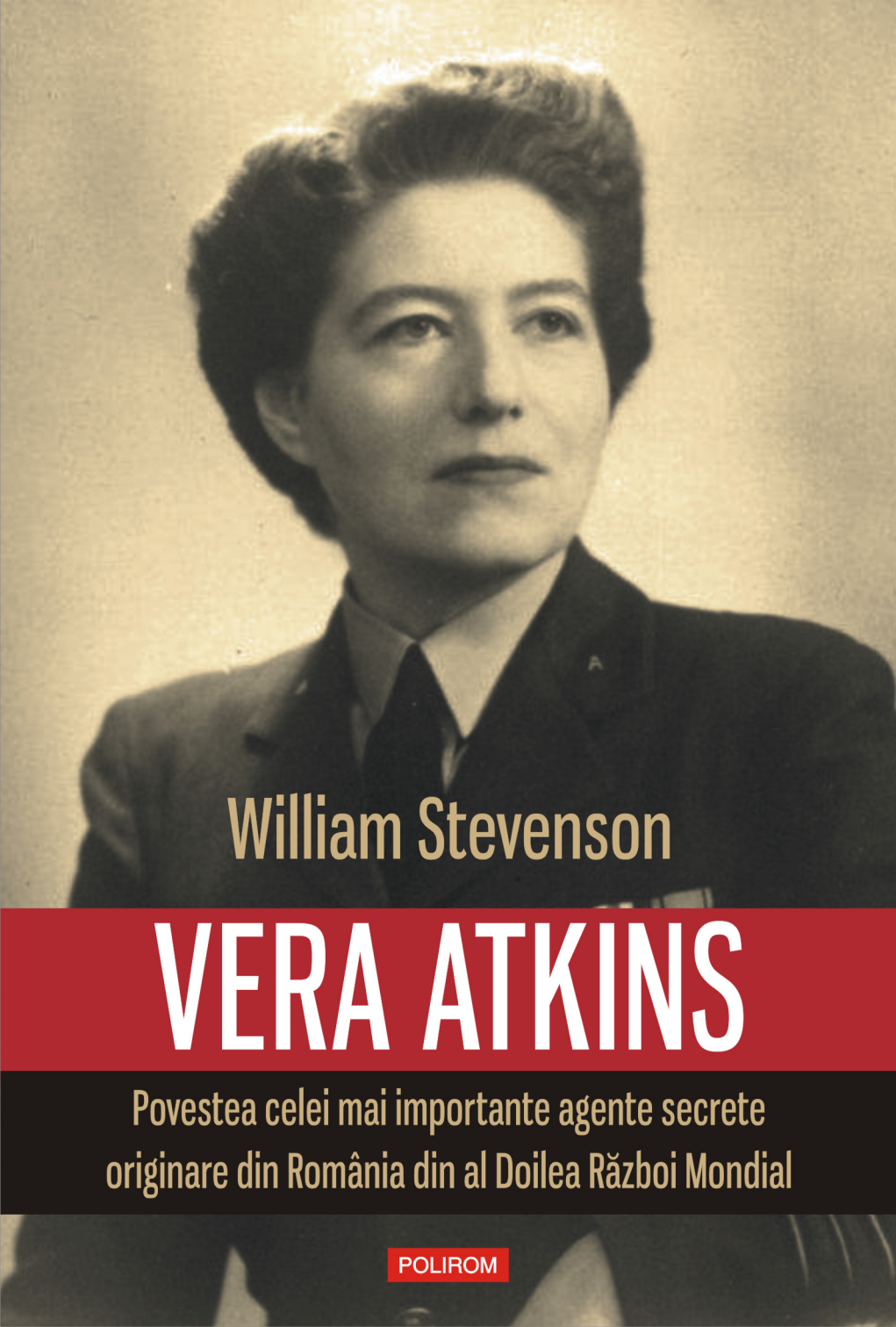

William Stevenson

VERA ATKINS

Povestea celei mai importante agente secrete originare din România din al Doilea Război Mondial

POLIROM

HEXAGON
ISTORIE

WILLIAM STEVENSON (1924-2013) a fost jurnalist și scriitor canadian, născut în Marea Britanie. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial a luptat ca pilot de vînătoare pentru Marea Britanie, fiind instruit în spionajul aviatic. A fost corespondent de război și a publicat 16 cărți, între care: *A Man Called Intrepid* (1976), *90 minutes at Entebbe* (1976), *Intrepid's Last Case: The Super Spy Who Helped Take Down the Nazis Tackles the KGB* (2002), *Operations Management* (2006) și *Past to Present: A Reporter's Story of War, Spies, People, and Politics* (2012).

William Stevenson, *Spymistress. The Life of Vera Atkins, the Greatest Female Secret Agent of World War II*

Copyright © 2007, 2011 by William Stevenson

© 2014 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvîrșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: Vera Atkins ca ofițer de escadrilă al WAAF, 1946

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

STEVENSON, WILLIAM

Vera Atkins: povestea celei mai importante agente secrete originare din România din al Doilea Război Mondial / William Stevenson; trad.: Ciprian Șiulea. – Iași: Polirom, 2014

Bibliogr.
Index

ISBN print: 978-973-46-4334-9
ISBN ePub: 978-973-46-4522-0
ISBN PDF: 978-973-46-4523-7

I. Șiulea, Ciprian (trad.)

327.84(=135.1)(420) Atkins, V.
94(100)"1939/1945"
929 Atkins, V.

Printed in ROMANIA

William Stevenson

VERA ATKINS

Povestea celei mai importante agente secrete
originare din România din al Doilea Război Mondial

Traducere de Ciprian Şiulea

POLIROM
2014

Cuprins

Prefață 7
Introducere 13
Termeni și abrevieri 21

1. Fiica lui Max 27
2. Prieteni Comuni *versus* Oameni Vinovați 43
3. Să-l omorîm pe Hitler? 52
4. Întoarcerea la Berlin 64
5. Coroana sau omul de rînd: unde este trădarea? 69
6. „Anglia izolată" 83
7. Conexiuni 91
8. Creieri împrăștiați cu o *knopkierie* 100
9. Polonia sparge prima Enigma 108
10. Trădări din toate părțile 115
11. Prima misiune a Verei într-un război deschis 120
12. NTDB: nu te da bătut 134
13. Adversarul vostru iubitor: Gestapo-ul 141
14. Războiul fals ia sfîrșit 147
15. „O gherilă gigantică" 155
16. Buzele unei femei stranii 162
17. Sabotaj și așa mai departe 168
18. Anul Singuratic 175
19. Un război civil ia sfîrșit, un coșmar începe 186
20. „Angajați speciali care nu sînt plătiți din fondurile armatei" 194

21. „Putea să facă orice cu dinamita, mai puțin s-o mănînce” 204
22. Camera Neagră 213
23. „Trebuie să creadă în ceea ce face, altfel ar înnebuni” 219
24. Vizita în zbor 228
25. Distrugerea „Scutului Franței” al lui Laval 237
26. „Aceasta este o crimă fără nume” 244
27. „O linie roșie și subțire” 257
28. Complet ocupată 267
29. Cacealma și contracacealma 278
30. Iepurele Alb sare în bîrlogul „Guvernatorului” 286
31. Un ochean neprevăzut și gigantic 294
32. Rolande 307
33. Rețele încurcate 313
34. Inteligență mortală și jocuri radio 321
35. „Viața pe care o am e a ta” 326
36. „Lordul Vansittart este unchiul meu” 343
37. „Dar dacă această cauză nu e bună...” 350
38. „Dacă ăștia nu mor bine, va fi o problemă” 355
39. O ironie teribilă 364
40. Mistere neelucidate 372
41. Filiera americană 378

Note 385
Index 403

Prefață

Vera Atkins a fost liderul strălucit și foarte eficient al unui grup de elită care a luptat în secret împotriva naziștilor din Europa ocupată, după înfrîngerea Franței în 1940. Acești tineri curajoși s-au oferit voluntari pentru Special Operations Executive (SOE), înființat în acea perioadă de mare pericol de Winston Churchill, ultima speranță a unei țări pe ai cărei lideri el încercase de mulți ani să îi facă să conștientizeze pericolul tot mai mare reprezentat de Germania nazistă. După o lungă perioadă în care nu a ocupat nici o funcție în stat, Churchill a devenit brusc – „aproape prea tîrziu", remarca el – prim-ministru pe 10 mai 1940 și a trebuit să se confrunte imediat cu guvernanții care doreau să se înțeleagă cu Hitler și să facă o pace separată. Chiar și unii ofițeri de stat-major loiali din Ministerul de Război al guvernului lui Churchill erau iritați de secretomania din jurul SOE și se temeau că acțiunile violente întreprinse de agenții săi împotriva inamicului erau incompatibile cu tradițiile democratice, „încălcînd legile internaționale și conceptul de *habeas corpus*". Churchill, foarte pragmatic, răspundea acestor subtilități instruindu-i pe șefii de cabinete britanici să „instaureze o domnie a terorii care să transforme viața ocupanților germani într-o suferință neîntreruptă". Acest mesaj îi dădea de asemenea Verei Atkins aprobarea să conducă operațiunile din Franța ocupată așa cum îi dictau mintea ei extraordinară și hotărîrea de oțel.

După ce a devenit prim-ministru, speranța lui Churchill era că, mai devreme sau mai tîrziu, America se va alătura Angliei în combaterea extraordinarei mașini de război germane, căci, în ciuda aparițiilor sale publice rebele și a declarațiilor lui răsunătoare, el nu avea deloc siguranța că Anglia putea să cîștige războiul singură. Relațiile lui cu președintele Roosevelt erau bune, dar pe măsură ce se apropiau alegerile din 1940, Roosevelt și-a avertizat prietenul că în Statele Unite sentimentele împotriva războiului erau puternice, chiar copleșitoare, lucru pe care nu îl putea ignora. În acel an electoral, Roosevelt și poporul american erau de asemenea departe de a fi convinși că Anglia

avea să cîștige războiul. Pentru a avea o imagine mai bună, F.D.R. l-a trimis la Londra pe consilierul său de nădejde William J. Donovan, viitorul șef al OSS*, pentru a evalua situația. Acolo, Donovan a fost pus în legătură cu Vera Atkins. Aceasta l-a impresionat atît de mult, încît el i-a transmis președintelui ce impresie puternică îi făcuse curajul ei și al Marii Britanii și convingerea lui că situația avea să se schimbe. Astfel, putem să spunem că, pe lîngă realizările ei ca agentă secretă britanică, Vera Atkins a fost și un factor-cheie în convingerea administrației Roosevelt de succesul pe care urmau să îl obțină Aliații.

SOE era tentativa disperată a lui Churchill de a demonstra că bătrînul leu încă mai trăiește și, de fapt, de a le face viața o „suferință neîntreruptă" naziștilor, care, după atacurile *blitzkrieg* asupra Europei continentale, se pregăteau să îndeplinească Directiva 16 a lui Hitler și să invadeze Anglia. Mandatul SOE a fost de la început acela de a sabota, incendia, hărțui și ucide inamicul, „de a pîrjoli continentul". Avea uimitor de puțini oameni. Dintre cei 480 de agenți din Sectorul Francez, 130 au fost torturați și mulți au fost executați în circumstanțe șocante. În ciuda pierderilor grele, acești bărbați și aceste femei au făcut ravagii în rîndul naziștilor din întreaga țară de-a lungul celor patru ani îndelungați de ocupație germană. Cu ajutorul tot mai însemnat al Rezistenței Franceze, au tăiat liniile telefonice pentru a-i obliga pe germani să comunice prin radio (astfel încît Bletchley să îi poată intercepta), au aruncat în aer poduri și tuneluri și au provocat deraieri ale trenurilor militare. După cum arată acest volum, la momentul invadării Normandiei, pe 6 iunie 1944, aceștia erau atît de eficienți în a hărțui diviziile germane care se grăbeau să ajungă din sudul Franței sau de pe Frontul de Est pentru a întări efectivele din Normandia, încît au încetinit sosirea lor suficient de mult, poate, pentru a schimba cursul războiului.

În Europa dinaintea războiului, Vera lucrase deja împotriva inamicului nemilos. A fost ajutată în efortul ei secret de William Stephenson (Intrepid**), un om de afaceri canadian care, împreună cu alți nord-americani stabiliți în Europa, simțise pericolul reprezentat de ascensiunea la putere a lui Hitler și constituise la New York biroul British Security Coordination*** (BSC). Cînd s-a întîlnit cu Vera, mai întîi la București și apoi la Londra, Stephenson a fost atît de impresionat de inteligența ei, de numeroasele limbi pe care le stăpînea, de abnegația și

---

* Office of Strategic Services – Biroul pentru Servicii Strategice, serviciu secret american, precursor al CIA (n. tr.).

** „Cutezătorul" – numele de cod al lui Stephenson (n. tr.).

*** Agenția Britanică de Securitate (n. tr.).

de atitudinea ei profund antinazistă, încît a trimis-o în misiuni de culegere de date în mai multe țări europene, raportînd în secret descoperirile ei cîtorva oameni de încredere din Marea Britanie. Împreună, cei doi i-au furnizat lui Churchill, pe atunci izolat din punct de vedere politic, informații referitoare la amenințarea nazistă din ce în ce mai mare și la neglijarea deplorabilă a dispozitivelor de apărare britanice. Aceste date au fost ignorate de cei mai mulți membri ai Parlamentului înainte de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, pe 1 septembrie 1939, cînd primul atac *blitz* german a subjugat rapid Polonia. Atunci a apărut o rezistență poloneză antinazistă aprigă, ce a inspirat mișcări de rezistență similare în alte țări ocupate de germani. Vera și-a dat seama imediat că Franța, aflată pe celălalt mal al Canalului Mînecii, avea să devină în curînd un teren fertil pentru agenții ei.

În ciuda numelui și a comportării ei foarte britanice, Vera era de fapt o evreică de origine română, născută Vera Maria Rosenberg la București. În Anglia era expusă din acest motiv unui pericol constant din partea Legii Străinilor din 1793 și a Legii Secretelor de Stat, care incriminau publicarea – chiar republicarea – anumitor informații ce puteau constitui un risc de securitate. A adoptat numele de Vera Atkins, derivat din numele de fată al mamei ei, Etkin, pentru a evita să fie închisă ca străin inamic. La bătrînețe, Vera dansa și se amuza cu supraviețuitorii SOE, care o știau drept domnișoara Atkins și o cinsteau pentru inteligența și loialitatea ei și care nu au vorbit niciodată despre munca lor din timpul războiului pînă cînd SOE nu a început să fie atacat de criticii postbelici.

Colonelul Maurice Buckmaster, care lucrase alături de Vera, a fost consternat cînd, în octombrie 1958, a fost publicată o carte intitulată *Double Webs*. Autoarea ei, Jean Overton Fuller, susținea că ofițerul pentru operațiuni aeriene din Franța, Henri Dericourt, fusese de fapt agent dublu și că agenții SOE erau sacrificați intenționat, „pentru a abate Gestapo-ul de la operațiuni mai secrete". Pe 13 noiembrie 1958, doamna Irene Ward, membră a Parlamentului, a propus o moțiune care solicita o anchetă cu privire la această acuzație referitoare la incompetența SOE, precum și la altele asemănătoare, pe baza Legii Secretelor de Stat. A fost convinsă să nu meargă mai departe de prim-ministrul de atunci, Harold Macmillan, care a spus că urma să se ceară o relatare oficială. Aceasta a apărut opt ani mai tîrziu, în 1966, scrisă de M.R.D. Foot, cu detalii aprobate de guvern și publicată de Her Majesty's Stationery Office.

Buckmaster a făcut o declarație publică care spunea, printre altele: „Evenimentele care au avut loc cu peste 20 de ani în urmă și-au pus

amprenta asupra multor oameni care ar fi dorit să lase morții să se odihnească în pace (permițînd rezultatelor obținute prin curajul lor să vorbească de la sine). [...] Ni s-a spus că sîntem amatori. Este adevărat că SOE a fost o unitate ad-hoc, pentru care nu existase o organizare înainte de război. [...] Cea mai îngrozitoare acuzație împotriva noastră a fost că am trimis INTENȚIONAT agenți în mîinile Gestapo-ului", pentru a fi torturați și pentru a dezvălui informații înșelătoare. „Neg categoric astfel de acuzații monstruoase și intolerabile [...] După cum spunea generalul Eisenhower, Rezistența Franceză «a scurtat războiul cu multe luni». Lumea are față de bărbații și femeile din Sectorul Francez [al SOE] o datorie care nu va putea fi achitată niciodată pe deplin."

Toată viața, Vera purtase bătălii cu birocrații și șefii militari care nu erau de acord cu „șarlataniile" SOE. Se luptase mereu cu SIS*, ale cărui rețele europene fuseseră compromise de răpirea agenților săi de către germani. Unii șefi ai SIS urmăreau de fapt distrugerea SOE. După război, Vera și-a ținut gura, fiind conștientă de vulnerabilitatea ei din cauza vînătorii de agenți sovietici evrei sau originari din străinătate din timpul Războiului Rece.

În timpul vieții, Vera nu a dat declarații publice. Avea amintiri neplăcute legate de încercările SIS de a închide SOE între 1940 și 1945, în timp ce agenții ei luptau cu îndîrjire în străinătate. Imediat după al Doilea Război Mondial, inamicii interni ai SOE au reușit să închidă unitatea. Apoi, la începutul anului 1946, un incendiu misterios a devastat ultimul etaj al sediului SOE din Baker Street, distrugînd mare parte din arhiva sa. Potrivit lui Angus Fyffe, veteran al SOE și arhivar al acestuia, acele documente conțineau bombe cu ceas politice, care stăteau să explodeze. Vera și colegii ei luptaseră cu înverșunare în timpul războiului ca să-și păstreze independența față de Ministerul de Război și birocrația oficială. După terminarea războiului, Vera s-a retras la casa ei din Winchelsea, unde a trăit liniștită – și tăcută – în următoarea jumătate de secol.

Vera a trăit suficient cît să vadă încă o dată cum se confirmă previziunile lui Churchill. Aceasta a justificat tăcerea ei. De ce să dezvălui secrete care să satisfacă pe termen scurt curiozitatea publicului, secrete despre operațiuni clandestine, explozibili improvizați și arme pe care un nou dușman le-ar putea adopta? Avea încă rețineri vizavi de eficacitatea legilor privind secretele de stat, dar nu a crezut niciodată, cum

---

* Secret Intelligence Service, principalul serviciu secret extern britanic, cunoscut și ca MI6 (n. tr.).

au făcut-o mulți cînd Războiul Rece a luat sfîrșit, că am ajuns la capătul istoriei. Cartea lui Churchill *The River War*, publicată în 1899, și propriile ei dificultăți în lupta cu inamicii interni au convins-o că legile privind secretele de stat erau doar o soluție de rezervă pentru a înfrunta pericolele mari. Vera știa că procedurile parlamentare pot merge mînă în mînă cu secretele de stat, după cum o dezvăluie povestea ei nespusă pînă acum.

Introducere

Sergentul de poliție mi-a întins o hîrtie.

— Iată adresa. Un fel de minister secret nou. Întreabă de Atkins. Supraveghetor antiaerian. Sau așa ceva.

Sergentul s-a foit, jenat.

— Bun, ia-ți bicicleta, rapid!

Bombardarea Londrei era la apogeu în vara anului 1940. Eu duceam mesaje cu bicicleta între secția de poliție din East Ham și posturile de urgență dacă liniile telefonice erau întrerupte. Uniforma mea de cercetaș îmi permitea accesul pe străzile închise pe care salvatorii căutau supraviețuitori sub dărîmături. Mașina de război a lui Hitler distrusese Franța și se pregătea să traverseze Canalul Mînecii. Văzusem în ziarul procomunist al sergentului, *Daily Worker*, că președintele Comisiei de Relații Externe a Senatului american, Key Pittman, spusese că Marea Britanie va fi cu siguranță înfrîntă și că „trebuia să capituleze". Sergentul nu citea niciodată ziarele populare, insistînd că „sînt conduse de baroni de presă pronazișți".

Adresa era în West End. Picadilly, Marble Arch și Palatul Buckingham fuseseră lovite în timpul nopții, ca și conacul din Park Lane al marchizului de Londonderry, fost ministru al Aviației care voia o alianță cu naziștii. Eu știam prea puțin despre aceste lucruri. Eram doar o soluție de rezervă ca mijloc de comunicare: un băiat mic, cu capul și genunchii dezgoliți, care trecea cu bicicleta printre tramvaie răsturnate și cablurile lor electrice căzute, ce scoteau scîntei albastre printre șinele metalice contorsionate. Șoferii autobuzelor roșii supraetajate încercau, curajoși, să respecte orarele din timp de pace, iar unii plonjau în gropile care se căscau abrupt cînd bombele cu ceas explodau. Într-un crater, autobuzul de Ladbroke Grove scîrțîia și gemea ca un dinozaur pe moarte.

Ministerul preluase o clădire veche venerabilă, protejată cu saci de nisip de suflul exploziilor, cu benzi de hîrtie lipite pe ferestre pentru a limita spargerea sticlei. Portarul în uniformă m-a pus să aștept în galeria cu portrete întunecoase, șiruri de mici nobili bogat înveșmîntați,

cu feţe rubiconde, satisfăcuţi de propria imagine. Mi l-am imaginat pe sergentul de poliţie jubilînd, „zîmbetele alea o să dispară după bătaia pe care o încasăm. Bogătanii au pariat greşit pe Hitler, sperînd că naziştii lui o să pună o barieră împotriva bolşevicilor şi sovietelor. Cel puţin asta spuneau cei mai mulţi oameni din East End".

— Eu sînt Atkins.

Vocea de fată m-a surprins. Nu mă aşteptasem ca Atkins să fie o femeie tînără şi frumoasă. M-a dus la un bărbat care purta un costum în dungi. Acesta avea accent de bogătaş.

— Eşti cercetaş regal?

— Da.

— Atunci eşti de încredere?

— Da.

— Tatăl tău e în siguranţă. O să plece din Franţa în curînd. Spune-i mamei tale. Dar dacă ea sau tu spuneţi oricui altcuiva, o să moară.

Franţa? Credeam că tatăl meu e în America. Întrebările mi-au îngheţat pe buze. Bărbatul îmi servise lecţia obligatorie despre preţul mare care urma să fie plătit dacă era trădat secretul şi se întorsese la chestiuni mai importante. Tînăra femeie m-a condus pe coridoare întunecate, în sus şi în jos pe trepte largi şi goale de piatră, înapoi în stradă. Avea o talie îngustă şi era agilă. A privit cum încalec şaua bicicletei şi cum îmi dau la spate masca de gaze. Am pus un picior pe bordură şi am ridicat privirea.

— Domnişoară Atkins?

A dat din cap. Ochii ei cenuşii m-au străpuns. Cu siguranţă îmi citea gîndurile, cu micile lor secrete murdare de şcolar, cu laşitatea şi lipsa lor de respect faţă de regulile prosteşti. Eram îngrozit.

Apoi ea şi-a descheiat mantaua, ca şi cum s-ar fi debarasat de regulile rigide ale birocraţiei. Avea picioare lungi, care dispăreau sus, sub o fustă scurtă. Ciorapii erau din mătase, iar fusta era departe de a avea lungimea regulamentară. Am respirat uşurat. Era o rebelă, ca mine. S-a aplecat deasupra ghidonului bicicletei, iar eu i-am zărit sînii sub cămaşa de mătase de culoarea lavandei care cu siguranţă nu fusese cumpărată cu cupoanele de raţie.

— Unde ţi-e casca? a întrebat ea.

— Am capul prea mic. Şi pălăria de cercetaş zboară de pe cap.

A rîs, un chicotit plin, nu ţîţîitul dezaprobator al adulţilor. A spus ceva despre fraţii şi sora mea. Mama decretase că nici unul dintre noi nu avea să fie evacuat la ţară, şi o spusese de parcă la ţară ar fi fost în Mongolia: „Tata nu va şti unde să ne caute cînd se va întoarce". Mama era franţuzoaică. Mi-am dat seama că acesta ar putea fi motivul pentru

care el era în Franța, și nu în Boston. Acolo descoperise, cu mult timp în urmă, Știința Creștină. Începînd de atunci, mama citea cu voce tare la micul dejun lecția de fiecare zi din Mary Baker Eddy și *Science and Health, with Key to the Scriptures*. Acest ritual legitima plecările tatei în străinătate. Aveam senzația că domnișoara Atkins știa despre asta. Ne-am privit unul pe celălalt, în lumina slabă. Apoi am conștientizat în sfîrșit vestea: tata venea acasă!

De unde știa bărbatul de la etaj? Anticipînd întrebarea, ea a scuturat din cap, ca pentru a-mi da de înțeles să nu întreb, și mi-a oferit o țigară. Era plăcut să fiu tratat ca un adult, dar știam că n-aș face decît să mă înec cu ea.

— Nu, mulțumesc, domnișoară!

Și-a aprins-o pe a ei. Flacăra chibritului părea încă un act de sfidare: piloții de bombardiere germani erau recunoscuți pentru vederea lor supraumană, iar urletul sirenelor antiaeriene începuse din nou. Am văzut, de aproape, delicata structură osoasă a feței Gretei Garbo dintr-un film despre Émile Zola, o față care nu promitea nimic și care oferea totul. S-a aplecat și mai mult, iar eu am simțit trupul ei cald și mirosul pielii ei goale.

— Ești în prima linie transmițînd mesaje, nu-i așa? m-a întebat. E periculos pe bicicletă, așa-i?

— E singurul mod de a traversa toată mizeria asta, domnișoară. Și cel mai rapid.

— Și de încredere.

Întorcea lucrurile pe toate fețele în mintea ei.

— Nu aveți radio la secțiile voastre de poliție?

— Acolo unde stau eu, nu.

A zîmbit. Un zîmbet trist. Mîna ei mi-a mîngîiat ușor obrazul. Avea o mînă surprinzător de puternică. A spus ceva care se termina cu „totul e iubire". Suna ca Mary Baker Eddy.

— Spune-i mamei tale. O să înțeleagă.

Domnișoara Atkins mi-a băgat un cartonaș în buzunarul de la cămașă.

— Dacă situația devine dificilă, poți să mă contactezi. Unele cabine telefonice funcționează cîteodată.

I-am repetat mamei acele cuvinte. Ea a spus, ca și cum Mary Baker Eddy și domnișoara Atkins erau niște clarvăzătoare ce transmiteau un mesaj codat:

— Asta confirmă că tatăl tău e în siguranță.

A doua zi l-am întrebat pe sergentul de poliție despre clădirile misterioase.

— Cine e la conducere?

— Ce ți s-a spus? a replicat el.

Am spus că jurasem să țin secret.

— Păi, asta e, a ridicat el din umeri. Numa' secrete.

A ezitat puțin.

— E o adunătură de ciudați. Ministerul Războiului Economic. Nu înseamnă cine știe ce. Nici măcar nu mai putem să purtăm un război normal.

În curînd aveam să ocolesc noi cratere de bombe. Fiecare cursă de curier era o mică doză dintr-un drog puternic: pericolul. Am consultat cartonașul primit de la femeia cu picioare lungi și ciorapi din mătase: Vera Atkins, supraveghetor antiaerian. Un nume foarte englezesc. Un accent englezesc foarte elegant. Și totuși, sub discursul detașat și reținut al clasei superioare engleze exista o urmă din căldura continentală a mamei mele. Asta nu era singura contradicție pe care o observasem la domnișoara Atkins. Cum făcuse rost de ciorapi din mătase într-o vreme de raționalizare strictă? Onora spiritul regulilor pe timp de război purtînd pantaloni bufanți de lînă cînd nu o vedea nimeni? O astfel de femeie, ieșind din rolul cuviincios al monotoniei din timp de pace, stîrnea bănuieli neașteptate. Pe cartonaș, lîngă numele ei, era un număr de telefon.

— N-am auzit de așa ceva, a spus sergentul cînd am vrut să formez numărul de la o cabină telefonică de afară.

Dar a sunat și mi-a răspuns Vera.

Tatăl meu a venit din Franța cu un avion Lysander antic. Omul cu costum în dungi care părea șeful Verei era Dr. Hugh Dalton, deghizat în ministru al Războiului Economic, un vechi absolvent de Eton cu recomandări din partea clasei superioare, care plănuise de mult o revoluție a clasei muncitoare împotriva naziștilor. Lysanderul era un avion militar de recunoaștere, demodat, dar suficient de agil pentru a transporta agenți în spatele liniilor inamice.

Familia mea reîntregită s-a mutat în Bletchley Road nr. 109, în Bletchley, căminul spărgătorilor codului ULTRA, care stăteau în adăposturi friguroase din lemn, chinuindu-se în fiecare zi să soluționeze ghicitorile mereu în schimbare din semnalele criptate Enigma. Oamenii din oraș nu au suflat niciodată vreo vorbă. A trebuit să aștept pînă în 2001 ca să-mi spună un văr, Jacques Deleporte, cum familia lui din Franța a fost șocată cînd tata s-a întors înainte de ziua Debarcării din Normandia. Germanii au înconjurat casa, în care era adăpostită o familie de evrei. Tata era în uniformă, ca asigurare că nu va fi împușcat ca spion. Nu a vorbit niciodată despre asta. Și nici mama. Jacques a fost cel care, în cele din urmă, mi-a spus cum mama mea îi învăța pe agenții începători

să-și „strice" franceza învățată în școală dacă voiau să supraviețuiască în Europa ocupată.

În anii care au condus la al Doilea Război Mondial, Vera îi furnizase lui Winston Churchill informații despre pregătirile secrete ale Germaniei pentru un *blitzkrieg*, cînd el era izolat din punct de vedere politic, calomniat drept promotor beţiv al războiului. La mijlocul anului 1940, s-a trezit dintr-odată la conducerea unui război care părea deja pierdut. Drept răspuns, Churchill a înființat Special Operations Executive (SOE), o agenție secretă specializată în metode alternative. Vera a devenit unul din cele mai valoroase active ale lui, o șefă a spionilor. Structura SOE era atît de fluidă, încît, dacă ea ar fi ales să poarte uniforma modestă a unui ofițer pilot, putea în continuare să dea ordine unui general-maior.

Cu o lipsă de secretomanie intenționată, Churchill a proclamat directivele SOE: să dea foc Europei! Să facă din viața lui Hitler o suferință neîntreruptă! Să lovească și să fugă! Să măcelărească și să dispară! Această retorică avea menirea de a-l face pe Hitler să își reconsidere planurile de invazie și să le arate americanilor că ajutorul lor nu ar fi irosit. După asta, SOE a devenit practic invizibil, mai puțin atunci cînd Vera a fost autorizată să-i arate unui american influent, directorul OSS William J. Donovan, aflat în prima lui misiune secretă pentru președintele Franklin D. Roosevelt, pregătirile pentru ceea ce ea numea „operațiuni subversive": angajarea de aproape a unui dușman superior din punct de vedere fizic de către armate clandestine aprovizionate cu arme inventate în grabă, care se puteau asambla rapid pe teren, pentru sabotaje, asasinate și lupte corp la corp.

Vera și-a recrutat agenții cu grijă, i-a antrenat pînă cînd cădeau din picioare de epuizare, i-a testat în mod constant, apoi i-a trimis personal în misiuni. Armata ei clandestină ajungea departe în spatele liniilor inamicului, lua legătura cu luptătorii din Rezistență, elimina ținte vitale, îi ajuta pe piloții aliați să evite capturarea și transmitea la Londra informații prin radio. Agenții și sabotorii ei nu erau înarmați cu mașini de luptă aeriene. Dacă preferau să moară pentru a evita capturarea, zdrobeau în dinți pastile letale cu cianură. Erau dispuși să facă orice pentru a elibera Europa de naziști.

Înainte de nașterea oficială a SOE, Vera a lucrat cu agențiile sărăcite de dinaintea războiului și cu obscurul Industrial Intelligence Centre of the Committee of Imperial Defence (IICCID), care fusese constituit pentru „a descoperi și a raporta planuri de producție de armament și provizii de război din țările străine". IICCID a lîncezit de-a lungul unor ani de neglijare, iar șeful lui, Desmond Morton, îi transmitea lui Churchill informații de la antinaziști precum Vera și de la militari activi

care riscau punerea sub acuzare pe baza Legii Secretelor de Stat. Aceştia dezvăluiau informaţii deoarece simţeau că forţele lor armate erau trădate de conducerea proastă şi de lipsa de viziune sau chiar mai rău. Lordul Londonderry, ministrul Aviaţiei, cu un rol important în declinul Royal Air Force (RAF), a trimis în ajunul războiului o scrisoare şefului forţelor aeriene germane, Hermann Göring. Aceasta începea aşa: „Dragă Generale der Flieger şi Ministru Preşedinte (deşi eu aş prefera să te numesc «Siegfried», deoarece tu eşti în viziunea mea un Siegfried al vremurilor moderne)". Nu doar Uniunea Fasciştilor Britanici îl admira pe Hitler; pînă acum, probele au fost îngropate în dosare secrete.

Admiratorii lui Hitler deja cunoscuţi din rîndul elitei politice şi sociale a Angliei din timpul falsei păci din anii 1920 şi 1930 erau numiţi Oamenii Vinovaţi; un război clandestin împotriva lor ducea grupul autointitulat Prietenii Comuni, care îşi adunau cunoştinţele speciale înainte de începerea conflictului deschis cu Germania pentru a avertiza în legătură cu vulnerabilitatea îngrozitoare a Marii Britanii. Ideile Verei despre războiul sub acoperire proveneau din rolul pe care l-a avut în această luptă clandestină.

Cînd s-a născut SOE, adevărata identitate a Verei, de evreică de origine română, ar fi putut să ducă la capturarea ei ca „străin inamic" în vreme de război. Era foarte vulnerabilă la aplicarea vechilor legi ale secretului de stat. Mai tîrziu, ca pilot de vînătoare al marinei, care conducea avioane de spionaj şi care a fost atras către culegerea de informaţii, am fost legat de acelaşi jurămînt al secretului care pecetluia buzele Verei.

Vera a dobîndit o „identitate sterilă"; în registrele oficiale, datele ei personale conduceau doar la spaţii goale. Există, în domeniul public, relatări postbelice din 1945-1947 despre cum i-a vînat ea pe cei care i-au torturat şi i-au ucis 118 agenţi, care nu s-au mai întors niciodată din spatele liniilor inamice, şi cum i-a urmărit pe unii dintre torţionarii lor pe teritoriul stalinist. Alte descrieri ale carierei ei eroice provin de la Prietenii Comuni, din lumea serviciilor de informaţii, dintre care unii trebuie să-şi păstreze anonimatul. Unii supravieţuitori ai SOE şi-au asumat riscul de a vorbi despre motivele meschine din spatele lichidării nemiloase a unităţii şi al distrugerii arhivei ei, după al Doilea Război Mondial. Mi-au spus poveştile lor despre femeia pe care au admirat-o enorm, pînă la moartea ei în 2000. Am înregistrat amintirile de încredere ale unor persoane care au cunoscut-o pe Vera şi am citit însemnările lui sir William Stephenson – omul supranumit Intrepid, care a condus British Security Coordination (BSC) din New York – şi ale soţiei lui, lady Mary. Stephenson era canadian; Mary era din Tennessee. Nici

unul dintre ei nu trebuise să depună un jurămînt britanic de confidenţialitate, astfel că au fost surse preţioase de informaţii. Discuţiile lor cu Vera au început în Bucureştiul antebelic şi au continuat în Marea Britanie. Agenta SOE Sonia „Tony" d'Artois, prietenă apropiată a Verei, a furnizat sau coroborat mare parte din informaţiile personale. Ea şi soţul ei, Guy, s-au paraşutat în spatele liniilor inamice, au luptat cu îndîrjire şi au spus că s-au simţit întotdeauna în siguranţă în mîinile formidabil de eficiente ale domnişoarei Atkins. Sonia mi-a descris-o pe Vera drept cea mai entuziastă camaradă amatoare de distracţie, cînd nu era încărcată de probleme profesionale. O altă sursă a fost directorul de operaţiuni al SOE, generalul-maior Colin „Gubby" Gubbins, care a fost cu Vera într-o misiune secretă în Polonia în 1939, cînd Hitler a dezlănţuit primul *blitzkrieg*. Cunoştinţele deosebite despre teren ale Verei le-au permis să fugă împreună cu cîţiva spărgători de coduri polonezi şi copii ale maşinilor criptografice germane Enigma.

În Franţa am descoperit multe documente care nu erau disponibile la Londra. Alte arhive străine sînt mult mai puţin restricţionate. Agenţia de Informaţii Elveţiană (SIA) păstrează dosare care mi-au fost oferite imediat; un director general al SIA mi-a spus că mica lui ţară a supravieţuit pe baza unui serviciu de informaţii externe excepţional. Adesea acuzaţi că sînt obsedaţi de secretomanie, americanii mi-au permis bucuroşi să examinez dosarele Office of Strategic Services (OSS), precursor al CIA. Bill Colby, agent în timpul războiului şi ulterior şef al CIA, mi-a împărtăşit amintirile lui despre Vera. Lui Bill Donovan, care a lansat OSS, Vera i-a prezentat pentru prima oară schiţele SOE înainte de Pearl Harbor, cînd l-a convins că Marea Britanie nu era chiar atît de dărăpănată pe cît părea şi că merita sprijinul american.

Ian Fleming, care a fost el însuşi spion, a folosit-o pe Vera ca model pentru Miss Moneypenny, secretara fictivului său James Bond, şi a spus că „în lumea reală a spionilor, Vera Atkins era şefa". Ea nu a primit nici o recunoaştere publică pînă în 1995, cînd preşedintele francez François Mitterrand i-a uimit pe toţi făcînd-o Comandor al Legiunii de Onoare. Pete Lee, unul dintre foştii ei agenţi, a spus: „Acum, cînd bravura ei a fost în cele din urmă recunoscută, mai multora dintre noi ne face mare plăcere să facem lobby pentru ca regina Elisabeta a II-a să o facă Ofiţer al Imperiului Britanic". Victoria Cross, cea mai înaltă decoraţie pentru curaj, era exclusiv pentru bărbaţi.

Această carte este omagiul meu pentru incomparabila Vera Atkins şi pentru toţi bărbaţii curajoşi şi femeile curajoase din SOE.

Termeni și abrevieri

Abwehr	Serviciul militar de informaţii german.
Arisaig	Perfectă pentru antrenarea forţelor pe timp de noapte, este o parte sălbatică și pustie a Scoţiei, întinzîndu-se de la Fort William la Insula Skye. Principala școală a SOE era Arisaig House, unde agenţii treceau printr-o pregătire dură în lupta corp la corp, telegrafie și sabotaj. Plantau explozibili falși pe singura cale ferată șerpuitoare a regiunii, trebuiau să găsească ţinte imaginare printre insule măturate de vijelii, golfuri ascunse și lacuri înghețate și se furișau nedetectaţi peste dealuri și mlaștini acoperite de stuf. O mică placă comemorează terenul de antrenament de la Arisaig House, acum un hotel exclusivist.
Armata Secretă	Armée Secrète. Forţe militare mixte ale Rezistenţei Franceze.
BCRA	Bureau Central de Renseignements et d'Action. Serviciul de informaţii al lui de Gaulle, din momentul în care acesta a ajuns la Londra, care a devenit Direction Générale des Services Spéciaux între 1940 și 1944.
Bomba	Dispozitiv care punea în legătură mai multe mașini Enigma capturate sau reproduse, în încercarea de a sparge codurile generate de operatorii germani. O adaptare britanică ulterioară a fost numită *bomba*.
Brûlé	„Ars". O rețea sau un agent francez care era expus sau „demascat".
BSC	British Security Coordination, condusă din New York de William Stephenson.
C	Serviciul secret britanic, SIS. Șeful său era și el cunoscut în mod tradiţional doar drept „C".
Camera Neagră	Spaţiu pentru spargerea codurilor și interceptarea corespondenţei și comunicaţiilor.

Carnet cu pagini de unică folosință	Set de algoritmi de criptare care trebuiau folosiți o singură dată. Operatorul sau telegrafistul compune un mesaj și îl cifrează adăugînd la fiecare caracter „cheia" corespondentă de pe o pagină a carnetului de unică folosință. Numărul paginii folosite este inclus în mesaj, iar pagina este apoi distrusă. Destinatarul, care are un exemplar al aceluiași carnet, descifrează mesajul folosind pagina corespondentă, distrugînd-o și pe aceasta la rîndul ei. Natura unică a acestor transmisiuni ar fi trebuit să garanteze că orice mesaj trimis prin această modalitate nu putea fi spart. Carnetul original rusesc cu pagini de unică folosință avea de regulă 50 de pagini. Leo Marks de la SOE a conceput o versiune îmbunătățită, folosind „mătăsuri" împărțite în pătrate numerotate.
Circuit	În sens larg, o rețea, un grup de agenți sau forțe de gherilă.
D/F	Direction/Finding (echipament gonio). Camionetele germane cu echipament gonio erau utilizate pentru a depista sursele de radiotransmisiuni clandestine.
Deuxième Bureau	Secțiune de informații a Statului-Major francez.
DMI	Directorul Serviciului Militar de Informații (britanic).
DNI	Directorul Serviciului de Informații al Marinei (britanic).
Enigma	Mașină criptografică germană. Biroul de Cifrare din Berlin o considera imposibil de spart.
FANY	First Aid Nursing Yeomanry. Calitatea de membre ale acestei forțe auxiliare a femeilor britanice era uneori acordată agentelor în speranța că, dacă vor fi capturate, vor fi considerate prizoniere de război.
FFI	Forces Françaises de l'Intérieur. Forțele franceze libere ale generalului de Gaulle.
FTP	Francs-Tireurs et Partisans. Mișcare de rezistență formată din agenți prosovietici din Franța.
Gadget-uri	Atelierele SOE furnizau cataloage din care armatele Rezistenței și agenții SOE puteau comanda dispozitive speciale prin poșta aeriană. Printre gadget-urile Q se numărau cărămizi incendiare, mine agățătoare,

	țepi pentru cauciucuri, arme cu amortizor, pumnale, magneți, scări de frînghie, explozibil pentru căi ferate, echipament subacvatic, rații de mîncare deshidratată, serviete cu fund dublu, generatoare cu pedale, un submarin pentru o persoană, sticle de whisky, lopeți pliabile, costume acvatice și explozibili sub forma unor sticle de vin, lemne plutitoare, fructe și flori din plastic, șuruburi ruginite, felinare de piatră, pompe de bicicletă și chiar o lanternă germană care exploda cînd era aprinsă. În 1945, catalogul cu gadget-uri secrete avea deja 200 de pagini.
GCCS	Government Code and Cipher School. Spărgătorii de coduri din Bletchley.
Gestapo	Geheime Staatspolizei. Poliția secretă de stat germană.
IICCID	Industrial Intelligence Centre of the Committee of Imperial Defence (britanic).
Jedburghs	Mici echipe de agenți americani și britanici cu ofițeri de legătură francezi, parașutate în spatele liniilor inamice în timpul Debarcării din Normandia, pentru a ajuta la coordonarea operațiunilor subversive cu invadatorii aliați.
Kripo	Kriminalpolizei. Poliția germană de investigații criminalistice.
Maquis	Forțele Rezistenței Franceze, numite după tufărișul mediteraneean în care se refugiau adesea. Inițial constituite din cei care se sustrăgeau muncii forțate impuse de germani în Franța. Ulterior, opozanții francezi în general. Erau înarmați și antrenați de SOE și OSS și lucrau cu alți luptători clandestini din Europa ocupată, trimițînd la Londra informații vitale din interiorul bazelor industriale, militare și de transport germane. La momentul Debarcării din Normandia, unitățile Maquis erau deja atît de bine organizate, încît au sabotat ori s-au luptat să spargă rîndurile unităților militare germane care se revărsau pentru a încercui zonele de debarcare ale aliaților și au contribuit la schimbarea cursului evenimentelor cînd Aliații păreau că nu mai reușesc să iasă din capurile de pod de pe plaja normandă.

Mătase	Material mai compact decît hîrtia, ușor de ars, ușor de ascuns și preferat de SOE pentru carnetele cu pagini de unică folosință (vezi *supra*). De asemenea, un astfel de „carnet".
MI	Serviciul Militar de Informații. Organizațiile cărora li se aplică acest nume nu sînt întotdeauna strict militare.
MI5	Serviciul de securitate internă sau contraspionaj (britanic).
MI6	Secret Intelligence Service (SIS) (britanic).
MI9	Secția de salvare și recuperare a Ministerului de Război britanic, însărcinată cu organizarea rutelor de salvare și pregătirea personalului militar în tehnici de salvare și recuperare.
Milice	Poliție paramilitară foarte temută, condusă de guvernul pronazist de la Vichy, infiltrată de francezi proaliați în etape ulterioare ale războiului.
OSS	Office of Strategic Services, precursor al CIA. Acest „club" era format din oameni cu suficientă putere pentru a o ajuta pe Vera în timpul războiului – oameni care ulterior au devenit consilieri prezidențiali (Arhur Schlesinger Jr. și Walt Rostow), ambasador la ONU (Arthur Goldberg), secretar al Trezoreriei (Douglas Dillon) și directori ai CIA (Allen Dulles și Richard Helms). Foști ofițeri OSS au devenit ambasadori americani în mai multe țări. David Bruce, care a comandat OSS în Teatrul de Operațiuni din Europa, a fost succesiv ambasador în Anglia, Franța, Germania și la NATO, precum și la convorbirile pentru pace cu Vietnamul de la Paris. Bruce vorbea deschis despre „mulțumirea de sine înfumurată" a dușmanilor OSS din Departamentul de Stat.
OWI	Office of War Information (SUA).
Pianist	Telegrafist, în argoul SOE și al serviciilor de informații rusești.
PWE	Political Warfare Executive. Agenție britanică însărcinată cu producerea propagandei „negre" și a informațiilor înșelătoare, adesea prin intermediul unor posturi de radio germane false.

Réseau	Rețea. În Franța, un circuit de luptători clandestini.
Rote Kapelle	Orchestra Roșie, nume de cod creat de RSHA pentru rețelele de spionaj sovietice. În Franța, după 1940, aceasta folosea fonduri recuperate din alte țări ocupate și din investiții trimise de Uniunea Sovietică pentru companii de export controlate, precum SIMEX din Paris. Agenții Moscovei controlau șapte circuite în Franța; fiecare rețea opera independent și îi raporta doar „Marelui Șef". Aceste operațiuni sovietice erau foarte bine pregătite pentru spionaj și provocau suspiciuni reciproce între guvernele din exil, mai ales între de Gaulle și secțiunea franceză a SOE. După război, de Gaulle era în continuare foarte îngrijorat în legătură cu abilitatea Rote Kapelle de a prelua controlul în Franța, cu toate că în 1945 devenise dificil să faci diferența între comuniștii devotați și membrii Rezistenței Franceze, care pur și simplu se alăturau oricărei operațiuni antinaziste în desfășurare.
RSHA	Reichssicherheitshauptamt. Biroul central de securitate german, care includea SD și Sipo.
SAS	Special Air Service (britanic). Colonelul David Stirling a înființat SAS în timpul celui de-al Doilea Război Mondial pentru a trimite în spatele liniilor inamice echipe mobile care să întreprindă atacuri rapide. „Colonelul Stirling a distrus mai multe avioane inamice la sol decît a distrus RAF în aer", a spus Vera, susținînd că tacticile de tipul „măcelărește și dispari" ar fi trebuit să primească mai mult sprijin. SAS a consolidat armatele Rezistenței Franceze, parașutînd în teritoriu oameni pregătiți pentru războiul neconvențional de tip SOE.
SD	Sicherheitsdienst. Serviciul de securitate al Partidului Nazist condus de Himmler. Concura asiduu cu Abwehr în ce privește acțiunile împotriva opozanților operațiunilor subversive.
Secțiunea D	Divizia de sabotaj a Ministerului de Război britanic. Ulterior transformată în SOE.
Secțiunea F	Secțiune a SOE care se ocupa de Franța.

Secțiunea RF	Secțiunea franceză a SOE care coopera cu Secțiunea F „independentă" a generalului de Gaulle, inițial în afara jurisdicției SOE. Vera a lucrat pentru a aduce laolaltă șase secțiuni SOE care începuseră să funcționeze separat din motive politice similare, situație pe care în cele din urmă a soluționat-o.
Sipo	Sicherheitspolizei. Poliția de securitate germană. Organ executiv al Gestapo și Kripo.
SIS	Secret Intelligence Service (britanic). Uneori denumit „C", ca și șeful său. De asemenea identificat drept MI6.
SOE	Special Operations Executive. Secretul existenței sale era atît de mare, încît, în interiorul forțelor armate, nici măcar cei de la nivelurile superioare nu erau întotdeauna la curent că SO(1), SO(2), Inter-Services Research Bureau, sediile Școlilor pentru Pregătire Specială, NID(Q), MO1(SP) de la Ministerul de Război și Al 10 de la Ministerul Aviației erau toate nume fictive pentru SOE.
SR	Service de Renseignements, condus de Deuxième Bureau și responsabil de coordonarea agenților, ascultarea telefoanelor și analizarea rapoartelor de media și contraspionaj.
SS	Schutzstaffel. Garda de elită a Partidului Nazist care purta uniformele negre. Transformată ulterior în unități ale poliției speciale în cadrul Gestapo și SD.
STS	Special Training School (Școala pentru Pregătire specială – n. tr.).
Sûreté	Divizie Specială Franceză, similară FBI-ului sau Scotland Yard-ului.
Vichy, Franța	Zonă din sud care nu a fost ocupată de germani pînă în noiembrie 1942, dar a fost supusă monitorizării și administrației pronaziste instituite sub influența celei de-a Treia Republici de mareșalul Pétain în stațiunea balneară Vichy.
WAAF	Women's Auxiliary Air Force. Oficial, Vera Atkins era ofițer de aviație și ulterior șef de escadron în WAAF.
Woburn Abbey	Domeniu al Ducelui de Bedford, lîngă Bletchley. Utilizat ca refugiu la țară de propagandiștii conducerii londoneze a PWE, care numeau acest loc CHQ.

1
Fiica lui Max

„Noaptea simți cum lucruri stranii se mișcă
în întuneric."
D.H. Lawrence

Se pare că Vera Maria Rosenberg a fost o enigmă încă din ziua în care s-a născut. Aceasta s-a întîmplat pe 2 iunie 1908, după calendarul românesc, sau pe 15 iunie, după cel occidental.

Era singura fiică a lui Max Rosenberg, care citise în *Oxford English Dictionary* că o persoană enigmatică era „misterioasă, complicată în privința caracterului, sentimentelor, identității sau trecutului ei". I-a spus Verei: „Conjunctura înseamnă siguranță". Și ea îl vedea ca pe o enigmă pe tatăl ei, care își păstrase numele evreiesc deși se afla printre antisemiți în România, țara în care ea se născuse, cînd ar fi putut să pretindă în mod legitim că este german. Ea i-a urmat sfatul și a devenit cunoscută ca discretă, sinceră, amabilă, nemiloasă, frumoasă, neîngrijită, foarte sociabilă, o erudită, mîndră că este evreică, mai englezoaică decît fiica unui vicar, îndrăgostindu-se mereu de bărbați sau interesată exclusiv de femei. Astfel de contradicții mascau operațiunile ei secrete din timpul războiului. Nu își dorea medalii. Cînd era deja foarte în vîrstă, francezii i-au acordat cel mai înalt rang al Legiunii de Onoare și i-au blamat pe britanici, care i-au acordat și ei în cele din urmă o distincție asemănătoare.

Cînd a murit, legile referitoare la calomnie nu i-au mai putut opri pe dușmanii ei. Unii au spus că a fost agentă comunistă. Alții au spus că o controlau serviciile secrete germane. Nu a fost singura calomniată. Spre sfîrșitul vieții lui, prietenul ei Victor, al treilea baron Rothschild, moștenitor al dinastiei bancare evreiești, căruia

îi fusese acordată George Cross, creată în timpul bombardamentelor din 1940 asupra Londrei pentru „acte de cel mai mare eroism", a trebuit să combată acuzațiile false că fusese spion inamic[1].

Max i-a spus odată Verei: „Sînt nume care nu rămîn în memorie. Ele pier ca și cum n-ar fi existat niciodată". El a citat o regulă a clasei muncitoare din Londra: „Nu semna nimic, iar ei n-o să poată dovedi nimic"[2]. Astfel că Vera nu a semnat nici o hîrtie cînd s-a mutat în Marea Britanie. Și-a inventat nume fictive pentru a îndeplini misiuni pe timp de pace pentru o ramură de spionaj obscură a British Committee of Imperial Defence. În timpul bombardamentelor germane asupra Londrei din 1940 a purtat o banderolă de supraveghetor antiaerian. Cînd Hitler a planificat invadarea Marii Britanii, care era aproape lipsită de apărare, a fost constituit la repezeală Special Operations Executive, pentru a sabota inamicul. Agenții SOE s-au înrolat în organizațiile auxiliare pentru femei sau în forțele armate în speranța că vor fi tratați ca prizonieri de război dacă erau prinși, în loc să fie torturați și executați, așa cum s-a întîmplat cu cei mai mulți dintre ei. Directorii SOE aveau titluri modeste derutante. Vera a adoptat un rang mediu în forțele aeriene. În 1946, SOE a fost închis pe neașteptate. Dosarele sale s-au pierdut într-un incendiu produs la biroul Verei din Baker Street, strada pe care locuia Sherlock Holmes. S-a spus că bombele au distrus documentele ce conțineau detalii despre familia ei.

Îi promisesem că nu voi dezvălui anumite chestiuni personale. Dar în 2006 unele dosare secrete au fost transferate în Arhivele Naționale britanice, confirmînd astfel faptul că nu toate dosarele fuseseră incendiate și că viața Verei nu era complet necunoscută[3]. Fusese investigată de MI5 – agenția de securitate internă, succesoare a puțin cunoscutului Secret Service Bureau –, care cercetase datele oferite de recensămintele naționale[4]. În 1940, europenii evrei care fugiseră în Marea Britanie pentru a scăpa de persecuția nazistă erau băgați în lagăre pentru „dușmani străini". Vera nu semnase nimic la succesorul Biroului pentru Străini cînd intrase în Anglia cu ani în urmă și fusese interogată în 1941, cînd România căzuse sub stăpînire germană. Fără îndoială, Max ar fi fost încîntat de acest nou set de contradicții, dar el murise în 1932, cînd Vera avea 24 de ani[5].

Mama Verei era Hilda Atkins, fiica lui Heinrich Etkins, care fugise de pogromurile antisemite rusești și se stabilise în 1874 în

Africa de Sud, unde își abandonase numele evreiesc și luase numele de Henry Atkins. Fiica lui s-a înregistrat în 1902 ca Hilda Atkins la o sinagogă din Londra, pentru a deveni soția lui Max Rosenberg. Max glumea sec că el nu avea „nici o țară de proveniență". Putea fi polonez, rus sau westfalian. Istoria l-a învățat să fie evaziv în privința acestor chestiuni. Plecase în Africa de Sud, iar ulterior s-a alăturat unor rude care s-au apucat de afaceri în România[6].

Britanicii din București începuseră să se intereseze de Vera încă de la sfîrșitul anilor 1920. „Străbunicul mamei ei, Yehuda Etkins sau Jehuda Etins, s-a născut în Rusia în 1766 și a fost reținut în așezări pentru evrei", raporta un ofițer de informații britanic[7]. „Descendentului lui Yehuda, Heinrich Etkins, sub numele de Henry Atkins în Africa de Sud, i s-a alăturat Max Rosenberg, un agronom-arhitect din Germania. Cînd economia Africii de Sud s-a prăbușit, în 1902, acesta avea niște economii dobîndite din mineritul de diamante și s-a mutat în România pentru a investi în comerțul cu blănuri, cherestea și nave fluviale pe Dunăre."

În documentele britanice despre Vera, între 1914 și 1918, anii Primului Război Mondial, este o lacună stranie. În timpul acelor ani de război, Max a trăit fără soție și copii într-o vilă pe malul Dunării. Fluviul oferea oportunități comerciale imense. Bazinul lui colector se extindea în Europa Centrală și de Est, aproape de Franța, iar fluviul însuși șerpuia din Germania pînă la porturile românești de la Marea Neagră. Max i-a înțeles potențialul. El avea un văr în Boemia care a scăpat mai tîrziu de la Auschwitz, reușind să scoată desene ale camerelor de gazare și ale cuptoarelor. Vărul folosea numele de Rudolf Vrba pentru a-și ascunde originile evreiești și a activat în cadrul mișcărilor sioniste care vedeau o singură modalitate de a combate antisemitismul: întoarcerea în țara strămoșilor lor, Eretz Israel[8].

În anii de după 1867, România a adoptat 196 de legi care le refuzau evreilor diferite drepturi. În întreaga regiune, evreii au fost în mod repetat dezrădăcinați de despoți care îi forțau pe vecinii mai slabi să cedeze din teritoriu și să-și schimbe granițele. Nomazilor, țiganilor și negustorilor ambulanți li se permitea să muncească pentru venituri asemănătoare sclavilor, dar nu și evreilor. Discuțiile de pace din 1919, după Primul Război Mondial, au redesenat încă o dată hărțile. Milioane de evrei nu aveau, din nou, „nici o țară de proveniență" și au fost închiși între noi granițe. Antisemitismul era

văzut în general ca un act de patriotism, primind sprijin din partea Bisericii Romano-Catolice și a comuniștilor din Rusia[9].

Vera s-a apropiat de Max cînd l-a reîntîlnit, împreună cu mama ei, după război. Hilda o admira pe Maria, nepoata reginei Victoria, care recrease o curte victoriană englezească la București după ce se căsătorise cu regele Ferdinand al României în 1893. Hilda l-a încurajat pe Max să consilieze familia regală românească în materie de investiții. Regele Carol al II-lea era foarte bucuros să consulte oameni de afaceri evrei bogați. Max a produs o butadă memorabilă: „Dacă un evreu face bani pentru un rege, e bine-venit la curte. Dacă face o greșeală, încetează să existe".

„Inexistența" era utilă evreilor care călătoreau pentru cauza sionistă ca lucrători ambulanți cu nume nonevreiești. Un țăran jerpelit nu merita atenția grănicerilor români, care erau la dispoziția claselor superioare. Ei îl vedeau pe Max drept bogat și, prin urmare, respectabil și îl lăsau să-i îndrume pe țăranii săraci în privința formalităților pentru trecerea frontierei. Vera era la mijlocul adolescenței cînd a început să îl însoțească pe tatăl ei la ajutorarea țăranilor care erau agenți sioniști. Max avea un Mercedes-Benz cu un compresor zgomotos care vestea extraordinara epocă nouă a mașinilor. Nici un potențial suspect nu s-ar fi dat în spectacol în modul acesta. Vera a învățat că îndrăzneala îi avantaja pe cei curajoși.

„Urmează strategia lui Isus", i-a spus Max Verei. „Isus și-a acumulat puterea arătîndu-și dragostea față de cei mai săraci dintre noi." Ea era întotdeauna uluită de anvergura viziunii lui. Mai tîrziu a spus că „el îl vedea pe Isus ca pe un strateg militar într-o vreme în care monarhiștii conduceau de sus în jos. Isus i-a pus pe săraci în vîrf. Adepții lui s-au înmulțit de la cîțiva la un miliard, atrași de chemarea lui la sacrificiu de sine. Doar săracii formau armate pregătite pentru a lupta împotriva răului". La acel moment, Vera vedea acest rău ca pe o istorie locală.

„La începutul secolului, Bucureștiul se lăuda că este Parisul Estului. Contele Dracula reprezenta vampirii României", mi-a spus Robert Mendelsohn, care mai tîrziu a ajutat supraviețuitori ai lagărelor morții să ajungă în Israel prin porturile românești. „Nimic nu s-a schimbat în anii 1930. Parisul Estului venera banii, care constituiau adevărata obsesie."[10]

Max i-a angajat pe cei mai buni călăreți să o învețe pe Vera să călărească, pe cei mai buni țintași să o învețe să folosească o armă

și pe cei mai buni profesori de dans. A trimis-o la un colegiu de secretare din Londra și a angajat-o cu jumătate de normă la un birou din București. Vera a învățat că Imperiul Britanic avea nevoie de petrolul românesc, fiind îngrijorat de reînarmarea Germaniei de către Rusia. Corporații globale, diplomați și spioni trăgeau cu urechea unul la celălalt. „Sexul era încă principala preocupare în București", a scris colegul de mai tîrziu al Verei, Ian Fleming. „Intriga sexuală făcea parte din tertipuri. Sexul mergea mînă în mînă cu trădarea, încurcături după încurcături, agent și agent dublu, aur și oțel, bomba, pumnalul și plutonul de execuție."[11]

Max avea o dispoziție bună. „Nimănui nu-i plăceau evreii", mi-a spus un magnat egiptean din București. „Dar Max Rosenberg avea un conac și mult pămînt pe un teritoriu care făcuse cîndva parte din Imperiul Austro-Ungar. Pava drumuri către sate izolate și și-a construit o bază rurală populară. Soția lui avea gusturile unei aristocrate engleze. Știa că statutul de evreu punea la îndoială loialitatea acestuia."

Vera l-a văzut pe Max la masa din bucătărie, plîngînd din cauza Cărții Plîngerilor și a secolelor de suferință evreiască: trădare, năpastă, expulzare, convertire forțată, ardere pe rug, masacre, pogromuri. Max recita: „Domnul este ca un dușman... Privește, Doamne, și cugetă: pe cine ai mai tratat așa vreodată?".

În România, oamenii din Garda de Fier susțineau străvechea ură față de evrei. Hilda vorbea despre siguranța pe care o putea oferi Anglia, „unde orice problemă se poate rezolva la o ceașcă de ceai bun". Max spunea că orice problemă se rezolva cel mai bine cu un păhărel de votcă. Soția lui voia să trăiască printre englezi care purtau melon și își controlau perfect emoțiile. Max dădea din umeri: oportunismul era un mod de viață pentru români. El spunea că, după ce declarase război Germaniei cînd Aliații cîștigau Primul Război Mondial, România fusese recompensată de Aliați cu Transilvania. Cînd lucrurile și-au schimbat cursul și Germania a luat înapoi jumătate din acel teritoriu, România și-a anulat declarația de război și a reușit astfel să păstreze ce mai rămăsese. Apoi Germania se apropia de o nouă înfrîngere, iar România i-a redeclarat război pentru a reocupa teritoriul pierdut[12].

Abilitatea României de a rupe și de a reface alianțe a atras observatori străini la București. În ce direcție avea să meargă România data viitoare? Sioniștii spuneau că nimeni nu avea să-i ajute pe

evreii împrăștiați prin ținuturile nou-create. Max nu voia decît să-i dea Verei acel aer rafinat care ajuta oamenii din clasa superioară să treacă orice granițe. Ea a plecat să-și termine școala în Franța și în Elveția – ceea ce mai tîrziu a dus la prietenia cu mama văduvă a doi băieți de școală care urmau să devină regi[13]. Aceștia se gîndeau să folosească magia unei monarhii străvechi pentru a schimba societatea. „Nu și în România", le-a spus Vera, zîmbind ușor. „Casa regală românească e reinventată de oameni cu turbane și caftane roșii care pretind că sunt descendenți ai legionarilor romani. Bărbații de rang inferior poartă caftane albastre și sînt castrați după ce procreează doi copii." Văduva regală mi-a redat cuvintele Verei cîțiva ani mai tîrziu.

Mama Verei s-a mutat într-o casă din Winchelsea, unul din cele cinci porturi străvechi la Canalul Mînecii. Verei îi plăcea Winchelsea, dar s-a întors singură în apartamentul pe care Max i-l dăduse în București. Simțea că are ceva de realizat. Antisemitismul virulent reizbucnea la Viena. Mase de evrei erau din nou transportate de-a lungul căii ferate transsiberiene. Țările civilizate ignorau diatribele antievreiești ale lui Hitler. La Whitehall, sediul permanent al administrației și serviciilor secrete englezești, exista multă ostilitate față de sioniști. În România, Octavian Goga, liderul Gărzii de Fier fasciste, reproducea discursul lui Hitler, care pretindea că discuțiile de pace din 1919 fuseseră o conspirație evreiască pentru a rearanja harta Europei.

Vera a înțeles că ceea ce îi afecta pe evrei atunci avea să facă rău oricăror altor disidenți viitori, de orice credință. Citea romane de spionaj englezești ai căror eroi își puneau la contribuție inteligența împotriva a ceea ce Rudyard Kipling condamnase drept „părți beligerante teutonice". Spionajul cerea o bună cunoaștere a relațiilor internaționale, care depășea obtuzitatea descrisă de scriitorul irlandez Walter Starkie: „Bucureștiul este orașul unei singure străzi, al unei singure biserici și al unei singure idei... sexul". Pentru Vera, viața în București era mai incitantă datorită unui om de afaceri canadian, William Stephenson, și soției lui americane, Mary, pe care el o tachina numind-o Mary din Tennessee. Vera i-a întîlnit prima oară împreună cu Gardyne de Chastelain, reprezentantul Phoenix Oil din Londra, de unde Stephenson își conducea imperiul industrial în ascensiune. Acesta pusese bazele unei mici averi producînd în masă un deschizător de conserve furat în timp ce evada dintr-un lagăr

german de prizonieri de război: o modalitate foarte bună de a se răzbuna pe germani, după ce fusese gazat în războiul de tranșee. Gîndindu-se că gazul îi otrăvise plămînii și că zborul la înălțime avea să-l însănătoșească, a devenit pilot de vînătoare de elită. În 1931, fiind deja om de știință și inventator, și-a extins afacerile în cinematografie și a investit în străinătate în oțel, aviație și minerit.

Stephenson era un bărbat scund, cu ochi albaștri înguști și pătrunzători. Se uita la fața Verei în timp ce umplea golul din povestea familiei ei. În timpul Primului Război Mondial, Vera, mama ei și ambii ei frați trăiseră în Germania. Acesta era motivul pentru care Max trăise singur în conacul lui de pe malul Dunării.

Vera i-a povestit bărbatului pe care ea îl numea Bill Stephenson despre această perioadă ciudată. În 1914, la vîrsta de șase ani, era într-o excursie în vacanța de vară împreună cu mama și cu fratele mai mic Wilfred. În drum spre Anglia, au fost prinși în Berlin cînd a izbucnit războiul, în august. Fratele mai mare al Verei, care studia în Anglia sub numele de Ralph Atkins, li se alăturase și s-au refugiat cu toții la Köln, împreună cu familia fratelui lui Max, care era înrolat în armata germană. Vera trăia într-o casă care era divizată între o facțiune progermană și una proengleză. După ce s-au reunit cu tatăl ei în 1919, Vera a înțeles de ce Max păstrase discreția în timpul Primului Război Mondial. Era un evreu german.

Stephenson era acum înrolat voluntar în Industrial Intelligence Centre, o agenție britanică aproape uitată din cadrul Committee of Imperial Defence. Aflase despre Vera prin intermediul lui sir Vernon Kell, care încercase să găsească trădători din recensămîntul național care oferea o imagine de ansamblu asupra vieții din Marea Britanie. Serviciul de securitate al lui Kell arunca o umbră de îndoială asupra Verei, dar Stephenson vedea experiența ei germană ca pe un avantaj. Acesta venea adesea la București. În spatele unui paravan format din activități comerciale, el încerca să-și dea seama care va fi poziția României în următorul război mondial, despre care îi spusese Verei că era „inevitabil, ca reluare a anteriorului". Era interesat de ambasadorul german în România, contele Friedrich Werner von der Schulenburg, un saxon înalt și elegant, cu păr argintiu, de aproximativ 55 de ani, evident plictisit de pălăvrăgeala bucureșteană. Femeile drăguțe îl readuceau la viață.

Stephenson îl vedea pe Schulenburg loial președintelui Reich-ului, Mareșalul Paul von Hindenburg, un bărbat de bun-simț care n-a

luat nazismul în serios. Stephenson își cîștigase porecla de Billy Boxerul ajungînd campion la box la categoria ușoară în cadrul forțelor aliate și era un om agil. Se opunea celor din Anglia care luau partea Germaniei ca victimă a termenilor de pace incorecți dictați de învingătorii din ultimul război. Era de acord că Ministerul de Externe german avea cele mai înalte standarde de diplomație și, la o petrecere obișnuită de la ambasadă, i-a prezentat-o pe Vera contelui von der Schulenburg.

În mod previzibil, ambasadorul s-a însuflețit. Frumusețea și inteligența ei erau o combinație amețitoare. A vorbit despre o renaștere culturală a Berlinului. Vera a întrebat cum ar putea dura așa ceva, cînd naziștii acumulau putere în rîndul veteranilor de război șomeri și apelau la un rasism primitiv. Schulenburg i-a numit pe naziști *ignobile vulgus* conduși de un nebun care vorbea frenetic despre un imperiu gotic și despre expedierea germanilor de rasă pură prin porturile românești în „teritoriul locuibil" din Crimeea. L-a blamat pe Hitler drept spion politic care se infiltrase în comanda militară în timpul Revoltei Spartacus din 1918, trădase Partidul Muncitorilor din Germania în avantajul stăpînilor lui conservatori care îl plăteau și îl rebotezase drept Partidul Național-Socialist sau nazist.

Vera a avut șansa de a-l evalua pe Schulenburg la un bal de iarnă de la Castelul Peleș. I-a spus că acesta era ridiculizat pentru copleșitoarea mostră de prost-gust de care dădea dovadă. Pasagerii din Orient Express urcați la Paris spre București, în timpul călătoriei inaugurale din 1883 a acestuia, sosiseră exact cînd regele Carol I punea ceremonios ultima cărămidă la locul ei, pentru a sărbători terminarea castelului. „Străinii", a spus Vera, „luaseră asta în rîs, considerînd-o încă o încercare de a maimuțări curtea regală engleză". Schulenburg a rîs.

Vera a dansat toată seara cu ambasadorul. Nu și-ar fi putut imagina rolul pe care el avea să-l joace în unele misiuni secrete și nici rolul Orient Express-ului. Contelui îi plăceau abilitatea ei de a da replici istețe și faptul că folosea maxime demne de grecii bizantini. Prietenia lor a înflorit. El o ducea în mici restaurante, departe de palavragiii obositori, și i-a mărturisit că este îndrăgostit de ea. Vera a încurajat pasiunea acestui bărbat cu 33 de ani mai în vîrstă decît ea. Ea avea doar 23 de ani.

Raportîndu-i lui Bill Stephenson, i-a spus că motivul pentru care Schulenburg suporta plictiseala din Bucureștiul izolat era acela

că îl vedea drept o fereastră spre Rusia. Era obsedat de avertismentul emis de idolul său, Otto von Bismarck: „Evitați războiul cu Rusia cu orice preț". Bismarck atacase Biserica Catolică pentru că aceasta îi demonizase pe evrei. Potrivit lui, cultura impulsionată de evrei făcea din Germania centrul realizărilor intelectuale, iar asta avea să pună capăt anilor sinistri de după 1743, când evreii puteau intra în Berlin doar printr-o poartă rezervată lor și vacilor. Când a auzit asta, Vera s-a cutremurat. I-a amintit lui Schulenburg că Bismarck înființase un ziar naționalist prusac în 1848, același an în care Karl Marx își înființase ziarul său de propagandă pe Rinul german. Acum naționalismul german cerea ordine, iar Uniunea Sovietică urmărea puterea mondială.

Când s-a întîlnit din nou cu ambasadorul, acesta i-a spus că Stalin nu avea nici o putere militară reală.

— Acesta este motivul pentru care Stalin reînarmează Germania? a întrebat Vera.

Stephenson și-a amintit mai tîrziu că Vera începuse să zdruncine mulțumirea de sine înfumurată a ambasadorului. Schulenburg o numea pe Vera trandafirul lui văratic englez. Ea îl lăsa să creadă că mama ei provenea dintr-o familie de hangii din Sussex. Era adevărat că mama ei îl părăsise pe Max, care era foarte bolnav, pentru a trăi în Sussex. Presupunînd că Vera e practic englezoaică, Schulenburg susținea că în Anglia, ca și în Germania, era nevoie de o disciplină solidă pentru a-l înfrîna pe Stalin. Bolșevicii voiau ordine fără moderație; Bismarck voise un imperiu care să impună o ordine cu moderație.

— Era ordinea imperială a lui Bismarck diferită de ambițiile lui Stalin?

— Da! a răspuns ambasadorul. Bismarck voia să impună o ordine pangermană benignă asupra raselor inferioare ale Europei.

Să impună ordinea? Rase inferioare? Cuvintele au declanșat alarma. Vera se întreba dacă acest rasism ordonat îl impresiona cu adevărat pe acest ambasador, care spunea că nu e de acord cu rasismul nazist. El devenise fereastra ei către Berlin, așa cum Bucureștiul era fereastra lui către Moscova. Oare el știa asta? Oare îi oferea informații, așteptîndu-se ca ele să ajungă la alții din Anglia?

Cu doi ani înaintea transferului contelui von der Schulenburg la Moscova, Vera i-a vorbit despre îndoielile pe care le avea lui Gardyne de Chastelaine, care încerca atunci să-și dea seama cum ar

fi putut să fie sabotată aprovizionarea Germaniei cu petrol românesc dacă războiul reizbucnea. El privea cum rivalii intraseră în competiție pentru a obține controlul asupra cîmpurilor petrolifere administrate de compania lui britanică, Phoenix Oil. Era la începutul anului 1932. Zece ani mai tîrziu, el și soția lui, Marion, aveau să lucreze pentru rețeaua de spionaj a lui Stephenson în al Doilea Război Mondial. Gardyne avea să fie parașutat înapoi în România, în timp ce Marion lucra în sediul din New York al lui Stephenson.

Stephenson i-a vorbit Verei despre finanțarea fasciștilor români de către germani, pentru a asigura viitoarea aprovizionare cu petrol. Germania fusese cîndva cea mai mare putere industrială din Europa, deoarece avea rezerve mari de cărbune pentru alimentarea motoarelor cu aburi. Un arsenal german nou și ilegal format din arme moderne necesita petrol. Stephenson nu avea nici o îndoială că „petrolul românesc avea să reaprindă războiul mondial".

Acesta a vorbit despre Steiny sau despre Charles Proteus Steinmetz, un inginer german evreu, care contribuise la primele lui invenții. Steiny îl cunoscuse pe Max Rosenberg cînd făcea cercetare la institutul românesc de petrol, care era finanțat în secret de Berlin. Steiny auzise că Max era „ținut" într-o instituție medicală izolată. Vera nu era pregătită să discute despre tatăl ei. Orice ar fi spus putea să ajungă la dușmanii antisioniști ai lui Max, care l-ar fi ucis.

Mary Stephenson, grațioasa soție a lui Bill, l-a însoțit pe acesta cu ocazia vizitelor lui la București. Avea o modalitate tulburătoare de a citi cele mai secrete gînduri ale celorlalți și cunoștea o reprezentantă sionistă, Hélène Allatini, pe care i-a prezentat-o Verei drept o turistă din Paris. Hélène a spus că naziștii îi făceau pe evrei să fugă prin porturile românești pentru a se alătura unei armate secrete care lupta împotriva britanicilor ce dețineau mandatul de conducere a Ligii Națiunilor în Palestina. Asta dădea o nouă dimensiune prezenței unui ambasador german de rang atît de înalt la București. Hélène venise acolo să-l avertizeze pe Max. Dar Vera îl lăsase pe Max pe patul de moarte. Nu se mai putea face nimic pentru a-l ține în viață, iar cei care împărtășeau dragostea lui față de cauza sionistă stăteau deoparte, pentru a-i împiedica pe fasciștii locali să ghicească relațiile lui. Max era în comă profundă, cu o infecție respiratorie gravă, și insistase să nu fie vizitat de nimeni.

Vera îl înțelegea prea bine pe tatăl ei. Sub toată bonomia lui se ascundea de fapt un om foarte dur: și asta pentru că nu exista nici

o altă modalitate de a supraviețui. A sfătuit-o să nu permită ca iubirea ei pentru el să-i distragă atenția. Și ea trebuia să aibă intimitatea ei. Întîlnirile cu Schulenburg din centrul Bucureștiului i-ar fi adus eticheta de curvă. Curtezanele însărcinate erau încă victime ale „crimelor de onoare", pentru salvarea reputației amanților bogați. Originea evreiască a Verei o făcea și mai vulnerabilă. Mai tîrziu, Vera își amintea: „Cuplurile mergeau cu mașina la țară – era permis să faci dragoste dacă asta nu speria caii". Doar cei din clasa superioară aveau mașini. Schulenburg conducea o mașină a ambasadei, fără șofer, și spunea personalului său că voia să nu atragă atenția în timp ce inspecta granițele. O lua pe Vera din locuri indicate prin numere scrise cu creionul care indicau ora, data și locul. Codurile erau mîzgălite pe bucățele de hîrtie ascunse la clubul de hipism, unde erau membri amîndoi. Ambasadorul o ducea pe Vera în călătorii lungi pe drumuri cu serpentine strînse, în timp ce ea continua să-l întrebe despre influența nazistă. El dădea vina pe instigatorii care profitau de disperarea soldaților șomeri din Germania: aceștia ar fi trebuit să se înroleze cu ajutorul generalului Paul von Lettow-Vorbeck. Acesta fusese coleg cu ambasadorul și condusese, în timpul Primului Război Mondial, un război de gherilă în Africa de Est germană. Era considerat un erou atît în Germania, cît și în Marea Britanie, unde ar cîștiga simpatie autentică față de veteranii germani prin încercarea de a corecta niște condiții groaznice: în Germania, 20% din copii se nășteau morți și 40% mureau în mai puțin de o lună, din cauză că solicitările de alimente și medicamente de bază erau respinse de învingători. Lettow-Vorbeck era admirat de Winston Churchill, care experimentase pe viu războiul de gherilă din Africa și știa că Lettow-Vorbeck cîștigase de fapt războiul său în momentul în care Germania se preda în Europa. Acum Hitler le promitea acestor veterani „un război al poporului". Schulenburg a citat un mesaj celebru al lui Churchill cînd acesta a devenit secretar de stat în Ministerul de Război, în 1919: „Războaiele popoarelor vor fi mai groaznice decît războaiele regilor".

Vera a discutat despre toate acestea cu Stephenson, care a spus că Churchill, chiar dacă nu avea nici o funcție guvernamentală, voia ca Lettow-Vorbeck să devină ambasador la Londra, pentru a contribui la evitarea unui nou război. Stephenson a notat o adresă londoneză privată la care Vera putea să trimită scrisori cu informații. El spunea că poșta este un mijloc sigur de comunicare. Legația britanică trimitea

rapoarte de rutină cu ajutorul unei serviete diplomatice legate de un Mesager al Regelui*. Informaţiile sensibile erau trimise prin telegramă către CX, pentru şeful Secret Intelligence Service sau către CXG, pentru ofiţeri SIS inferiori: traficul era interceptat de Biroul pentru Cifruri din Berlin. Codul deschis în scrisori banale era cea mai bună modalitate de a transmite informaţiile sensibile. Schulenburg îi putea scrie în modul acesta dacă Vera se muta la Londra, unde Stephenson voia ca ea să lucreze în biroul lui din St. James.

Bill Stephenson, născut în 1896, era cu 12 ani mai bătrîn decît Vera. El şi Mary nu aveau copii şi o tratau pe ea ca pe o fiică. Considerau că este de încredere: ea ştia că soarta evreilor depindea de apărarea întregii umanităţi de noile dictaturi. În Berlin, diplomaţii, care se întîlneau mai mult la cocktailuri, culegeau informaţii utile foarte rar. Schulenburg era o sursă de informaţii extraordinară. Vera trebuia să amîne orice relocare permanentă la Londra. Bill, aşa cum îi spunea deja Vera, a transmis o mică bîrfă: „Familia regală britanică consideră că Stalin este diavolul şi crede că Hitler este omul care să i se poate opune".

Vera a repetat acest lucru următoarea dată cînd a urcat în maşina ambasadei, iar Schulenburg, tulburat, a căzut pe gînduri. Ea stătea nemişcată, un truc de care nu s-a debarasat niciodată, în timp ce el părea să rumege povestea. Apoi el a rîs. Atîtea paradoxuri! Fusese tulburat deoarece era chemat la Berlin pentru o informare asupra discuţiilor pe care ar fi putut să le poarte cu oamenii lui Stalin la Moscova.

Era vremea recoltei. Era o senzaţie foarte intensă pe care o provoca mersul cu maşina pe drumurile de pămînt dintre cîmpurile cu cereale coapte, pe lîngă colibe din lemn la care atîrnau fructe şi legume de acoperişurile boltite şi lîngă care ţigăncile vindeau vrăbii şi covoare turceşti. Iarna dintre 1932 şi 1933 se apropia. Vera şi-a amintit momentele intime din copilărie dintre ea şi tatăl ei în acest anotimp şi a spus impulsiv că înainte ea credea că adulţii sînt în general prea bătrîni ca să guverneze înţelept. Energiile diabolice ale oamenilor maturi ar trebui revărsate în activităţi complet epuizante, care nu le-ar mai lăsa timp să poarte războaie.

---

* „King's Messenger" în original – angajaţi din corpul diplomatic britanic care transportă documente secrete şi acte importante la ambasadele britanice din toată lumea (n. tr.).

Schulenburg a oprit mașina ca să adulmece mirosul frunzelor umede căzute în ploaia blîndă de toamnă și a spus trist că și el avea un vis în copilărie, acela de a-i împiedica pe adulți să se amestece în viețile oamenilor. Tînjea să redevină copilul care fusese.

— Vei rămîne mereu un copil în inima ta, i-a spus ea rîzînd.

— Ăsta va fi motivul morții mele, a răspuns el.

După o săptămînă în Berlin, el s-a întors arătînd de parcă ar fi simțit deja latul călăului în jurul gîtului. Se așteptase să discute despre însărcinarea lui la Moscova. Însă mai întîi fusese chestionat în legătură cu o evreică pe nume Rosenberg de agenți ai unui departament aproape uitat, Referat Deutschland, înființat inițial pentru a-i informa pe politicieni în legătură cu politica externă. Acesta era condus de un ofițer tînăr, care la început refuzase o solicitare a naziștilor să își spioneze colegii. Niște bătăuși l-au luat cu ei pe acest tînăr, care a revenit vindecat de orice idei de modă veche despre loialitatea față de prieteni. Agenții naziști ocupau noi sedii conduse de Joachim von Ribbentrop, un negustor de vinuri pretențios, care adăugase numelui său un „von" onorific. Acesta nu era pregătit să îi înfrunte direct pe vechii aristocrați de la Ministerul de Externe, dar plănuia să devină consilierul lui Hitler pentru Afaceri Externe. Avea să facă asta asumîndu-și meritele pentru cea mai mare lovitură diplomatică, un acord de pace nazisto-sovietic care avea să fie pus la punct de Schulenburg.

Vera era nedumerită de aparenta nefericire a ambasadorului. Nu pace cu Rusia voise Schulenburg? Moment la care Schulenburg a aruncat o bombă: „Stalin", a spus el, „producea pentru Germania arme interzise de Tratatul de la Versailles". Armata Uniunii Sovietice nu era deloc pregătită de un război pe scară mare, dar ea furniza Germaniei unele dotări secrete: o școală de tancuri, o școală de zbor, laboratoare pentru războiul cu arme chimice, o fabrică de bombardiere în picaj, toate pentru a construi un bastion nazist împotriva Americii și a Marii Britanii. Acesta era tipul de pace care prefigura războiul ce avea să vină.

Vera a spus că în Londra existau oameni care l-ar putea ajuta pe Schulenburg și alți patrioți germani adevărați să împiedice asta. Contele știa că ea are dreptate: avea propriile lui surse londoneze, inclusiv ambasadorul german, Otto von Bismarck, nepotul marelui om. Tînărul Bismarck vorbise în secret cu Churchill despre salvarea parlamentului democratic al Republicii de la Weimar de după 1919.

Dar Hitler o proclamase că este o republică evreiască, iar Churchill a considerat că nu mai există o opoziție antinazistă care să merite efortul. Bismarck a pledat că Hitler încă era doar un lider al unei găști. Churchill a răspuns sfîrșit cu versurile lui Rudyard Kipling: „Aceasta este trista poveste/ Spusă cînd soarele stă să apună/ Iar maimuțele se plimbă împreună/ Ținîndu-se reciproc de coadă".

Schulenburg i-a reamintit Verei că prim-ministrul francez Georges Clemenceau spunea, comentînd profetic la sfîrșitul discuțiilor de pace de la Versailles din 1919: „Mi se pare că aud un copil plîngînd". Douăzeci de ani mai tîrziu, în 1939, copilul ar fi fost suficient de mare ca să lupte în alt război.

Vera a întrebat de ce nu puteau germanii buni să acționeze pe cont propriu.

Contele a spus că berlinezii întrebau: „De ce Marea Britanie întîrzie atît de mult să ne ajute?" Industriașii și bancherii germani se temeau de clasele muncitoare roșii și finanțau găștile lui Hitler să-l atace pe Willi Münzenberg, Milionarul Roșu din Berlin, agentul de presă al comunismului internațional. Nu îi spusese Vera că aceeași teamă față de Amenințarea Roșie din Marea Britanie influența și familia regală? Churchill fusese huiduit în Parlament cînd citase din Biblia evreiască: „Iată cum apare un mic nor din mare, precum mîna unui om".

„Berlinezii adevărați", a spus ambasadorul, „admirau aristocrația engleză și purtau monocluri, cravate albe și fracuri în timp ce toastau pentru Kaiserul aflat în exil". Toastul spunea așa: „Pentru Maiestatea Sa – uraa! Ssst! Uraaa! Nu, mai încet – uraaa!". Precauția îi făcea să coboare vocilor lor, după ce Edward, Prinț de Wales și viitor rege-împărat, spusese că tratatul de pace de la Versailles rearanjase frontierele în așa fel încît unele așezări germane să cadă sub stăpînirea „slavilor barbari" și a unei tiranii ruse care să se întindă de la Baltică pînă la Pacific.

Ambasadorul a încurajat-o pe Vera să se mute la Londra. Ea era singura persoană în care putea să aibă încredere de cealaltă parte a faliei anglo-germane tot mai mari. Poate că mai tîrziu ea putea să viziteze Berlinul, acum că revenise la viață ca centru internațional? Schulenburg i-a dat numele și adresele unor prieteni de încredere. Unii erau nobili ruși exilați din Moscova, care munceau în unghere obscure ale administrației orășenești a Berlinului. Ea trebuia să vorbească cu unul dintre colegii lui Schulenburg, care se

interesase în privința lui Hitler după război. Pe cînd era un caporal de 29 de ani într-un spital militar, Hitler strigase că relatarea despre capitularea Germaniei era „bîrfa perversă a unor tineri evrei depravați sexual dintr-un spital de gonoreici". Un psihiatru militar scrisese într-o notiță confidențială că motivul orbirii lui Hitler era isteria, dar, pentru a-l calma pe caporal, l-a asigurat că era un supra-om și că avea să vadă din nou. Lui Hitler i-a revenit vederea. El a considerat acesta un semn că era marele lider destinat să împlinească visul Cavalerilor Teutoni de a impune ordinea de la Marea Baltică la Marea Neagră.

În timpul uneia dintre ultimele lor călătorii cu mașina, Schulenburg a spus că voia ca prietenii Verei din Londra să înțeleagă de ce mulți oameni asemenea lui erau germani loiali. Învingătorii din ultimul război își urmăriseră propriile interese. Declarația Balfour din Marea Britanie promitea evreilor un cămin național în Palestina pentru a cîștiga sprijinul evreiesc în vreme de război, dar cu o clauză: „Nu se va face nimic ce ar putea prejudicia drepturile civile și religioase ale comunităților nonevreiești existente în Palestina". Astfel de capcane erau pretutindeni. Hitler manifestase un geniu nebun în a le identifica. „Hitler", a spus Schulenburg, „predică o religie ariană de ură pură față de sub-oameni. Germania are nevoie de ajutor din afară, altfel acest maniac ne va duce în iad".

În ianuarie 1933, Hitler a fost numit cancelar al Reich-ului după multe manevre. Republica germană a fost predată omului hotărît să o distrugă, deși un politician nesăbuit care transformase oportunismul într-o formă de artă, Franz von Papen, declarase: „Acum l-am prins [pe Hitler]". Ribbentrop, cîrtița lui Hitler de la Afacerile Externe, a pregătit misiunea lui Schulenburg de la Moscova retrăgîndu-l pe acesta din București.

Prin intermediul lui Schulenburg, Vera învățase să evalueze posibili inamici, să memoreze detalii și să se detașeze de sentimentele personale. Vocea ei nu a tremurat deloc cînd i-a spus mai tîrziu lui Mary Stephenson:

— Ambasadorul speră să salveze tot ce se mai poate salva din țara pe care a iubit-o în tinerețe.

Mașinilor de ambasadă din străinătate li se ordona să arboreze fanioane naziste. Înaintea ultimei călătorii frenetice cu mașina a Verei împreună cu Schulenburg, ea i-a spus că nu ar putea să călătorească niciodată cu astfel de însemne.

— Cînd călătorești cu mine nu e nici o svastică arborată! a răspuns Schulenburg.

Acestea păreau să fie ultimele cuvinte pe care el avea să i le mai spună vreodată, în afară de vorbele afectuoase pe care Vera le-a ținut pentru ea.

— Cel puțin așa am crezut, că erau ultimele lui cuvinte, a spus ea mai tîrziu. Cît de tare mă înșelam!

Spre sfîrșitul anului 1933, la îndemnul lui Billy Stephenson, Vera s-a mutat la Londra. În timp ce inspecta oțelăriile germane pentru compania lui, Pressed Steel, Stephenson a fost alarmat de ceea ce el considera a fi pregătiri accelerate de război și voia ca Vera să nu mai fie în pericol. Aceasta a primit un decupaj îngălbenit din revista londoneză *New Statesman*. În el, romancierul D.H. Lawrence scrisese din Germania, în octombrie 1924: „Influențe invizibile vin dinspre îndepărtarea Germaniei de Europa creștină civilizată, înspre polaritatea sălbatică a ținutului tătarilor [...]. Noaptea simți cum lucruri stranii se mișcă în întuneric".

2

Prieteni Comuni *versus* Oameni Vinovaţi

„Serviciile secrete aranjează rapoartele în aşa fel încît să se potrivească politicii", o avertizase Max Rosenberg pe Vera înainte să moară. El cunoştea metodele agenţiilor de informaţii din fiecare secol şi din fiecare ţară. „Minciuni despre tine pot supura în dosare închise."

Max îi ajutase pe agenţii britanici cu informaţii despre Garda de Fier fascistă, dar nu avea încredere în şefii spionilor de la Whitehall. Nu exista nici o modalitate de a corecta dosarele lor despre un cetăţean privat. O sfătuise pe Vera: „Trebuie să devii o englezoaică evlavioasă şi o Bright Young Thing*".

În Londra, bancherii români şi-au exprimat surprinderea faţă de „eliminarea discretă" a cenuşii lui Max. Unii spuneau că soţia lui îl abandonase pentru a trăi în Sussex sub numele de fată Hilda Atkins. Bill Stephenson a sfătuit-o pe Vera să nu vorbească niciodată despre trecutul ei în familia Rosenberg. În România, interogatorii Gărzii de Fier pretindeau că ştiu totul despre un prizonier, iar pentru a scăpa de alte torturi, un prizonier putea să rostească numele de familie al Verei. Garda de Fier lucra îndeaproape împreună cu compilatorii germani de dosare despre evrei.

Stephenson era pregătit mental pentru următoarea rundă a războiului cu Germania. Între timp, el purta un război ascuns împotriva decidenţilor britanici nerăbdători să îl împace pe Hitler. El îi numea Oamenii Vinovaţi.

— Acesta este bastionul lor, i-a spus el Verei într-o zi de vară din 1934, în timp ce o conducea prin partea centrală a Londrei cunoscută drept Whitehall.

---

* Tînăr de mare perspectivă – poreclă dată de presa britanică din anii 1920 tinerilor aristocraţi boemi şi persoanelor mondene din Londra (n. tr.).

S-au plimbat de la Westminster Abbey la Mall, de la Palatul Buckingham la statuia amiralului Nelson din Trafalgar Square, trecînd pe lîngă iazurile cu rațe sălbatice din parcul St. James. I-a arătat Verei White's Club, vizuina comunității serviciilor secrete, „acolo unde evreii nu sînt niciodată bine-veniți". „Ca femeie", a spus el, „poți privi aceste cluburi din exterior. Doar bărbații sînt primiți înăuntru. Femeile au rolul de a împinge servante cu ceai și de a bate la mașina de scris. Acestea sînt cercurile dominante, clasa conducătoare. Regele George al V-lea nu i-a acordat azil vărului său, țarul Rusiei, deoarece asta ar fi putut să aducă revoluția aici, și l-a lăsat să fie executat de bolșevici. Prințul de Wales vede Germania reînarmată ca o barieră împotriva lui Stalin, iar rasismul nazist înrudit cu atitudinea față de rasele inferioare din coloniile britanice".

Stephenson a prezentat-o „Prietenilor Noștri Comuni". Riscînd arestarea în virtutea legilor draconice ale secretului de stat, Prietenii Comuni dezvăluiau prin intermediul lui Churchill, care era un paria politic, dar care se făcea totuși auzit, realități despre neglijarea mecanismelor britanice de apărare. Unii dintre Prietenii Comuni o cunoscuseră pe Vera în București.

Max investise ce mai rămăsese din capitalul lui în „City", centrul financiar și de informații globale al Londrei. Banii lui îi asigurau mamei Verei confortul. Nici unul dintre vecini nu știa că ea e evreică cînd Vera s-a dus să o viziteze în Winchelsea. Dispunerea orașului de coastă rămăsese ca pe vremea cuceritorilor normanzi. Monumente comemorative aminteau de secole trecute, cînd Canalul era traversat de valuri de invadatori de pe continent. Indiferenți la evenimentele din Europa, oamenii din oraș spuneau că așa ceva nu avea să se mai întîmple niciodată.

Dar în rîndul Prietenilor Noștri Comuni, Vera a auzit multe voci îngrijorate de sistemul cu partid unic al Germaniei. În 1934, Hitler avea deja puterea de a deschide lagăre pe care să le umple Gestapo-ul. În Hamburg, agenții roșii vorbeau cu cămășile brune ale lui Hitler la telefon ca să plănuiască lupta de stradă de a doua zi. Fiecare tabără spera să cîștige puterea prin intermediul prăbușirii ordinii civice. Winchelsea era la cîteva minute de zbor de Hamburg, la Marea Nordului, dar rămînea într-o ignoranță binecuvîntată în privința acestor evenimente. Ziarele din Londra reduceau știrile externe la cîteva rînduri de pe ultimele pagini și ofereau mai mult

spațiu cooperării armate nipono-britanice împotriva sindicatelor comerciale chineze și a muncitorilor greviști din Shanghai.

În societatea înaltă, Vera îi măgulea pe bărbații tineri cu întrebări despre ei și devia abil întrebările lor despre ea. În copilărie fusese remarcată pentru părul ei blond deschis. Acum era brunetă. „A rămas pentru totdeauna negru sclipitor", își amintea proeminenta artistă londoneză Elena Gaussen Marks, care a pictat mai tîrziu portretul Verei. „O astfel de schimbare e firească la unele fete cînd îmbătrînesc. Trecerea de la blondă la brunetă a fost una norocoasă, ca paravan pentru munca ei viitoare."[1]

Avînd acum în jur de 25 de ani, Vera a fost atrasă de Mary Stephenson în societatea din West End. Debutantele în societate petreceau frenetic în timp ce așteptau să fie prezentate la curte, ignorînd arderea cărților scrise de evrei și nonnaziști în Germania și atrocitățile ce s-au petrecut ulterior. „Această indiferență a șocat-o pe Vera", își amintea Mary. „Ze'ev Jabotinski îi îndemna pe evrei să evacueze Europa. Anglia era considerată singura bază viabilă pentru o rezistență clandestină față de tiranie. Dar indignarea publică necesară lipsea."

Sezonul londonez pentru o clasă privilegiată de mici dimensiuni dura de la începutul lunii mai pînă la sfîrșitul lui iulie. Petrecerile nu se mai terminau: dans de patru ori în timpul săptămînii, încă un dans vineri seara. Bărbații tineri și debutantele în societate de 18 ani fugeau în weekenduri la casele de la țară. Ciorapii erau din mătase în Londra și din bumbac la țară. Rochiile veneau de la Molyneux din Paris, pălăriile de la Madame Rita din Berkeley Square, iar mănușile pînă la cot din piele albă de căprioară din Bond Street. Includerea pe cele mai bune liste de invitați era obiectivul suprem pentru multe dintre aceste tinere de viitor.

Mary privea cu curiozitatea unei americance învățate să prețuiască munca serioasă. Averea familiei provenea din cîmpurile de tutun din Tennessee. Îl întîlnise pe Bill Stephenson pe un vas transatlantic, iar la puțin timp după aceea, pe 31 august 1924, ediția de duminică a *New York Times* publica fotografia cuplului, cu legenda „Americancă se căsătorește cu om de știință canadian". Un deceniu mai tîrziu, familia Stephenson îi împrumuta Verei unul dintre apartamentele ei din Londra, unde erau trimise scrisorile din Berlin ale contelui Friedrich Werner von der Schulenburg, care se semna precaut „Bătrînul Fritz". Plicurile erau adresate domnișoarei French

Simmons, numele de fată al lui Mary. O scrisoare povestea despre cum se împăuna Hitler pe scena Bisericii Garnizoanei din Potsdam, simbol al corpului de ofițeri prusac. Hitler încerca să intre în grațiile armatei, singurul segment organizat al societății care încă nu acceptase nazificarea. Ofițeri superiori de stat-major care i se opuneau lui Hitler încă așteptau ajutor din partea Marii Britanii. Unii erau cumpărați cu oferte de promovare rapidă. Un as al pilotajului din vremea războiului, Hermann Göring, și-a vîndut loialitatea, ca prim-ministru al Prusiei, în schimbul unei părți din drepturile de autor imense pentru scrierile lui Hitler despre Noua Ordine.

Schulenburg a fost numit ambasador german în Uniunea Sovietică la sfîrșitul anului 1934, cu instrucțiuni de a-l convinge pe Stalin că nu era nimic personal în propaganda nazistă care eticheta opoziția germană drept comunistă: era doar politică de partid locală. Vera credea că Marea Minciună era deja o armă în afacerile externe, dar servea nevoii lui Schulenburg de a evita războiul ruso-german. Scrisorile lui din Moscova erau retrimise în Kensington Palace Gardens Terrace nr. 5, acum dată ca ultimă reședință a Verei, un paravan. Ambasadorul scria în cod deschis. Răspunsurile Verei nu dezvăluiau prea multe. Vechiul ei amant putea fi sub controlul serviciilor de informații germane.

Vera a devenit secretară și traducătoare în compania lui Stephenson Pressed Steel, care producea nouă din zece caroserii pentru automobilele britanice. Asta îi oferea lui Stephenson pretextul pentru a inspecta oțelăriile germane. El controla alte 20 de companii în întreaga Europă, ceea ce îi permitea să extragă informații utile pentru Churchill. Era cunoscut în Germania pentru un avion produs în una dintre fabricile lui, care cîștigase cursa aeriană la King's Cup în 1934. Curiozitatea Berlinului se manifesta prin atitudinea prietenoasă a aviatorilor germani. Stephenson găsea asta paradoxal, de vreme ce ministrul britanic al Aviației nu manifesta nici un fel de interes. Făcuse experimente cu telegrafia fără fir și, încă din 1924, a inventat un dispozitiv care transmitea imagini prin unde radio, în același timp în care Germania scotea pe piață o mașină criptografică comercială care a devenit ulterior ultrasecreta Enigma a Biroului pentru Cifruri din Berlin, punînd la încercare cele mai strălucite minți din rîndul spărgătorilor de coduri britanici ULTRA. Frank Whittle, ofițer al Royal Air Force, nu a primit sprijinul RAF pentru un motor cu reacție inventat de el și a apelat la Stephenson.

„Știa cum să lege lucrurile pentru a le face să funcționeze în moduri neașteptate", a spus Whittle. „Îi ajuta pe cei al căror accent de clasă muncitoare îi împiedica să treacă de snobii de la Whitehall."[2]

Vera i-a cunoscut pe cei care credeau în dreptul ereditar al persoanelor de rang înalt de a conduce. Dacă Hitler domnea pe continent, argumentau ei, Marea Britanie avea să fie liberă să își protejeze de comunism coloniile din Orientul Mijlociu și din Asia. Lordul Londonderry susținea această viziune. Numit ministru britanic al Aviației în 1933, în același timp în care Hitler devenea cancelar al Reich-ului, Londonderry vedea de asemenea avantaje comerciale ce puteau reieși din relațiile strînse cu liderii naziști. Îi amintea Verei de finanțiștii germani care îl duceau pe Hitler la manifestații de partid cu un avion în urma căruia flutura un banner pe care scria HITLER PESTE GERMANIA. Vera credea că Londonderry ar fi fost bucuros să facă să fluture încă un banner, pe care să scrie HITLER PESTE MAREA BRITANIE[3]. Presa britanică ignorase preluarea puterii totale de către Hitler pe 30 ianuarie 1933, cu o singură excepție. *Daily Express* publicase un titlu din care reieșea că au înțeles complet greșit știrea: „Hitler îndepărtat de la putere". Editorilor nu părea să le pese, într-un sens sau în altul.

Vera a învățat regula pe care mai tîrziu avea să le-o inculce agenților: „Te poți pregăti pentru surprize în altă țară, dar tot vei fi luat prin surprindere cînd ajungi acolo". La legația britanică din București, ea cercetase rapoarte de situație bine informate, care nu o pregătiseră niciodată pentru decizia proprietarilor de ziare din Londra de a ignora articolele propriilor lor corespondenți la Berlin despre legalizarea asasinărilor bebelușilor imperfecți, despre testele pentru arieni albi de rasă pură și despre etichetarea celorlalți drept „sub-oameni". Extinderea lagărelor de concentrare nu merita menționată.

Stephenson i-a explicat: „Proprietarii de ziare tînjesc după locuri în Camera Lorzilor și fac pe plac unui guvern care nu vrea să citească nimic neplăcut despre naziști". Vera mai avea încă multe de învățat, dar Stephenson era impresionat de memoria ei fenomenală, de faptul că stăpînea mai multe limbi străine, de abilitatea ei de a-i face pe ceilalți să vorbească. Cel mai bun lucru dintre toate era că ea înțelegea nevoia unei acțiuni neconvenționale.

Stephenson a trimis-o să exploreze o Anglie care părea speriată de un nou război și speriată să-l prevină. „Liderii stau în calea monstrului și bat darabana din degete", spunea el, „asemenea iepurilor

care încremenesc în lumina farurilor unui camion, dîndu-şi urechile pe spate în loc să fugă". Săracii din East End-ul londonez, care aflau ştirile la telefonul fără fir, nu aveau unde să fugă. Supravieţuitorii pogromurilor împotriva evreilor ruşi speculau în legătură cu bombardierele asamblate în Rusia pentru forţele aeriene germane, care aveau să ţintească mai tîrziu docurile din East End: „docurile" manipulau transporturile de peste mări, fără de care Marea Britanie ar fi fost înfometată. Locuitorii prost plătiţi din East End erau mai greu de păcălit decît comercianţii din City. Veteranii mutilaţi ai ultimului război cerşeau mîncare, cu medaliile deja vîndute. Sindicatele erau analizate de serviciul de securitate internă, MI5, sub suspiciunea de simpatii comuniste. *Daily Worker* numea Rusia sovietică singura rază de speranţă pentru muncitorii care trăiau în mizeria din East End.

În ansamblu, locuitorii din East End simţeau cum se apropie reluarea a ceea ce ei numeau Marele Război din 1914-1918, Războiul Care Să Pună Capăt Tuturor Războaielor. Dar mulţi se opuneau îndîrjiţi îndemnelor la război. Vera asocia aceste sentimente antirăzboi cu cele ale muncitorilor germani, păcăliţi să creadă că legea şi ordinea aveau să pună capăt sărăciei îngrozitoare de după ultimul conflict. În cursurile la seral din East End ale Asociaţiei pentru Educaţia Muncitorilor se preda modul în care nebuniile imperiale duceau la război. Un manual începea aşa: „Austria a declarat război Serbiei pe 28 iulie 1914. Patru zile mai tîrziu, Germania a declarat război Rusiei, şi astfel s-a creat un Front de Est care se întindea de la Baltică la Marea Neagră. Pe 4 august, Germania a declarat război Franţei şi Marii Britanii. Frontul de Vest a devenit un obstacol format din tranşee noroioase, de la Marea Nordului la Alpi. Nouă milioane şi jumătate de oameni au devenit victime ale luptelor". Vera a ajuns să-i admire pe aceşti locuitori duri ai East End-ului. Unii erau hoţi care se mîndreau că folosesc inventivitatea în locul brutalităţii. Alţii erau inspectori de asigurări modeşti, care cunoşteau punctele slabe ale fabricilor ai căror proprietari stîrneau incendii pentru a evita falimentul. Mulţi locuitori din East End vorbeau limbi continentale. Comunităţile lor erau întreţesute cu viaţa străzii. Ei aveau să constituie un rezervor de talent pentru operaţiunile de rezistenţă antinazistă. Erau luptători de stradă înnăscuţi, educaţi într-o lume a claselor inferioare.

West End-ul aparținea complet clasei superioare. Vera a auzit de reacția întîrziată a acesteia față de masacrarea a 23 de evrei în Palestina, în august 1929, de către arabi înarmați cu topoare. „Nu-mi pot da seama de ce evreii fac atîta caz pentru cîteva zeci de oameni de-ai lor", a citat-o Chaim Weizmann, viitorul prim-președinte al Israelului, pe Beatrice, soția secretarului colonial britanic Sidney Webb, Lord Passfield. Weizmann, care trăia în Anglia, a protestat împotriva „insensibilității, indiferenței și ostilității acesteia".

Vera a descoperit tineri care nu erau insensibili, chiar dacă mergeau la petreceri elegante. Unul dintre ei era un aviator al Royal Navy a cărui poreclă era Stringbag*, care era de asemenea porecla pentru Fairey Swordfish, un bambardier-torpilor foarte vechi cu patru aripi care se pliau pentru încărcarea pe portavioane. Acesta spunea că avionul era legat laolaltă cu ață, asemenea sacoșei unei gospodine. „De aici", i-a spus el Verei, „numele de Stringbag".

S-au cunoscut la o petrecere din West End, în 1935. Rochia ei era după ultima modă neovictoriană: mîneci evazate și metri întregi de cusături, clinuri și falduri. Îmbrăcămintea cu aspect complicat putea fi scoasă rapid, grație unor fermoare cu un tip nou de dinți și a nasturilor decorativi care mascau capse. Părul ei era tuns scurt și pieptănat în față sub forma unui vîrtej, lipit de frunte și obraji, cu margini neregulate, imitînd coafura populară răvășită de vînt de tip parizian.

Mary Stephenson a obținut invitația pentru Vera deoarece acea cină, de la Brook House a lui lady Mountbatten din Park Lane, avea printre invitați și Prieteni Comuni. Edwina Mountbatten era pe jumătate evreică. Nu îl invitase pe tatăl ei antisemit, Wilfred Ashley (Baron Mount Temple din Lee), care aplauda Partidul Nazist pentru că impunea ordinea. „În următorul război", a declarat el în public, „trebuie să luptăm umăr la umăr cu Germania".

Modalitățile în care distorsiona el istoria erau atît de scandaloase încît păreau comice. Vera a întrebat de ce le tipărea presa. Ziariștii erau plătiți să inventeze scandaluri comice? Edwina și-a ridicat privirea uitîndu-se în gol într-un fel miop. Tocmai fusese ținta unui ziarist monden: „Societatea zguduită de un scandal teribil". Soțul ei, tînărul Louis Mountbatten, era înrolat pe o navă de război aflată pe mare. Un ziarist relatase că ea „fusese prinsă în ipostaze compromițătoare cu un om de culoare". Acesta era Paul Robeson,

* Plasă de ață sau plasă a cărei gură se strînge cu un șnur (n. tr.).

actorul și cîntărețul care părăsise America pentru a scăpa de prejudecățile împotriva negrilor. Calomnia a fost trîmbițată de *People*, un ziar popular de duminică, și a fost dezmințită ulterior.

— Ziariști care scriu istoria sub formă de comedie? a repetat Edwina. Winston Churchill scrie despre lucruri departe de a fi comice și e ridiculizat pentru ele. Dar admiratorii îi tipăresc articolele.

Desmond Morton, care încă purta în inimă un glonț german din Primul Război Mondial, a adăugat că Churchill luptase cu fermierii buri în Africa și îi văzuse cum înfrîng puternicele armate imperiale britanice prin metode neconvenționale.

— El o să pregătească luptători neconvenționali, dacă războiul ne va fi impus înainte să obținem arme moderne.

Morton era directorul Industrial Intelligence Centre of the Committee of Imperial Defence (IICCID), marginalizat de guvernarea curentă ca unealtă de promovare a războiului. Unii funcționari civili de rang superior îi trimiteau lui Morton rapoarte despre neajunsurile sistemului de apărare britanic, știind că singurul client al acestuia era Churchill.

Stringbag a condus-o pe Vera acasă. Zorii care tocmai se iveau brăzdau cerul. Străzile erau tăcute, aerul era divin. „Era puțin beat și poetic", i-a spus ea lui Mary mai tîrziu. „A spus că era norocos că poate zbura pe deasupra unei lumi mizerabile. M-am îndrăgostit poate de el, poate de avioanele lui."

Vera a întrebat despre remarcile lui Morton referitoare la buri și la războiul neconvențional. Stringbag a răspuns:

— Cel mai puternic imperiu al lumii din anii 1880 a fost bătut de buri fără arme moderne. Nimic nu arăta mai formidabil decît trenurile noastre armate. Nimic nu era mai vulnerabil. Aceste forțe nimicitoare ale noastre au fost deraiate prin aruncarea în aer a podurilor cu cîteva batoane de dinamită. Va trebui să folosim metodele burilor împotriva lui Hitler.

Stringbag era sătul de generalii de stat-major care refuzau modernizarea. Generalul Archibald Montgomery-Massingberd, șef al Statului-Major Imperial, a adus la zi un manual de pregătire a cavaleriei printr-o scurtă adendă despre utilizarea tancurilor, pe care el le numea „cavalerie mecanizată". Adenda manualului său se numea „Cavaleria (mecanizată) și calul bine crescut". Stringbag a spus că Brigada Cailor Bine Crescuți nu putea fi condusă decît de cineva cu un nume precum Archibald Montgomery-Massingberd.

În următoarea lui permisie, pilotul a dus-o pe Vera la Simpson, pe Strand. Înaintea prînzului, el a comandat Pimm nr. 1, mărturisind că în marină aceasta era considerată cea mai rapidă modalitate de a seduce o fată. „L-am cam băgat sub masă", i-a spus Vera lui Stephenson, care își amintea că „Vera a făcut cu Stringbag o excepție de la regula ei împotriva complicațiilor sentimentale. El spunea tot despre mecanismele de apărare antisubmarine de la Scapa Flow, atît de neglijate încît ancorajul era vulnerabil la submarinele U-boot pe care Germania le construia în secret".

Stringbag avea un simț al umorului macabru. Cînta un cîntec lugubru de popotă: „Se spune că în forțele aeriene/ Aterizarea e în regulă/ Dacă pilotul se ridică și merge fără ajutor./ Dar în aviația marinei/ Perspectivele sînt proaste/ Dacă aterizarea e nereușită și pilotul nu știe să-noate". Această perspectivă neclară pentru piloții tineri, spunea el, era greșeala amiralilor care nu credeau în portavioane. Serviciul secret al marinei intrase într-o stare latentă. Secret Intelligence Service, aflat sub conducerea Ministerului de Externe, avea un fond secret pentru cetățenii privați care nu urmăreau cîștigul personal cînd culegeau informații în străinătate, dar care puteau avea nevoie de bani pentru a întreprinde o investigație. Fondul era supus votului unei comisii secrete, pentru a menține fațada unei proceduri parlamentare corecte. Nu existau nici un fel de beneficii pentru un agent voluntar cu acoperire neoficială (AN). Orice agent AN prins era renegat.

De unde știa Stringbag asta? Tatăl lui era director în Marconi Company. Ofițerii radio ai acesteia erau la dispoziția Directoratului pentru Informații al Marinei (NID) pe timp de război. NID nu părea impresionat de producția de nave de război și submarine a Germaniei.

— Americanii sînt la fel de orbi, a adăugat el. Și-au lansat primul portavion, *Ranger*, iar acum legiuitorii din Washington vor să-l dea la fier vechi pentru că întreținerea lui costă prea mult.

Stringbag a amintit de medicul grec Hipocrate: „«O boală disperată are nevoie de un remediu periculos.» Acestea sînt vremuri disperate. Remediul este periculos. În clipa aceasta, el înseamnă lupta împotriva Oamenilor Vinovați".

Și l-a citat pe Churchill: „Acești împăciuitori hrănesc crocodilul în speranța că vor fi ultimii care vor fi mîncați"[4].

3

Să-l omorîm pe Hitler?

Ar fi rezolvat ceva asasinarea lui Hitler? Vera credea că asta i-ar fi salvat cu siguranță pe unii dintre cei 600.000 de evrei care erau acum terorizați de acesta.

Stringbag spunea că nimănui din clasa conducătoare din Marea Britanie nu-i păsa prea mult de evrei. Funcționarii de la Whitehall erau impresionați de noua stare de ordine a Germaniei și ar fi fost scandalizați de orice aluzie la o tentativă de asasinat, deoarece Germania ar fi fost cuprinsă din nou de haos. Hitler era un fenomen bine-venit, potrivit influentului secretar de cabinet Maurice Hankey. Acesta pusese încă din octombrie 1933 întrebarea: „Mai avem de-a face cu acel Hitler din *Mein Kampf* sau este un nou Hitler, care a descoperit povara funcției responsabile?". Asta se întîmpla în vremea ordinului *Einzelaktion* de lansare a persecutării sistematice a tuturor evreilor.

Doi ani mai tîrziu, Ramsey MacDonald, pe atunci prim-ministrul Marii Britanii, a susținut că Royal Air Force era mult înaintea Germaniei, doar pentru a fi contrazis apoi în mod dramatic de John Simon, secretar de stat la Ministerul de Externe britanic, care se întorsese dintr-o „vizită a bunăvoinței" la Berlin pentru a relata că Hitler i-a spus că forțele aeriene germane erau la fel de puternice precum RAF. Simon cel Impecabil, cum era poreclit de critici, a spus public că „Germania se descurcă excelent în construirea mecanismelor de apărare împotriva expansionismului Rusiei sovietice".

Hitler își îndrepta laudele spre cei din cercul lui Simon care voiau ca Germania să construiască un sistem de apărare puternic împotriva lui Stalin. Pe 18 iunie 1935, încălcînd Tratatul de Pace de la Versailles, Marea Britanie a semnat un acord naval cu Germania, care prevedea ca Germania să aibă o flotă egală cu 35% din navele

de suprafaţă ale Marii Britanii şi 45% din submarinele ei. Acţiunea le-a indicat celorlalte semnatare ale Tratatului de la Versailles că Londra aproba reînarmarea germană[1].

— O să sfîrşim morţi sau vorbind germană, i-a spus Vera lui Stringbag.

Se mai gîndise puţin la posibilitatea asasinării lui Hitler şi a tras concluzia: „Asasinatele la nivel înalt din Europa conduc întotdeauna la revoluţii imense şi impredictibile". Bill Stephenson, care lua parte la aceste speculaţii, a amintit că „posibilitatea asasinării a fost lăsată în suspans". Dar debarasarea de Hitler prin orice proces democratic era imposibilă.

Frustrat, Stringbag i-a spus Verei:

— Hai să ne ridicăm deasupra tuturor acestor porcării!

A dus-o cu maşina la aeroclubul lui şi, sub numele de Tom Benson, a rezervat un avion biplan Gypsy Moth, ale cărui aripi de stofă erau ţinute laolaltă de lonjeroane de lemn şi sîrme. Vera s-a aşezat în cabina deschisă din faţă. El a preluat manşa din cabina din spate. Ea auzea vocea lui înăbuşită prin tuburile de cauciuc Gosford, în timp ce el lua altitudine prin murdăria fumului de sobă şi straturile de nori negri şi ieşea înspre cerul albastru, ameţitor.

— Preia-l tu! a strigat el.

Vera l-a văzut în oglinda retrovizoare cum îşi ridică ambele mîini înmănuşate. A apucat manşa şi şi-a aşezat picioarele pe pedalele de direcţie. Avionul zbura lin, drept şi la nivel. Vera i-a urmat instrucţiunile: mîna stîngă pe acceleraţie, mîna dreaptă pe manşă, picioarele pe pedalele de direcţie. A încercat un viraj, păstrînd nasul avionului la orizont.

— Fă looping! a ţipat el.

Vera a simţit atingerea lui uşoară pe comenzi, în timp ce îi explica cum să intre în picaj, apoi a intrat în urcare abruptă. Cînd avionul a ajuns cu fundul în sus au luat-o din nou în jos.

— Mai încearcă o dată! a strigat el pe deasupra mugetului elicei şi al huruitului motorului.

Vera a făcut întocmai. El a purtat-o prin vrie. Vocea lui imaterială şi senzaţia unui păzitor nevăzut erau o legătură, o promisiune a unui sprijin necondiţionat.

— Chiar am pilotat, i-a spus ea lui Stephenson mai tîrziu.

— Moth este la fel de fragil ca şi bombardierele-torpiloare pe care le va pilota prietenul tău în luptă, a remarcat el sobru.

Ea a văzut dintr-odată Moth-ul, ca și tizul lui*, fîlfîind în curente de aer, vulnerabil, ușor de strivit. Așa ar fi Stringbag în războiul despre care știa că va izbucni.

El era încartiruit la o bază aeriană a marinei de lîngă Portsmouth. Pleca de acolo în majoritatea weekendurilor ca să îi dea ei alte lecții de zbor.

— E mai plăcut decît sexul! a rîs ea, după o după-amiază de vrie, tonouri și loopinguri inverse.

— Mai vedem noi, a răspuns el.

S-au oprit să bea ceva în barul unui motel de pe marginea drumului. El a luat o cameră care dădea spre o autostradă sufocată de trafic. Înțelesese pe bună dreptate comentariul ei ca pe o provocare. Actul lor de amor avea ingredientul esențial al pericolului, pe care îl savurase cu contele von der Schulenburg, dar în timpul acrobațiilor aeriene ea simțea că împărtășește un pericol mai intens, iar secretul sporea însuflețirea. Vera se întorcea după o după-amiază deasupra norilor, se schimba și dădea de el iar la diferite petreceri. El stătea, cu o mină inexpresivă, în compania unor bărbați cu aspectul serios al funcționarilor civili. I-a explicat mai tîrziu.

— Prietenii Comuni nu vorbesc mai mult decît este nevoie[2].

Inamicii democrației erau liberi să urle trădare. Stringbag a dus-o în Hyde Park, ca să urmărească o manifestație a Cămășilor Negre conduse de sir Oswald Mosley și Uniunea sa Britanică a Fasciștilor. Era o după-amiază călduroasă de vară din 1935. Tratatul naval anglo-german îl provocase pe Churchill să protesteze că „Liga Națiunilor a fost slăbită de acțiunea noastră, principiul securității colective a fost deteriorat. Încălcarea tratatelor de către Germania a fost tolerată și chiar lăudată".

La manifestație, Stringbag a dat peste un prieten ziarist. I-a spus reporterului:

— Germania are o flotă mai mare decît îndrăznești tu să relatezi.

— Pune-mă la încercare, i-a spus prietenul.

Și a notat în carnet ce știa Stringbag despre numărul secret de submarine germane U-boot în construcție și multe alte lucruri pe care guvernul britanic nu voia ca oamenii să le audă.

Manifestația Cămășilor Negre a devenit neplăcută. Vera s-a trezit ascultînd lozinci mizerabile antievreiești citate direct din *Mein*

---

* „Moth" – molie (engl. – n. tr.).

Kampf a lui Hitler. Unii oameni din mulțime protestau. Boxurile Cămășilor Negre îi reduceau la tăcere. Bătăușii Cămășilor Negre îi amenințau pe copiii de pe terenurile de joacă din parc și îi intimidau pe părinții lor. Ideile despre copilărie pe care Vera le împărtășise cîndva cu ambasadorul german despre deturnarea energiilor malefice ale adulților păreau acum fără speranță idealiste. Și-a jurat să nu devină niciodată vulnerabilă, avînd propriii ei copii, cu riscul de a pune bunăstarea lor pe primul loc, în dauna credințelor ei.

Dacă Stringbag ar fi fost în uniforma lui de marină, Cămășile Negre l-ar fi brutalizat, ca simbol a tot ceea ce urau ei. Trecuseră de la Partidul Laburist (socialist) la fascism.

— Poliția îi lasă în pace pentru că alternativa e comunismul, a spus un bărbat care li s-a alăturat Verei și lui Stringbag. Dacă ești șomer, apelezi la măsuri extreme. Metoda genială a lui Hitler este să le dea celor înfometați ceva în care să-și înfigă dinții. Evreii.

Noul venit era Israel (ulterior lord) Sieff. Vera fusese oaspete al casei lui de familie cu turnulețe, Cleeve Lodge, lîngă Hyde Park Gate. Tatăl soției lui, Michael Marks, începuse ca și tatăl ei, cutreierînd teritoriile antisemite din Europa de Est. Dar opresorii nu puteau să-l alunge pe Michael Marks peste granițe terestre strigînd „Nu ai nici o țară de proveniență!", deoarece Anglia nu are nici o graniță terestră. În 1882, Michael, negustor de mărunțișuri, era liber să își transforme taraba sărăcăcioasă în giganticul magazin de vînzare cu amănuntul Marks & Spencer, al cărui sediu din Baker Street avea să adăpostească mai tîrziu operațiunile secrete ale Verei. Israel fusese curios în legătură cu sir Oswald Mosley și îl invitase să vorbească la o cină de la Cleeve Lodge. Mosley a spus că un partid politic nou precum al lui avea nevoie de o „bază a urii" în platforma lui și că „cea mai bună bază a urii sînt evreii".

— Sir Oswald trebuie să plece, a spus Israel, chemînd un valet.

Stringbag a auzit povestea de la tatăl său, unul dintre industriașii și economiștii aflați la cină. Nimeni nu îl auzise pe Mosley exprimîndu-și vederile antisemite. Majoritatea credeau vag, în cazul în care credeau ceva despre Uniunea Fasciștilor, că Mosley conducea o mișcare foarte patriotică de eliberare a țării lui de sindicatele comerciale și de muncitorii greviști.

— Ar trebui să te distrezi, domnișoară Atkins, a spus Israel, ducîndu-i pe cei doi îndrăgostiți acasă pentru o cină improvizată.

Dar seara de distracție s-a transformat într-una de discuții extrem de serioase. Stringbag credea că tinerii refugiați evrei puteau fi antrenați să se opună naziștilor. Cei din Whitehall se temeau să nu-și atragă dușmănia arabilor dacă îi învățau pe evrei să lupte în Palestina. Însă un soldat profesionist scoțian, Orde Wingate, antrena luptători evrei pentru un război neconvențional în Palestina. Acest lucru era aprobat de Churchill. În 1899, cu o remarcabilă încredere de sine pentru un supraviețuitor foarte tînăr al războaielor britanice, Churchill a prevăzut, în cartea sa *The River War*, că civilizația putea să se prăbușească în fața musulmanilor, a căror religie paraliza dezvoltarea lor socială. „Nu mai există forță retrogradă în lume", a scris Churchill. Ca prim lord al Amiralității în 1913, el a îndemnat guvernul să intre în afacerile cu petrol, pentru a proteja aprovizionarea în timpul schimbării radicale de la navele care funcționau pe cărbuni la cele cu petrol. În 1921, la Biroul Colonial, el l-a ales pe emirul Faisal drept rege clientelar în Mesopotamia (Irak), pentru a asigura controlul britanic între Tigru și Eufrat. Rămas fără funcție în 1923, Churchill a încercat să fuzioneze Royal Dutch Shell și Burma Oil cu Anglo-Persian Oil Company, în care guvernul britanic deținea cea mai mare parte a acțiunilor cu drept de vot. Vera a înțeles atunci legătura dintre Gardyne de Chastelaine și Persian Oil și de ce îl criticase Gardyne pe T.E. Shaw, alias Lawrence al Arabiei, la București, pentru că antrena arabi pentru luptă neconvențională „subversivă".

Orde Wingate antrena luptători evrei pentru operațiuni subversive, chiar dacă asta îi înfuria pe arabi. A-i domoli pe arabi și în același timp a-i sprijini pe evrei era un act de echilibristică dificil. Churchill credea că evreii puteau să lupte împotriva persecuției doar dintr-o patrie-mamă. Milioane de evrei erau împinși de Hitler în Palestina, prin porturile din România, pentru a provoca furia arabă împotriva britanicilor. Drept rezultat, viziunea lui Churchill era întîmpinată cu o opoziție feroce la Whitehall[3].

Vera simțea că nu avea să înțeleagă niciodată pe deplin complicațiile conflictelor de interese britanice și magnitudinea sarcinii cu care se confruntau cei hotărîți să-l oprească pe Hitler. Tatăl ei subliniase un pasaj din Talmud: „Roagă-te pentru bunăstarea guvernării. Fără ea, oamenii se vor înghiți unii pe alții de vii". Asta însemna o guvernare preocupată de bunăstarea oamenilor, spunea Hélène Allatini, parizianca pe care Vera o întîlnise prima oară la

București și care stătea acum la Londra. Hélène spunea că puține guverne ofereau îndrumare în această perioadă în care se luau decizii sfîșietoare. Unei rude de-a ei, Robert Rothschild, i se spusese la Paris să nu ajute Irgun, armata evreiască independentă secretă, deoarece guvernul francez putea să afecteze afacerile lui Rothschild. Evrei proeminenți credeau că trebuie să stea pe poziții, chiar dacă ieșirile din Europa se închideau și intrarea în democrațiile libere nu era sigură[4].

„Vera a scos la iveală surse neașteptate", își amintea Bill Stephenson. „Eu voiam ca ea să călătorească în Europa. Secret Intelligence Service era ineficient și suferea de pe urma bugetelor reduse după crahul din 1929 de pe Wall Street. Încă se aștepta ca ofițerii SIS să aibă venituri independente. Asta însemna recrutare din rîndul claselor superioare privilegiate. Pierderea funcției de către Churchill, la alegerile generale din 1929, l-a lipsit de autoritatea de a face presiuni pentru ceva mai bun. Desmond Morton de la Industrial Intelligence Centre a fost împins la o parte de Whitehall. În secret, el făcea planuri pentru operațiuni subversive."

Deoarece maiorul Desmond Morton purta în inimă glonțul care îl nimerise în Marele Război din 1914-1918, mulți se întrebau cum putea să fie încă în viață și dacă era pregătit pentru muncă. În calitate de secretar de stat la Ministerul de Război în 1919, Churchill îi ceruse lui Morton să colaționeze informații despre Rusia. Morton și-a luat o casă de vacanță în Kent. De acolo putea acum să meargă nevăzut peste cîmpuri pînă la casa de la țară a lui Churchill, Chartwell, și să-i furnizeze informații despre neajunsurile sistemului de apărare. Se presupunea că privilegiile parlamentare îl protejau pe Churchill de acuzațiile de dezvăluire a secretelor de stat. Însă ginerele său, Duncan Sandys, a trebuit să angajeze avocați după ce a fost amenințat cu punerea sub acuzare pentru că vorbise Parlamentului despre aceleași slăbiciuni ale apărării.

Vera a primit veste de la Schulenburg că acesta ar fi vrut să o vadă la Berlin, în timp ce el lua o pauză de la serviciul lui din Moscova. L-a întrebat pe Bill Stephenson dacă ar trebui să meargă, iar mai tîrziu i-a spus lui Mary:

— Pe vremuri îmi era teamă să mă întîlnesc cu soțul tău, expresia lui era atît de pătrunzătoare.

— Și acum?

— E vederea periferică largă pe care o are ca pilot de vînătoare.

— I se spunea Billy Mitralieră, a spus Mary. Fiind campion la box în forțele armate, folosea lărgirea vederii ca să anticipeze un adversar fără să pară că se confruntă frontal cu el. Tu ai același stil!

Bill i-a spus Verei să meargă la întîlnirea de la Berlin. Germania era încă uimitor de deschisă. Acest lucru a fost confirmat de aviatorii care foloseau aeroclubul lui Stringbag pentru zboruri către Berlin. Un pilot avea aparate de fotografiat montate pe avionul lui privat. Altul era singura persoană trimisă de RAF pentru colectarea informațiilor, dar fără clienți în rîndul șefilor RAF. Erau vremuri ciudate[5].

În timp ce Vera aștepta să afle mai multe despre planurile lui Schulenburg, s-a mutat într-o căsuță din Winchelsea. Mama Verei era întotdeauna bucuroasă să o vadă, dar un paravan invizibil le despărțea. Hilda Atkins nu putea să înțeleagă preocupările din Londra ale fiicei ei, iar Vera nu putea să o facă pe Hilda „semiconștientă", în jargonul pe care Prietenii Comuni îl adoptaseră de la agențiile secrete oficiale. Hilda Atkins se temea că viața ei în Germania din timpul ultimului război și originile ei de evreică rusoaică puteau să stîrnească suspiciuni dacă izbucnea un nou conflict. Winchelsea se confruntase cu invadatori încă din 1350, cînd regele Edward al III-lea plecase din acest refugiu de pe coastă ca să disperseze Armada spaniolă. Oamenii din oraș ignorau acum schimbările de dincolo de Canal. Respinseseră valuri după valuri de invadatori și rămăseseră pregătiți de luptă, în loc să discute despre tactici viitoare.

Vera a cedat unui impuls de a se ruga în biserica veche de 700 de ani din Winchelsea, ce purta hramul Sfîntului Thomas à Becket, martirul din Canterbury ucis de baroni, care înțeleseseră greșit dorințele regelui lor. Evenimentele recente aveau mare nevoie de o intervenție divină, dar nu în modul sugerat de arhiepiscopul de Canterbury de atunci, Cosmo Gordon Lang, preot al națiunii, ale cărui idei cîntăreau mult. Acesta întrebase dacă războiul putea fi justificat. Casa Episcopilor răspunsese că nu exista absolut nici un motiv pentru a lupta împotriva naziștilor.

Așa că Vera s-a rugat în această biserică străveche numită după martir. Nu se aștepta la nici o intervenție divină care să domolească nebunia clericilor, dar a dobîndit o liniște interioară. Nu avea deloc impresia unui conflict față de educația ei evreiască, ci simțea o apropiere de numeroasele morminte de țărani liberi englezi, care luptaseră pentru libertate. Una dintre poeziile ei preferate era

„Elegie într-un cimitir de țară" de Thomas Gray. O viziune a războiului îl inspirase pe un pilot, Geoffrey Wellum, să compună în stilul elegiei lui Gray: „Focul va veni... și îți vei înălța ochii... pentru a privi o luptă întinsă departe pe cer".

Cuvintele erau profetice. În curînd, oamenii din Winchelsea aveau să își înalțe privirea pentru a vedea Bătălia pentru Britania purtată pe cerul de deasupra lor.

În Londra, Cămășile Negre l-au acuzat pe Churchill că a primit bani evreiești pentru a promova cauza unui stat israelian. Cînd doctorul Chaim Weizmann pierduse președinția mișcării sioniste, Churchill a protestat: „Eu nu cred că evreii sînt atît de proști". Originea Declarației Balfour pentru o patrie evreiască era o întîlnire din 1906 dintre Arthur Balfour și Weizmann, la acel moment conferențiar în chimie organică la Manchester University, care l-a convins pe Balfour de nevoia unei patrii evreiești. Acum numărul celor care migrau către deșerturile neocupate din Palestina crescuse de zece ori. Institutul de Studii Evreiești din Mannheim îi îndemna pe evrei să se pregătească pentru încercările teribile care urmau. Guvernul britanic a răspuns prin reducerea imigrației evreiești pînă la nivelul „capacității de absorbție" a Palestinei.

Israel Sieff și Simon Marks au susținut Fondul pentru Evreii Germani și i-au făcut Verei cunoștință cu Victor, al treilea baron Rothschild. Acesta era cu doi ani mai tînăr, iar ea îl găsea arătos și modest. În 1935, a fost cîștigătorul unei burse la Trinity College din Cambridge, dar pe el îl preocupau mai mult proprietățile electrice ale ouălor de broască. Cina adesea cu regele George al V-lea, care izbucnea: „Ah, Rothschild, să nu iei cu dumneata ouă de broască la bancă, ha-ha!"[6]. Victor de Rothschild avea propriul muzeu de istorie naturală deasupra sediului financiar din City al N.M. Rothschild & Sons. Nu „vedea nici un rost în a muta banii de unde erau acolo unde era nevoie de ei". Familia lui îl obliga să-și petreacă timpul la subsidiara băncii, Royal Mint Refinery. Acolo, într-un alt laborator, Victor investiga modalitatea fertilizării la ființele mici și căuta indicii despre originile vieții. Curiozitatea lui inventivă avea să-i testeze curajul și puterea de concentrare cînd a venit războiul. I-a povestit Verei injuriile rasiale pe care le îndurase cînd era la școală. Își amintea cum șeful de sală de la un restaurant îl întrebase dacă e evreu, iar cînd el spusese că era destul de evident, îi ceruse să plece. Era cel mai tînăr dintre cei care primiseră bursa Trinity, iar

colegii lui spuneau că o primise pentru că era „putred de bogat" și colegiul avea bani puțini și avea nevoie de bani evreiești. Aceste experiențe îl înăspriseră. Se hotărîse să exceleze în activitățile sportive și să concureze cu oameni mult mai bătrîni din multe ramuri ale cercetării științifice. Unii dintre cei mai apropiați contemporani ai lui de la universitate au fost ulterior demascați drept spioni sovietici, dar el nu a considerat niciodată că activitățile lor politice îl priveau în vreun fel. Asta s-a dovedit a fi o greșeală imensă, dar în deceniul de după ce a cunoscut-o pe Vera, în 1935, prietenia lor a întărit hotărîrea acesteia. Victor primea scrisori tulburătoare în care se scria despre copii victime ale rasismului nazist, iar într-o pledoarie publică pentru refugiații evrei el a spus: „Îmi este greu să cred că voi redeveni vreodată omul de știință lipsit de griji și fericit care eram înainte ca toate acestea să se petreacă".

O rudă apropiată a lui Victor era sortită să moară ca agent. Un alt viitor agent, scriitorul Malcolm Muggeridge, i-a scris lui Victor că, „undeva între White's Club și Ark of the Covenant, între Vechiul și Noul Testament, între Kremlin și Camera Lorzilor, [Victor] și-a pierdut calea. Acest milionar socialist, acest sceptic rabinic, acest ascet epicurean, acest Mag a urmat o stea greșită și și-a găsit calea către ieslea greșită – una desăvîrșită, cu bucătar, încălzire centrală și lift".

Vera a înțeles conflictele lui interioare. În 1936, opoziția publică față de împăciuire creștea încet. Serviciile de informații obișnuite sufereau de o formă de snobism care se reflecta într-un vechi număr din *Naval and Military Record*, republicat în 1933: „Ar trebui să privim cu mare teamă orice încercare de a face ofițeri din oameni de origine modestă". Data primei publicări era 22 iunie 1910. Stringbag l-a împrumutat ca să i-l arate Verei, deoarece această atitudine persista, în timp ce Germania modernă recruta din rîndul săracilor și îi educa și îi antrena serios pentru a deveni parte a unei mașini de război moderne.

Schimbările de opinie publică l-au făcut pe Vernon Bartlett, un scriitor și comentator englez popular, să renunțe la opoziția sa față de pregătirile defensive. El a scris o carte, *Nazi Germany Explained*. Avea să devină șeful spionajului în războiul psihologic. Vera îl felicitase pentru schimbarea radicală a opiniilor lui, iar el o invitase la prînz și o copleșise cu povești despre universitățile Oxford și

Cambridge, populate de homosexuali pe care legea îi forța să se ascundă. Bartlett a spus că unii au învățat din această experiență să-și ascundă activitățile prosovietice, iar asta urma să aibă consecințe grave.

„Nivelul degradat" al vieții englezești din această perioadă a fost consemnat de romancierul Graham Greene, un alt viitor agent. Arthur Calder-Marshall, de asemenea un autor bine-cunoscut, scria că Greene se întorsese pentru a găsi o Anglie în care evreii bogați erau disprețuiți de aristocrați, în care maiorii de armată făceau la hotel comenzi „pe nevăzute" de la bordel. Era o țară „rușinos... viciată" și alcătuită din sadici, masochiști, amatori de sex incestuos și lași.

Astfel de reacții zguduiau prea puțin autosuficiența celor care nu văzuseră niciodată Anglia din exterior. Existau elemente ridicole, evidente pentru cei din afară. Șeful SIS era cunoscut publicului doar drept C. El conducea serviciul secret numit de asemenea C. Fiecare era un secret de stat, protejat de cutume și legi care făceau imposibilă evaluarea performanțelor lui C omul sau C organizația. Detașat temporar la un birou de informații al marinei, Stringbag i-a spus Verei: „Opinia generală este că rapoartele SIS sînt întru totul ficționale. Orice portar poate indica locuința lui C din Queen Anne's Gate sau pe el însuși la o plimbare de dimineață, poate să verifice dacă nu cumva Palatul Buckingham s-a prăbușit sau poate, luînd-o prin parcul St. James, să admire cupola Biroului Indian și turnurile de la Whitehall, învăluite ca de obicei în ceață".

Beverley Nichols, un ziarist renumit cu vederi antirăzboi, a protestat în cartea sa *Cry Havoc!* față de „aruncarea în aer a copiilor din Bagdad prin apăsarea unui buton în Birmingham". El avea aceeași dispoziție pacifistă întîlnită pe ambele maluri ale Atlanticului. Președintele Franklin D. Roosevelt a trebuit să accepte Legea Neutralității Americii, pentru a-i împăca pe adepții New Deal-ului care se opuneau intervenției într-un nou război.

Vera a aflat de aceste manevre cînd s-a întîlnit, în 1935, pentru prima oară cu William J. Donovan, un erou american al Primului Război Mondial. Venit pentru afaceri personale ca avocat de pe Wall Street, acesta a făcut o vizită la biroul lui Stephenson. Vera era acolo și l-a auzit pe Donovan spunînd că Roosevelt trebuia să facă jocul politic și, dacă nu reușea să păstreze puterea, nu putea

să facă nimic în privința amenințării naziste. F.D.R. primea informații din partea unui grup independent de magnați din New York, care ar fi fost de acord imediat să coordoneze un război clandestin obscur și murdar, pe care militarii ortodocși l-ar fi evitat[7].

Ca și cei de dincolo de Atlantic, Stephenson căuta talente neconvenționale. Astfel de oameni de afaceri căutau slăbiciuni ale potențialului inamic. Minereul de fier suedez era vital pentru industria militară germană, de exemplu, iar Bill avea deja planuri experimentale de sabotare a aprovizionării, căci știa foarte multe și despre explozibili.

La fel și Victor de Rothschild. Acesta studiase utilizarea explozibililor mici prin examinarea fenomenelor naturale. Vera putea să îi lase mesaje la New Court, lîngă St. Swithin's Lane, unde el supraveghea Fondul pentru Evreii Germani. Un evreu german bogat, Eugen Spier, achita facturile pentru FOCUS, un club de la Hotelul Victoria, pe Northumberland Avenue. Acesta îi reunea pe cei îngrijorați din cauza lui Hitler, chiar dacă susțineau ideologii politice total opuse. Unul dintre ei era un membru al Parlamentului care se făcea mereu auzit, dr. Hugh Dalton, un produs radical al King's College din Cambridge, care ridiculiza cu voce tare poziția pacifistă a propriului său Partid Laburist. Dalton era unul dintre puținii care puteau să mijlocească între taberele tribale de stînga și de dreapta. Cunoștea sindicaliști din Europa care puteau să organizeze revolte antinaziste. Își urla furia față de denunțările laburiste ale lui „Churchill ca partizan al războiului"[8].

Vera, care încă trebuia să se lămurească asupra țelor încurcate din această Anglie a contradicțiilor, a descoperit în cercetările ei că Churchill însuși trecuse printr-o fază antirăzboinică pasională. În consemnările scrise ca secretar de stat în Ministerul de Război, el a scris după sfîrșitul Marelui Război că atrocitățile germane au fost „urmate pas cu pas de națiunile disperate și în cele din urmă răzbunătoare. Fiecare atingere adusă umanității sau legilor internaționale a fost răsplătită prin represalii [...]. Cei răniți au murit între linii, cei morți au putrezit în pămînt. Vasele comerciale, vasele neutre și vasele medicale au fost scufundate în mare, iar toți cei de la bord au fost lăsați în voia sorții sau uciși în timp ce înotau. Orașe și monumente au fost zdrobite de artilerie. Au fost bombardamente aeriene întreprinse la întîmplare. Diferite tipuri de gaze otrăvitoare i-au asfixiat sau pîrjolit pe soldați. A fost aruncat foc

lichid pe trupurilor lor. Oameni cădeau din aer în flăcări. [...] Cînd totul s-a terminat, tortura și canibalismul erau singurele metode pe care statele civilizate, științifice, creștine reușiseră să și le refuze: iar ele erau de o utilitate îndoielnică".

Vera s-a cutremurat. Acestea nu erau cuvintele unui partizan al războiului. Erau cele ale unui om care se temea de nebunia războiului și care ar fi făcut orice putea pentru a împiedica un nou război. Dar cuvintele păreau profetice. Churchill nu avea să mai cedeze niciodată în fața unui inamic care lansa un nou conflict[9].

4
Întoarcerea la Berlin

Pe 5 noiembrie 1935, ștrengarii de pe străzi plimbau păpuși umplute cu hîrtie în cărucioare vechi și strigau: „Un penny pentru Guy!". Cu aproximativ 330 de ani în urmă, Guy Fawkes încercase să arunce în aer Parlamentul. Atacarea lui Hitler îi părea Verei mai puțin lipsită de fairplay în această zi a focurilor în aer liber care îl comemorau pe Guy și planul lui de a rostogoli butoaie cu praf de pușcă sub politicieni. Un membru al Parlamentului, Harold Nicolson, a spus: „Sentimentul este extraordinar de progerman". Cei mai mulți parlamentari erau de acord cu regele George al V-lea, care insista că „putem să ne înțelegem" cu Hitler[1].

Vera a dat peste reporterul care luase notițe din descrierea lui Stringbag a expansiunii flotei secrete a Germaniei.

— Am fost concediat, i-a spus ziaristul. Ziarul meu nu vrea să publice datele. O Cămașă Neagră i-a spus editorului meu că m-a văzut cu sursa mea și că ar trebui să intru la închisoare pentru că încerc să difuzez „secrete false". Uniunea Fasciștilor Britanici are mai multă influență decît prietenul dumitale din marină.

Vera era în drum spre Ladies' Rifle Club din Marylebone, pentru a-și plăti taxa anuală de două lire sterline, un șiling și șase pence. Clubul din eleganta Devonshire Place îi oferea posibilitatea de a-și perfecționa abilitățile dobîndite cu ocazia vînătorilor din zonele împădurite din România. Între timp, Bill Stephenson cumpărase de la un armurier din St. James's Street o pușcă despre care îi spusese Verei că era perfect echilibrată și echipată pentru un lunetist, iar mintea ei revenise inevitabil la chestiunea asasinării. Acesta avea detalii despre programul obișnuit al lui Hitler.

— Führer-ul va înăspri în curînd securitatea, a spus Bill. Dar în momentul acesta îi plac foarte mult aparițiile publice.

Un asasin ar fi avut de ales între un Hitler ca țintă mobilă, în Mercedesul lui decapotabil cu șase roți, și un Hitler staționar, făcînd cu mîna de pe o platformă publică.

Un glonț costa un penny la Ladies' Rifle Club. Prețul pentru Hitler era viețile celor pe care îi ura. Ecuația o intriga pe Vera. „Fusese mișcată de teama lui Churchill de decăderea ce putea duce la tortură și canibalism", își amintea Mary Stephenson. „Dar el a scris asta la un an după ce Marele Război se terminase, în 1918, încă sub impresia luptelor și dezgustat de război. Acum, doar războiul l-ar mai fi oprit pe Hitler, în afara cazului în care era asasinat. Singura întrebare era: uciderea lui Hitler ar fi făcut din el un martir în Germania sau ar fi ucis nazismul? Bill a rugat-o pe Vera să meargă la Berlin și să evalueze atmosfera."

Cum contele von der Schulenburg spera să o vadă pe Vera în Berlin, momentul părea oportun. Bill Stephenson a făcut rost de documente care o identificau pe Vera drept reprezentant al Johnny Walker Scotch Whisky. Singurul agent al firmei în Germania era Joachim von Ribbentrop, reprezentantul șampaniei Henkell[2].

Serviciile poștale germane erau încă rapide. În cîteva zile, Schulenburg a aranjat ca ea să stea la vila Tiergartenstrasse a bogatului său coleg Friedrich „Freddie" Horstmann, șeful biroului britanic al Ministerului german de Externe și unul dintre diplomații mai vechi care i se opuneau lui Hitler. Părinții soției lui Horstmann, Lali, erau evrei. Tatăl ei, un consul britanic onorific, era unul dintre puținii străini care purtau Ordinul Jartierei britanic. Lali a aranjat ca Schulenburg să împartă o cameră cu Vera în clădirea Horstmann, cunoscută pentru ospitalitatea luxuriantă și numeroșii oaspeți. Prezența Verei nu avea să pară nelalocul ei. Reîntîlnirea foștilor iubiți din decembrie 1935 fusese amînată cu mai mult de doi ani și totuși Vera simțea încă vechiul „zum-zum", termenul ei personal pentru magia sexuală. Dar în cea mai mare parte a timpului au vorbit. Erau atît de multe de spus. Ambasadorul era acum pe deplin conștient de influența lui Ribbentrop: Hitler îl considera un expert în aristocrația britanică și viitor ambasador care putea apela la cei din Londra care admirau programul nazist.

Schulenburg a spus că 2.000.000 de membri ai Partidului Nazist nu puteau să le spună celorlalți 70.000.000 de germani ce să facă. Diplomații britanici îi ascultau pe ștabii naziști la cocktailuri, în loc să intre în barurile de pe stradă în care germanii de rînd întrebau

deschis cînd aveau să-i ajute britanicii să scape de naziști. Schulenburg era îngrijorat că Vera ar fi putut ajunge pe lista nouă și secretă a celor „căutați", *Sonderpfändungsliste*: persoane care trebuiau arestate în țările care urmau să fie ocupate de Germania.

Schulenburg petrecea mult timp la Ministerul de Externe, iar nopțile discuta febril cu ea. Apăruse ca o fantomă din trecut, trezind amintiri dulci-amărui, iar acum, după două săptămîni, dispărea din nou. El propusese un nou mod de a comunica cu Vera din Moscova. Își păstra calitatea neobișnuită a unei inocențe de gentleman care o atrăsese de la început. Ea s-a gîndit că asta făcea din el marioneta perfectă în jocul lui Hitler de a-l distrage pe Stalin pînă cînd era pregătit să atace Uniunea Sovietică.

Ca englezoaică bună vorbitoare de germană, Vera vedea cele două Berlinuri care îl țineau pe contele von der Schulenburg într-o stare de incertitudine. Unul era Berlinul familiei Horstmann, care se agăța de un trecut cultural bogat. Freddy Horstmann își amintea că, după primul boicot antievreiesc din 1 aprilie 1933, von Ribbentrop își invitase cîțiva prieteni evrei la un prînz de „liniștire", la care îi sfătuise să nu ia prea în serios vorbăria antisemită a lui Hitler: era îndreptată împotriva evreilor estici, nu a celor germani. Prînzul venise la o zi după ce trupele de asalt îi ciomăgiseră pe „arienii albi" care încercau să cumpere din magazinele evreilor din Berlin. Acum Ribbentrop își croia încet drum spre compania iluzorie a diplomaților germani de modă veche. Vizavi de sediul stabilit al Ministerului german de Externe din Wilhelmstrasse 74-76 era un birou nou în vechiul Palat Bismarck, în care Ribbentrop, cunoscut drept „Champagne Charlie", maimuțărea stilul englez aristocratic și încerca să intre în grațiile capitalurilor străine. Cînd a vizitat Ministerul francez de Externe, birocrații uimiți ai acestuia au întrebat la Berlin: „Cine este acest parvenit?". Hitler a dictat un răspuns delicat: „Este un vechi membru de partid care călătorește în străinătate pentru a face clară poziția guvernului german". Ribbentrop primea ceea ce dorea: recunoașterea calității sale de consilier pe afaceri externe al lui Hitler[3].

Vera a aflat de un alt pretendent care pîndea în Zehlendorf, suburbia sud-vestică a Berlinului, cu un mare apetit pentru măcel. Reinhard Heydrich asculta Mozart, era adorat de șeful poliției, Reichsführer-ul SS Heinrich Himmler, și conducea SD, sau Sicherheitsdienst, serviciul de informații al Partidului Nazist. În același bloc era potențialul

său adversar, amiralul Wilhelm Franz Canaris, care conducea Abwehr-ul, secţiunea de război clandestin a forţelor armate, acolo unde opoziţia faţă de Hitler era profundă. Ofiţeri de carieră care crezuseră prima oară că „revoluţia naţională" a lui Hitler însemna o revenire la vechile tradiţii aveau acum resentimente dure faţă de bătăuşii de partid care puseseră stăpînire pe soldaţi.

Vera i-a auzit pe berlinezii din restaurante şi baruri exprimîndu-şi teama faţă de abuzul de putere al partidului. Aceştia îşi puneau întrebări precum: „Cînd vin britanicii?". Diplomaţii britanici locali păreau surzi la astfel de solicitări. Joseph Goebbels, însărcinat cu Instrucţia Publică, stătea vizavi de consulatul britanic, acolo unde reprezentantul Secret Intelligence Service, Frank Foley, era asaltat de evrei care cereau viză. Coada zilnică de evrei îl încînta pe Goebbels. Foley folosea titlul de ofiţer de paşapoarte drept acoperire pentru SIS. Documentele îi copleşeau pe ofiţerii SIS care foloseau aceeaşi acoperire în întreaga Europă. Aceştia se plîngeau că din cauza evreilor care cereau vize nu mai aveau timp să-şi îndeplinească sarcinile reale.

Vera a aflat de suprasolicitarea Secret Intelligence Service de la Ralph Wigram, prietenul loial al lui Churchill de la Whitehall, cînd s-a întors acasă la începutul anului 1936. Wigram a fost de acord că diplomaţii englezi din Berlin erau prea ocupaţi să întreţină personalităţi englezeşti încîntate de „incitantul ţinut nazist". Aceştia băteau cîmpii despre tinerii nazişti blonzi şi cu ochi albaştri în „uniforme trăsnet", care îi escortau la manifestaţiile lui Hitler. Vera a spus: „Se produc mari daune prin vizitarea amfitrioanelor din Mayfair. Aceste admiratoare ale lui Hitler lasă impresia că politica pronazistă este la modă în saloanele londoneze şi îi descurajează pe berlinezi, care se tem să acţioneze fără sprijin britanic". Wigram era apropiat de subsecretarul permanent al Ministerului de Externe britanic, sir (ulterior primul baron) Robert Vansittart, care a fost acuzat de înlocuitorul lui, sir Alexander Cadogan, că „face tumbe literare" cînd evaluează ameninţarea fascistă[4].

Un diplomat-inginer texan cu multă personalitate, Sam Edison Woods, a funcţionat ca ataşat comercial american în Praga. Woods călătorea regulat la Berlin urmînd instrucţiunile directe ale preşedintelui Roosevelt, pentru a relata despre tehnologia germană sub acoperirea discuţiilor pe teme comerciale. El a confirmat observaţia Verei că Biroul pentru Cifruri din Berlin refăcuse maşina criptografică

comercială construită prima oară în 1924 de Cipher Machines din Steglitzerstrasse 2, din care Stephenson cumpărase una. Superiorii lui Ralph Wigram refuzau să confirme cifrele lui Sam Woods despre superioritatea armelor germane: „Date grave și teribile", i-a mărturisit Wigram Verei. El risca punerea sub acuzare pentru dezvăluirea acestor date lui Churchill.

Apoi Vera a auzit că sărmanul Horstmann, generoasa ei gazdă din Berlin, marele diplomat și cunoscător al artei, fusese obligat să părăsească serviciul extern și vila lui din Tiergartenstrasse. Prețul integrității și de a fi evreu era mare, atît la Berlin, cît și la Londra.

5

Coroana sau omul de rînd: unde este trădarea?

Ribbentrop a fost numit abasador extraordinar al Reich-ului german, cu misiune specială la Jubileul de Argint din 1935 al regelui George al V-lea și al reginei Mary. Patruzeci de germani în pantaloni cu dungi și fracuri stăteau înșiruiți la postul ambasadorului extraordinar de pe Mall. Cînd Regele George al V-lea a ajuns la nivelul lor, au executat cu o sincronizare perfectă salutul lui Hitler, cu brațul ridicat în aer.

Într-o marți, pe 21 ianuarie 1936, a fost anunțată oficial moartea regelui George al V-lea. De fapt, murise cu puțin înainte de miezul nopții, cu o zi în urmă, după ce ceruse o injecție letală cu un amestec de cocaină și morfină, planificată să prindă paginile prestigioasei voci a autorității, ediția de dimineață a ziarului *Times*, nu ziarele de scandal de după-amiază.

Succesorul lui, Edward al VIII-lea, s-a întîlnit în aceeași marți cu bine-cunoscutul nazist ducele de Coburg. Acest fapt a fost relatat de purtătorul de cuvînt al ambasadei germane Iona von Ustinov, tatăl viitorului dramaturg și actor Peter Ustinov. Prietenii din Ministerul de Externe de la Berlin ai contelui von der Schulenburg au aranjat ca Vera să se întîlnească cu antinazistul discret Ustinov. Iona i-a repetat Verei un raport ce i-a fost dictat de ducele de Coburg după întîlnirea cu noul rege. „Exclusiv pentru ochii Führer-ului și ai membrului de partid von Ribbentrop", aceasta relata că Edward al VIII-lea îi spusese ducelui că „o alianță britanico-germană era urgent necesară și un principiu călăuzitor pentru politica externă britanică". Edward era de acord cu adjunctul Führer-ului Rudolf Hess și spera ca acesta să vină în vizită. Noul rege credea, de

asemenea, că actualul ambasador german, demodatul Leopold von Hoesch, trebuia înlocuit cu Ribbentrop.

Apelul telefonic ulterior al regelui Edward către ambasadorul von Hoesch a fost înregistrat de Fritz Hesse, reporterul antinazist în secret al agenției de știri oficiale germane, atașat la ambasadă. În această convorbire, regele spunea că zvonurile despre alianța cu Germania provocaseră neliniști în Parlament, adăugînd: „Am trimis după prim-ministru [la acel moment, Stanley Baldwin] și i-am explicat ce cred eu. A fost o scenă înfricoșătoare. Dar nu trebuie să vă faceți griji. Nu va fi război".

La primirea stenogramei, se spune că Hitler ar fi strigat: „În sfîrșit! Regele Angliei nu va interveni. Își ține promisiunea. Asta înseamnă că totul poate să meargă bine"[1].

Vera și-a dat seama că primirea călduroasă a acoliților lui Hitler de către regele Angliei avea să aibă un impact devastator asupra germanilor antinaziști care sperau la un sprijin britanic. În lipsa acestuia, cîți german ar fi riscat, de dragul unui principiu, să-și piardă soțiile și copiii sau slujbele?

Regele Carol al II-lea al României, aflat la Londra pentru funeraliile de stat ale lui George al V-lea, a fost intimidat de Hitler în același mod. Speranțele lui la o susținere britanică fuseseră spulberate pînă atunci. „Împăunarea Führer-ului l-a speriat pe regele român", scria un reporter perspicace al Associated Press, William Russell, care a devenit un tînăr diplomat la Berlin. Russell fusese primul care îi spusese Verei: „Du-te și ascultă ceea ce cred cu adevărat oamenii de pe străzile Germaniei despre nazism". Își manifesta deschis disprețul față de circuitul diplomatic din Berlin. Stanley Baldwin nu era deloc interesat de politica externă și nu a oferit nici un fel de îndrumări diplomaților britanici din Berlin, care erau fericiți să se alăture caruselului promovat de naziști al petrecerilor abundente în mîncăruri selecte și găleți de alcool. Asemenea altor corespondenți americani, Russell avea o putere de observație independentă mai mare. A devenit ulterior un agent condus de americani, a cărui relație apropiată cu Vera a funcționat în avantajul amîndurora. Le amintea insistent cititorilor americani că germanii tînjeau după ajutor exterior pentru a-l răsturna pe Hitler.

Herman Göring urma să reprezinte Germania la funeraliile regelui George al V-lea, pînă cînd a fost avertizat de ambasada din Londra că siguranța lui nu putea fi garantată „din cauza refugiaților

evrei". Ustinov i-a relatat acest lucru Verei, adăugînd că ambasadorul von Hoesch l-a avertizat pe Göring în legătură cu familiile evreieşti puternice, precum Rothschild, care puteau afecta din punct de vedere financiar monarhia, atît de mare era influenţa lor.

Vera l-a întrebat pe Ustinov dacă era adevărat. Acesta avea origine evreiască. Postul lui de la ambasada germană era un mijloc de a-şi asigura un cămin în Anglia, pe care ajunsese să o iubească. A rîs la ideea că evreii bogaţi ar putea influenţa Coroana. Cîţi evrei bogaţi existau acolo? El nu avea mulţi bani, ci doar teancuri de cărţi. Mintea lui era una strălucitoare, care înflorise cîndva în scurta renaştere culturală a Berlinului. Acum trăia într-o parte mizeră a Londrei, iar cărţile lui stăteau în echilibru pe mobila stricată. „Defectarea nu e o ocupaţie profitabilă", a spus el jalnic cînd ea l-a ajutat să se mute într-o locuinţă puţin mai bună. El i-a spus că ambasadorul von Hoesch l-a descurajat pe Göring să apară la funeraliile de stat, pentru a-şi dovedi loialitatea, în timp ce el i se opunea în tăcere lui Hitler şi lucra cu prieteni englezi de încredere.

La funeralii a fost o harababură englezească imensă. Mulţimile au manifestat violent ostilitate faţă de Cămăşile Negre ale lui Mosley, cînd acestea au pus la cale un marş antievreiesc. Regele Carol al II-lea aproape s-a pierdut în învălmăşeala demnitarilor străini şi a reprezentanţilor din Imperiul Britanic care veniseră să-şi aducă omagiul. Vera a fost înveselită de haosul creat. Era opusul societăţii mecanizate pe care o satirizase Charlie Chaplin, născut în Londra, în filmul *Timpuri noi*, deşi presa a dus bizareria prea departe descriind România regelui Carol drept o fantezie ruritană.

Vera a simţit un acces de milă faţă de Carol. Amanta lui cu păr de foc, Magda Lupescu, nu ieşea cu nimic în evidenţă la funeralii. Bazîndu-se pe o veche prietenie, Vera a lăsat un bilet la hotelul lui, Savoy. Carol a primit-o acolo, în timp ce i se făcea masaj. „Stînd întins pe burtă, gol", i-a spus ea mai tîrziu lui Mary, „sărmanul om îşi făcea griji în legătură cu Rusia, care avea un plan de a ataca prin România pentru a invada Germania, şi în legătură cu Germania, care avea un plan de a ataca Rusia prin România. Dacă îşi pierdea tronul, avea nevoie de nişte bani albi pentru zile negre de undeva. Dar de unde? I-am spus că cei mai buni prieteni ai lui erau oamenii de afaceri britanici care exploataseră resursele regatului său". Temerile lui fuseseră amplificate anterior, cînd el fusese unul dintre potentaţii străini care vizitaseră staţiunea alpină a lui Hitler din

Berchtesgaden. Cei mai mulți vizitatori ascultau supuși argumentele lui Hitler, croite să se potrivească celui primit în acea zi. L-a curtat pe Carol cu un argument rațional pentru asigurarea *Lebensraum*-ului sau teritoriile locuibile germane în părți ale Europei unde poporul german era majoritar. Hitler păruse timid și umil, dar ochii lui reci și vocea bizară îl speriaseră de moarte pe Carol.

După scurta întîlnire a Verei cu regele Carol, un lucru ciudat i s-a întîmplat Maiestății Sale. Maseurul lui s-a rătăcit în mulțimile de la funeralii din jurul Westminster-ului, iar el a ajuns la Abbey cu mai puțini bocitori. Fotografia lui care apărea prin ziare îl identifica drept „Regele Carol de Transilvania". La sfîrșitul primăverii anului 1936, un caricaturist londonez l-a înfățișat drept Contele Dracula. Unul dintre cei care observau insultele și erorile jurnalistice era un om de afaceri american, Wallace B. Phillips, care trăia la Londra, dar avea legături cu un grup de oameni de afaceri influenți din New York, care se întîlneau regulat într-un mic apartament din East 62nd Street, numit Camera. Phillips a cunoscut-o pe Vera la una dintre cinele private ale lui Stephenson din vara aceea. Avertizat dinainte de poziția înverșunat antinazistă a Verei, Phillips i-a spus că el și prietenii lui americani erau la fel de îngroziți ca și ea de capacitatea lui Hitler de a păcăli oameni de stat străini. Aceștia se constituiseră într-un serviciu secret cu o misiune informală, autodesemnată, în absența tulburătoare a oricărui serviciu secret american central. „Cei mai mulți americani împărtășeau fairplay-ul britanic", a spus el, „ceea ce făcea din ei ținte ușoare cînd Hitler își punea în funcțiune farmecul". Camera era un fel de societate secretă de elitiști. Printre membrii ei se numărau Kermit, fiul lui Theodore Roosevelt, și Vincent Astor, bogatul dezvoltator imobiliar și editor, care prețuia legăturile lui cu Anglia și era un apropiat al președintelui Franklin D. Roosevelt. F.D.R. era prins într-o cămașă de forță politică. El simțea inevitabilitatea războiului, avea nevoie de toate informațiile pe care le putea obține despre amenințarea nazistă, dar știa că orice măsuri fățișe ar fi luat l-ar fi putut costa din nou alegerile.

Printre prietenii lui Wally Phillips care împărtășeau aceleași idei se număra reprezentantul Crucii Roșii Americane la Londra, David Bruce, care avea să joace un rol-cheie în viitorul Office of Strategic Services (OSS) american, predecesorul Central Inteligence Agency. „Societatea secretă" a lui Phillips oglindea propriile idei ale Verei despre operațiunile subversive. David Bruce comenta mai tîrziu:

„Vera putea să intre în contact cu oameni de la portari la mari industriaşi". El era unul dintre foarte puţinii Prieteni Comuni americani care ştiau că scopul călătoriilor ei de la sfîrşitul anilor 1930 era culegerea de informaţii. Mai tîrziu, el scria: „Era un miros incitant de pericol la Domnişoara Atkins"[2].

Bruce era de acord cu Vera că, dacă democraţiile continuau să fie înşelate de declaraţiile paşnice ale lui Hitler şi se prefăceau că nu văd acţiunile lui reale din timpul anului 1936 – ocuparea ţinutului Rinului, proclamarea axei Berlin-Roma, Pactul Anti-Comintern cu Japonia –, nu avea să mai rămînă nimeni care să se opună Germaniei cînd, şi nu dacă, avea să izbucnească un război de anvergură. Vera spunea că singurele fisuri din apărarea Germaniei erau în fabrici. Spionii puteau să indice punctele slabe unor sabotori antrenaţi, care puteau să creeze mai multe distrugeri, cu mai puţine costuri şi mai multă precizie decît bombardamentele aeriene. Ea îl parafraza pe Sherlock Holmes: „În construcţia tancurilor, vă spun ritos/ Există întotdeauna un punct defectuos".

Descoperirea punctului slab al unui inamic era ocupaţia minţii fertile a unui veteran al războaielor neconvenţionale, Colin McVean „Gubby" Gubbins, care fusese alarmat de un raport al secretarului financiar al Ministerului de Război care spunea: „Cu cît studiez mai mult chestiunile miliare, cu atît sînt mai impresionat de importanţa cavaleriei în războiul modern". În 1936, Gubby era un maior de brigadă de 40 de ani din serviciul de informaţii militar, uluit de preocuparea armatei faţă de cavalerie cînd Hitler avea planuri tactice precise pentru *blitzkrieg*-uri sau „războaie-fulger", utilizînd o coordonare strînsă între artileria aeropurtată şi unităţile terestre mecanizate, transmiţînd ordine prin radio în locul utilizării lente a punctelor şi liniuţelor din codul Morse. Majoritatea ţărilor aveau metode noi de criptare şi modalităţi noi de transmisie în codul Morse. Dar ordinele vocale contribuiau la mişcarea rapidă pe un front de luptă îngust.

Vera şi Gubby erau destinaţi să scape din Polonia împreună în timpul primului *blitzkrieg* al Germaniei de la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, în august 1939. De la început, din 1936, relaţia lor a fost învăluită de pericol. Gubby nu putea să ascundă detalii din viaţa lui privată, deoarece ofiţerii de armată aveau puţine secrete personale. Ea îl vedea drept ultimul dintre aventurierii tineri care luptaseră în Marele Joc dintre Marea Britanie şi Rusia

pentru a cîștiga influență de-a lungul munților Himalaya. La frontiera de nord-vest (astăzi Afghanistan), Gubby fusese împreună cu spionii militari britanici, trăgînd cu urechea la radiotransmisiunile rusești care făceau legătura dintre Moscova și bazele din Orientul Îndepărtat, pînă departe, în Shanghai. El glumea despre războaiele tribale locale spunînd că erau „afghani care îi băteau pe ruși și pe britanicii din India și care se băteau între ei".

Gubby descindea dintr-un căpitan de dragoni care participase la o campanie militară a lui Oliver Cromwell în Irlanda, în primul deceniu de după 1600. Străbunicul lui servise în avanposturile Imperiului Britanic. Bunicul lui se înrolase în Serviciul Civil Bengalez și avusese probleme din cauza criticilor lui fățișe la adresa stăpînirii britanice în India. În 1863 a fost trimis înapoi în Anglia, unde, umilit și șomer, s-a sinucis. Tatăl lui Gubby luptase în Japonia timp de 30 de ani, sub șapte secretari de stat britanici. Începînd cu vîrsta de șapte ani, fiul nu și-a văzut părinții timp de ani la rînd. Pe furtunoasa insulă Mull din Hebridele de Vest, alerga printre tufișuri sau înota în marea rece ca gheața.

Vera avea cinci ani cînd, în septembrie 1913, cadetul de ofițeri Gubbins intra la Royal Military Academy din Woolwich, lîngă docurile din East End. În vara următoare, la vîrsta de 18 ani, acesta a fost trimis la Universitatea Heidelberg pentru a studia limba germană. O văduvă din localitate i-a închiriat o cameră băiatului, care arăta ca orice alt student străin sărac, cu haine peticite. Pe 1 august 1914, Gubby a văzut pe stîlpi anunțuri care spuneau: „Germania în război cu Rusia". Amabila lui proprietăreasă germană i-a spus că ar face bine să plece. I-a împachetat cufărul și i-a promis că o să i-l trimită, astfel încît să nu atragă atenția în tren. În Köln, un englez imperturbabil i-a îndesat un sovereign de aur în mînă, care îi achita un bilet de tren la clasa a treia pînă în Bruxelles. Vameșii germani au examinat actele celorlalți călători. Gubby nici măcar nu a fost întrebat, deoarece „arătam prea copilăros și slab dezvoltat ca să fiu cuiva de vreun folos în război". S-a prezentat la academie în ziua în care Marea Britanie a declarat război, în același moment în care Vera, mama ei și cei doi frați își abandonau călătoria spre Anglia și se refugiau la rudele lui Max Rosenberg din Köln. Trei dintre colegii cadeți ai lui Gubby din Germania au fost prinși și și-au petrecut războiul în închisoare. Cufărul lui a ajuns trei luni mai tîrziu, cu litere albe mari pictate pe capac de gazda lui din

Germania: BAGAJ AL UNUI CETĂȚEAN AMERICAN. Gubby nu a uitat niciodată de existența germanilor „buni".

Locotenentul-adjunct Gubbins a luptat pe Frontul de Vest pînă pe 14 martie 1917, cînd a fost trimis la Palatul Buckingham ca să primească din partea regelui George al V-lea Military Cross pentru bravură deosebită. Băiatul s-a întors în Franța a doua zi. La începutul anului 1917 a izbucnit Revoluția Bolșevică, iar Rusia a făcut o pace separată cu Germania. La trei luni după ce Marele Război a luat sfîrșit, Gubby făcea parte din expediția militară din Arhanghelsk, luptînd împotriva bolșevicilor și descoperind capriciile războiului de gherilă. Unii ruși albi li s-au alăturat bolșevicilor, iar forțele de gherilă luptau uneori împreună, alteori unele împotriva celorlalte. Gubby a devenit ofițer de stat-major cu caschetă roșie pe lîngă generalul Edmund (ulterior feldmareșal lord) Ironside, dar detesta această slujbă și s-a întors la rezolvarea complicațiilor de pe teren.

Timp de trei ani, Gubby a trebuit să fie mai inteligent decît un tip diferit de gherilă: naționaliștii irlandezi. Armata lor civilă era liberă să aleagă momentul, locul și ținta. „Gentlemani cu pălării de fetru și impermeabile trăgeau din spatele gardurilor vii" asupra lui Gubby. În legendara frontieră de nord-vest și în Afghanistan a analizat semnale rusești interceptate de Y, cel mai secret dintre serviciile secrete britanice. Mai tîrziu, în timp ce el era la departamentul sovietic al Directoratului Informațiilor Militare din Londra, rușii au adoptat carnetele de criptare cu pagini de unică folosință. Fiecare pagină avea o cheie unică și era arsă după utilizare. Gubby era frustrat pentru că trebuia să se limiteze la cercetarea publicațiilor sovietice, care nu dezvăluiau nimic. Experiența lui afghană părea inutilă, iar costul pregătirii unui ofițer pentru războiul convențional era absurd dacă ofițerul era ucis de un glonț care costa un penny tras dintr-o muschetă a membrilor triburilor afghane, *jezail*-ul. I-a vorbit despre acest lucru Verei, care a recunoscut „Aritmetica Frontierei" a lui Rudyard Kipling și a citat:

> O încăierare de frontieră, în a trenului stație –
> Un galop prin cine știe ce negru defileu –
> Două mii de lire investite în educație
> Prăbușite în fața unui *jezail* de zece rupii.

Admirația lui Gubby față de Vera a fost sporită de faptul că era încîntat de memoria și de apetitul ei pentru învățare. Ea nu uitase prețul de un penny pentru un glonț de la Ladies' Rifle Club. Dacă

asasinarea lui Hitler ieșea din discuție, armele ieftine produse acasă ofereau o altă modalitate de a deturna mașina de război a acestuia. Modul în care ingeniozitatea tribală învinsese forțe convenționale masive în Afghanistan le dăduse o lecție lui Gubby și camarazilor lui. Printre aceștia se numărau Bill (John Hessell) Tiltman, criptograf-șef, și Nick (Frederick William) Nicholls, care instalau posturi telefonice la distanță pe întreg globul, pentru a intercepta transmisiile potențialilor inamici – semnale analizate de Școala Guvernamentală de Coduri și Cifruri din cartierul mizer de lîngă stația de metrou St. James, sediul spărgătorilor de coduri ULTRA. În cele din urmă, Nicholls avea să intre în legătură cu agenți îmbrăcați în hainele tribale ale civililor europeni.

Gubby a scris manuale precum *The Art of Guerrilla Warfare*. Cartea lui *Housewife's ABC of Home-Made Explosives* descria modul în care se puteau construi bombe pentru germanii care ar fi putut invada casele englezilor. *The Partisan Leader's Handbook* explica modul în care trebuiau tratați informatorii: „Omoară-i rapid, dar numai după ce ai stors de la ei orice urmă de informație". Gubby spunea că nu există nici o carte despre războiul neconvențional la Whitehall sau oriunde altundeva în țară.

Gubby era un scoțian cu expresie aspră și un simț al umorului gălăgios. El punea la îndoială înțelepciunea ofițerilor de rang înalt, după ce văzuse trupele aliate schilodite în Primul Război Mondial. Ca ofițer activ, dosarul îl îndreptățea să primească rangul de cavaler și general, dar acestea aveau să vină mai tîrziu. Atunci era atras de Bill Stephenson „asemenea altor profesioniști, prin niște fire invizibile, ca spre oracolul din Delphi", a spus el mai tîrziu. Se întîlnea în mod regulat cu Vera, nu pentru a lua prînzul la restaurante șic, ci pentru a bea ceai la Lyons Corner, în Charing Cross. El a întrebat-o de unde știa atît de multe despre progresele militare germane. Ea a spus că oamenii de știință evrei care fugiseră de persecuții știau foarte multe. El era de acord că antisemitismul din Marea Britanie stătea în calea instruirii unei armate evreiești clandestine, formată din tinerii refugiați. Chaim Weizmann, el însuși un refugiat, perfecționase un nou proces de producere a acetonei în timpul penuriilor grave de explozibili britanici din timpul Primului Război Mondial, contribuind la victoria aliată. Acum, Hitler îi alunga pe cei mai pricepuți oameni în materie de armament, o scurgere care în cele din urmă avea să-l coste scump.

Gubbins nu era stînjenit de domeniul îngust de interes al SIS și al diplomaților din Moscova. Avînd avantajul șederii sale în Rusia și analizînd cărțile și semnalele militare sovietice, era interesat de sarcina ambasadorului Schulenburg de a crea cadrul unui acord de pace nazisto-sovietic. Scrisorile contelui treceau acum printr-un prieten de la consulatul suedez, iar răspunsurile Verei călătoreau prin intermediul unei căsuțe poștale din Stockholm. Gubby a avertizat-o pe Vera că era posibil ca Schulenburg să nu îi păcălească mereu pe naziști. Își amintea de germanii care îl salvaseră de la o detenție prelungită în 1914, dar se temea că germanii „buni" din acel moment puteau fi folosiți pentru a-i întinde o capcană Verei.

— Ea nu are nevoie de avertismentele mele, i-a spus el lui Stephenson. Înțelege foarte bine cum merg lucrurile în Berlin. E nemaipomenită, știi.

Un scoțian înzestrat cu puțină clarviziune și un soldat înclinat spre religie, Gubby a citat din Pildele lui Solomon: „Căci buzele celei străine picură miere și cerul gurii sale e mai alunecător decît untdelemnul. Dar la sfîrșit ea este mai amară decît pelinul, mai tăioasă decît o sabie cu două ascuțișuri. Picioarele ei coboară către moarte; pașii ei duc de-a dreptul în împărăția morții".

Era o afirmație stranie și profetică. Ochii albaștri ai lui Gubby sfredeleau ochii Verei cînd vorbea despre aceste lucruri. Și totuși, la petrecerile din regiment el își lua kilt-ul și dansa pe masă dansuri tradiționale scoțiene, în timp ce rîsul lui răsuna pe deasupra sunetelor de cimpoi.

Îl încurajase pe Orde Wingate să instruiască evrei pentru a se lupta cu arabii din Palestina, chiar în timp ce Whitehall stopase fluxul de coloniști evrei trimiși către acel teritoriu. Cum se ajunsese la această contradicție? se întreba Vera.

Gubby i-a spus că existau oportuniști politici și existau cei care își urmau conștiința. Politica era condusă de cei care oscilau între oportunism și morală și cei care, dacă erau aruncați în oala unui canibal, dădeau dovadă de empatie față de canibal. Evreii din Europa ofereau cel mai mare rezervor de talent: ei erau stimulați să devină luptători curajoși ai operațiunilor subversive. Vera a spus că ostilitatea și birocrația îi îndepărtau pe mulți. Marea Britanie primea acum doar refugiați care dovedeau că aveau permisiunea de a merge mai departe în Statele Unite.

— Nu e unul dintre momentele noastre de glorie, a spus Gubby.

Din Londra, Fondul Central pentru Evreii Germani i-a sfătuit în 1936 pe evreii clandestini din Palestina, care făceau parte din Haganah*, să practice *havlagah* (reținere), în spiritul nonviolenței practicate de Ghandi. Însă acest lucru a fost înțeles de arabi ca un semn de slăbiciune și a întărit grupul dur separatist Irgun Zvai Leumi (Organizația Militară Națională), condus de Ze'ev Jabotinski, ale cărui avertismente timpurii către evrei să părăsească Europa eșuaseră.

Orde Wingate le spusese elevilor lui: „Construim o Armată a Sionului". A fost întrebat dacă citise ceva despre sionism. „Da, în singura carte importantă pe acest subiect: Biblia", a răspuns Wingate. Era deja considerat ușor nebun de șefii cei mari din Ministerul de Război, dar Prietenii Comuni l-au protejat mult, în același mod în care protejaseră Secțiunea D, un grup obscur de trei ofițeri de informații ai armatei pe ale căror dosare se lipiseră etichete de confidențialitate pentru a devia curiozitatea celor de la Whitehall.

Gubby deținea posturi militare regulate. Prea multe, de fapt. Îi spusese soției sale, Norah, că era sătul de sarcini militare „peste tot". Într-o perioadă de opt ani, avusese doar cinci luni de permisie. Zilele lui lucrătoare necesitau ca el să aibă o locuință în Londra și o vizita cînd putea pe Norah la țară, loc pe care ea îl prefera categoric vieții la oraș.

Una dintre sarcinile suplimentare încredințate lui Gubby era instruirea rezerviștilor în apărarea aeriană. Nu găsise nici un fel de echipament pentru regimentele antiaeriene, în ciuda avertismentelor publice ale lui Churchill că germanii vor bombarda Londra: „Inima Imperiului nostru și o țintă care nu poate fi mutată".

Ministerul Aviației a replicat că RAF era pe deplin pregătită. Lordul Trenchard, fostul mareșal de aviație, lăsase RAF cu un deficit de avioane și piloți. Acum era comisar al Poliției Metropolitane a Londrei și introdusese o Lege a Incitării la Trădare care permitea percheziții pentru căutarea de „literatură subversivă". Dacă el decidea că Prietenii Noștri Comuni erau vinovați de răzvrătire și uneltire împotriva guvernului, acest lucru s-ar fi putut dovedi stînjenitor. Consiliul Național pentru Libertăți Civile denunța faptul că legea copia „metodele poliției secrete germane, Gestapo". Trenchard a

---

* Haganah – organizație paramilitară evreiască din protectoratul britanic de la acel moment din Palestina (n. tr.).

creat poliţiştii-gentlemani, o versiune elitistă a poliţiştilor metropolitani londonezi. El spunea că poliţiştii-gentlemani au „calificări superioare". La noul său Metropolitan Police College, cadeţii purtau sacouri, iar chelnerii lor erau foşti militari de rang inferior cu şorţuri albe. Progermanul *Times* lăuda poliţistul de clasă superioară: „Idealurile pe care le preţuieşte vor fi cele ale oamenilor din rîndurile cărora provine".

Trecutul special al Verei o expunea riscului de a fi investigată. Din fericire, bunul-simţ al poliţiştilor-gentlemani surclasa suspiciunea lordului Trenchard faţă de evrei şi de străini. Dar „răzvrătirea" însemna trădare împotriva Coroanei, iar în spatele lordului Trenchard erau membri ai casei regale a căror influenţă era profundă. Pentru a evita acuzaţiile de uneltire împotriva autorităţilor, Prietenii Noştri Comuni vorbeau savant despre A Patra Dimensiune a Războiului, prezentată ca studiu academic, şi propuneau revolte ale clasei muncitoare ca mijloc de înfruntare a ocupaţiei naziste. Hugh Dalton a fost numit trădător al clasei sale pentru îmbrăţişarea acestor obiective. Ducele de Westminster, care era pronazist, a spus că Dalton plănuia revolte comuniste. Ca renegat politic, Churchill l-a reţinut pe Dalton ca posibil candidat pentru postul de ministru în guvern care să evite întrebările despre operaţiunile neconvenţionale, cînd balanţa avea să încline în favoarea lui.

Zodia Verei, gemeni, era caracterizată în România prin aceste cuvinte, similare celor din Anglia pentru zodia lui Gubby, racul: „Simţ al dreptăţii pasionat. Înţelegere profundă a caracterului altora. Integritatea, curajul, generozitatea şi compasiunea sînt foarte importante". Atît ea, cît şi Gubby aveau aceste calităţi.

Înalta societate chicotea cînd auzea cîntecelul: „Toţi se supun aceleiaşi vechi reguli:/ Că gentlemanii şi doamnele nu vorbesc niciodată/ Despre rîsete şi frivolităţi/ Sau rochii scoase şi părul despletit". Prietenia Verei cu Gubby ar fi putut da naştere la speculaţia că ei se numărau printre gentlemanii şi doamnele care nu vorbesc nicodată despre ceea ce fac. Soţii Stephenson au pus capăt acestor idei aranjînd cine cu Prieteni Comuni la care cei doi puteau discuta aşa cum o făceau şi în ceainăriile obscure. Această pereche avea pur şi simplu aceleaşi credinţe. El putea să se descarce, de exemplu, în legătură cu politicile nesăbuite de la Whitehall care îi permiteau Germaniei să profite de pe urma tensiunilor anglo-arabe din Palestina. O ladă cu eticheta CIMENT căzuse dintr-un vas care

era descărcat în Jaffa, împrăștiind muniție destinată forțelor de apărare evreiești. Aliatul Germaniei, Marele Muftiu al Ierusalimului, Haj Amin, stîrnise ura antibritanică susținînd că încărcătura era trimisă în secret din Londra pentru o armată evreiască secretă. De fapt, vasul plecase dintr-un port românesc și făcea parte dintr-un plan nazist de a trimite evrei în Palestina ca modalitate de a-i stîrni pe arabi împotriva mandatului britanic de acolo. Un Înalt Comitet Arab a anunțat o grevă generală pînă cînd britanicii puneau capăt oricărei emigrații evreiești spre Palestina. Celebrul lider de gherilă sirian Fawzi el-Kaukji a întrerupt comunicațiile pe calea ferată, rutiere și telefonice din întreaga regiune. „Criza ar fi putut fi evitată", spunea Gubby, „dacă Whitehall ar fi fost dispus să accepte sfaturi din partea evreilor bine informați de la fața locului".

Prietenii sioniști ai Verei puteau cere formarea unei Brigăzi Evreiești susținute de britanici, dar singurul promotor proeminent era Churchill, iar el era încă ridiculizat la Londra de cei aflați la putere. O Brigadă Evreiască rămînea un vis. Gubby și Stephenson credeau că ea avea să devină realitate în timp. Deocamdată, lipsa gîndirii anticipative a conducătorilor care se ocupau de apărare era examinată în acea celulă minusculă de rebeli ai armatei numită Secțiunea D. Aceștia l-au chemat pe Gubby, care mai tîrziu a descris modul în care a fost salvat de la citirea nesfîrșită a tratatelor sovietice plictisitoare la biroul său de la Ministerul de Război.

> O mînă rece m-a luat pur și simplu de ceafă, iar o voce a spus: „Ce faci astăzi la prînz?". M-am întors repede – era Jo Holland. I-am răspuns că mergeam la cursele regimentului meu... Mi s-a spus că, în schimb, aveam să iau prînzul cu Jo... Ne-am retras la Hotelul St. Ermin, unde am întîlnit-o pe adevărata mea gazdă, șeful acestei Secțiuni D, care cu siguranță nu făcea parte din regiment[3].

Secțiunea D de la Distrugere, așa cum era cunoscută în rîndul cîtorva oameni, era în poziția de a evalua ideile prietenilor civili ai Verei care gîndeau ca ea. Aceștia făcuseră propuneri la Marks & Spencer pentru o viitoare Brigadă Evreiască. Personajul istoric preferat al lui Simon Marks era regele Alfred, care se luptase cu fermitate pentru o identitate națională. „Sînt mîndru că sînt britanic", i-a spus Simon Verei, „dar lașii naziști i-au distrus pe evreii curajoși care au luptat pentru Germania cu miile în timpul Marelui Război.

Avem nevoie de un guvern care să vorbească în numele nostru". Simon a aranjat, prin intermediul Fondului Central pentru Evreii Germani, instruirea tinerilor evrei germani la o tabără din Kent. Edmund de Rothschild, ofiţer în rezervă din Bucks Yeomanry, avea să-i pregătească pentru singura ramură din forţele armate britanice care recruta din rîndul „străinilor", Corpul Geniştilor.

Pe 12 martie 1938, trupele germane au intrat în Austria, întîmpinate de civili despre care se spune că primiseră cu bucurie *Anschluss*-ul, „reunificarea popoarelor germanice". Hitler a mers cu maşina în locurile natale din Linz pentru a sărbători „îndeplinirea misiunii mele de a reda dragul meu ţinut natal Reich-ului german". O cantitate imensă de resurse industriale şi naturale foarte utile a ajuns la îndemîna lui, împreună cu nouă milioane de austrieci; armata lor a devenit parte a Wermacht-ului, forţele armate germane, iar unele unităţi au fost trimise imediat în Germania. Sediile sioniste din Viena au fost atacate de naziști. Persecutarea evreilor începuse. Austria era acum o provincie din Noua Ordine. Marea Britanie a acceptat *Anschluss*-ul ca pe un fapt împlinit. Fostul prim-ministru liberal, David Lloyd George, una dintre cele mai remarcabile persoane din politica secolului XX, a spus Parlamentului că Hitler era „un mare om". Un observator a scris: „Poate că Lloyd George nu spune neapărat o minciună, dar te va face să crezi ceea ce el consideră că te va determina să faci ce vrea el". Îşi folosea farmecul galez pentru a-i convinge pe ceilalţi, cum ar fi liderul Partidului Laburist George Lansbury, că Hitler ar face orice este nevoie ca să evite războiul. Translatorul lui Hitler, Paul Schmidt, a spus ulterior că lordul Londonderry, fostul ministru al Aviaţiei, era printre cei mulţi care au fost stimulaţi de talentul oratoric al lui Lloyd George să aibă încredere în „curtarea de către Führer a timidei Mari Britanii". Ambasadorul german la Washington a trimis la Berlin o telegramă: „A fost uimitor că Congresul nu a luat nici o poziţie faţă de acţiunea germană"[4].

„Teama a paralizat democraţiile", a spus Vera mai tîrziu. „Şi tot mai mulţi ofiţeri activi britanici s-au revoltat împotriva inacţiunii Londrei", şi-a amintit ea. „Freddie Winterbotham avea titlul de «şef al seviciilor de informaţii ale aviaţiei», dar era o acţiune întreprinsă de un singur om. El fusese tăietor de lemne în patria lui Stephenson, Canada. Acţionînd singur, s-a alăturat Companiei Aeronautice pentru Cerecetare şi Vînzări cu sediul în Paris, într-un parteneriat cu rebelii

din serviciile secrete franceze. În lipsa autorității, forțele aeriene franceze foto-cartografiau taberele militare germane. Winterbotham și un pilot și om de afaceri australian, Sidney Cotton, făceau zboruri regulate la Berlin pentru a exploata camaraderia piloților care fuseseră inamici în Marele Război, culegînd astfel informații despre noua Luftwaffe. Cotton avea propriul avion Lockheed cu două motoare, pe care erau montate aparate de fotografiat Leica ascunse în aripi pentru a fotografia taberele germane. Winterbotham pretindea că e pronazist pentru a fi primit în audiențe private la Hitler, care îi spunea: «Singura speranță pentru o lume ordonată este ca aceasta să fie condusă de trei superputeri – Imperiul Britanic, Americile cele Mari și noul Reich German»".

Cînd Winterbotham a raportat la Londra că Hitler credea că Noua lui Ordine era susținută de regaliștii englezi, pilotului i s-a spus să păstreze tăcerea. A fost pus să rostească jurămîntul care îl împuternicește pe directorul Ministerului Public să acționeze împotriva celor care încalcă Legea Secretelor de Stat. „Sînt doar un om de rînd, un tip obișnuit", i-a spus el Verei. „Între Coroană și omul de rînd, unde este trădarea?"

6

„Anglia izolată”

Vera s-a aventurat prin Europa, în regiuni în care oamenii obișnuiți s-ar fi putut ridica împotriva opresiunii. Era evident că Hitler trebuia să lanseze noile lui avioane de sprijin aerian pentru armată împotriva Poloniei, înainte ca forţelor aeriene poloneze slab echipate să le fie livrate avioanele de vînătoare RAF Hawker Hurricane. Livrarea pe mare avea să fie întîrziată luni de zile, în timp ce trezoreria britanică dezbătea dacă ea sau polonezii ar fi trebuit să achite costurile de transport. Stringbag a zburat în operațiuni false de plasare de mine în Marea Baltică, anticipînd folosirea porturilor poloneze de către navele de război germane, dacă izbucnea războiul. Vera trebuia să decidă unde să concentreze trupele de gherilă, utilizînd resursele locale, de vreme ce zgîrcitul Whitehall suferea de ceea ce jurnalistul și istoricul Paul Johnson a numit fără menajamente „pur și simplu, clasica frică; chiar un acces de laşitate”[1].

Freddie Winterbotham a relatat că Polonia avea o versiune militară a unui „mecanism de scriere secretă” german. Gubby cunoștea un englez care locuia în Polonia, generalul Adrian Carton de Wiart, care își pierduse un braț și un ochi în Marele Război și care cîștigase cea mai înaltă medalie pentru bravură, Victoria Cross. Gubby a luat în considerare o misiune secretă pentru o întîlnire cu generalul cu un ochi. Vera știa cum să treacă granița dinspre România, o rută care era puțin probabil să atragă atenția germanilor. Misiunea prevedea și grupuri de rezistență care trebuiau să rămînă în urmă și să caute un exemplar al „mașinii de scriere secretă” care avea să devină Enigma, cea care i-a pus la încercare pe spărgătorii de coduri ULTRA în timpul războiului[2].

Gubby a evitat SIS. Nu putea risca să fie identificat cu mitologia ticluită într-o carte nazistă de largă circulație, *Serviciul Secret: Cea*

mai întunecată putere a Angliei. Aceasta pretindea că dezvăluie „secrete de afaceri ale centrului crimei din Londra". Scopul cărții era să creeze suspiciune reciprocă în rîndul civililor, încurajîndu-i și mai mult să se denunțe unul pe celălalt la Gestapo.

Polonia încorporase primul dintre „ținuturile pierdute" ale lui Hitler după discuțiile de pace de la Versailles din 1919. Hitler spunea că pierderile nu fuseseră în van dacă evreii erau forțați să intre în camerele de gazare.

Vera nu ar fi putut să discute niciodată despre astfel de preocupări cu clica din Mayfair, care era în general cinică și de spiritualitate crudă, ironizîndu-i pe evrei și pe regi deopotrivă. Existau și cei care disprețuiau acest comportament. Unul dintre ei era contele de Cardigan, al cărui strămoș condusese cavaleria în tragica Șarjă a Cavaleriei Ușoare și care se spune că gemuse: „Ei bine, iată cum piere ultimul Cardigan", cînd văzuse dezastrul care îi aștepta. „Desigur, se înșela", i-a spus actualul conte Verei. „Căci iată-mă." Contele respingea snobismul și a spus: „Imperiul Britanic merge în jos, dar prea mulți administratori coloniali încă pun semnul egalității între *Burke's Colonial Gentry** și *Burke's Peerage and Landed Gentry***". Considera titlul mîzgălit adesea pe panourile vînzătorilor de ziare o metaforă pentru caracterul insular al țării: CEAȚĂ PE CANAL – CONTINENTUL IZOLAT. „Nu ne trece niciodată prin minte că Anglia e cea care este izolată", a spus Cardigan, însemnînd o ceață politică ce masca evenimentele europene. Era interesat să improvizeze o rezistență antinazistă și i-a amintit Verei că, în alte războaie, cei care reușeau să evadeze aduseseră adesea informații utile despre foștii lor temniceri. Cardigan avea să devină el însuși un evadat. Înțelegea definiția operațiunilor subversive ca însemnînd să te apropii suficient de inamic pentru a folosi arme improvizate. A ținut notițe ca prizonier al germanilor, publicate după război cu titlul *I Walked Alone*[3].

Generalul-maior Alan Brooke, ulterior feldmareșal viconte Alanbrooke, avea să ajute la dobîndirea armelor pentru „ucigașii tăcuți" atît de necesare operațiunilor subversive. Gubby, care fusese ofițerul lui personal de stat-major, i-a spus Verei că „Brookie" bîntuia un anticariat, ulterior făcut celebru de Helene Hanff din

* Istorie genealogică și heraldică a nobilimii coloniale britanice (n. tr.).
** Ghid al genealogiei și heraldicii britanice (n. tr.).

New York, în cartea ei *84, Charing Cross Road*. Brookie era un ornitolog devotat care căuta cărți la mîna a doua pe acest subiect. Vera l-a prins între rafturi. Fiind un bărbat modest, a fost intrigat de familiaritatea ei cu detalii ezoterice despre viața păsărilor din Transilvania. S-au întîlnit mai tîrziu la ceainării din apropiere, unde el i-a pus întrebări despre România. El voia ca Churchill să ajungă la putere, dar spunea de asemenea fățiș și deschis că, atunci cînd dorința urma să i se îndeplinească, el avea să îl critice drept despot războinic care propunea îndărătnic o acțiune imposibilă. Churchill a mormăit mai tîrziu: „Probabil că Brookie mă urăște”. Generalul a comentat: „Nu îl urăsc, îl iubesc; dar cînd va veni ziua în care eu să-i spun că are dreptate cînd de fapt cred că greșește, atunci va fi timpul ca el să se descotorosească de mine”.

Printr-o coincidență extraordinară, anticariatul din Charing Cross Road îl avea ca proprietar pe un anume Benjamin Marks, care inventase un cod simplu pe care îl schițase pe forzaț, pentru a le da vînzătorilor posibilitatea de a obține cel mai mic preț acceptabil în negocierile cu cumpărătorii. Fiul său, Leo, spărsese codul tatălui său la vîrsta de zece ani și avea să devină un tînăr criptograf-șef devotat Verei în operațiunile speciale. Era un geniu cu față de copil, respins inițial de centrul supersecret Bletchley al spărgătorilor de coduri ULTRA pentru că era evreu.

Gubby îl știa pe Edmund de Rothschild, cunoștința Verei, drept ofițer de rezervă în Bucks Yeomanry. Una dintre sarcinile lui Gubby era să instruiască soldați cu program redus din cadrul Artileriei Engleze de Est. Anglia de Est nu avea nici o artilerie, iar el trata această însărcinare ca pe un antrenament pentru tactici de apărare internă improvizate împotriva invadatorilor germani. Aceasta îi dădea șansa de a discuta cu Edmund de Rothschild despre viitorul Brigăzii Evreiești.

De dragul aparențelor la Ministerul de Război antisemit, Gubby păstra o relație distantă cu Fondul Central pentru Evreii Germani. Unul dintre cei cinci președinți comuni ai fondului era marchizul de Reading, fiul unui fost vicerege al Indiei. Altul era Nahum Sokolow, președinte al Organizației Sioniste Mondiale. Sionismul îi alarma pe monarhi, care se foloseau de consilieri financiari evrei, dar care îi abandonau dacă aceștia puteau să provoace un scandal public. La banca N.M. Rothschild, într-o Cameră de Arbitraj erau expuse portretele numeroșilor monarhi pe care îi subvenționase.

Unul dintre cei care au făcut un împrumut neașteptat era regele Prusiei. Un alt portret, cel al Împărătesei Tuturor Rusiilor, atîrna acolo deoarece țarul refuzase ca portretul lui să fie expus într-o bancă evreiască.

Vera a continuat să citească în bibliotecile de ziare londoneze despre anii anteriori. Anglia încă era în multe privințe un mister. A descoperit, în cronicile recente, motive pentru ezitarea inițială din rîndul evreilor de aici de a înțelege pericolele care se coceau în Germania. În 1935, pînă și Churchill păruse la un moment dat șovăielnic. Regele George al V-lea domnea încă și nu își exprima nici o îngrijorare. Existau pe atunci șase cotidiene importante și două ziare de seară, ale căror proprietari urmau linia Coroanei. Churchill a scris în *Daily Express*: „Istoria abundă în exemple de oameni care au ajuns la putere folosind metode aspre, sumbre și chiar înspăimîntătoare, dar care, cu toate acestea, atunci cînd viața lor este privită în ansamblu, au fost considerați figuri marcante, ale căror vieți au îmbogățit povestea umanității. La fel poate să fie și cu Hitler"[4].

Trei ani mai tîrziu, Vera l-a chestionat pe tînărul diplomat Ralph Wigram, care risca acum atît de mult pentru a-l informa pe Churchill despre astfel de puncte de vedere care guvernau Ministerul de Externe. De ce, l-a întrebat Vera, îl portretizase Churchill pe Hitler într-un astfel de mod? Wigram a spus că Churchill regreta asta profund. Încercase să-l vadă pe Hitler așa cum îl vedeau mulți germani: un lider care pusese capăt umilinței lor. În 1935, asta îi înfuriase pe unii funcționari publici tineri suficient de mult încît să treacă de partea secretarului permanent, înverșunat antigerman, al Ministerului de Externe, Robert Vansittart. O vreme, Vansittart îl considerase pe Churchill la fel de dezechilibrat și impredictibil pe cît spusese Regele George că era.

„Persecuția externă la care au fost supuși germanii după război" a fost oferită drept scuză pentru ascensiunea la putere a lui Hitler de către lordul Lothian, unul dintre arhitecții Tratatului punitiv de la Versailles și adversar al reînarmării. Acesta spunea că uciderea evreilor era pur și simplu „o reacție la această persecuție externă".

Vera a văzut ignorarea sorții evreilor de către lordul Lothian ca o modalitate de a da satisfacție casei regale și celor din Whitehall pentru care era mai ușor să rămînă orbi față de apropierea încă unui război mondial. În 1935, Churchill voia să-și întărească adeziunea

la zona politică de centru-stînga prezentîndu-se drept un om rezonabil, sfidînd portretizarea lui de către Lothian ca „partizan al războiului scăldat în whisky”. Churchill și-a abandonat scurta prefăcătorie. Vera a fost sfătuită să evite orice contacte directe cu Churchill, care ar fi expus-o curiozității ofițerilor de securitate internă. Ea nu a menționat niciodată pe parcursul vieții ei ocaziile consemnate de alții în care a fost consultată ulterior de el[5].

La sfîrșitul anilor 1930, Prietenii Noștri Comuni formaseră deja un serviciu secret antinazist conectat oarecum la Secțiunea D și care lucra cu oameni de afaceri patrioți, precum Stephenson, care a trimis-o pe Vera în misiuni de culegere de informații. Acești agenți neoficiali erau cunoscuți drept AN: acoperire neoficială. Vera l-a format pe Ward Price, un corespondent extern superior al *Daily Mail*, care îi intervievase pe Hitler și pe prietenul lui dictator Mussolini și scrisese pozitiv despre ambii. În ultima perioadă își schimbase vederile și devenise un AN. Un alt prieten jurnalist al ei, Sefton Delmer, era născut și educat în Germania și fusese redactor-șef la biroul *Daily Express* din Berlin pînă în 1933. La vîrsta de 26 de ani vorbise și se plimbase deja cu Hitler, iar acum se ocupa de Războiul Civil Spaniol, dar revenea frecvent în Londra. Delmer a aranjat ca Vera să devină „asistentă, un fel de reporter începător”. Asta i-a oferit în continuare acreditare pentru călătoriile externe. Geniul lui Delmer a strălucit mai tîrziu la orwellianul Centru al Diversiunii din Londra din timpul războiului.

În lumea presei de pe Fleet Street, corespondenții se strîngeau în baruri cînd făceau pauze de la corespondențele externe. Vera a legat o prietenie strînsă cu George Millar, care considera că munca la ziar satisfăcea doar parțial dependența lui de pericol. Geoffrey Cox (ulterior făcut cavaler), corespondent din Paris pentru *Daily Express*, era un neozeelandez dur. „Problema e”, i-a spus el într-o seară, „că majoritatea englezilor sînt de acord cu regele George: țările străine sînt absolut groaznice!”.

În cele din urmă, Vera avea să pună la lucru toate aceste talente. Erau oameni de lume educați în școala vieții, după cum i-a caracterizat ulterior Ian Fleming. „Au învățat părțile problematice deoarece nu erau legați de un birou.”[6]

Cox și Vera discutau pînă la ora închiderii la Wig and Pen, își amintea el, „după care ea urma o rută bine stabilită, autobuzul numărul 11 de-a lungul Strand-ului, spre adormitul Whitehall, pe

lîngă gara Victoria, Sloane Square și King's Road, spre un apartament de la subsol de pe Cheyne Walk, închiriat pentru a întări statutul de femeie tînără care încerca să-și cîștige singură existența"[7].

Cox credea că, dacă era ocupată de germani, Franța era cel mai promițător teren pentru operațiuni în spatele liniilor inamice. Era aproape de Anglia, unde locuitorii de pe coastă puteau să audă bubuitul tunurilor germane, care îi anunțase prima oară de izbucnirea războiului din 1914-1918. Cox deplîngea reticența Franței să accepte că Hitler era o amenințare serioasă, dar spunea că ea era rezultatul traumei suferite după emascularea țării în război: o zecime din întreaga populație masculină a fost ucisă, aproape la fel de mulți francezi au devenit invalizi pe viață, 673.000 de țărani au fost măcelăriți și încă jumătate de milion răniți. Franța era eclipsată de blocul german solid, care producea mult mai mult decît dublul numărului de soldați bărbați francezi în fiecare an, care se acumulau îndîrjiți și fioroși. Femeile răzbunătoare ale Franței erau cele care aveau să completeze golurile din armatele din Rezistență.

Parisul era locul în care SIS-ul britanic ținea cel mai mare contingent al său din străinătate. Prin intermediul Prietenilor Comuni, Vera a cunoscut ofițeri din serviciile secrete franceze, Deuxième Bureau și Service de Renseignements, care spuneau că nu se făcea nimic pentru controlarea Germaniei naziste. Franța era presată de Londra să-și reducă armata la jumătate, deoarece armatele mari l-ar fi provocat pe Hitler să recurgă la represalii! Această absurditate l-a făcut pe un francez să se înece cu aperitivul său. Cox avea un informator în Biroul pentru Cifruri din Berlin care spusese că singurul lucru care l-ar fi oprit pe Hitler ar fi fost certitudinea unor armate mari care să i se *opună*.

În 1938, Vera știa că serviciile secrete franceze obținuseră deja fotografii cu mașina criptografică a Biroului pentru Cifruri din Berlin. Francezii îl citau pe șeful secției SIS din Paris, „Biffy" Dunderdale, care spusese că criptografii britanici considerau că e o pierdere de timp să încerce să soluționeze enigma.

Întorcîndu-se în Londra de la Paris în octombrie 1938, Vera simțea că are o perspectivă proaspătă asupra diferendelor istorice anglo-franceze. Ghilotinele Revoluției Franceze îi înlăturaseră pe regi. O Declarație de Abdicare îl înlăturase pe Regele Edward al VIII-lea pe 10 decembrie 1936: „Eu, Edward al Optulea al Marii Britanii, Irlandei și Dominioanelor Britanice de dincolo de mări,

Rege, Împărat al Indiei, declar prin aceasta decizia mea irevocabilă de a renunța la Tron”. În loc să-și piardă capul din cauza contestatarilor, regele a renunțat la coroană și la imperiu pentru a continua să trăiască împreună cu amanta lui americană, Wallis Simpson.

Iona von Ustinov i-a spus Verei despre temerea de la ambasada germană din cauza faptului că fostul rege preluase titlul de duce de Windsor. Casa de Windsor fusese cîndva Casa de Saxa-Cobug-Gotha, care își schimbase numele german pentru a evita antipatia publică în timpul războiului din 1914-1918. Cît timp avea să mai treacă pînă cînd foștii supuși ai ducelui aveau să se îngrijoreze din cauza relațiilor cu Germania? Americanca lady Emerald Cunard, care îl cinstea pe Ribbentrop la petrecerile ei ca pe un nazist în carne și oase, i-o prezentase pe Wallis Simpson lui Edward. Cînd a aflat că nu avea să facă parte niciodată din casa regală, doamna Simpson se mutase în Franța, împreună cu fostul rege. Îl vedea Wallis Simpson pe Hitler drept calea de întoarcere la regalitate pentru soțul ei? Își crease o imagine publică din faptul că era impresionată de fiecare dată cînd era cu Hitler. Ducele de Windsor nu făcuse nici un secret, pe cînd era rege, din faptul că era de acord cu acțiunile Führer-ului. Îi scrisese lui Hitler scrisori compromițătoare care, după al Doilea Război Mondial, fuseseră scoase pe furiș din zona americană a Germaniei de doi agenți britanici. Familia regală se temea că scrisorile, ascunse și nedescoperite pînă atunci de forțele de ocupație americane, puteau cădea în cele din urmă în mîinile editorilor americani. Agenții au fost răsplătiți cu gradul de cavaler. Unul dintre ei, sir Anthony Blunt, a obținut postul de supraveghetor al tablourilor reginei, pînă cînd nu a mai putut fi ascuns îndelungatul lui trecut de spion al Moscovei. Un trădător împiedicase dezvăluirea în Marea Britanie a legăturilor dintre un fost rege și naziști, dar îi transmisese aceste date lui Stalin.

Trădarea lui Blunt nu era necesară. Ambasadorul von der Schulenburg i-a scris Verei din Moscova, la sfîrșitul anului 1938, că Stalin știa despre afecțiunea casei regale britanice față de naziști. Contele scria că forțele armate ale Uniunii Sovietice erau dezorganizate, conducerea lor era epurată, iar evreii fuseseră excluși din funcțiile publice. În Berlin, Ribbentrop și-a realizat ambiția de a deveni ministru de Externe. De-a lungul anilor, Ribbentrop își făcuse prieteni influenți, precum lordul Rothermere, proprietarul lui *Daily Mail*. O scrisoare prietenoasă din partea lui Hitler către

baronul de presă a apărut la lumină abia pe 10 mai 2001, cînd rivalul *Daily Express* a publicat-o împreună cu un reportaj care îl ataca pe Rothermere sub titlul „Credea că Hitler adoptă politica potrivită pentru Marea Britanie". *Daily Express* a republicat scrisoarea pentru a-și discredita concurentul, în timpul războaielor crîncene ale tirajelor din secolul XXI.

În timpul acestor luni de dinaintea invadării Poloniei de către Germania, care a marcat începutul celui de-al Doilea Război Mondial, Ribbentrop și acoliții lui fuseseră ocupați să cumpere serviciile unor jurnaliști britanici. Unul dintre ei, un jurnalist altfel obscur și autor închipuit, James Murphy, a tradus *Mein Kampf* în engleză și a fost recompensat cu o slujbă în Ministerul nazist al Propagandei de la Berlin. Un scriitor bine-cunoscut, Gordon Bolitho, a contestat relatările conform cărora evreii germani erau lipsiți de toate drepturile lor. „Motivul pentru care îi auzim mai întîi pe evrei este acela că ei se lamentează mai tare", a scris el. Istoricul Nesta Webster a declarat că bolșevismul era creația evreilor. Revista *Aeroplane*, „evanghelia" aviației citită avid de piloții militari, a publicat o teorie total în afara preocupărilor ei profesionale normale, care pretindea că evreii exercitau o influență comunistă asupra minerilor galezi! Arnold Lee de la Liga Fascistă Imperialistă, veteran de război și chirurg al armatei britanice, a susținut că cea mai eficientă soluție pentru problema evreiască erau camerele de gazare. Toate acestea emanau nu din Germania nazistă, ci chiar din Anglia!

Aceste atacuri au întărit în rîndurile luptătorilor evrei clandestini din Palestina părerea că Anglia era inamicul lor. Englezii erau învăluiți în ceață și izolați de realitate în modalități mai tulburătoare decît titlurile ziarelor. Aceste voci antisemite stridente și stranii nu vorbeau în numele majorității, dar Vera fusese avertizată că un șef al securității interne îi asocia deja pe evrei cu uneltirile comuniste împotriva Angliei. Ea era cunoscută doar ca Vera Atkins de cei mai mulți, dar era timpul să se asigure că se debarasase complet de orice urmă a rădăcinilor ei evreiești. Asta punea asupra ei o povară emoțională foarte grea, dar avea să se elibereze pentru a servi ambele cauze în care credea: moștenirea ei evreiască și această țară hazlie ai cărei oameni aveau să moară, pînă la urmă, pentru libertatea credințelor.

7
Conexiuni

— Romanele cu spioni de succes folosesc o formulă simplă, i-a spus Vera unui oaspete american al soților Stephenson venit la Londra. Iei trei lucruri foarte diferite: o bătrînă oarbă care rătăcește prin Western Highlands, un hambar din Norvegia, un mic magazin de artizanat din Londra ținut de un evreu cu barbă. Nu există prea multe conexiuni între cele trei? Faci o conexiune.

Îl parafraza pe John Buchan (lord Tweedsmuir) din romanul lui *The Three Hostages*.

Numeroasele ei conexiuni erau diametral opuse în viziunile lor despre Hitler. Arhitectul american Philip Johnson era prietenul unui cronicar din domeniul social al Londrei, sir Henry „Chips" Channon. Ambii adorau erotismul masculin al manifestațiilor naziste.

— Toți băieții ăia blonzi și îmbrăcați în piele neagră! exclama Johnson.

Vera și Mary Stephenson schimbau zîmbete pe furiș.

John Buchan scria romane de spionaj în timp ce lucra în diplomație la nivel înalt. El a sugerat că Vera ar trebui să fie atentă la pronaziștii locali, cum era un consilier al prim-ministrului Chamberlain, sir Joseph Ball, care trecuse prin serviciul de securitate internă MI5 și era directorul de cercetare al Partidului Conservator și motorul din spatele profasciștilor din Asociația Anglo-Americană. „Evreii sînt demonii care l-au creat pe Stalin", spusese Ball public. Ce ar fi fost dacă ar fi descoperit că Vera nu era tocmai aristocrata engleză de rasă pură care părea să fie?

Călătoriile ei creau legături neobișnuite care ar fi putut să trezească suspiciuni dacă societatea londoneză nu ar fi fost atît de indiferentă. O vecină, jurnalista americană expatriată Martha Gellhorn, soția lui Ernest Hemingway, descria această ignoranță: „Pot să plec, să

petrec șase luni în junglă, să mă întorc și să intru într-o încăpere și oamenii nu ar pune nici măcar o întrebare despre unde am fost sau ce am făcut. Ar spune doar: «Mă bucur să te văd. Bea ceva». Este izolarea provocată de indiferența absolută".

Ralph Wigram se întorsese acasă la aceeași indiferență dintr-un post de la amabsada britanică din Paris. „O flacără strălucitoare și constantă care arde într-o lampă spartă", îl numise Churchill, știind că Wigram urma să moară în curînd de poliomielită. „El ne îndruma către siguranță și onoare." Wigram i-a scris soției lui, Ava, că nu reușise să-i facă pe cei de la Whitehall să înțeleagă amenințarea nazistă. „Winston a înțeles întotdeauna, întotdeauna."

Pentru Vera, Wigram era un erou pentru că își urmase conștiința, sfidîndu-l pe superiorul lui progerman, sir John Simon, care supraveghea operațiunile SIS. Wigram a sustras documente de la Whitehall, rapoarte diplomatice despre probe substanțiale referitoare la pregătirile de război ale lui Hitler, pe care sir John prefera să le ignore. Wigram îi transmisese astfel de acte consilierului științific apropiat al lui Churchill, profesorul Frederick Lindemann (ulterior viconte Cherwell), care mergea pe drumuri de țară șerpuitoare la Oxford University ca să le fotografieze, apoi se întorcea cu mașina prin noapte pentru a returna a doua zi originalele, fără ca nimeni altcineva să știe. Lindemann era născut în Germania și se spunea că răspundea oricăror întrebări științifice din partea lui Churchill cu asemenea concizie și acurateță, încît devenise cunoscut drept Proful. Nici Proful, nici Wigram nu aveau imunitate în fața Legii Secretelor de Stat.

„Pericolul era încă și mai mare pentru Vera. Dacă activitățile și originile ei ar fi fost cunoscute, Ball ar fi deportat-o", își amintea John Buchan. Wigram i-a găsit de lucru Verei ca secretară cu normă redusă la Whitehall, unde ea căuta tineri înzestrați. Unul dintre aceștia a fost Nadya Letteney, care făcea pentru Vera liste cu alți lingviști talentați din rîndul refugiaților evrei.

„Wigram era timid și întotdeauna politicos, strîngîndu-și hîrtiile în mînă, cu capul aplecat de durere și mîna încleștată pe baston ca să-și țină echilibrul în timp ce îmi deschidea ușa", a spus Nadya mai tîrziu. „Hitler l-ar fi băgat în programul lui de eutanasie. Wigram a murit de moarte naturală în 1937."[1]

Vera îl consultase pe Wigram în legătură cu o altă conexiune neașteptată: baroneasa Irene Isabella Margarete Paulina Caecilia

von Meyendorff, fostă den Hause Uxkuell, căreia i se spunea Irina, moştenitoare a unor vaste domenii baltice rămase de la Ecaterina cea Mare. Mama Irinei, forţată de revoluţie să fugă din Rusia, făcuse avere în Berlin investind în automate de vînzare foarte profitabile. La 18 ani, Irina era o frumuseţe blondă clasică, cînd a fost angajată prima oară de Universum-Film Aktiengesellschaft (UFA), cel mai mare studio cinematografic german. A obţinut rolul principal în filmul *Die Letzten Vier von Santa Cruz*, din 1936, şi a devenit celebră ca Die Meyendorff. În timpul unei vizite la Berlin fusese identificată de Vera ca membră a unui cerc de antinazişti din rîndul ruşilor de condiţie bună aflaţi în poziţii-cheie. Die Meyendorff a refuzat curajos să mintă în legătură cu propaganda cinematografică nazistă a UFA. Soţul ei, dr. Heinz Zahler, era medicul personal al şefului ei de la UFA, ministrul Propagandei Joseph Goebbels, şi îi furniza acestuia medicamente pentru a-i suprima dependenţa de cocaină. Irina a sugerat asasinarea lui Goebbels cu o supradoză. Nimeni nu ar fi suspectat un act criminal, a argumentat ea, dar asta era împotriva codului etic al dr. Zahler. Mai tîrziu, el a renunţat la aceste principii şi s-a alăturat complotului de asasinare a lui Hitler din iulie 1944. Complotiştilor li s-au dezvăluit numele în cadrul emisiunilor britanice „negre" de propagandă, creînd printre supravieţuitori suspiciuni că serviciile britanice îi demascaseră în mod intenţionat. Se crede că dr. Zahler a fost printre sutele de oameni spînzuraţi la ordinul lui Hitler, mulţi dintre ei pomeniţi în emisiunile britanice.

Aveau să ridice întrebări despre acest lucru în Anglia postbelică atît Irina, cît şi Maria „Missie" Vasilcikov. Fiică a prinţului Ilarion şi a prinţesei Lidia Vasilcikov, ambii ruşi, care fuseseră victime ale revoluţiei, Missie era angajată la Legaţia Britanică de la Berlin, unde exista o penurie de lingvişti ruşi. În jurnalele ei, ea a scris că autorităţile britanice au negat orice cunoştinţe despre astfel de emisiuni care să-i fi demascat pe complotişti. Raportul guvernamental de 500 de pagini al Political Warfare Executive, care era responsabil cu aceste emisiuni, a rămas secret pînă la sfîrşitul anilor 1990. Acest raport oficial nu menţiona nicăieri emisiuni ale PWE care să-i fi demascat pe cei implicaţi în complotul din Germania de răsturnare a lui Hitler şi de înlocuire a lui cu un guvern proaliat în care contele von der Schulenburg avea să fie ministru de Externe. S-a spus ulterior că membrii prosovietici ai PWE au fost cei care au instrumentat trădarea complotiştilor. Au apărut aluzii la trădarea

lor în timpul demascării postbelice a agenților sovietici, englezi care lucrau în conducerea serviciilor secrete britanice și care se temeau că răsturnarea lui Hitler și crearea unui guvern german favorabil aliaților ar fi pus în pericol Uniunea Sovietică. La sfîrșitul războiului, Irina, care s-a autoexilat în Bavaria, era falită după ce refuzase să servească propaganda nazistă. În 1961, ea s-a întîlnit cu James Robertson Justice, actorul, naturalistul, muzicianul și poetul scoțian. A trăit împreună cu el în Scoția, unde dresau șoimi și unde și-au format un cerc de prieteni printre care se numărau un balerin bolivian, un lepidopterolog islandez, un conducător arab, lingviști galezi, ducele de Edinburgh și prințul de Wales. Irina a devenit cetățean britanic în 1967. După al doilea mandat de rector al Edinburgh University, Justice a suferit mai multe atacuri cerebrale care i-au adus pe amîndoi la sărăcie. El a murit în 1975. Keith Bromley, naturalist și filantrop, s-a căsătorit ulterior cu Irina[2].

Pe măsură ce apropierea războiului se accelera, Vera avea impresia că urmărește în Londra o dramă shakespeariană, o ciocnire între doi adversari aprigi: Churchill, care încă spera la autoritatea morală a Coroanei, și Chamberlain, fostul metalurgist din Birmingham, obtuz și ascetic, pufnind dezaprobator la „stilul zgomotos, voluptos și emfatic" al lui Churchill. Chamberlain se temea să-l dea afară pe ambasadorul german, Ribbentrop, care închiriase casa lui din Eaton Square în timp ce Chamberlain ocupa reședința oficială a prim-ministrului din Downing Street nr. 10. Prim-ministrul urma și el linia fostului rege Edward, acum duce de Windsor, care îi scrisese lui Hitler, „ca de la militar la militar", pentru a stabili o relație de prietenie. Acest bilet, găsit în corespondența lui Edward, a fost extras de Charles (Dick) Ellis, un colonel australian care a supraviețuit luptelor de tranșee din Primul Război Mondial și a devenit ulterior ofițer de informații al armatei britanice în regiunea rusească din Asia Centrală. Acoperirea lui mai recentă era cea de corespondent de ziar în Europa. Ellis cultiva relații atît în rîndul rușilor albi, cît și al germanilor. El a asigurat-o pe Vera că scrisorile erau în continuare cea mai bună modalitate de a transmite informații. Zeci de mii de cetățeni străini care trăiau în Germania scoteau din țară mesaje. Germania nu era închisă ermetic. Ambasadele multor țări retransmiteau în mod curent scrisori. Suedia avea 53 de birouri consulare locale în Germania, care funcționau drept cutii poștale.

Un profesor evreu de limba germană de la Ambasada Regală a Siamului a dispărut, iar știrea a ajuns la Fondul Britanic Central prin Bangkok. Primarul din Leipzig, Carl Goerdeler, s-a despărțit de naziști în 1936, din cauza antisemitismului, și și-a croit drum spre Anglia. La sfatul contelui von der Schulenburg, s-a întîlnit cu Vera și s-a întors în Germania. (Goerdeler ar fi trebuit să devină cancelar, cu Schulenburg pe post de ministru de Externe, în noul regim anti-Hitler. Amîndoi au fost prinși și condamnați la spînzurare de Curtea Poporului nazistă pe 8 septembrie 1944[3].)

Vera știa încă din copilărie cum descoperise întotdeauna poporul tatălui ei căi de intrare și de ieșire. Evreii au găsit modalități de a ajunge în Palestina, unde Wingate arăta cum un opresor poate fi subminat prin curaj și imaginație. O organizație evreiască, mică, dar foarte complexă, salva mii de victime ale persecuției naziste. În anii 1930, numele ei era păstrat secret, dar ea îi oferea Verei știri despre femei antinaziste aprige, care lucrau în Polonia pentru a-i scoate de acolo pe evrei și pentru pregătirea în cazul unui asalt german așteptat[4].

Colonelul Ellis vedea Polonia drept țintă pentru o primă invazie militară condusă de naziști și i-a împărtășit observațiile sale Verei. „Preluarea puterii de către bolșevici în Rusia în octombrie 1917", scria Ellis, „a deschis calea pentru penetrarea de către germani a Caucazului și avansarea către Persia și Asia Centrală". Mai tîrziu și-a extins notițele și le-a transformat într-o carte, *The Transcaspian Episode*, a cărei publicare a fost împiedicată de funcționarii din serviciile secrete britanice pînă în 1963. Bill Stephenson l-a făcut pe Ellis adjunctul său în acțiunile clandestine din timpul războiului și ulterior a denunțat „încercările de sancționare a lui Ellis pentru difuzarea unor chestiuni pe care un guvern obsedat de secrete vrea să le ascundă pentru totdeauna. Există multe moduri de pedepsire a agenților secreți nonconformiști ai Coroanei"[5].

În iarna 1938-1939, Vera stabilise deja ceea ce John Buchan numea „conexiuni" cu o varietate de personaje unice aflate de fiecare parte a liniei despărțitoare dintre pro- și antinaziști. Rudolf Schmidt era un ofițer german de armată promovat rapid de Hitler. Fratele lui, Hans-Thilo Schmidt, lucra la Biroul pentru Cifruri din Berlin și a vîndut fotografii cu mașina criptografică Enigma serviciilor secrete franceze. Vera știa de Hans-Thilo de la Gustave Bertrand, expertul în codare de la Paris, deoarece Bertrand îi împărtășise lui Ralph Wigram

frustrarea de a avea de-a face cu șefi militari înceți la minte. Prietenii Comuni din serviciile armatei constituiau unități de spionaj de o singură persoană cu titluri cu aparență oficială, pentru a evita atenția șefilor mari. Serviciul de Informații Militar (Cercetare), SIMC, de exemplu, consta din Gubbins, instruit de un coleg din umbră: „Pregătește-te pentru războiul de gherilă, creează-ți contacte în viitoarele țări ocupate, stîrnește revolte și inventează dispozitive de distrugere". Unui astfel de plan „îi lipsea coerența și un obiectiv clar", a scris primul arhivar aprobat de guvern pentru aceste activități, William Mackenzie, într-un rezumat păstrat secret pînă în secolul XXI. „Planul părea incoerent", își amintea Vera. „Unitățile nu se cunoșteau una pe alta, pentru propria protecție." Cîțiva tineri rebeli din interiorul Whitehall au învățat-o să scrie instrucțiuni pe formulare cu antet împrumutate, să semneze o notă ca venind din partea unui departament și să primească aceeași notă în departamentul căruia îi era adresat. Cu autorizația corespunzătoare, dar falsă în mînă, Vera putea să obțină unele facilități pentru Prietenii Comuni, cărora le făcea plăcere să-l păcălească pe șeful de Stat-Major, generalul Archibald Montgomery-Massingberd, acel campion al „calului bine crescut" ca aliat de căpătîi al infanteristului. Acesta scrisese că „mecanizarea armatei în dauna cavaleriei este nenecesară și periculoasă".

Această mentalitate a Brigăzii Cailor Bine Crescuți a fost contestată de un nou ministru de Război, Leslie Hore-Belisha, un evreu, care a cerut divizii mecanizate mobile, nu cavalerie. Acesta a fost batjocorit drept „un evreu notoriu" de fasciștii din clasa superioară din Stonor Park, în Oxfordshire, domeniul familial stăpînit de figuri importante ale uniunii anglo-germane. Cinci generali-maiori care susțineau reformele lui Hore-Belisha au ajuns dintr-odată „fără slujbă". Una dintre victime, generalul Philip Chetwode, a spus că „problema de la Ministerul de Război este absența totală a gîndirii".

Vera se aștepta la „absența totală a gîndirii" în City, cartierul general al companiilor multinaționale asupra căror fabrici, mine și piețe nu apunea niciodată soarele, care erau pline de nepoți, frați și veri ai stratului superior privilegiat. Era invitată la petreceri care începeau într-un tren privat închiriat, cu un vagon pentru jocuri de noroc și altul pentru dans, în timp ce goneau spre stațiuni îndepărtate pentru weekend. Caracterul național era mascat de un refuz aparent de a lua ceva în serios. Dar sub mantia de „drăgălașe înțepate" și „băieți minunați și sclipitori", ea detecta o calitate

definită de adversarul contelui Lettow-Vorbeck din Africa, celebrul ofițer de spionaj Richard „Dirty Dick" Meinertzhagen, despre care Lawrence al Arabiei a spus: „Ura lui aprinsă și imorală față de inamic se exprima atît prin înșelătorie, cît și prin violență. [Îi] făcea la fel de multă plăcere să-și păcălească inamicul sau prietenul prin cine știe ce glumă lipsită de scrupule ca și să împrăștie creierii unui grup de germani încolțiți cu *knopkierie**-ul lui african".

Drăgălașele se puteau transforma în luptătoare de stradă satisfăcătoare dacă își abandonau costumele de „pușlamale îngîmfate". Între timp, patronii înaltei lor societăți s-au descotorosit în cele din urmă de Hore-Belisha, după ce acesta a propus promovarea subofițerilor. „Popota Ofițerilor nu voia să fie invadată de oameni care mîncau mazăre cu cuțitul", l-a auzit ea pe generalul Chetwode plîngîndu-se public. „Puțini ofițeri din armată permit imaginației lor să se joace liber. Ar fi aproape o crimă să ieși cu un centimetru în afara tiparului stabilit al regulilor."

Operațiunea de o singură persoană cunoscută drept Secțiunea D se păstra în afara tiparului stabilit, ascunzîndu-se într-un sediu plin de pînze de păianjen din Caxton Street nr. 2, în Westminster. Șeful D-ului, maiorul Laurence Douglas Grand, a inventat pentru întregul personal un titlu de acoperire: Cercetare Statistică. Detractorii lui spuneau că pîndea pe străzi purtînd o pălărie de fetru și ochelari negri și că afișa un port-țigaret ascuțit și un șiș elegant de la Swaine Adeney. Planurile lui de subminare a inamicului, își amintea Gubby, „erau destul de extravagante".

Unii inovatori nesăbuiți apelau la dezgustul lui Churchill față de lustruitul uniformei. „Loialitatea față de stat trebuie să vină înaintea loialității față de armată", l-a sfătuit el pe un ofițer, Torr Anderson, care își mărturisise mai întîi îngrijorările Verei. Ea l-a trimis la secretara lui Churchill, Violet Pearman, care s-a întîlnit cu el într-o ceainărie. El a întrebat-o ce ar trebui să facă cu informații secrete despre slăbiciuni înspăimîntătoare ale Royal Air Force. „Duceți-vă la domnul Churchill", i-a spus doamna Pearman blînd. Au urmat întîlniri regulate pînă la izbucnirea războiului, în 1939.

Vera știa de riscul punerii sub acuzare. Depindea de felul în care era interpretat patriotismul. Y era singura literă utilizată ca acoperire

---

* Măciucă scurtă din lemn masiv, cu un mîner la un capăt, folosită ca armă în Africa de Sud (n. tr.).

pentru o organizație secretă acceptată, care intercepta și analiza traficul radio „de interes" diplomatic, militar, naval și de alte tipuri pentru serviciile britanice. Șeful lui Y era necunoscut. Interceptările făcute de Y, care dovedeau expansiunea rapidă a mașinii militare germane, erau respinse, rătăcite sau puse în sertarele de jos. Interceptarea de către Y a traficului rusesc era întreprinsă din baze aflate în părți îndepărtate ale lumii; Gubbins a întreprins, o vreme, interceptări ale traficului Shanghai-Moscova dintr-un punct de observație din Afghanistan.

Din nefericire, accesul la rapoartele Y era strict limitat la oamenii puternici care împărtășeau dorința lordului Halifax de a evita confruntările neplăcute. Halifax nu a criticat în nici un fel afirmația lui Hitler că „rasa germană reprezintă cea mai înaltă treaptă evolutivă a speciei umane. Este de neînchipuit ca 85 de milioane de arieni germani să fie înghesuiți între granițele strîmte impuse de alții. Al Treilea Reich trebuie să-și extindă spațiul locativ".

Halifax considera că e datoria lui patriotică să dejoace ambițiile Rusiei sovietice cu ajutor german. Încercările lui de a se debarasa de șeful Y-ului, care era înfuriat de eforturile lui Halifax de a-l împăca pe Hitler, au fost puse sub semnul îndoielii cu ajutorul investigațiilor parlamentare secrete monitorizate de Hugh Dalton, președintele laburist al Consiliului Antinazist. Dalton a rugat-o pe Vera să se întîlnească cu un tovarăș socialist, Léon Blum, prim-ministrul francez care demisionase în 1937 și care voia să explice acum neîncrederea lui față de înțelepciunea britanică. În primul rînd, serviciile franceze număraseră 12 avioane în fiecare escadrilă germană. Britanicii număraseră greșit doar nouă, subestimînd puterea aviației germane de primă linie, și spuseseră că „sînt în instruire 330 de aeronave militare germane cu echipaj". Blum spunea că serviciile franceze raportaseră că Germania avea 1.500 de avioane moderne în stare de funcționare, unele fiind folosite în luptă în timpul Războiului Civil Spaniol.

— Faptele, i-a spus Vera lui Ian Fleming, sînt ceea ce vor oficialii să fie.

Fleming era unul dintre brokerii din City pe care ea îi respinsese la început pentru că erau „pușlamale îngîmfate". S-a răzgîndit cînd amiralul John Godfrey s-a transferat de pe nava lui de război *Repulse*, la începutul anului 1939, pentru a deveni directorul Naval Intelligence. Recrutarea lui Ian Fleming a început în timp ce amiralul Godfrey lua prînzul la Carlton Grill cu guvernatorul Băncii Angliei, Montagu

Norman, care a făcut o remarcă aparent întîmplătoare: „Bun băiat, Fleming. A fost la Eton. Broker, dar plictisit. A scris despre procesele publice rusești ale acelor ingineri britanici pentru niște ziare". Și astfel a ajuns Fleming în Camera 39 a NID. Tatăl lui Fleming, Valentine, era un prieten apropiat al lui Churchill și fusese ucis pe front în ultimul război. Asta crea o legătură puternică și Ian putea să-i transmită lui Churchill alte realități maritime tulburătoare. Prietenul Verei, Stringbag, a confirmat pentru Ian că Royal Navy se agăța de anumite cutume vechi care nu mai puteau fi aplicate realităților moderne.

— Un pilot de marină e tratat ca un cîrmaci, iar avionul lui e doar o versiune a bărcii cu vîsle. Navigatorul meu are comanda, la fel și observatorul. Observatorii ofițeri nu pot zbura cu piloții subofițeri, care, în această calitate, nu pot asista nici la ședințele de zbor din careul ofițerilor.

Vera îl vedea pe Hugh Dalton ca pe o voce în Parlament care nu se supunea tribalismului Partidului Laburist. A petrecut o seară tumultuoasă cu el și Rex Leeper, șeful relațiilor cu presa în Ministerul de Externe, care a propus inundarea Europei cu propagandă antinazistă. Rex fusese spion în timpul războiului din 1914-1918, spunînd că era practic o „muncă de detectiv". Li s-a alăturat Terence Horsley, un jurnalist care avea să lucreze ulterior cu actorii Laurence Olivier și Ralph Richardson, folosind clandestin biplane Swordfish vechi de 26 de ani, echivalentul aerian al „calului de cavalerie bine crescut".

Vera a terminat de mîncat cîrnații cu piure de cartofi, stropiți cu cantități generoase de bere, și și-a croit drum spre apartamentul ei din Cheyne Walk împreună cu Dalton, gîndindu-se, amețită, cum ar fi putut să deturneze curiozitatea tot mai mare a profasciștilor puternici, precum sir Joseph Ball. A scos o sticlă de votcă poloneză din cămară.

— Încep să intru în ritmul vieții poloneze, își amintea Dalton că spusese ea în timp ce împrăștia niște ridichi pe masă. Iei o ridiche, iei puțin unt pe cuțit, crestezi ridichea, o umpli cu unt, pui sare peste și dai votca peste cap.

— Și ridichea? a întrebat-o el.

— Presupun, a sughițat ea, că o mănînci. Încă nu am ajuns atît de departe cu cercetarea mea. Vreau să ajung în Polonia înainte să fie prea tîrziu.

8

Creieri împrăștiați cu o *knopkierie*

Hugh Dalton își amintea că i-ar fi plăcut să trăiască în mintea Verei. „Ar fi un loc confortabil", a spus el mai tîrziu, „plin de lucruri bune, camere curate cu flori proaspete, mîncare gătită în casă și whisky scoțian bun în pahare de sticlă șlefuită. Și o pivniță plină de votcă și ridichi, cu un anunț pe ușă: Uitați de sentimentalism – omorîți-i pe nemernici!". El a înțeles exact duplicitatea Verei.

În refugiul ei din Winchelsea, el a văzut modul în care briza mării îi sculptase pomeții proeminenți, fruntea înaltă și părul negru, splendid. I-a spus lui Mary Stephenson:

— Avînd coasta franceză în cîmpul vizual, se plimba deliberînd măsurat ca un general, apoi se ghemuia pe o canapea ca o pisicuță.

Vera îi disprețuia pe „socialiștii caviar" care țineau predici despre soluții pașnice și faptul că nu există „războaie drepte".

Dalton o asigura: „În circumscripția mea politică sînt mineri din nord care nu ar ezita să bage o sticlă spartă în fața unui german sau să-i dea un șut în vintre". Mary își amintea că o avertizase pe Vera că „entuziasmul lui Dalton pentru tot ce este neconvențional îi ofensează pe mulți conservatori".

Lui Dalton îi plăcea foarte mult cînd Vera aproba filozofia lui Meinertzhagen despre „creierii împrăștiați cu o *knopkierie*". Nu a uitat niciodată cuvintele ei pasionate: „Știm că niște oameni foarte răi plănuiesc niște lucruri foarte rele. Trebuie să descoperim cine sînt și să-i ucidem. Asta nu este abordarea creștină cu care sînteți obișnuiți. Nu este fairplay-ul englez cu care sînteți obișnuiți. Asta înseamnă să uităm de drepturile germanilor. Ei și-au pierdut libertatea cînd au votat venirea la putere a lui Hitler. Whitehall spune că nu trebuie să aruncăm în aer fabricile germane. Însă RAF a

aruncat bombe asupra arabilor cînd evlaviosul lord Londonderry era ministru al Aviației".

Această ieșire a Verei a venit după o conferință din iulie 1938 la care au participat 32 de națiuni ce a nimicit orice speranțe de salvare a evreilor. Ea s-a întrunit în stațiunea franceză Évian-les-Bains de lîngă granița elvețiană. American Federation of Labor a stipulat ca intrarea în Statele Unite să fie interzisă evreilor care puteau concura pentru locuri de muncă. Hitler s-a bucurat: „Lumea e de acord că evreii sînt paraziți".

După asta, revizionista organizație evreiască Irgun și brațul armat mai moderat al Agenției Evreilor, Haganah, s-au grăbit să improvizeze rute secrete pentru refugiați. „Évian", a spus Ruth Klueger, care mai tîrziu a luptat alături de Vera, „a dat semnalul oficial din lumea civilizată, spunîndu-i lui Hitler că poate să înceapă să-i omoare pe evrei".

Și mai devreme, în 1938, pe 11 martie, într-o vineri, prim-ministrul Neville Chamberlain a oferit un prînz de rămas-bun pentru Ribbentrop, care obținuse în cele din urmă din partea lui Hitler ceea ce voia: numirea în funcția de ministru de Externe al Germaniei naziste. Ribbentrop petrecuse doi ani la Londra ca ambasador. Soții Churchill au fost niște oaspeți nedoriți la acel prînz. Lui Chamberlain îi fusese transmisă discret știrea că trupele germane avansau în Austria, pentru a o face parte din Marele Reich German. Chamberlain nu a spus nimic. Frau Ribbentrop l-a mustrat pe Churchill pentru că era „atît de obraznic" în opoziția sa față de unitatea anglo-germană. Joseph P. Kennedy a spus că Chamberlain era „cel mai mare om după papă".

Kennedy era ambasadorul american la Londra. Președintele Roosevelt a concluzionat că prezența lui Kennedy în Washington „era prea periculoasă". Cordell Hull, secretarul de stat american, și secretarul asistent Sumner Welles s-au opus oricărei înăspriri a politicii britanice care ar fi putut reaprinde războiul mondial și aprobau depeșele ambasadorului Kennedy, în care acesta se descria ca stînd în centrul procesului de luare a deciziei care îl făcea pe Chamberlain să-l împace pe Hitler[1].

Kennedy îi vorbise reginei-mamă despre dorința doamnei Wallis Simpson de a deveni ducesă. „Nu îi voi permite niciodată soției mele să facă plecăciuni în fața unei ușuratice", a spus Kennedy. Regina-mamă

„a aprobat rîzînd în hohote", potrivit lui Hugh Dalton, care i-a relatat posomorît Verei că Kennedy „mai are un susținător regal".

Polonia avea un procentaj de evrei mai mare decît orice altă țară europeană. Transportarea clandestină a refugiaților evrei prin România și Marea Neagră necesita fonduri sporite și ajutor voluntar. Un agent Irgun i-a descris Verei cum se întorsese de la școală, în copilărie, și o văzuse pe mama lui spînzurată de un copac, crezînd că ea improvizase un fel de leagăn, pînă cînd a descoperit că era moartă. Era paradoxal într-un mod teribil faptul că, în Palestina, jefuitori arabi hărțuiau o comunitate evreiască modernă. Din Londra, Edmund de Rothschild a fost trimis să caute alte locuri în care evreii s-ar fi putut stabili, dar variantele erau mizerabile: Madagascar, Ecuador, Guyana Britanică.

Vera s-a gîndit că un lunetist ar fi putut să acționeze acum, cît Hitler continua să apară în public. Asasinarea era respinsă de Ministerul de Externe ca imorală. Plănuia oare Hitler să apară vreodată în afara granițelor lui? Bill Stephenson i-a cerut să se întoarcă în Balcani și să-și formeze o opinie. Contele von der Schulenburg îi scrisese că urma să meargă în România. Avea să apară Hitler acolo? În Serbia, Bill deținea Mina Trepca, o sursă de zinc și plumb vitală pentru industria germană. Din Belgrad, Vera a raportat că Hitler avea agenți comerciali care încercau să dobîndească controlul asupra minelor. În București, ea a aflat că guvernul premierului Armand Călinescu era presat de guvernul britanic să oprească migrația refugiaților evrei spre Palestina. Schulenburg a sosit, dar revederea a fost scurtă și tristă. El i-a spus că Stalin, influențat de ce aflase despre rapoartele defetiste ale lui Kennedy, se temea că Chamberlain voia pace cu Hitler, pentru a lăsa Germania să acumuleze putere pentru un atac final asupra Uniunii Sovietice.

Schulenburg a raportat la Berlin o cerere a britanicilor ca România să blocheze granițele pentru evreii din Polonia care încercau să se alăture exodului spre Palestina. El se întreba de ce Londra își pierdea timpul cu astfel de chestiuni pe cînd o manifestare fermă a opoziției Marii Britanii față de Hitler ar fi dus la evitarea războiului. Colonelul Hans Oster, adjunct al lui Wilhelm Canaris, șef al departamentului de spionaj Abwher al comandamentului central al armatei, s-a opus planului lui Hitler de a ocupa regiunea Sudetă germană din Cehoslovacia și a căutat susținere britanică. Dar toată lumea

știa de promisiunea prim-ministrului Neville Chamberlain față de Kennedy că nici Britania, nici Franța nu vor sprijini Cehoslovacia. Însă forțele armate germane nu au fost capabile să înfrîngă dispozitivele de apărare cehești puternice. Schulenburg voia ca Churchill să spună public că Marea Britanie va intra cu siguranță în război în sprijinul cehilor. Vera i-a amintit lui Schulenburg că Churchill nu avea nici o putere. „Păi", i-a spus Fritz, „Churchill e singurul om care îl îngrozește pe Hitler. Trebuie să existe o cale de a-i da mai multă putere prin intermediul prietenilor noștri din Berlin".

Prietenii Noștri Comuni erau activi pe lîngă unele personalități berlineze precum șeful spionajului german Canaris, care spunea că Hitler plănuia să invadeze Cehoslovacia la sfîrșitul lunii septembrie. Canaris îi trimisese o notă unui atașat militar britanic: „Printr-o acțiune fermă din exterior, Hitler poate fi forțat în al unsprezecelea ceas să renunțe la intențiile lui din acest moment. Dacă se ajunge la război, intervenția promptă din partea Franței și a Angliei va aduce prăbușirea regimului". Oster, adjunctul lui Canaris, i-a cerut lui Ewald von Kleist-Schmenzin, descendent al aristocrației prusace și unul dintre cei mai aprigi adversari ai naziștilor, să zboare la Londra. Acesta a sosit pe 18 august 1938 cu un mesaj simplu: „Dacă Anglia este dispusă să lupte, vom pune capăt acestui regim". Marginalizat de Ministerul de Externe, von Kleist-Schmenzin s-a dus la Churchill, care i-a dat scrisoarea pe care ar fi trebuit s-o scrie prim-ministrul Chamberlain: „Trecerea în forță a graniței Cehoslovaciei de către armatele sau aviația germane va produce reînceperea Războiului Mondial. Vă rog să nu vă faceți iluzii asupra acestui aspect"[2].

În august, ziarul londonez *Times*, văzut de Hitler ca fiind vocea Marii Britanii, și-a exprimat opinia despre avantajele pe care le-ar obține cehii prin cedarea zonei de graniță sudeto-germană. Pe 10 septembrie, Hermann Göring a condamnat public „această rasă pigmee mizerabilă [cehii] pentru oprimarea unui popor cultivat [germanii]. În spatele tuturor acestora stă masca eternă a diavolului evreu".

Vera credea că Hitler nu va fi surprins niciodată în afara terenului său, iar Bill Stephenson se întreba dacă un patriot evreu german ar putea ajuta la un complot de asasinare. Vera a riscat să atragă atenția agenției fasciste a lui sir Barry Domville, Link, apelînd la un Consiliu pentru Evrei reconstituit din Londra, pentru a promova

statisticile privind patriotismul evreiesc: „Procentajul soldaților germano-evrei care au murit în războiul din 1914-1918 este mai mare decît cel al germanilor creștini. Din totalul populației evreiești, 12% au fost uciși în luptă. Au luptat în tranșee 80.000 de evrei germani. Au fost avansați pe cîmpul de luptă 25.000".

Înainte ca Vera să poată să cerceteze mai departe împreună cu Stephenson modalitățile în care Hitler putea fi asasinat, Führer-ul a demonstrat cît de bine păzit era. Chamberlain, asociat de opinia publică cu umbrela lui neagră strînsă, care îi adusese porecla de Omul-Umbrelă, ca simbol al împăciuirii, a fost invitat la Cuibul de Vultur fortificat pentru o discuție cu Hitler. Pe 15 septembrie 1938, înaintea zorilor, la vîrsta de 61 de ani, Chamberlain a făcut prima lui călătorie cu avionul. A aterizat șapte ore mai tîrziu la München, nu departe de lagărul de concentrare identificat în mod public de Churchill drept Dachau. Asurzit de motoare și amețit de cabina nepresurizată, Chamberlain și-a terminat călătoria cu trenul. Pe lîngă el huruiau trenuri de expoziție, ticsite intenționat cu soldați înarmați și artilerie. Führer-ul l-a făcut să urce pe o ploaie torențială treptele nesfîrșite pînă la Berghof și i-a transmis șovăielnicului său oaspete un singur mesaj: teritoriul a trei milioane de germani din Cehoslovacia avea să fie adus în Reich, chiar dacă asta pornea un război mondial. Marea Britanie trebuia să fie rezonabilă. Chamberlain s-a întors acasă pentru a anunța: „Hitler este un om pe care te poți baza cînd își dă cuvîntul".

Vera a auzit de la Prietenii Comuni din Berlin că Hitler aproape făcuse o cădere nervoasă înainte de sosirea lui Chamberlain. Mașina de război germană nu era nici pe departe pregătită să străpungă dispozitivele de apărare cehești bine întărite. Cînd cacealmaua lui a funcționat, Hitler s-a întors cu 180 de grade și a redevenit un bătăuș cu gura mare. Doar armata germană îl putea înfrînge.

Chamberlain s-a întors pentru continuarea discuțiilor la Hotelul Dreesen din micul oraș de pe Rin Bad Godesberg. Hitler ocupase acolo un apartament pentru a coordona barbara Noapte a Cuțitelor Lungi începută în 29-30 iunie 1934, cînd asasinase mai mulți rivali politici. După aproximativ patru ani, pe 24 septembrie, Chamberlain stătea în același apartament și își expunea „soluția". Regiunea Sudetă putea fi predată fără un plebiscit; garanțiile internaționale aveau să asigure neutralitatea Cehoslovaciei. Hitler și-a forțat norocul. Problema, a spus el, ar fi fost rezolvată cu adevărat doar printr-o

ocupație germană totală pînă pe 1 octombrie – exact data pe care Schulenburg o prezisese pentru Vera.

Ca și cum ar fi fost marioneta lui Hitler, Chamberlain a făcut apel la cehi să se retragă din Sudet. Toate instalațiile militare din zonele evacuate trebuiau să rămînă intacte. Materialul rulant și vehiculele trebuiau predate germanilor intacte. Sute de mii de cehi urmau să lase în urmă totul: alimente, materii prime, bunuri de gospodărie, chiar și vaca familiei. Cînd cehii au obiectat, Chamberlain s-a scuzat față de Hitler pentru îndărătnicia lor. Hitler a țipat: „Germanii sînt tratați ca negrii!". Pe 26 septembrie, a pus trupele să defileze prin centrul Berlinului pentru a stîrni entuziasmul în privința războiului. Dar berlinezii au fugit pe străzile lăturalnice. „Sînt cît se poate de hotărîți împotriva războiului", a relatat corespondentul american William L. Shirer.

Comandantul paradei, general al trupelor mecanizate, era Rudolf Schmidt, fratele lui Hans-Thilo Schmidt de la Biroul pentru Cifruri din Berlin. Rudolf empatiza cu berlinezii care fugeau[3].

În Londra, Vera l-a auzit pe Chamberlain spunînd Parlamentului miercuri, pe 28 septembrie 1938: „Hitler mă invită să mă întîlnesc cu el la München, mîine-dimineață". Ea și-a amintit că „membrii au aclamat și au aruncat foi de hîrtie în aer, în semn de sărbătoare. Jan Masaryk, ministrul ceh, fiu al părintelui fondator al Republicii Cehe, l-a întrebat pe Chamberlain dacă țara sa avea să fie invitată la discuțiile din München. Nu, a spus Chamberlain, Hitler nu ar fi acceptat una ca asta. Masaryk a spus: «Dacă ați sacrificat țara mea pentru a salva pacea mondială, atunci voi fi primul care vă va aplauda. Dar dacă nu, atunci Dumnezeu să aibă milă de sufletele voastre!»".

La ultima lor întîlnire, Chamberlain l-a implorat pe Hitler să semneze o declarație comună care să spună: „Sîntem hotărîți ca metoda consultării să fie metoda adoptată pentru a asigura pacea Europei". Hitler s-a repezit să semneze. Tocmai obținuse, în secret, un acord cu Italia împotriva Marii Britanii. Chamberlain a apărut la balconul Palatului Buckingham, cu regele George al VI-lea și regina lui alături, zîmbind către mulțimile care aclamau. Ziarul *Times* din Londra a declarat: „Nici un cuceritor care se întoarce victorios de pe cîmpul de luptă nu a venit purtînd lauri mai nobili".

Vera stătea în galeria publică cînd Churchill a protestat în Parlament: „Am sprijinit o înfrîngere totală și de neiertat". Restul nu s-a mai

auzit din cauza rîsetelor batjocoritoare. Vera a trecut pe la biroul lui Bill Stephenson.

— Winston doar a stat acolo, cu capul plecat, în timp ce huiduielile zgîlțîiau căpriorii, a spus ea. Armata germană va sprijini orice lider care obține toate aceste daruri fără luptă: cărbune, textile, fier, oțel, energie electrică, cherestea din Cehia. Acum cinci ani, Germania era ruinată.

Pe 5 octombrie, Churchill a ținut un discurs care avertiza că drumul prin România către Marea Neagră era acum deschis. Discursul a fost deplîns de regele George al VI-lea. Vera a ajuns să vadă cum *Sunday Telegraph*, deținut de un regalist, lordul Black, a publicat pe 8 decembrie 1996 un editorial cu titlul: „Ducele de Windsor e nimic. Un exemplu și mai rău a fost dat de regele împăciuitorilor George al VI-lea". *The Telegraph* îl cita pe istoricul britanic John Charmley, care, în cartea sa *The End of Glory*, oferea „detalii neștiute pînă acum despre cum l-a susținut George al VI-lea pe Chamberlain".

Victor de Rothschild a decis că era timpul să spună Fondului pentru Refugiați al Contelui Baldwin: „Am intervievat oameni care au evadat din lagăre de concentrare și pot să vă spun că experiențele lor fac ca ororile despre care citim zilele acestea să pară un joc de copii [...]. Uciderea lentă a 600.000 de oameni este un act care nu s-a întîmplat de multe ori în istorie. Este un act pe care voi îl puteți preveni".

În patria Verei, Ruth Klueger era agenta Mossad le Aliyah Bet, Institutul pentru Imigrația Ilegală. Ruth Klueger era o roșcată de 25 de ani atunci cînd se înscrisese în Mossad, numele care a fost dat mai tîrziu principalului serviciu secret al Israelului. În 1938, ea a fost avertizată: „Dacă ești prinsă, vei fi tratată dur. Toate guvernele din lume vor considera că ești în ilegalitate". Ruth se născuse în Rusia și se mutase în copilărie într-un oraș austriac de graniță, apoi în România. Era tipul de conexiune cu experiență de care Vera avea nevoie. Ruth încercase să-l convingă pe un magnat grec care se ocupa cu transportul maritim să reducă tarifele exorbitante pentru transportarea evreilor în Palestina. După multe negocieri eșuate cu magnatul, Ruth i-a spus această poveste: un evreu a mers la ambasada americană pentru viză. I s-a spus să revină în 2003. „Dimineața", a întrebat evreul, „sau după-amiaza?". Grecul a căzut de pe scaun de rîs și și-a redus prețul cu două treimi.

Vera simțea că, având aliați precum Ruth, putea să se descurce și fără susținere oficială din partea Whitehall și fără ajutor american. În Europa, civili obișnuiți organizau tipul de operațiuni speciale ale lui Ruth având puține avantaje concrete la dispoziție. Coloniștii evrei din Palestina puteau fi înrolați cînd avea să vină războiul. Au fost oferite antrenamente de comando pentru 3.000 de tineri evrei pe o proprietate deținută de Maude Russell, o rudă a ducelui de Bedford. Bunicul matern al lui Maude fusese șef al monetăriei din Germania. Maude sprijinea planurile Verei de utilizare a evreilor tineri în lupta clandestină, și poate chiar o brigadă evreiască. Vera rămînea în umbră. Încă trebuia să evite suspiciunile lui Joseph Ball, fostul șef al securității interne care era acum consilierul prim-ministrului Chamberlain pe chestiuni de spionaj. Protejatul lui Ball era Guy Burgess, a cărui încîntare pentru manifestațiile tineretului nazist era influențată de atracția lui față de homosexuali. Obsesiile antisovietice ale lui Ball îi ușurau lui Burgess încercările de a se da drept un patriot englez decent, chiar în timp ce era îndrumat de KGB-ul sovietic să „îl activeze pe lordul Rothschild de la SIS". Burgess nu era sigur despre care Rothschild vorbeau rușii. Victor de Rothschild era cel mai evident suspect pentru securitatea britanică. Acesta a fost disculpat doar după ce Burgess a fost demascat în scandalurile de spionaj din anii 1950 drept unul dintre trădătorii din interiorul serviciilor britanice controlați de sovietici[4].

9
Polonia sparge prima Enigma

Vera știa că are puțin timp la dispoziție. Semnele de pericol erau respinse de SIS, de noul șef ministerial, fostul vicerege al Indiei, lordul Sigiliului de Stat și lordul președinte al Consiliului, acum ministru de Externe, lordul Halifax. Biroul pentru Cifruri polonez păstrase secretul în legătură cu cercetările sale legate de mașinile criptografice germane, dar după șapte ani de frustrare a cerut ajutor de la Alastair Denniston de la Government Code and Cipher School (GCCS).

Hugh Dalton vorbise despre o Armată IV care să lupte împotriva naziștilor, o organizație de rezistență. El i-a spus lui Stephenson că autoritatea pe care o emană Vera, cînd dorea să o etaleze, l-ar fi impresionat pe creierul polonez în materie de spargere de coduri, Maksymilian Ciężki, care lucra în subsolul unui post de comandă militar din Poznan împreună cu cei mai buni dintre elevii lui de criptologie.

Vera a simțit urgența nevoii de a ajuta orice organizații clandestine evreiești locale în cazul unei revolte. Polonia persecutase generații de evrei. Vechea relație anglo-sionistă de la 1917 se prăbușise. Două divizii de armată britanice luptau acum într-o rebeliune arabă deplină împotriva imigrației evreiești în Palestina. În februarie 1939, secretarul colonial Malcolm MacDonald le-a spus delegaților evrei de la Palatul St. James că, dacă izbucnea războiul, prioritatea britanică trebuia să fie liniile de comunicații cu Orientul, Canalul Suez, petrolul și baza navală din Alexandria. Marea Britanie nu simțea că mai are vreo obligație să contribuie la dezvoltarea unei patrii evreiești. Dr. Chaim Weizmann a spus că asta era ca o capitulare în fața terorismului arab. MacDonald a replicat:

— Evreii au făcut multe greșeli în trecut.

— Fără îndoială, a spus Weizmann. Principala noastră greşeală este că încă existăm[1].

În ajunul invadării Poloniei de către Hitler, care îl obliga pe Chamberlain să declare război Germaniei, o nouă unitate Military Intelligence Research a fost creată în grabă, în Londra, intitulată criptic Misiunea Militară Nr. 4 în Polonia. Aceasta trebuia să obţină maşinile criptografice Enigma deţinute de polonezi şi să-i pregătească pe aceştia să poarte un război clandestin. Mica echipă îi includea pe Gubbins şi, desigur, pe Vera, ale cărei cunoştinţe despre România şi cunoaştere a limbilor locale aveau să ajute echipa să evite orice asalt brusc asupra lumii din partea germanilor.

Misiunea era deghizată ca o investigaţie a activităţilor de gherilă de puţinii ofiţeri de armată întruniţi în secret pe 24 august 1939 pentru a discuta ceea ce ulterior avea să fie numit oficial „o vizită aeriană în Polonia, România şi statele baltice", „o a doua vizită la Varşovia şi serviciile poloneze", „unele dovezi ale unei vizite secrete la Belgrad" şi reunirea „elementelor pentru misiuni în Polonia şi România". Actele erau intitulate Raportul Nr. 8, pentru a da demersului aparenţa unei aprobări din partea oficialităţilor de rang înalt din Ministerul de Război. S-a spus ulterior despre acesta că implica unităţi „întreţesute într-un fel foarte confuz". Confuzia era calculată astfel încît să deruteze inamicii de la Whitehall. Istoricul oficial al aceste acţiuni, W.J.M. Mackenzie, nu a jucat nici un rol în această misiune şi a rămas derutat după cercetarea documentelor oficiale, după 1945. Lucrarea lui *Secret History of SOE: Special Operations Executive, 1940-1945* nu a fost desecretizată decît la 61 de ani după misiune şi după ce Vera murise.

În 1939, Vera putea folosi rolul de secretară traducătoare pentru Pressed Steel a lui Stephenson ca acoperire într-o misiune ce trebuia să urmeze o cale întortocheată în Polonia. Nu se putea zbura pe deasupra Balticii cu o aeronavă RAF. Nu exista nici una disponibilă care să nu necesite realimentarea în regiuni aflate sub supraveghere germană. Spania era izolată, după ce generalul Franco cîştigase războiul împotriva stîngii cu un ajutor considerabil din partea naziştilor germani, şi revenise la vechiul obicei de asuprire a evreilor. Numărul victimelor Războiului Civil Spaniol îi oferea Verei o imagine sugestivă asupra carnagiului care avea să urmeze: 90.000 de naţionalişti ucişi în luptă, 110.000 de soldaţi republicani morţi, 130.000 de persoane asasinate, jumătate de milion de cetăţeni forţaţi să fugă

din țară. Vera sperase că Spania va fi neutră, fără grăniceri germani care să blocheze călătoriile agenților controlați de britanici în Europa ocupată, prefigurată deja de plasarea de către Hitler a unor regiuni din România și Slovacia „sub protecție germană". Mussolini trimisese trupe în Albania. „Nici un guvern nu are curajul să se opună", îi spusese aprobator Vera lui Dalton.

Stringbag, revenit pentru scurt timp acasă după misiunile lui aeriene, i-a oferit Verei o descriere înspăimîntătoare a secretomaniei folosite pentru a ascunde realitățile incomode. Primul lord al amiralității, Stanhope, anunțase că echipajul portavionului *Ark Royal* era la posturile de luptă. Acest lucru a fost împiedicat să ajungă în ziare la cererea autorităților, aparent pentru a proteja statul de relatări care ar fi putut periclita apărarea zonei. Editorii *Daily Sketch* au considerat asta un mecanism de a cenzura presa și, pentru a evita punerea sub acuzare, și-au exprimat obiecțiile spunîndu-le cititorilor că ziarul cerea explicații clare, dar fără să tipărească efectiv discursul. Alte ziare au relatat apoi cererea *Daily Sketch*. Cititorii nu puteau decît să se scarpine în cap, nedumeriți. Marina era demoralizată.

Vera făcuse o călătorie scurtă în Polonia mai devreme, la începutul acelei veri a anului 1939. De una singură, ca funcționară de nivel inferior, putea călători direct prin Germania. A făcut o recunoaștere rapidă a Lituaniei, acolo unde Hitler anexase regiunea Memel.

Vera s-a dus la Varșovia. I se spusese că putea să aibă încredere într-o aristocrată poloneză tînără și frumoasă, în parte evreică, contesa Krystyna Gyziska Skarbek, care venise acasă în concediu de la plantația ei din Kenya, în Africa de Est. Se gîndea deja la o viitoare rezistență clandestină și a prezentat-o pe Vera unui inginer care era și pilot militar polonez, Jan „Żura" Żurakowski, despre care se spunea că era unul dintre cei mai buni piloți polonezi și logodit cu o studentă de 17 ani, prietenă cu Krystyna. „Cînd Hitler își încalcă pactul de neagresiune cu Polonia, iar forțele lui armate ne atacă", i-a spus el Verei, „eu trebuie să lupt într-un P.11 cu aripă montată pe fuselaj și tren de aterizare fix, care are opt ani vechime și ajunge la o viteză de două ori mai mică decît cea a avioanelor de luptă germane. Avem nevoie de avioane de vînătoare moderne. Pentru numele lui Dumnezeu, transmiteți în Londra să ne dea cîteva, dar repede".

Mama Krystynei era evreică, din rîndul celor 3.000.000 de evrei aflați încă în Polonia. Din noile protectorate germane în Boemia și Moravia veneau vești despre legi rasiale deja intrate în vigoare, despre faptul că Adolf Eichmann conducea Biroul Central al Reich-ului pentru Imigrația Evreilor din Praga și că un lagăr exclusiv pentru femei era construit lîngă Berlin. Se numea Ravensbrück.

Vera a confirmat că un matematician evreu strălucit lucrase împreună cu alți spărgători de coduri la o mașină Enigma trimisă la ambasada germană din Varșovia. Înainte ca aceasta să fie livrată, ei o demontaseră peste noapte. De atunci soluționaseră parametri ai Enigmei care se schimbau constant într-o versiune foarte secretă și construiseră un ciclometru care punea în legătură două mașini Enigma și un alt dispozitiv pe care ei îl numeau bomba, pentru a gestiona șase Enigme interconectate. Erau dispuși să cedeze reproducerile dacă se ajungea la cea mai rea variantă. Vera a plecat din Varșovia, preocupată că aceste informații vitale fuseseră ascunse atît de mult timp, și a călătorit mai întîi ca să se consulte cu un prieten, șeful serviciului secret francez pentru coduri și cifruri, colonelul Louis Rivet de la Service de Renseignements. L-a întrebat despre cum se foloseau francezii de Hans-Thilo Schmidt de la Biroul pentru Cifruri din Berlin. Rivet i-a spus că primele relații ale lui Hans-Thilo fuseseră cu un agent al serviciilor secrete franceze, la granița germano-belgiană, în 1931. Hans-Thilo oferise manuale pentru o mașină criptografică. Pe atunci avea în jur de 45 de ani și probleme financiare. Riscurile ulterioare pe care și le asumase prin furnizarea de date actualizate despre procedurile de schimbare a Enigmei sugerau că nu banii erau motivul. Bunica lui era englezoaică, mama lui baroneasă, tatăl lui profesor de istorie. Fratele lui, Rudolf, un general care conducea defilările de tancuri din Berlin, fusese director la Biroul pentru Cifruri între 1925 și 1928 și îl adusese acolo pe Hans-Thilo, care în curînd obținuse acces la cifruri pentru forțele armate și complexa mașină criptografică Enigma. Hans-Thilo era un om de afaceri relativ tînăr cînd Germania suferise inflația îngrozitoare din cauza căreia valoarea banilor se prăbușea în fiecare zi. Își abandonase iluzia, împărtășită de milioane de oameni, că Hitler era un geniu care putea găsi soluția pentru penuria din țară. Persoana lui de contact inițială folosise pseudonimul Rodolphe Lemoine și lucra în serviciul secret francez sub numele de cod Rex.

Vera l-a întrebat pe colonelul Rivet cum îl exploatau francezii pe Hans-Thilo. Șeful serviciului de informații a rîs sec.

— Enigma nu este considerată importantă. Generalii noștri irosesc resurse pentru pregătirea ofițerilor de spionaj prin metodele vechi, folosite în ultimul război, pentru a obține aceleași vechi răspunsuri la aceleași vechi întrebări.

Vera s-a întors la Londra și l-a auzit pe Chamberlain promițînd că Marea Britanie va garanta independența Poloniei. Apoi acesta a plecat să hoinărească prin mlaștinile din Yorkshire. Șefii de stat-major ai Imperiului Britanic erau în vacanța de vară. Cu două săptămîni înainte ca Polonia să fie invadată, lordul Halifax s-a dus să pescuiască în Scoția. Le-a trimis somon împachetat în gheață subordonaților lui de la Ministerul de Externe.

Vera a auzit relatarea unui martor ocular despre întîlnirea lui Churchill cu ducele de Westminster.

— Churchill cinase la Savoy Grill și părea obosit și bătrîn, i-a spus Bill Stephenson. Toate avertismentele lui se dovedeau solide. Dar părea să fie prea tîrziu.

Ducele era cu niște prieteni.

— Cineva l-a numit pe Churchill iubitor de evrei care conspiră împotriva Germaniei. Churchill s-a ridicat cu capul plecat și a spus: „Sîntem o familie condusă de membrii nepotriviți".

Alți ofițeri tineri și-au riscat carierele pentru a dezvălui neajunsurile guvernului Chamberlain. Un ofițer din serviciile secrete, Anthony Cavendish, a spus ulterior că șeful SIS „«deplîngea lipsa unei conduite morale decente!». Pudibonderia era de o ipocrizie șocantă. Ea condamna exact aceleași lucruri care constituiau obiectul ei de activitate. Noi mințim din prima zi de serviciu. Acoperirea noastră ne face mincinoși. SIS introduce un om în alte departamente guvernamentale. Granița dintre conștiința privată și datoria publică devine foarte subțire. Agentul secret devine expert în șantaj. Îți trădezi prietenii, încalci încrederea altora. Versiunile oficiale ale evenimentelor sînt cosmetizate. Cenzorii ascund documente nu pentru a apăra securitatea națională, ci pentru a proteja cariere. E periculos pentru un cetățean privat să intre în conflict cu SIS. Acesta a făcut din discreditare o adevărată artă"[2].

Vera a devenit cu atît mai precaută. Sir Vernon Kell, care condusese MI5, serviciul intern de securitate, încă de la apariția lui

în 1909, spunea că rețelele de spioni sovietici erau compuse în proporție de 90% din evrei. Acest lucru a fost repetat într-o seară de un membru de rang înalt al MI5 care era partenerul de cină al Verei și care o vedea ca pe o creștină manierată. Acesta a spus: „Evreii nu au nici un fel de loialitate față de țările în care trăiesc".

Ca subsecretar parlamentar al Ministerului de Externe în guvernul laburist din 1929-1931, Hugh Dalton a supervizat SIS și i-a spus Verei că Kell fusese „pregătit să distrugă fiecare dosar, mai degrabă decît să permită arhivelor să cadă în mîinile evreilor sau agenților ruși din partidul socialist". Rudyard Kipling a rezumat situația: „Ați crede orice despre scopurile Rusiei, dar nu puteți suporta cîteva mici date nedenaturate".

Dalton îi reținea pe tinerii care își asumau riscuri, bancheri sau spărgători de bănci, oricine era dispus să servească ceea ce se numea aripa stîngă, echipe secrete pe care le trimitea deja în străinătate.

— De ce sintagma „aripa stîngă"? l-a întrebat Vera.

— Se aplică unor unități auxiliare atașate misiunilor secrete, de care Ministerul de Război se poate dezice, a spus el. Ni se spune stîngiști. Dar noi sîntem întreprinzători privați, asemenea corsarilor ale căror scrisori de marcă din partea reginei Elisabeta îi transforma în piraţi în serviciul ei secret. Dacă erau prinși, ea îi lăsa să fie spînzurați.

„Piraţii" selectaţi erau trimiși acum în străinătate, cheltuielile lor fiind suportate din Fondul Secret sau din propriul lor buzunar. Lui George Taylor, un australian cu obrazul gros, nu îi plăcea să fie tratat ca un colonist și se bucura să-i ajute pe planificatorii operaţiunilor subversive. El a furnizat o casă la țară lîngă Hatfield, în Hertfordshire, pentru instruirea agenților, în afara ariei controlate de SIS.

Scepticismul față de orice amenințare nazistă se reflectase într-o însemnare din 29 martie 1939 din jurnalul subsecretarului permanent al Ministerului de Externe, sir Alexander Cadogan: „Ian Colvin [reporter al *News Chronicle*] a venit și s-a întîlnit cu H [Halifax], cu mine și cu Rex [sir Reginald Leeper, șeful departamentului de relații cu presa al Ministerului de Externe] și a oferit detalii înfiorătoare despre asaltul german iminent asupra Poloniei. Nu m-a convins în totalitate. Încep să mă obișnuiesc cu poveștile astea". Ian Colvin era unul dintre numeroșii corespondenți externi cărora le era greu să-și convingă editorii să le publice relatările despre intențiile naziste[3].

Vera cunoștea nenumărate talente în rîndul jurnaliștilor precum Colvin. Unul era Frederick Voigt de la *Manchester Guardian*. Prin intermediul contului lui bancar, Vera îi trimitea bani Krystynei Skarbek. Astfel de reporteri considerau că locul informației e în ziarele lor, nu șoptite la urechea unui funcționar civil. Întors la slujba lui din Berlin, Colvin a aflat că ministrul de Finanțe german, Schwerin von Krosigk, le spusese diplomaților britanici că lui Chuchill trebuia să i se dea o funcție în minister, pentru că nu exista nici o altă modalitate de a-l convinge pe Hitler că Marea Britanie avea să riposteze dacă era presată prea tare.

În iunie 1939, Gubby și Vera călătoriseră în Polonia pentru a vorbi cu experții din serviciile secrete de acolo. S-au întors în iulie. În Varșovia au vizitat un englez, mic, vioi, cu ochi albaștri, identificat doar prin inițialele AGD. Era un veteran al Camerei 40 a amiralului Blinker Hall din războiul din 1914-1918. Camera 40 făcuse pionierat în decodarea mesajelor inamicului.

La întîlnirile cu șefii Armatei Poloniei, Gubby a promis că, „dacă germanii vă iau cu asalt, eu îmi voi asuma responsabilitatea de a furniza orice ajutor posibil unei armate de gherilă poloneze". Gubby și-a pus în joc onoarea pentru a susține ceea ce ei numeau în discuțiile lor Armata Națională[4].

Alții din Londra aveau să-i frîngă inima lui Gubby, trădînd promisiunea sa. „Această trădare l-a bîntuit toată viața", a spus Vera.

10

Trădări din toate părţile

În noaptea dintre 24 şi 25 iulie 1939, polonezii dezvăluiseră unei echipe secrete de experţi englezi mecanismul asemănător unui calculator pe care ei îl numeau bomba, mai capabil să parcurgă permutaţiile Enigmei decît primele ciclometre. Ani de zile înainte de bomba lor, ei puteau citi doar bucăţi ale traficului codat şi au rămas mult în urmă cînd Enigma a început să dezvolte o capacitate care în cele din urmă avea să producă 10,5 cvadrilioane de permutaţii. Enigma era o maşină electrică care arăta ca o maşină de scris mare. Cea mai simplă explicaţie oferită Verei a fost că ea putea fi asamblată într-un milion de modalităţi diferite. Operatorul bătea la maşină o propoziţie în limbaj obişnuit şi Enigma convertea asta într-un talmeş-balmeş pentru radiotransmisiune. Pentru a traduce acest talmeş-balmeş din nou în text obişnuit, destinatarul trebuia să aibă o maşină exact la fel ca cea a expeditorului, ale cărui Enigme codau prin intermediul unei combinaţii de rotoare şi tablouri de distribuţie cu setări ale cheilor care se schimbau frecvent. Cei care încercau să descifreze din exterior talmeş-balmeşul trebuiau să caute indicii şi repetiţii semnificative. Expeditorii germani primeau noi parametri cel puţin o dată pe zi.

Vera trebuia să privească în viitor. Experienţa acumulată de polonezi era aproape imposibil de transmis printr-un intermediar. Era necesar ca cel mai bun criptanalist polonez de la Universitatea din Poznan, Marian Rejewski, să fie introdus ilegal în Anglia. Mica lui echipă spărsese coduri, dar trebuise să o ia de la capăt cînd germanii îşi modificaseră maşinile. Biroul pentru Cifruri din Berlin al Ministerului Apărării german considera că sistemul era impenetrabil. Dar bombele poloneze ofereau o modalitate de a decoda ordinele telegrafiate către armata germane.

Dacă spargerea codurilor Enigma era esenţială pentru supravieţuirea Marii Britanii, nici unul dintre spărgătorii de coduri şi nici Hans-Thilo Schmidt nu trebuiau să fie prinşi. Acesta era membru al Partidului Nazist, nr. 738736, ceea ce o neliniştea pe Vera. Trecutul lui a fost dezvăluit la o întîlnire de lîngă Varşovia cu spărgătorii de coduri şi cu reprezentanţi ai Government Code and Cipher School din Marea Britanie. Acum Vera ştia cine era AGD: comandorul Alastair G. Denniston, şeful GCCS. Şi a înţeles în sfîrşit de ce Louis Rivet din Paris fusese atît de precaut. Polonezii dăduseră o lovitură, iar şefii serviciului secret francez al lui Rivet dăduseră instrucţiuni stricte să nu se dezvăluie nimic.

Pentru Vera, Hans-Thilo a devenit obiectul unei atenţii sporite. Acesta avea pregătire de chimist. Abilităţile lui matematice l-au ajutat să compileze noi coduri de teren cu o durată de viaţă mai scurtă, care erau distruse după utilizare. Distribuia codurile el însuşi şi era autorizat să semneze propriile lui permise de călătorie. După ce a fost contactat de serviciile franceze, Hans-Thilo a furnizat două documente care au atras atenţia lui Gustave Bertrand, şeful departamentului de descifrare al Service de Renseignements. Manualele lui Hans-Thilo se refereau la maşina Enigma utilizată de armata germană.

În 1929, versiunea comercială iniţială a Enigmei sosise pentru ambasada germană din Varşovia. A urmat un weekend agitat, în care doi ingineri, Ludomir Danilewicz şi Antoni Palluth, proprietari ai unei mici companii de comunicaţii, AVA, din Varşovia, au desenat detalii ale maşinii înainte de a o trimite mai departe la ambasadă. Şeful secţiunii germane a biroului pentru cifruri al Poloniei, Maksymilian Ciężki, a ales trei studenţi străluciţi, Henryk Zygalski, Jerzy Różycki şi Marian Rejewski. Au lucrat cu şeful biroului pentru cifruri, Gwido Langer, la reproducerea cablajelor din interiorul Enigmei. Acest lucru a fost terminat, în cele din urmă, în 1932, cu ajutorul documentelor lui Hans-Thilo. Polonezii au citit mesajele militare germane pînă cînd au fost puşi în încurcătură de infinitatea de variaţii ale Enigmei.

Vera a prevăzut necesitatea de a nu-i pierde din ochi pe criptografii polonezi, dacă aceştia trebuiau să fugă prin ţările europene dominate de nazişti. Atunci, secretul Enigmei ar fi fost pus în pericol. Existase deja o situaţie pe muchie de cuţit. În Berlin, procedura lui Hens-Thilo Schmidt era de a da telefon unui jurnalist

francez și de a spune: „Unchiul Kurt a murit", dacă avea ceva de raportat. Astfel se stabileau întîlnirile din gara Charlottenburg. Apoi Hans-Thilo îi dădea francezului informații noi. Pe 6 noiembrie 1937, jurnalistul a livrat niște documente ambasadei franceze. Dar ambasadorul André François-Poncet nu a ținut cont de avertizarea conform căreia codurile diplomatice erau sparte în mod regulat de germani. El a telegrafiat la Paris un rezumat al ultimei capturi a lui Hans-Thilo: schița unei cronologii pentru cucerirea Europei Occidentale, făcută de Hitler pentru generalii săi.

Telegrama fracenză a fost interceptată de germani. Lui Wilhelm Canaris, șeful Abwehr, serviciul de informații al armatei, i s-a spus să investigheze. Cercetările lui au fost apatice. Vera credea că el voia ca britanicii și francezii să afle despre cronologie și să impulsioneze o acțiune anglo-franceză pentru a-l opri pe Hitler. Hans-Thilo Schmidt era ofițer de legătură între Biroul pentru Cifruri din Berlin și Biroul de Cercetări al Ministerului Aviației german. Canaris l-a scos de sub suspiciune și l-a trimis în Elveția în ianuarie 1938, pentru a da serviciilor britanice o copie a raportului asupra investigației întreprinse de Canaris în legătură cu scurgerea de informații[1]!

Polonezii, francezii și britanicii îl cunoșteau pe Hans-Thilo Schmidt sub diferite nume de cod. Existau de asemenea diferențe în definirea „spărgătorilor de coduri". Cuvîntul „cod" nu se referea la înlocuirea textului în limbaj obișnuit prin scrisorile amalgamate ale Enigmei, pentru aceasta sintagma corectă fiind „text cifrat". Mulți dintre cei care au lucrat ulterior la Enigma în Bletchley Park vorbeau despre spărgători de coduri și coduri pentru a simplifica. Gordon Welchman, de la Bletchley, i-a descris ulterior Verei cum se întîmplase ca diferite agenții secrete să ofere descrieri diferite ale acestor evenimente din cauza unor definiții și a unor căi separate către aceleași soluții.

De exemplu, Vera a auzit de la polonezi despre foile lor de carton perforate. Foile erau puse una peste alta deasupra unei lumini, iar locurile în care lumina străbătea ofereau indicii despre parametrii curenți ai Enigmei. La Bletchley, primul calculator funcțional, Colossus, a înlocuit aceste cartoane perforate. „Înainte de Colossus, de fiecare dată cînd germanii introduceau mai multe rotițe sau conectau mai multe mufe din panoul de distribuție, munca noastră cu cartoanele perforate o lua de la capăt", a spus Welchman[2].

După această „panoramă" de vară din Polonia, Vera a plecat din Varșovia singură și a traversat cu trenul granița polono-română,

căutînd viitoare rute de retragere terestre. La București, la legația britanică, a citit textul unei transmisiuni profetice a lui Churchill din 8 august 1939: „E vremea vacanței, doamnelor și domnilor. Vremea vacanței, prietenii mei de dincolo de Atlantic! Vremea vacanței, cînd vara îi cheamă pe truditorii din toate țările la un mult prea scurt repaus". Apoi Churchill întreba: „Cum și-a petrecut lumea vacanța de vară cînd a izbucnit războiul din 1914? Ei bine!", a exclamat el. „Erau exact acele zile în care avangardele germane pătrundeau în Belgia și îi călcau în picioare pe belgieni în marșul lor spre Paris! Astăzi tăcerea tronează asupra întregii Europe. Ascultați! Nu, ascultați cu atenție. Mi se pare că aud ceva. Da, iată, e foarte clar. Nu auziți? Este tropăitul a două milioane de soldați germani și a peste un milion de italieni care «merg la manevre»... da, doar la manevre. La urma urmei, dictatorii trebuie să-și antreneze soldații. Este o minimă prudență să facă asta, atunci cînd danezii, olandezii, elvețienii, albanezii – și, desigur, evreii – pot sări pe ei în orice moment."

Două săptămîni mai tîrziu, Pactul de Neagresiune Germano-Sovietic era semnat de Joachim von Ribbentrop la Moscova. Contele von der Schulenburg ar fi trebuit să se bucure. Visul pe care îl împărtășise cu Vera, prevenirea războiului dintre Germania și Rusia, părea să se fi împlinit. Însă nu era atît de fericit pe cît ar fi trebuit să fie.

Într-o scrisoare către Vera de dinainte de semnarea pactului, Schulenburg a descris cum Ribbentrop l-a asigurat pe Viaceslav Molotov, comisar pentru afacerile externe sovietice, că nu exista dorință pentru război nicăieri în Marea Britanie. Asta a neutralizat planul lui Stalin de a face un pact cu Franța și Marea Britanie *împotriva* Germaniei.

Stalin își inversase planul. De ce? Vera a aflat că, la momentul incendiarei transmisiuni a lui Churchill, amiralul Reginald Plunkett-Ernle-Erle-Drax naviga pe un vas lent de transport dinspre Anglia, pentru a negocia un pact cu Uniunea Sovietică. A debarcat la Leningrad, lungindu-și călătoria, și a ajuns la Moscova pe 11 august 1939. Apoi a anunțat că a uitat să ia cu el documentele de autorizare. Generalii ruși înfuriați au întrerupt discuțiile. Stalin credea că prioritatea Angliei era de a porni un război între naziști și ruși și că amnezia lui sir Reginald era o păcăleală.

— Emisiunea lui Churchill a fost interpretată drept vorbărie goală, a speculat Bill Stephenson, cînd Vera a ajuns înapoi la Londra.

Dictatorii s-au prins că noi nu aveam nici o intenție de a lupta împotriva cuiva. Fiascoul lui Plunkett-Ernle-Erle-Drax a dus la acest pact, dar istoria nu o să-l rețină.

Pactul germano-sovietic conținea clauze secrete care permiteau Rusiei să acapareze jumătate din Polonia. Schulenburg i-a scris Verei că serviciile sovietice aveau copii ale unor scrisori din partea lui Hitler către ducele de Windsor, care exprimau o dorință fervență pentru evitarea războiului și speranța că ducele va acționa ca prieten al celui de-al Treilea Reich, ceea ce, în schimb, i-ar fi permis să-și recupereze tronul[3].

Ofițerii SIS din Moscova nu avertizaseră Londra în legătură cu pactul nazisto-sovietic. Vera își amintea că „un fost student de la Rhodes, baronul Adam von Trott zu Solz, un antinazist convins, venea des la Londra și mi-a vorbit despre familiile engleze din clasa superioară, a căror poziție pronazistă îi descuraja pe cei care aveau nevoie de susținere împotriva lui Hitler în Berlin. O familie de orientare fascistă o însoțea în mod regulat pe regina Maria la ceai și avea un fiu, Anthony Blunt, în serviciile noastre secrete, care întărea impresia Germaniei că aveam să rămînem neutri". Cînd Blunt a fost în cele din urmă demascat ca spion sovietic, Mary Stephenson a comentat că acesta primise sinecura lui postbelică de custode al tablourilor reginei doar pentru a asigura tăcerea lui în legătură cu scrisorilor incriminatoare scrise de membrii familiei regale lui Hitler, pe care Blunt le salvase dintr-un castel din zona americană, la puțin timp după căderea Germaniei naziste.

În acest an tensionat 1939, Vera, conștientă de anumite trădări și îngrijorată de posibilitatea apariției altora, s-a întrebat dacă Chamberlain avea să abandoneze Polonia și să rămînă neutru, după ce promisese să declare război imediat după ce Germania ar fi intrat în Polonia cu cine știe ce pretext inventat despre o agresiune poloneză.

11

Prima misiune a Verei într-un război deschis

Vera a plecat din nou spre Polonia cu șase zile înainte de invadarea ei. O echipă de stînga a fost formată în grabă de Gubby, ehipată cu mijloace de comunicații ale serviciilor secrete și autodenumită Misiunea Militară Nr. 4 (MM-4) pentru a preveni intervenția din partea Brigadei Cailor Bine Crescuți, condusă de un prim-ministru încă îngrijorat să nu-l provoace pe Hitler. Ofițeri de armată tineri își înghesuiau uniformele în valize și purtau costume de oameni de afaceri. „Arătau ca niște agenți de vînzări în delegație", își amintea Vera. „Eu nu aveam nici o problemă cu hainele. Eram doar o secretară traducătoare umilă."

MM-4 nu putea să o ia direct prin Europa, nici să treacă prin Scandinavia. Nu exista oficial. Dacă era demascată, ar fi putut să nu fie recunoscută. Lui Gubby i se spusese să „inspire încredere în rîndul Statului-Major polonez", chiar în timp ce Comitetul de Apărare Imperială al Marii Britanii era instruit de șefii lui de stat-major că „reducerea presiunii asupra Poloniei nu era în nici un fel o prioritate". Vera avea impresia că se intenționa discreditarea exponenților luptei neconvenționale prin eșecul acestei misiuni imposibile. Șefii de stat-major deplînseseră public „metodele viclene" care nu respectau autoritatea lor foarte conservatoare.

În Varșovia aștepta sir Adrian Carton de Wiart, intransigentul general cu un singur ochi și un singur braț. Acesta își petrecuse ani de zile în Polonia și formase un nucleu de „grupuri retrase", alcătuite din oameni de afaceri britanici și specialiști din ambasada britanică, rezidenți în Varșovia, care să intre în acțiune în caz de urgență cînd pornește războiul. Tot ce trebuia să facă MM-4 era să găsească o modalitate de a ajunge la el.

Pe 24 august 1939, Vera s-a alăturat echipei MM-4 la Paris, pentru a se urca într-un tren obișnuit de pasageri spre Marsilia, unde îi aștepta o navă de război britanică. Cinci dintre membrii echipei veneau de la o misiune militară poloneză aflată deja în Londra. Călătorind prin Franța, Vera a văzut că aceasta era pe picior de război, în contrast izbitor cu calmul netulburat din Anglia. Urgența trenurilor cu trupe franceze le dădea prioritate față de restul traficului pe calea ferată. Asta însemna că trenul Verei era tras pe linii laterale atît de des, încît a ajuns la Marsilia cu 36 de ore întîrziere. Căpitanului crucișătorului HMS britanic *Shropshire*, care aștepta, nu i se spusese nimic despre această mică echipă dezordonată formată din 30 de civili, în afară de faptul că trebuiau să ajungă în Egipt. Pentru căpitan era mai important să-și ducă încărcătura mai importantă de oficiali coloniali, plus soțiile, în India britanică. A fost cît pe ce să plece fără echipa întîrziată. Încartiruirea MM-4 era atît de înghesuită, încît doar Vera și doi ofițeri superiori aveau cabine. Ceilalți dormeau pe punte. Polonezii s-au înghesuit posomorîți cu documentele secrete într-o barcă de salvare.

În ultima săptămînă de pace, Sidney Cotton a pilotat pentru compania falsă înființată în Paris și a așteptat pe pista de decolare a aeroportului Tempelhof din Berlin, cu cele două motoare ale avionului său Lockheed Electra pornite. Aflase că mareșalul de aviație Hermann Göring i se va alătura ca să meargă cu avionul la Londra și să discute despre pace cu Chamberlain. Dintr-odată, o mașină a oprit alături scrîșnind, iar din ea au sărit ofițeri Luftwaffe care au clătinat flapsurile de pe aripi ca să atragă atenția pilotului. Cotton a deschis o ușă laterală. Un pilot Luftwaffe, care știa despre Cotton că, deși era îmbrăcat civil, făcea parte și din RAF, l-a avertizat prietenos. Göring nu mai venea. Dar venea poliția secretă. Cotton a decolat imediat, fără să se mai deranjeze să se orienteze cu vîntul în față. Göring nu intenționase niciodată să zboare la Londra. Misiunea lui de pace era încă un truc pentru a-i păcăli pe britanici. Trucurile murdare dădeau tonul politicii externe a lui Hitler, și trucuri murdare aveau să declanșeze războiul cu o înșelăciune căreia naziștii i-au dat numele de cod Conserve Alimentare. Ea a fost anticipată de Elizabeth Wiskemann, o jurnalistă britanică din Berlin, dar avertismentul ei nu a fost luat în serios la Londra. Aceasta avea să lucreze ulterior ca agent în Elveția.

Hitler i-a telegrafiat ducelui de Windsor, acum aflat la Paris: „Depinde de Marea Britanie dacă dorinţele mele pentru viitoarea dezvoltare a relaţiilor germano-britanice vor putea fi realizate". Ducele i-a telegrafiat lui Hitler pe 27 august, într-o duminică, asigurîndu-l de intenţiile paşnice ale Marii Britanii.

Pe 1 septembrie 1939, într-o vineri, Churchill, lipsit de funcţie şi căzut în dizgraţie, a primit un telefon de la prietenul lui Gubby, ambasadorul polonez la Londra, contele Raczyński. Germania invadase Polonia.

Printre cei revoltaţi împotriva prim-ministrului Chamberlain se numărau acum unii membri ai propriului său cabinet, care au dat năvală în Downing Street nr. 10 în timpul unei furtuni teribile din seara de 2 septembrie şi au anunţat că nu aveau să plece pînă cînd Chamberlain nu jura să abandoneze orice intenţie de a negocia cu Hitler. Abia la miezul nopţii rebelii, în număr de şapte sau opt, au reuşit să-l facă pe Omul-Umbrelă să vadă lucrurile la fel ca ei.

Nouă ore mai tîrziu, ultimatumul lui Chamberlain era trimis la Berlin: dacă Germania nu oprea atacul asupra Poloniei pînă la prînz, ora Londrei, Marea Britanie va intra în război. Germanii nu au dat nici un răspuns. Chamberlain a transmis un mesaj sumbru că începuse starea de război. Sirenele antiaeriene au răsunat. Era duminică şi trupele de cercetaşi din 25th East Ham defilau spre biserică pe străduţele înguste ale cartierului care avea să sufere mult de pe urma bombardamentului german care urma să vină. Sora mai mică a unui viitor pilot de vînătoare al Royal Navy, Kenneth Boardman, avea să-şi vadă părul negru şi des albit după ce ceilalţi membri ai familiei ei au fost ucişi. Boardman, unul dintre băieţii de la acea defilare de duminică, avea să-i spună Verei mai tîrziu: „Noi, copiii, ştiam cu toţii de un an că războiul era inevitabil. Am simţit uşurare şi un fel de seninătate".

Churchill avea un apartament în conacul Morphet. A trebuit să fie convins să coboare într-un beci deschis, „nici măcar protejat de saci cu nisip", unde a stat în uşă şi şi-a imaginat „ruinele, carnagiul şi exploziile imense". Cînd a vorbit în Parlament, mai tîrziu în ziua aceea, a fost încă nevoit să lupte cu un grup puternic care spera să iasă totuşi din războiul în care intraseră. Churchill a luat arma pe care putea conta: Royal Navy, prin care a transmis puternic semnalul „Winston s-a întors!". Era din nou, după mai bine de 30 de ani, primul lord al amiralităţii. Prietenii lui din serviciile secrete ale

marinei, care făcuseră aranjamentele pentru nava de război ce îi transporta pe însoţitorii Verei la Cairo, au mărturisit că cercurile conducătoare din sediul marinei de la Washington transmiseseră scurgeri de informaţii serioase ale traficului cifrat al SIS. „Dezvăluiri îngrozitoare", a scris Alexander Felix Cadogan de la Ministerul de Externe britanic în însemnarea lui de jurnal din 21 septembrie 1939, subliniind cuvîntul „îngrozitoare". Cadogan, în mod normal imperturbabil, continua: „Întregul departament [SIS] pare să fi fost recrutat la întîmplare, trebuie reorganizat". Era prima aluzie la prăbuşirea masivă a reţelelor SIS şi la viitorul război intern dintre SIS şi organizaţia secretă atipică a lui Gubbins[1].

Avertismentul a venit prea tîrziu pentru a salva MM-4, care depindea de sistemul de semnale acum compromis al SIS, deşi misiunea nu ştia nimic despre asta. Pe 31 august, membrii ei încercau cu disperare să iasă din baza navală din Alexandria, după ce fuseseră lăsaţi de *Shropshire* lîngă chei. Crucişătorul plecase în viteză cu administratorii lui coloniali. Apelurile lui Gubby de ajutor pentru „grupul MI(R)" nu a impresionat pe nimeni din administraţia locală britanică, care conducea Egiptul ca pe o colonie, nici pe ofiţerii de armată aflaţi în conflict cu coloniştii evrei din Palestina vecină.

Vera a luat contact pentru prima oară cu operaţiunile speciale dintr-un război deschis, diferit de hărţuielile interne dintre Prietenii Comuni şi împăciuitori. Bărcile care trebuiau să ducă misiunea în portul românesc Constanţa la vărsarea Dunării în mare fuseseră rechiziţionate de autorităţile britanice. Vera s-a dus împreună cu Gubby să vadă de ce se putea face rost. Nu exista nici o modalitate de a zbura direct în Polonia fără să se traverseze spaţiul aerian controlat de germani. Gubby avea cîţiva sovereigni de aur oferiţi de Fondul Secret pentru urgenţe. Un sovereign de aur a produs un teanc mare de bancnote egiptene de la valutişti. Vera s-a înghesuit într-un taxi egiptean părăginit care s-a tîrît pe străzile aglomerate pînă la biroul British Imperial Airways. Directorul de acolo a examinat-o cu o anumită uimire pe această femeie care părea să fi greşit drumul în timp ce mergea spre elegantul Piccadilly. Nu exista absolut nici un motiv, a spus ea cu cel mai bun accent aristocratic al ei, pentru care el să nu poată găsi un hidroavion de închiriat imediat, şi a fluturat teancul de bancnote pentru a-l motiva.

Gubby a dezvăluit prudent comandantului RAF din Alexandria natura misiunii sale. Piloţilor RAF nu le păsa nici cît negru sub

unghie de formalități și regulamente. Două hidroavioane Sunderland au fost „eliberate" pentru a duce MM-4 la Atena. Sub farmecele Verei, directorul Imperial Airways a pus la dispoziție și un al treilea hidroavion. Toate cele trei aeronave au aterizat ca să realimenteze în Pireu.

Dar odată ajunse acolo, echipajele RAF au fost rechemate în Egipt, unde invadarea Poloniei însemna că situația a devenit serioasă. Căpitanul British Imperial Airways era un ofițer RAF în rezervă, care, cu toată bunăvoința din lume, nu se putea să zboare rapid încoace și înapoi între Grecia și România ca să transporte pe rînd bagajele, 18 lăzi mari pline cu echipament secret de semnalizare și mult mai mulți pasageri pe care ar fi putut să-i transporte în mai puțin de 12 de curse.

La legația poloneză din Atena, Gubby a întîlnit piloți ai LOT, liniile aeriene poloneze. Cele două avioane Lockheed Electra ale lor erau consemnate la sol. În mod normal, unul s-ar fi strecurat prin București, celălat prin Haifa. Aeronavele civile neînarmate care s-ar fi îndreptat spre Varșovia ar fi fost cu siguranță doborîte. Echipajele poloneze au fost de acord să zboare spre România după ce li s-a spus că pasagerii lor erau din „serviciile secrete britanice". Dar nu era deloc spațiu pentru lăzile necesare pentru misiune. Această încărcătură prețioasă trebuia trimisă pe mare la Constanța. Un proprietar de nave grec, mituit cu cîțiva sovereigni de aur, a fost de acord să trimită un hîrb vechi cu această încărcătură, în cea mai mare viteză, spre portul românesc.

La aeroportul Tatoi, piloții LOT au pornit motoarele. Echipa MM-4 a evitat serviciile de imigrări, i-au dat la o parte pe oficialii greci și au alergat cu gențile lor personale pe asfaltul încins pentru a se îmbarca în cele două Lockheed. Imediat după decolare, avioanele s-au înclinat abrupt pentru a evita focurile de armă, ignorînd ordinele urgente telegrafiate de a încheia formalitățile de plecare și de a raporta destinația. Au realimentat în Salonic, piloții mizînd pe faptul că controlorii de trafic aerian de la Tatoi nu transmiseseră mai departe avertismente. Echipajele LOT nu erau sigure care era poziția Greciei față de Germania. Neavînd nimic de pierdut, au decolat din nou fulgerător în momentul în care rezervoarele lor au fost umplute.

La București, Vera era în elementul ei. Prietenii lui Max care mai erau în viață aveau toate motivele să o ajute și să-i ofere

informații. Vera a aflat despre presiunea Whitehall-ului pentru stoparea traficului prin România spre Palestina „făcut de revizioniști evrei din motive politice și de dragul profiturilor obținute din tarifele de călătorie mari". Memorandumul transmis legației britanice de la un funcționar al Whitehall pe nume A.W.G. Randall fusese recuperat de Mossad. „Nu cred că trebuie să avem prea multe scrupule în privința felului în care tratăm acest trafic de ființe umane", conchidea Randall[2].

Vera a înțeles că adevărata prioritate a celor care controlau SIS în Europa de Est nu era Polonia, ci prevenirea migrației evreiești spre Palestina. Atacul fulgerător asupra Poloniei pulverizase Varșovia. Arhitectul american Philip Johnson, cîndva răsfățatul societății înalte din Londra, iar acum corespondent de presă pe lîngă forțele germane, a descris distrugerea capitalei poloneze drept „un spectacol motivațional" în transmisiunea lui pentru publicația americană *Social Justice*, ale cărei relatări pronaziste erau distribuite posturilor diplomatice britanice[3].

Vera a aflat de la agenții Mossad că Biroul Central al Reich-ului pentru Imigrația Evreilor din Praga al lui Adolf Eichmann îi obliga pe evrei să fugă prin România spre Palestina ca parte a planului de a crește ostilitatea arabilor față de mandatul exercitat de Marea Britanie, astfel încît diviziile ei de armată să fie blocate de gherilele arabe. A aflat de asemenea că în Polonia SS-ul german începuse să omoare evrei, iar Gestapo-ul aduna alți evrei pe care să-i trimită la Dachau. A petrecut două zile la Hotelul Athénée Palace din București, plănuind următoarea mișcare împreună cu MM-4. Aeroporturile poloneze erau în mîinile germanilor. Bagajele trimise pe mare au fost livrate în mod miraculos la hotel de la gară, iar un băiat evreu zîmbitor i-a spus Verei: „Nici o taxă. Faceți doar ce puteți pentru noi". Ea nu l-a întrebat ce știa și pentru cine lucra de fapt. A găsit șoferii a nouă taxiuri șubrede care au fost de acord să meargă la graniță, la întîlnirea cu un tren polonez spre Lwów. Gubby era în contact radio cu generalul Carton de Wiart. Ofițerul de legătură al armatei poloneze avea să-i ajute cu trenurile din Lwów spre Lublin și apoi spre Varșovia, dacă nu cumva liniile de cale ferată erau deja bombardate.

Convoiul Verei a străbătut peisajul sfîșietor de vară strălucitoare cu care trase de boi ce cărau recolte aurii, cu mănunchiuri de porumb copt, galben ca soarele, atîrnînd de la balcoanele fermelor.

Era dureros să împărtășești acest interludiu de pace dintr-o zonă rurală neafectată de război, unde ea petrecuse atît de multe ore plăcute cu Fritz. Drumurile erau în stare proastă acum. Deplasarea cu mașina era lentă. La graniță, Vera a discutat cu grănicerii români și a reușit să treacă, dar a descoperit că MM-4 pierduse trenul. De cealaltă parte a Nistrului era haos. Membrii polonezi ai misiunii i-au asigurat pe compatrioții lor de la graniță că acești civili englezi, care pretindeau că sînt turiști, nu erau agenți secreți germani.

Cum putea echipa să ajungă în timp util la întîlnirea cu omul lor din Lwów? Vera și însoțitorii ei au străbătut o încurcătură de macazuri de cale ferată, după care au dat de un vagon care arăta ca și cum ar fi stat degeaba de la prăbușirea Imperiului Austro-Ungar. Cineva a găsit un ciocan, a bătut în roți și a declarat că vagonul era funcțional. L-au împins pînă foarte aproape de un tren de marfă local. Șoferul polonez a fost încîntat să-i facă Verei mica favoare de a remorca această rămășiță imperială prin noaptea care învăluia Lwów-ul. Pe partea poloneză a frontierei, casele erau în întuneric, iar tineri rezerviști căutau pe cineva să-i ducă la posturile lor militare. Echipa s-a afundat în ceea ce fusese cîndva o tapițerie plușată. Vera a remarcat că expediția și improvizațiile ei frenetice erau o pregătire utilă pentru operațiunile speciale. În sinea ei, ea spera să nu se transforme într-o comedie neagră.

A doua zi dimineață, la Lwów, ofițerul de legătură promis a rechiziționat un autobuz care să-i ducă la următoarea conexiune de la Lublin. La momentul sosirii echipei, apăruse deja știrea despre intrarea în război a Marii Britanii. Oamenii lui Gubby și-au aruncat hainele civile. Vederea uniformelor britanice a crescut moralul. Orășenii au revărsat asupra misiunii o ploaie de flori și sărutări. Un membru scoțian al echipei, Hugh Curteis, și-a luat un kilt ecosez și a ieșit la lumină în toată splendoarea lui de muntean cu picioare dezgolite și musculoase, îmbrățișat și sărutat de un polonez enorm, a cărui barbă neagră, imensă, l-a gîdilat pe Curteis pînă cînd acesta s-a prăbușit de rîs. Turiștii erau acum soldați, cu Vera pe post de vivandieră.

Trenul Lublin-Varșovia s-a hurducat prin suburbiile Varșoviei. Toată lumea a devenit dintr-odată sobră. Bombele și obuzele germane nivelaseră zona, pentru înlesnirea înaintării diviziilor de tancuri. Gubbins i-a raportat generalului Carton de Wiart. Au fost

ținute în grabă consultări cu Statul-Major polonez, neimpresionat de reușita considerabilă a MM-4 de a ajunge acolo în cîteva zile. Mareșalul Rydz-Śmigły, comandantul-șef polonez cu chelie, avea nevoie de mai mult. Declarația de război a lui Chamberlain venise la cîteva zile după atacul german și fusese difuzată de BBC doar o dată. Apoi BBC reluase rezultatele la cricket din weekend.

Gubbins a dictat un mesaj aspru către Ministerul de Război. Ce naiba se întîmplă? Englezii jucau cricket în timp ce polonezii sufereau pierderi mult mai grele decît s-ar fi așteptat Ministerul de Război. El își dăduse cuvîntul Statului-Major polonez că Marea Britanie avea să ajute Polonia să riposteze. Acum nu mai putea exista nici o speranță dacă Ministerul de Război avea să-și bage din nou capul în nisip. Vera se temea că Brigada Cailor Bine Crescuți avea să consemneze cu grijă protestul lui Gubby în dosarul lui personal, pentru a-l folosi împotriva lui mai tîrziu.

Răspunsul Whitehall-ului a fost citit cu voce tare în fața ofițerilor polonezi superiori de stat-major cu fețe sumbre. Ministerul de Război dorea să se știe că „fiecare săptămînă este prețioasă pentru noi prin sporirea rezervelor noastre [și] prin îmbunătățirea securității bazei din care vor fi lansate în cele din urmă operațiunile noastre ofensive". Pe scurt, polonezii trebuiau să continue să facă ce puteau mai bine.

Statul-Major General polonez s-a regrupat la Luków, la 80 de kilometri sud-est de Varșovia. Gubby a trimis la Londra un curier personal, Tommy Davies, care a fugit prin porturile baltice după ce a memorat pierderile poloneze devastatoare. În lipsa apărării aeriene, cu fabricile de arme distruse și cu cavaleria poloneză împotriva tancurilor germane, țara nu putea să „continue" în maniera prescrisă. Dintr-un depozit secret de la ambasada britanică au fost recuperați sovereigni de aur pentru a plăti pentru două mașini americane Studebaker și un camion de cinci tone pentru ca grupul lui Gubby să îi urmărească pe comandanții polonezi care se retrăgeau. Ambasada era în haos, iar majordomul plîngea pentru că toate rezervele de vin fuseseră abandonate. Soția englezoaică a omului SIS din Varșovia, colonelul J.P. Shelley, fusese ucisă într-un raid din Luków, unde se retrăsese ambasada.

La zece zile după ce Londra declarase război, în ajunul Noului An evreiesc, Roș Hașana, cartierul evreiesc din Varșovia a fost atacat de bombardiere în picaj Stuka.

Mareșalul Rydz-Śmigły era reticent în a-și dezvălui ordinele care se schimbau mereu, deoarece Ministerul de Război emitea acum cereri nerezonabile de rapoarte asupra situației din oră în oră, care să fie telegrafiate codat la Londra. Comandantul-șef polonez nu putea risca să le confirme germanilor măsura deplină a victoriei lor. Cartierul general al armatei a fost mutat la granița cu România, în Kolomyia, locul pe unde Vera și MM-4 traversaseră cu două săptămîni în urmă. Sovereignii de aur care mai rămăseseră au fost încredințați contelui Stephan Zamoyski, un prieten al generalului Carton de Wiart. Pe pajiștea contelui, pentru o scurtă după-amiază, Vera a băut ceai în timp ce auzea că 55.000 de evrei din Vilnius fuseseră adunați de Armata Roșie rusească, ce revendica jumătatea ei din Polonia, conform clauzei secrete cu Hitler.

Uniunea Sovietică și Germania nazistă erau niște parteneri bizari. Vera a încercat să găsească un prieten student al contesei Krystyna Skarbek. Nu l-a găsit imediat, dar mai tîrziu a recompus tribulațiile acelui student, Stanley Orlowski. Acesta a fost capturat de germani pe un drum de țară și arestat pentru că era cercetaș. A evadat, dar apoi a căzut în mîinile rușilor și a fost tîrît în Siberia, unde a zăcut în lagăre pentru sclavi pînă cînd rușii au fost atacați, mai tîrziu, de germani. A fost eliberat ca să meargă în Persia și să lupte împotriva germanilor împreună cu Polonezii Liberi, al căror ofițer de legătură era pe atunci sir Harold Mitchell, industriaș parlamentar și susținător al Verei ca membru al grupului FOCUS al lui Churchill.

Celălalt prieten tînăr al Krystynei, Jan Żurakowski, care pilota venerabilul avion de vînătoare P.11, a fost printre apărătorii Varșoviei care au doborît 125 de avioane germane Bf 109 și Bf 110, mult superioare, cu costul a 114 aeronave poloneze. Unii piloți polonezi au rămas fără muniție. Au zburat pînă cînd, cu combustibilul terminat, au aterizat forțat în România. De acolo aveau să găsească o modalitate să se alăture RAF la timp pentru Bătălia Angliei, pilotînd avioane Hurricane. Pe 28 august 1939, chiar în ajunul războiului, astfel de avioane erau încă reținute la sol în Danemarca, în timp ce Whitehall dezbătea cine ar trebui să plătească pentru transportul lor mai departe spre Polonia[4].

Vera a trebuit să se gîndească la căi de aprovizionare prin România a Armatei Interne clandestine poloneze cu dispozitive pentru războiul neconvențional. Unele sabotaje erau deja realizate de soldați polonezi. Era greu să-i convingi că va veni vreun ajutor dinspre

Londra. Gubbins a întrebat un maior în rezervă bătrîn care comanda o baterie de artilerie unde erau tunurile lui. „Încă în Anglia!", a fost răspunsul lui ironic.

Campania militară germană a luat sfîrșit în trei săptămîni. MM-4 și-a croit drum pe bîjbîite înapoi spre granița românească. Pe partea poloneză, un grănicer i-a întrebat: „Ce faceți în Polonia?". Gubby l-a liniștit pe ofițer, dar i-a spus Verei deoparte cu tristețe: „Chiar, ce *facem* aici?".

Spărgătorii de coduri polonezi nu aveau nici o cale de scăpare în afara misiunii. Vera îi avea pe trei dintre ei: Marian Rejewski, Jerzy Różycki și Henryk Zygalski. Jerzy era împreună cu soția lui, care fusese sfătuită de-a lungul drumului să-și stranguleze copilul pentru a evita atrocitățile germane. Ea a ales să aibă grijă de bebeluș și l-a îndemnat pe Jerzy să plece. Acesta nu avea să-și mai vadă niciodată soția sau copilul. Ceilalți doi spărgători de coduri nu reușiseră să-și aducă familiile cu ei. Șefii lor, Gwido Langer și Maksymilian Ciężki, purtau ultimele reproduceri și bombe Enigma, de care era nevoie urgentă în Anglia. Au traversat granița, dar au intrat în conflict cu soldații români, care au insistat să-i trimită într-un lagăr de refugiați. Vera a intrat în lagăr și le-a spus celor doi că trebuiau să supraviețuiască cumva pînă cînd ea avea să găsească mijloacele pentru a-i scoate de acolo.

I-a dus pe ceilalți spărgători de coduri cu trenul la București, unde șefului legației britanice i s-a cerut să le furnizeze vize și să facă aranjamente pentru cazarea lor și transportul mai departe. Acesta a decis să aștepte instrucțiuni de la Londra. Vera știa ce înseamnă asta: obstrucție din partea SIS. A găsit un diplomat francez, un ofițer al serviciilor secrete pe care îl cunoscuse la Paris. Acesta le-a făcut imediat polonezilor rezervări la Simplon-Orient Express pentru Paris. Cei trei criptologi urmau să-și reia lucrul la o bază a serviciilor franceze, Château de Vignolles, la 70 de kilometri nord-est de Paris.

Misiunea lui Gubby s-a reunit pe gazonul legației britanice din București exact cînd s-a transmis știrea asasinării prim-ministrului român Armand Călinescu. Propaganda germană dădea vina pe legația britanică, spunînd că aceasta făcuse presiuni asupra lui Călinescu să stopeze traficul de refugiați evrei și susținînd, mai departe, că doar Chestiunea Evreiască împiedicase guvernul Chamberlain să accepte o nouă ofertă de pace germană pe 29 septembrie 1939,

după căderea Varșoviei. Goebbels, maestrul Marii Minciuni, a spus că o misiune britanică aranjase asasinatul pentru a sabota orice șansă de a pune capăt războiului. Marea Britanie își limitase declarația de război la Polonia. Acel război luase sfîrșit[5].

Oamenii lui Gubby de pe gazonul legației au devenit dintr-odată conștienți de cît de ușor puteau fi înfățișați ca asasini. Cei mai mulți dintre ei au plecat în grabă, a doua zi, spre Egipt. Gubbins și generalul Carton de Wiart s-au ascuns în interiorul legației britanice ca să-și scrie rapoartele și să pledeze pentru o înarmare adecvată a rezistenței poloneze. Vera încă avea prieteni influenți în București, pentru a aranja eliberarea lui Langer și a lui Ciężki din lagărul de refugiați fără să atragă atenția asupra importanței lor pentru spargerea codurilor germane. După ce Gubby și Carton de Wiart au părăsit România ca civili cu Simplon-Orient Express, Vera i-a urmat. A ajuns înapoi în Londra la șase săptămîni de la lansarea misiunii. I-a spus lui Hugh Dalton că prima ei experiență sub focul inamic îi oferise lecții neprețuite. Dar la Ministerul de Război raportul MM-4 era citit cu scepticism de cei care vedeau Linia Maginot, „un Front Vestic din beton" de-a lungul graniței franco-germane, ca garanție că armatele germane nu aveau să ajungă niciodată la Canalul Mînecii.

A existat o întîrziere neobișnuit de lungă – nouă luni – pînă cînd MM-4 a primit o menționare sărăcăcioasă în raportul de luptă. Nouă luni era atît cît avea să-i ia lui Churchill să treacă peste cei de la Whitehall la care Hitler făcea apel cu o altă ofertă de pace, ciudat de arogantă, din 6 octombrie 1939.

Hitler știa că, deși Churchill revenise la Amiralitate, acesta se confrunta cu personaje puternice a căror opoziție era percepută cu ușurință de la Berlin. Sir Ernest Benn, un editor proeminent și influent, a protestat împotriva discuțiilor ca Churchill să devină prim-ministru: „Mă rog ca o astfel de catastrofă să fie evitată"[6]. Benn se temea de o trecere de la „reținerea și educația" unor oameni ca prim-ministrul Neville Chamberlain la partizani ai războiului. În cele din urmă, războiul anunțat de Chamberlain luase acum sfîrșit, nu-i așa? Personaje politice importante precum Lloyd George au emis argumente publice puternice în favoarea discuțiilor de pace germano-britanice. Churchill a devenit ținta celor mai virulente atacuri verbale din partea Berlinului și a colegilor lui parlamentari.

— Orice lecţie învăţată în Polonia a fost distrusă, i-a spus Vera lui Bill Stephenson.

Prietenul Comun al lui Churchill de la Ministerul de Externe, Sir Robert (ulterior lordul) Vansittart, a fost înlăturat din funcţia de subsecretar de stat permanent, în ciuda protestului lui Churchill că aceasta avea să devină „o victorie pentru progermani în Anglia". La două luni după căderea Poloniei, artistul Paul Maze a scris că „propaganda germană răspîndită pretutindeni este cît se poate de nocivă, mai ales în societatea înaltă".

Churchill s-a luptat ca directorul în funcţie al serviciilor secrete din marina sa, John Godfrey, să-l înlocuiască pe amiralul Hugh Sinclair, şeful SIS, care murise după o perioadă lungă în care a fost bolnav. Prim-ministrul Chamberlain s-a opus cu furie acestui lucru, insistînd că Stewart Graham Menzies trebuie să devină noul şef al SIS. Vera l-a întrebat pe Stephenson ce se ascundea în spatele acestui fapt. El a spus că Churchill se temea că Menzies, care acţionase în absenţa lui Sinclair, lăsase SIS să lîncezească. Americanii, al căror ajutor clandestin era vital, nu erau impresionaţi de faptul că „gentlemanii englezi" urmau să împartă informaţiile preţioase cu alţii de aceeaşi origine socială superioară. Menzies era un vechi absolvent de Eton, membru al Household Cavalry, şi lucrase în timpul războiului din 1914-1918 într-un serviciu de informaţii pentru prevenţie naţională, care se concentra pe Revoluţia Bolşevică şi pe pericolul ca revolte similare să distrugă Imperiul Britanic. Asta nu-i impresiona pe americanii anticolonialişti, care împărtăşeau o suspiciune larg răspîndită că fuseseră păcăliţi să intre în războiul din 1914-1918 de serviciile secrete britanice.

Menzies avea un adjunct obscur, colonelul Claude Marjoribanks Dansey. În războiul din 1914-1918, Dansey fusese ataşat militar la Washington, unde era considerat un om de cea mai joasă viclenie. „Vede bolşevici sub pat", a continuat Stephenson. „Împărtăşeşte această obsesie cu Hankey." Sir Maurice (ulterior lordul) Hankey era în Cabinetul de Război al lui Chamberlain. Cu doi ani în urmă, Hankey, ca secretar permanent al cabinetului şi al Comisiei de Apărare, „sărise asupra lui Churchill pentru că transmisese date alarmante despre inferioritatea absolută a RAF". Hankey îşi exprimase şocul că „ofiţeri superiori din forţele armate sînt în contact direct cu un om politic proeminent, Churchill, un critic al departamentelor în slujba cărora se află aceşti ofiţeri". Astfel de ofiţeri,

avertizase Hankey, erau „elemente subversive" și trebuiau să sufere consecințe dezastruoase. Vera încă putea să fie atacată ca fiind un element subversiv de către Stewart Menzies, care, ca șef interimar al SIS, era acum în contact secret cu Hitler. Aceasta explica, în parte, hotărîrea lui Churchill de a-l înlocui. Exista un eșec de spionaj colosal al SIS, provocat de încercările de a-l împăca pe Hitler, care era încurajat să creadă că Marea Britanie ar fi contramandat războiul a doua zi.

Hitler folosea tactici care funcționau în Germania: aprindea frica de comuniști. Într-un discurs spusese că englezii progermani vedeau bolșevismul ca fiind adevăratul inamic. Descrierea lui era surprinzător de detaliată. Spusese că la Londra teroriștii fuseseră asociați întotdeauna cu anarhiștii bolșevici. Cînd a fost numit șef al serviciului secret în 1923, amiralul Hugh Sinclair și-a mutat biroul personal pe o alee mică de lîngă Kensington High Street. Ca să se asigure că nici un terorist nu avea să fie atras acolo de mașina lui foarte vizibilă Lancia Landau, o folosea doar pentru a face turul cluburilor din Pall Mall și St. James's Street. Un an mai tîrziu, Sinclair pusese la cale căderea primului guvern socialist. „Cam asta a fost cu obiectivitatea politică", a spus Stephenson.

Hugh Dalton simțea că Vera trebuia să caute o gafă a SIS care oferise naziștilor atît de multe informații. Dalton voia „acte teroriste împotriva trădătorilor și a liderilor germani, nicidecum o slujbă militară... explozii, haos și revoluție". Era exact ceea ce nu voiau liderii curenți ai SIS[7].

Dalton nu era încă într-o poziție ministerială ca să poată lansa astfel de acțiuni neconvenționale. Vera era persoana ideală care să cerceteze eșecurile SIS. Ea era „nesancționabilă", nefiind legată de nici o agenție secretă. Se întorsese dintr-o misiune periculoasă care nu avea aprobarea oficială a Whitehall. Cunoștea polonezi talentați care evadaseră și care erau pe drum spre Paris pentru a se instrui în lupta de gherilă.

Opoziția inflexibilă a lui Churchill față de confirmarea lui Steward Menzies ca șef al SIS a dus la o agitație prelungită. Ea a devenit mai puțin enigmatică în noiembrie 1939, cînd doi agenți britanici importanți au fost răpiți la granița olandezo-germană de germani care pretindeau că vin din partea unor generali antinaziști care voiau să facă o înțelegere. Împreună, oamenii răpiți știau cam totul despre SIS. Menzies, convins că germanii „buni" căutau aliați

britanici împotriva comunismului, permisese celor doi agenți ai săi să intre într-o capacană. Aceştia cultivaseră şi petrecuseră cu experţi în spionaj naziști care se dădeau drept ofițeri de armată probritanici. Apoi Hitler a scăpat la limită de moarte din cauza unei bombe și, furios, a ordonat răpirea agenților SIS. Era sfîrșitul unui joc, dar începutul altuia pentru Gestapo. Unul dintre oamenii răpiți a fost identificat de propaganda nazistă ca șef al SIS în Europa.

Sfîrșitul Poloniei însemna începutul așa-numitului Război Fals, în timpul căruia următoarele victime urmărite de Hitler au început să creadă că sînt în siguranță.

12

NTDB: nu te da bătut

Vera simțea că trădase o țară pe care o încurajase să se opună ocupației germane. A vorbit despre asta cu protejatul lui Stringbag, Nigel Fisher, poreclit The Fish*, care era rudă cu fostul prim lord al mării, amiralul „Jackie" Fisher, geniul charismatic venerat de Churchill pentru că fusese viclean și necruțător în construirea flotei care cîștigase războiul din 1914-1918. Fish era pilot, dar încă avea un aspect copilăros, într-un mod reconfortant. Își amintea că „petrecea nopțile discutînd cu Vera. Ea era aspră cu sine și supărată din cauza prăpastiei dintre agonia Varșoviei și detașarea rece a Londrei. Oamenii spuneau: «Nu știi că e război?» ca să-și scuze incompetența. Dar era un război fals, un apus fals".

Amiralul vizionar Fisher, care anticipase Primul Război Mondial, crease crucișătoare de vînătoare care atacau rapid și dispăreau imediat. Luptase în conflicte interdepartamentale nesfîrșite. Într-un moment de exasperare, regele George al V-lea spusese că „ar trebui să fie spînzurat de velă". Vera se simțea egala unui amiral care pentru unii era un nemernic, dar a cărui veche camaraderie curajoasă îl întărea pe Churchill pentru bătăliile politice care vor urma.

Acele bătălii trebuiau să fie purtate prin intermediul unui proces democratic, rezultatul depinzînd de abilitățile parlamentare ale lui Churchill. Autoritatea lui Hitler se baza pe frică, răspîndită prin Reichssicherheitshauptamt (RSHA), Biroul Principal al Securității. Vera vedea RSHA ca pe un inamic personal, avînd puterea să spioneze civili, să interogheze, să tortureze și să execute extinsă în Gestapo, Poliția Securității de Stat și SS. La Praga, Adolf Eichmann obținea tot mai multă autoritate cu ajutorul RSHA. La Varșovia,

---

* „Peștele" (engl. – n. tr.).

RSHA i-a lichidat mai întîi pe cei bolnavi mental sau inferiori din punct de vedere rasial, deşi acţiunea îi viza de fapt pe toţi cei care se opuneau autorităţii germane. Şi totuşi, mesageri şi scrisori către Londra încă se strecurau prin acest aparat construit pe frică.

Aici, la Londra, adversarii lui Chamberlain puteau contesta liber autoritatea confuză a guvernului său la începutul anilor 1940, chiar dacă ţara se afla în război. Cinematograful, radioul şi presa germane erau mobilizate cu o eficienţă fără precedent pentru a servi minciunilor propagandei. Vera se întreba dacă crearea în viitor a unor contraarme diabolice, precum Controlul din Londra, cu specialiştii lui în sabotaj atraşi dintre oamenii obişnuiţi, avea să submineze democraţia. Controlul din Londra era în acel moment abia prefigurat de un birou central de informaţii. Avînd un respect profund pentru tradiţia democratică, Winston Churchill putea fi necruţător în acţiune.

— Ei bine, a spus Fish ascultîndu-i reflecţiile, Churchill are un mic cap de pod în Amiralitate.

Era capul de pod al lui Churchill unul insuficient pentru a-i combate pe împăciuitorişti? Vera nu crescuse în compania reputaţiei lui Churchill. Trebuia să îl citească pe acesta din fragmente. În 1934, Churchill spunea: „Eu sînt o fantomă, martor al propriei mele distrugeri". Îi ţinea pe aprozi la distanţă scriind prodigios. Mottoul lui era NTDB: nu te da bătut. Inamicii lui spuneau că, la vîrsta de 64 de ani, era un bătrîn obosit. Însă, revenit la biroul său de la Amiralitate, Churchill a lansat raiduri de vînătoare împotriva unor nave de luptă superioare pe care Germania le construise în timp ce Anglia dormea.

Vera putea să vadă manifestarea instinctelor lui de vînătoare în cadrul operaţiunilor subversive. Churchill avusese dintotdeauna acest tip de ferocitate. O modela într-un proiect pentru Special Operations Executive, de la baza lui modestă de la Amiralitate. În 1928, Churchill ajunsese la apogeul carierei lui ca ministru de Finanţe. Membrii parlamentului se înghesuiau în Camera Comunelor ca să-i aplaude discursurile şi îl proclamau următorul lider al Partidului Conservator. În anul următor, conservatorii pierdeau alegerile şi puterea. Churchill s-a certat cu liderii lor pe chestiuni pe care el le considera importante. În 1931, a fost dat la o parte cînd s-a format un guvern de uniune naţională. Şi-a păstrat locul din Parlament şi, pe parcursul a aproape un deceniu de ridiculizare,

și-a conceput propria lui tactică de gherilă. „Atacă! Atacă! Atacă! Nu ceda niciodată, niciodată, niciodată!", a declarat el. Aceasta sublinia conceptul de Special Operations Executive, chiar dacă autoritatea lui pentru a o crea era încă departe de a fi suficientă.

Guvernul Chamberlain nu putea să facă prea multe pentru a-l împiedica pe Churchill să-și folosească poziția de prim lord al Amiralității în Cabinetul de Război, pentru a purta un război neconvențional. Churchill a preluat o putere executivă reală în interiorul regatului său naval. A învățat din lecțiile primite ca prim lord al Amiralității din octombrie 1911 pînă în mai 1915, cînd ocupa același birou la care stătea și acum. Amiralul Fisher era pe atunci unul dintre consilierii lui superiori. Un fost asistent al lui Fisher era Dudley Pound, acum consilier superior al lui Churchill. Nu era de mirare că Churchill vorbea întotdeauna despre „reluarea Războiului Mondial".

Vera a învățat din lupta de gherilă limitată pe care Churchill reușea să o inițieze de la Amiralitate. Acesta a pus stăpînire pe Rin, principalul fluviu pentru comerțul și viața germane, cu o rețea întinsă de mine plutitoare. Intenționa să saboteze transporturile de minereu de fier dinspre Norvegia și Suedia, exploatîndu-l pe Fritz Thyssen, care se întorsese împotriva lui Hitler și care era deosebit de bine informat, ca șef al imperiului industrial Thyssen. Thyssen spunea că tabăra care va dobîndi controlul asupra minereului de fier și al fierului magnetic avea să fie învingătoare. Dar mîinile lui Churchill erau legate, cum spunea el, de „dificultățile îngrozitoare pe care mașinăria noastră de coordonare a războiului le ridică în calea acțiunii ferme".

Pe 2 decembrie 1939, Vera a aflat că unele camere de gazare mobile erau utilizate pentru a ucide pacienți din spitalele psihiatrice poloneze. Mișcări clandestine ale tinerilor evrei din Varșovia se opuneau cu ajutorul unor bombe artizanale. Vera a făcut o listă cu materialele de care aveau nevoie. În primul rînd aveau nevoie de bani. O parte din aceștia veneau deja din partea organizaților evreiești. Vera a anticipat nevoia de a falsifica cantități enorme de bancnote străine. Moraliștii de la Whitehall aveau să obiecteze vizavi de falsificarea banilor. Avea să fie obligată să încalce legea, atît timp cît lordul Halifax își asuma rolul de judecător: Chuchill îl numise Vulpea Sfîntă, pentru că își utiliza relațiile înalte din Biserica Anglicană. Vulpea Sfîntă avea un simț etic ciudat: el fusese cel care aprobase

decizia de a lipsi Polonia de avioanele de vînătoare Hurricane pentru că aceasta nu putea plăti costul transportului lor.

În decembrie 1939, Vera îl vizitase pe Gubby la Paris, unde el era în contact cu membri ai statelor-majore polonez și ceh care se retrăseseră în Franța. Stanisław Gano, de la Serviciile Secrete Poloneze, le-a readus împreună pe Vera și pe contesa Krystyna Skarbek. Krystyna nu aflase nimic despre soarta mamei sale evreice, Stephanie Goldfeder. Intenționa să ajute rutele de salvare din Polonia în Ungaria și să strîngă arme și explozibili pentru o rezistență poloneză lărgită.

Vera a reintrat în contact și cu Rodolphe Lemoine, ofițerul serviciilor secrete franceze cu numele de cod Rex, care i-a dat vești tulburătoare. Spărgătorii de coduri polonezi Gwido Langer și Maksymilian Ciężki, foarte importanți, erau încă ținuți în lagărul de refugiați românesc. Francezii aveau nevoie de ei, dar dacă Franța urma să aibă aceeași soartă ca Polonia, trebuia găsită o cale de a preveni căderea acestor polonezi în mîinile germanilor. Lemoine avea o stenogramă a unei transmisiuni germane de propagandă din 18 noiembrie 1939, care susținea că un anume Max Rosenberg luase parte la un complot britanico-sionist de asasinare a prim-ministrului român. Vera și-a amintit scena de pe gazonul legației britanice. Poate că germanii dăduseră pur și simplu peste cineva cu numele Rosenberg? Tatăl ei era mort. În aceeași zi, nouă studenți cehi fuseseră împușcați pentru activități antigermane. „Praga e paralizată, mută de groază", s-a lăudat Goebbels. Așa-numitul complot din România era, s-a gîndit Vera, o expresie a fricii naziștilor față de revoltele populare. Numele Rosenberg fusese scos din joben pentru a justifica brutalitatea Gărzii de Fier. Cu siguranță că ea, purtînd numele Vera Atkins, scăpase de atenția serviciilor de securitate germane.

Gubby intenționa să îi ofere o oarecare protecție ca ofițer în RAF. În cazul în care ar fi căzut în mîinile germanilor, Vera putea să revendice statutul de prizonier de război în condițiile Convenției de la Geneva. Pe hîrtie, ea lucra pentru un Centru de Dezvoltare a Instrucției Interdepartamentale din garnizoana Royal Navy din Portsmouth, care urma să creeze unități paramilitare pentru amiralul lord Louis Mountbatten, care plănuia operațiuni combinate. Unitatea lui fabrica documentele și putea să șteargă orice indicație a originilor ei.

Vera i-a dat lui Dalton vestea că Langer și Ciężki erau practic încă prizonieri în lagărul de refugiați românesc. Cînd i s-a spus lui

Churchill, acesta a cerut ca Chamberlain să facă România responsabilă pentru „comportamentul ei odios" de maltratare a celor care scăpaseră de brutalitatea nazistă. În mod surprinzător, cererea a fost transmisă. Spărgătorii de coduri au fost eliberați.

Churchill a creat fără știrea guvernului noul post de consilier personal al primului lord pentru probleme științifice, cu „un loc lîngă Cabinetul lui Churchill". Consilierul era profesorul Frederick Lindemann, iar locul lui – un scaun lîngă biroul lui Churchill – era numit Biroul de Statistică[1].

Churchill a aprins în mod răuvoitor imaginația celor care mai tîrziu aveau să fie siliți să păcălească un inamic mai rău decît șefii de state-majore. I-a spus prim-ministrului Chamberlain că șefii erau „un obstacol în calea dezbaterii creative. Cabinetul de Război ar trebui să se reunească în lipsa lor cînd sînt de discutat chestiuni ce depășesc competența lor"[2]. Locotenent-colonelul Ian Jacob, observator în Cabinetul de Război, a scris că „mintea lui Winston era atît de activă încît el nu putea fi altceva decît prim-ministru"[3].

Churchill spunea Parlamentului povești stimulatoare despre războiul pe mare, în timp ce Chamberlain stătea îmbufnat. Chiar și adepții Vechii Umbrele au început să șoptească: „Ne-am găsit liderul acum". Președintele Roosevelt a început o corespondență secretă cu Churchill, uimitoare între un șef de stat al unei puteri neutre și un lider străin nerecunoscut. Scrisorile lor erau semnate „Omul de la Marină" pentru Churchill și „POTUS" pentru președintele Statelor Unite[4].

În iarna aspră dintre 1939 și 1940, Vera a fost în căutare de talente la Paris. Exista o anumită sensibilitate în relațiile ei cu francezii, care nu trebuiau să ajungă la ideea că era posibil ca unii șefi militari exilați polonezi și cehi să se pregătească pentru un transfer rapid în Anglia. Vera era o sabotoare utilă. Apariția ei la Hotelul Régina, unde își avea baza Statul-Major polonez, dădea o anumită nuanță întîlnirilor ei clandestine cu șeful serviciilor secrete, Stanisław Gano. Francezii credeau că e amanta lui. Gano avea nevoie de modalități de comunicare mai rapide cu armata clandestină a Poloniei. Verei i s-a cerut să aducă echipament radio mobil de la Londra. Aveau nevoie de arme automate și de transport. Prima solicitare, pentru opt seturi de echipament radio secret, a fost respinsă de SIS, care controla toate comunicațiile secrete, pe motiv că nu aveau astfel de echipamente disponibile. În ce privește

pistoalele automate, armata britanică nu le găsise niciodată prea utile. Polonezii puteau primi revolvere calibrul 38 mm, dar acestea foloseau doar muniție cu guler, care nu era disponibilă în Europa Centrală. În plus, revolverele erau prea greoaie pentru operațiuni secrete. Transportul era și el exclusiv în mîinile SIS și, chiar dacă lui Gubby i s-a spus: „Dragul meu, din astea putem trimite vagoane", nu a apărut nici unul.

Krystyna Skarbek, care încerca să treacă peste acest episod frustrant din Paris, i-a vorbit Verei despre uimitoarea ingeniozitate a polonezilor de a fugi în locuri precum Gibraltarul administrat de britanici. Churchill le-a adus un omagiu într-o emisiune radio: „Sufletul Poloniei este indestructibil". Germania și Rusia o ținuseră „în robie timp de 150 de ani, fără să-i poată înăbuși spiritul". Cuvintele acestea au fost înțelese ca o promisiune a lui Churchill de a-i ajuta pe polonezi dacă ajungea la putere. Pentru a zdruncina mitul unui război fals, acesta a spus că Germania încă intenționa să se înrădăcineze pe malurile Mării Negre, să cotropească țările baltice și să subjuge popoarele slave din sud-estul Europei.

Krystyna a început să lucreze ca agent în Balcani. Era un spirit întreprinzător, ca Vera, și în mod normal nu ar fi primit ordine de la altă femeie. Krystyna iubea bărbații, care, sub farmecele ei, făceau orice pentru ea. Semăna foarte mult cu Vera prin faptul că urmărea cu atenție obiective periculoase. Traversa munții prin zăpadă adîncă cu mesaje, arme și provizii pentru Polonia. Își stabilise reședința în Budapesta. În Praga, luptătorii cehi clandestini erau deja organizați. Trăiseră sub dominație nazistă și nu aveau nici un motiv să creadă promisiunile britanice. Făceau contrabandă cu arme și echipamente pe cont propriu.

Parisul era plin de complotiști. Adevărații luptători ai operațiunilor subversive se temeau de încrederea prea mare în Linia Maginot. „Generalii și politicienii noștri nu vor să se dea jos din paturile amantelor lor", i-a spus Verei Henri Tanguy, un comunist prezentat de studenta la medicină de 17 ani Rolande Colas, imediat după ce Vera o ochise ca viitor agent.

Vera folosea contactele din Paris pentru a întreprinde investigații cu privire la neglijența SIS. Prim-ministrul Chamberlain a dezvăluit Cabinetului de Război că agenții secreți britanici negociau cu generali germani. Furia lui Churchill poate fi cel mai bine estimată după însemnarea lui Cadogan din jurnalul lui ținut secret[5]. „Cabinetul

este informat despre contactul nostru cu generalii." Lordul Halifax „nu trebuie să asculte prea mult de Winston pe tema înfrîngerii Germaniei".

Lordul Halifax fusese primul care răspunsese propunerilor făcute de falşii generali germani, punînd în mişcare întîlniri dinaintea şi din timpul războiului cu cei doi agenţi britanici ghinionişti. Churchill a inventat încă o resursă independentă pentru purtarea unei lupte de gherilă interne: un Departament de Statistică condus de Hugh Dalton. Aceasta era sursa materiei prime a Verei pentru investigaţia ei referitoare la dezastrul SIS. S-a dovedit că şeful interimar al SIS, Menzies, fusese forţat de acest fiasco să închidă posturi şi circuite şi să refacă organizaţia din Londra, pornind de la premisa că toate reţelele SIS erau deconspirate.

13

Adversarul vostru iubitor: Gestapo-ul

Vera i-a raportat lui Hugh Dalton că francezii refuzau să-i lase să plece pe spărgătorii de coduri polonezi. Trebuia conceput un plan pentru a-i aduce în siguranță în Anglia.

— Nu putem lăsa asta în seama bătrînelor regine ale spionajului, a spus el, fluturîndu-și mîinile și dîndu-și ochii peste cap într-un mod care constituia un avertisment familiar.

Dalton și-a instalat mai confortabil corpul masiv pe canapeaua din casa ei din Winchelsea.

— Am lăsat liberi cîțiva savanți independenți ca să depistez cum au fost măsluite rapoartele SIS.

Dalton și-a lăsat capul pe spate, privind fix în tavan.

— Acum am nevoie de experiența ta ca să-mi spui ce s-a întîmplat de fapt. Pentru că cei doi agenți SIS au fost capturați la ordinul personal al lui Hitler, după ce el i-a abordat pe lordul Halifax și pe alți împăciuitoriști de aici.

Cei doi agenți britanici fuseseră în contact secret cu presupuse grupuri de opoziție din Germania cu mult înaintea bombei care aproape că i-a curmat viața lui Hitler în München, pe 9 noiembrie 1939, în timpul unei comemorări a tentativei Puciului de la Berărie din 1923. Agenții britanici au fost răpiți la cîteva ore de la explozia bombei. Înainte de asta, Hitler studiase în tăcere rapoarte despre convorbirile „secrete" dintre agenții SIS și Hauptmann Schemmel de la Departamentul pentru Transportul Armatei, a cărui identitate a fost împrumutată de Walter Schellenberg, ambițiosul adjunct al secției de spionaj extern a RSHA.

Mai devreme în ziua exploziei, Unity Mitford, englezoaica despre care se zvonea că ar fi amanta lui Hitler, a fost consolată de el după ce și-a tras cu pistolul spre cap, presupunînd că o alianță Londra-Berlin

era imposibilă. Hitler a aranjat ca ea să se întoarcă la tatăl ei, lordul Redesdale, pentru a-și arăta bunăvoința, și a fost încurajat de rapoartele conform cărora principalul secretar personal al lui Chamberlain, sir Arthur Rucker, spusese despre comunism că era un pericol mai mare decît Germania nazistă.

După ce a supraviețuit exploziei bombei, Hitler i-a ordonat lui Walter Schellenberg să-i atragă pe agenții britanici, căpitanul Sigismund Payne Best și maiorul Richard Stevens, în apropierea graniței germano-olandeze, la Venlo, să-i răpească și să aranjeze un proces public care să discrediteze serviciul secret britanic. Maiorul Stevens era un fost cadet al poliției malaysiene, fost locotenent al pușcașilor din Rajput și traducător al semnalelor radio ruseşti interceptate la granița de nord-vest. Căpitanul Best fusese selectat de Claude Marjoribanks Dansey pentru a deveni rezident în Haga, unde să conducă o agenție numită Z ale cărei operațiuni din Europa erau similare celor ale SIS. Se presupune că ofițerii celor două organizații nu știau nimic unul despre altul. Best și Stevens au descoperit fiecare existența celuilalt doar cînd Londra a fost de acord cu negocierile secrete. Dalton era tulburat de acțiunile lui Stewart Menzies, încă neconfirmat în postul C de șef al SIS. Vera trebuia să cerceteze negocierile Best-Stevens. Agenții păreau să fi acționat fără o coordonare centrală.

Vera a aflat că Hitler participase la funeraliile de stat duminică, pe 12 noiembrie, pentru opt oameni omorîți de acea bombă. Goebbels anunțase că, dacă sărbătorirea Puciului de la Berărie s-ar fi ținut de agenda ei anunțată, bomba l-ar fi omorît pe Hitler, care a început să vorbească cu jumătate de oră înaintea programului și a plecat mai devreme. „Un miracol", a spus Goebbels public, profitînd de această șansă pentru propagandă. „Führer-ul se află sub protecția Atotputernicului."

Vera a urmărit conexiunile dintre căpitanul Best și moștenitorii unei străvechi dinastii germane, prinții Philipp și Christopher de Hesse-Kassel, a căror bunică era fiica reginei Victoria. Frații se înscriseseră în organizații naziste la începutul anilor 1930 și erau atrași de elitismul și anticomunismul naziste. Numele lor au fost amintite ca din întîmplare de Walter Schellenberg, care a prezentat un portret fals al elementelor probritanice. Amiralul Canaris și Hans Oster, adjunctul organizației de spionaj a lui Canaris și director administrativ al armatei, erau anti-Hitler. Ambii susținuseră apelurile

timpurii la ajutor britanic pentru eliminarea lui Hitler. Best ținuse legătura cu generalul Ludwig Beck, care a demisionat din postul de șef al Statului-Major german după ce Hitler a respins avertismentele lui împotriva unui război cu Marea Britanie. Se relatează că Hitler ar fi spus: „Singurul general de care mă tem e Beck". Succesorul lui Beck, generalul Franz Halder, voia să îl marginalizeze pe Hitler sau să-l plaseze sub controlul șefilor militari.

Cei doi agenți acționaseră cu bună-credință cînd germanii le-au cerut serviciilor de informații daneze să-i pună în legătură cu maiorul Stevens, pe 5 septembrie 1939. În timp ce amiralul Sinclair era încă șef al SIS, dar era deja pe moarte, Menzies a dat instrucțiuni BBC-ului să emită la postul lui din Germania de două ori introducerea „Hier ist London", pentru a semnala că agenții britanici aveau să participe la o întîlnire clandestină la granița olandezo-germană pe 17 octombrie. Hitler a amînat invadarea Olandei după ce i s-a spus că guvernul Chamberlain dorea participarea germană la o Ligă Europeană a Națiunilor împotriva Bolșevismului.

Schellenberg utilizase un aparat englezesc de emisie-recepție furnizat de maiorul Stevens, cu indicativ de apel ON 4, pentru a aranja întîlniri cu „postul serviciului secret britanic". La Haga, o firmă olandeză cunoscută drept NV Handelsdienst voor het Continent era vizitată în mod regulat de Schellenberg, care știa că e un paravan al SIS, pe strada Nieuwe nr. 15. Aceasta avea un număr de telefon secret, 55 63 31, de folosit în caz de urgențe. Un agent secret german, F. 479, stătuse în Olanda mulți ani și, la ordine autorizate de Hitler, inițiase convorbirile cu Schellenberg sau, după cum își spunea acesta, Hauptmann Schemmel.

Cînd s-a întîlnit prima oară cu agenții britanici, Schellenberg purta un monoclu în maniera lui Schemmel și a fost șocat cînd a văzut că și Best purta monoclu. Spionul de rang înalt a roșit cînd Best l-a întrebat: „Pe cinstea mea, bătrîne, de ce porți monoclu ca și mine?". Schellenberg a mormăit că e miop la un ochi. De fapt, monoclul era un dispozitiv pentru a transmite semnale profesorului Max de Crinis, director al secției psihiatrice a celebrului Spital Charité din Berlin, care venise la discuțiile secrete în rolul unei voci-cheie a „opoziției germane". Acesta urma linia lui Schellenberg, care își scotea monoclul cu mîna stînga dacă de Crinis trebuia să se oprească din vorbit și cu mîna dreaptă dacă avea nevoie de susținerea lui de Crinis. Totul i se părea un fel de operă comică

Verei: un psihiatru de vîrf care încerca să ghicească ce voia să spună spionul-şef al lui Hitler cînd se juca cu monoclul într-un restaurant olandez, în timp ce păcălea nişte agenţi britanici.

Pe 30 octombrie 1939, serviciile olandeze au trimis un ofiţer de încredere, Dirk Klop, să-i ducă cu maşina pe psihiatru şi pe spionul-şef la biroul din Amsterdam al căpitanului Best, unde s-a căzut de acord că negocierile de pace aveau să înceapă odată cu arestarea lui Hitler. Un protocol i-a fost trimis lui Menzies, fiind tansmis pe 31 octombrie în mod solemn mai departe lui Alexander Cadogan de la Ministerul de Externe, care a notat laconic în jurnalul său: „se întîmplă ceva în Germania".

Trei zile mai tîrziu, amiralul Sinclair a murit. Menzies a devenit şef temporar al SIS. Vera înţelegea acum pe deplin opoziţia lui Churchill faţă de permanentizarea acestei numiri. Acesta suspecta că negocierile secrete erau conduse de Menzies pentru lordul Halifax, care căuta pacea.

Cu o zi înainte de explodarea bombei, agenţii britanici fuseseră în oraşul olandez Venlo, unde i-au cerut lui Schellenberg, degizat în Schemmel, să-l aducă a doua zi pe unul dintre generalii antinazişti, pentru a negocia termenii păcii. Germanul a fost de acord. Dar după atentatul la viaţa sa de la München, Hitler a ordonat ca Best şi Stevens să fie capturaţi din Olanda neutră. Schellenberg a aşteptat în Venlo întîlnirea la ora ceaiului la Cafeneaua Bacchus, pe 9 noiembrie, într-o joi. Cei doi agenţi britanici şi colegul lor din serviciile de informaţii olandeze, locotenentul Klop, au sosit într-un Buick american mare, au traversat strada şi au fost ambuscaţi de oameni înarmaţi ai SS, îmbrăcaţi în haine civile. A fost un schimb de focuri. Klop a fost împuşcat. Împreună cu Best şi Stevens, a fost înghesuit într-o maşină şi repezit peste graniţă în Düsseldorf, unde a murit.

Goebbels s-a lăudat într-o emisiune radio: „SS-ul nostru a pus mîna pe şeful european al Serviciul Secret [Britanic]. Băieţii noştri s-au dat drept duşmani ai statului şi au atras astfel acest gunoi la graniţă"[1].

Sir Alexander Cadogan, fără să ştie de această lovitură, a scris în jurnalul lui în acea zi: „L-am văzut pe Menzies. Generalul NU a venit în Olanda astăzi". Generalul era germanul solicitat de agenţii britanici ca dovadă a presupusului complot antinazist. A doua zi, jurnalul lui Cadogan consemna rece: „Oamenii noştri care s-au întîlnit sau trebuiau să se întîlnească ieri cu Gen[eralul] lichidaţi".

Patru zile mai tîrziu, Cadogan a susținut o propunere a lordului Halifax și a unui om dintr-un post de conducere din Ministerul de Externe, sir Orme Sargent, pentru un „pact anti-Comintern" care să alieze Marea Britanie și Germania cu Italia, Japonia și Spania împotriva Internaționalei Comuniste.

Mai tîrziu, Berlinul a anunțat capturarea la granița elvețiană a unui „fabricant olandez de bombe" pe nume Georg Elser, despre care se spunea că ar fi mărturisit că lucra pentru serviciile de informații britanice. Best și Stevens au fost interogați zilnic de Gestapo, iar seara îi erau trimise rapoarte lui Hitler. Rapoartele îndelungatului interogatoriu erau rescrise cu litere de trei ori mai mari decît mărimea obișnuită pentru Hitler, ai cărui ochi erau „foarte slăbiți", potrivit memoriilor lui Schellenberg. Best și Stevens au supraviețuit, iar rapoartele SIS despre activitățile lor au fost secretizate pînă în 2005[2].

Vera credea că Best și Stevens dăduseră adresele din Londra ale organizațiilor de spionaj și ale posturilor SIS din Europa, pe lîngă numele unor întreprinderi-paravan comerciale, folosite pentru spionaj, precum și metode de codare și comunicare. Interceptări ale unor telegrame și analize ale ziarelor germane, duse cu un zbor special săptămînal al RAF din Stockholm în Anglia, ofereau referiri ale contraspionajului german la „un nou departament de sabotaj" care pregătea o Unitate pentru Operațiuni Speciale[3].

Pe 22 noiembrie 1939, într-o miercuri, Goebbels a declarat că „porcii englezi" urmau să fie judecați public pentru tentativă de asasinat și „metoda de asasinare tradițională a serviciului secret britanic". Goebbels a enumerat drept alte victime reprezentative pe Țarul Nicolae al II-lea, regele Alexandru al Iugoslaviei și Lawrence al Arabiei[4].

Nume de ofițeri de informații britanici, francezi, belgieni și olandezi au fost anunțate de radioul din Berlin. Înfuriat, Churchill a scris încă o cerere puternică pentru ca omul lui, amiralul Godfrey, să fie pus la conducerea SIS. Cadogan a numit-o „o scrisoare obositoare" în jurnalul său și a exprimat opinia larg răspîndită a împăciuitoriștilor că „Churchill ar trebui să aibă suficiente lucruri de făcut fără să se amestece în treburile altora". Confirmarea lui Stewart Menzies ca C era susținută de lordul Halifax. Vulpea Sfîntă explora un alt „canal de pace" prin dictatorul italian Mussolini. Opoziția

faţă de Churchill era orchestrată de acea eminenţă cenuşie a Apărării Imperiale, sir Maurice Hankey. Menzies a avut cîştig de cauză.

La sfîrşitul anului 1939, de la Berlin a fost trimis un mesaj prin echipamentul radio oferit de maiorul Stevens lui Walter Schellenberg tocmai în scopul de a comunica cu Londra. Schellenberg a folosit acest serviciu gratuit pentru a se lăuda că de fapt nu mai rămăsese nici un fel de secret britanic. A răsucit cuţitul în rana leului muribund cu un mesaj final: „Negocierile... cu oameni neghiobi şi aroganţi sînt plictisitoare. Un sincer rămas-bun [din partea] adversarului vostru iubitor. Gestapo".

14

Războiul fals ia sfîrșit

În timpul iernii sumbre și rău prevestitoare dintre 1939 și 1940, singura violență reală era provocată de vînt și de ploaie. Vera își făcuse un renume, dar se simțea pierdută în confuzia politicii londoneze. În refugiul ei din Winchelsea evada într-o „irresponsabilitate totală" și într-o senzație de relaxare a poverii apăsătoare de pe umerii ei. Abia mulți ani mai tîrziu avea să afle că vizitele ei în Olanda fuseseră catalogate de serviciul de securitate internă MI5 drept „suspecte". Unii informatori susțineau că plătise o sumă enormă serviciilor germane pentru a asigura protecție pentru o rudă. Acuzația ar fi trebuit să fie văzută în lumina fiasco-ului SIS din chestiunea Venlo, dar a fost trecută cu vederea.

În locuri sus-puse, mocneau îndoieli similare față de Colin Gubbins pe aleile secrete din Whitehall. În Paris, Gubby încercase să ajute armatele clandestine poloneză și cehă. I s-a ordonat să nu discute cu șeful serviciilor cehoslovace, František Moravec, care era exclusiv sub aripa SIS.

Churchill a încercat să zdruncine paralizia creată de războiului fals. Marea Britanie și Franța aveau puterea de a-i readuce la viață pe polonezi, pe cehi și pe slovaci, a declarat el într-o emisiune din 12 noiembrie 1939, avertizînd „Germania vehementă, înarmată pînă-n dinți și zăngănitoare" să nu subestimeze o țară care poate părea inferioară din cauza adeziunii ei la procedurile democratice. Țările parlamentare „trebuiau să suporte aceste dificultăți". Dar șovăielile trebuiau la un moment dat să ia sfîrșit, ca și întreținerea speranțelor zadarnice de evitare a „furtunii groaznice care e pe cale să se abată asupra calmului metodic al maselor noastre de salariați".

Un adversar politic al lui Churchill, Josiah Wedgwood, i-a spus Verei că discursul îl impresionase enorm. Wedgwood era un membru

laburist al Parlamentului, care luptase cu bravură în războiul din 1914-1918 şi care acum recunoştea, asemenea unui număr tot mai mare de salariaţi, că Churchill vorbea pentru un electorat care traversa liniile de demarcaţie dintre partide. Dar Chamberlain a primit discursul „foarte prost", potrivit lui R.A. Butler, susţinătorul său de nădejde de la Ministerul de Externe, care a catalogat cuvintele lui Churchill drept „vulgare".

Vera a ieşit din hibernare şi era văzută în mod regulat atît în Paris, cît şi în Londra. S-a întîlnit cu Stringbag la Simpson's, pe Strand, unde au luat prînzul şi au comandat cîte o friptură de vită în sînge, prefaţată de un Pimm şi însoţită de o sticlă decentă de ceea ce Stringbag numea „poşircă". Încă se mai puteau găsi vinuri bune. Ea l-a rugat să i se alăture din nou pe litoral, pentru o sărbătoare de Crăciun întîrziată.

Fusese zăpadă şi ger uscat, vînturi în rafale şi ploaie şfichiuitoare pe Canalul Mînecii. Îşi petreceau zilele în pat, sorbind din şampania pe care ea o aducea mereu din Paris şi citind aventurile eroice ale căpitanului Horatio Hornblower, impetuosul erou al poveştilor maritime ale lui C.S. Forester. „Mă simţeam cît se poate de confortabil şi de plăcut", i-a spus ea ulterior lui Mary Stephenson. „Viaţa era normală."

A venit una dintre acele înmuieri ale vremii care fac iernile englezeşti suportabile. Un soare apos a ieşit printre nori. Încotoşmănaţi în haine de sibir, Vera şi Stringbag hoinăreau prin Winchelsea. Oraşul-port fusese atacat continuu de francezi timp de decenii. În 1288, regele Edward I şi-a părăsit celălalt domeniu din Aquitania pentru a proiecta Winchelsea pe principiul de caroiaj al fortăreţelor franceze. Vera s-a agăţat strîns de Stringbag în timp ce treceau pe Dead Man's Lane, pe care, cu 570 de ani în urmă, jefuitorii francezi violau sau împingeau către călău credincioşii din biserica de alături. Oamenii din Winchelsea au ripostat prin atacuri barbare împotriva porturilor de pe litoralul francez. Vechile poveşti ale invaziilor în ambele sensuri o impresionaseră profund, poate mai mult decît pe un englez get-beget, căci ea învăţase istoria oraşului ca adult, în timp ce copiii o considerau ceva de la sine înţeles. Stringbag vedea îngustul Canal al Mînecii dintre patria lui insulară şi Europa continentală ca un pilot: „Doar un triplu salt din Normandia", spunea el. „Englezii şi francezii sînt mai bine pregătiţi să îl traverseze decît germanii." Stringbag rîdea. „Dumnezeule, noi, cei din Anglia, sîntem

atît de înfumurați, nu-i așa? Trăim în trecut, celebrînd înfrîngerile pe care le-am sufeit." După care a adăugat: „Uite, de exemplu, eu. Promovat de la un mucos la sublocotenent temporar activ (de aviație) în rezerva Royal Navy. Ce titlu!".

— Ce înseamnă un mucos? a chicotit ea.

— Un aspirant, nu suficient de vîrstnic pentru a purta un galon auriu în jurul mînecii. Aveam butoni de alamă, așa că nu îmi puteam șterge mucii cu mîneca. Pe vremea lui Hornblower, aspiranții erau niște drăcușori mucoși. Prea mulți amirali trăiesc și acum în acea epocă.

Sub dispoziția glumeață existau străfulgerări amare. Un prieten aspirant fusese pierdut la bordul portavionului *Courageous*, scufundat de un submarin german în Canalul Bristol.

— Avea 18 ani, a spus Stringbag. De fiecare dată cînd era în permisie, dacă stătea la hotelurile din Londra, era luat drept liftier. S-a săturat și i-a spus unei văduve bătrîne și snoabe că liftul era defect. Văduva a trebuit să urce pe scări.

Stringbag fusese la Scapa Flow, cel mai important ancoraj de lîngă punctul cel mai nordic al Scoției, atunci cînd Churchill inspectase dispozitivele de apărare. Scapa era mai aproape de Norvegia, o posibilă ascunzătoare pentru navele de război germane, decît de Londra. Churchill solicitase o refacere de urgență a plaselor antisubmarin. Înaintea zorilor din 12 octombrie 1939, un submarin german a penetrat dispozitivele de apărare de la Scapa Flow și a scufundat cuirasatul *Royal Oak*.

— S-a dus drept în jos, cu un amiral și 800 de oameni la bord, a spus Stringbag. Trupurile sînt încă țintuite pe fundul mării de un dispozitiv improvizat din plase, astfel încît cadavrele să nu fie aruncate la țărm și să ne demoraliezeze.

A privit-o în ochi, apoi a adăugat:

— Eu nu ar trebui să știu cu ce te ocupi tu, dar pregătește-te să le faci cît mai mult rău posibil.

Mai tîrziu ea și-a amintit cuvintele lui cu exactitate, deoarece fusese furioasă pe ea însăși pentru că dăduse vina pentru iluzia războiului fals pe indiferența Marii Britanii față de tragediile care aveau loc în Europa. Era ușor să uiți războiul teribil de pe mare.

L-a întrebat pe Stringbag dacă diferența mare de vîrstă dintre ei avea importanță. El a spus că nu. Ea se gîndea la viitor: poate că și-ar dori să aibă copii cu el după ce acest război blestemat lua

sfîrșit. Dar poate că pînă atunci ea ar fi putut deveni infertilă. Apoi s-a gîndit: ei bine, el nu poate să vadă mai departe de ziua de mîine. Înainte de a pleca, el i-a mărturisit că avea să se alăture escadrilei sale de pe portavionul *Glorious*.

— Am putea să zburăm pe avioane Gloster Gladiator.

Asta suna destul de elegant, s-a gîndit ea, după care el a adăugat:

— Sînt biplane asemănătoare cu Swordfish. Nu te teme, nu se scufundă.

Vera s-a întos la Paris. Acolo, Gubby, acum locotenent-colonel, pregătea un asistent care era pe cale să revină în România. Vera și-a înăbușit dorința de a se întoarce, măcar o dată, fără să se simtă chinuită de responsabilități. În schimb, a studiat zona rurală franceză ca posibil cîmp de luptă pentru operațiuni secrete. Revenise în Paris, la un club de noapte rusesc, cînd Gubbins a oferit versiunea lui de scoțian muntean pentru *Stanka razin* și *Oki ciornîi*, încîntîndu-și însoțitorii cehi și polonezi. Au fost mai puțin amuzați de incapacitatea lui Gubby de a satisface nevoile lor militare. Polonezii primeau o tonă de provizii pe lună prin propriul lor serviciu de curierat peste granița românească. Cehii foloseau servicii de curierat din Austria prin Iugoslavia. Krystyna Skarbek era în Budapesta împreună cu Andrzej Kowerski, pregătind rute de salvare atît pentru polonezi, cît și pentru cehii care voiau să primească arme și să fie instruiți pentru a lupta cu ocupanții naziști. Kowerski primise cea mai înaltă distincție militară poloneză, pentru curajul său în rezistența față de invadatorii germani din singura brigadă motorizată a Poloniei, înainte de a se angaja în operațiunile sub acoperire.

Obiectivele serviciului secret francez trebuiau corelate cu cele britanice. Vera s-a întîlnit cu Gustave Bertrand de la Deuxième Bureau, cumpărătorul manualelor Enigma de la Hans-Thilo Schmidt. Asta fusese cu aproape nouă ani în urmă! Betrand voia să-i păstreze pe spărgătorii de coduri polonezi, ai căror șefi, Gwido Langer și Maksymilian Ciężki, li se alăturaseră în sfîrșit. Bertrand a fost în cele din urmă de acord să-i lase pe, așa cum îi numea el, „polonezii lui" să coopereze cu experții englezi, cu condiția ca aceștia să vină în Franța, ceea ce era stingheritor.

Mesajele Enigma au început să fie sparte la Bletchley pe 17 ianuarie 1940, iar acest fapt nu putea fi dezvăluit. Alan Turing, geniul în materie de coduri de la Bletchley, a trebuit să vină la Paris. Acesta construise propria lui îmbunătățire electromagnetică pentru bomba

poloneză, care se limita la recunoașterea amprentei expeditorului german de pe un mesaj cifrat. Turing înțelegea destul de bine pericolul imens în care erau britanicii dacă spărgătorii de coduri polonezi cădeau în mîinile germanilor.

Francezii nu aveau încredere în eforturile lui Gubbins de a lucra cu reprezentanții unor armate secrete de la Paris. Peter Wilkinson, un pușcaș de 26 de ani și membru al MM-4, se întorsese în Europa Centrală și de Est, iar acum revenise cu confirmarea că ar fi riscant să se formeze rezistențe atît timp cît comunicațiile trebuiau să treacă prin SIS. El a preluat conducerea unui grup proaspăt de aghiotanți militari de pe lîngă ambasadele britanice, pentru a evita utilizarea comunicațiilor cu Londra care erau la dispoziția SIS. Era doar jumătate de soluție.

Gubby s-a întors la Londra, așteptînd un atac german fulgerător în uma căruia să fie acaparată vreo țară neutră care nu bănuia nimic – probabil Norvegia, deoarece Churchill își folosise autoritatea navală pentru a tăia calea de acces dinspre Marea Baltică prin Skagerrak pentru navele de război germane și pentru a plasa mine în jurul Norvegiei. Berlinul a denunțat asta drept provocare.

Cetățenii francezi, nu politicieni nervoși, ci muncitori care descindeau din cei care susținuseră Revoluția, avînd legături strînse cu sindicatele din Europa, relatau că monstrul armatei germane ieșea din hibernare. Vera s-a întîlnit din nou cu studenta catolică la medicină Rolande Colas. Aceasta i-a amintit Verei de ea cînd era tînără în timp ce discutau în liniște la o cafenea de pe trotuar pe rue de Varennes, lîngă Musée Rodin. Rolande a spus că contactele ei din clasa muncitoare vorbeau despre „un paradis imaginar" în rîndul elitei și despre sindicaliști conduși de comuniști care adoptau viziunea realistă că Franța nu era pregătită, moral sau militar, să reziste invaziei germane despre care tovarășii lor germani spuneau că este iminentă. La finalul întîlnirii, Vera i-a scris lui Rolande o adresă din Londra, un mic apartament din Rutland Gate nr. 5, în Knightsbridge.

— Dacă ajungi vreodată la Londra... a spus Vera.

Expresia din ochii mari și albaștri ai lui Rolande făcea mai mult decît putea fi exprimat prin cuvinte.

Un alt rebel împotriva mulțumirii de sine franceze era un student și un geniu recunoscut, Wolfgang Döblin. Evreu german, el îi amintea Verei de propria ei viață dublă, pentru că acum era înrolat

în armata franceză ca soldat Vincent Doblin, abandonîndu-și numele de Wolfgang. Era cel mai tînăr doctor în matematică din istoria Sorbonei. Gustave Bertrand de la Deuxième Bureau voia ca acest geniu de 23 de ani să se concentreze pe coduri, în loc să lupte la Linia Maginot. Bertrand i-a cerut Verei să-l convingă pe tînărul bărbat să părăsească armata; lăsarea lui la vatră era deja aranjată. Doblin a spus că trebuie să rămînă la postul său, dar a fost de acord să continue cercetarea sa inițială asupra „prezicerii rezultatului evenimentelor care sînt supuse unor perturbări aleatorii". Aceasta a deveni ulterior cunoscută drept teoria probabilităților. Era cu mult înaintea timpului său. Ar fi fost nepreţuit la Bletchley. Vera simţea că el s-ar fi mutat în Anglia pentru „o provocare de cea mai mare importanță", dar autoritățile franceze au refuzat pur și simplu să-l cedeze.

Vera i s-a plîns lui Gubby că a-l trage înapoi pe Doblin era un abuz criminal la adresa patriotismului său. Gubby a spus: „E la fel peste tot. Prostie la nivel înalt!". Ambasadorul american Joseph Kennedy tocmai proclamase că „oameni de nivel înalt", precum cei din Camera Lorzilor din Anglia, voiau încă să negocieze cu Germania.

În Paris mai exista o Cameră a Lorzilor, autoproclamată, alcătuită din amatori ale căror inepții îl înfuriau pe Noel Coward. Acesta i-a spus Verei: „Eu sînt aici pentru că i-am cerut lui Churchill să mă bage în serviciile de informații. El a auzit greșit. A spus că dacă vreau să-mi folosesc informațiile*, să mă înrolez în această unitate. Planul meu era să-mi folosesc reputația de tăntălău ca acoperire, să strîng informații în timpul călătoriilor mele în străinătate. În schimb, sînt blocat printre idioți de clasă superioară deasupra magazinului lui Schiaparelli, unde ne amuzăm cu idei tîmpite cum ar fi bombardarea Berlinului cu timbre poștale. Pe ele e profilul lui Himmler, ca să sugereze că el e gata să-l înlocuiască pe Hitler, și au partea din spate lipicioasă ca să se lipească de trotuare, cu condiția să plouă!". Noel Coward a părăsit această Cameră a Lorzilor din Paris. Aceasta arunca din avioane ale RAF porumbei călători morți cu mesaje legate de picior, sperînd că cei din contraspionajul german vor trage concluzia că exista o mișcare de rezistență antinazistă larg răspîndită. Cîteva sute de porumbei călători vii au fost de

* Joc de cuvinte: în engleză, „intelligence" înseamnă inteligență, dar și servicii de informații (n. tr.).

asemenea eliberați, însă doar cinci s-au întors acasă, cu mesaje grosolane din partea germanilor. Noel Coward spunea că rușinosul război interdepartamental era alimentat de astfel de planuri extravagante: „Se fac mai multe eforturi pentru a se deruta între ei decît pentru a păcăli inamicul", a spus el. Mai tîrziu a fost folosit în agenția de spionaj improvizată condusă de Bill Stephenson[1].

În martie 1940, Vera simțea deja cu adevărat că prostia e la conducere. Francezii voiau să bombardeze cîmpurile petrolifere rusești din Baku, pentru a tăia aprovizionarea germanilor, dar refuzau să bombardeze instalațiile germane de teamă să nu creeze probleme pe Frontul de Vest. Pe 23 martie, lui Gubby i s-a spus să se pregătească pentru ceea ce Churchill numea companiile independente, înainte să se răzgîndească. Fiindcă nu voia să fie acuzat că se amestecă în treburi militare care nu îl privesc, acesta a redefinit unitățile ca forțe de asalt amfibii, ceea ce le punea sub autoritatea lui navală. Unitățile au fost încropite în grabă pentru a se opune unei invazii germane în Norvegia. Veteranii vînători de munte au fost reuniți în grabă. Churchill s-a dus în colțul lui preferat din Amiralitate, serviciile de informații ale marinei, de unde comandorul Ian Fleming a făcut rost de un submarin, *Truant*, cu care să introducă primii luptători de asalt în Norvegia.

Atacul german a venit pe 9 aprilie 1940. O rețea de avioane de recunoaștere inamice se întindea pînă în largul mării, iar cînd *Truant* a ieșit la suprafață lîngă coasta Norvegiei, a fost lovit de bombardiere germane. Peter Fleming, fratele lui Ian, a fost debarcat în Norvegia împreună cu doi sergenți din trupele de asalt ca să „arunce chestii în aer". Peter era un aventurier care, împreună cu prietena lui rusoaică, străbătuse Tibetul.

Hitler avea o cronologie precisă pentru cucerirea Europei de Vest. Secretul nu era deloc secret. Îl expusese la conferințe și unele detalii răsuflaseră, dar erau tratate ca parte a unui război al nervilor de către liderii disprețuitori ai democrațiilor neatinse. Vera și Prietenii Comuni vedeau însă campania lui din Norvegia ca pe un preambul și încercau să plănuiască insurecții. Dacă naziștii ocupau Franța, un spirit de rezistență putea fi aprins. Imensa majoritate a muncitorilor francezi erau agricultori. S-ar fi implicat imediat în operațiunile subversive. Vera s-a întors în Franța, a cărei lideri nu erau impresionați de dezastrul norvegian, și a mers cu mașina în colțuri neexplorate, făcînd planuri. Notițele ei erau stenografiate și urmau să fie transcrise

ulterior. „Mîzgăleli", le spunea ea, cum ar fi: „Domfront. Oraș medieval pe coline. Bază perfectă pentru operațiuni în Suisse-Normande: casa părintească a lui Oliver Cromwell. Localnicii spun: orașul nenorocirii. Sosit la amiază. Spînzurat pînă la ora unu. Fie ca nemții să fie prima victimă modernă".

Vera a prevăzut roluri clandestine pentru prietenii parizieni, unii dintre ei tinere femei, alții corespondenți de presă și oameni de afaceri exasperați de birocrație, încrezători în forțele proprii și independenți. Ocupanții germani aveau să descopere că le e imposibil să acopere fiecare porțiune a țărmurilor lungi și deschise ale Canalului Mînecii, Atlanticului și Mediteranei. Și nu puteau să închidă nici cele două granițe montane ale Franței cu Elveția neutră și cu Spania. Pentru agenții secreți care cunoșteau deja Franța, penetrarea din Anglia era ușor de realizat. Vera avea să se întoarcă acolo încă o dată înainte de sosirea germanilor, în iunie 1940 – însă prea tîrziu pentru a-i muta în Anglia pe spărgătorii de coduri polonezi reținuți încă în Franța.

Ajunsese însă la timp pentru a vedea cum victoriile germane din Europa de Vest aveau să-l propulseze pe Churchill în funcția de prim-ministru.

15

„O gherilă gigantică”

Vera purta banderola supraveghetorilor antiaerieni din Londra și aștepta bombardamentele germane, cînd a auzit discuțiile defetiste din dezbaterea Parlamentului despre pierderea Norvegiei. Dezbaterea din 8 mai 1940, într-o miercuri, i se părea dominată de șovăielile din Camera Comunelor, pînă cînd Leo Amery a arătat spre prim-ministrul Chamberlain și a repetat strigătul de disperare al lui Oliver Cromwell din același loc, în secolul al XVII-lea: „Ai stat prea mult pentru binele pe care l-ai făcut, cît a fost el. Pleacă, îți spun, și lasă-ne să scăpăm de tine. Pentru numele lui Dumnezeu, pleacă!”.

Chamberlain a plecat. Dar Winston Churchill a devenit prim-ministru în mijlocul unei asemenea ostilități, încît Vera se ruga să reziste suficient cît să-l convingă pe președintele Roosevelt de voința Marii Britanii de a se opune. Hugh Dalton a convins Partidul Laburist să fie de acord cu o guvernare de coaliție într-un weekend la țărmul mării, în Bournemouth, care semăna cu o petrecere de Rusalii, pînă cînd Lloyd George a declarat: „Perspectivele Marii Britanii sînt sumbre”, înclinînd balanța împotriva lui Dalton.

În lunea Rusaliilor, fostul prim-ministru Neville Chamberlain a fost primit cu ovații în Parlament. Bill Stephenson i-a spus mai tîrziu Verei, posomorît: „Hitler o să audă despre asta la BBC și o să-și imagineze că ne-am lăsat păgubași”.

Subsecretarul defetist al lordului Halifax de la Ministerul de Externe, R.A. Butler, a propus „un mic comitet de publicitate” care să umple presa cu scrisori care solicită pacea. BBC abia dacă a pomenit numirea lui Churchill ca prim-ministru. Cu o săptămînă în urmă, Colin Gubbins se alăturase unui grup special alcătuit în grabă pentru a lupta cu orice mijloace în Norvegia. Împreună cu el era Kermit Roosevelt, unul dintre fiii președintelui Theodore

Roosevelt. Kermit era un membru vechi al Camerei din East 62nd Street nr. 34 din New York și primul ei observator al operațiunilor subversive pe teren. Impresiile lui erau foarte importante dacă Marea Britanie voia să obțină susținerea președintelui Roosevelt.

Informatorii Verei au raportat cu precizie, după cum s-a dovedit, că regele George al VI-lea îl voia pe Halifax prim-ministru, nu pe Churchill. Fără să mai irosească timpul, Churchill a zburat de o parte și de alta a Canalului, în încercarea de a menține Franța în război. „Am fost îngrozită să-l văd sosind în Le Bourget într-un mic bimotor Avro Anson neînarmat", i-a spus Vera legăturii ei din serviciul secret francez, Louis Rivet. „Aeroportul nu avea dispozitive de apărare."

Bodyguardul lui Churchill, detectivul inspector W.H. Thompson, își amintea că spusese că sarcina care îi aștepta era enormă. „Sper că nu e prea tîrziu", a răspuns Churchill. „Mi-e tare frică că este." Neștiind cît de mult avea să rămînă prim-ministru, l-a făcut rapid pe Hugh Dalton „ministru al Războiului Economic", ca paravan pentru un supersecret Special Operations Executive. Dalton putea acum să o numească neoficial pe Vera șefă a spionilor. Ambele poziții erau fragile. Rolul Verei era cunoscut de cîțiva oameni de încredere. Dalton a fost exclus de la următoarea întîlnire a Cabinetului de Război, atunci cînd șefii serviciilor au spus că aveau documente ultrasecrete de discutat. Dalton a reușit să pună mîna pe „documentele secrete". Secretul consta în atacul generalului Henry Pownall asupra lui Churchill pentru că acționa ca un „Super Comandant-Șef"[1].

Refuzul lui Churchill de a se comporta ca un lider suprem i-a reamintit Verei că nu avea nici un rost să lupți împotriva tiraniei cu prețul propriilor tale valori. Cînd *Daily Mirror* a pledat pentru excluderea împăciuitoriștilor, Churchill a răspuns că împăciuitoriști erau pretutindeni. Doborîrea lor ar fi fost „o sarcină imposibilă pentru starea dezastruoasă în care sîntem". Churchill trebuia să-i convertească: defetiști, împăciuitorișii, progermani și toți ceilalți[2].

Și-a păstrat cumpătul cînd sir Samuel Hoare, primul viconte Templewood, lord al Sigiliului de Stat și pe moment secretar de stat în Ministerul Aviației, l-a făcut dictator. Pe 25 mai 1940, șefii de Stat-Major au luat în considerare „o anumită posibilitate", anume căderea Franței. Churchill ar fi exclamat „Dumnezeu să ne ajute!" și l-a mutat imediat pe Hoare în Spania ca ambasador.

Churchill a unit încet ceea ce el denumea „familia lui arţăgoasă”, evocînd amintiri istorice din vremea în care ţara lupta cu spatele la zid. Un tînăr preţios a luat în derîdere coaliţia de guvernare cu socialiştii a lui Churchill, iar mai tîrziu a spus: „Mi-am petrecut acea zi într-un costum albastru strălucitor de la Fifty-Shilling Tailors, ieftin şi cu un aspect senzaţional, adecvat noii guvernări”. John „Jock” Colville toastase cîndva pentru „regele de dincolo de ape”*, ducele de Windsor din Franţa, care încă negocia cu Hitler. Winston l-a făcut pe Colville secretar de stat şi, peste noapte, adept al lui Churchill[3].

Churchill l-a avertizat pe Roosevelt: „E posibil să existe o Europă complet nazificată, subjugată cu o rapiditate uimitoare, iar povara poate fi mai mult decît putem noi suporta”. Astfel de mesaje treceau prin ambasada americană şi se scurgeau către Berlin. Pe 17 mai 1940, un Prieten Comun, maiorul Jack Dermot O'Reilly, a prins în capcană un funcţionar de codare american, Tyler Gatewood Kent. Acesta transmitea copii ale mesajelor secrete căpitanului A.H.M. Ramsey, care era o rudă îndepărtată a familiei regale. Ramsey încredinţa materialul Annei Wolkoff, o rusoaică „albă” care dădea vina pe evrei pentru exilul familiei ei la Londra. Ea dădea copii ambasadei italiene, care transmitea totul prin radio la Roma, unde ele treceau pe la ambasadorul german, Hans von Mackensen, spre Berlin. „Mesajele mergeau zilnic, în mod direct, către Hitler – informaţii nepreţuite pe care el le citea cuvînt cu cuvînt”, a mărturisit spionul-şef german Walter Schellenberg la procesul lui de după război.

Într-o dimineaţă devreme, oamenii lui O'Reilly au dat buzna într-un apartament din Gloucester Place nr. 47, în centrul Londrei, l-au arestat pe Tyler Kent şi au recuperat 1.929 de documente ale ambasadei americane dintr-un dulăpior pe care era eticheta ACEST RĂZBOI ESTE UNUL AL EVREILOR.

O'Reilley o ajutase pe Vera să se pregătească pentru o misiune sub acoperire. Cunoştea contactul ei, Nadya Letteney, care lucra acum pe lîngă mătuşa evreică a Annei Wolkoff şi care examina traficul radio străin interceptat într-o aripă sigură a închisorii Wormwood Scrubs. „Cel mai secret dintre toate locurile secrete”, a spus Nadya mai tîrziu. Ea era responsabilă pentru traducătorii care trudeau în

---

* Referire la Toastul Loialităţii scoţian, în cursul căruia se trece paharul de băutură peste un pahar cu apă (n. tr.).

celulele din care fuseseră evacuați condamnații. Mătușa Annei Wolkoff era specializată în Ucraina subcarpatică. Mersese în Finlanda „la nunta fiului ei". Finlanda era invadată de Rusia. Mătușa a fugit în Norvegia, unde a cerut legației britanice o navă britanică de război care să o ajute să fugă pentru munca ei ultrasecretă. I s-a spus politicos: „Ne invadează germanii". Așa că a trecut granița în Suedia și a fost urcată într-un zbor de curierat al RAF spre Londra. Verei i s-a cerut să discute cu această femeie intrepidă. Ea ajutase evrei să fugă din Polonia, prin Lituania, spre Palestina. A fost scoasă de sub orice suspiciune. Nadya Letteney simțise că scurgerile de informații veneau de la ambasada americană[4].

Vera vedea hotărîrea de a urma procedurile democratice în vreme de război ca pe o armă, nu ca pe o slăbiciune. Cîrtița, Tyler Kent, era fiul de 29 de ani al unui diplomat american. Era funcționar în camera de coduri a ambasadei americane și considera că F.D.R. și Churchill îi trădau pe americani. În acel moment, doar 3% dintre americani doreau să intre în război, potrivit sondajelor. În ianuarie 1940, Anna Wolkoff, al cărei tată fusese amiral în marina rusă țaristă, i-a spus lui Kent că evreii îi detronaseră familia. A început nebunia. „O lovitură teribilă!" Breckinridge Long, adjunct al secretarului de stat american, a scris în jurnalul său: „Manevrele noastre diplomatice dezvăluite". Ambasadorul Kennedy i-a telefonat prudent lui Roosevelt pentru a-i spune că, dacă Statele Unite ar fi fost în stare de război, Kent ar fi fost împușcat. Pentru prima dată, F.D.R. a fost de acord cu Kennedy[5]. Dacă mesajele dintre F.D.R. și Churchill interceptate ar fi fost publicate în Statele Unite, ele ar fi putut să-l distrugă pe Roosevelt. Legile adoptate de Congres erau menite să țină America în afara disputelor europene. Churchill avea nevoie ca, la alegerile prezidențiale din 1940, Roosevelt să cîștige un al treilea mandat, ceea ce era fără precedent. Ambasadorul Kennedy „a fost pus sub supraveghere electronică", nota Randolph Churchill, fiul lui Winston. „Am ajuns la punctul în care interceptăm poteții trădători și inamici." Mai tîrziu, Randolph s-a parașutat în Iugoslavia pentru a se alătura armatelor clandestine ale lui Tito.

Kent a fost judecat ulterior la Old Bailey, în octombrie 1940. Juriului i-au trebuit 25 de minute pentru a-l găsi vinovat și a-l condamna la șapte ani. Totul s-a făcut în secret. „Prinde spionul, dar nu vorbi niciodată despre asta", a aflat Vera de la experții în contraspionaj.

Din mai pînă în iunie 1940, gherilele lui Gubby luptaseră cît de bine putuseră. „Ultima noastră luptă a fost susținută de toate avioanele de vînătoare de care RAF se putea dispensa – două biplane Gloster Gladiator”, i-a spus Verei după ce a scăpat. Era bucuroasă să-l aibă din nou ca aliat. Lucraseră într-o relație strînsă de frate și soră care se iubesc. El era un colonel de 44 de ani a cărui echipă de asalt s-a luptat cu un inamic mult superior, aruncînd în aer căi de transport. Gubbins a adus cu el norvegieni a căror muncă de agenți ai SOE avea să distrugă mai tîrziu materiale pe care oamenii de știință germani le considerau mijloace de a fabrica o bombă atomică. Gubby dovedise că metodele primitive puteau submina cea mai avansată tehnologie, iar Kermit Roosevelt i-a raportat asta pe un ton admirativ lui F.D.R.

Vera se minuna de excentricitatea engleză. Alexander Cadogan de la Ministerul de Externe scria în jurnalul lui: „Situație îngrozitoare... [Șefii noștri de Stat-Major] trăiesc pe vremea Războiului Zulușilor”. Însă ziarele încă făceau reclamă vacanțelor pe coasta de sud. *Evening Star* dedica șase din cele opt pagini ale lui curselor de cai. *Daily Mail* promova insula Wight ca „pașnică și lipsită de griji”, pînă cînd Franța a căzut și insula Wight „lipsită de griji” a rechiziționat vasele celor aflați în vacanță pentru a salva armatele aliate de la Dunkerque. În săptămîna care se termina pe 4 iunie 1940, o flotă de 861 de nave de toate formele și mărimile a traversat Canalul Mînecii pentru a smulge 224.586 de militari britanici și 112.546 de militari francezi din ghearele inamicului. „Mă simt mai fericit acum cînd nu mai avem aliați față de care trebuie să fim politicoși și pe care trebuie să-i răsfățăm”, a spus regele George al VI-lea. Vînzătorii de ziare făceau ecoul acestor noi sentimente mîzgălind pe panourile lor publicitare: ÎN SFÎRȘIT, SINGURI!

Improvizarea rapidă a pescarilor, micilor bărci și a navigatorilor amatori pentru acea armadă extraordinară părea să-i confirme Verei încrederea în improvizațiile oamenilor obișnuiți pentru operațiunile subversive. Guvernul de orientare împăciuitoristă al lui Chamberlain lăsase Franței impresia că Marea Britanie avea să se dovedească perfidă în război. Rodolphe Lemoine, care jucase un rol crucial în povestea Enigmei, dispăruse furios înapoi în Franța, sărind pe mal dintr-o navă de salvare a Royal Navy în timp ce căpitanul foarte tînăr îl numise un alt dezertor francez. Vera își făcea griji că Lemoine, născut în Germania, putea să-i predea pe spărgătorii de coduri

polonezi aflați încă în Franța, dar el avea să reapară cînd lucrurile mergeau rău, dovedindu-și loialitatea față de ea.

Într-un lagăr de prizonieri din Franța, vechiul prieten al Verei, contele de Cardigan, a scris în jurnalul său că gardienii lui germani se lăudau că îi împinseseră pe britanici în mare. El își amintea o caricatură a revistei *Punch* din războiul din 1914-1918: „Sultanul turc se lăuda în fața kaiserului german că britanicii de la Gallipoli fuseseră împinși în mare. Kaiserul a răspuns: «Neghiobule! Acolo sînt în elementul lor!»".

Churchill a propus „o gherilă gigantică, trupe de hărțuire instruite special, care să creeze un regim de teroare pe aceste țărmuri [deținute de inamic], la început printr-o strategie de tipul «măcelărește și dispari», ofensivă viguroasă, intrepidă și neîncetată împotriva întregii linii de coastă ocupată de germani"[6].

Dar cînd Franța a cerut pacea, la Whitehall s-a așternut o tăcere pe care Vera i-a descris-o lui Bill Stephenson drept „sinistră". El a remarcat că „oameni foarte influenți de la Whitehall spun că doar ura lui Churchill față de Hitler ne oprește să facem pace cu Germania". Pentru a contracara acest lucru, Stephenson s-a mutat la New York, pentru a forma o organizație care să consolideze regimul de teroare al lui Churchill din acea bază neutră. Churchill a scos prezența contagioasă a lordului Halifax din Whitehall și a parcat „Vulpea Sfîntă" la Washington, ca ambasador. Churchill îi folosea în mod optim pe cei mai răi împăciuitoriști.

„Aduceți de partea noastră Statele Unite, nu mă interesează cum", cerea Churchill. Cea mai scurtă cale era prin demonstrarea valorii SOE. Pe 18 iunie, Churchill a spus într-o emisiune către americani: „Dacă Hitler cîștigă și noi cădem, atunci întreaga lume, inclusiv Statele Unite, inclusiv tot ceea ce știm și prețuim noi, se va scufunda în abisul unui Nou Ev Mediu, mai sinistru și mai lung din cauza științei luminate pervertite".

Aceasta era o trimitere la cercetările secrete germane pentru o bombă atomică, utilizînd apa grea disponibilă doar în Norvegia. Serviciul secret francez a destăinuit existența unui stoc de 185 de kilograme, în 26 de butoaie. Colonelul Louis Rivet, care era în Anglia pentru a conduce armatele secrete franceze, a spus că avea nevoie de un loc în care să ascundă butoaiele. Vera a căutat un spațiu la Wormwood Scrubs, dar vechea închisoare începuse să

geamă de agenţii secrete. Singurul loc de depozitare complet sigur, a spus Vera, era sub tron.

Își amintea remarca obraznică: „Cel mai sigur loc pentru păstrarea unui secret e sub fundul maiestății sale”, rostită de un anume dr. Whynant din Grupul Limbilor Rare de la Wormwood Scrubs, care se ocupa cu corespondența interceptată și care provenea din vechea breaslă a curatorilor British Museum.

— Ce a vrut să spună dr. Whynant? l-a întrebat Vera pe Tony Samuel, evreul bancher care se întîlnise cu ea ca ofițer al corpului de spionaj al armatei ce studia sabotarea aprovizionării Germaniei din România.

— Castelul Windsor! a răspuns el.

Și, într-adevăr, Castelul Windsor a fost depozitarul întregului stoc de apă grea al lumii, utilizat ulterior de Tube Alloys, numele de acoperire al cercetării nucleare britanice, și împărţit cu SUA pentru a produce prima bombă atomică.

Pe 16 iulie 1940, Hitler a ordonat invadarea Marii Britanii. Dr. Dalton a fost declarat răspunzător în fața Parlamentului pentru Special Oprations Executive. Vera încă purta casca de tablă, masca de gaze și banderola de supraveghetor voluntar în timp ce forma „gherila gigantică” în Franța. Adversarul lui Churchill, Neville Chamberlain, a conceput statutul SOE, ca lord președinte al Consiliului din Cabinetul de Război. Vechea Umbrelă voise pace. Groaznicele bombardamente germane au făcut în așa fel încît el să nu capituleze. Cu lacrimi în ochi, Chamberlain a dat SOE binecuvîntarea sa și a murit la puțin timp după aceea.

16

Buzele unei femei stranii

Falsul avocat multimilionar de pe Wall Street William J. Donovan stătea într-un Humber decapotabil cu două locuri din 1924, cu semnul fabricantului încastrat în treptele laterale și accelerația pe volanul din lemn, alături o tînără drăguță, ofițer de aviație din Women's Auxiliary Air Force, care îl ducea prin zona rurală engleză în prima lui misiune secretă pe timp de război. Fusese purtat prin Londra în limuzine elegante. Îi făcuse o vizită regelui George al VI-lea, care bîlbîise un bun-venit binevoitor, se întîlnise cu acei dandy care constituiau paravanul serviciilor secrete de informații și ascultase comandanți energici vorbind despre zdrobirea nemților. Se simțea mai confortabil în rabla lui camuflată în kaki, hurducăindu-se pe străduțe înguste și șerpuitoare în timpul uneia dintre lacunele neoficiale din agenda lui oficială.

Incursiunile lui secrete aveau loc sub un cer care nu fusese nicicînd mai albastru, o vreme perfectă pentru șirurile de bombardiere germane care pulverizau orașe. Șoferița lui tînără și drăguță spunea că în luptele aeriene de deasupra era implicată o versiune a unui avion de vînătoare utilizat în războiul din 1914-1918: Boulton Paul Defiant. Din descrierea ei, Donovan se întreba dacă nu cumva e și ea pilot.

— Singurul tun al Defiant-ului e în spatele carlingii. Poți ataca un bombardier inamic doar după ce l-ai depășit deja pe nemernic.

Donovan era fascinat de Vera Atkins, în uniforma ei subțire bleu ciel, și de lumea ei interlopă de amatori neîngrijiți, cu pantaloni lăbărțați, păr răvășit și neplătiți sau plătiți prea puțin, care se jucau cu țevi de bicicletă din metal pe post de pușți, balegi de cal false care ascundeau explozibili sau tuburi cablate mari de radio dintr-o mașină de decodat colosală, ascunsă în cel mai hidos conac în stil

victorian din zona rurală. Obținea o altă imagine față de cea pe care și-o formase în timpul cinelor splendide din ceea ce mai rămăsese din cele mai elegante restaurante ale Londrei. Donovan era mai încurajat de această scenă dezordonată decît de oamenii înfumurați ai unui Imperiu Britanic în ruine, pe care el îl detesta. Și îi plăcea absența oricăror aiureli din partea acestei însoțitoare care vorbea pe față.

Pe 14 iulie 1940, într-o duminică, William Joseph Donovan, W.J.D., a părăsit New York-ul la bordul *Lisbon Clipper*, un hidroavion panamerican cu destinația Regatul Unit, *via* Portugalia. Președintele Roosevelt așteptase pînă cînd statutul SOE fusese semnat de fostul premier Chamberlain. Manifestarea unității britanice era importantă, chiar dacă rolul lui Chamberlain în crearea statutului a fost ținut secret.

Vera exploatase un filon bogat de resurse umane: piloți bine pregătiți fugiți din Europa. Erau mai mulți piloți ai RAF doborîți decît în aer. Un prieten cu o funcție înaltă în Ministerul Aviației a descris un moment din cabinet, din timpul Bătăliei Angliei: „Șeful Comandamentului de Luptă al RAF, Hugh Dowding, părea că o să-l lovească pe Winston. Dar tot ce a făcut a fost să îi înmîneze un grafic. În zece zile, comandamentul de luptă avea să fie șters de pe fața pămîntului".

Liderul de escadrilă Bill Simpson, doborît deasupra Franței, a devenit unul dintre oamenii de bază ai Verei. Fermierii francezi îi înveliseră trupul ars rău în cearșafuri din creștet pînă în călcîie, lăsînd viermii să consume carnea moartă. În ciuda unor cicatrice faciale oribile, a nasului și urechilor lipsă, a ochilor bulbucați din cauza pierderii pleoapelor și a pielii, a mîinilor zbîrcite și îndoite ca niște gheare de pasăre, a fugit în Anglia, unde a găsit-o pe Vera. Soția lui, neputînd suporta să-l vadă așa, îl părăsise. Nu exista nici o modalitate de a ascunde rănile lui îngrozitoare și, în loc să se întoarcă în Franța ca agent, cum voise el, a devenit vînător de talente. A găsit-o pe Virginia Hall, care l-a înlocuit pe Tyler Kent la ambasada americană. Virginia a devenit o legendă a SOE. Deghizată o vreme în corespondentă de presă la Vichy, în Franța, a condus o armată de gherilă, nestînjenită de Cuthbert, numele pe care îl dăduse protezei de lemn care îi înlocuia o gambă lipsă.

Astfel de recruți erau cetățeni cu frica legii, pînă cînd un dușman barbar a scos la lumină dorința lor de haos: „Viclenie și trădare,

bomba, pumnalul, o abordare originală și sinistră care îl derutează pe inamic". Cuvintele erau ale lui Churchill. „Există multe tipuri de manevre în război, și doar unele dintre ele au loc pe cîmpul de luptă."[1] Pe 8 iulie 1940, Churchill i-a spus lordului Beaverbrook: „Nu avem nici o armată continentală care să poată depăși puterea militară germană." Singura cale sigură către victorie era de „a da foc Europei"[2].

În timp ce se plimba cu Elder Wills prin Hyde Park, Vera i-a spus: „Femeile sînt cele mai bune pentru astfel de operațiuni clandestine". Cei doi au ajuns în fața palatului mic de cărămidă din Kensington, care sclipea în strălucirea palidă a soarelui de după-amiază, în timp ce ploua ușor. Părea că nimic nu se schimbase și că în orice clipă aveau să apară trăsuri trase de cai. În schimb, pe una dintre laturile palatului erau parcate taxiuri. Mașinile negre, ca niște cutii, puteau să întoarcă imediat pe străzile în flăcări, iar acum mergeau în urma pompelor de apă. Pajiștile palatului erau transformate în grădini de legume. Două prințese mici, una fiind viitoarea regină Elisabeta a II-a, erau în uniforme Brownie și Girl Guide* și studiau motorul unui camion militar.

J. Elder Wills, un veteran al RAF din Primul Război Mondial, lucra împreună cu producători, scenariști și regizori ai BBC și era scenograf la Theatre Royal, Drury Lane din Londra. Inventa gadget-uri de spionaj; atelierele lui se extindeau, unele în locuri prestigioase precum Muzeul de Istorie Naturală, altele în crîșme precum restaurantul de la șosea Thatched Barn. În 1940, Wills a fost cu British Expeditionary Force în Franța, cînd aceasta a capitulat. A fugit prin Dunkerque și încă șchiopăta din cauza rănilor. Ceea ce Vera numea „afurisenia" lui era semnalat în filmele lui de dinaintea războiului, inclusiv în *Song of Freedom*, împreună cu Paul Robeson. Acum punea în scenă înșelăciuni letale. A fost de acord cu potrivirea femeilor pentru operațiunile subversive.

— Discriminarea pe motiv de sex și clasele dezbină această țară, a continuat ea. Ea stînjenește utilizarea deplină a claselor muncitoare.

El a privit-o din profil.

— Churchill le-a dat muncitorilor o voce în cabinet. Dar nu i-a plăcut niciodată cu adevărat de Hugh Dalton.

---

* Două tipuri de grupe pentru fete ale organizațiilor de cercetași din Marea Britanie (n. tr.).

— De ce?

— Winnie îl vede ca pe un socialist care și-a trădat originile de clasă superioară.

— Winston s-a răzgîndit, a spus Vera. Așa cum s-a răzgîndit și în privința femeilor-asasin.

Apoi a devenit apatică.

„Vera nu a dezvăluit niciodată mai multe despre cît de sus urcase într-o lume condusă de bărbați", a spus Elder Wills mai tîrziu. Nu a aflat decît mult mai tîrziu cine se folosise de talentele lui teatrale pentru a produce machete de aeroporturi și baze militare pentru înșelarea inamicului.

Orice ar fi putut să spună despre felul în care îl tolerează Churchill pe Hugh Dalton în prezent, Vera știa că ceilalți încă îi poartă pică. Cît a fost ministru de Externe, lordul Halifax s-a prefăcut că Dalton nu exista ca ministru al Războiului Economic, cu puterea reală de a superviza operațiuni secrete. În schimb, Halifax impusese criterii comice pentru angajarea spionilor: „Dacă este obligat să recruteze agenți secreți locali, reprezentantul maiestății sale va consulta lista următoare care stabilește chestiunile ce pot fi discutate cu autoritățile țării respective [...] și activitățile care nu pot fi discutate oficial de o unitate mai mult sau mai puțin legitimă pentru producerea de arme neobișnuite și respectabile, gentlemanii în cauză fiind cu toții în uniformă și, prin urmare, nu vor fi confundați cu sabotorii". Halifax insistase că Fondul Secret nu putea acoperi costurile „unei unități de capă și spadă".

Ceea ce făcea ca Vera să fie o femeie „amară ca pelinul" nu erau aceste nebunii din trecut, ci vestea că Stringbag dispăruse pe mare. Ea îi învinovățea pe ofițerii superiori din serviciile de informații pentru că ignoraseră avertismentele unui analist de 21 de ani de la Bletchley, Harry Hinsley, care trimitea în mod regulat informații către Operational Intelligence Centre al Amiralității (OIC) din citadela de lîngă Trafalgar Square. Accentele lui imateriale de clasă inferioară erau ignorate de ofițerii conformiști ai marinei. În timpul campaniei militare din Norvegia, Hinsley a dedus că navele de război germane ieșeau din Marea Baltică în Marea Nordului din interceptările instrucțiunilor radio ale inamicului, care erau repetate pe alte frecvențe, care nu mai fuseseră folosite. Citadela nu a trimis concluziile lui mai departe, către navele de război de pe mare. Crucișătoarele germane de linie *Gneisenau* și *Scharnhorst* au ambuscat

portavionul britanic *Glorious* în seara de 8 iunie și l-au scufundat rapid. Nu a fost timp nici măcar pentru a-și lansa avioanele.

Nefiind înregistrată ca rudă apropiată, Vera a aflat puține detalii, pînă cînd Ian Fleming a transmis în sfîrșit vestea că Stringbag era dispărut. Hinsley fusese ignorat „fiindcă era un copil mucos care își baza intuițiile pe transmisiuni interceptate într-o colibă de la țară". Dar capacitatea lui rară de a ajunge la concluzii precise din fragmente de detalii era împărtășită de Churchill, care l-a introdus pe Hinsley în cercul său intim. Mitocanul de la țară a devenit un guru de rang înalt în serviciile de informații.

Vera a primit și alte vești proaste. Vincent Doblin, geniul în matematică german care se înrolase în armata franceză în loc să lucreze la coduri, rămăsese la postul său de la Linia Maginot, pentru a întîrzia avansarea trupelor germane și pentru a acoperi retragerea camarazilor săi. Refugiatul evreu care ar fi putut contribui la soluționarea Enigmei s-a împușcat cu ultimul său glonț, ca să nu riște să fie capturat ca evreu dispensabil.

Vera a început să fumeze Passing Cloud țigară de la țigară. Cîteva păhărele sănătoase de whisky ajutau și ele. Se confrunta cu probleme precum cele întîmpinate de Gubby, care trebuia să formeze o gherilă de rezistență internă în fața potențialilor invadatori. „Aveam un cec în alb, dar avea banca bani să-l onoreze?", a spus el mai tîrziu. „Aveam probabil șase săptămîni înainte ca forțele germane să poată lansa o invazie totală."

Și Vera avea un cec în alb, dar puțini bani vizibili. Stephenson, care îl cunoștea pe Bill Donovan încă din războiul din 1914-1918 și care avea încredere în el, în ciuda dorinței lui de a vedea Imperiul Britanic demolat, a transmis către SOE, sub conducerea Verei, următoarea sarcină: obțineți ajutorul secret din partea SUA. Ea trebuia să-i arate lui Donovan tot ce era legat de SOE. Dar ce era de arătat? Totul părea construit în grabă, cu excepția vechiului Arsenal Regal din Woolwich, cunoscut drept Magazinul. Acesta producea creioane-detonatoare cu ceas și explozibil moale și galben pe care un sabotor îl putea arunca în foc sau îl putea detona cu o pușcă. Nu se întîmpla nimic dacă acesta nu era detonat corect. Tommy Davies luase platină de mare valoare de sub nasurile germanilor în timpul fugii din Franța, iar aceasta genera unele fonduri. În Bletchley și în jurul lui, unii studenți primeau salarii derizorii în timp ce trudeau la codurile germane.

Vera a simțit că aceste metode sărăcăcioase l-au impresionat pe Donovan mai mult decît aristocrații de la Whitehall care încercaseră să-l lingușească în timp ce vinul curgea la cine private. Cariera lui juridică îl învățase arta de care dădeau dovadă escrocii. Marea Britanie era într-o stare dezastruoasă din cauza unor lideri precum lordul Halifax, care în iulie 1938 încă îi spunea aghiotantului lui Hitler, Fritz Wiedemann, că ministrul de Externe „ar dori să-l vadă pe Führer intrînd în Londra alături de rege, în mijlocul poporului englez care ovaționează”[3].

17

Sabotaj și așa mai departe

Vera a fost informată despre sarcina specială a SOE de către Bill Stephenson, între cele două vizite secrete în Statele Unite ale lui, prima în martie-aprilie 1949, cînd se identifica drept director de companie care reprezenta Ministerul britanic al Aprovizionării și făcea din nou echipă cu William J. Donovan, care pleda pentru un serviciu de informații coordonat în timpul întîlnilor din apartamentul din Manhattan cunoscut drept Camera. În a doua lui vizită, Stephenson se identifica drept funcționar public britanic. Stilul lui canadian nonșalant îi dezarma pe acei americani descriși de șiretul industriaș scoțian sir Harold Mitchell drept „extrem de ostili Marii Britanii". Mitchell se grăbea spre casă prin Statele Unite, pentru a deveni ofițer de legătură cu forțele armate poloneze din Anglia. Toate țările ocupate aveau acum guverne în exil, împreună cu propriile misiuni militare la Londra, un peisaj monoton, dar mai puțin încrezut decît Parisul.

Vera trebuia să-l cucerească pe Donovan, curtat și de Stewart Menzies, a cărui confirmare în postul de C, șef al SIS, fusese contestată fără succes de Churchill. Stephenson, străin și colonial, era privit de sus de Menzies și de clasa acestuia. Vera spera ca ei să-și ascundă dezgustul față de Donovan, adversarul catolic irlandez al imperialismului britanic[1].

Vera îi dezvăluia lui Donovan lumea ascunsă a SOE, în timp ce SIS și susținătorii lui politici pledau împotriva planurilor SOE de a instiga la revolte de masă. Steve Mackenzie de la SIS își amintea că fusese avertizat „să se ferească de Stephenson" în timpul unei misiuni în Statele Unite din timpul războiului. Metodele clandestine ale omului alb îi puteau inspira pe imitatorii negri, cafenii și galbeni din Arabia, Africa și Asia. Această frică a fost evidentă atunci cînd

sir Douglas Dodds-Parker de la SOE, care conducea operațiunile secrete de război din Africa de Nord, a trebuit să abandoneze un turneu postbelic de conferințe din Africa de Sud deoarece guvernul alb de la acel moment se temea că africanii negri vor adopta metodele SOE. Dodds-Parker intenționa să discute modul în care agenții africani negri ai SOE din Etiopia îi înfrînseseră pe italienii albi[2].

Vera a memorat schița concisă făcută de Stephenson lui Donovan: „Născut în Buffalo, N.Y.; trebuia să urmeze calea preoției; a luptat în Mexic în cavaleria americană; a comandat Batalionul 1 din Regimentul 69 Infanterie, „Irlandezii Luptători", în războiul din 1914-1918; a primit o Medalie de Onoare a Congresului și porecla Sălbaticul Bill; vrea ca America să conducă lumea, nu să se retragă în izolaționism. Roosevelt îl trimite în prima «misiune secretă specială» pentru a evalua hotărîrea britanicilor"[3].

Opoziția recunoscută a lui Donovan față de politicile interne ale lui F.D.R. făcea puțin probabil ca el să atragă atenția spionilor germani care monitorizau zborurile Pan-Am. În orice caz, Hitler voia ca spionii lui să se concentreze asupra ducelui de Windsor, care tremura în Lisabona neutră în fața promisiunilor de a fi readus pe tron în cazul în care colabora. Donovan a trecut prin Lisabona neobservat, iar în Londra se sustrăgea pe furiș, la intervale regulate, de la agenda lui oficială. Nu a spus nimic despre ceea ce căuta, și nici de ce era acolo de fapt. Exista o înțelegere nerostită între el și Vera. Lui îi plăcea frumusețea ei de oțel, părul negru, lung și sclipitor, prins într-un coc, ochii ei întunecați și inteligenți care îl priveau de sub casca RAF. Uniforma albastră subțire dezvăluia o siluetă atletică. Era amuzat de faptul că ea trebuia să-l poarte într-o serie de mașini vechi, inclusiv Humber-ul cu nas cîrn, despre care ea spunea: „E la fel de bătrîn ca mine". Avea 32 de ani, dar părea mai tînără.

Donovan a văzut o zonă rurală care se bucura de o vreme însorită rar întîlnită acolo. Avioanele de vînătoare ale RAF, depășite numeric, mîzgăleau dîre albe ca de cretă pe cerul albastru. Împotriva inamicului erau trimise unele avioane ciudate. Cînd Vera a vorbit despre ele, umorul ei reținut i-a amintit lui Donovan de alții care dăduseră piept cu moartea păstrînd o atitudine hazlie. Cînd erau pierduți camarazi, piloții RAF se strîngeau în jurul pianului, dădeau pe gît cîteva beri și cîntau:

Deci ridicați paharele cît mai sus,
Să cîntăm în această a plîngerii vale,
Să bem pentru cei care s-au dus,
Și pentru cei ce urmează pe a lor cale.

Donovan a presupus că evitarea politicoasă a chestiunilor personale de către Vera ascundea o furie aprinsă. Națiunea nu era deplin mobilizată. Nu existau suficiente uniforme și nici arme ca să ajungă pentru toată lumea. Însă ținutul era la fel de calm la suprafață ca atunci cînd Drake jucase bowling pe iarbă în timp ce aștepta armada spaniolă. Ofițerul de aviație Atkins afișa o față fericită la marginea prăpastiei. Necunoscîndu-i originile, Donovan a presupus că englezii nu sînt atît de înțepați pe cît crezuse el.

Vera l-a tratat ca parte a ceea ce Stephenson numea „o conspirație a patrioților" din Camera lui Astor, numită după Vincent Astor, o alegere mai nimerită pentru această cooperare secretă datorită legăturilor lui engleze de familie. După deliberările inițiale din 1927, micul apartament din 62nd Street a devenit Camera. Informațiile erau culese și comparate de la aventurieri bogați: bancherul Winthrop Aldrich, David K.E. Bruce, ulterior ofițer de legătură cu SOE, editorul Nelson Doubleday și Astor însuși, care știa cum să depisteze complotiști externi prin intermediul conturilor bancare. „Toți spionii au nevoie de bani", i-a spus el lui F.D.R. la inaugurarea prezidențială a acestuia din 1933. La mijlocul anilor 1940, F.D.R. îi uimea pe apropiații lui, cum ar fi secretarul Trezoreriei, Henry Morgenthau, cu propuneri precum aruncarea în aer a unor puțuri petroliere și punerea unui embargo asupra Europei pe mare, „lăsînd un mic canal deschis direct către Anglia". Astfel de planuri, își amintea Morgenthau în jurnalul lui, „mă lăsau cu gura căscată"[4].

Roosevelt a aprobat tacit crearea unei agenții secrete coordonate la New York de către Stephenson, dar voia ca un om de-al lui să cerceteze SOE, nu un anglofil notoriu. Donovan era un critic al Preferinței Imperiale*, care stînjenea comerțul dintre SUA și coloniile britanice. Precauția politică a lui F.D.R. nu era înțeleasă întotdeauna. „Ajutorul american nu este posibil", a scris Churchill deznădăjduit în ziua anterioară de Crăciun. „Roosevelt e cel mai bun prieten al nostru,

* Sistem de tarife vamale fixe sau nule între dominioanele și coloniile Imperiului Britanic (n. tr.).

dar presupun că vrea să fie reales, iar izolaționismul SUA este biletul cîștigător." F.D.R. a numit un om considerat antibritanic „pentru a descoperi dacă merităm să fim sprijiniți", își amintea în memoriile lui spionul-șef al lui Ian Fleming, amiralul John Godfrey. Cei mai mari izolaționiști americani nu l-ar fi putut bănui pe Donovan că îi favorizează pe britanici.

Donovan bănuia că SOE va avea nevoie de ani de zile pentru a fi într-o stare de funcționare adecvată, mai ales cu opoziția din partea Whitehall. „Amînarea este ultima armă din arsenalul birocratic", observa el din propria experiență cu războaiele interdepartamentale. Churchill era pe jumătate american. Poate că asta explica minunile obținute prin improvizație dezvăluite de Vera. Ea lua inițiative care depășeau autoritatea ei aparent de nivel scăzut. Donovan se întreba dacă numele Vera Atkins era o acoperire, era o practică răspîndită.

Vera l-a dus cu mașina pe o rută urmată cu cîteva luni mai devreme de trei autobuze încărcate cu grupul de vînători al căpitanului Ridley, care era paravanul pentru Government Code and Cipher School (GCCS). Numele i s-a părut foarte comic lui Donovan. Ruta trecea pe la Marble Arch și apoi aproximativ 75 de kilometri spre nord, de-a lungul unui vechi drum roman cunoscut drept Watling Street, prin sate din Great și Little Brickhill, cotind la stînga la Fenny Stratford, apoi drept pe Bletchley Road. El mai fusese acolo. Acum ea voia să simtă autenticitatea celei mai mari operațiuni clandestine a țării, ai cărei participanți erau oameni obișnuiți, lipsiți de pretenții. Vera a oprit pentru un prînz de bistro la Shoulder of Mutton din Old Bletchley și a fost amuzată de reacția lui față de tinerii în sacouri de tweed peticite și de fetele care păreau în cea mai mare parte suficient de tinere ca să meargă la școli pentru domnișoare. Au mers mai departe, printr-o amestecătură extraordinară de grajduri și cocioabe în care lucrau spărgătorii de coduri. Donovan nu se aștepta să vadă tineri în afara orelor de serviciu, cu pantaloni gri de flanel, care jucau cricket lîngă un lac mîlos peste care trona conacul numit BP, de la Bletchley Park. BP era amplasat strategic la intersecția căilor ferate care mergeau spre nord, sud, est și vest, fiind ușor accesibil cu trenul pentru cercetătorii lui de la Oxford și de la Cambridge, mulți dintre ei sfrijiți și cu părul lung, tîrșîindu-și picioarele prin porțile hambarelor de la BP. Clădiri vechi fuseseră transformate și alei noroioase au fost pavate de un anumit domn Faulkner, care a apărut în costum complet de vînătoare,

pregătit să plece călare în cadrul Whaddon Chase Hunt. Dl Faulkner fusese instruit să ducă cu el în mormînt secretele pe care le știa. Dezvolta o proprietate neprețuită: centrul ei avea să devină cunoscut drept ULTRA.

Lui Donovan i-a fost încredințată supravegherea muncii care se concentra tot mai mult pe Enigma. Era clar că era nevoie de capacitatea industrială americană. Nici măcar mașini elementare precum telexurile, care transmit cantități mult mai mari de text, la mare viteză, între stațiile radio periferice și analiști, nu puteau fi obținute în cantități suficiente. Pentru început, GCCS și o rețea de departamente secrete aveau nevoie de patru mașini Hellschreiber de șapte și douăsprezece linii din America. Pericolul pentru transportul naval creștea sau scădea în funcție de cît de repede descifra Bletchley ordinele către submarinele germane. Pe 26 aprilie 1940, de exemplu, fusese luat în vizor un trauler german pentru a putea fi capturate documente Enigma la zi. O perioadă prelungită în care nu puteau fi citite semnalele submarinelor germane putea fi dezastruoasă. Submarinele U-boot erau construite și lansate mai rapid decît puteau britanicii să le scufunde. Torpilele submarinelor germane au provocat o scădere aproape fatală a aprovizionării Regatului Unit.

Vera i-a arătat lui Donovan contrastul față de extravaganțele țării lui, care era mult mai avansată în gestionarea eficientă a liniilor de producție. Cei de la BP, ascunși în barăci din lemn cu perdele groase de camuflaj, își făceau calculele cu capete de creioane și rătăceau peste tot, aparent în dezordine. Ian Fleming a conceput un plan de capturare a unui vas de salvare german cu încă o Enigma navală la bord. Un bombardier german, obligat să aterizeze forțat controlat pe un cîmp englezesc, a fost refăcut pentru zbor cu un echipaj de experți britanici în operațiuni subversive deghizați în uniforme de aviație germane. Comandoul trebuia să aterizeze forțat în Canalul Mînecii. Cînd un vas german de recuperare pe mare sosea, agenții trebuiau să urce la bord, să ia tot ceea ce găseau despre ultima Enigma, să-i omoare pe salvatorii germani și să se asigure că Berlinul nu își va da seama ce s-a întîmplat. Numele de cod pe care l-a dat Ian pentru această operațiune era Ruthless. Vera se temea că pînă și cineva poreclit Sălbaticul Bill putea să vadă Ruthless drept creația unor nebuni. L-a redirecționat pe Donovan departe de Ian Fleming, spre Colin McVean Gubbins, care era mai reținut.

Gubby a răspuns calm întrebărilor despre misiunea MM-4 în Polonia, știind că lui Donovan putea să i se ceară să lucreze pentru SOE în străinătate, sub acoperirea neutralității americane. Gubby a glumit că învățase de la verii irlandezi ai lui Donovan să poarte războiul de gherilă. Această neutralitate a devenit mai puțin importantă după Pactul Anti-Comintern al lui Hitler cu Japonia. Americanii erau înclinați să vadă pactul ca pe un bastion împotriva comunismului. Gubby a fost fericit să afle că Donovan considera că el prevestea un război global împotriva Aliaților.

Vera dispunea de puteri hipnotice de persuasiune. Ele nu erau necesare în cazul lui Donovan. Cu o zi înaintea plecării sale, Cadogan, acum consilierul șef al lui Churchill, a notat rece: „O luptă aeriană destul de bună deasupra Dover-ului. C are știri că urmează o invazie. Sper să fie așa".

Această atitudine sfidătoare a întărit susținerea lui Donovan pentru colaborarea cu SOE, atunci cînd s-a întîlnit cu președintele Roosevelt în zona rurală din New England, pe 10 august 1940. Zburase înapoi spre New York cu un hidroavion Sunderland britanic camuflat. SOE părea un model pentru viitoarea coordonare a marinei și a trupelor de uscat americane, care își apărau în mod absurd secretele proprii și trimiteau pe rînd – o zi marina, o zi trupele de uscat – decriptări ale semnalelor radio interceptate. Churchill decretase: „Toate rapoartele Serviciului Secret despre operațiunile din Franța sau din alte țări captive trebuie arătate maiorului [Desmond] Morton. [El] trebuie să vadă totul și să-mi transmită mie documente autentice, în forma lor originală"[5].

Donovan a discutat cu F.D.R. despre includerea de mesaje în cod deschis către agenți în emisiuni obișnuite ale BBC. Vera sugerase o utilizare similară a posturilor pe unde scurte ale FBI și a emițătoarelor comerciale. De exemplu, postul de radio WRUL al Științei Creștine emitea pînă în Orientul Mijlociu și Balcani, regiuni în care ar fi putut în curînd să fie nevoie de agenți ai Aliaților. Americanii de origine externă, născuți în Europa, cu abilități lingvistice și de alt tip, puteau să se instruiască în metodele SOE la granița americano-canadiană, la o bază spre care recruții ar fi călătorit nestingheriți din Statele Unite neutre spre Canada aflată în război. F.D.R. a aprobat în tăcere aceste propuneri și altele, cu condiția ca ele să nu-i provoace complicații politice.

În timpului ultimei săptămîni a delegaţiei lui Donovan în Marea Britanie, „Sabotaj şi aşa mai departe" descria planul Cabinetului de Război să încerce să se descotorosească de Hugh Dalton ca ministru al Războiului Economic. Vera evitase să-i menţioneze ceva lui Donovan despre această manevră pentru a aduce SOE sub influenţa Brigăzii Cailor Bine Crescuţi: acesta ar fi putut să-şi piardă încrederea în viitorul SOE. Pînă şi Cadogan a fost înfuriat de acest joc. „Asta e treabă de mîntuială", consemna în jurnalul său. „Trebuie să găsim pe cineva care să preia controlul Sabotaj & Co. şi să-l facă să meargă."

Dalton, poreclit Doctor Dynamo pentru hotărîrea lui extrem de energică de a-i înarma pe muncitorii europeni pentru revolte în masă, reaprindea temerile faţă de „revoluţiile bolşevice". El voia ca Vera să „preia controlul" asupra sabotajului şi a altor modalităţi ingenioase de a crea haos. Ea nu trebuia să-şi facă cunoscută poziţia prin epoleţi de rang înalt şi titluri impresionante. Nu i se cerea să se consulte cu Churchill şi să defileze pe coridoarele puterii, cum făceau mulţi dintre cei care îşi făceau iluzii în privinţa propriei importanţe. Ocupîndu-se de Donovan, ea a reuşit, prin forţa tăcută a personalităţii ei, să facă lucurile să funcţioneze.

18

Anul Singuratic

Doar Vera putea să-i ofere lui Donovan o imagine de ansamblu asupra creșterii rapide, dar aparent haotice a SOE la momentul cînd el s-a întors la Londra, în decembrie 1940. El aflase mai multe despre ea: că îi plăceau mărcile renumite de țigări și de alcool, că aura ei de englezoaică bine-crescută din clasa superioară nu însemna că provenea dintr-o familie distinsă, că putea fugi peste granițe ostile, că îi fermeca pe șefii serviciilor străine, că trecuse în forță peste o capcană de la frontiera României pronaziste, că alcătuia un registru al potențialilor agenți, verificîndu-i personal pe fiecare dintre ei chiar și după ce fuseseră interogați de recrutori.

„Nici o femeie din istoria spionajului nu a exercitat o astfel de putere", își amintea Stephenson că îi spusese lui Donovan înainte să călătorească împreună din New York în Anglia, în timpul tristelor sărbători de iarnă. Era mijlocul a ceea ce ulterior a fost numit Anul Singuratic de către insularii care simțeau că fuseseră izolați de inamic. Stephenson era ocupat cu planuri operaționale pentru a submina inamicul în emisfera vestică și era de asemenea îngrijorat de reținerea străinilor din țările inamice în Marea Britanie. Ar fi fost un dezastru dacă Vera era luată împreună cu evreii refugiați, pentru a fi transportată în centre de detenție din Canada. Chiar și dacă SOE negocia cu oamenii potriviți, el încă avea inamici puternici în țară.

— Fă-i documente ca secretară permanentă a ta, a glumit Ian Fleming.

Stephenson s-a întrebat mai tîrziu dacă acesta a fost momentul în care Fleming l-a inventat pe James Bond și pe secretara sa Moneypenny. Numele de cod al lui Bond, 007, era folosit de serviciile britanice pentru a indica codul diplomatic german în războiul din 1914-1918.

„Vera păstra o poziție discretă și evita atenția oficialilor care îi adunau pe străini", își amintea Mary Stephenson. Mary se mutase la New York, iar Vera îi ducea dorul. Scrisorile Verei erau livrate personal de recruți trimiși să lucreze pentru Bill, a cărui identitate telegrafică era acum Intrepid.

Donovan i-a înmînat lui Roosevelt o lucrare intitulată „Modul în care guvernul britanic culege informații". F.D.R., ales în mod salvator pentru un al treilea mandat, a aprobat revenirea neoficială a lui Donovan pentru a inspecta progresul SOE.

Vera lărgise spectrul SOE. Eliberați de lustruirea uniformei, oameni de știință și lucrători talentați trudeau sîrguincios în barăci, ocoluri, grajduri, case de țară și biserici transformate în grabă. Își spuneau unul altuia „amice" și improvizau pistoale fără pat, asemănătoare Welrod-urilor, șobolani și balegi explozive, urme de pași pentru diversiuni și acte de identitate false. Domenii precum Beaulieu, casa familiei lordului Montagu, au devenit baze pentru instruirea în munca de teren. SOE, spunea Donovan, însemna Case Impunătoare din Anglia*.

Donovan avea 57 de ani și o constituție masivă. Stephenson, de 44 de ani, încă arăta precum boxerul de categoria cocoș care fusese cîndva. Susținerea lor pentru Vera îi înfuria pe dușmanii SOE de la Whitehall. Ministerul Aviației refuzase deja „să furnizeze avioane pentru asasini". Vera a trebuit să explice că agenții erau parașutați în spatele liniilor pentru a organiza rezistențele, nu pentru a elimina lideri naziști.

Vera putea să-i arate acum lui Donovan o rețea în expansiune de baze secrete în care potențialii agenți erau supuși la instrucții fizice epuizante. L-a dus la domeniul scoțian al lui sir Harold Mitchell, al cărui castel de familie îl găzduia pe președintele polonez în exil, Władysław Raczkiewicz, și pe generalul Władysław Sikorski, ai cărui soldați se antrenau acolo pentru operațiuni subversive în Polonia ocupată de germani. Mitchell, înrolat acum în forțele armate, deținea mine de cărbuni, vapoare și căi ferate. O cale ferată trecea în mod convenabil pe lîngă terenurile de antrenament.

Donovan a urmărit o scenă foarte tensionată. O fată legată la ochi, Rolande Colas, care mai tîrziu avea să fie comemorată de Forțele Speciale americane de la Fort Bragg, era legată de șinele de

* Stately 'Omes of England (engl. – n. tr.).

cale ferată. Se întorsese dintr-o scurtă misiune în Franța și făcea o pregătire specială pentru a putea înfrunta pericole pe care ea le înțelegea în mod direct, dar pentru care foarte puțini agenți stagiari erau pregătiți pe deplin.

Pentru acest exercițiu, lui Rolande i s-a spus să protejeze o informație cu prețul vieții. I s-a spus că un tren avea să treacă în viteză pe acolo peste cinci minute. Încă avea timp să mărturisească. Vera, care juca rolul ofițerului care o interoga, i-a spus sergentului de instrucție, astfel încît fata să poată auzi:

— Schimbă macazul, sergent. Aud trenul venind!

— Da, doamnă. Dați-mi levierul.

— Ți l-am dat!

— E la dumneavoastră, doamnă!

— Ah, la dracu'! Unde e?

Zgomotul trenului răsuna în depărtare.

— Dezlegați fata! a strigat Vera.

— Prea tîrziu, doamnă. Dați-vă la o parte!

Rolande stătea în tăcere. Trenul a trecut pe celelalte șine. Donovan nu fusese informat despre șiretlic.

— Dacă recruții ajung să afle de asta, i-a spus Vera repede lui Donovan, care era puțin tulburat, atunci va trebui să inventăm o nouă modalitate sadică de testare.

Donovan s-a întîlnit cu Gubbins, care se pregătea pentru războiul de gherilă britanic împotriva unor posibili ocupanți germani, în timp ce „încuraja și susținea popoarele din țările ocupate să hărțuiască efortul de război german prin sabotaj, subversiune și alte metode". Unitățile de apărare britanice, cărora le lipseau multe lucruri, îi învățau pe civili să lupte în spatele liniilor inamice, în țară și în străinătate. SOE trebuia să furnizeze personal și administrare în teritoriile ocupate. Agenții trebuiau parașutați „orbește", pînă cînd grupurile de rezistență locale organizau grupuri de întîmpinare: nu existau elemente clandestine care să întîmpine agentul pe terenul de aterizare, nici o casă cunoscută care ar fi putut să ofere adăpost, să ascundă echipamentul și să aranjeze trecerea mai departe.

La prima ei misiune, Rolande Colas l-a pus pe coordonatorul comunist Henri Tanguy, „Colonelul Rol", în contact cu Vera.

— Rețelele comuniste s-au extins în Europa după ce Stalin a înființat Cominternul, a explicat Rolande. Cele mai bune sînt în Franța. Sînt instruite în sabotaj. E mai eficient decît asasinatul. Și

misiunile sub acoperire sînt mai umane decît bombardamentul, nu crezi?

O astfel de întrebare moralistă îl preocupa deja pe fratele lui Ian Fleming, Peter, care se întorsese în Scoția după căderea Norvegiei. Acesta se ocupa de ceea ce el numea „autobuzul de Shetland", transportînd agenți între Norvegia și insulele Shetland. Vera spunea că un sabotor crea mai mult dezastru cu un creion-bombă plasat abil într-o fabrică decît o escadrilă de bombardiere.

— Și cum rămîne cu civilii nevinovați uciși în timpul represaliilor? a întrebat Peter.

— Numărul lor nici nu se va apropia măcar de pierderile echipajelor noastre de bombardiere sau de masele de civili uciși în bombardamentele aeriene, a răspuns ea.

Vera gîndea mult înainte. Gubbins trebuia să se ocupe de sarcina imediată de a construi de la zero o armată clandestină care să-i agreseze pe orice invadatori germani ai Marii Britanii. „Trebuie să creăm unități foarte mici care după luptă vor dispărea", i-a spus el vechiului său șef, generalul sir Edmund Ironside, acum comandant-șef al Forțelor Interne. „Avem nevoie de un nume general neinteresant, ca să nu atragă atenția, dar necesar atunci cînd se vor completa formulare pentru aprovizionare." A obține provizii din partea birocraților era ca și cum ai încerca să storci sînge dintr-o piatră, așa că Gubby vizita secții de poliție pentru a strînge arme rechiziționate de la privați, așa cum prevedeau regulamentele de urgență în caz de război. A descoperit că astfel de arme fuseseră aruncate în iazuri de la țară sau aruncate în mare. A fost găsit un nume temporar, care impresiona poliția, dar care nu însemna nimic pentru inamicul care asculta: Unitățile Auxiliare.

Peter Fleming a descris ascunzătorile lor din pivnițe, păduri, ferme și vizuini de bursuc drept „asemănătoare casei subterane a băieților pierduți din a doua parte a lui *Peter Pan*". La conducerea auxiliarilor era un ofițer din Regimentul 6 Pușcași Rajputana din India. Veteranii erau scoși din rezervă și înfloreau ca instructori și inventatori de dispozitive care să păcălească inamicul. Mici unități trebuiau să comunice fără radioemițătoare și telefoane, astfel încît „cursele" între două posturi clandestine de cîte doi oameni se înmulțeau. Mesaje în mingi de golf scobite erau transmise prin aceste canale de comunicare artificiale. Funcționarilor bătrîni ai orașului, lorzilor, braconierilor, șefilor de poliție pensionați și oricui

altcuiva era capabil să stea în picioare și să rostească fără să roșească un jurământ în condițiile Legii Secretelor de Stat că are un cazier curat le erau împărțite furci și puști.

Laurence Grand și-a lăsat deoparte umbrela închisă și garoafa zilnică de la butonieră și, fără nici o autoritate vizibilă, a înființat echipe retrase civile. A improvizat Secția XII de la Aston House din Hertfordshire, la o oră de mers cu mașina la nord de Londra, Secția IX de la Hotelul Fryth Private din Welwyn Garden City, Secția XVII lîngă Hertford și o unitate de incursiuni rapide categoric neortodoxă la Old Rectory în Hertingfordbury. Secțiile nu erau numerotate în ordine pentru a deruta inamicul. Din America veneau pistoale și muniție. Prietenii de acolo întrebaseră ce ar fi de ajutor. Orice face poc, a răspuns Gubby.

Gubby era un tip scăpat de sub control conform neînduplecatului general Bernard Montgomery, care avea să devină militarul britanic proeminent al celui de-al Doilea Război Mondial. După ce își scosese oamenii din Franța, Monty încerca să înlocuiască echipamentul pierdut, în timp ce își poziționa zdrențuita Divizie 3 pentru a bloca invazia germană așteptată. Auster, arțăgos și puritan, Monty a fost indignat cînd o Unitate Auxiliară formată dintr-un fost braconier bătrîn a pătruns în cartierul său general. Monty se lăudase lui Churchill că era imposibil de pătruns în cartierul lui general. Bătrînul braconier a reușit imposibilul, și-a croit drum pe lîngă dormitorul lui Monty dintr-o gospodărie dărăpănată și a aruncat un cocktail Molotov improvizat – benzină într-o sticlă de bere – în prețiosul piersic al generalului, incinerîndu-l. Braconierul a dispărut în desiș. Ar fi putut să fie un sabotor german. Dispozitivele de apărare de pe coastă ale lui Monty tocmai fuseseră inspectate de Churchill, care a văzut, în ciuda pretențiilor de eficiență ale lui Monty, deficiențe la transportul pentru trupe, dar „multe autobuze făcînd curse de agrement de-a lungul țărmului de la Brighton". Churchill i-a ordonat lui Monty să rechiziționeze autobuzele, pe tonul unui învățător care îi spune unui băiat leneș să-și ridice ciorapii.

Nimic din toate acestea nu îi făceau lui Monty mai drag conceptul de „trucuri murdare". Opoziția lui putea să provoace probleme, dacă, așa cum spera Donovan, o alianță anglo-americană urma să înfrunte Germania. Vera a decis că era mai bine să-i spună lui Donovan tot ce trebuia acesta să știe. Mai tîrziu s-a considerat că Vera valora cît 20 de ședințe de informare formală. În calitate de

comandant suprem al Statelor Unite, generalul Dwight Eisenhower era atît de ofensat de funcţia de mareşal a lui Montgomery, încît Ike se întreba în mod serios dacă putea să-i spună vreunuia dintre generalii lui americani să primească ordine de la el.

Vera a confirmat onest impresia lui Donovan că, în spatele faţadei orchestrate pentru el de Whitehall, exista confuzie. Ministrul german al Aviaţiei, Hermann Göring, spusese public în vara anului trecut: „Intenţionez să aduc acest inamic în genunchi, astfel încît să poată urma ocuparea insulei". De Crăciun, Göring bombarda deja oraşe.

Vera împărtăşea cu Donovan pragmatismul bătrînilor sergenţi grizonanţi din poligoanele de tragere: „Trage drept instinctiv, din buzunar sau în spate, printre picioare şi din fund. Dacă nu eşti în pat, lasă-ţi toată greutatea pe picioare. Dacă eşti surprins în pat, nu-ţi agita pistolul ca pe o sculă flască. Pistolul trebuie să fie întotdeauna degetul tău arătător". Vera a adăugat că instrucţiunile erau puţin modificate cînd trăgeau fetele. I-a spus lui Donovan cum refugiaţii aduceau în ţară bucăţi disparate de informaţii, care puteau fi asamblate pentru a constitui imagini asupra schimbărilor din spatele liniilor inamice. Un exemplu simplu era povestea unui refugiat despre modul în care stîrnise suspiciune deoarece nu ştia că muncitorii francezi purtau pălării sau berete pe cap tot timpul. A avut noroc că aflase asta de la nişte francezi prietenoşi dintr-un bistro, care au ghicit că era un prizonier britanic evadat cînd şi-a scos şapca în bar.

Vera l-a dus pe Donovan cu maşina la Biggin Hill, baza aeriană de lîngă Londra. Au discutat cu Jan Żurakowski şi cu alţi piloţi polonezi care fugiseră pentru a se înrola în RAF. Żura vorbea întotdeauna cu o voce catifelată, aproape ascuţită. În Varşovia îi spusese Verei cum încerca să se privească mental din exterior în situaţiile riscante, observîndu-şi performanţa din carlingă. Żura a ghicit rolul ei atunci cînd ea i-a spus că era nevoie de piloţi care să zboare în misiuni solitare în spatele liniilor inamice. Żura s-a oferit voluntar: „Dacă mai sînt în viaţă".

În cadrul altui eşec de spionaj, RAF nu era pregătită iniţial pentru noile tactici germane. În luptele de deasupra Angliei, Żura şi camarazii lui polonezi dădeau lecţii în privinţa unui inamic care încălca vechile reguli. Tinerii piloţi RAF fuseseră învăţaţi, ca studenţi şi rezervişti, să zboare în formaţii ordonate. În toamna anului

trecut, bombardierele inamice protejate de avioane Messerschmitt 109 și 110 atacaseră Londra considerată „creierul și centrul nervos al Înaltului Comandament britanic". Timp de zece zile, copiii s-au scăldat în lumina strălucitoare a soarelui, privind luptele aeriene de deasupra lor. Pe 15 septembrie, Churchill a urmărit o luptă din cartierul general al Grupului Nr. 11 al RAF din Uxbridge și l-a întrebat pe comandantul grupului, Keith Park:

— Ce alte rezerve avem?

— Nici una, a fost răspunsul lui Park.

Toate avioanele de vînătoare în stare de funcțiune ale RAF erau în aer. Inamicul fusese făcut să creadă că alte avioane erau ținute în rezervă, de vreme ce nici un apărător întreg la minte nu și-ar fi aruncat niciodată toate armele în luptă. Pariul a fost cîștigat. Escadrilele germane serios afectate s-au retras. Doar prin astfel de șiretlicuri – în aer, pe pămînt sau pe mare – putea Marea Britanie să rămînă pe linia de plutire.

Bombardamentele cumplite de Crăciun au demonstrat că Germania utiliza mai mulți oameni și mai multe aparate de calitate. În schimb, pregătirile de apărare terestră ale lui Gubbins recurgeau încă la improvizații ieftine. Vera le numea Comandourile de Clovni ale lui Gubby. Ea i-a arătat lui Donovan baza de instrucție din Vale of the White Horse, lîngă Swindon, pe o întinsă proprietate din West Country. Grajdurile erau transformate în săli de clasă, șurile deveniseră dormitoare și instructorii trăiau în locuințele servitorilor.

— Unele surse secrete furnizează mici cantități de echipament, i-a spus ea lui Donovan. Cele mai multe surse secrete sînt moșieri de la țară care ar fi trebuit să le predea autorităților.

Jumătate de milion de puști Springfield din Statele Unite au fost împărțite între unitățile clandestine. Echipele au devenit grupuri autonome de trei sau patru oameni, operînd din baze clandestine independente, fiecare cu propria ascunzătoare secretă pentru arme și provizii.

— Funcționarea lor nu costă nimic, a spus Gubby, care se alăturase celor doi.

A descris o alarmă falsă, după ce fusese prevăzută o vreme favorabilă în Canalul Mînecii pentru invazie, iar Comandamentul de Est și Sud primise comanda codată „Cromwell!". Acesta era un avertisment de precauție, pe care vicarul de St. Ives din Cornwall nu îl cunoștea, iar acesta a confundat o flotă de vase de pescuit cu

inamicul și a ordonat ca clopotele bisericii lui să fie trase. Clopotele au declanșat o reacție în lanț, comparabilă cu aprinderea focurilor de semnalizare de la Land's End pînă la John o'Groats, în 1588, ca avertisment pentru apropierea armadei spaniole. Cerul era scrutat pentru depistarea paraşutiştilor germani, care, se zvonea, purtau rase de călugărițe. În cele din urmă, bătrînilor din garda civilă li s-a spus să se relaxeze, două călugărițe nevinovate au fost eliberate, iar vicarul s-a dus la culcare roșu la față.

Aproximativ 2.500 de piloți RAF împiedicaseră invazia. Żura și colegii lui polonezi constituiau 5% dintre aceștia și li se atribuiau 15% din pierderile germane. Acești supraviețuitori care scăpaseră din Europa ocupată de naziști au dovedit rolul esențial al rebelilor împotriva unei cuceriri germane. Lîngă Bletchley, Secția XII a cheltuit pe dispozitive explozive echivalentul a 23.000 de lire sterline de astăzi, ceea ce părea o avere pentru sărăcăciosul SOE. Secretele erau păstrate prin separarea unităților speciale și prin inventarea de titluri lipsite de semnificație. Pînă și Verei îi era greu să fie sigură cine ce conduce. Asta crea confuzie printre dușmanii din țară ai SOE. Malcolm Muggeridge, scriitor și spion din timpul războiului, a observat că, deși SOE și SIS erau în aceeași tabără, ele se detestau mai mult una pe cealaltă decît le detesta unitatea de spionaj germană, Abwehr.

Egalitarismul american susținut de Donovan îl făcea să prefere modul în care SOE folosea oameni de toate condițiile sociale. *Daily Mirror* din Londra, vocea muncitorilor, spunea că armata era „împovărată de ofițeri proveniți din clasele privilegiate". Gubby era un militar pe gustul lui Donovan. Cînd Gubby a devenit directorul de operațiuni al Verei, el s-a mutat într-un sediu obținut prin intermediul relațiilor ei apropiate cu proprietarii Marks & Spencer. SOE a devenit cunoscut drept Baker Street Irregulars*, după ștrengarii de pe stradă care se jucau de-a spionajul cu Sherlock Homes. Erau cazați pe Baker Street, alături de sediul marelui lanț de magazine al cărui președinte, Simon Marks, era patronul secret al SOE. Donovan avea o simpatie puternică față de evreii victime ale nazismului și era de acord cu Vera că aceștia ar fi trebuit să fie susținuți de mult să se revolte împotriva lui Hitler. Joint Palestine Appeal a devenit United Jewish Appeal, al cărui viitor vicepreședinte, sir Isidore „Jack"

* Ștrengarii de pe Baker Street (n. tr.).

Lyons, provenea dintr-o familie cu vechi rădăcini în York. Un Isidore Lyons din vechime şi alţi evrei fuseseră executaţi, iar capetele lor au fost expuse în ţepuşe de-a lungul zidurilor împrejmuitoare ale oraşului York, după ce refuzaseră să se convertească la creştinism. Donovan a discutat cu actuala familie Lyons despre nevoia de a-i scoate pe aşa-numiţii exilaţi inamici din lagărele de detenţie. Cunoştinţele lor despre Europa trebuiau exploatate. Ajutorul pe care evreii expatriaţi îl ofereau SOE-ului nu a fost discutat niciodată deschis. Erau foarte conştienţi de antisemitismul din rîndul ofiţerilor superiori. Hugh Dalton le-a spus şefilor de Stat-Major: „Acţiunile secrete sunt o chestiune prea serioasă pentru a fi lăsată în seama soldaţilor. De fiecare dată cînd încerc să distrug ceva undeva sînt prins în cine ştie ce încurcătură diplomatică".

Verei nu i se putea pune piedică. Autoritatea ei era ascunsă. Vera se baza foarte mult pe conexiunile ei personale. Îl convinsese pe un şef de escadrilă prieten să-i împrumute o barcă de salvare a RAF pentru a o transporta pe Rolande Colas în prima ei misiune. Fata îşi croise drum de pe ţărm spre Paris, pentru a discuta crearea rezistenţelor, şi se întorsese la întîlnirea cu barca la o oră stabilită. Operaţiunea de 12 zile a adus date sigure şi la zi care altfel ar fi fost dificil de cules. Mai tîrziu, Vera a paraşutat-o din nou acolo, în ciuda obiecţiilor ridicate de şeful Statului-Major al Aviaţiei, Charles Portal, care credea că e „o diferenţă etică enormă" între a paraşuta un spion din aer şi „acest plan complet nou de a paraşuta ceea ce nu poţi numi altfel decît asasini"[1].

Misiunea lui Rolande a fost un exemplu pentru importanţa realizării operaţiunilor prin intermediul contactelor personale. Ministerul de Război prefera vechea formulă a „puterii de foc şi a forţei copleşitoare". Donovan înţelegea necesitatea ca Vera să rămînă la un nivel modest de ofiţer de aviaţie, liberă să schimbe uniforme sau ranguri inferioare sau să adopte înfăţişarea de domnişoară Waple cînd examina posibili agenţi într-un apartament din Wigmore Street. Nu atrăgea nici un pic din focul inamic de la Whitehall care era îndreptat împotriva dr. Dalton şi a arhitecţilor impertinentului SOE. „Cel mai rău lucru care poate fi spus împotriva amatorilor de tertipuri ai SOE este că «nu sînt de-ai noştri»", a comentat C.P. Snow, scriitorul şi cercetătorul în fizică moleculară. Acesta provenea din modestul Midlands, fusese educat la o şcoală guvernamentală obscură şi făcea parte din comunitatea evreiască din Londra. El a selectat

personalul științific pentru munca ultrasecretă. „Fii recunoscătoare", i-a spus el Verei, „tu nu trebuie să faci notițe de complezență pe formulare de rechiziționare guvernamentale".

Această libertate a intensificat invidia rivalilor departamentali, care erau obligați să trimită totul în trei exemplare. Caracterul informal era o necesitate neîndurătoare a SOE. „Neîndurător" nu era un cuvînt pe care Donovan l-ar fi folosit, ca veteran al acțiunilor impulsive, dar el a înțeles necesitatea neîndurătoare în timpul unei vizite împreună cu Churchill de acel Crăciun. Necesitatea neîndurătoare le-a făcut pe secretare să se agite, dezgropînd hîrtii. S-au repezit acolo unde Churchill trebuia să se stabilească pentru a lucra peste noapte. Avea mai multe variante: vechea stație de metrou de pe Down Street, în Picadilly, pe care Vera o numea Vizuina, sau fosta cameră a dactilografelor de la subsolul din Downing Street nr. 10, pe care ea o numea Hambarul, sau sub un colț al clădirii Camerei de Comerț de vizavi de St. James's Park, lîngă Storey's Gate, într-o cameră subterană a Cabinetului pentru Război. Puțini știau dinainte unde avea să se afle Churchill. Era o țintă în mișcare. Camera Comunelor de pe Tamisa era detectată ușor de bombardiere, așa că Parlamentul se întrunea în Church House, sediul Bisericii Anglicane de vizavi de Westminster Abbey. Și astfel lui Donovan i se părea că, poate, o parte a ambiguităților, a caracterului informal al SOE, a dezordinii și amestecăturii și anarhiei care o înconjurau pe Vera era bine justificată.

Donovan a plecat din Londra de Revelion în 1941. Vera l-a condus la un hidroavion RAF de la Plymouth Sound, care a pornit către primul port imperial al cărbunelui și bastion militar al Marii Britanii, Gibraltar. Donovan avea un termos cu supă fierbinte de broască-țestoasă, un coșuleț cu homar proaspăt, fazan rece, brînză Stilton și trei sticle de Moselle pentru a sărbători cea de-a 58-a aniversare a lui. A urmat o tăcere între oficialități, pînă cînd Roosevelt a primit, în martie 1941, o telegramă de la Churchill: „Trebuie să-ți mulțumesc pentru treaba extraordinară făcută de Donovan în timpul călătoriei lui prelungite în Balcani și Orientul Mijlociu. A dat dovadă peste tot de o înflăcărare plăcută și însuflețitoare".

„America rămînea neutră chiar și cu Donovan de partea noastră", avea să spună Vera mai tîrziu. Odată Donovan plecat, ea a descoperit, printre altele, cum să programeze operațiunile secrete după fazele lunii. „Voi veni la tine în lumina lunii, chiar dacă iadul îmi va sta în

cale." Unul dintre codurile-poezii folosite de agenţi pentru a cripta mesaje, acest vers era dintr-o poezie din secolul al XIX-lea numită „The Highwayman" de Alfred Noyes, care oglindea o imagine populară a unor oameni mascaţi care îi jefuiesc pe bogaţi ca să le dea săracilor. Agenţii ei aveau adesea această calitate a renegaţilor. Complicii lor erau căpitanii unor bărci mici, submarine sau aeronave. Piloţii perfectau tehnici pentru agenţii care debarcau. Aviatorii care trebuiau să aterizeze pe pajişti mici acţionau cu o săptămînă înainte şi după o lună plină. Cu cît era mai strălucitoare lumina lunii, cu atît mai bună era capacitatea de a naviga la altitudine joasă, urmînd căile ferate şi rîurile pentru a te furişa prin teritoriul inamic. Incursiunile pe mare erau făcute cel mai bine cînd nu era lumină deloc.

19

Un război civil ia sfîrşit, un coşmar începe

„Winston Churchill încearcă să pună capăt războiului civil din ţară", a spus Mary Stephenson. Churchill a vorbit cu blîndeţe despre vechiul lui duşman pe 12 noiembrie 1940, într-o marţi, cînd a spus Parlamentului: „Istoria, cu lampa ei pîlpîitoare, se împleteceşte pe cărarea trecutului, încercînd să reconstruiască scenele acestuia, să-i readucă la viaţă ecourile şi să aprindă, cu sclipiri palide, pasiunea vremurilor trecute. Singurul ghid al unui om este propria conştiinţă; singura pavăză pentru amintirea lui sînt probitatea şi sinceritatea acţiunilor sale. I s-a întîmplat lui Neville Chamberlain, în una dintre cele mai mari crize ale omenirii, să fie contrazis de evenimente, să fie dezamăgit în speranţele sale şi să fie păcălit şi înşelat de un nemernic. Dar care erau aceste speranţe în care a fost el dezamăgit? Care erau aceste dorinţe de care a fost frustrat? Care era acea credinţă de care s-a abuzat? Erau, fără îndoială, printre cele mai nobile şi binevoitoare instincte ale inimii umane: iubirea de pace, truda pentru pace, lupta pentru pace, urmărirea păcii, chiar şi cu mari riscuri"[1].

— Ce săptămînă! i-a zis Vera lui Tony Samuel.

Acesta avea 23 de ani, cu nouă ani mai mic decît ea, şi o consulta în legătură cu aruncarea în aer a unor barje de pe o porţiune a Dunării pe care ea o cunoştea bine. În acea săptămînă, bombele germane făcuseră ţăndări staţia de metrou Sloane Street din apropiere. Submarinele U-boot germane scufundaseră un număr record de vase de transport şi ameninţau să izoleze Marea Britanie. Germania a atacat Grecia, iar RAF avea o escadrilă de biplane Gladiator demodate pentru a o apăra. Lui Roosevelt i se spusese că Britania nu putea plăti pentru muniţia americană. Lordul Halifax le-a spus reporterilor americani: „Ei bine, băieţi, Marea Britanie e falită. Vrem banii voştri".

Tony Samuel s-a întîlnit cu Vera pentru prînz la firma bancară a familei lui, M. Samuel & Co. Ea i-a spus că nu înțelegea de ce Churchill omagia un vechi adversar.

— Chamberlain a pus la grea încercare sufletul lui Churchill, a răspuns Samuel, dar lumea trebuie să vadă că noi păstrăm tradiția, centralitatea guvernării parlamentare și constituționale. În 1910, lucrarea lui Churchill „The People's Rights" a dus la pensii, reforma închisorilor, asigurări de stat, siguranță a slujbelor și la primul stat al bunăstării. Asta a făcut din el un socialist în ochii lui Chamberlain, un dezertor.

Pe Samuel îl entuziasma spiritul de fairplay. Originile lui evreiești îl expuneau unor riscuri în timp ce culegea informații industriale în străinătate. Era cel mai mic fiu al vicontelui Bearsted și era pe lista Gestapo-ului de persoane care urmau să fie arestate după ocuparea Marii Britanii. Afacerea familiei sale, Shell Petroleum, avea o rețea de agenți comerciali, dintre care unii culegeau și ei informații despre inamic. Spunea că omagiul lui Churchill pentru Chamberlain avea să pună capăt poveștilor din străinătate despre împăciuitoriștii englezi care încă tatonau terenul pentru pace.

— Crezi că împăciuitoriștii mai pot să ne facă rău? s-a întrebat Vera.

— Da. Unii americani cred că am concurat cu ei pentru afacerile germane deoarece Chamberlain a spus cîndva că Marea Britanie nu putea supraviețui ca o proscrisă a Europei. Investițiile noastre erau enorme. Halifax voia controlul comerțului european. Discursul lui Winston ar trebui să pună capăt sarcasmului. Oricît de mult ar ști un cetățean despre un subiect, există întotdeauna cineva care știe mai mult. El are nevoie de noi toți să tragem împreună.

Samuel mormăia. Nu era ceea ce Prietenii Comuni numeau „mormăitul șiret al unui spion". Surzea. Și-a limitat operațiunile la achiziționarea de dosare confidențiale din străinătate. Era în Budapesta atunci cînd ascunzătoarea lui a fost percheziționată. A aruncat documentele la veceu. Instalațiile au redirecționat hîrtiile într-un vas de toaletă de dedesubt, pe care stătea investigatorul-șef cu pantalonii în vine.

— Neghiobului nu-i plăcea să scoată hîrtii din propriul rahat.

— Îi prefer pe bandiții noștri față de neghiobii lor, a spus Vera.

— Nu, nu. În tabăra noastră nu o să existe niciodată bandiți, a glumit Samuel.

Apoi a întrebat-o despre Bill Stephenson. Mary se întorsese pentru scurtă vreme la Londra și știa că Samuel avea să se înroleze în serviciul de spionaj al soțului ei. Urma să fie înregistrat ca G 202, în timp ce opera în America Latină.

Vera a mers singură în acea după-amiază pe străzile bombardate din Aldgate, o parte a Worktown, termenul folosit de Mass Observation (MO), organizație fondată în 1937 pentru consemnarea tuturor aspectelor vieții cotidiene. Cel care susținuse MO era un excentric controversat, Tom Harrison. În copilărie, acesta organizase primul recensământ național pentru corcodei-mari. A studiat tradițiile canibalilor din Pacific, a înființat MO pentru a ajuta Whitehall-ul să ia pulsul public. Criticii spuneau că MO studia masele ca și cum acestea ar fi practicat ritualuri oculte. Secțiunea ei care studia cultul aspidistrei analiza de ce casele de clasă inferioară spre mijlocie erau presărate cu ghivece cu aspidistre. Aspidistra se întîmpla să fie numele de cod al proiectului SOE de controlare a unuia dintre cele mai puternice emițătoare din lume, scop în care Radio Corporation of America (RCA) era abordată cu prudență. Raportul MO despre un cult al aspidistrei a făcut ca celor din contraspionaj să le stea inima în loc puțin, pînă cînd confuzia a fost lămurită.

Harrison urma să fie paraşutat în Borneo-ul controlat de japonezi, unde a condus o forță de gherilă a vînătorilor de capete care aveau o tradiție străveche de a colecționa capetele necunoscuților. Harrison le-a ordonat să își limiteze obiceiul la capetele japonezilor. I se părea corect ca vînătorii de capete să păstreze capetele japonezilor după ce aceștia se predau. A fost alungat din Borneo pentru că își respectase propria regulă. A fost ucis mai tîrziu într-un accident cu o ricșă cu motor din Bangkok.

În 1940-1941, Vera a examinat listele MO, căutînd potențiali agenți în rîndul oamenilor obișnuiți care își cîștigau existența în modalități ingenioase. „Acrobați de circ sau spărgători de case. Nu mă interesează cum își cîștigau existența înainte de război, cu condiția să fie infractori cinstiți", i-a spus ea lui Harrison. Regula lui era că MO trebuia să se cerceteze profund în cultura examinată. Ea l-a întrebat de ce detectivii lui nu inspectau și triburile de la Whitehall. El a răspuns că Whitehall era o junglă prea deasă, adăugînd că „SOE este protejată de detectivii mei, pentru că e imposibil de aflat dacă are cît de cît o cultură".

În săptămîna coșmarelor din noiembrie 1940, cînd puternicele avioane germane au bombardat Londra, bombardierele britanice au ripostat prin atacarea Berlinului, acolo unde ministrul de Externe sovietic, Molotov, făcea presiuni asupra lui Hitler pentru a afla cînd anume vor invada forțele germane Insulele Britanice.

„Auzisem de această conferință dinainte", a spus Churchill Parlamentului, „și, chiar dacă nu am fost invitați să participăm la discuții, nu am vrut să rămînem cu totul în afara programului".

Scrisorile ambasadorului von der Schulenburg prefiguraseră întîlnirea Molotov-Hitler. Moscova acuzase Germania de violarea Pactului Nazisto-Sovietic. Ribbentrop i-a trimis lui Schulenburg o telegramă pe care să i-o înmîneze lui Stalin. Aceasta propunea împărțirea lumii între Germania, Japonia, Italia și Uniunea Sovietică. Schulenburg a așteptat patru zile înainte de a i-o înmîna lui Molotov, nu lui Stalin. Ambasadorul evita să se expună furiei lui Stalin în fața eschivărilor lui Hitler.

Cînd Molotov s-a dus la Berlin ca să întrebe cînd va începe Germania invazia, Hitler a spus că aștepta ca vremea din Canalul Mînecii să se amelioreze. Comisarul sovietic a spus că iarna vremea nu se ameliora niciodată. Care erau intențiile reale ale liderului nazist? A urmat o ceartă acidă. Apoi Hitler și-a schimbat dispoziția, a descris Imperiul Britanic drept un domeniu mondial aflat în faliment și a spus mieros: „Cei care vor împărți prada nu trebuie să se certe". Cu bombele britanice răsunîndu-i în urechi, Molotov a spus că, în mod evident, imperiul acela nu era chiar așa de ușor de tranșat.

Sursele Verei susțineau că Hitler voia România înainte ca Stalin să o exploateze ca bază pentru subversiune în Balcani. Un observator, aflat acum în Londra, Charles „Dick" Ellis, s-a întîlnit cu ea pe micul pod din St. James's Park. El își amintea că i-a spus că România era pierdută. Hitler trimisese o misiune militară la București. „În ochii lumii, sarcinile ei vor fi de a întreține relații prietenești cu România", a spus Hitler Înaltului său Comandament. „Sarcinile reale vor fi de a proteja petrolul și de a proteja flancul sudic în războiul care va urma cu Rusia."

Regele Carol abdicase și se mutase în Elveția. Vera a considerat că ar fi bine să discute din nou cu el. Avea pretextul vizitării cunoștinței ei din Lausanne, mama văduvă a tînărului rege Ananda al Siamului, acum Thailanda. Ellis i-a recomandat să fie prudentă.

„Serviciile de informaţii elveţiene sînt cele mai bune. Trebuie să fie, într-o ţară mică înconjurată de forţe ostile. Pentru noi este un mijloc de a întîlni germani prietenoşi pe teren neutru."

Tot în noiembrie 1940, Gubbins a fost instalat în mod formal în Baker Street. Pe 25 a venit prima directivă oficială a SOE: „De a submina rezistenţa mentală a forţelor inamice, mai ales a celor din teritoriile ocupate". Asta era o lovitură la adresa SIS, a cărei pierdere a reţelelor îl făcuse pe Churchill să strige, plin de durere: „Nu mai am nici o sursă de informaţii în Europa"[2].

Vera a obţinut directiva lui Hitler pentru operaţiunea Barbarossa, datată 18 decembrie 1940, „de a zdrobi Rusia Sovietică printr-o campanie rapidă înainte de sfîrşitul războiului împotriva Angliei". O versiune a directivei a venit prin intermediul prietenului ei de la consulatul american din Berlin, fostul corespondent al Associated Press William Russell. Acest lucru a fost repetat de consilierul comercial american, Sam Woods, care se întîlnea în mod regulat cu informatori într-un cinematograf din Berlin. Woods fusese în Roma atunci cînd Mussolini se lăudase că puternica lui marină făcea din Mediterana „un lac italian". Vasele britanice aveau să fie scoase de pe rutele maritime spre baze importante din Orientul Mijlociu.

În ziua în care Churchill îl omagia pe Chamberlain, 20 de biplane Swordfish au mutilat flota de război a lui Mussolini la baza ei din Taranto. Navele de război italiene se adăposteau în ancorajul puţin adînc din Taranto, dar torpilele avioanelor Swordfish mergeau aproape de suprafaţă, ghidate de aripioare din lemn improvizate de tîmplarii de pe portavionul *Illustrious*. Acest lucru nu mai fusese făcut niciodată. Vera îi învăţa pe stagiarii SOE această lecţie: „Sincronizarea, surpriza, imaginaţia şi îndrăzneala pot submina un inamic mai puternic".

Ambasada japoneză din Berlin a trimis experţi care să studieze operaţiunea. Şase săptămîni mai tîrziu, ambasadorul american la Tokyo, Joseph Grew, raporta zvonuri despre planuri pentru un atac-surpriză asupra Pearl Harbor.

Dacă japonezii învăţaseră o lecţie din Taranto, la fel făcuse şi Vera. Planul Ruthless de a captura o maşină Enigma fusese amînat din cauza lipsei de mijloace de comunicare independente. În timpul raidului, avioanele Swordfish întrerupseseră comunicarea radio, dar în urma trăgătorilor atîrnau antene lungi din sîrmă pentru telegrafierea în codul Morse. SOE nu avea nici un sistem de emisie-recepţie independent de SIS sau de Serviciul Radio Diplomatic, care deţineau

controlul comunicațiilor radio. Vera i-a cerut ajutorul lui Fleming, cel care a născocit Ruthless. Acesta i-a găsit niște bobine din antenele folosite de străvechile amfibii Walrus ale marinei. Vera i-a pregătit pe telegrafiștii ei să folosească astfel de antene lungi.

În acel noiembrie întunecat, Vera a învățat alte modalități simple de a depăși lipsa echipamentului sofisticat. Cercetașii, precum și cei cu abilități speciale, care erau numiți Cercetașii Regelui, transmiteau mesaje pe bicicletă cînd bombele întrerupeau liniile telefonice. Cu banderola ei de supraveghetor antiaerian la braț, Vera l-a întrebat pe un biciclist de ce mai erau purtate păpuși imitîndu-l pe Guy Fawkes pe străzi, exact ca înainte de război.

— Există trei cuvinte pe care trebuie să le știți despre Guy, a fost răspunsul criptic. Întreabă-l pe bătrînul Marks de la Charing Cross Road nr. 84.

Vera nu l-a găsit pe bătrînul Marks, dar l-a găsit pe fiul său mic, Leo.

— A, da, a spus Leo. Praf de pușcă, trădare și complot.

— Dar de ce să mai mergi cu Guy încoace și încolo în mijlocul bombardamentelor?

— Guy Fawkes ne amintește că Hitler poate arunca în aer Parlamentul, îl poate trăda, poate complota împotriva lui, dar noi îl vom spînzura, îl vom tîrî și îl vom tăia în patru pentru asta, exact cum am făcut și cu domnul Fawkes, a spus Leo, tînărul rebel precoce.

Evreii din Franța erau deja înregistrați și avertizați că vor plăti pentru actele lor de teroare. Agenții Verei trebuiau să fie invizibili, asemenea păpușilor umplute cu hîrtie care făceau parte din decorul londonez. Agenții ei operativi trebuiau să acționeze în celule separate, comunicînd doar prin curieri care se pierdeau în peisaj. Fete pe biciclete. Fermieri muncind pe terenuri îngrădite. Baza centrală trebuia să aibă telegrafiști pe teren, echipați cu acel tip de antene trase după ele de demodatele Swordfish și Walrus.

Prima întîlnire a lui Leo Marks cu Vera a precedat intrarea lui în SOE. Ca criptograf-șef, Leo era amator de psihologie și scrisese un scenariu de film atît de macabru încît fusese interzis de cenzură. Le întreba pe toate fetele care voiau să lucreze la coduri: „Faci rebusuri?". Dacă făceau, erau acceptate. Explicațiile lui Leo au venit mai tîrziu. El era geniul evreu care a inventat o variantă mai sigură a vechiului sistem de codare al SOE. A produs carnete de codare cu pagini de unică folosință din cea mai fină mătase, inserate în

căptușeala hainelor agentului. Numere aleatorii erau imprimate pe mătase; fiecare șir de numere era utilizat pentru codarea unui singur mesaj, după care era rupt. Dacă Gestapo-ul se apropia, mătasea dispărea la atingerea unui chibrit. Mătăsurile lui îi dădeau unui agent șansa de a trăi puțin mai mult, în loc să înghită o pastilă de cianură pentru a scăpa de torturi. Mai tîrziu, Vera a spus că agenții lucrau „între mătase și cianură”[3].

Un coșmar care se tot repeta o bîntuia pe Vera în timpul iernii 1940-1941. Acesta refăcea o scenă observată de tatăl ei, Max Rosenberg: într-un cimitir, la miezul nopții, sătenii dezgroapă un trup. Cadavrul este străpuns cu o furcă. Este scoasă inima. Peste corpul mutilat este împrăștiat usturoi, înainte ca acesta să fie întins la loc în mormîntul său. Inima era purtată în vîrful furcii pînă la o răspîntie, unde era arsă, cenușa era dizolvată în apă, iar soluția era băută de copii și de părinți. Crezînd că sînt urmăriți de un vampir care le bea sîngele după ce ieșea noaptea din mormînt, sătenii urmaseră un ritual care inspirase clasicul roman *Dracula* din 1897 al lui Bram Stoker, o readucere la viață a înspăimîntătoarelor legende din Transilvania. Astfel de superstiții erau răspîndite din nou în Europa de propaganda nazistă împotriva evreilor.

Coșmarul o făcea pe Vera să se simtă izolată. În cercul ei londonez, nimeni nu putea să intuiască ce gîndesc naziștii așa cum o făcea ea. Îl privise pe contele von der Schulenburg în București începînd să înțeleagă cu atîta greutate puterea distructivă nevăzută a Germaniei. Acum privea Franța ocupată cu o stupoare similară. O administrație de tip colonial era condusă de la Paris de comandantul militar german. Comandanții lui regionali negociau cu oficialii locali. Se făceau înțelegeri, ca în Berlinul antebelic, pentru a-i înșela pe oamenii cinstiți. Imitînd apelul timpuriu al lui Hitler la renaștere națională, era invocată autoritatea delegatului general al guvernului francez în teritoriile ocupate. Franța avea să renască prin muncă, familie și patrie. Vera știa că oamenii se vor răscula împotriva acestui praf în ochi. Dar informatorii aveau să-i trădeze pe oponenți. Oamenii cu afaceri mici aveau să-i toarne pe rivalii lor. Articolul 19 al armistițiului germano-francez, cunoscut drept clauza predării la cerere, însemna în realitate că evreii bogați aveau să fie jefuiți de cei care îi denunțau.

Un ordin german cerea un recensămînt al evreilor. La Tours, Feldkommandant-ul i-a pus pe evrei să poarte acte de identitate

ștampilate cu „Juif". La Saint-Nazaire, René Ross, care cîștigase medalii pentru acte de curaj extraordinare în războiul din 1914-1918 și din nou în 1939-1940, era trecut pe lista ostaticilor evrei de ucis în represalii. Revoluția Franceză, care îndepărtase stigmatul de a fi numit evreu, era uitată. Naziștii și simpatizanții lor l-au readus la viață – mai întîi lent, dar Vera știa că ritmul avea să se accelereze. Trebuia să fie atentă la micile trădări locale care puteau distruge o rețea SOE.

Pentru a ușura tensiunea care îi copleșea pe agenți în noaptea în care plecau spre teritorii ostile, Vera nu a îngăduit niciodată nimănui să vadă pe fața ei sau în atitudinea ei altceva decît stilul englezesc flegmatic pe care îl cultivase, de a trata amenințările cu umor. Glumea cu piloții din Escadrila Lunii Pline care trebuiau să se strecoare la joasă altitudine pe teritoriul ostil: „Mama mi-a spus întotdeauna să zbor încet și jos".

20

„Angajați speciali care nu sînt plătiți din fondurile armatei"

Bombardamentul groaznic asupra Londrei din iarna 1940-1941, timp de 76 de nopți consecutive, s-a întins pe o perioadă de 12 luni, care a luat sfîrșit atunci cînd Hitler a declarat război Statelor Unite în decembrie, crezînd că Japonia dăduse o lovitură decisivă la Pearl Harbor. În schimb, americanii s-au mobilizat. În timpul Anului Singuratic, Vera s-a luptat pentru rămășițele de la masa săracă a șefilor de Stat-Major: SOE a dus o lipsă acută de avioane și nave pînă cînd oamenii lui Bill Donovan de la Londra, cum ar fi David Bruce, au fost împuterniciți în mod deschis să dea o mînă de ajutor. Bruce își amintea: „Agenții prost echipați erau mărturia curajului solitar care Verei i se părea dificil de descris altfel decît prin cuvintele scriitorului francez François de La Rochefoucauld: «Curajul perfect este să faci fără martori ceea ce altcineva ar fi capabil să facă doar dacă întreaga lume l-ar privi»".

Un agent, Virginia Hall, prefera să îl citeze pe Tweedledum: „În general sînt foarte curajos... numai că astăzi se întîmplă să mă doară capul".

Virginia a lucrat mai întîi sub acoperire, ca corespondent al *The New York Post* în Franța, la Vichy. Își telegrafia rapoartele ca orice alt jurnalist neutru. După ce SOE a recrutat-o, Virginia urma aceeași procedură. Asta implica o anumită siguranță. Companiile de telegrafie nu dădeau chiar oricui depeșele de revista presei. Supraveghetorii contraspionajului se așteptau ca unui agent care se dădea drept jurnalist să-i fie respinse la celălalt capăt telegramele cu taxă inversă. Virginia se baza pe munca de teren și pe proteza de lemn căreia îi spunea Cuthbert. Activitățile ei au devenit tot mai complexe, ținînd pasul cu nevoile Verei.

Viața Virginiei de dinainte de război ar fi stîrnit suspiciunea germană. După studii la universități europene și un curs intensiv de limba franceză la George Washington University din Washington, D.C., ea lucrase în Polonia la serviciul diplomatic american. Un accident la poligonul de tragere din Turcia a făcut-o să-l achiziționeze pe Cuthbert. A călătorit spre Anglia prin Spania și a devenit funcționar pentru coduri în departamentul militar al ambasadei americane, de unde David Bruce a redirecționat-o spre SOE. Cînd Parisul a căzut, Virginia conducea ambulanțe. A fugit la Londra și s-a întors după ce Franța înfrîntă a fost împărțită. Germanii au ocupat zona mai largă a țărmului atlantic și cea de nord, guvernînd nominal de la Vichy, a cărui miliție făcea mare parte din treburile murdare ale Gestapo-ului în zona neocupată. Charles de Gaulle, un general francez obscur, a emis o chemare la arme din Londra cu patru zile înainte de armistițiu, sfidînd ceea ce el numea „această guvernare a statului francez condusă de la Vichy".

Virginia a raportat: „Francezii sînt șocați de coșmarul ocupației. Acte de rezistență încep ca mici împunsături. 90% din populație lucrează pămîntul și o revoluție țărănească se extinde". Mai tîrziu, ea a adăpostit militari aliați transfugi, pe unii dintre ei numindu-i „porumbeii ei călători". Aceștia transportau rapoarte codate care nu puteau fi telegrafiate. „Nu porumbeii reali trimiși în Franța de SIS, ai cărei agenți trebuiau să lege mesaje secrete de picioarele lor și să-i trimită acasă", spunea ea mai tîrziu.

În februarie 1941, Vera a îndrumat-o pe Virginia către liderul de escadrilă Bill Simpson, care încă trecea prin operații plastice, mîinile lui fiind arse atît de rău încît el nu avea să mai poată scrie vreodată, decît cu un creion înțepenit între un deget mare mutilat și ciotul celui alăturat. Dar, în compensație: „Am ajuns să am o memorie exactă!", mi-a spus el mai tîrziu. Îi antrena și pe alții în dezvoltarea memoriei. „Virginia nu avea nevoie de asta", a spus el. „Ea avea deja o memorie fotografică."

Pe 23 august 1941, înarmată cu un pașaport american, Virginia a luat o cursă comercială Londra-Lisabona și apoi un tren spre Barcelona. În Spania a dobîndit un nou pașaport american și o acreditare care să acopere afacerile guvernului de la Vichy. La 4 septembrie umplea deja „editoriale" cu informații prețioase. Descria Vichy-ul drept „un loc infinitezimal de mic pentru a adăposti guvernul Franței și Imperiul Francez".

Virginia a descoperit că rapoartele ei de presă puteau trata detalii mărunte ale vieţii cotidiene, care îi erau utile Verei, fără ca ele să-i alarmeze pe cenzorii de la Vichy. SOE putea să citească printre rînduri informaţii foarte importante. Ea scria observaţii aparent inofensive, care conţineau informaţii vitale: „Nu există taxiuri la gară, doar 5-6 autobuze şi cîteva trăsuri. Am luat un autobuz pe gazogen, cărbune în loc de benzină". I-a contactat pe fermierii francezi care îl ajutaseră pe Bill Simpson. Acesta îi spusese că unii dintre ei erau la curent cu activităţile naziste. „La curent e adevărat literalmente în cazul unei matroane de bordel şi a damelor ei"*, a glumit ea mai tîrziu într-o scrisoare codată către Vera. Virginia a analizat ziarele din orăşele mici care acopereau evenimentele locale cu detalii revelatoare. În noiembrie 1941, ea a retransmis un articol ameninţător: „Fermierii danezi sînt mutaţi în Polonia".

Emisiunile zilnice ale postului de radio pe unde scurte al Ştiinţei Creştine, WRUL, din Boston, o ajutau să facă deducţii. Stabilea legături cu oficiali de la Vichy identificaţi drept antigermani în emisiunile americane pe unde scurte controlate de FBI. Directorul acestuia, J. Edgar Hoover, colabora cu agenţia secretă a lui Stephenson cu sediul la New York şi a propus denumirea cu care aceasta a devenit cunoscută: British Security Coordination (BSC).

Atîta vreme cît America rămînea neutră, Virginia avea acces la oficiile consulare americane dotate cu camere pentru coduri din care putea comunica materiale sensibile. Mai tîrziu, Bill Donovan i-a aranjat o altă acoperire în calitate de corespondent al *Chicago Times*, plătită prin intermediul filialei din New York a Bank of London – South America, şi a cerut să fie transferată în Spania neutră, unde i-a ajutat pe transfugii aliaţi să se descurce cu poliţia locală. După patru luni, Viginia a spus că viaţa în Spania era prea plictisitoare şi s-a întors în Franţa.

La început, Virginia avea cam aceeaşi libertate de mişcare ca Sam Woods, texanul din Berlin. Avea acoperire jurnalistică; îşi folosea poziţia consulară pentru a culege informaţii. Spre deosebire de Virginia, care îl ascundea pe Cuthbert printr-un mers atletic cu paşi mari în timpul călătoriilor ei în străinătate, el nu era handicapat. Virginia l-a descoperit pe inventatorul francez al arzătoarelor cu

---

* Joc de cuvinte intraductibil între „abreast" („la curent") şi „a breast" („un sîn") (n. tr.).

combustibil lichid speciale utilizate pe marele transatlantic *Normandie*; acesta fusese presat să lucreze pentru constructorii de nave germani, fugise și și-a oferit expertiza marinei britanice.

Virginia avea un apartament în Lyon, o zonă de siguranță aflată pe o rută de salvare pe care militarii aliați care scăpau din lagăre călătoreau spre teritorii neutru. Hartley Watlington, un pilot doborît, a spus mai tîrziu: „În bucătăria ei aveai mari șanse să te întîlnești cu majoritatea prietenilor care treceau pe ruta de salvare”. El își amintea sfatul Virginiei: „Spune ceva cu voce tare într-un bistro și nimeni nu o să dea atenție. Dacă șoptești, zece urechi se vor ciuli imediat”.

Au rămas celebre spusele unui șef al Gestapo: „Aș da orice să pun mîna pe tîrfa aia canadiană!”. La acel moment ea nu se mai dădea corespondent de presă extern și trebuia să opereze clandestin, printre luptătorii din Rezistență care credeau că ea era franco-canadiană. În octombrie 1941, 11 agenți au fost prinși în Marsilia, una dintre regiunile ei. A fost o lovitură serioasă pentru rețelele de rezistență din sudul Franței. Virginia și-a format propriile unități de luptă și a chemat alți agenți britanici, inclusiv pe Peter Churchill.

Emițătoarele radio puteau duce la prinderea în capcană a unei întregi rețele, dar pe măsură ce SOE se extindea, Virginia a recunoscut necesitatea lor. Vera avea nevoie de specialiști în semnale SOE care să trieze mesajele primite de la operatorii din teren. Germanii îmbunătățeau metodele de depistare a emițătoarelor secrete din Franța, a cărei enormă capacitate industrială era înhămată la mașina militară germană, care avea nevoie de protecție împotriva sabotorilor.

Verei îi lipsea prezența lui Bill Stephenson la Londra, chiar dacă el revenea în vizite scurte și misterioase. Acesta era o sursă nepretuită de idei. După propria lui evadare ca prizonier de război în 1918, Bill intrase într-o epocă de aur a unor invenții cu mijloace improvizate. Primul său aparat radio a fost construit într-o casă plină de valve de sticlă, sîrme din cupru și aparate de sudură. Progresase la puternicele aparate de emisie radio din oțel cenușiu ștanțat care au devenit principalele mijloace de comunicare prin telegrafie. Casa lui din New York era Hotelul Dorset, într-un apartament de lux închiriat de la Marion Davies, văduva lui William Randolph Hearst. Acolo putea discuta liber cu Vincent Astor și alți americani interesați de spionaj. A prevăzut tehnologia cu rază laser înainte ca publicul să fi auzit măcar de cuvîntul „laser”. În aceste

vremuri grele, el a recurs la improvizații simple. Dacă fabricile și trenurile de marfă erau aruncate în aer, Franța avea să recurgă la ceea ce el numea economie pe bicicletă. Agenții pe biciclete aveau să devină parte din peisaj.

Verei îi lipsea de asemenea Billy, „deoarece el prepara cele mai bune martini. Gin Booth, foarte sec, puțin vermut, puțină coajă de lămîie, scuturat, nu amestecat". Ian Fleming a copiat rețeta în timpul uneia dintre conferințele lui la serviciile de informații ale marinei din SUA și a folosit-o în romanele lui cu James Bond.

Vera a primit vești din Algeria că spărgătorii de coduri polonezi fuseseră evacuați acolo, dar erau trimiși înapoi la o bază de spargere de coduri dintr-o zonă neocupată. Părea inevitabil ca secretul Enigma să fie descoperit de germani dacă aceștia preluau controlul întregii Franțe continentale. Hans-Thilo Schmidt, spionul Enigmei, fusese văzut în Elveția, într-o călătorie de la Berlin. Era cumva agent dublu?

Contele von der Schulenburg revenise la Moscova și păstra legătura cu Vera. Idioscincraziile vieții diplomatice permiteau oficialilor dintr-o tabără să dea peste cei din cealaltă la recepții luxoase. Asta îi permitea lui Schulenburg să dea unui intermediar scrisori de trimis printr-o servietă diplomat britanică. Pericolele interceptării sporeau. Dar apăruse o altă sursă bogată de informații esențiale: Cenzura Imperială.

Aceasta s-a produs prin intermediul lordului Tweedsmuir, mai familiar președintelui Roosevelt drept John Buchan, autorul de romane de spionaj. Ca guvernator general al Canadei, Tweedsmuir a propus, în timpul neutralității americane, „să se strecoare pe furiș acolo ca să discute chestiuni delicate" cu F.D.R., care i-a scris înapoi: „Eu merg aproape literalmente pe becuri. Deocamdată nu spun nimic, nu văd nimic și nu aud nimic". Lordul Tweedsmuir a luat trenul spre New York pentru „un control medical" și s-a întîlnit cu Roosevelt în Hyde Park.

Aceasta a fost ultima mare aventură de spionaj pentru Tweedsmuir. Scoțianul era un sionist convins, numele lui fiind înscris ulterior în Cartea de Aur a Israelului. F.D.R. a fost de acord să dirijeze serviciile poștale americane transatlantice, maritime și aeriene, prin Bermuda și Trinidad, colonii aflate sub control britanic strict. Fetele trimise din Marea Britanie fuseseră pregătite să deschidă și să resigileze pachetele fără să lase o urmă. Tweedsmuir a murit la vîrsta de 64 de ani, într-un moment prost din 1940, în care cunoștințele

sale despre acțiunea secretă erau necesare la începutul alianței dintre serviciile americane și serviciile britanice. Dosarele nu au fost făcute publice niciodată în Marea Britanie, dar unele arhive guvernamentale din Bermuda conțin mesaje schimbate între Stephenson și Cenzura Imperială, indicînd care scrisori sau pachete din America de Nord către Europa ar trebui examinate, ceea ce a condus la o abundență de informații utile.

Vera a aflat de planurile germane de a mobiliza sclavi muncitori și de a trece fabricile franceze la producția de arme și muniții. Însă era nevoie de timp pentru a îmbunătăți dispozitivele de sabotaj, timp pentru a-i convinge pe industriașii francezi să faciliteze munca experților în demolare ai SOE. Compensațiile de după război erau garantate prin emisiuni BBC care conțineau o expresie aleasă de fabricantul francez. Unele porturi franceze ocupate construiau submarine U-boot germane; asta oferea acces rapid la rutele comerciale britanice, reducînd nevoia ca navele de vînătoare germane să urmeze căi de navigație mai lungi și mai furtunoase prin Marea Nordului și în jurul Scoției. Agenții norvegieni operau deja acolo. În Danemarca se ajungea prin Suedia. Olanda i-a dat pe Joop Westerweel și Joachim Simon, care au trimis transfugi evrei prin Andorra.

Vera voia să-l folosească cît mai urgent pe tînărul editor Varian Fry din New York, pe care îl cunoscuse la Berlin. La 32 de ani, acesta se mutase în Franța pentru a-i ajuta pe refugiații evrei amenințați cu extrădarea în Germania nazistă în condițiile infamei clauze a predării la cerere care fusese acceptată de Vichy după capitularea Franței. Aproape patru milioane de refugiați erau înghesuiți în zona neocupată. În Marsilia, Fry a început să proiecteze un centru de salvare american, furios că înfrîngerea Franței beneficia de mai puțin spațiu de presă în New York decît Expoziția Mondială. Vera l-a localizat pe Fry cu ajutorul agenției lui Stephenson din New York. Ea avea nevoie de matematicieni și oameni de știință evrei care puteau fi utili. „Naziștii au înlăturat în mod stupid tocmai talentele necesare creării de noi arme", își amintea ea. O altă nouă agenție, MI9, culegea informații de la militarii aliați care se întorceau pe rînd acasă. Pentru a rămîne sigure, rutele de salvare ale MI9 erau ținute separate de organizația lui Fry. Acesta primea un ajutor neprețuit din partea unui caricaturist vienez, Bill Freier, care cumpăra acte de identitate necompletate de la tutungerii, imprima o imitație a ștampilei de cauciuc a prefecturii locale pentru a da

cărţilor de identitate o poleială oficială, apoi falsifica nume şi detalii personale. Fry însuşi învăţase trucurile comerţului clandestin, iar cînd a fost obligat, în cele din urmă, să părăsească Franţa, o nouă carieră îl aştepta.

Ambasada americană din Londra urmărea corespondenţa codată de la legaţiile americane din Europa care ar fi putut să o ajute pe Vera. Acest lucru era aranjat de David Bruce, care avea susţinerea celor care erau de acord cu concluzia incriminatoare la care ajunseseră Ian Fleming şi amiralul Godfrey, în urma călătoriilor pe care le-au făcut la Washington: „Nu există un serviciu secret de informaţii american. Cînd americanii vorbesc despre SIS-ul lor, ei se referă la echipa mică şi necoordonată de agenţi speciali care călătoresc în străinătate în numele departamentelor guvernamentale. Aceşti agenţi sînt, în cea mai mare parte, amatori fără calificări speciale". Înainte ca Donovan să-şi primească propriul serviciu de spionaj, *The New York Times* era, scria Fleming, „mai de încredere, mai rapid şi mai ieftin".

În Londra, Vera închiria camere mici în hoteluri mizere pentru sarcinile administrative. Gubby folosea birourile evacuate de comisarii pentru închisori din complexul Marks & Spencer. În faţa clădirii 64B din Baker Street era acum o plăcuţă de alamă inscripţionată Inter-Services Research Bureau. Fiecare ţară ocupată din Europa avea propriul grup de informaţii, iar ofiţerii lor de legătură lucrau cu reprezentanţii din secţiile locale ale biroului.

Tînărul Leo Marks glumea că el era angajat de SOE doar pentru că se credea că are legătură cu Marks & Spencer şi putea să-i convingă pe proprietari să furnizeze SOE şi alte facilităţi. Fişa postului său de „angajat special care nu e plătit din fondurile armatei" ilustra dificultatea pe care o aveau mulţi de a determina cine de la care departament provenea, pentru a lucra unde.

Vera avea o listă mentală de „grade duble", militari în haine civile. Ben Levy, un dramaturg bine-cunoscut, era „angajat special" cînd a fost trimis la New York sub un nume fals. El s-a prezentat la BSC drept „domnul Charles". O secretară a spus: „Ah, trebuie să fiţi Ben Levy". După asta, el nu a mai avut niciodată încredere în măsurile de securitate, mai ales cînd introducea agenţi în Albania pe mare[1]. Lordul Halifax l-a cunoscut la Washington pe Bill Stephenson drept „domnul Williams". Astfel de precauţii provocau genul de confuzie care era utilă şi pentru ascunderea activităţilor SOE şi BSC de duşmanii lor de la Whitehall. Vera făcea ce voia ea „în

limitele spiritului constitutiv al SOE, care este de a încălca regulile”. Birourile principale ale lui Stephenson de la Rockefeller Center erau împărțite la vedere cu Bill Donovan.

Donovan a fost numit coordonator al informațiilor într-un memorandum interdepartamental pe care F.D.R. mîzgălise: „Rog duceți asta la îndeplinire în mod confidențial”. Sub această acoperire, Donovan s-a întors la Londra. A găsit-o pe Vera într-o „debara”, în mijlocul grupului de birouri din Baker Street aflat, din fericire, departe de Whitehall. Principala centrală a SOE era concepută să inducă în eroare, conectată la centrale îndepărtate din punct de vedere geografic, în cadrul unui sistem public de telefonie pe care îl utilizau toți abonații, prin formarea primelor trei litere, urmate de numere: WELbeck, AMBassador, ABBey. Numerele SOE erau secrete, iar cei care sunau fără a fi autorizați erau uluiți cînd erau deviați către un abonat nevinovat.

Tinerii ofițeri care doreau să se înroleze în SOE erau informați: „Nu mergeți în Baker Street. Veți fi invitați”. Vera i-a spus lui Donovan: „E ca un club diferit de celelalte cluburi. Femeile pot să se înscrie. Comitetul de înscriere te examinează într-un birou de la Horse Guards sau într-o cameră de undeva din centrul Londrei”. Ea știa că Donovan nu îndrăgește cluburile care se limitau la clasa conducătoare din Anglia. Cumnatul regelui George al VI-lea și ofițeri ai casei regale erau membri ai SOE, dar era un club accesibil și pentru vînzătorii ambulanți de pe stradă. Administratorii lui erau bancheri, dar el nu era răspunzător în fața nici unui consiliu de administrație.

Un sprijin financiar enorm era strîns din partea echivalentului SOE al lui Donovan. Acesta vedea cum Vera trebuie să se milogească pentru niște firimituri. Vera era anonimă și nu putea să ceară finanțare americană. Însă exista tot mai multă bunăvoință din partea americanilor, pe măsură ce se vedea cum londonezii treceau peste bombardamentele aeriene din 1940-1941 fără să plece capul. Banii și armele puteau să fie colectate de dna Miniver, o englezoaică fermă venerată de americani de cînd fusese difuzat un film popular a cărui valoare propagandistică, spunea Churchill, era echivalentă cu o flotă de luptă. Aceasta a fost trimisă în turnee în America de Nord pentru a ține conferințe, dar nu putea să spună nimic despre situația dificilă a SOE. Nu exista o dnă Miniver reală. Ea era acoperirea unei jurnaliste, Jan Struthers, care înainte de război scrisese

în *Times* despre bucuriile simple ale traiului la Londra, despre o casă de la țară din Kent și despre nimic mai îngrijorător decît servitoarele capricioase și un soț care adormea după cină în spatele ziarului. În timpul războiului, americanii au crezut că ea e dna Miniver, gospodina îndrăzneață și mama curajoasă care se opunea nemților. Familia Roosevelt a găzduit-o la Casa Albă, iar Hollywood-ul a distribuit-o în rolul ei pe Greer Garson.

Donovan a întrebat despre operațiunea Ruthless plănuită de Ian Fleming.

— S-a feștelit, a spus Vera. Bletchley avea nevoie de ultima versiune a Enigmei cu trei rotoare a marinei germane. Am adus epava unui Heinkel cu două motoare în stare de zbor. L-am chemat pe Charles Fraser-Smith, care administrase terenurile agricole ale familiei regale marocane. Era într-un sat englezesc, lucrînd la gadget-urile Q, numite după tunurile Q care sînt deghizate ca traulere pentru a păcăli submarinele germane. Am furat o veche bază aeriană de lîngă Bedford, la 40 de minute de mers cu motocicleta de Bletchley. Am luat echipament de zbor de la aviatorii germani doborîți. Fleming era în Dover ca să dirijeze operațiunea. Apoi a fost abandonată. Nu aveam nici un fel de control asupra radiotransmisiunilor SIS, care erau monitorizate de germani, iar aceștia puteau să-și dea seama că Ruthless era o momeală pentru a captura una dintre ultimele mașini Enigma. Atunci secretul ar fi răsuflat.

Secretul era, desigur, faptul că Bletchley spărsese codurile Enigma și cererea neîncetată pentru ultimele versiuni germane. Disputa asupra controlului radiocomunicațiilor a ajuns la punctul critic. În timp ce mesajele SOE erau decodate de SIS înainte de a fi transmise mai departe, adjunctul de la SIS, „Unchiul Claude" Dansey, putea să rețină informația. Dansey acuza SOE că face zarvă și atrage atenția inamicului asupra propriilor lui operațiuni. Vera încă nu credea că astfel de operațiuni erau posibile după dezastrul SIS. Secretomania proteja treaba de mîntuială a tuturor agenților secrete pentru a nu fi expusă public. Vera avea nevoie de echipament de producție americană, fabricat după indicațiile SOE. Fraser-Smith a conceput noi tipuri de radioemițătoare și aparate de emisie-recepție, dar era stînjenit de penuria de materiale și muncitori calificați.

Pentru Donovan nu era ușor să vadă în spatele paravanelor de securitate. Vera spusese că documentele ei de familie se pierduseră în bombardamentele aeriene din 1940-1941. Nu exista nici o

modalitate de a dovedi că asta era fals. Donovan se familiarizase acum cu obiceiurile locale ale dicreției și reținerii. „Foarte dur atac asupra orașului”, a fost tot ce a notat Alexander Cadogan despre un raid aerian care aproape că a incinerat Catedrala St. Paul.

Vera punea în contrast concizia verbală a lui Cadogan cu titlul lui formal de Subsecretar Permanent și Prin Urmare Consilier Oficial Principal al Ministrului de Externe. „Britanicii se ascund în spatele titulaturilor lungi și a cuvintelor puține”, a spus ea. Cadogan a folosit două cuvinte pentru groaznicele bombardiere: „Cîini murdari”.

Bombardamentele care au întrerupt armistițiul de Crăciun în 1940 l-au plasat ferm pe Donovan de partea Marii Britanii. După ce SOE a reușit în sfîrșit să obțină controlul asupra sistemului ei de semnale, Vera a insistat ca mesajele să rămînă scurte. Transmisiile lungi dădeau inamicului timp să detecteze agenții, ceea ce aproape a terminat-o pe contesa poloneză Krystyna Skarbek, cunoscută Verei drept Madame Marchand și ulterior drept Christina Granville.

21

„Putea să facă orice cu dinamita, mai puţin s-o mănînce”

Agonia Poloniei s-a intensificat. Vera a trecut de la distracţiile descurajante ale războiului interdepartamental la inspiraţia pe care o dădeau bravura şi ingeniozitatea contesei poloneze. Krystyna lucrase singură pentru a scoate la lumină militari polonezi supravieţuitori. Aducea provizii prin contrabandă, folosindu-se de resursele sale ingenioase, pentru o armată clandestină care se înălţa din molozul lăsat de asaltul german. Relatările ei din interiorul Poloniei constituiau o lectură dureroasă pentru Gubby, care era marcat de incapacitatea lui de a se ţine de cuvînt şi de a înarma gherilele poloneze. Erau plănuite paraşutări, dar refuzul unor avioane RAF adecvate amîna misiunile.

Krystyna Skarbek se născuse în mai 1915 pe marea moşie a familiei de lîngă Varşovia. La şcoală fusese o rebelă. „Era o şcoală catolică, iar eu aveam o mamă evreică”, a spus mai tîrziu Krystyna. „Asta era la fel de rău ca a avea părinţi divorţaţi. Am fost stigmatizată drept «recalcitrantă» după ce am dat foc unei călugăriţe.”

Ea a escaladat în mod regulat munţi în adolescenţă, a ajuns să-i cunoască pe toţi instructorii de schi din staţiunea de iarnă Zakopane şi făcea contrabandă cu ţigări, tutun şi votcă poloneză peste graniţă pentru distracţie. Această experienţă se dovedea acum mai utilă decît notele bune.

Ajunsese prima oară în Anglia în 1940-1941, fiind soţia de 25 de ani a lui Jerzy Giżycki, a cărui ambiţie de a scrie povestiri de aventuri îi dusese în Africa de Est. „Mergeam pe Pall Mall şi am intrat în vorbă cu un bărbat pe care îl cunoscusem la Puşcaşii Est-Africani”, a spus Jerzy mai tîrziu. „M-a întrebat dacă făceam

ceva și eu am spus că nu, doar mă plictiseam la o editură. El mi-a spus: «Se caută tembeli ca tine care să sară din avioane în Franța». Și mi-a dat o adresă. Acolo era o femeie cu fața împietrită, atrăgătoare, dar rece ca un sloi de gheață, adică foarte rece. Acum știu că era Vera Atkins. M-a ascultat, iar cînd i-am spus că vorbesc franceza mi-a spus: «Păi, cine nu vorbește?», iar eu am crezut că e proastă, pentru că nu toată lumea vorbește franceza. Tocmai plecam cînd ea a spus ceva în argoul francez care m-a făcut să mă întorc. Mă verifica. Mi-a zis să mă văd cu cineva într-un local care suna ca Fund Gol*. Era Blair Atholl, pe moșia unui duce. Sergenții-majori urlau ordine precum: «Omorîți-i pe nemernici!». Nu am văzut nici urmă de parașută.”

Jerzy nu avea nevoie de nici o parașută. Era „angajat special”, asemenea lui Kavan Elliott, Agent Britanic D/M 97, al cărui fiu Geoffrey a reușit să-i documenteze activitățile abia în secolul XXI. Jerzy a făcut instrucție pentru trupele de comando, a fost trimis la Paris ca vînzător de săpun pentru Lever Brothers și i s-a spus să stea liniștit.

Krystyna a fost intervievată de un anume maior Gielgud. Mai tîrziu, ea a descoperit că acesta era fratele lui sir John Gielgud. Maiorul a fost încîntat de claritatea și de detaliile relatărilor acestei tinere femei uluitor de atrăgătoare. Krystyna a spus că germanii se comportau ca niște bătăuși cînd mergeau în haită, dar se pișau pe ei cînd erau separați de prietenii lor și se căcau pe ei cînd erau atacați cînd erau singuri. Ea a propus, cu multă pasiune, modalități de a întări moralul polonez și de a le transmite că nu fuseseră uitați. Gielgud a redirecționat-o spre Vera. Cele două vorbeau aceeași limbă: sabotaj, subversiune, să-i sperie de moarte pe germani. Krystyna a spus că putea să se întoarcă în Polonia schiind peste munți. Putea să trimită rapoarte prin Budapesta, unde avea prieteni care puteau călători liber în Ungaria și chiar în Austria.

Vera a aranjat ca Krystyna să se stabilească în Budapesta și să fie plătită cu echivalentul a 10.000 de dolari în banii de astăzi pe o perioadă de șase luni, în calitate de corespondent de presă. Plățile aveau să treacă prin contul bancar al lui Frederick Voigt, colaborator al *Manchester Guardian*. Banii proveneau de la George Taylor, omul

* „Bare Arsehole”, care se pronunță similar cu „Blair Atholl” (n. tr.).

de afaceri australian bogat și cu obrazul gros care contribuise la finanțarea operațiunilor subversive.

La început, Krystyna a lucrat cu Andrzej Kowerski, ocupîndu-se de rutele de salvare pentru militari polonezi și cehi aflați în drum spre Anglia pentru a relua lupta. Se spune că sex appeal-ul ei l-a adus pe un agent SOE la disperare cînd aceasta i-a respins avansurile. Acesta s-a aruncat în Dunăre. „Din fericire", a notat Vera acid, „Dunărea era înghețată".

Krystyna voia să instaleze în Budapesta un post mobil de știri radio care să emită în poloneză. Ea înțelegea importanța de a aduce în țară cît mai multe informații precise posibil. S-a întors prima oară pe schiuri și a cules informații detaliate despre dezordinea din rîndul trupelor germane după o călătorie neîntreruptă de cinci săptămîni. Krystyna a adunat un talmeș-balmeș de informații detaliate care contraziceau impresiile Whitehall-ului. Ea a raportat: Armata germană și Gestapo-ul se detestau reciproc; avusese loc masacrarea a aproximativ 10.000 de soldați germani din Bavaria, cînd aceștia încercaseră să se revolte împotriva Înaltului Comandament din Berlin; aproximativ o sută de polonezi erau împușcați în fiecare noapte în Varșovia. Poporul polonez nu avea nevoie decît de arme ca să se ridice împotriva opresorilor germani. Exista un număr estimativ de 100.000 de oameni înarmați în 18 grupuri de rezistență militante. Puținele lor arme erau fie furate din depozitele germane, fie strînse de la ofițerii polonezi masacrați. Krystyna a identificat unități ale armatei germane care se deplasau spre est, spre ceea ce auzise că numeau „frontul rusesc". Dar contesa a eșuat în lucrul care era cel mai drag inimii ei: nu a putut să o convingă pe mama ei evreică să părăsească Varșovia.

Între timp, soțul ei, Jerzy, i-a trimis un mesaj Verei, pe care el o știa doar drept X-3, spunînd că se săturase, nu avea nimic de făcut în Paris în afară de a evita Gestapo-ul și, mai presus de orice, îi era dor de Krystyna. I s-a spus să plece în Istanbul și să se prezinte la Gardyne de Chastelain.

Inițial, Gardyne se parașutase înapoi în România, cunoscînd stilul mareșalului Ion Antonescu, care declarase Garda de Fier nazistă din România singurul partid politic recunoscut. Gardyne spera să repare o întrerupere de doi ani a comunicațiilor dintre rezistența română și Londra, dar poliția locală a ridicat echipa lui de trei oameni. A fost eliberat cînd a spus că venise să facă pace

cu Antonescu și să prevină un atac rusesc. A plecat pe mare spre Istanbul, unde a fost atașat unui departament de informații al legației britanice. Gardyne cunoștea mișcările Krystynei, dar nu putea să i le dezvăluie lui Jerzy, care a fost încurajat să-și facă mîna în spionajul local.

Krystyna a traversat de șase ori din Ungaria în Polonia peste munți și de încă opt ori peste granițele slovace. Ea a oferit o imagine detaliată a transporturilor de muniții spre est pe căile feroviare germane. A descris un vagon care părea să transporte o „cameră de gazare”. A raportat despre submarinele germane aflate în construcție la Gdańsk. Pe 24 ianuarie 1941, poliția ungară a arestat-o și a predat-o Gestapo-ului. Ea a negat acuzațiile că avea prieteni britanici și a insistat că era scriitoare și realizatoare radio. Cînd Gestapo-ul părea pregătit să treacă de la un interogatoriu dur la tortură, Krystyna și-a mușcat limba pînă cînd și-a stropit hainele cu sînge. Printre accese de tuse, a spus că suferea de tuberculoză. Un doctor ungar înțelegător a confirmat acest lucru. A fost eliberată și, dînd cu tifla bătăușilor Gestapo care credeau că are motive ascunse ca să-i cunoască pe britanici, s-a dus direct la legația britanică. Consulul, sir Owen O'Malley, i-a spus să plece din Ungaria înainte ca alte lucruri și mai rele să se întîmple și i-a eliberat un pașaport britanic pe numele de Christina Granville. Apoi a ascuns-o în porbagajul mașinii lui de serviciu și a dus-o peste graniță în Iugoslavia. În Belgrad, ea a livrat legației britanice ultimul dintre microfilmele pe care le culegea în mod regulat din Polonia, ascuns în mănușile ei de schi.

O'Malley a spus că Krystyna a fost cea mai curajoasă persoană pe care a cunoscut-o vreodată. „Putea să facă orice cu dinamita, mai puțin s-o mănînce.”

Mai tîrziu, ea a primit distincția George Cross, cea mai înaltă recunoaștere pentru bravură acordată civililor. În ultima ei acțiune de amploare, i-a condus pe maquisarzii ei francezi într-o luptă militară spectaculoasă. Cînd Maquis-ul francez a indus în eroare întăririle germane trimise să ajute la respingerea Aliaților în ziua Debarcării din Normandia, alte forțe inamice au fost prinse în capcană la Falaise Gap de polonezi înarmați. Ea a numit asta „o tușă poetică drăguță”. Vera a spus ulterior că asta era necaracteristic de locvace. De obicei Krystnya utiliza un limbaj laconic în rapoartele pe care le scria.

Şi numai realizările Krystynei din anul 1941-1942 au dovedit că operaţiunile subversive nu erau un expedient, erau absolut indispensabile. Dar Vera nu putea dezvălui nimic care putea pune în pericol securitatea, iar SOE încă trebuia să se lupte pentru aprovizionare din partea forţelor armate regulate. Beaulieu Manor din New Forest, casa familiei lordului Montagu, a fost împrumutată SOE ca şcoală complementară, ultimul centru de pregătire înainte ca agenţii să plece pe teren. Acum existau nouă agenţii secrete, atît de ascunse, încît istoria oficială a Political Warfare Executive a rămas ultra-secretă pînă la sfîrşitul secolului şi este în continuare mai mult ascunsă decît dezvăluită. Donovan a dezvăluit o parte din lucrurile făcute de aceasta după ce Vera i-a indicat că putea „găsi" în ţările inamice emiţătoare americane pe unde scurte care ar fi putut extinde propaganda PWE.

PWE provenea dintr-un colţ neobservat al Ministerului de Externe din timpul revoltei de dinainte de război împotriva împăciuitorismului şi la început a avut sediul în Electra House, pe Victoria Embankment, sub paravanul Imperial Communications Comittee. Apoi PWE s-a mutat pe întinsul domeniu de la Woburn Abbey al ducelui de Bedford, acolo unde Controlul din Londra venea la sfîrşit de săptămînă să lucreze la planuri de inducere în eroare, la o distanţă accesibilă cu bicicleta de Bletchley. PWE a fost menit să lucreze cu SOE, dar au existat lupte aprige între forţele armate, cercetătorii în securitate de la Ministerul de Interne, Ministerul Războiului Economic, Ministerul de Externe, BBC şi General Post Office. Cel mai controversat şef al PWE a fost sir Bruce Lockhart, condamnat ca spion britanic în Rusia şi eliberat în 1918, în schimbul unui prizonier sovietic important. Lockhart era autor, jurnalist şi diplomat şi avusese de asemenea o plantaţie de cauciuc în Malaya, acum Malaysia. Era în prea mare măsură un om de acţiune ca să suporte proştii din agenţiile secrete, unde, a scris el mai tîrziu, „cea mai mare parte a energiei care ar trebui direcţionată împotriva inamicului se pierde în vrajba şi invidiile interdepartamentale".

Aceeaşi energie irosită a stînjenit la început eforturile Verei de a coopera cu serviciile secrete ale Franţei Libere, care aveau propria lor lege. Vera avea nevoie să afle mai multe despre spărgătorii polonezi de coduri care lipseau şi a folosit bucăţele de informaţii ca momeală. O momeală utilă era contele de Cardigan, care, ca fost prizonier de război evadat ce a făcut o călătorie de şase luni dramatică

prin Franța ocupată, luase notițe interesate pentru francezii liberi. Contele făcuse un popas în drumul său pentru a se adăposti în refugiul Virginiei Hall din Lyon. Văzînd starea jalnică în care era, Virginia l-a trimis la prietenul ei, consulul american. A fost un moment magic cînd contele – în zdrențe și purtînd pe umăr o *pioche*, o unealtă destul de grea a fermierilor, ceva între hîrleț și săpăligă – a apărut la o petrecere consulară și a mărturisit că este contele de Cardigan. Consulul avea un fond special pentru „supușii britanici în stare de necesitate” și i-a oferit contelui suficienți bani pentru ca acesta să-și continue drumul peste munți, în Spania.

Cardigan a fost fericit să relateze că „săracii muncitori din Franța sînt cei mai generoși”. Observațiile lui puteau părea pedestre în timpuri normale, dar ocupația germană făcea aproape imposibilă urmărirea celor mai mici detalii, mereu în schimbare, din viața cotidiană franceză. „Cel mai bine e să călătorești pe bicicletă sau pe jos”, a sfătuit contele. „Fiți atenți să vă integrați în peisajul local. Nu vă agitați în preajma germanilor; nu le atrageți atenția. Dormeam profund cînd germanii au bătut la ușa unei ascunzători a mele. Am spus «Intră!» în engleză. Din fericire, nimeni nu a observat. Soldații lor de pluton se simt exact la fel de pierduți ca și voi, iar cei de acolo m-au văzut ca pe un amărît care ajunsese rău. Dacă cereți o *café noir* într-o cafenea, vă veți da de gol imediat. Cafeaua neagră a dispărut cu mult timp în urmă. Micile amănunte sînt cele care te trădează.”

Vera avea nevoie de rapoarte similare din partea martorilor oculari, a evreilor pe care Varian Fry îi ajutase să fugă. Cei care soseau în Anglia din Germania erau etichetați drept străini inamici și era dificil să-i chestionezi în lagărele de detenție. Arthur Koestler a scăpat de detenția franceză doar ca să i se spună în Lisabona că Londra refuza să-i elibereze o viză. Consulul general britanic, sir Henry King, l-a strecurat pe Koestler într-un zbor KLM spre Bristol. Însă acolo a fost arestat și trimis la închisoarea Pentonville. A fost impresionat să descopere că în Anglia execuția unui om era încă tratată ca un eveniment solemn și excepțional: gardienii mergeau pe vîrfurile degetelor și o tăcere deplină se așternea asupra Pentonville-ului de fiecare dată cînd era spînzurat un spion german. În cele din urmă, Koestler a fost eliberat. El a rezumat atitudinile britanicilor astfel: „Fii bun cu cei care sînt străini, sărmanii n-au ce să facă în privința asta”. Cînd spunea asta localnicilor, aceștia aprobau afectați din

cap. „Atît de puțini au înțeles gluma, că am început să mă întreb dacă era totuși o glumă."[1]

Revenit pentru încă o vizită de verificare, Bill Donovan a văzut explozibili SOE asamblați în locuri precum Thatched Barn, un vechi han la nord de Londra. Exista întotdeauna cineva undeva care știa cum să încropească ceva letal, folosind deschizătoare de conserve și aparate de sudură. Vera l-a prezentat lui John Godley, ulterior lordul Kilbracken, care își ascundea experiența printr-un aer absent. Cunoscut drept Godley „Doamne-ajută", acesta pilota biplane Swordfish catapultate de pe cargouri de cereale și tancuri petroliere din Atlanticul de Nord, pentru a repera submarine germane. În vîrstă de 22 de ani, viitorul lord a explicat cum rezolva el problema toaletei: „Îi cer amicului din spatele carlingii să-mi dea o cutie cu nisip de marcaj. Nu e o idee bună să o arunci în lateral cînd e plină de pișat, deoarece suflul elicei o să ți-l arunce în față. Așa că eu o țin între genunchi, pilotez cu mîna stîngă, avertizez echipajul să se ascundă în spatele peretelui despărțitor și apoi o arunc vertical în sus". Era imposibil să aterizeze cu avionul Swordfish din nou pe portavion, care avea rachete pe șine pentru lansarea aeronavei, dar nu și o punte pentru întoarcerea lor. Piloții aterizau pe mare sau se catapultau, sperînd să fie văzuți de convoi. Godley a devenit cel mai tînăr comandant al unei escadrile a marinei, protejînd convoaie care traversau pe lîngă Cercul Arctic pentru a aproviziona Uniunea Sovietică, după ce Hitler o invadase. Continua să piloteze avionul Swordfish cu carlinga deschisă în fața rafalelor înghețate.

În schimb, în Germania oamenii de știință construiau deja prototipuri de avioane cu reacție, rachete V-1 și proiectile concepute să cadă vertical în spațiu. Agenții polonezi scoseseră ilegal din țară piese ale noilor rachete. Însă Vera avea dificultăți în a explica Ministerului Lucrărilor Publice de ce SOE avea nevoie de grajduri într-un cătun îndepărtat pentru a face gadget-uri a căror întrebuințare nu putea fi dezvăluită sau de ce era necesar un turn de parașutare.

Wanborough Manor era un conac din secolul al XVI-lea, înconjurat de un parc și ideal pentru instrucții intensive. Se afla în Hog's Back, în Surrey, o adresă care întărea impresia lui Bill Donovan că vedea fețe stranii în locuri neobișnuite. „Dacă dăm afară niște cursanți pentru că nu corespund", a spus Vera, „ei deja știu prea mult, așa că sînt trimiși în alte tipuri de servicii și reduși la tăcere prin Legea Secretelor de Stat." Unii recruți aveau experiență în lupta

cu triburile războinice din podișurile afghane. Un instructor, bătrîn după orice standarde, își păstrase abilitățile de lunetist. A instruit trăgători de elită francezi și demonstra în manevre de antrenament cum să deraiezi expresuri de Londra punînd încărcături de dinamită. De obicei, dădea următorul sfat clar cu privire la informatori: „Ascultați ce au de spus, apoi ucideți-i”.

Șeful Statului-Major al aviației, sir Charles Portal, avea obiecții morale față de aceste „gangsterisme” și nu îi plăcea „să paraşuteze oameni îmbrăcați în civil cu scopul de a încerca să asasineze membri ai forțelor adverse”. Vera trebuia să facă manevre printre protestele presărate cu termeni etici. Exista o opoziție absolută față de propunerea ei că evreii erau mai utili ca membri ai SOE decît în lagărele de detenție. Cînd Arthur Koestler a reușit să se salveze, era plin de sfaturi dobîndite cu greu: „Fără o *carte d'identité*”, spunea el, „orice agent va fi în afara legii”. Cartea lui de identitate franceză a ajuns la falsificatorii SOE ca să fie cosmetizată și folosită de un alt agent. Koestler era unul dintre numeroșii evrei care aveau expertiza științifică necesară pentru a contribui la modernizarea dispozitivelor de apărare șubrede ale Marii Britanii. În 1931, ca editor de texte științifice în Germania, privise în viitor cînd contemplase fisiunea atomică. Speculase cu privire la reacțiile în lanț. Oamenii de știință germani l-au ridiculizat, deoarece ei descoperiseră izotopul de hidrogen ^{2}H, deuteriul, și compusul lui pe bază de oxigen, apa grea. Asta însemna – a prezis Koestler cu acurateţe atunci cînd, în sfîrșit, a reușit să facă pe cineva din Londra să îl asculte – că cercetările germane cu privire la bomba atomică mergeau în direcția greșită.

Germanii suspectați a fi spioni mergeau în Lagărul 020, fostul spital pishiatric militar din Ham, situat în suburbiile de sud-vest ale Londrei. Locotenent-colonelul Robert „Ochi de Tinichea” Stevens era administratorul lui cu monoclu. Informații potențial utile pentru SOE erau smulse agenților controlați de naziști. Asta în cazul în care Vera ajungea la ei înainte să fie spînzurați. Doi dintre ei, Josef Waldberg și Karl Meier, au ajuns cu șalupa pe coasta din Kent și au fost spînzurați. Alții au fost convinși să se întoarcă în Germania ca agenți dubli, dar nu li s-a spus că paraşutele lor nu aveau să se deschidă niciodată. Morți la sosire, cadavrele lor purtau informații false pentru a-l induce în eroare pe adversar. Ofițerul SS Alfred Naujocks a dezvăluit trucul german care a precedat invadarea Poloniei, fiind interogat de Ochi de Tinichea, care i-a spus Verei: „Naujocks

a spus că a păstrat cadavre în uniforme poloneze și le-a umplut de gloanțe, pentru a inventa acuzația de agresiune poloneză la granița suverană a Germaniei. Era un ucigaș și un combinator nazist". Pînă în iarna 1940-1941, Ochi de Tinichea spînzurase 14 prizonieri. A spus despre un spion englez dezertor că „spînzurarea e prea bună pentru el", dar cu toate acestea l-a spînzurat. Era custodele multilingv al dosarelor de contraspionaj care în cele din urmă au ajuns la un index de ordinul sutelor de mii, ceea ce a dat XX (Double Cross) Committee* a PWE posibilitatea de a manipula agenți care lucraseră mai întîi pentru naziști și care, într-un mod sau altul, puteau fi convertiți și trimiși înapoi cu informații false.

* Comisie de contraspionaj și tactici diversioniste a MI5, cu denumirea XX, cu cifre romane, sau Double Cross – joc de cuvinte, sintagma însemnînd atît „cruce dublă" (XX), cît și „a înșela" (n. tr.).

22

Camera Neagră

Vera evita cartotecile. Ţinea datele absolut esenţiale în cutii de carton şi memora restul în ceea ce ea numise Camera Neagră încă de cînd Mary Stephenson îi obţinuse pe sub mînă un exemplar al *The American Black Chamber* de Herbert O. Yardley. Cartea susţinea argumentul lui Bruce Lockhart că energia care ar fi trebuit îndreptată împotriva inamicului se pierdea în vrajba şi invidiile interdepartamentale. Memoriile lui Yardley au fost publicate în 1931 şi au fost interzise imediat după publicare. Înaintea izbucnirii războiului din 1914-1918, acesta era un tînăr telegrafist şi, datorită priceperii lui, a devenit şef al camerei pentru coduri, pe care el o numea Camera Neagră, de la Casa Albă. În 1929, Henry Stimson, secretar de stat, a văzut mesaje japoneze descifrate şi a spus: „Gentlemenii nu îşi citesc unul altuia scrisorile!". A pus capăt decodării telegramelor ambasadelor străine. „Mii de documente au fost distruse din motive politice naţionale care aveau de-a face cu rivalităţi interne", a scris Yardley.

Vera a recunoscut această descriere a diplomaţilor care se certau atît de zgomotos din cauza strategiei în camera pentru coduri, încît era imposibil să-ţi vezi de treabă. „Pigmei voioşi, blajini şi îmbrăcaţi elegant", îi numea el. Unul rîdea batjocoritor de un avertisment conform căruia codurile aflate în uz nu erau sigure. Yardley a arătat cum codurile puteau fi furate cu uşurinţă din seif. Combinaţiile de cifre erau luate din cartea de telefon printr-o rotaţie zilnică pe care orice neghiob o putea determina. El a spus că nu era nevoie decît de inteligenţă şi de originalitate în materie de cifruri. A demonstrat cum Americii i-a fost furată „cea mai extraordinară victorie din analele războiului" din cauza încrederii oarbe în cifrurile vechi utilizate în marea ofensivă din 12 septembrie 1918. Planurile au

fost telegrafiate peste Atlantic. Mesajele lor au fost recuperate prin inducție de submarinele germane care utilizau sîrme întinse de-a lungul cablurilor dintr-o anumită porțiune de pe fundul oceanului. Germanii s-au pregătit și au respins ofensiva. Camera Neagră se bazase pe un cod spart cu ușurință de marinarii submarinelor.

Camera Neagră a Verei, aflată în cea mai mare parte în mintea ei sau în cutii de pantofi, reducea riscul hoției. Cartea lui Yardley a fost adusă de Bill Donovan. Acum, cînd acesta conducea prima agenție americană de servicii secrete externe, Vera i-a spus cum faptul că Harry Hinsley se baza pe memorie și nu avea încredere în documente scrise l-a făcut să ajungă, din fiu al unui muncitor șomer, în comisia lui Churchill pentru războiul submarin. Mama lui Hinsley făcea curat în casele altor oameni. Fiul ei nu îi impresiona pe „pigmeii" din rețeaua clasei de mijloc superioare din Marea Britanie, care avea rădăcini adînci în forțele armate regulate, administrație, serviciul colonial și în viața publică. Însă el era pe placul unor nonconformiști precum Stephenson și Donovan. Ambii au fost ușurați să afle că agenților neregulați ai Verei li se alăturau tot mai mulți disidenți, care își înghițeau idiosincraziile personale pentru a suporta instrucția dură necesară. Cei mai mulți erau la fel de capabili de autodisciplină ca și Churchill, care voia ca neglijența care provoca pierderi navale să ia sfîrșit, ca și aceea care scurtase viața iubitului Verei.

Cu părul lung și îmbrăcat neîngrijit, Hinsley a intrat în Operational Intelligence Center al Amiralității pentru a cere ca ofițerii tipicari să-l asculte. Cu patru ani în urmă devenise îndrăzneț. La vîrsta de 18 ani, curios în privința Germaniei, trăise acolo în ultima vară de pace. Obținuse o bursă pentru studierea istoriei medievale la Cambridge, unde a învățat să smulgă deducții din documente vechi într-un mod care mai tîrziu avea să-i dea posibilitatea de a discerne legături atunci cînd analiza radiotransmisiunile germane. Se autoeducase să detecteze indicii ale viitoarei activități a inamicului. A compus o scrisoare formală în care se plîngea că ofițerii OIC ai marinei lucrau „într-o manieră atît de arbitrară și ineficientă, încît își consumă tot timpul tatonînd adevărul și punînd părți ale acestuia evidente pentru toată lumea în cartoteci"[1].

Hinsley a devenit tot mai priceput în a trage concluzii precise din semnalele radio fragmentate ale inamicului. Dacă marina solicita sursa unei anumite predicții despre mișcările inamice, era de ajuns

un singur răspuns: „Hinsley". A participat la ședințele de urgență din preajma Bătăliei Atlanticului prezidate de Churchill. La prima ședință, Churchill a întrebat: „Cine e băiatul acela?". Desmond Morton i-a șoptit că el însuși solicitase prezența lui Hinsley în acele momente tensionate. Prim-ministrul a murmurat „Da, da", redevenind atent la spusele lui Hinsley, și nu la accentul său de clasă muncitoare sau la obiceiurile sale vestimentare.

Curajul moral o făcea și pe Vera să evite a se mai baza pe cartoteci. Ea i-a spus lui Donovan: „Analiștii de informații incompetenți se simt mai protejați dacă sînt înconjurați de dosare groase fără sens, asemenea copiilor mici care sug obiectele care îi fac să se simtă în siguranță". Vera nu subestima sistemul de arhivare al Lagărului 020, deoarece acesta servea unui scop diferit. Agenții ei aveau nevoie de curaj ca să lupte singuri, fără sprijinul unor instrucțiuni scrise și al fișelor de performanță. Multe depindeau de onestitatea colegilor. Vera a discutat de multe ori cu Donovan despre curaj. Existau puțini alții în care putea să aibă încredere.

Vizitele americanului pentru a măsura progresele SOE i-au dat Verei ocazia de a-l relaxa și a-l amuza cu bîrfe. I-a spus povestea lui Douglas „Picioare de tinichea" Bader, care își pierduse ambele picioare, dar căruia i se permitea să lupte în continuare în bătăliile aeriene din Anglia, și care „primise o tinichea" de la regele George al VI-lea. Regele, care era bîlbîit, și-a amintit că invadatorii germani foloseau avioane Fokker. În timp ce punea medalia, l-a întrebat: „Cîte avioane F-F-Fokker ai doborît?". Bader a răspuns respectuos: „Ei bine, maiestate, cinci Messerschmitt, două Heinkel și un Junker, maiestate".

Lui Donovan i-a plăcut povestea Verei despre prințul Bernhard al Olandei, aflat la Londra pentru a reprezenta rezistența olandeză. O bombă a explodat la intrarea într-un bloc de apartamente unde fusese invitat la cină. Coborînd prin moloz, prințul a murmurat: „Sînteți foarte amabili. O seară cît se poate de încîntătoare".

Cînd relata astfel de povești, Vera reflecta voioșia superficială a oamenilor din jurul ei. După bombardarea îngrozitoare a Londrei timp de 76 de nopți consecutive în 1940-1941, furia ei devenise profund personală. Primea rapoarte de la Paris despre germani veseli care adunau șampanie, parfumuri scumpe și alte articole de lux. Ernst Udet, director al armamentului aerian, era beat încontinuu, strigîndu-și disprețul față de Hermann Göring, care era

îmbrăcat extravagant, într-o bluză de mătase mov cu mîneci bufante, cizme înalte de vînătoare și un cuțit de vînătoare lung sub forma unei săbii germane la brîu, plănuind ceea ce el numea Marea Bătălie pentru erodarea dispozitivelor aeriene de apărare ale Marii Britanii, înaintea unei invazii pe mare.

— Göring e terminat, a spus Vera.

— De ce? a întrebat Donovan. E următorul după Hitler.

— Dar nu-și mai conduce propria forță aeriană. Udet, care pretindea că a construit cea mai mare flotă aeriană din istorie, a fost găsit mort, cu un revolver alături, după ce mîzgălise pe perete: „Göring e vîndut evreilor".

Donovan a întrebat de ce continuau să lupte aviatorii germani. Pentru că erau curajoși?

— E ușor să pari curajos cînd lucrurile merg cum îți dorești, a spus Vera. Civilii manifestă un adevărat curaj ducîndu-și mai departe viața cotidiană între nopți de bombardament groaznic. Fac asta dintr-un simț al datoriei. Datoria este mama curajului. Curajul adevărat constă în a intra într-o confruntare în ciuda previziunilor cît se poate de sumbre.

Vera era mai însuflețită decît o văzuse el vreodată, de cînd vorbise despre un pilot pe care îl cunoscuse și pe care îl pierduse. Curajul natural, spunea Vera, nu era imediat evident, asemenea altor trăsături de caracter. Nu avea nimic de-a face cu naționalitatea. Printre piloții din Bătălia Angliei se numărau 147 de polonezi. Îi mîna datoria, ura și, adesea, disperarea.

O altă calitate o impulsiona pe Krystyna, contesa poloneză. Aceasta trimisese vorbă despre Jan Nowak, care făcuse parte din artileria călăreață a Poloniei, a cărei cavalerie atacase tancurile germane. Acum lupta clandestin și era nerăbdător să facă o călătorie foarte periculoasă la Londra, pentru a-i cere personal ajutor lui Churchill. Krystyna construise o rețea din Polonia pînă la legația turcă din Budapesta. Șeful rețelei, Marcin Lubomirski, a fost arestat în timp ce scotea prizonieri britanici din Polonia și fusese trimis în lagărul de concentrare de la Mauthausen. Dar a evadat înainte de a ajunge în camerele de gazare de acolo. Nu se știa unde se afla.

Nowak a sosit la Londra în timpul iernii grele din 1943-1944, aducînd probe materiale ale experimentelor germane cu noi arme, împreună cu un omagiu mișcător la adresa lui Winston Churchill, scris de mînă de luptătorii din rezistența poloneză. Nowak a fost

făcut să aştepte săptămîni la rînd pînă să i-l poată livra lui Churchill, ceea ce a nedumerit-o pe Vera. Ea îşi făcea griji că situaţia fusese influenţată de forţe ostile. Gwido Langer, geniul polonez care spărsese primul cod Enigma, şi toţi spărgătorii lui de coduri trebuiau să fie în Anglia. Trebuia realizat contactul direct cu cei care efectuau operaţiuni subversive în Polonia, deoarece Vera nu era sigură că guvernul în exil de la Londra nu avea nici un fel de preferinţe politice. Ea avea nevoie să-i îmbărbăteze pe polonezi paraşutînd arme şi provizii şi a fost nevoie de întregul ei farmec şi de toată priceperea sa în negociere pentru „a împrumuta" un bombardier Whitley vechi al RAF. Autonomia normală de zbor a unui Armstrong Whitworth Whitley era de 1.000 de kilometri, nicidecum suficient pentru a ajunge în Polonia. Viteza lui de croazieră era de 265 de kilometri pe oră, ceea ce îl transforma într-o ţintă sigură pentru avioanele de vînătoare germane. Vera a pus să fie montat un rezervor de combustibil auxiliar pentru a mări autonomia de zbor şi a adaptat lăcaşurile bombelor pentru a adăposti cilindri ataşaţi de paraşute. Transformările au fost concepute de un englez care administrase o fabrică mecanică în sudul Poloniei înainte de război. Era cunoscut drept colonelul Harry Perkins atunci cînd i s-a alăturat lui Gubby în Varşovia, în timpul primei misiuni a Verei de acolo. Krystyna, care părea să lase un şir de amanţi în urma ei, îl numea „Perks Kochay" sau „Dragul de Perks" în scrisorile care ajungeau la el în unul din „magazinele de jucării" secrete ale SOE din Anglia. Guvernul polonez în exil o acuzase pe Vera că era agent dublu. Gubby s-a folosit de reputaţia lui pentru a pune capăt minciunilor, care păreau a fi şi ele motivate politic. Vera i-a dat Krystynei permisiunea de a se întoarce în Franţa, pentru a afla de soarta spărgătorilor de coduri polonezi care s-ar mai fi aflat acolo.

Locotenentul de aviaţie John Austin a fost ales să piloteze Whitley-ul în Polonia. Zborul avea să dureze 14 ore, prin spaţiul aerian inamic. Vera a participat alături de el la decolările de probă. Austin a înlocuit echipajul normal de cinci persoane cu trei paraşutişti polonezi şi a încărcat avionul cu combustibil pentru 3.100 de kilometri. Singura modalitate de a se desprinde de la sol cu combustibilul şi rezervoarele suplimentare era să apese acceleraţia, să gonească pe pista de decolare, să ridice Whitley-ul în aer, să-l aducă din nou pe asfalt şi să continue să-şi facă vînt pînă cînd îşi lua zborul. Vera s-a cutremurat gîndindu-se la curierii şi brigăzile ei

de biciclete și la Krystyna, care implora să i se dea aparatură tehnică avansată care să satisfacă nevoile armatelor secrete.

Prima oară, vechiul bombardier Whitley nu a ajuns prea departe nici măcar după ce pilotul a reușit să-l ridice în aer. Oxigenul era insuficient pentru zboruri lungi la înaltă altitudine, comenzile rigide aveau tendința de a se bloca, ceea ce împiedica aeronava să ia înălțime, iar dacă instalațiile aveau scurgeri, presiunea era refăcută prin urinarea în sistem. A doua oară, fără artileriști în turela din față sau din spate, pilotul a trebuit să se întoarcă, având probleme cu motorul. La a treia încercare, Whitley-ul golit de tot s-a ridicat în aer clătinîndu-se, după mai multe plonjoane amețitoare, și a traversat huruind cerul nopții spre Polonia la 3.600 de metri altitudine, toată lumea înghețînd din cauza frigului înfiorător. Trei curieri polonezi au fost parașutați. Liderii rezistenței din Varșovia s-au bucurat peste măsură. Exista dovada unui masiv sprijin aerian viitor.

Curierii au inițiat călătorii terestre înspăimîntătoare din Polonia spre Anglia, cu dovezi ale succeselor armatei interne și cu apeluri pentru sprijin aerian. Însă birocrații de la Whitehall erau preocupați de reacția Uniunii Sovietice dacă ar fi aflat că o armată secretă britanică se afla la granițele lui Stalin. Șeful Statului-Major al forțelor aeriene, Charles Portal, a obiectat din nou. „Ofensiva mea cu bombe nu e un joc de noroc", a insistat el. „Nu pot să deturnez aeronave de la o țintă sigură la un joc de noroc, care poate fi o mină de aur sau poate fi complet lipsit de valoare." Vera a notat tăios că bombardierele erau suprasolicitate de dispozitive incendiare improvizate bizare, transportate în putineie pline cu apă ca să evite aprinderea spontană înainte de a fi montate pe rachete de semnalizare și aruncate la sol pentru a declanșa incendii. Aceste dispozitive incendiare aprindeau și cozile bombardierelor. Pliculețe de ceai erau aruncate peste bord pentru a le demonstra germanilor că Marea Britanie nu era înfometată din cauza campaniei submarinelor.

23

„Trebuie să creadă în ceea ce face, altfel ar înnebuni"

„Spune-i Verei «Iepurele Alb» și «Trei șoareci orbi» și e suficient", își amintea Leo Marks, geniul codurilor de la SOE. „Iepurele Alb" era porecla unui englez de 38 de ani, F.F.E. Yeo-Thomas, director general în 1939 al Molyneux, marea și celebra casă de modă din Paris. „Trei șoareci orbi" era codul-poem al unei vînzătoare din suburbiile Londrei, Violette Szabo, care abandonase școala la 14 ani. Viața lor, una rafinată și cu origini privilegiate, cealaltă cu origini modeste, i-a adus laolaltă cu Virginia Hall și Rolande Colas, toate recrutate în Paris de Vera, cînd a călătorit prima oară acolo în căutare de agenți și toate trei strălucitoare și curajoase în fața pericolelor.

Franța era încă o mare putere. Cu o populație de 105 milioane de locuitori, Franța era cea mai mare sursă care alimenta noul Reich german. Trecutul revoluționar al Franței o pregătise pentru rezistență împotriva unui opresor, dar populația era, de asemenea, atît de individualistă, încît Forțele Franceze Libere păreau întotdeauna să fie în dezacord. „Iepurele Alb", care tot intra și pleca din această țară, marcat de mîndria locală și de prejudecăți străvechi, negocia acorduri între forțele de gherilă manifestînd atîta aplomb și integritate morală, încît a reușit să-și croiască drum pînă la Churchill și să-l roage să acorde mai mult sprijin material. Iar reputația agentului era de așa natură încît Churchill a trebuit să-l asculte.

Generalul Charles de Gaulle din Franța se afla cu mult deasupra celorlalți lideri guvernamentali europeni în exil. Autoritatea lui atenua neînțelegerile, dar el nu avea nici un fel de experiență în operațiunile subversive. Nick Bodington, un fost angajat al agenției de știri Reuters din Paris, a început prin a crea legături între celulele din Rezistență și intra și ieșea din Franța cu așa o nonșalanță, încît

securitatea internă, MI5, lipsită de orice experienţă în realităţile operaţiunilor pe teren, îl suspecta că lucrează pentru ambele părţi[1].

Vera ştia că secretul oferea posibilităţi de defăimare. Pline de rivalităţi şi dezbinate, Forţele Franceze Libere din Londra ale lui de Gaulle au pus la grea încercare răbdarea lui Churchill. Vera înţelegea particularităţile oamenilor din serviciile lor secrete din Duke Street, iar ei, la rîndul lor, erau mai dispuşi să aibă încredere în ea decît în SIS, care era privit cu neîncredere ca instrument al Ministerului de Externe britanic din vremea în care Halifax era asociat cu împăciuitorismul.

Şeful spionajului francez Jean Moulin a sfătuit-o: „Cînd eşti obosită sau supărată, sau ambele, *mănîncă*". Cînd era în Londra, Moulin îşi începea ziua cu şuncă, ouă, cîrnaţi, roşii, pîine prăjită, marmeladă şi ceai. Consuma acest mic dejun nefrancez după o noapte lungă de muncă, apoi suna la un număr de telefon privat, Whitehall 4503, şi mergea pe jos pînă la hotelul Cavendish, pe Jermyn Street, unde era condus într-un salon în care, pretindea el, coristele londoneze din perioada victoriană se spînzurau de disperare cînd rămîneau însărcinate. „Războiul nostru", i-a spus el Verei, „le oferă celor disperaţi un motiv de a trăi".

Moulin era unul dintre giganţii tragici ai Rezistenţei Franceze. El a remarcat sec că puritatea feminităţii engleze era un concept de secol XIX care influenţa viziunea Ministerului de Război că „femeile «îşi fac treaba» în fabrici sau în ramuri necombatante ale forţelor armate. Dacă trebuie să se confrunte cu inamicul, pot să o facă stînd pe spate". Un afiş al propagandei din biroul din Duke Street al Forţelor Franceze Libere înfăţişa o bombă sexy blondă întinsă lasciv pe o canapea, înconjurată de uniforme, sub avertismentul îndrăzneţ: NU ZI NIMIC. NU E CHIAR ATÎT DE PROASTĂ! Moulin a spus: „Doamnele englezoaice nu dezvăluie niciodată vreun secret în focul pasiunii. Închid ochii şi se gîndesc la Anglia. Nu am considerat-o niciodată pe Vera englezoaică".

Exista între ei un entuziasm împărtăşit, atent controlat. Pe Vera o reconforta inteligenţa lui. El era stimulat de aerul ei uşor de rătăcită. „Are un zîmbet care e pe cît de distant, pe atît de serafic", s-a spus că ar fi remarcat Moulin. „Trebuie să creadă în ceea ce face, altfel ar înnebuni."

Înainte de a veni la Londra, în septembrie 1941, pentru a pleda pentru capital, arme şi provizii, Moulin a organizat trei grupuri de

rezistență. El vedea structura dezordonată a SOE ca pe o provocare. „Vera șlefuiește ego-urile pînă cînd cele mai multe servicii secrete din exil lucrează cu ea, chiar dacă au întotdeauna propriile lor agende politice”, a scris Moulin într-un raport către generalul de Gaulle, care își încercase mîna în acțiunea secretă atunci cînd fugise din Franța în 1940 și lansase Bureau Central de Renseignements et d'Action. În prima lui misiune subversivă, BCRA a pierdut șapte membri, decapitați de germani. Alți șase agenți francezi au fost decapitați mai tîrziu, în ianuarie 1941. Vera a indicat cu blîndețe că ar fi fost mai înțelept să se profite de spiritul tot mai puternic al rezistenței spontane în rîndul cetățenilor, care le dădeau indicații greșite germanilor în metrou, îi lăsau să coboare la stația greșită de autobuz sau le vindeau bunuri defecte. A da formă și direcție acestei mișcări a devenit sarcina lui Moulin[2].

În Londra, planificatorii serviciilor secrete ale lui de Gaulle nu aveau deloc experiență în această muncă. Rémy, numele de cod al lui Gilbert Renault, a condus o rețea pentru de Gaulle, în timp ce Marie-Madeleine Méric a condus o alta pentru SOE. Vera s-a străduit din răsputeri să-i facă să vorbească pe o singură voce prin BBC, care transmitea mesaje prestabilite într-un cod deschis, cum ar fi „Sora Aline poartă roz” sau „Pisica mănîncă pește în dimineața aceasta”. Sistemul a fost sugerat de Georges Bégué, primul agent SOE parașutat în Franța cu un radiotransmițător într-o valiză. Întors dintr-o misiune dificilă, acesta a raportat că germanii puteau să-i bruieze transmițătorul și foloseau camionete cu echipament gonio. Vera era aliata lui, a cărei regulă era „Nu vă lungiți”. Expresii scurte și enigmatice erau create de inițiatorul lor și aveau semnificație doar pentru un agent anume. Bégué a devenit cunoscut drept Căpitanul Noble pentru producătorii BBC, care inserau mesajele lui succinte în emisiunile pentru Europa care începeau cu primele măsuri din *Simfonia a V-a* de Beethoven, emoționantul *ta-ta-ta-taaa*. Acesta era, de asemenea, codul Morse pentru litera „V” – de la victorie – o promisiune de eliberare. S-a format un Comitet V, dar Vera a început să fie îngrijorată de un efect negativ al instrucțiunilor mai lungi și mai explicite ale acestuia pentru sabotajul amator. „«Cum să-ți faci singur o bombă» sună distractiv”, a obiectat ea, „dar ascultătorii francezi prea entuziaști ar putea atrage atenția asupra agenților noștri pregătiți din apropiere”.

Un fost fermier din Africa de Sud, Douglas Ritchie, cunoscut drept colonelul Britton în programele „London Calling Europe" ale BBC, dădea următorul sfat: „Cînd bateți la ușă, cînd răpăiți cu degetele în masa de la restaurant în așteptarea chelnerului, faceți-o astfel". Și bătea codul Morse pentru „V". Transcrieri ale emisiunilor colonelului Britton erau distribuite în Marea Britanie, determinînd MI5 să protesteze că acest lucru avea să-i incite pe comuniști și pe sindicaliști. Vera avea deja rezerve în legătură cu experții în războiul psihologic lipsiți de orice experiență de teren. Cînd colonelul Britton a profețit „cea mai mare bătălie din istoria lumii... Iar voi, cei din Europa, veți ataca", guvernele străine în exil au protestat că ar prefera să-și transmită propriile îndrumări către armatele lor secrete. Și astfel „colonelul Britton" a fost scos din scenă.

Verei îi plăcea de Gaulle pentru că se oprise pentru a-și lua adio de la mama lui aflată pe moarte din Bretania, înainte de a fugi în Anglia. Două zile mai tîrziu, de Gaulle se bărbierea în hotelul Hyde Park cînd Jean Monnet, viitorul „părinte al Comunității Europene", și Charles Corbin, ambasadorul francez, au dat buzna în baia lui pentru a-i propune o uniune între Regatul Unit și Franța, cu o constituție federală, un singur parlament, un singur guvern și cetățenie comună. De Gaulle s-a întors cu avionul în Franța pentru a face propunerea, dar era prea tîrziu. Guvernul acceptase înfrîngerea. De Gaulle a fugit iar și s-a dus să-l vadă pe Churchill, care savura soarele de după-amiază în grădina sa. Francezul înalt și greoi l-a emoționat pe Churchill pînă la lacrimi: Marea Britanie era singură și unicul ei aliat era viziunea lui de Gaulle a unei „Franțe neînfrînte".

Ostilitatea dintre Forțele Franceze Libere și SIS fusese agravată de lordul Halifax, care conducea încă politica externă atunci cînd a încercat să oprească emisiunea lui de Gaulle din 18 iunie 1940. „Orice francez care mai are încă arme are datoria absolută de a continua rezistența." Predarea oricărei bucăți de pămînt francez era „o crimă împotriva națiunii". De Gaulle le-a spus tuturor generalilor din Imperiul Francez să nu se supună germanilor. „Eu sînt Franța", a declarat el.

„De Gaulle e ca un om jupuit de viu", a declarat romanciera americană Mary Borden. „Cea mai mică atingere, chiar cu bune intenții, îl face să muște." Mary era soția generalului sir Edward Louis Spears, care urmărise pledoaria lui de Gaulle în fața lui

Churchill pentru a trimite mai multe avioane înaintea căderii Franței. Churchill a spus că, dacă Marea Britanie trebuia să lupte singură, va avea nevoie de fiecare pilot și de fiecare avion. De Gaulle se dăduse cîțiva pași în spate și, după o pauză, a spus în engleză: „Aveți perfectă dreptate”. Churchill a scris mai tîrziu: „În fața mea se afla conetabilul Franței”.

Se luau decizii teribile. Vera a învățat să le ia fără să șovăie. „E mai rapid decît dacă evaluez toate dovezile și mă derutez singură printr-un lung și dificil proces de a ajunge la o concluzie prin studierea fiecărui unghi”, a conchis ea. „Cu cît mă ocupam mai mult de urgențe, cu atît îmi dădeam seama că mintea mea absorbise experiență și informații care produceau judecăți instantanee în care puteam avea încredere.”

Învățase asta devreme, din decizia lui Churchill de a scufunda o parte a flotei franceze pe 3 iulie 1940, omorînd 1.297 de marinari francezi care îi fuseseră aliați cu cîteva zile mai devreme. O combinație a flotelor franceză și germană ar fi dominat marina britanică suprasolicitată. La Mers el-Kébir, lîngă Oran, în Algeria, amiralului francez i-a fost adresat un ultimatum: alăturați-vă nouă sau vom acționa. La ora 17.56, un bombardament britanic a scufundat nave de război franceze. Un tribunal din Vichy l-a condamnat pe de Gaulle în absență la închisoare, iar mai tîrziu la moarte, ca trădător.

De Gaulle a rămas sensibil din punct de vedere emoțional. Amintindu-și că generalul era născut în Lorena, Churchill a bombănit într-un moment de exasperare: „Cea mai mare cruce pe care trebuie să o port e Crucea din Lorena”. Dar acea cruce era un simbol și un blazon al suveranității nonnegociabile a Franței.

Vera a trebuit să-și amintească de faptul că un prim-ministru englez, William Gladstone, după ce ordonase bombardarea Alexandriei în 1882, încă admira Franța, „care trepidează de viață pînă în vîrful degetelor, plină de o mie de tipuri de talent”. Guvernul francez de la Vichy i-a pus pe germani în legătură cu diplomații. Vera era în contact cu franco-canadienii care păstrau o reprezentanță la Vichy, deoarece provincia Québec era în mod tradițional franceză. Pînă în noiembrie 1942, cînd germanii au ocupat sudul Franței, Vichy a fost un loc în care puteai să culegi informații și să te înțelegi cu francezi și germani antinaziști tăcuți. Ambasadorul american la Vichy, amiralul William D. Leahy, lucrase cu FDR pe vremea cînd fusese șef al operațiunilor navale, între 1937 și 1939. Cît timp

Franța a fost împărțită între zona de nord ocupată și zona de sud neocupată, rapoartele lui au fost neprețuite. Vera a estimat că utilitatea regimului de la Vichy nu mai depășea valoarea distrugerii resurselor necesare mașinii de război germane din ambele zone.

„Va trebui să iei decizii dure", i-a spus Vera „Iepurelui Alb" înainte ca acesta să fie numit locotenent-colonel de aviație Forest Frederick Edward „Tommy" Yeo-Thomas. Acesta începuse de la baza ierahiei RAF. A fost respins ca voluntar de atașatul militar britanic din Paris, în 1939. Întrebat mai tîrziu cum dobîndise porecla „Iepurele Alb", a răspuns: „Pentru că lucrez pentru Serata cu Ceai a unui nenorocit de Pălărier Nebun". Avea încredere în judecata rece a Verei, dar era îngrozit de unii cîrpaci din SOE. În ultima lui misiune a scăpat din mîinile torționarilor germani într-o stare fizică atît de proastă, încît tatăl lui, văzîndu-l la întoarcerea sa definitivă în Anglia, a spus „Dumnezeule, a îmbătrînit".

„Iepurele Alb" a fost salvat de Violette Szabo, care a pierit într-un lagăr de concentrare german. Cînd el a ajuns prima oară la Londra, Violette Szabo lucra ca vînzătoare la Woolworth. S-a îndrăgostit de un căpitan din Legiunea Străină franceză, Étienne Szabo, în timpul paradei emoționante a Forțelor Franceze Libere ale lui de Gaulle prin Londra, în 14 iulie 1940. Étienne o cunoștea pe fată ca Violette Bushell, a cărei mamă era franțuzoaică. Violette s-a gîndit că ar fi fost drăguț să ofere unuia dintre acei sărmani soldați francezi o masă bună gătită acasă. La puțin timp după aceea s-au căsătorit. Étienne a plecat să lupte în Africa de Nord, iar Violette s-a oferit voluntară pentru a fi instruită ca agent. Leo Marks verifica testele ei de siguranță cînd a descoperit că Violette făcuse greșeli la poezia de rezervă pe care o alesese pentru codarea mesajelor. Leo a spus că uneori greșelile ortografice erau comise din cauză că poezia aleasă nu îi plăcea agentului, în mod inconștient. Ea a spus că îi displăcuse întotdeauna faptul că nu știa altceva în afară de poezii pentru copii; poezia era una pe care în copilărie nu reușise niciodată să o ortografieze corect în franceză. Cuvîntul dificil era „trei". Ea scria mereu în franceză *troi*, lăsînd deoparte *s*-ul final. O greșeală simplă precum aceasta putea să o coste viața. Poezia era „Trei șoareci orbi". Violette primise o poezie compusă de Leo însuși[3].

Din Franța, Virginia Hall raporta stoic că explozibilii parașutați grupurilor de rezistență erau depozitați atît de prost, încît plasticul

avea urme de mucegai și părțile metalice rugineau. Nu putea să-i lase pe maquisarzii cu degetul pe trăgaci să acționeze pripit. De Gaulle voia, în mod înțelept, să unifice opoziția față de germani și să creeze o singură rezistență solidă, fapt care i-ar fi consumat forța în mod chibzuit, dar ar fi întărit-o la momentul potrivit, în loc să irosească resurse în acțiuni mici, separate, care aveau ca rezultat represalii sălbatice împotriva unor civili nevinovați. Virginia se baza pe reputația ei personală pentru a înfrîna tot mai mulți tineri care se înrolau în Franctirorii, Lupta sau alte forțe de gherilă independente care se ascundeau în păduri. Se temea că aceștia vor provoca represalii prin lansarea acțiunilor lor prost pregătite și nu vor face decît să le ofere condiții de antrenament unităților antiteroriste germane și un pretext ca acestea să incendieze satele din apropiere.

Virginia își folosea în mod creator experiența cu prizonierii aliați transfugi. Avea o hartă mentală a curierilor și agenților de rang inferior care nu știau de unde veneau „trupurile” proaspăt sosite, și nici încotro se îndreptau. Fiecare curier era sechestrat într-un parc public pînă la căderea nopții, cînd era dus într-o locuință conspirativă. Trupurile nu trebuiau să știe exact unde se aflau. Locuințele conspirative și contactele se schimbau la intervale scurte de timp. Aceste rute de salvare au devenit baza coordonării muncii SOE. De exemplu, în timp ce se afla în Franța, Jean Moulin opera cu un set de acte false în buzunar și un curier care îl urma de la distanță cu un alt set de acte false pentru Moulin, în caz de urgență.

„Expresul de Palestina” era numele Verei pentru o rută de salvare importantă. Unul dintre primii săi recruți, omul de afaceri francez Victor Gerson, propusese ca un lanț permanent de „ajutoare” să simplifice ieșirile și intrările SOE. În mai 1941, soția lui Gerson, Giliana Balmaceda, s-a oferit voluntar să facă muncă de recunoaștere pentru o astfel de rută. Originară din Chile, Giliana era o actriță tînără și frumoasă a scenei pariziene, a cărei instrucție SOE îi ascuțise abilitatea profesională de a intra în pielea altui personaj. S-a dovedit neobișnuit de pricepută în a-i distinge pe cei care se ofereau să-i ajute pe transfugi de cei care declarau că se revoltă împotriva germanilor în timp ce informau în secret serviciile de contraspionaj ale acestora. Giliana căuta *sédentaires*, adesea oameni în vîrstă, care stăteau într-un singur loc și erau dispuși să-și folosească obiceiurile sedentare pentru a oferi escale de-a lungul rutei de salvare. Aceste escale sau locuințe conspirative erau adesea

administrate de doamne de vîrsta a doua, care îi adăposteau pe transfugi în casele lor discrete din Paris. Giliana călătorea mult și se întorcea la Londra pe aceeași rută, folosindu-și pașaportul chilian pentru a traversa Franța regimului de la Vichy și Spania spre Gibraltar. La mijlocul lunii iunie era deja alături de Vera, pentru a preda o cantitate mare de informații, precum și numele și adresele celor care erau de încredere și dispuși să ajute.

Soțul Gilianei, Victor, a urmat pregătirea SOE și s-a întîlnit cu Virginia Hall la a doua lui intrare în Franța pe un submarin, împreună cu Peter Churchill. Prima intrare în Franța a lui Victor, în septembrie 1941, a fost aproape și ultima. A fost parașutat într-o capcană din Marsilia întinsă de Gestapo și a scăpat cu greu. Victor a aranjat o rută de salvare care ducea din Amsterdam, prin Bruxelles, Paris și Lyon, pînă la frontiera spaniolă. Toți curierii tineri, cu excepția jurnalistului Jacques Mitterrand, erau evrei și trimiteau alți clienți evrei cu „Expresul de Palestina" în Orientul Mijlociu. Halta lor din Lyon era aranjată de Virginia Hall: cîteva ore de odihnă în micul și modestul *salon de coiffure* al unei anumite Madame Caravelle.

Evreii salvați de editorul Varian Fry din New York erau împiedicați să intre în Palestina. Liderul sionist David Ben Gurion a spus că bariera britanică „lovește chiar în inima căminului național evreiesc". Forțele paramilitare evreiești Haganah își produceau propriile grenade și bombe, în timp ce încercau să coopereze cu administrația britanică locală. Într-o luptă pentru cauza britanică, un ofițer Haganah și-a pierdut un ochi: acesta era viitorul șef al armatei israeliene și ministru al Apărării Moshe Dayan. Alți membri ai Haganah s-au desprins de grupare pentru a constitui grupuri de luptă împotriva britanicilor. Adolf Eichmann, ofițerul SS însărcinat cu implementarea soluției finale, a profitat de șansa de a produce și mai multe probleme: a expediat și mai mulți evrei în „nave-coșciug" pe Dunăre, prin Marea Neagră și Marea Mediterană, spre Palestina. Ca secretar al Afacerilor Externe, Anthony Eden a insistat ca exodul să fie oprit pentru a-i calma pe arabi, a căror bunăvoință era necesară cît timp singurele victorii militare ale Marii Britanii erau în Africa de Nord. În timpul unei călătorii de documentare dinaintea războiului în teritoriu, Eichmann îi spusese lui Hitler că se putea face profit prin răscumpărarea evreilor. Acum el îi folosea pentru a-i obliga pe britanici să aleagă între a-i întoarce pe aceștia din drum și intensificarea sentimentelor antibritanice din statele arabe.

Șoferii de camion francezi avînd un puternic spirit independent, așa-numiții *routiers*, goneau între punctele de tranzit, cu transfugi înghesuiți sub prelate. Șoferii dețineau permise germane ca angajați ai unor fabrici germane sau ai Wehrmacht-ului, iar printre mărfurile lor erau tot mai mulți aviatori doborîți și alți militari aliați. La sfîrșitul anului 1941, cu SUA în sfîrșit intrate în război, Virginia Hall putea solicita ajutor militar american profesionist. Avea nevoie să-i disciplineze pe voluntarii din armatele ei de partizani. Deși Vera își dusese primele misiuni la bun sfîrșit, din iarna anului 1941 pînă în primăvara anului 1942 au urmat numai dezastre.

24

Vizita în zbor

Deşi sfîrşitul neutralităţii americane a uşurat întărirea şi extinderea colaborării clandestine dintre SOE, preşedintele american şi Bill Donovan, exista un mister pe care Vera trebuia să-l lămurească, deoarece provoca neîncrederea americanilor în capacitatea lui Churchill de a continua să lupte, dacă împăciuitoriştii continuau să încerce să încheie acorduri de pace cu Hitler.

Vera îi dezvăluise deja lui Bill Donovan foarte multe în legătură cu tehnicile operative. Într-o seară, în Winchelsea, ea a citat:

> Marea e calmă în seara aceasta.
> Mareea e înaltă, luna e frumoasă
> Deasupra strîmtorii. Pe coasta Franţei, lumina
> Licăreşte şi dispare; stîncile Angliei se înalţă...

Versurile sînt din „Dover Beach" de Matthew Arnold. Lumina lunii îi spunea Verei cînd erau posibile operaţiunile. Pe mare, cînd luna era invizibilă, în aer, cînd era lună plină.

„Un acces de şiretenie lunatică", a numit ea momentul în care adjunctul lui Hitler, Rudolf Hess, a aterizat la lumina lunii în Marea Britanie într-un moment mai calculat decît au recunoscut public ambele părţi.

Fratele lui Ian Fleming, Peter, scrisese un roman, *The Flying Visit* (*Vizită în zbor*), o satiră despre ce s-ar fi întîmplat dacă Hitler s-ar fi paraşutat în Anglia. Hess aproape că a transformat fantezia în adevăr în acea noapte luminată de lună în care a aterizat în apropierea domeniului scoţian al ducelui de Hamilton. Departe de a fi scrisă cu preştiinţă, cartea lui Peter lua în rîs politica engleză. Sosirea lui Hess însă a stîrnit speculaţii referitoare la existenţa unei

tabere împăciuitoriste în Londra în această perioadă, înainte ca SUA să intre în război.

Hess, ajutorul Führer-ului, pilotase un Messerschmidt 110 cu dotări speciale pe o rută dificilă și indirectă către casa ducelui. Hess s-a catapultat și a căzut pe un cîmp, unde i-a declarat unui agricultor rămas cu gura căscată că îl cheamă Alfred Horn și a cerut să-l vadă pe duce, care era pilot de vînătoare și locotenent-colonel al RAF. Hess avea o listă a aristocraților considerați prieteni ai Germaniei și încă dispuși să negocieze.

Vera l-a dus pe Charles Fraser-Smith, proiectantul gadgeturilor Q, într-un loc secret unde pe o masă pliabilă se afla o uniformă. Fraser-Smith și-a amintit mai tîrziu: „Mi-a spus că îi administrase lui Hess ceva ca să nu se mai trezească pînă dimineață, apoi a spus: «Asta este uniforma lui. Fă o copie exactă. Trebuie să i-o ducem înapoi peste patru ore». Nu mi-a spus că Hess era în Turnul Londrei".

Fraser-Smith primea adesea ajutor clandestin din partea Courtaulds, experții în textile ai căror directori lucrau împreună cu Vera, și din partea lui Elder Wills, al cărui principal laborator era un atelier de tîmplărie de la Victoria and Albert Museum. Printre asistenții lui se numărau foști garderobieri și machiori de la studioul lui cinematografic, Elstree. Elder Wills conducea, de asemenea, o fabrică secretă din Margaret Street, lîngă Oxford Circus, angajînd echipe de cusătorese și croitori evrei care puteau imita haine de aproape oriunde. Aceștia cercetau sinagogile londoneze în căutare de haine aruncate de refugiați, de pe care puteau să desprindă etichete străine sau pantofi fabricați în străinătate cărora li se montau tocuri culisante în care ascundeau microfilme și coduri. Acum, un expert de la Courtaulds a verificat uniforma și a anunțat că era făcută din gabardină sintetică și ușoară de calitate superioară. Elder Wills a găsit un substitut plauzibil. Fraser-Smith l-a comparat cu originalul. „Am prins mantaua lui Hess între arătător și degetul mare cu un entuziasm cît se poate de inexplicabil", a spus el. „Exista ceva suprarealist în manipularea uniformei unui om care contribuise la conducerea germanilor împotriva noastră, în cel mai sîngeros dintre războaie. Am căutat în buzunare, pipăind să văd dacă există compartimente ascunse. Apoi am apelat la un croitor de la fabrica lui Elder Wills și am cerut o copie exactă."

În spiritul conștiincios al muncii sale voluntare de guvernator al British and Foreign Bible Society, Fraser-Smith a spus: „Mi-am

făcut un scop din a păstra relaţii bune cu toată lumea, mai ales cu Vera. Ea a tras o cortină a tăcerii în jurul lui Hess. La fel trebuie să fac şi eu"[1].

Dramatica sosire a adjunctului Führer-ului nu avea cum să nu devină titlu de primă pagină în presa britanică, dar nu s-a publicat nimic despre lista personajelor proeminente considerate progermane de către Hitler înaintea războiului. La Washington exista o îngrijorare: oare Hitler fusese încurajat să trimită un mesager de pace în timp ce se pregătea să invadeze Rusia, în speranţa de a obţine sprijinul unor personalităţi antibolşevice bine cunoscute? Churchill a trebuit să declare din nou că nu se va pierde timp cu germanii aşa-zis prietenoşi. În memoriile lui scrise după război a precizat că Hess „a venit la noi din proprie iniţiativă [avînd] o oarecare calitate de mesager". Hess a fost singurul criminal de război nazist ţinut în închisoare pînă la moartea sa, mulţi ani mai tîrziu. Nu i s-a permis niciodată să ofere varianta lui a poveştii[2].

Vera s-a întrebat dacă vizita în zbor era un plan complicat de inducere în eroare. Naziştii nu erau atît de experţi în asta precum Directoratul Controlului din Londra. Acesta o mai consulta rareori acum pe Vera sau serviciile înrudite ale SOE, iar ulterior s-a descoperit că fusese infiltrat de specialişti în propagandă prosovietici. După război dosarele au fost distruse. Emisiunile dictate de Controlul din Londra îi numeau pe germanii antinazişti din motive care nu păreau a servi decît scopurile sovietice.

Secretomania a fost descrisă drept „malefică" de comandorul de aviaţie G.S. Oddie. Aviatorul RAF distins cu multe medalii l-a descris pe Hess ca un om „ghidat de propriul lui cod al onoarei", într-un cuvînt înainte la o antologie ulterioară a scrisorilor în mare măsură cenzurate ale lui Hess către soţia lui, Ilse. Oddie a citat cîteva cuvinte semnificative ale lui Rudolf Hess: „Nu îmi dădusem seama că Churchill devenise lipsit de puterea de a preveni catastrofa care ne păştea". Catastrofa era invadarea Rusiei de către Germania nazistă, care a urmat imediat după misiunea lui Hess[3].

Existaseră avertismente. Krystyna Skarbek furnizase relatări ale unor martori oculari despre mişcări ale trupelor germane prin Polonia, spre est. Hitler îi dezvăluise programul invadării Rusiei mareşalului Ion Antonescu din România, în vîrstă de 56 de ani, care îşi impunea puterea dictatorială. Vera a auzit de la ambasadorul von der Schulenburg din Moscova că, înaintea zborului lui Hess,

Stalin își trecuse o mînă pe după umerii lui. „Trebuie să rămînem prieteni", i-a spus Stalin lui Schulenburg. „Fă totul în acest scop." Ambasadorul german zburase la Berlin și, pe 28 aprilie, l-a asigurat pe Führer că nu exista nici o posibilitate ca Rusia să atace Germania. Schulenburg s-a întors la Moscova, aparent victimă a unei duble înșelătorii, și i-a trimis Verei un bilet în care cita inocent asigurarea dată de Hitler lui Stalin: opt divizii grele germane erau „transferate departe de Europa de Est".

Pe 21 iunie 1941, într-o sîmbătă, lui Schulenburg i s-a spus să acuze Uniunea Sovietică de „sabotaj, terorizare și spionaj împotriva Germaniei". A doua zi, la 5.30 dimineața, contele Friedrich Werner von der Schulenburg i-a înmînat comisarului cunoscut în rîndul elitei ruse drept Molotov „Cur de Fier" fatala declarație de război germană. „E o nebunie", i-a spus Schulenburg lui Molotov[4].

Vera putea să judece gradul de încredere al agenților căutînd informații colaterale. Adversarii ei erau tot mai iscusiți în a planta informații false. A fost uimită de probele contradictorii: Schulenburg spusese că nici un fel de trupe germane nu se pregăteau de o invazie. Apoi el a înmînat o declarație de război germană, în ciuda frecventelor lui afirmații că se ruga fervent, asemenea lui Bismarck, pentru evitarea unui război ruso-german.

Cel puțin aceasta simplifica disputele dintre Partidul Comunist Francez și alte rețele clandestine. Comuniștii erau acum cu totul la dispoziția Forțelor Franceze Libere din Londra și a Secțiunii F a Verei. Existase întotdeauna un anumit nivel de cooperare prudentă, ceea ce avea de-a face mai mult cu caracterul francez decît cu politica. Henri Tanguy, fost coleg metalurgist al tatălui lui Rolande Colas și lider al Franctirorilor (Lunetiștilor) și Partizanilor comuniști, ajutase deja Forces Françaises de l'Intérieur (FFI), ale lui de Gaulle, pe măsură ce acestea începeau să fie tot mai cunoscute.

Vera a cîștigat susținerea a două escadrile speciale ale RAF. Chiar dacă erau prost echipate, aveau sarcina de a transporta agenți, arme și provizii în Franța cu mai multă regularitate. Vera a dezvăluit cerințele schimbătoare ale SOE Departamentului pentru Cercetare Științifică condus de profesorul Dudley Newitt de la Imperial College din Kensington. Un lanț de „laboratoare" a fost improvizat din colțuri disparate de clădiri îndepărtate pentru a produce echipament și documentație speciale pentru agenți și pentru a inventa noi dispozitive,

la o scară mai mare. Nevoia stringentă era îmbunătățirea comunicațiilor, acum, cînd circuitele conduse de comuniști erau gata să lucreze cu FFI ale lui de Gaulle. Existau încă tensiuni, dar Vera se întîlnea cu mai mulți transfugi francezi care nu voiau altceva decît să fie instruiți pentru a se întoarce și a lupta, indiferent de politică. Ea trebuia să supravegheze munca minuțioasă de a compara povești, fiind atentă la posibilii agenți dubli, și de a căuta contradicții sau afirmații false într-o mare de informații.

La mijlocul anului 1941, transfugi precum Diana Hope Rowden ajunseseră deja în Anglia în număr mare. Diana era o fată băiețoasă de 21 de ani care trăise cu mama ei în sudul Franței, în anii 1920. Cînd s-au întors în Anglia, Diana s-a înscris la Manor House, o școală privată din Surrey. În 1932, pe cînd era o adolescentă timidă, a cîștigat o bursă la Sorbona. La izbucnirea războiului s-a oferit voluntară pentru Crucea Roșie franceză. După căderea Franței, a rămas în spatele frontului pînă la mijlocul anului 1941, cînd a fugit prin Spania. Directorul adjunct al lui Gubbin, Harry Sporborg, i-a văzut dosarul. Diana, care era poliglotă, a devenit agent departamental adjunct al RAF Intelligence. A fost menționată ulterior într-un articol după război în revista *Time*, care punea întrebarea dacă ea fusese folosită de Controlul din Londra ca momeală, ceea ce dusese la executarea ei. Această idee nu a fost niciodată confirmată de șeful de escadrilă Bill Simpson, care considera că Diana „avea stofă", după ce se întîlnise cu ea în Torquay, o stațiune din sudul Angliei. El vedea că Diana era „sănătoasă tun", fiind un spirit liber, a cărei nesăbuință era ținută sub control și posedînd abilități deprinse înainte de război, pe cînd făcea parte din echipaje de iaht, în loc să meargă la școală. Diana cunoștea bine Bretania și Normandia. Simpson a considerat că ea merita să-și petreacă restul vieții navigînd, lucru pe care ea îl adora. A intrat în acțiune alături de însoțitori la fel de nenorocoși, Cecily Lefort și Noor Inayat Khan.

Vera culegea sistematic informații anecdotice din surse precum Diana, știind că situațiile se schimbau și detaliile trebuiau aduse la zi. Fata își amintise că pîinea zilnică dispăruse. Rațiile de pîine scăzuseră la 350 de grame de persoană pe zi. Cei care în mod normal fumau țigări acum pufăiau „tutun" făcut din frunze de urzică, flori de tei sau morcov-porcesc. Taxiurile erau șezlonguri de răchită trase de biciclete, asemenea ricșelor din Indochina franceză. Parisul devenise un oraș al femeilor, în care întrebarea șoptită era „Ai vreo

veste despre el?". Răspunsul era de obicei negativ, dat scurt din cap. Bărbaţii erau angajaţi în fabricile germane, dar era evident că sînt lucrători sclavi.

Din sursele continue de informaţii, Vera trăgea propriile ei concluzii. Agenţii de pe teren trebuiau aprovizionaţi cu sume mari de franci francezi, reali sau falsificaţi. Avea liste tot mai mari de oameni de afaceri din Franţa care puteau furniza bani reali dacă rambursarea lor era garantată în emisiunile BBC printr-o expresie propusă de împrumutător, inserată la primirea transmisiei Morse din partea agentului împrumutat. Tacticile de contraspionaj au fost schimbate de „Gestapo", un termen pe care francezii îl aplicau fără discriminare tuturor serviciilor secrete germane. Amiralul Canaris conducea serviciul secret al armatei, iar marele lui rival, Himmler, conducea Sicherheitsdienst al SS. Armata şi-a echipat forţele regulate de poliţie de pe teren în uniformă, iar forţele secrete de pe teren, în haine civile. Himmler controla Sipo, unităţile de poliţie de securitate împărţite între Kripo, care se ocupa de infracţiuni, şi adevăratul Gestapo sau poliţia secretă de stat. Agenţii Verei erau instruiţi să facă această distincţie. Supravieţuirea lor după capturare putea să depindă de care ramură de securitate îi ţinea prizonieri. Vera a actualizat listele cu aceste organizaţii şi adresele sediilor şi posturilor lor din teren, notînd schimbările şi culegînd ce informaţii putea despre tratamentul acordat agenţilor capturaţi. Armata germană îi trimitea pe cei care revendicau statutul de prizoner de război în lagăre de detenţie regulate.

Vera a monitorizat reglementările mereu schimbătoare privitoare la raţionalizare, permisele de călătorie, intedicţiile de circulaţie şi sentimentele oamenilor din partea locului. Ea estima că nouă din zece cetăţeni francezi îi urau pe germani şi „se descurcau cît puteau de bine într-o slujbă proastă" pînă cînd apărea o conducere credibilă, ca parte a unui plan coerent. Vera verifica acurateţea informaţiilor ei cercetîndu-le pe cele ale Forţelor Franceze Libere, iar uneori se simţea ca şi cum ar fi reconstituit chipurile unor personaje dintr-un roman de spionaj. Cuceritorii, scria ea, „plătesc în prezent pentru mărfuri cu mărci germane de ocupaţie supraapreciate. Francezii îi numeau pe germani *doryphori*, gîndacii de Colorado care devorează frunzele cartofilor, astfel încît plantele mor. Germanii golesc magazinele de articolele de lux folosind mărcile de ocupaţie la un curs de schimb artificial, ceea ce face, de fapt, ca banii lor de buzunar

să facă de cinci ori mai mult decît valoarea lor reală. Abia cu zece ani în urmă primele patru cele mai mari bănci germane s-au închis din cauza unei economii în depresiune care s-a prăbușit. Acum, o nouă generație de germani îl considera pe Hitler un geniu, pentru că îi făcuse să se simtă bogați". Reichsbank-ul german făcea profituri enorme din manipularea cursurilor valutare de peste tot unde Germania domina. Un milion de prizonieri francezi de război lucrau în fabrici germane, iar lor li se alăturau „lucrătorii sclavi" francezi. Germanii se răzbunau dur pentru reparațiile franceze de după războiul din 1914-1918, dar răspîndeau o ură care putea să aibă drept rezultat o rezistență îndîrjită.

Diana Hope Rowden era o mină de informații. Spunea că cei mai mulți dintre soldații germani obișnuiți pe care îi văzuse veneau direct de la țară, păreau puțin pierduți și „le era dor de mama". Unii găseau consolare în bordeluri ieftine, dar euforia momentului în care descopereau că banii lor aveau multă putere trecea curînd. La Paris era peste mijloacele unui soldat obișnuit să meargă la Maxim's, care era administrat de un restaurator berlinez, Herr Horcher, care îi lingușea pe naziștii de la vîrf precum Göring. Caviarul era în cantități nelimitate la Petrossian, dacă ți-l puteai permite. Coco Chanel a fost amanta scumpă a unui ofițer superior german, după ce și-a redeschis casa de modă de lux la sfatul lui André Gide: „Înțelege-te cu inamicul de ieri. Asta nu înseamnă lașitate, ci înțelepciune". Cel mai exclusivit bordel, One Two Two, deservea oficiali germani, care ignorau o interdicție oficială a caselor de toleranță. Maurice Chevalier cînta în continuare. Picasso picta în continuare. Jean Cocteau scria la fel de cinic ca întotdeauna. Francezii care conduceau piețele negre făceau profituri mai mari decît făcuseră vreodată în vreme de pace ca mici negustori. Dar francezii agricultori constituiau marea majoritate, iar furia lor împotriva opresorului cuprindea orașele.

Diana a relatat multe bîrfe, desigur, dar erau bîrfele semnificative după care o femeie tînără și atentă putea citi dispoziția oamenilor. Rapoartele ei erau verificate cu ușurință prin comparație cu ultimii sosiți care veneau pe calea MI9, agenția de salvare și recuperare care provoca neliniște la vîrful SIS. Nimic nu putea împiedica MI9, ca serviciu secret nou și în extindere, să organizeze și să instruiască forțe armate referitor la cum să evadeze din închisori inamice și cum să se întoarcă în Anglia. Agenții MI9 aveau să ajute, în cele

din urmă, aproximativ 12.000 de aviatori să scape din captivitate, dintre care mulți au zburat din nou. Prin cuceririle sale, Hitler crease mari probleme acțiunilor de supraveghere a poliției, devenind imposibil de blocat zecile de mici ieșiri din a sa Fortăreață Europa. Extinderea frontierelor „germane" de către Hitler a blocat o imensă populație prinsă, teoretic, în „lumea sîrmei ghimpate" descrisă de contele de Cardigan. Din cauza întinderii sale, Marele Reich german avea goluri și puncte slabe. Vechile rute maritime vikinge treceau prin insulele Orkney și Shetland, ai căror locuitori erau britanici, dar scandinavi la origine. Insulele Shetland fuseseră colonie scandinavă pînă în secolul al XV-lea, iar acum făceau parte din dispozitivele de apărare exterioare ale Home Fleet de la Scapa Flow. Lanțul de insule fără forme de relief se întindea în imensul ocean pustiu, asupra căruia să abăteau brusc vînturi puternice. În Kirkwall, capitala insulelor Orkney, Vera a auzit vechea glumă că într-o zi vîntul s-a oprit și toată lumea a căzut la pămînt. Dar de aici putea să trimită agenți pe mare, în bărci mici care se strecurau neobservate pe lîngă forturile germane de coastă din Norvegia. Suedia neutră era și ea mai aproape, iar Malcolm Munthe, atașatul militar britanic, fiu al celebrului autor al *Cărții de la San Michele*, Axel Munthe, menținea acolo un punct de tranzit discret al SOE. Serviciile lui Malcolm includeau zboruri regulate ale RAF spre Anglia, cu avioane de vînătoare și bombardiere Mosquito care transportau agenți în locașurile lor pentru bombe și furnizau informații săptămînale culese din ziarele europene.

Fluxul transfugilor din Franța aducea cele mai mari profituri și era important ca Vera să se priceapă să trateze cu serviciile secrete ale lui de Gaulle și FFI, la care mulți dintre transfugi ajungeau mai întîi. La sfîrșitul anului 1941, Secțiunea F a dobîndit un șef nominal, Maurice Buckmaster, după ciorovăieli interne și intradepartamentale aproape fatale. Acesta era un vechi absolvent de Eton, mai ușor de acceptat pentru celelalte departamente guvernamentale decît haimanalele SOE de la școlile guvernamentale. Din cauza slujbei sale dinainte de război ca director Ford la Paris, se afla pe înspăimîntătoarea listă a urmăriților în Franța, *Sonderpfändungsliste Fr*. Era un noroc că Gestapo-ul din Franța desemna agenții și circuitele prin numele „Buckmaster". Acest lucru abătea atenția de la Vera.

Vera trebuia să se certe în continuare cu birocrații de la Whitehall, care spuneau că SOE desfășoară „perdele de fum". Aceștia erau orbi

în fața precedentelor istorice. SIS pretindea că rădăcinile lui mergeau în trecut cel puțin pînă la Elizabeta I, care angajase „exploratori" care să submineze intrigile catolice din Franța. SOE provenea din Biroul pentru Străini, denumire înșelătoare, care redusese impactul Revoluției Franceze asupra Angliei, supraveghease asasinarea țarului Pavel al Rusiei în 1790 și finanțase rezistența franceză față de Napoleon. Școala de gîndire a lordului Halifax, „pe-de-o-parte-asta-dar-pe-de-altă-parte-cealaltă", era diametral opusă filozofiei acțiunii rapide a Biroului pentru Străini.

După ce Rusia a devenit un aliat, iar Halifax a fost instalat la Washington, Ministerul de Externe a luat-o pe Vera prin surprindere, trimițînd consilieri SOE la Moscova. La mult timp după război, după numeroase tentative de a ascunde faptele, contraspionajul de la MI5 a dezvăluit amploarea infiltrării sovietice. Peter Wright, un director adjunct pensionat al MI5, a creat o criză constituțională referitoare la comportamentul și supravegherea serviciilor secrete, sfidînd o interdicție în cartea sa *Vînătorul de spioni* și relatînd detalii despre cîrtițe engleze care nu au fost puse sub acuzare după ce au mărturisit că spionaseră pentru Moscova[5].

După Pearl Harbor, reputația SOE a crescut. Donovan a numit ofițeri cu poziții importante la secția lui din Londra, unde adjuncții lui și-au exprimat foarte clar sprijinul față de Vera, acceptînd cu voioșie zeflemeaua potrivit căreia OSS venea de la „Cît de mondeni sîntem"*. Grupări de ambuscadă, instruite de SOE și operînd sub nume precum Small Boat Squadron, atacau parapeții germani exteriori din Franța, folosind canoe și unelte a căror simplitate le făcea ușor de dobîndit. În țări precum Ungaria se spunea că Gestapo pleca vinerea de la muncă și se întorcea lunea. În Franța, Gestapo era suprasolicitat de grupurile din Rezistență unite sub conducerea omului lui de Gaulle, Jean Moulin. Mulți partizani erau antigaulliști. Vera a descoperit modul strălucit în care Moulin îi inspira să treacă cu vederea diferențele prin exemplul său personal. Liderii Rezistenței vedeau, ca și Vera, cicatricele de pe gîtul lui, provocate de un brici înainte ca el să evadeze din mîinile germanilor.

* În original, „Oh-So-Social" (n. tr.).

25

Distrugerea „Scutului Franței" al lui Laval

Vera s-a alăturat unei mici sărbători a Forțelor Franceze Libere din Duke Street, în primele ore ale zilei de Anul Nou 1942. Înainte ca ultimele sticle de șampanie adunate cu grijă să fie golite, Jean Moulin a plecat pentru a fi paraşutat înapoi în Franța. La vîrsta de 40 de ani, fusese cel mai tînăr prefect al țării. Rămăsese în postul lui din Chartres pînă cînd fusese concediat de guvernul de la Vichy, după ce refuzase să semneze o declarație dictată de germani, potrivit căreia civilii francezi fuseseră arşi de vii și măcelăriți în alte moduri chiar de către francezi. Străzile erau presărate cu cadavre în putrefacție, victime ale atrocităților germane. Prefectul Moulin a refuzat să aranjeze o curățenie de către municipalitate, insistînd ca germanii să-și finalizeze singuri treburile murdare. A fost băgat în închisoare, a încercat să-și taie gîtul și a fost dus la spital. „Am supraviețuit, dar simțeam că trăiesc o viață de împrumut și că trebuie să i-o dedic cauzei, atît cît mai rămăsese din ea", i-a spus el Verei. Scăpase de supravegherea germană, făcuse rost de două identități false, strînsese detalii despre activitățile antinaziste din valea Ronului și se furişase peste graniță cu ajutorul consulului american la Marsilia. Cu o identitate falsă, ca profesorul Jean Joseph Mercier de la International Institute din New York, a călătorit pînă la Lisabona. Britanicii l-au dus cu avionul pînă la Poole, în Dorset, pe 19 octombrie 1941.

Moulin a fost interogat în districtul londonez Wandsworth de contraspionajul MI5, într-un loc cunoscut înainte drept Patriotic Asylum for Orphan Daughters of Soldiers and Sailors Killed in the Crimean War. Nu a fost atît ofensat cît intrigat, remarcînd că nu se simțea ca o „fiică orfană".

Vera l-a salvat, curioasă să afle mai multe despre contactul lui cu un agent sovietic bine cunoscut din Paris, Henri Robinson, care sugerase că misterul Hess era de fapt destul de simplu. Agenții sovietici din Berlin raportaseră că britanicii aveau să se alăture Germaniei într-un război împotriva Rusiei. Hitler l-a instruit pe adjunctul său Hess să întărească această impresie, pregătindu-se în tot acest timp să lanseze o invazie. Nimic din toate acestea nu aveau de fapt importanță pentru Vera. Războiul ruso-german îi furnizase o sursă de agenți care înainte refuzaseră să-și pună rețelele bine organizate la dispoziția forțelor clandestine franceze. Moulin era un simbol al republicanismului, care combătea acuzațiile că gaulliștii plănuiau să impună o guvernare autoritară odată ce Franța era din nou liberă.

Vera l-a asistat pe Moulin de-a lungul unui curs intensiv de pregătire în tehnicile SOE. Acesta a fost paraşutat în Provence, în ziua de Anul Nou, avînd asupra sa un mesaj microfilmat din partea lui de Gaulle ascuns într-o cutie de chibrituri. Acest fapt i-a dat lui Moulin puterea de a construi celule conspirative de nu mai mult de şapte bărbaţi şi femei. Şefii celulelor îşi cunoşteau doar superiorii imediat ierarhici, într-un lanţ ierarhic care ajungea pînă la Londra. Vera îi spunea Rex lui Moulin. În Franţa, numele lui de cod era Max. I s-a alăturat Jean-Pierre Reinach, un tînăr ofiţer francez care fusese capturat în Franţa ocupată, fugise, ajunsese în Anglia şi se îndrăgostise de Naomi, sora lui Edmund de Rothschild. S-au căsătorit la Marea sinagogă din Londra, înainte ca Reinach şi Moulin să fie paraşutaţi înapoi în Franţa.

Jean-Pierre Reinach a luat apărarea Franţei Libere şi a FFI pentru secretomania lor obsesivă. „Operaţiunile subversive sînt un model de terorism. Va fi folosit împotriva noastră de alţii care, într-o zi, se vor ridica împotriva imperialismului alb", i-a spus el Verei în timp ce Leo Marks îl informa în privinţa codurilor. Leo avea o sensibilitate neobişnuită la şansele de supravieţuire ale fiecărui elev. Nu avea nici un motiv credibil pentru a-l împiedica pe acest tînăr idealist să se paraşuteze şi să moară.

Ultimele rapoarte ale lui Moulin au început să sosească în februarie 1942. La acel moment, Vera era deja aliată cu amiralul lord Louis Mountbatten, ale cărui operaţiuni mixte lansaseră raiduri de coastă avînd dotări primitive. Vera şi Mountbatten erau de aceeaşi părere. Clasa muncitoare industrială din Franţa forma o bază solidă

pentru revolte de masă. Dar Ministerul de Externe și SIS au intervenit pentru a se plînge în legătură cu procedurile așa-zis arbitrare ale agenților SOE. Pentru Hugh Dalton, ca voce în Parlament a SOE, nu mai exista cale de întoarcere. Se considera că are „înclinații comuniste". Vera considera acuzația ridicolă: cînd fusese cu ambasadorul von der Schulenburg în București, îi identificase pe principalii agenți ai lui Stalin, care se ascundeau și păstrau tăcerea. Dalton era orice în afară de invizibil sau tăcut. Era zgomotos și tot căuta prin SIS exemple de rateuri, o amenințare la adresa iluziei infailibilității SIS. Așa că a fost făcut președinte al Comisiei Comerțului, unde avea să provoace mai puține fricțiuni, de vreme ce comerțul extern era practic inexistent. Decriptările de la Bletchley ale cifrurilor Enigma de pe submarinele germane se opriseră brusc. Semnalele inamicului nu mai puteau fi descifrate pentru că germanii adăugaseră un nou model de rotor la aparatele Enigma de pe nave. Numărul transporturilor maritime scufundate creștea îngrijorător, într-un teatru de război pe care Churchill îl considera a fi cel în care Marea Britanie putea să sufere înfrîngerea finală. În alocarea resurselor, el era obligat să acorde mai puțină prioritate învăluirii Europei nazificate în teroare.

Pe cînd încă se afla la SOE, Dalton fusese înfuriat de un memorandum „cît se poate de grosolan" din partea lui Cadogan, subsecretar al Afacerilor Externe, care afirma că SOE „folosea un jargon propriu pentru a lansa o perdea de fum". Dalton a fost înlocuit de vicontele Wolmer, conte de Selborne, presupus mai flexibil. „Nu prea te inspiră", a comentat Cadogan. Și totuși, Selborne a fost cel care a a adus ulterior acuzația gravă că „SIS nu ar ezita niciodată să se folosească de noi pentru a-și promova planurile, chiar dacă asta ar însemna sacrificarea unora dintre oamenii noștri".

SIS pretindea că ostilitatea lui față de SOE era justificată, deoarece Moscova instruise Partidul Comunist Francez să controleze rezistența internă și să creeze premisele unei insurecții naționale după eliberarea Franței. Însă Moulin, departe de a fi agent sovietic, era preocupat să se asigure că o armată secretă franceză avea să-i controleze pe comuniști. A lucrat clandestin timp de 14 luni, pe parcursul cărora Pierre Laval, prim-ministrul guvernului de la Vichy, a declarat „Sper într-o victorie germană" și a proiectat o imagine a regimului de la Vichy ca Scut al Franței. Apoi a lansat un program de „muncă voluntară" care s-a transformat în muncă obligatorie. Tinerii francezi erau forțați să muncească în fabrici germane. Mii dintre ei au

fugit spre coline, spre ceea ce era numit în mod deschis Rezistență. Cel puțin 70 de ziare clandestine erau publicate în mod regulat, în care se relata despre „La France libre" și despre Forțele Franceze Libere. Tot antisemitismul regimului lui Laval, inclusiv transportarea evreilor în lagăre de exterminare, era publicat în rezumatul știrilor. Copiii evrei erau triați atent și trimiși în vagoane separate, pentru a evita „scenele emoționale", a raportat Moulin cu un dezgust și disperare neputincioasă.

Moulin a fost adus înapoi în Anglia cu un avion Westland Lysander. Acest avion agil de spionaj al RAF era vechi după standardele epocii, dar putea rula pe piste scurte și neregulate. Fusese proiectat la începutul anilor 1930, cu o aripă pe fuzelaj în spatele pilotului, permițînd o vedere panoramică excelentă. Experții americani îl lăudau ca fiind revoluționar, spre uimirea piloților RAF, care se resemnaseră să audă că aparatele lor erau demodate. Avea o viteză de croazieră de 290 de kilometri pe oră, cu un singur motor Bristol Mercury, dar putea să ajungă la 500 de kilometri pe oră în picaj. În îndrumările locotenent-colonelului de aviație H.S. Verity, tuturor piloților li se spunea să nu uite „ce misiuni dure își asumă agenții". „Încercați să ajungeți să-i cunoașteți [pe agenți] și acordați-le încredere în operațiunile de recuperare", scria el. „Nu îi lăsați [pe piloți] să creadă că fac acrobații cu bicicleta." Piloții îngrămădeau „trupuri" suplimentare într-un spațiu pentru trei pasageri și aduceau în țară cadouri sub formă de parfumuri și șampanie din partea celor care făceau operațiuni subversive în Franța.

Moulin a adus cu el un dosar despre Rezistență și știrea că tînărul soț al lui Naomi Rothschild, Jean-Pierre, fusese ucis.

Vera a fost nevoită să se țină tare pentru a nu se ataşa de Moulin și a nu fi afectată de suferința provocată de moartea lui Jean-Pierre și de faptul că acest fapt valida premoniția lui Leo Marks. Era tot mai reținută cu privire la propriile sentimente, dar știa că succesul ei venea din capacitatea sa „de a intra în mintea altora", ceea ce necesita o capacitate de înțelegere empatică. Se temea pentru Moulin, care s-a întors din nou în Franța împreună cu Yeo-Thomas, „Iepurele Alb", pentru a-l elibera pe unul dintre camarazii lor din captivitatea germană. Moulin a estimat că la acel moment existau deja aproximativ 200.000 de partizani pregătiți pentru o revoltă masivă. Liderii Rezistenței se simțeau încurajați cînd vedeau un ofițer britanic de vîrstă mijlocie. Partizanii erau adesea obligați să împartă o singur

armă la mai mulți oameni. „Iepurele Alb" s-a luptat constant pentru a înfrînge reticența forțelor armate britanice regulate de a le ceda acestora o mică parte din dotările materiale. Secretul îi stătea în cale: puțini știau despre această muncă eroică.

În iunie 1943, Moulin a fost capturat după ce un informator le-a spus germanilor că „un gaullist se află în cartier". Ar fi putut să scape, avînd atît de multă experiență în schimbarea aspectului și identității lui, dar încă purta cutia de chibrituri în care de Gaulle inserase autorizația microfilmată ca Moulin să vorbească în numele generalului. Proba incriminatoare a fost descoperită. Paisprezece lideri ai Rezistenței, arestați împreună cu el, au fost torturați și uciși. Vera a făcut eforturi să citească relatări ale unor martori oculari despre modul în care Moulin fusese dezmembrat de Gestapo pînă murise.

Cu trei zile înaintea oribilului sfîrșit al lui Moulin, în noaptea de 17-18 iunie 1943, Pierre Raynaud, sublocotenent francez și instructor de sabotaj, fusese parașutat pentru a i se alătura lui Francis Cammaerts, absolvent al durei școli de comando din Arisaig, în zona muntoasă a Scoției. Raynaud a devenit convins că era victima unei trădări. În același timp, Noor Inayat Khan, adesea descrisă drept prințesă indiană și scriitoare talentată de povestiri pentru copii, a fost parașurată în Franța și și-a început călătoria către un sfîrșit tragic care avea să declanșeze speculația că și ea fusese trădată.

În cele 18 luni trecute de la petrecerea de adio a lui Moulin de Anul Nou 1941-1942, Vera văzuse agenți tineri rezistenți fizic care deveneau paranoici atunci cînd lucrurile mergeau prost din motive banale. Raynaud credea că aterizarea lui era observată de germani, care îl așteptau ca să-l urmărească la Paris. A ajuns să creadă că Secțiunea F a SOE trimitea în mod deliberat agenți insuficient pregătiți care, dacă erau prinși, cedau la interogatoriu și îi induceau în eroare pe germani cu informațiile primite la Londra. Astfel de teorii ale conspirației au fost contrazise de o tînără telegrafistă, Yvonne Cormeau, care s-a parașuat în Franța mai tîrziu în acea vară și care a ajuns față în față cu Francis Cammaerts, contactul lui Raynaud, într-un tren spre Toulouse. „Privea drept prin mine", a raportat ea, „și ne-am ignorat reciproc". Nu exista nici o probă a unei instrucții inadecvate. Însă uneori agenții uitau de măsurile de siguranță după ce se obișnuiau cu mediul ostil. O întîlnire subită cu un vechi prieten de la școala de instrucție putea să ducă la un

pahar băut împreună, și atunci Gestapo-ul dădea năvală. Uneori, agenții trebuiau să aranjeze o întîlnire directă pentru a transmite mesaje. Yvonne Cormeau învățase să scrie astfel de mesaje pe hîrtie subțire, înfășurată strîns și introdusă cu un ac într-o țigară, care putea fi fumată parțial și apoi aruncată cu nonșalanță. Dar pînă și ea, considerată o maestră pentru că transmisese 400 de mesaje codate într-un an, a încălcat regula potrivit căreia agentul trebuie să fie în permanentă mișcare. A rămas într-o ascunzătoare timp de șase luni. Germanii căutau o telegrafistă engleză în regiune, iar ascunzătoarea ei era într-un sat fără apă curentă, ceea ce părea un bun motiv ca aceștia să nu se deranjeze să caute acolo.

„Gîndirea ei a fost perfect rațională", a comentat Vera. „Putea să privească de la mansarda ei la mare depărtare dacă există vreo mișcare germană suspectă." Regulile erau făcute ca să fie încălcate, cu condiția ca acest lucru să nu se întîmple într-un moment de totală neatenție. Acest tip de gîndire nu îl satisfăcea pe Pierre Raynaud, care a devenit obsedat de ideea că unor agenți – tinere instruite în grabă – li se dădeau informații pe care aveau să le dezvăluie sub interogatoriu, inducînd în eroare inamicul fără să-și dea seama în legătură cu planurile Aliaților.

Gubbins a trecut în revistă programele de instrucție ale SOE și mobilizarea unor maeștri cu abilități deosebite și a fost de acord cu Vera că oricine credea că agenții absolveau înainte de a fi pe deplin instruiți suferea de paranoia. Unii începători, asemenea prințesei Noor sau Dianei Hope Rowden, deși considerați de instructori inapți pentru a merge pe teren, erau totuși trimiși deoarece era nevoie disperată de abilitățile lor speciale, iar aceștia s-au dovedit a fi cei mai duri și mai inovatori în a rezista interogatoriului sub tortură.

Pentru a se asigura că instrucția SOE era infailibilă, Vera a vizitat din nou terenul accidentat de la Loch Ailort, la 38 de kilometri vest de Fort William, pe coasta Scoției, unde tineri și tinere trăiau într-o casă veche și mohorîtă cu pereți din granit rece, bătută în permanență de vînturi puternice, care abia dacă se zărea printre copacii deși și mai înalți decît acoperișul. Ceața și ploaia învăluiau dealurile din jur. Regiunea era incredibil de posomorîtă, iar rata crescută a mortalității echipajelor de aviatori de la o bază aeriană maritimă din apropiere era cauzată aproape în întregime de faptul că piloții se loveau de vîrful dealurilor sau se rătăceau pe vreme proastă și

rămîneau fără combustibil în largul coastei. Jack Wilson, fost șef adjunct al poliției din Calcutta, supraveghea instrucția.

În septembrie 1942, Vera a conchis că terenurile de instrucție de lîngă Fort William erau imposibil de sabotat. „Instructorii polonezi trecuseră prin iad în lagărele de muncă sovietice", își amintea ea. În acea sălbăticie scoțiană din jurul Loch Ailort, polonezii și-au dat seama că în spatele aerului dur al lui Jack Wilson se afla hotărîrea onestă a unui director de școală binevoitor care făcea eforturi să transmită arta de a supraviețui unor provocări încă și mai grele decît Siberia. Acesta introdusese Jocul lui Kim, bazat pe povestea lui Rudyard Kipling despre un băiat care trebuia să-și antreneze memoria pentru a supraviețui. Wilson îi învățase pe băieți tehnici mentale pe care acum, la vîrsta de 52 de ani, le introdusese în Școlile de Pregătire Specială (STS). STS s-au multiplicat, ajungînd la 70 de „școli ale pericolului" în întreaga lume. Prima misiune pe timp de război a lui Wilson fusese în cadrul companiilor independente ale lui Gubbins din Norvegia. El considera acea experiență drept antrenament pentru lupta de gherilă propriu-zisă și a ajutat-o pe Vera să planifice infiltrarea unor agenți care să ucidă unul dintre principalele instrumente de măcelărire a evreilor ale lui lui Hitler, generalul Reinhard Heydrich.

Vera fusese prima oară la Fort Williams cu Gubbins și soldații polonezi evacuați prin Dunkerque împreună cu comandantul lor, generalul Władysław Sikorski. Gubby cunoștea din copilărie dealurile amenințătoare și lacurile adînci, cu apă neagră rece ca gheața. El îl alesese în primul rînd ca redută în cazul în care Germania ocupa Marea Britanie. Sikorski i-a spus Verei că peisajul deprimant se potrivea cu sufletul său polonez. Viaductele și podurile erau perfecte pentru exerciții de sabotaj. Zona rurală era aridă și dificilă, anticipînd ceea ce un agent ar fi putut întîlni oriunde în Europa.

Vera a găsit un sediu pentru guvernul în exil al Poloniei în biroul editorului *Boy Scout Magazine*, F. Haydn Dimmock, din Buckingham Palace Road. Rolul lor în distrugerea Scutului Franței al lui Laval avea să fie eroic. Puțini dintre ofițerii aflați în serviciu regulat la Whitehall – și doar cei care trebuiau să știe – bănuiau ce se întîmpla în spatele ferestrelor camuflate ale inofensivei reviste.

26

„Aceasta este o crimă fără nume”

„Uite!”, a spus Vera fluturînd mîndră o bucată de hîrtie igienică moale în fața lui Jan Żurakowski. „Nu mai trebuie să-ți zgîrii fundul la toaletă.”

Żura privea cu ochii cît cepele. Multe toalete publice aveau doar pătrățele de ziar atîrnate într-un cui. Vera subliniase caracterul secret al acestei întîlniri. Pilotul de vînătoare polonez se întreba dacă ea îl chemase acolo ca să laude această adaptare pentru vreme de război a batistelor de unică folosință pentru gentlemeni, vîndute exclusiv la Harrods înainte de război.

Vera îi ceruse să se întîlnească la popota Small Scale Raiding Force (SSRF) a SOE, lîngă Kensington Palace Gardens Terrace, paralel cu Embassy Row, un cartier elegant cu unele dintre cele mai scumpe proprietăți din Londra, acum în mare parte bombardate. Popota SSFR era improvizată din rămășițele unei crîșme bombardate din Church Street, imediat lîngă High Street din Kensington. Popota era accesibilă pentru toți militarii, dar într-o cameră părăginită din spate Vera se bucura de intimitate totală. Żura aștepta să afle despre ce voia ea să discute cu adevărat.

Vera i-a vorbit despre noile pierderi din convoaiele din Oceanul Arctic care duceau provizii de război în nordul Rusiei. Căderea comunicațiilor radio sovietice locale provocau pierderi îngrozitoare în rîndul navelor britanice încărcate cu mărfuri pentru Rusia, adunate cu greu pentru a-l satisface pe Stalin, care îi presa constant și dur pe Roosevelt și Churchill să întărească forțele rusești de pe Frontul de Est. Dacă Stalin își pierdea încrederea în aliații lui occidentali, putea să încheie o pace separată și să-și reînnoiască vechea alianță cu Germania. Vera a avertizat: războiul pe două fronturi promitea victoria asupra lui Hitler. Războiul pe un singur front de vest

însemna înfrîngerea sigură a Aliaților. Żura nu avea nevoie să i se spună că singura speranță a Poloniei consta în eliberarea sa de către Occident. Acum însă a aflat că în septembrie 1943, PQ18, un covoi din Oceanul Arctic, se aflase în pericol din cauză că anumite coduri rusești fuseseră sparte de germani. Convoiul anterior, PQ17, navigase din nordul Scoției spre Murmansk, de-a lungul rutei arctice, și pierduse 22 de cargoboturi cu o încărcătură totalizînd 3.350 de tancuri și vehicule militare, 210 avioane și aproximativ 100.000 de tone de alimente și muniție.

Bletchley știa acum că rușii descopereau datele de plecare a convoaielor din nordul Scoției și transmiteau detalii la Poliarnîi, lîngă Murmansk, în cifruri deja sparte de Berlin. Era acesta un sabotaj deliberat, și dacă da, cine era responsabil?

Żura era un aviator calificat să preia misiunea de a confirma sau nu suspiciunile Verei. Era unul dintre cei mai vechi și mai de încredere aliați, relația lor fiind aproape una de dragoste, chiar dacă amîndoi trăiau după valorile pentru care luptau. Nici unul dintre ei nu ar fi depășit limita dintre respect reciproc și intimitate fizică. Vera îi promisese lui Żura că se va face tot posibilul pentru a o scoate din Polonia pe iubita lui, care era evreică. Existau puține șanse în acest sens, iar acum o îndurera să-i ceară lui Żura să-și riște din nou viața, după tot ce făcuse deja.

Mai întîi, i-a dezvăluit existența singurului detașament de luptă ale cărui acțiuni beneficiau de imunitate totală în fața oricărei responsabilități legale, inclusiv vechea lege care impunea pedepse penale pentru operațiuni secrete neaprobate. Vera nu mai dezvăluise niciodată acest lucru. Agenții potențiali erau mai întîi studiați de la distanță pentru a se stabili dacă erau potriviți pentru misiune, apoi erau instruiți treptat în arta uciderii și lăsați să gîndească singuri odată ce erau considerați apți de acțiune. Ultima etapă a formalităților era depunerea unui jurămînt de păstrare a secretelor. Nu se spunea nimic despre ilegalitatea tehnică a muncii lor. SOE era specializat în asasinate și masacre. Vera a trebuit să-i explice acest lucru prietenului ei în propoziții concise.

Żura a fost uimit de cît de dură devenise Vera. Purta o fustă Harris plisată din tweed și o bluză simplă de culoarea fildeșului în locul unei uniforme, iar la prima vedere părea modestă. Părul ei bogat și negru se revărsa în cîrlionți peste umerii largi, sexy dar scurt, ca pentru a le aminti admiratorilor masculini că era probabil

inteligentă. Postura ei dreaptă impunea autoritate: bărbia ridicată puțin mai sus decît era obiceiul, nu într-un mod arogant, ci suficient pentru a-l face pe chelnerul în vîrstă să se grăbească să-i facă pe plac. Lui Żura îi era clar că, oricît de bătrîn și de neîngrijit ar fi fost, chelnerul deținea cel mai înalt nivel de acces. Sub șorț purta o armă.

Noul comportament dur al Verei se datora recentei sale descoperiri că, în timp ce fugea ea însăși din Polonia în România, „ghetoizarea" germană a evreilor polonezi fusese discutată la Varșovia de Adolf Eichmann, vînzătorul de băcănie care conducea Biroul pentru Afaceri Evreiești de la Cartierul General al Securității Reich-ului și care îi era cunoscut Verei sub forma unei semnături pe unele formulare care circulau în rîndurile SS, elita nazistă. Dar pe 4 octombrie 1943, Reichsfürer-ul SS Heinrich Himmler le spusese ofițerilor lui de cel mai înalt rang la o întîlnire din Poznań: „Cei mai mulți dintre voi știu, probabil, ce înseamnă să vezi o sută de cadavre sau cinci sute de cadavre sau o mie. Faptul că am trecut prin așa ceva și că totuși... ne-am păstrat decența – iată ce ne-a întărit".

Vera făcuse rost de textul discursului. „A devenit mai dură decît orice călău SS", avea să-mi spună Żura mulți ani mai tîrziu. „Se simțea vinovată pentru că nu aflase mai devreme că Eichmann fusese în Varșovia în timp ce ea se afla acolo și *de ce* fusese el acolo. Dumnezeu să-l apere pe oricine îi stătea în cale acum. Era furioasă. Simțea că o abadonase pe iubita mea evreică. Părea complet nemiloasă atunci cînd a descris tehnicile murdare ale SOE despre care credea că erau singura modalitate de a seca puterea inamicului, al cărui scop nu era cucerirea, ci genocidul, și de a lupta împotriva celor care nu făcuseră o prioritate din oprirea genocidului."

Acum aflase alte detalii înspăimîntătoare. Știa că faptele mortale erau ignorate la Londra, cînd s-ar fi putut face atît de multe pentru a perturba rețeaua paneuropeană de căi ferate care deserveau lagărele de exterminare. Cînd împăciuitorii de la Whitehall încercau încă să-l calmeze pe Hitler, ea își făcea griji în legătură cu mașinile de ucis milioane de oameni. „A uitat", a spus Żura, „că abia mai avea timp să doarmă, pregătind războiul secret înainte ca Churchill să preia puterea... Am văzut un raport că încă de atunci era «neînfricată, dar sfidează oficialitățile pentru a obține ce vrea». Acum nimic nu îi mai stătea în cale. Nu era ca și cum teroarea era

secretă. Chiar și înainte ca Churchill să ajungă, în sfîrșit, la putere, curierii noștri polonezi raportau despre «mașini de gazare» acționate de motoare demontate de pe submarine de construcție sovietică, pentru a-i omorî pe evrei la Auschwitz”.

Pe 20 ianuarie 1942, cincisprezece birocrați de rang înalt implicați în „reducerea naturală” a evreilor s-au întîlnit într-o vilă din Am Grossen Wannsee nr. 56. Reichsfürer-ul SS Heinrich Himmler a spus la această întrunire că „emigrația” însemna exterminare. Înaintea războiului, Adolf Eichmann era deja cunoscut la Whitehall, de vreme ce în 1932 fusese interceptat la granița Palestinei de autoritățile mandatare britanice. Sosise sub acoperire ca jurnalist al unui respectat ziar din Berlin și a fost identificat ulterior drept „delegat special însărcinat cu pregătirea soluției finale”. La cîteva săptămîni de la predarea Franței, regimul-marionetă de la Vichy a primit instrucțiuni de la o Comisie Generală pentru Chestiunea Evreiască, condusă de căpitanul SS Theodor Dannecker, șeful biroului pentru evrei din Paris al Gestapo-ului. Primele deportări din Franța la Auschwitz au început la cîteva luni după capitularea țării: cîteva mii de copii cu vîrste de 2 pînă la 17 ani nu au mai fost văzuți niciodată. La Whitehall se știau toate acestea.

Żura a spus că Vera avea probe cît se poate de solide că programul german de „reducere naturală” începuse deja în timp ce el încerca să zboare spre Anglia, iar ea încerca să fugă din România. Vera își amintea, de asemenea, modul cum Cehoslovacia fusese trădată de Chamberlain, care declarase batjocoritor în public că nimeni din Anglia nu cunoștea sau nu era preocupat de astfel de țări din Europa de Est. „Nu produc decît haos și probleme incomprehensibile pentru generații întregi”, se spune că ar fi afirmat el.

De fapt, într-o emisiune BBC „Broadcast to the World” din 24 august 1941, Churchill încercase să facă publică teroarea nazistă, spunînd: „Aceasta este o crimă fără nume”. Cuvintele lui au fost tipărite pe manifeste care să fie aruncate din aer în întreaga Europă în 1942, dar Vera i-a spus lui Żura că Ministerul Aviației se opunea irosirii avioanelor de război pentru astfel de misiuni fără rost.

Żura și alți piloți polonezi erau deja familiarizați cu utilizarea secretului pentru a ascunde motivele interne de stînjeneală. Veteranii polonezi ai ciocnirilor aeriene de deasupra Varșoviei luptaseră anonim în Escadrila 303 a RAF, cunoscută și ca Escadrila Kościuszko, numită după eroul polonez din secolul al XVIII-lea Tadeusz Kościuszko.

Acest nume nu a fost recunoscut niciodată. Oficialii Ministerului Aviației încercaseră să prevină utilizarea piloților polonezi în Bătălia Angliei. Omagierea priceperii și eroismului lor a venit mai tîrziu, din partea piloților regulați ai RAF, care au spus că bătălia ar fi fost pierdută fără intervenția polonezilor, care erau îngroziți de faptul că RAF folosea tactici demodate împotriva unui inamic ale cărui tactici moderne nu fuseseră studiate niciodată.

Istoricii de azi consemnează rolul vital al polonezilor în înfrîngerea asaltului aerian german din 1940, dar la acel moment rolul lor a rămas necunoscut publicului[1].

În 1943, Vera i-a spus lui Żura: „Voi ați luptat ca să vă eliberați propria țară atunci cînd ați salvat Anglia. Cînd acest război va lua sfîrșit, Churchill și Roosevelt îl vor lăsa pe Stalin să ia Polonia". Era evident că ea nu își mai făcea iluzii.

După dezvăluirea sa inițială, Vera l-a invitat pe Żura la o plimbare de sfîrșit de săptămînă prin zona rurală din Sussex, în jurul Winchelsea. Acolo a schițat o misiune care presupunea riscuri cu care nici măcar Żura nu se mai confruntase. Vera avea nevoie de un pilot vorbitor de poloneză care să zboare singur în zona Mării Baltice și să înregistreze radiotransmisiunile rusești. Acestea nu erau recepționate în întregime la Bletchley, iar spărgătorii de coduri nu erau siguri dacă transmisiunile proveneau din partea ocupată de ruși a Poloniei. Żura a zburat într-o serie dintre aceste misiuni de spionaj, realimentînd la o bază secretă de la granița finlandezo-suedeză. Nu i s-a spus niciodată rezultatul. Mai tîrziu, el mi-a scris: „Șefii cei mari ai RAF erau deranjați de «încercările irresponsabile și neautorizate de a influența politica» ale Verei și o vedeau ca pe o femeie băgăreață, needucată în tradițiile și disciplinele serviciului militar". Dar Żura își dădea seama că Vera avea dreptate: Polonia avea să fie sacrificată pentru a-l împăca pe Stalin, iar el voia să-și ducă iubita, dacă scăpa, cît mai departe de sovietici. Între timp, a informat-o pe Vera despre rutele de salvare pentru aviatorii doborîți.

Este posibil ca Vera să se fi întîlnit cu Żura în spatele ușilor închise ale biroului revistei *Boy Scout* care adăpostea guvernul polonez în exil, dar era precaută cu privire la cei care trăgeau cu urechea într-o vreme cînd secretul era atît de greu de păstrat în rîndul guvernelor în exil. Unele lucruri trebuie ținute secrete; unele secrete trebuie lăsate să răsufle deliberat. Îi încredințase lui Mary

Stephenson unele dintre îndoielile ei de cînd aflase, înainte de război, că Eichmann se întîlnise de cîteva ori cu militanți sioniști Haganah în Berlin. O întîlnire fusese relatată în *Der Stürmer*, periodicul antievreiesc radical; alte întîlniri au avut loc între agenți sioniști la Hotel zur Traube, lîngă Grădina Zoologică din Berlin. Reprezentanții Haganah de dinainte de război trebuiau să verifice afirmația lui Eichmann că voia să-i relocheze pe evrei în Palestina. Acesta se dusese acolo în iarna anului 1937, călătorind cu trenul prin România și îmbarcîndu-se în Constanța pe un vapor spre Palestina, avînd asupra sa false acreditări de jurnalist pentru *Berliner Tageblatt* – un ziar al cărui proprietar și redactor-șef, ambii evrei, au fost înlocuiți cînd publicația a fost „coordonată” spre partidul nazist. Uniunea Sovietică și-a folosit cele mai bune resurse de spionaj pentru a afla dacă Eichmann intenționa să-i folosească pe refugiații evrei pentru a strica relațiile britanicilor cu arabii. O sursă sovietică era Kim Philby, demascat ulterior drept cîrtiță din SIS britanic. Tatăl lui, Harry St. John „Jack” Philby, s-a întîlnit în februarie 1939 cu lideri sioniști, inclusiv Ben Gurion și Chaim Weizmann, și a promis că imigrația evreiască substanțială în Palestina putea fi achiziționată prin acordarea unui „împrumut” către casa de Saud și Ibn Saud, „șefii cei mari” din lumea arabă.

După ce a aflat că faptele fuseseră deformate sau ignorate, Vera a făcut presiuni mai puternice ca niciodată pentru a cîștiga respect pentru organizațiile militare evreiești considerate încă inamice la Whitehall. Nimic nu apăruse în presa britanică în noiembrie 1940, cînd ilustrul corespondent american la Berlin, William Shirer, a relatat că „spionii” lui, așa cum își numea el informatorii, descoperiseră de ce în ziarele germane apăreau anunțuri mortuare care foloseau expresii precum „după săptămîni de incertitudine” un fiu iubit sau o fiică iubită a murit „în mod incredibil” într-o zonă din jurul castelului din Grafeneck, despre care se spunea că este „spital”. Shirer a descoperit că Grafeneck era înconjurat de „oameni ai SS în uniforme negre”; camioane cu prelate goneau spre „spital” toată noaptea. El a concluzionat că naziștii îi omorau pe cei bolnavi mental din „motive de eugenie”. Rudelor li se trimitea o scrisoare-tip la care nu se putea răspunde: fiul mort sau fiica moartă fuseseră „salvați de la un sejur instituțional de o viață”, iar moartea venise ca o „eliberare milostivă”. Eutanasia fusese justificată, dar în cei trei ani scurși de la primele concluzii înfiorătoare ale lui Shirer nici

un singur cuvînt nu a apărut în presă. După decizia de a intra în război, guvernul Chamberlain și proprietarii de ziare care se gudurau pe lîngă familia regală fie suprimaseră rapoartele, fie le respinseseră. Vera așteptase trei ani ca să afle care era eufemismul pentru genocid. Era evident că nu doar evreii erau victimele vizate de o dictatură hotărîtă să perfecționeze rasa ariană.

Vera era asbolut convinsă că singura speranță pentru poporul evreu era crearea unui stat propriu. Churchill părea să cedeze în fața politicii americane de respingere a imigranților evrei, pe baza teoriei „mergi pe mîna aliatului care este cel mai în măsură să-ți servească interesele". Whitehall a intensificat atacurile împotriva SOE ca agenție scăpată de sub control care dădea învățături privind terorismul împotriva dreptului internațional. Vera a continuat să susțină la fel de aprig ca întotdeauna că, în unirea grupurilor de gherilă franceze, scopul ei era controlul democratic, dar nu putea să vorbească deschis despre acest lucru fără o aprobare ministerială, care trebuia să vină din partea Ministerului de Externe advers. Șefii SIS ai acestuia se temeau că revoltele stîrnite de SOE le-ar fi putut fi de ajutor agenților francezi recrutați de comunistul evreu german care își spunea Henri Robinson. Se zvonea că acesta fusese instruit de Stalin să facă din Franța frontul roșu al Marelui Război Patriotic sovietic. În interiorul SIS însă, existau trădători născuți în Marea Britanie care raportau la Moscova și care, din cauza simpatiilor lor prosovietice, erau nerăbdători să distrugă SOE.

Żura a discutat despre toate acestea cu Vera, după ce a făcut înregistrările clandestine ale transmisiunilor rusești despre aranjamentele de escortare a convoaielor din Oceanul Arctic. Amiralul Bill Mott, ofițer de comunicații pentru Roosevelt la ULTRA, avea să relateze mai tîrziu refuzul lui Stalin de a fi de acord cu transportul aerian al proviziilor din Occident către armatele clandestine antinaziste. Mott l-a identificat pe John Cairncross drept agent de la Bletchley controlat de sovietici între 1942 și 1944, care a transmis Moscovei secrete ULTRA și a devenit apoi ofițer formal al SIS. Informațiile ULTRA nu ar fi trebuit să fie dezvăluite Uniunii Sovietice, potrivit viitorului judecător al Curții Supreme de Justiție americane Lewis W. Powell. În calitate de colonel pe timpul războiului al US Air Force, acesta a făcut parte dintr-un grup restrîns de americani împuterniciți „să accepte" informații ULTRA de la Bletchley, pentru

îndrumarea US Strategic Air Force conduse de generalul Carl Spaatz în bombardarea centrelor industriale germane[2].

Lui Żura i se părea că nu are nici o logică faptul ca rușii să le dea inamicului lor german detalii despre convoaiele care le transportau provizii de care era nevoie urgentă. Nedumerirea lui a crescut după dezvăluirea spionului-șef al lui Hitler că „transmițătoarele rusești pe unde scurte acopereau toate teritoriile ocupate de germani, precum și țările neutre, de la Norvegia pînă în Pirinei, de la Atlantic la Oder, de la Marea Neagră la Marea Mediterană”. Walter Schellenberg a făcut această afirmație după război, cînd a devenit consilier al americanilor pentru spionajul sovietic[3].

Vera nu avea să înțeleagă multă vreme motivele pentru care transmisiunile rusești foloseau coduri despre care se știa deja că sînt sparte de Berlin. Lucra din greu la operațiunile SOE, în timp ce încerca să înțeleagă motivele pentru care SIS trăda gherilele sioniste, concomitent cu propaganda rusă care încuraja sentimentele antibritanice din Peninsula Arabică. Pe 6 martie 1942, într-o vineri, ziarul londonez *Daily Mirror* a publicat o caricatură realizată de celebrul Zec. Aceasta înfățișa un marinar din flota comercială care se agăța de o barcă de salvare. Vaporul lui fusese scufundat de o torpilă, iar el avea o expresie de agonie puternică ce se evidenția pe fondul izolării înfiorătoare din oceanul pustiu. Legenda caricaturii era un fragment dintr-un anunț al Camerei Comunelor: PREȚUL PETROLULUI A CRESCUT CU UN PENNY – SURSE OFICIALE. Mesajul lui Zec era că marinarii plătiți cu salarii de mizerie sufereau pierderi teribile pentru a umple buzunarele profitorilor de pe urma războiului. *Daily Mirror* a primit precizarea că publicația *Daily Worker* a Partidului Comunist fusese închisă din cauza unor astfel de „critici perverse și dușmănoase”. Apoi, sub pseudonimul Cassandra, editorialistul William Connor de la *Mirror* s-a pronunțat împotriva unei noi politici britanice de oprire a noii imigrații evreiești spre Palestina. A fost recrutat imediat în serviciul militar.

Nevoia de a studia cantitatea mare de informații contradictorii a devenit dureros de evidentă, dar Vera un avea suficienți analiști calificați. Sursele ei relatau că, în timp ce trimitea evrei în lagărele de exterminare, Eichmann creștea și fluxul de refugiați spre Palestina. Nu putea decît să presupună că această contradicție provenea din calculele naziștilor potrivit cărora, dacă britanicii trebuiau să intercepteze vasele cu refugiați, acest lucru le-ar fi ținut ocupate navele

de război. Dar dacă i-ar fi lăsat pe evrei să pătrundă, lumea arabă s-ar fi îndepărtat de ei. Churchill a încercat o denunțare anglo-americană a „eliminării" camuflate ca emigrare. A smuls o declarație de la zece guverne în exil aliate pe 17 decembrie 1942, care deplîngeau intenția repetată a lui Hitler de a extermina poporul evreu. Nici un singur guvern, nici măcar cel american sau cel britanic, nu și-a pus semnătura pe documente care dezvăluiau realitatea. Nu s-au dat explicații opiniei publice cu privire la ce însemna de fapt declarația. În această stuație, se pare că Churchill s-a dat bătut.

„Dar Vera a dat o lovitură decisivă", a spus Żura. Ea l-a convins pe arhiepiscopul de Canterbury să se pronunțe împotriva lipsei unor acțiuni de salvare a evreilor. Acesta a afirmat că sondajele din Statele Unite raportau o *creștere* a sentimentelor antisemite, iar avertismentele lui au determinat unele grupuri creștine, sindicate și activiști umanitari să ceară măsuri pentru ajutorarea evreilor supraviețuitori. Pentru a calma protestele publice, Whitehall a convocat o conferință în ziua cînd a izbucnit revolta din ghetoul din Varșovia, 19 aprilie 1943. Conferința s-a terminat în timp ce evreii din Varșovia își transmiteau apelul final: „Ultimii 35.000 de evrei din ghetou sînt condamnați la execuție. Salvați-ne".

Conferința a avut loc între membrii cabinetului britanic și o mică delegație americană, în insulele Bermude. „Cenzorițele" din teritoriul britanic interceptau comunicațiile dintre emisfera vestică și Europa. Învăluită în secret, Bermuda era ideală pentru o conferință care nu fusese niciodată menită să producă acțiuni. Guvernul american a emis permise doar pentru cinci reporteri ai unor agenții de știri, care trebuiau să se mulțumească cu comunicate oficiale. „A fost un pact mutual anticonștiință", a afirmat Vera ulterior. „Americanii nu voiau să compromită politica lor strictă de imigrație." Arhiepiscopul de Canterbury a condamnat întreaga chestiune ca fiind rușinoasă. Discuțiile au fost ținute secrete sub pretextul că era în joc securitatea Aliaților. Un buletin de o singură pagină preciza că au fost făcute recomandări concrete, dar că acestea trebuiau să rămînă confidențiale „din considerente militare". Vera știa ce înseamnă aceste afirmații din raportul subsecretarului parlamentar Richard Law, ulterior baronul Coleraine: „Sentimentele din Anglia sînt în mare parte potrivnice evreilor, [dar] opinia publică americană este supusă unei presiuni extreme din partea

unei alianțe a organizațiilor evreiești”. Conferința nu a însemnat decît vorbe goale.

Vera a vorbit cu Chaim Weizmann despre această nouă dovadă că trebuia constituită o brigadă evreiască. Ea vedea din nou cum secretul ascundea de fapt intenții și greșeli. Fiul lui Chaim, Michael, fusese ucis în timp ce pilota un avion într-o operațiune ratată cu scopul de a opri crucișătoarele germane *Scharnhorst* și *Gneisenau* să se strecoare prin Canalul Mînecii, după ce fuseseră încolțite în Brest, portul francez din Atlantic, timp de luni de zile. În noaptea de 11-12 februarie 1942, acestea au scăpat. O comisie de anchetă a marinei a ascuns detaliile a ceea ce lordul Kilbracken, pilot pe avioane Swordfish ale marinei, a numit ulterior „poate cel mai deplorabil dezastru al războiului”. Șase biplane vechi Swordfish au fost lansate împotriva cuirasatelor. Aeronavele moderne ale RAF „așteptau cu sutele”, după cum s-a exprimat Kilbracken, la sol. Navele de război germane, însoțite de crucișătorul greu *Prinz Eugen* și de distrugătoare, au plecat din Brest în timpul celor 198 de minute de întuneric și au navigat nedepistate cale de 300 de mile, pînă cînd au ajuns în Pas-de-Calais, în timp ce comandanții RAF și ai marinei se certau aprig la telefon cu privire la care armă să preia responsabilitatea. 13 dintre cei 18 membri ai echipajelor Swordfish au fost uciși. Comandantul lor, Eugene Esmonde, a primit cea mai înaltă decorație, Victoria Cross, post-mortem însă[4].

Chaim a afirmat cu amărăciune: „Fiul meu a căzut pentru o cauză pentru care steagul sionist nu a fost încă înălțat”. Un alt fiu, Ezer, pilota avioane Spitfire ale RAF și a devenit ulterior comandant al forțelor aeriene israeliene, iar apoi președinte al Israelului[5].

SOE nu avea o agendă politică sau rasistă. De vreme ce încă nu exista o brigadă evreiască, Vera a pregătit, prin instrucție de luptă, agenți precum fostul boxer evreu Alec Rabinovich, un telegrafist glumeț din rețeaua franceză a lui Peter Churchill. „Telegrafiștii sînt cele mai prețioase verigi SOE din lanțul operațiunilor noastre”, i-a spus Vera criptologului Leo Marks. La acel moment, Operațiunea Lavaboul îl inspirase pe Elder Wills să conceapă antene aeriene care arătau precum lanțurile de tras apa la closetele turcești.

Vera a cîștigat lupta cu SIS pentru controlul asupra comunicațiilor SOE și acum avea un departament pentru informații secrete sub formă de semnale sub conducerea lui Leo Marks, cu un „harem”

care gestiona traficul codat. Rapoartele fetelor erau interceptate de directorul adjunct al SIS, Claude Dansey, prin ascultarea liniilor de telex din Baker Street. Forțele Franceze Libere ale lui de Gaulle insistau să folosească propriile lor coduri secrete pentru a-l păcăli pe Dansey. Mesajele agenților lor de pe teren erau transmise prin birourile lor din Duke Street.

„Deci Forțele Franceze Libere aveau un cod pe care noi îl știam și un altul pe care nu-l știam", i-a spus Vera lui Bill Stephenson. „De Gaulle a spus că codul lui era încuiat într-un seif. Apoi unul dintre agenții lui a trimis un mesaj indescrifrabil, afectat de condițiile atmosferice sau de o codare neglijentă, și s-a apelat la Leo." Leo încerca întotdeauna să prevină „repetările". De fiecare dată cînd un agent făcea o greșeală de codare, el producea un „indescifrabil", iar Londra trebuia să ceară o repetare. Astfel, camionetelor cu echipamente gonio germane li se oferea mai mult timp pentru a depista locația agentului. Leo voia să ajungă la stadiul la care mesajele originale erau descifrate *întotdeauna*. Uneori era nevoie de 750.000 de încercări pentru a sparge un indescrifrabil. Leo construia încet echipe de fete inteligente care jurau că nu va mai exista niciodată vreun indescifrabil, după ce ascultau descrierile plastice ale lui Leo despre ce li se întîmpla agenților care erau prinși în timp ce repetau un mesaj.

Leo s-a închis el însuși în lavaboul Forțelor Franceze Libere, pentru a desluși un indescifrabil. Între timp, agentul din Franța și-a zburat creierii cînd germanii au dat buzna în timp ce el își repeta transmisiunea. „Se temea că aveau să-i smulgă informațiile prin tortură", își amintea Vera. Agentului nu ar fi trebuit să i se ceară niciodată o repetare, deoarece Leo decoda deja mesajul în timp ce se afla în toaleta din Duke Street. După această întîmplare, a numit strada Puke Street*. „Mesajul a fost trimis în codul francez", a spus el mai tîrziu. „La toaletă, am descoperit că acest cod francez supersecret era același cu al nostru." Forțele Franceze Libere ale lui de Gaulle adăugaseră propriile lor prefixe în timp ce foloseau codul britanic, iar britanicii nu ar fi trebuit să afle asta. Leo a spart indescifrabilul agentului mort și i l-a trimis lui de Gaulle, fără nici un comentariu.

---

* „To puke" – a voma (engl. – n. tr.).

Leo Marks se temea întotdeauna să nu piardă agenți, deoarece mesajele lor erau distorsionate în mod neintenționat. Se alarma de fiecare dată cînd surprindea pe cineva precum Violette Szabo făcînd greșeli care păreau minore, dar care puteau periclita o întreagă rețea. I-a făcut pe noii agenți să înțeleagă modul cum puteau să producă accidental aceste „indescifrabile”, în timp ce codau sub o presiune mortală: înfrigurați, înfometați și singuri, încercînd să-și amintească cuvintele preselectate din „poeziile de recunoaștere”, inserînd mecanismele de control, bătînd semnale Morse în timp ce camionetele cu echipamente gonio ale inamicului îi căutau. Germanii și-au perfecționat abilitățile de detectare pînă la a opri centralele electrice una după alta, pînă cînd pulsațiile bruște trădau localizarea agentului. Pentru a contracara acest lucru, se foloseau baterii pentru o nouă serie de telegrafe și se concepeau modalități primitive de a le acționa la manivelă. Aparatele de transmisie autonome fuseseră neglijate la început. Însă Bank of England avusese întotdeauna coduri telegrafice secrete. Unul dintre directorii SOE care știau despre ele era Geoffrey Courtauld, de la comercianții internaționali de textile. Compania Courtauld folosea coduri pentru transmiterea telegramelor în străinătate, iar Vera a apelat fără reținere la sfatul acestor experți în afaceri private.

„Vera a învățat că era o idee bună să faci rebusurile din *The Times*, să cunoști *Oxford Dictionary of English Verse*, argoul popular și cîntecele englezești de music-hall”, a spus ulterior amiralul Mott[6]. „Acestea erau surse pentru codarea mesajelor și, de asemenea, îi dădeau posibilitatea de a trata codurile-poezii memorate care se distorsionau în timpul transmisiunii. Vera soluționa un indescifrabil printr-un fel de intuiție fulgerătoare.” Întrebarea pusă fiecărei tinere inteligente intervievate pentru a se ocupa de traficul de coduri era „Te pricepi la dezlegat rebusuri?”. „Nu neapărat” putea fi un răspuns decisiv. Îi plăcea muzica? Un răspuns negativ era la fel de rău. „Foarte slabă la aritmetică?” Un „Da” disperat și reticent era întîmpinat cu un zîmbet care o uluia pe candidată. Vera știa că tot răul provocat de un profesor de matematică la școală era ușor de reparat, dar dacă femeia nedumerită nu avea ureche muzicală sau nu îi plăceau rebusurile, era trimisă la un alt departament.

Leo Marks era fascinat de modul în care Vera găsea timp să ajute la comunicații. El însuși era capabil de maratoane de activitate mentală intensă. „Eu presupuneam că acest lucru se datora faptului

că eram amîndoi evrei", a afirmat el mai tîrziu. „Priveam neajutoraţi în timp ce Aliaţii ignorau pledoariile de a bombarda lagărele de exterminare sau reţeaua complicată care aducea din întreaga Europă sclavii ce urmau să fie munciţi pînă la epuizare, apoi trimişi în cuptoare, şi voiam să punem capăt coşmarului, în ciuda scepticilor de la Whitehall care respingeau războiul de gherilă ca mijloc de subminare rapidă a infrastructurii inamicului. Ştiam ce îi aşteaptă pe agenţii prinşi de Gestapo."

27

„O linie roșie și subțire”

„Am fost norocoasă că sprijinul american secret pentru SOE data dinaintea intrării în război a Statelor Unite”, a spus Vera mai tîrziu. „Misiunile lui Bill Donovan în întreaga Europă au confirmat că «fără țară de origine» însemna că ușile le erau închise evreilor care încă plecau din Europa.”

„E un lagăr de concentrare imens”, a relatat un aristocrat german antinazist, baronul Rüdiger von Etzdorf, care lucra pentru SOE. „Milioane dintre ei ar putea fi trimiși în locuri precum Rusia, cînd al Treilea Reich se va prăbuși.”

„Nimeni de la Whitehall nu vorbea despre asta”, i-a spus Donovan David Bruce reprezentantului său din Londra al Biroului pentru Coordonarea Informațiilor. Bill Stephenson înființa tabere de instrucție secrete de-a lungul graniței americano-canadiene nepăzite. Din Montréal, colaboratorii americani puteau acum să zboare neobservați în Scoția, în bombardiere modificate ale RAF, care evitau supravegherea rutelor Pan-Am.

Donovan avea în Peninsula Iberică propriile lui surse care raportau dacă vedeau un baron german împreună cu un „gentleman englez”. Vera l-a liniștit pe Donovan: baronul von Etzdorf era un prieten care îi fusese prezentat în Berlin înaintea războiului de fostul ei amant, ambasadorul contele von der Schulenburg. Etzdorf îi spusese că, după ce se întîlnise cu Hitler, găsea „neplăcut tot ce era legat de micul nazist”. Etzdorf organiza acum rute de salvare care duceau la Lisabona: „Ultima poartă deschisă din vastul lagăr de concentrare european”.

Un frate al baronului, dr. Hasso von Etzdorf, lucra la Berlin cu șeful Statului-Major General, general-colonelul Franz Halder, de asemenea antinazist, care o cunoștea pe Marie „Missie” Vasilcikov,

prințesa rusă. Missie o avertizase pe Vera că acești antinazişti influenți aveau să „întîmpine probleme în a constitui un front unit dacă Marea Britanie nu îi ajută". Baronul von Etzdorf făcuse rost de un post diplomatic la Madrid, de unde putea să comunice cu Vera. Acolo l-a cunoscut pe sir Samuel Hoare, trimis în Spania ca ambasador deoarece reputația lui de împăciuitorist putea contribui la menținerea neutralității fasciștilor locali. Vera îl vedea pe Hoare ca pe un membru al Old Cronies Club: aristocrați care se propuneau unii pe alții în slujbe de vîrf și care aveau înclinații pronaziste. Prietenii lui îl avansaseră de la secretar pentru India în 1931 la ministru de Externe în 1935. Hoare l-a încurajat pe prim-ministrul francez de atunci, Pierre Laval, executat în 1945 pentru colaborare cu naziștii, să creadă că Mussolini trebuia să mențină controlul asupra cuceririlor lui militare din Africa. Hoare a devenit ministru al Aviației la începutul anului 1940, un pas înapoi serios pentru RAF pînă cînd Churchill avea să preia puterea și să-l trimită în Spania, în așa fel încît contactele lui fasciste să fie descurajate în a-i lăsa pe germani să folosească bazele spaniole de coastă, pentru a ataca mai ușor convoaiele atlantice. Amintind capacitatea lui de a menține Spania neutră, Hoare a distrus planurile SOE cu privire la un război de gherilă acolo. Sfatul dat de Vera baronului a fost: „Stoarce ce poți de la bătrînul Hoare invocînd credința lui invincibilă în superioritatea sa morală"[1].

Baronul german îi ajutase pe evrei să scape de acordul „predare la cerere" dintre regimul de la Vichy și Germania lucrînd împreună cu Varian Fry. Fry era liber să lucreze cu Vera cu privire la conexiunile lui unice, căci acum făcea parte din biroul clandestin al lui Donovan din Grosvenor Square din Londra. Această cooperare secretă a fost descrisă de Desmond Morton, vechiul consilier pentru informații secrete al lui Churchill: „Securitatea americană este condusă în numele lor de britanici, la cererea președintelui. În acest scop, un ofițer britanic [Stephenson] se află la Washington cu dl Edgar Hoover și generalul Bill Donovan". Donovan l-a întrebat pe Fry cum să-i folosească mai bine pe refugiații evrei tineri, ajutîndu-i să înfrîngă regulile „străinilor inamici". Fry, un clasicist educat la Harvard care își riscase viața în tabăra inamică timp de 14 luni, cunoștea exact programul regimului de la Vichy împotriva a 330.000 de evrei din Franța: 168 de decrete diferite îi obligau, printre altele, să-și facă cumpărăturile între orele 15 și 16 și îi excludeau din

majoritatea profesiilor. Mulți fugiseră în Franța pentru a scăpa de persecuția germană, dar erau băgați acum în lagăre de muncă. Fry știa cum să exploateze adversitățile din interiorul poliției controlate de Vichy, cum să-i localizeze pe luptătorii antinaziști din Rezistența Franceză și cum să evite capcanele Gestapo-ului. Cel mai important, el era sigur că, prin promovarea unui țel comun între facțiunile care se certau, se putea realiza, mai întîi în Franța, o rezistență antigermană care să inspire revolte mai ample. Un promotor înfocat al acestei viziuni era „Tommy” Yeo-Thomas, „Iepurele Alb”.

Familia Yeo-Thomas trăise în Franța începînd din 1855. Tommy avea 38 de ani cînd Marea Britanie a declarat război și și-a părăsit funcția din Rue Royale din Paris pentru a-și oferi serviciile. Atașatul militar britanic de acolo i-a spus că nu era nevoie de el. Legiunea Străină franceză a spus că era prea bătrîn. Așa că i-a dat mașina lui atașatului britanic pentru aviație și a fost acceptat cu rețineri în RAF cu cel mai mic grad, neplătit, ca interpret al ofițerului de legătură al RAF Bomber în Franța, pînă cînd toate liniile de comunicații au fost întrerupte, pe 11 iunie 1940, de cucerirea germană. S-a îmbarcat pe un cargobot care evacua în Anglia o parte dintre ultimele trupe britanice.

Tommy împărtășea umorul negru al Verei. „Sîntem niște proscriși”, îi spunea el, „pînă cînd nenorociții au nevoie de noi să le facem treburile murdare. Eu Tommy, tu Vera – sîntem Tommy Vera”. Îl parafraza pe Rudyard Kipling: „O, e Tommy încoace și Vera încolo, și ia plecați voi amîndoi/ Dar cînd tobele încep să bată e «O linie roșie și subțire de eroi».../ Căci e Tommy încoace și Tommy încolo și «Dă-l afară de otreapă!»/ Dar e «Salvatorul țării» cînd tunurile încep să tragă”.

Tommy și-a dat seama de ironia ei cinică atunci cînd ea i-a lăsat un bilet: „De vreme ce sîntem sortiți să fim Tommy-Vera, ar trebui să știi că noi sîntem ficțiune. «Tommy» a fost folosit cu 128 de ani în urmă într-un ghid al Ministerului de Război pentru un soldat care solicita «banii de deplasare» – doi penny și jumătate pe 1,6 kilometri – cu care să se întrețină pe sine, soția și copilul lui. În 1794, ducele de Wellington a găsit un grenadier cu pieptul străpuns de o baionetă, o sabie înfiptă în cap și un glonte în plămîni care a șoptit: «Nu e nimic deosebit, sire». *Numele lui era Thomas Vera*”.

Vera nota: „Grenadierul combina loialitatea cu «*insubordonarea mîndră*»”. Yeo-Thomas folosea această sintagmă pentru a descrie

propriul său refuz de a se supune regulilor imbecile impuse de sus de o birocrație tot mai numeroasă care le interzicea membrilor diferitelor secțiuni naționale ale SOE să facă schimb de informații. El a lansat o întrebare în Camera Comunelor: de ce nu erau folosiți civilii care trăiseră printre inamici – așa cum trăise el?

S-a înrolat în Secțiunea F a Verei în februarie 1942, iar în Baker Street a „văzut fantoma lui Sherlock Holmes trecînd într-o birjă. Îl voi onora pe marele detectiv aplicînd metodele lui Holmes în Franța".

El a afirmat mai tîrziu: „Vera m-a îngrozit la început. Ochii aceia reci... Avea o inteligență de savant. Știa toate cărțile folosite de agenți pentru codare și cita din *Alice în Țara Minunilor*, în care se spunea că poți să faci ca un cuvînt să însemne lucruri diferite. «Nu e adevărat», spunea Humpty-Dumpty. «Întrebarea este care dintre ele va fi șef.» Vera s-a făcut șef pe ea însăși. A cîștigat în fața vechilor creatori de coduri ai SIS, care se agățau de modalități vechi și periculoase de a face cuvintele să însemne lucruri diferite".

Tommy știa cum se folosește Hitler de marionetele lui de la Vichy pentru a exploata loialitatea tradițională a poliției și a funcționarilor civili față de guvernul francez. „Răspîndește vorba că regimul de la Vichy nu este guvernul legitim", i-a spus Vera lui Tommy atunci cînd el i s-a alăturat. „Generalul de Gaulle guvernează Franța liberă."

Fricțiunile produse cînd mareșalul Philippe Pétain a instituit prima oară guvernul său de la Vichy din așa-numita zonă liberă erau similare cu certurile din interiorul comunității serviciilor secrete din Londra, care conținea adesea elemente străine reciproc ostile. Vera trebuia să depășească toate diferențele pentru a ajunge la obiectivul comun de a înfrînge Germania. A declanșat furia împotriva lui Pierre Laval, prim-ministrul regimului de la Vichy, făcînd publice cuvintele acestuia: „Rezistența este finanțată de evrei pentru ca alții să lupte în locul lor". Orice cetățean francez putea să vadă că evreii erau trimiși acum cu vagoanele în lagăre, împreună cu „sclavi" francezi. Unii oportuniști au preluat afacerile evreiești la prețuri de nimic. Vera plănuia să se răzbune într-o zi. Aceasta însemna depășirea faptului că de Gaulle nu era liderul ales al unui guvern ales al Franței.

Vera a propus strategii pentru Directoratul Europei de Vest al SOE. Ea trebuia să lucreze cu două secțiuni franceze: F, condusă de Buckmaster, și RF, care lucra cu de Gaulle. Șeful RF era cunoscut

sub numele de cod colonelul Passy, iar Whitehall îl trata cu prudență, ca pe un „subversiv” al lui de Gaulle dintr-un grup neales care nu putea fi înregistrat ca guvern în exil. Passy nu avea nici un fel de experiență în spionaj și credea pur și simplu că de Gaulle, ca președinte al unui stat postbelic, ar fi șters amintirea guvernului antebelic corupt care lăsase Franța să se prăbușească într-o decrepitudine morală.

Passy îl infiltrase pe primul agent gaullist, iar mai tîrziu a explicat că, pînă cînd a înțeles războiul interdepartamental dintre SIS și SOE, considera că oamenii Verei urmăreau multe activități secrete și complicate. Tentaculele ajungeau în fiecare colț de la Whitehall. Cînd a aflat mai multe despre motivele Verei, Passy i-a sprijinit intrigile departamentale și a realizat o listă cu acțiuni subversive pe care civilii puteau să le întreprindă pentru a-i ajuta pe eliberatorii finali ai Franței în Ziua Debarcării în Normandia. Passy avea o miză personală, nedorind să-și vadă conaționalii arși de vii în biserici sătești pentru acte izolate de sfidare[2].

„Passy și-a lăsat acasă soția și copiii”, i-a spus Vera lui Yeo-Thomas. „S-a izolat de cultura lui complet diferită. Vrea cît mai mulți informatori, să-i spună exact ce văd, ce știu, dar să stea liniștiți. Vrea ca agenții în calitatea de *trimiși* să culeagă informații și să le pună în context, astfel încît el să poată planifica insurecția finală. Se teme de acțiuni mici și premature care i-ar face pe germani să organizeze tehnici înspăimîntătoare de contraterorism.”

Passy a propus să fie paraşutat în Franța, împreună cu Yeo-Thomas. Vera i-a spus lui Yeo-Thomas despre concluziile trase din trimiterea anterioară a unui batalion de paraşutiști al Forțelor Franceze Libere pentru a realiza o ambuscadă asupra piloților germani despre care se știa că se deplasau cu autobuzul de la cazărmile lor la un aerodrom de lîngă Vannes, în Bretania: păruse o idee rațională ca piloții să fie uciși la sol, înainte să-și poată îndeplini misiunile de bombardare a țintelor din Anglia. În decembrie 1940, Forțele Franceze Libere puseseră deja la punct Operațiunea Savanna. Dar RAF afirmase inițial că Savanna era un act detestabil care presupunea „asasinarea unor colegi combatanți”. De Gaulle a întrebat sarcastic dacă bombardarea unor civili nevinovați era mai puțin detestabilă. A urmat o lungă tăcere. Consecințele fatale ale întîrzierii aveau să se manifeste curînd. În noaptea de 15 martie 1941, RAF a lansat un bombardier vechi, iar Vera s-a dus cu mașina la un aerodrom secret

unde oamenii de la Scotland Yard i-au percheziționat pe parașutiști, ca să se asigure că aceștia nu aveau asupra lor nici un fel de probe incriminatoare. „Nu știu nimic din ce ar putea fi util Gestapo-ului", a spus un parașutist refuzînd o pilulă cu otravă pentru a evita interogatoriul torționarilor sinucigîndu-se în cazul în care era prins. Cei cinci au fost parașutați „orbește" și nu s-a mai auzit nimic. Trei dintre ei au apărut o lună mai tîrziu, după ce au fost recuperați de un submarin. Alți doi au reușit să se întoarcă prin Spania. Misiunea eșuase deoarece escadrilele de bombardiere germane își schimbaseră rutina în timpul lungii amînări a RAF.

În timpul Operațiunii Josephine B, care a urmat la puțin timp după aceea, a fost aruncată în aer o centrală electrică de lîngă Bordeaux. În urma ambelor misiuni s-a dedus că operațiunile subversive trebuie să beneficieze de informații actualizate despre țintă. Vera a crescut resursele pentru culegerea de astfel de informații. Supraviețuitorii acestor prime misiuni, care trebuiseră să-și caute pe bîjbîite drumul înapoi în Anglia, i-au atras Verei atenția asupra altor posibilități de spionaj folosind aviatori doborîți și asupra utilității rutelor de salvare.

Vera a aflat mai multe despre Passy în timpul instructajului intensiv dinaintea parașutării. Numele său real era André Dewavrin. „Eram complet ignorant cînd am devenit șef al serviciilor secrete ale Forțelor Franceze Libere", a mărturisit el. Pînă și faptul că adoptase numele de Passy de la o stație de metrou pariziană din apropierea locuinței sale trăda o inocență periculoasă. „Acum știu că pseudonimele ar trebui să conțină litere care să corespundă inițialelor de pe lenjeria personală. Nu adopta niciodată un nume care aproape că nu are nici o legătură cu viața ta anterioară."

Passy luptase împotriva germanilor în Norvegia în același timp cu Collin Gubbins, cu o unitate extrasă din Legiunea Străină și vînătorii de munte francezi. Fusese distins cu Distinguished Service Order și cu Military Cross britanice, precum și cu alte medalii norvegiene și franceze pentru curaj. După înfrîngerea din 1940, soldații francezi asemenea lui trecuseră prin agonia de a fi nevoiți să aleagă între a se repatria și a rămîne să lupte alături de de Gaulle. Pe 1 iulie 1940, Passy se dusese la biroul temporar al lui de Gaulle de lîngă Westminster Bridge, în St. Stephens's House, unde generalul i-a spus să organizeze Birourile Doi și Trei pentru Informații ale Forțelor Franceze Libere.

Passy a încropit o echipă de tineri francezi, pur și simplu pentru că se întîmpla ca aceștia să împartă aceeași pensiune cu el, pe Cromwell Road. Nici unul dintre ei nu avea nici cea mai vagă idee despre acțiunea secretă. Passy a învățat spionajul de la cineva căruia îi spunea „Unchiul Claude”, acest nume părîndu-i-se mai simplu decît sir Claude Edward Marjoribanks Dansey. Passy a intuit curînd că scopul Unchiului Claude era de a fura SOE-lui un serviciu de spionaj francez incipient și de a-l ține pentru el, la Secret Intelligence Service.

Vera îl considera pe Passy un bărbat arătos de 30 de ani, nu mult mai tînăr decît ea. Felul lui de a fi visător ascundea o minte extrem de ordonată. Era înalt, avea păr blond și rar și o față inocentă de adolescent. Ochii săi albaștri puteau deveni brusc visători sau sfredelitori cînd se adresa persoanei din fața sa.

„A studiat fortificații!” i-a spus odată în glumă Vera lui Leo Marks. „De aia e atît de bun în acțiunile de obstrucționare.” Era la începutul perioadei cînd Forțele Franceze Libere conduse de Passy limitau schimburile de informații și nu aveau încredere într-un aliat care scăpase după înfrîngerea franceză. În august 1940, prima bază de mici dimensiuni din Londra a lui Passy consta din două mese de popotă din lemn, un scaun și două bănci, într-un apartament înghesuit de trei camere al cartierului general al Forțelor Franceze Libere din Carlton Gardens nr. 4. În mai puțin de o lună, Jacques Mansion s-a întors dintr-o misiune inspirată de Passy. Acest lucru îi demonstra Verei cît de rapid putea să lucreze Passy. Personalul lui alcătuit din amatori cercetase lagărele și spitalele în care se găseau francezi care ajunseseră în Anglia, căutînd oameni despre care credeau că ar putea fi buni agenți. Jacques acostase pe țărmul Bretaniei într-un mic vas de pescuit și se întorsese cu noutăți despre pozițiile germane de la Ouistreham, un port de pescuit de lîngă Caen, pe coasta Normandiei. Passy i-a trimis în acea zonă pe locotenentul Maurice Duclos, instruit pentru artilerie, și pe Jacques Mansion. Aceștia trebuiau să trimită înapoi informații prin intermediul unor porumbei călători. Vera nu i-a luat în rîs. Văzuse porumbarele franceze înalte de cel puțin 30 de metri, cu spații cilindrice în interior pentru porumbei. Turnurile de cărămidă aparțineau unei epoci pe cale de dispariție a conacelor medievale și erau ignorate de inamic.

Ulterior, Secțiunea RF a lui Passy „s-a transferat” în Dorset Square nr. 1, poreclit „circul clovnilor” și ocupat anterior de Circul

Bertram Mills. Sediul de lucru al lui Passy a devenit un pavilion de șapte camere din St. James's Square nr. 3, apoi s-a stabilit în Duke Street nr. 10, lîngă Selfridge, avînd o filială luxoasă în spatele Palatului Kensington. Comunicațiile s-au îmbunătățit cu ajutorul porumbeilor călători după ce Duclos a sosit de Cărciun din Lisabona, urmat două săptămîni mai tîrziu de Mansion, care se salvase prin Spania. Ambii fuseseră ajutați de baronul Rüdiger von Etzdorf.

Pentru a depista și alte puncte de ieșire din Peninsula Iberică, Passy alesese un tînăr regizor, Gilbert Renault, care își făcuse prieteni în Spania datorită filmului său despre Cristofor Columb. Renault a făcut o recunoaștere rapidă, s-a întors în Anglia și a urmat un curs intensiv de coduri noi, înainte de a fi transportat cu avionul la Lisabona. În curînd, Passy primea cereri de echipament pentru radiotransmisiuni de la agentul său regizor. Lui Renault nu îi făcea nici o plăcere să lege mesaje de picioarele porumbeilor.

Passy se temea că numărul mare al serviciilor secrete din Franța putea crea confuzie. L-a rugat pe Yeo-Thomas să-l ajute să construiască un front unit. Vera s-a cutremurat. Yeo-Thomas putea să nu se mai întoarcă și devenea indispensabil în confruntarea cu inamicii ei interni. Era, de asemenea, singurul englez pe care îl cunoștea și care putea să se înțeleagă cu Forțele Franceze Libere fără să provoace accese de furie naționale, obținînd informații în schimb. O criză timpurie s-a produs din cauză că lui de Gaulle i s-a spus că amiralul marinei Forțelor Franceze Libere, Émile Muselier, urma să fie arestat. Agenții de contraspionaj ai MI5 descoperiseră ceea ce păreau a fi scrisori care sugerau că Muselier coaliza cu regimul de la Vichy. Dar scrisorile erau falsuri. Filiala B a MI5 părea hotărîtă să discrediteze Forțele Franceze Libere. De Gaulle și-a pierdut încrederea în toate serviciile secrete, pînă cînd Churchill și-a cerut scuze pentru că MI5 îi interogase pe refugiații francezi. Era o insultă, a spus Passy, faptul că englezii căutau agenți pronaziști ai regimului de la Vichy în timp ce alte servicii secrete derulau propriile lor verificări.

Yeo-Thomas își dorea nespus să se îndepărteze de toate aceste ciorovăieli. Vera ar fi plecat bucuroasă împreună cu el, însă era singura persoană capabilă să reapropie în mod regulat taberele. Britanicii voiau să cîștige războiul; Vera voia să mențină presiunea acțiunii sub acoperire; Forțele Franceze Libere voiau să cîștige

pacea și să aștepte pînă cînd luptătorii din Rezistență aveau să se unească în spatele lui de Gaulle, ca lider pe timp de pace.

Passy avea tendința să interpreteze greșit incidentele. Un recrut francez, Francis Basin, a terminat cursurile SOE de microfotografie și cerneluri simpatice. Trebuia să călătorească pe cont propriu prin Anglia și să memoreze detaliile unui aerodrom din sălbăticia Țării Galilor. A trecut testul și i s-a spus să meargă la o întîlnire clandestină în barul hotelului Dorchester. Tocmai consuma prudent o bere irlandeză caldă, pe care o detesta, cînd un necunoscut și-a făcut loc prin mulțimea zgomotoasă și a urlat cît îl ținea gura: „Basin, ești german! Ești arestat!”. Nici unul dintre clienții barului nu a manifestat vreun interes. Necunoscutul i-a șoptit lui Basin ceva la ureche. Atunci toate capetele s-au întors. „Vezi”, a spus necunoscutul. „Dacă te porți ca un conspirator, toată lumea te suspectează.” Acest fapt era gîndit ca o lecție jovială de psihologie a SOE. Passy considera că era încă o încercare a MI5 de a-i distruge oamenii.

Yeo-Thomas era unul dintre puținii care îl puteau convinge să continue planurile Operațiunii Seahorse, care trebuia să demonstreze încrederea reciprocă anglo-franceză. Vera s-a folosit de ocazie pentru a-l înscrie pe Passy la un curs intensiv de pregătire al SOE și l-a dus la Wanborough Manor, „școala” din secolul al XVI-lea din Hog's Back. Passy a văzut cum resursele sînt exploatate la maximum pentru a face față unui mare număr de recruți, dintre care mulți nu aveau să absolve niciodată. I s-a spus, ca și celorlalți, să uite tot ceea ce i se spusese pînă atunci despre armele de foc. „Trage două focuri iute ca fulgerul”, i-a spus Vera. „Arma ideală pentru ucis este *silencieux*-ul, cu dispozitiv de ochire luminos. Există mai multe puncte de atac pe trup decît ai crede. Grenadele cu fosfor îi incendiază pe germani, dar trupul tău are arme care atrag mai puțin atenția – folosește-ți picioarele, unghiile pentru a scoate ochii, degetele pentru a strangula artere carotide sau pentru a tăia un gît.”

Passy a întrebat dacă americanii erau capabili de astfel de lucruri. Auzise că aceștia se alăturaseră „liniei roșii și subțiri de eroi”. De asemenea, Passy îl cunoștea pe Varian Fry și învățase multe de la american. „Cel mai mare pericol este trădarea”, spusese Fry. „Evită să stîrnești gelozie, așa că nu îți face de lucru cu femeile. Lăcomia pune stăpînire pînă și pe contacte aparent de încredere. Evită *orice* discuții, religioase, politice sau de orice alt fel. Mulți agenți au origini străine și trebuie să fie atenți dacă dau peste cineva din țara

lor. Există ucraineni și cazaci folosiți ca rezerve la contraspionajul german. Avantajul pe care îl avem noi față de germani este lipsa lor de flexibilitate. Gestapo-ul utilizează doar Citroën-uri negre, de exemplu."

Un număr surprinzător de americani cu multă experiență în afaceri în Europa înaintea războiului, precum și diplomați precum William Russell, fostul corespondent AP la Berlin, au fost reuniți la Londra de Donovan. Treptat, neghiobia fricțiunilor departamentale și naționale a făcut locul acelei mîini de bărbați și femei devotați din toate colțurile lumii și de la toate nivelurile societății al căror unic obiectiv era să opereze în spatele liniilor inamice, o linie invizibilă, roșie și subțire pentru subminarea inamicului prin revolta împotriva doctrinei și a regulilor învechite.

Mai tîrziu, Passy și-a amintit că singura lui contribuție ca nou-venit la jocul spionajului fusese să-i spună Verei să nu mai fumeze ca un turc. Descoperise că acest lucru încetinea viteza de reacție.

„Asta mă ajută să merg mai departe", a glumit ea, confirmîndu-i că adevărata ei salvare era simțul umorului, chiar și în cele mai grele perioade.

28

Complet ocupată

Vera l-a transformat pe Tommy Yeo-Thomas în François Yves Thierry, care avea documente falsificate potrivit cărora era în vîrstă de 40 de ani, fost membru al 34e Bataillon de l'Air, acum revenit ca funcţionar la Paris, cu o *carte d'identité* emisă de Prefectura Poliţiei Parisului pe 16 aprilie 1941 şi o *feuille de démobilisation* din Marsilia datată 2 septembrie 1940. Avea un permis de conducere şi o cartelă curentă pentru raţii. Yeo-Thomas urma să investigheze împreună cu Passy potenţialul pentru rezistenţă din întreaga Franţă, să discute despre o viitoare comandă între Aliaţi împreună cu liderii mişcărilor antinaziste şi să aducă liste cu proviziile necesare: arme, explozibili, echipamente de comunicaţii.

Vera a cerut BBC-ului să transmită prin postul francez un mesaj unei învăţătoare pe care Tommy o cunoştea, José Dupuis. „Tommy à José: nous reboirons bientôt du bon vin de Chignin". Avea să bea din nou vin de Chignin cu ea, curînd. Ea avea să înţeleagă.

În noaptea de 24 februarie 1943, Vera i-a dus pe Tommy şi pe Passy cu maşina la Tempsford, la 16 kilometri est de Bedford, nu departe de Woburn Abbey, şi la jumătate de oră de mers cu maşina de Bletchley. Pe un aerodrom camuflat aştepta Escadrila [Lumina Lunii] 138 pentru Misiuni Speciale a RAF. Vera avea veşti neplăcute. Echipa poloneză Enigma se afla la Château des Fouzes, între Montpellier şi Avignon. Pe 4 noiembrie 1942, aceştia auziseră un mesaj BBC prestabilit: „Recolta e bună". Mesajul vestea invazia Aliaţilor din Africa de Nord, patru zile mai tîrziu. Aceasta ameninţa coasta mediteraneeană a Franţei, iar germanii au preluat controlul total asupra a ceea ce pînă atunci fusese o zonă neocupată. Spărgătorii de coduri au părăsit castelul cu trei zile înainte ca germanii să dea buzna înăuntru. Era mai important ca oricînd ca aceştia să

fie scoși din Franța înainte de a se complica cu luptătorii din Rezistența Franceză, ale căror loialități oscilau între facțiunile politice.

Operațiunea Seahorse, infiltrarea lui Passy și a lui Yeo-Thomas, a fost sincronizată pentru a profita cît mai mult de lumina lunii, dar condițiile atmosferice nu erau prielnice. Tommy a spus mai tîrziu: „Habar n-aveam unde putea să fie luna, plină sau goală". Passy și-a ascuns pastila lui „M-de-la-Mortală" în interiorul inelului său cu sigiliu, iar Tommy, mai puțin teatral, și-a pus pastila în buzunarul de la vestă. Cei doi agenți și-au pus căști de cauciuc și protecții pentru coloana vertebrală, au băgat în buzunare revolvere, busole și cuțite, s-au chinuit să-și pună chingile parașutelor și s-au îndreptat greoi spre un bombardier Handley-Page Halifax cu patru motoare care aștepta. Vera observase că numărul avioanelor disponibile crescuse lent de la cinci în vara anului 1941 la aproximativ 20 de aeronave, numărul și tipul acestora variind în funcție de prioritățile RAF. Avioanele erau răspîndite între Newmarket Racecourse și un colț al unei baze de avioane de vînătoare din Tangmere, lîngă Chichester, precum și în baza din Tempsford. Vera a strîns mîinile bărbaților, a murmurat obișnuitul ei „Merde alors!" pentru noroc și i-a ajutat să urce prin trapa îngustă.

Înainte de zorii zilei agenții s-au întors înfrigurați, epuizați și nervoși. Pilotul nu reușise să localizeze luminile grupului de întîmpinare. Passy și Yeo-Thomas erau nevoiți să stea în niște camere descurajant de neîngrijite, neputînd nici măcar să fugă pînă la crîșma din colț. Pe 26 februarie, într-o vineri, au fost scoși din nou. Încă o noapte rece de iarnă, dar acum cu o lună în declin. Trei ore mai tîrziu, cu crampe din cauză că fuseseră înghesuiți între niște pachete imense și cu dureri în urechi din cauza zgomotului motoarelor și a depresurizării, cei doi erau disperați să sară, cînd dispecerul le-a spus să se agațe de liniile statice din dreapta. S-au așezat pe marginea ieșirii și au văzut luminile de dedesubt. Dispecerul a făcut semn și Passy a sărit. Yeo-Thomas l-a urmat. După deschiderea parașutei existau întotdeauna cîteva momente de euforie. Apoi pămîntul începea să se apropie rapid.

— C'est vous, Shelley?

O mînă mare și aspră de bărbat l-a apucat pe Tommy, care nu avea idee cine era Shelley. A confirmat că era Shelley, pentru a evita pălăvrăgelile inutile. Pachetele au coborît plutind cu parașuta. Umbrele i-au escortat pe Tommy și Passy într-o pădurice.

— Cine e Shelley? a întrebat Passy.

— Credeam că tu știi, a răspuns Yeo-Thomas.

După ce a revenit în Londra, Vera a descoperit că cineva din Duke Street informase grupul de întîmpinare francez că „Frances Yves Thierry" avea numele de cod Shelley, dar nu se deranjase să-i spună lui Yeo-Thomas, care stătea în biroul Secțiunii F a Verei.

Gafele erau ceva obișnuit. Un psihiatru aflat la dispoziția SOE repeta: „Stresul nu este ceva căruia să-i faci față ca o cercetașă mică și curajoasă, Vera. Te expui unei presiuni prea mari".

Gubbins conducea operațiunile care acum se extindeau din Europa de Est pînă în Orientul Îndepărtat. Din India se făceau parașutări din avioane Liberator care zburau pe distanțe enorme pînă în teritoriile controlate de japonezi, ducînd în calele imense agenți din Force 136 a SOE, piloții nereușind uneori să găsească zonele de desant din junglă și fiind nevoiți să se întoarcă din aceste misiuni ratate, iar agenții fiind epuizați după cel puțin 16 ore de zbor neîntrerupt. Un agent tînăr din Force 136 provenea din familia regală thailandeză. Ca student în Anglia, fusese categorisit străin inamic cînd guvernul din Bangkok, în absența regelui thailandez de vîrstă școlară care era la Lausanne, coalizase cu japonezii. „Consideram că Vera Atkins ar trebui băgată la închisoare ca străină inamică, pînă cînd ea mi-a spus cum să evit această etichetă", mi-a zis prințul Bisadej în 1992. „Îi cunoscuse pe ambii mei veri. Unul a fost ucis. Celălalt a devenit al nouălea Rama.

Mi-a spus să mă înrolez în Pioneer Corps. Atunci aș deveni un noncombatant. I-am zis: «Nu vreau să fiu noncombatant». Voiam să fac ceea ce făcea un alt prinț siamez, să zbor pentru RAF. «El s-a născut aici», mi-a spus ea. «Dacă te înrolezi în Pioneer Corps, putem să amestecăm documentele.» Așa au intrat toți siamezii în Force 136. Instructorii credeau că sîntem niște tipi mici, scunzi și cafenii, fără condiție fizică. Dar noi crescuserăm cu antrenamente dure, iar după ce am culcat la pămînt un sergent, am fost luat mai în serios. Am fost parașutat în Myanmar și am mers pe jos în China, la Kunming, unde aveam un reprezentant antijaponez de la Bangkok. Primeam sarcini, intram pe jos în Laos și apoi în nordul Thailandei. Era mai distractiv decît să cari cartofi. Dar m-a făcut un inamic al guvernului meu în funcție. Vera era singura persoană care părea să înțeleagă. Și ea trebuise să facă anumite alegeri."[1]

Prioritatea Verei era să construiască rețele franceze. Secțiile pentru coduri și telexuri au fost instalate în niște grajduri lîngă Baker Street. Leo Marks le-a botezat „Danseyland", după Unchiul Claude de la SIS. „Era complet paraonic în legătură cu SOE", spunea Leo. „Sergentul de armată care m-a îndrumat prima oară în SOE mi-a spus «Îi zice SOD sau așa ceva – vreo costumație excentrică pentru neadaptați»."

Vera a trebuit să rămînă la Londra, în timp ce Gubbins zbura la SOE Cairo, unde contesa Krystyna Skarbek, acum Christina Granville, făcea lobby pentru încă o misiune. I s-a spus să întrerupă contactul cu organizațiile poloneze aflate în legătură cu SOE în Balcani. O facțiune poloneză hotărîse că o altă facțiune era infiltrată fie de fasciști, fie de comuniști. SOE Cairo părea „un cuib de vipere", a afirmat mai tîrziu Bickham Sweet-Escott de la SOE. „Nimeni nu și-ar fi putut imagina atmosfera de invidie, suspiciune și intrigă dintre departamentele secrete și semisecrete. Christina Granville era curajoasă ca o leoaică și a fost tratată abominabil de inferiori."[2]

Locotenent-colonelul Tony Simmonds avea probleme din cauză că scosese din Grecia aproximativ 65 de evrei în caice vechi, fără să spună la nimeni. Simmonds fusese în Palestina împreună cu Orde Wingate, expertul în lupte neregulate. Curajul și inițiativa lui Simmonds nu au făcut decît să smulgă lamentațiile birocraților referitoare la agenții care acționau pe cont propriu. Gubby a trebuit să rezolve ceea ce începea să devină un scandal și s-a gîndit să o trimită pe Krystyna în Ungaria, pentru a reface vechile ei rute spre Polonia. Acest lucru a stîrnit protestele unei facțiuni poloneze de la Londra, care spunea despre ea că era agent Gestapo. În cele din urmă, Krystyna a fost trimisă în Franța, unde a devenit o legendă și mai mare. Dar mai întîi trebuia eliberată din Cairo.

„SOE din Cairo lucrează pe lîngă, dacă nu împotriva efortului de război", a relatat prietena Verei, Hermione, contesă de Ranfurly, ce avea o voință de fier. Aceasta călătorise la Cairo singură, după soțul ei, lordul Ranfurly. A relatat ulterior ceea ce spusese majordomul atunci cînd excelența sa a primit ordine să se prezinte la datorie din partea regimentului Sherwood Foresters.

— Vii și tu? l-a întrebat lordul Ranfurly pe majordomul lui, Whitaker.

— La război, excelență? a întrebat majordomul.

— Da.

— Foarte bine, excelență.

Excelența sa a fost dat dispărut în deșert atunci cînd contesa de Ranfurly a fost expulzată din Cairo de un general de brigadă răzbunător care avea un singur ochi și care, spunea ea, „zăpăcea complet finanțele SOE". I-a spus lui Anthony Eden că „orice sumă de bani este irosită de această organizație confidențială aflată în haos". A sărit de pe vapor în Cape Town. A avut noroc: vaporul a fost torpilat după plecarea ei. A spus reprezentantului de acolo al agenției turistice, Thomas Cook, că era într-o misiune secretă și a primit un loc prețios într-un zbor comercial spre Cairo. Acolo, cu ajutorul frumuseții și al conexiunilor sale sociale, l-a evitat pe generalul de brigadă cu un singur ochi și s-a infiltrat la nivelurile superioare. „Era de ajutor dacă știai să scrii cum se cuvine o invitație și să aranjezi o vază cu flori", își amintea ea. Se spunea că știe mai multe secrete decît oricine altcineva și că îl învățase pe generalul George Patton să danseze Boomps-a-Daisy[3].

De la SOE Cairo, sabotorii ajungeau mai ușor în țări precum România, din sud-estul Europei, sursa de unde Germania se aproviziona cu jumătate din cantitatea de cereale și din șeptel, cu cositor și minereu de aluminiu, plumb și cupru. Dar existau certuri între cei care afirmau că partizanii comuniști ai lui Tito omorau germani și cei care afirmau că el omora gherilele de extremă dreaptă. Fiul lui Churchill, Randolph, s-a parașutat în Iugoslavia. Secretara și traducătoarea lui croată, Mrdjn Lenka, mi-a spus peste ani că se îndrăgostise de el atunci cînd a aranjat ca RAF să-i parașuteze un dicționar englezo-sîrbo-croat. Tatăl lui, Winston, a început să-i spună lui Tito „Mareșale", dar cînd contesa s-a întîlnit ea însăși cu Tito, l-a respins imediat ca fiind „scund, îndesat și îmbrăcat epatant"[4].

Vera își îmbunătățea relațiile cu SIS, care aveau un post important în Turcia, unde vechiul ei mentor Gardyne de Chastelain conducea operațiunile speciale și îl folosea pe soțul Krystynei, Jerzy, ca spion. De Chastelain cunoștea dificultățile Verei de a-i coordona pe civilii care trebuiau să ia decizii în spatele frontului, dar care aveau probleme pentru că nu urmau filierele adecvate.

Gardyne de Chastelain plănuia să se parașuteze în România pentru SOE, ca să saboteze puțurile petroliere și traficul fluvial. Pentru sprijinul logistic și de alt tip de care avea nevoie, el a apelat la Vera, nu la Cairo, disprețuit drept „cuib de spioni, toți trădîndu-se între ei".

Revoltele din Cairo s-au agravat. Liderii progermani ai Egiptului voiau să scape de britanici, care luptaseră acolo încă de la victoria lui Nelson de pe Nil, în 1798. În cazul în care Cairo cădea, Churchill trebuia să demisioneze. Succesorii lui ar fi făcut pace cu naziștii. Churchill, care stătea la White House, a primit știrea devastatoare că Tobrukul fusese predat de trupele britanice germanilor pe 21 iunie 1942: „Din cîte îmi amintesc, una dintre cele mai grele lovituri din timpul războiului”[5].

Tobruk era o garnizoană de 35.000 de soldați britanici. Predarea ei a subminat eforturile lui Churchill de a convinge Statele Unite că evenimentele aveau să-și schimbe cursul în Europa și să nu-și concentreze atenția Pacificului. Deșertul de Vest furnizase singurele victorii terestre britanice în 32 de luni de război. Ziarele americane au relatat căderea Tobrukului ca prevestind căderea lui Churchill. Pe 28 iunie, în Camera Comunelor a fost introdusă o moțiune de „neîncredere”. Churchill a supraviețuit. Dar aceasta era doar una dintre crizele numeroase care demonstrau fragilitatea conducerii democratice și pericolul că un alt guvern putea să facă pace sau să desființeze SOE.

Prietenii Verei de la Agenția pentru Evrei erau realiști. Evreii nu mai erau introduși ilegal în Palestina prin porturile românești, pentru a pune Marea Britanie într-o poziție stînjenitoare. România pierduse Basarabia și Bucovina în fața Uniunii Sovietice și evreii erau învinovățiți. Soldații evrei din armata română au fost masacrați. Un tren al morții încărcat cu aproximativ 2.500 de evrei fusese păzit de trupe românești și germane; deshidratarea a ucis 1.400 de prizonieri în vagoanele pentru vite, în timpul unei călătorii de cinci zile spre lagăre. Aproximativ 100.000 de evrei dintr-un număr de trei ori mai mare de evrei care trăiseră în Basarabia și Bucovina au fost luați de autoritățile sovietice, fără a mai fi văzuți vreodată. În locurile unde Vera mersese cîndva cu limuzina ambasadorului german pe bulevarde largi, trupuri de evrei măcelăriți atîrnau acum de crengile minunaților copaci bătrîni care țînuseră umbră cafenelelor șic ale Bucureștiului.

Vera se confrunta cu o opoziție copleșitoare față de ideea ei de a se folosi de înseși principalele victime ale terorii, evreii, și de a-i implica în luptă. Rabinul-șef al Londrei era îngrijorat că, pînă s-ar fi constituit o brigadă armată regulată a evreilor, soldații ei se vor înfuria din cauză că Marea Britanie va închide ușile Palestinei și va

abandona promisiunile implicate de Declarația Balfour. Vera avea sprijin din partea lordului Louis Mountbatten de la Combined Operations pentru recrutarea celor care aveau cea mai mare tendință de a se răzbuna. Conform afirmațiilor acestuia, calculele erau în mod categoric în favoarea acțiunii secrete. Un pachet de expozibil plastic aplicat într-un punct strategic al unui transformator electric provoca mai mult rău într-o zonă industrială decît raidurile costisitoare ale bombardierelor Aliaților. Atunci cînd RAF a lansat o campanie împotriva sistemelor de transport ale inamicului, locomotivele au fost vizate pentru atacurile de la mică înălțime, pentru a reduce materialul rulant și a suprasolicita depourile de reparații. „Pentru a realiza acest lucru, 78 de lucrători de la căile ferate au fost uciși, iar 378 răniți", a raportat agentul Verei din Franța, care era inginer de căi ferate de rang înalt. „În schimb sabotajul a avariat de opt ori mai multe locomotive, fără nici o victimă în rîndul civililor." Confirmarea a venit din partea piloților implicați în operațiunile de distrugere a trenurilor care au fost doborîți și care au servit în Rezistență[6].

Lucrătorii căilor ferate erau în favoarea operațiunilor clandestine, ca și lucrătorii din fabricile care deserveau industria de armament și forțele armate germane, toți aceștia cerînd indicații și provizii din afară. Acest fapt a fost confirmat după ce echipa Verei a fost entuziasmată de un mesaj. „Micul iepure alb s-a întors în cușca lui", a anunțat BBC pentru ascultătorii francezi pe 17 aprilie 1943.

Tommy Yeo-Thomas se afla într-un avion Lysander împreună cu Passy, comandantul Pierre Brossolette și un aviator american numit Jim Ryan, al cărui Flying Fortress fusese doborît. Tommy se plimbase fără grijă prin Paris, printre oamenii de la SS cu uniformele lor negre cu cranii și oase. O găsise pe prietena lui José Dupuis, care încă preda la aceeași școală de fete, iar ea îi construise o rețea. Înainte să fie ucis, Jean Moulin stabilise forța unei armate secrete la 50.000 de oameni, cu o rezervă de 100.000. Yeo-Thomas ridicase moralul fiind văzut ca ofițer al serviciilor secrete britanice și s-a întors cu noi observații: „*Gazogène*, un tractor utilitar pentru vreme de război, și *remorqueur*, un tractor de tractare, sînt bune pentru a transporta arme ascunse. Există un *digestif* de război făcut din pielița boabelor de struguri, de culoare albă, care se numește *marc*. Uleiul de fasole este folosit acum ca emulsificator pentru păr. Fiți atenți să faceți diferența între *anciens combattants* și echivalentul

francez al Tineretului Hitlerist, Les Compagnons de France, și fiți atenți la propaganda regimului de la Vichy potrivit căruia lumea e condusă de Bătrîna Doamnă din *rue Threadneedle* – ceea ce înseamnă City of London, familia Rothschild și Imperial Chemicals".

La Paris, Tommy își vizitase tatăl, care l-a salutat zgomotos în franceză ca pe un străin și care, odată ușa apartamentului închisă, a întrebat: „Ce naiba ai făcut în ultimii doi ani?". Bărbatul mai în vîrstă săvîrșise mici acte de terorism pe cont propriu.

Brossolette, care zbura în același Lysander, avea o șuviță albă distinctivă în părul său des și negru, care a trebuit vopsită pentru ca acesta să nu fie identificat. Vopseaua aproape că se ștersese de la parașutarea lui în Franța, în aceeași fază a lunii ca și Iepurele Alb și Passy. Vera îl cunoștea pe Pierre Brossolette ca realizator radio al comentariilor pe marginea știrilor externe de dinainte de război, concediat din slujba sa atunci cînd se pronunțase împotriva „capitulării" de la München. După căderea Parisului, se ocupase de o mică librărie de lîngă Licée Janson de Sailly, ai cărui elevi veneau să șoptească despre activități împotriva germanilor, și nu să cumpere cărți. Fugise în Anglia în 1942 și se dusese la Passy, care a spus că Brossolette fusese „[cel care] a produs cea mai puternică impresie dintre toți oamenii pe care i-am întîlnit în viața mea".

Întoarcerea Iepurelui Alb a oferit lordului Selborne, vocea politică a SOE, noutăți concrete pe care să le raporteze șefilor de Stat-Major, în campania lui pentru a obține mai mult sprijin pentru SOE: „Sabotajul este larg răspîndit... un sprijin de un tip foarte eficient poate fi acordat operațiunilor militare regulate". Dar Vera se temea că Selborne se epuizează luptînd împotriva celor care spuneau că SOE irosește arme și provizii. Cea mai mare speranță a ei era ca personalul de nivel înalt din Londra al lui Donovan să aprobe automat o directivă oficială potrivit căreia SOE era singura autoritate pentru coordonarea acțiunii secrete și a muncii „forțelor patriotice". Un agent, maiorul Ben Cowburn, s-a întors cu știri despre Virginia Hall. Fata de la *The New York Post* îl salvase după ce el fusese parașutat departe de țintă; pierduse contactul cu grupul de întîmpinare, iar ea a trebuit să-i găsească în grabă un telegrafist. Vera a hotărît că Virginia trebuia chemată pentru a fi instruită ca telegrafistă și dotată cu unul dintre noile radiotransmițătoare. Probabil că ea avea să devină membră a noului OSS al lui Donovan. Vera avea să se afle în situația de a fi nevoită să-i aleagă pe americani

în defavoarea SIS-ului în țară. Cowburn, inginer petrolist în vreme de pace, efectuase patru misiuni secrete împotriva unor ținte petroliere, iar mai tîrziu a scris usturător despre legenda potrivit căreia „Secret Intelligence Service era omniscient". Membrii SIS, a scris el, erau „văzuți doar la petreceri elegante din Mayfair, cu expresii tîmpe pe chip și vorbind doar despre călărie, vînătoarea de cocoși de munte și amintiri din vremea studenției de la Oxford sau Cambridge"[7].

Ofițerii americani ai lui Donovan erau nerăbdători să învețe și împărtășeau cu Vera convingerea că forțele speciale neconvenționale erau calea pentru viitor. Cowburn și alți englezi asemenea lui, care proveneau din lumea reală și dură, spuneau că inamicii SOE erau ofițeri de Stat-Major care intrau pe nesimțite în serviciul guvernamental din izolarea aceloraşi vechi cercuri conducătoare – Eton, Harrow, Winchester, Oxford, Cambridge –, fără să fi fost vreodată expuși tumultului vieții de pe stradă.

După ce rapoartele Iepurelui Alb au oferit SOE o voce mai puternică, Vera a cerut guvernului polonez în exil să facă apel la toți polonezii să-i ascundă pe evrei. Uniunea Sovietică executase ofițeri polonezi și ocupase mai mult de jumătate din Polonia. La Varșovia, lichidarea germană finală a ghetoului începuse pe 19 aprilie 1943, în ajunul Paștelui evreiesc. Atacul german fusese anticipat de cei 30.000 de evrei din ghetoul central, iar cînd lichidatorii au dat buzna, au descoperit că oamenii se ascunseseră sub pămînt. În tuneluri s-a pompat gaz, în cadrul unei *Grossaktion* germane. General-maiorul Jürgen Stroop a raportat „56.065 de evrei prinși, 7.000 de morți. După deportare, 6.929 au fost exterminați, însemnînd în total 13.929 de evrei nimiciți".

Józef Cyrankiewicz, viitor lider comunist din Polonia, conducea la acel moment forțele clandestine ale Partidului Socialist, iar mai tîrziu a afirmat: „După ce am văzut vagoanele de vite încărcate pentru lagărele de exterminare, am simțit că trebuie să mobilizăm comunitățile evreilor supraviețuitori, de la Marea Baltică pînă în Balcani. Mă aflam la Auschwitz cînd am trimis curieri la Londra. Prizonierii le-au cerut Aliaților să bombardeze Auschwitzul, astfel încît naziștii să oprească enormul trafic transeuropean către lagărele de exterminare"[8].

Vera a discutat cu Consiliul Național Polonez din Londra despre apelurile din Auschwitz. Samuel Zygielbojm, membru al consiliului și al Uniunii Generale a Muncitorilor Evrei, i-a trimis o telegramă

președintelui Roosevelt la care nu a primit răspuns, nu a reușit să-și susțină pledoaria la Londra și în cele din urmă s-a sinucis de disperare. În timp ce făcea comentarii despre război pentru BBC, George Orwell a remarcat că în interiorul British Civil Service existau oameni care pur și simplu nu dădeau crezare relatărilor despre atrocități. Un ofițer colonial, J.S. Bennett, a scris un memoriu: „Ceea ce deranjează e aparenta disponibilitate a noului ministru pentru Colonii de a lua de bune «poveștile melodramatice» ale Agenției pentru Evrei. Ca manevră politică, acest lucru va institui un precedent de care Agenția [pentru Evrei] fără îndoială va profita"[9]. Dubiile lui Orwell au dat naștere Fratelui cel Mare ficțional și golurilor de memorie prin care faptele neplăcute dispar pentru totdeauna.

Vera a cartografiat rutele pe care agenții SOE le puteau urma spre Polonia, folosind informații furnizate de „muncitorii oaspeți" francezi din fabricile germane. Aceștia erau mituiți pentru a-și împrumuta pașapoartele, de pe care agenții polonezi puteau copia detaliile. Astfel, Jan Karski a ieșit din Polonia ducînd un mesaj lordului Selborne de la SOE: „Distrugerea fără precedent a întregii populații evreiești nu este motivată de necesitățile militare ale Germaniei". Dar Alexander Cadogan s-a plîns: „Acești oameni cu inițiale și numere ciudate mă nedumeresc mai tare decît inamicul". Agențiile evreiești aveau obiective care îl deranjau pe șeful său, ministrul de Externe Anthony Eden. Unde aveau să meargă evreii dacă li se dădeau mijloacele de a se elibera?

Curierul polonez Jan Nowak și-a croit drum spre Stockholm și a fost dus de RAF cu avionul în Scoția, pentru a-i raporta lui Churchill despre polonezi, inclusiv evrei, pricepuți la operațiuni clandestine, dar care aveau nevoie să li se parașuteze provizii. Nowak a trebuit să treacă de Desmond Morton, pe care l-a descris drept „vocea elementelor anti-SOE". Nowak a pretins că Morton a denaturat raportul inițial și l-a obligat să aștepte trei luni pînă cînd Churchill l-a primit, în martie 1944. Curierul polonez i-a înmînat cu mîndrie o broșură a Home Army pe care un caligraf dintr-o tipografie secretă din Varșovia îi scrisese ceva lui Churchill. Dacă aceasta ar fi căzut în mîinile Gestapo-ului, a scris Nowak mai tîrziu, el ar fi fost spînzurat. Churchill a aruncat o privire peste broșură și l-a întrebat pe Nowak dacă putea să scrie „tot ceea ce vrei să-mi spui într-o singură pagină".

— O să-ncerc, a bîiguit Nowak.

— Dacă scrii mai mult, secretarul meu o să-ți arunce foile direct la coșul de gunoi, i-a spus Churchill.

Mintea curierului era ticsită cu suficiente informații pentru a umple cîteva sute de pagini. Nowak îl venera pe Churchill, dar „întrevederea a durat doar șapte din cele zece minute programate", i-a spus el Verei. A scris mai tîrziu cu amărăciune în memoriile sale: „Întregul efort al Poloniei clandestine, realizat cu sacrificii enorme, fusese complet disproporționat față de locul și importanța ocupate în planificarea strategică britanică și americană. Aliații păreau să se teamă să nu îl ofenseze pe Stalin, care interzisese avioanelor RAF să realimenteze la baze sovietice. Doar 600 de tone de armament au fost livrate Poloniei, în comparație cu 10.000 de tone Franței în acea perioadă". Însă Nowak a lăudat organizația Verei drept „cel mai loial și mai important aliat al nostru. Ea și SOE au luptat întotdeauna pentru a oferi ajutor cauzei noastre"[10].

Vera considera tratamentul pe care îl primea Nowak ca pe o confirmare tulburătoare că Whitehall era acum la dispoziția celor care nu acordau nici o valoare polonezilor și evreilor tineri și bine înarmați care îndeplineau operațiuni subversive, chiar dacă aceștia erau cel mai puternic motivate victime ale tiraniei. Se făcea o alegere: războiul avea să fie cîștigat lansîndu-se mai întîi bombe asupra orașelor germane. Părea să fi trecut mult timp de cînd Churchill scrisese, în urma Marelui Război: „Tortura și canibalismul erau singurele două soluții la care statele creștine civilizate și științifice reușiseră să nu recurgă".

29

Cacealma și contracacealma

Liderii Rezistenței erau disperați să primească provizii adecvate pe calea aerului. Vera s-a întîlnit cu agenți clandestini polonezi în ascunzătoarea lor din Kensington Palace Gardens nr. 18, una dintre vilele victoriene vechi și impunătoare aflate încă în picioare printre ruinele bombardamentelor. Polonezii au confirmat rolul obstrucționist jucat de Desmond Morton. Au afirmat că stilul lui de a culege informații data din alte vremuri, că era bătrîn și obosit și influențat de adversarii Verei, precum și că Churchill îl lăsa pe Morton să decidă cine și ce ajungea la el din partea armatelor secrete.

Vera a aranjat ca Emmanuel d'Astier de La Vigerie să fie luat cu avionul din Franța pentru a ajunge direct la Churchill, care îl cunoștea pe Astier ca poet. Acesta i-a spus prim-ministrului: „Doi germani sînt uciși pentru un luptător din Rezistența Franceză". Astier a scris mai tîrziu că pledoaria lui Churchill de a acorda ajutor „oamenilor bravi și disperați" se pierduse în luptele lui continue cu cei care încă voiau să-l scoată din funcția de prim-ministru. Nu putea să apere SOE în public în timp ce era acuzat că e „dictatorul războinic al terorismului organizat"[1].

Vera era frustrată pentru că, pe lîngă amiralul Canaris și cîțiva generali nemulțumiți, Hitler era tot mai detestat în Berlin. Dacă Führer-ul ar fi fost ucis de agenți care se dădeau drept luptători din rezistența germană, atunci structura nazistă s-ar fi prăbușit. Posturile de radio germane false, Kurzwellensender Atlantik și Soldatensender Calais, răspîndeau relatări inventate de Unitatea pentru Război Politic despre acțiuni antinaziste germane. Resursele pentru această „propagandă neagră" au sporit cînd Bill Donovan l-a trimis pe Robert Sherwood, dramaturgul și prietenul președintelui Roosevelt, să lucreze la „cercetarea de piață" și să furnizeze

radiotransmițătoare americane noi și puternice cu ajutorul secret al Comisiei Federale pentru Comunicații a Statelor Unite.

Ce se știa de fapt despre Hitler ca om? Vera a zburat în Canada pentru a-l chestiona pe fostul prieten și șef pentru presa externă al acestuia, „Putzi" Hanfstaengl, eliminat din al Treilea Reich de gelozia propagandistului nazist Joseph Goebbels. Putzi s-a întîlnit cu Vera într-un lagăr militar canadian în care se aflau prizonieri de război germani: unii erau păcăliți să treacă în cealaltă tabără de către experți din Lagărul X, STS 103 al SOE, aflat în apropiere. Americani cu origini europene se antrenau acolo, lîngă lacul Ontario, între statul New York și Canada. Astfel, voluntarii americani evitau cu mai multă ușurință autoritățile de graniță. În Oswego, New York, de partea americană, OSS-ul lui Donovan a construit o școală de spionaj. Era simplu să traversezi granița în secret. Vera a zburat cu Putzi de la Școala Militară de Instructaj Aviatic din apropiere, din Kingston, Ontario, pînă la Oswego, unde Donvoan i-a escortat pe cei doi pînă în altă zonă protejată, Fort Belvoir, lîngă capitala americană. Acolo, dramaturga Clare Boothe Luce, soția editorului revistelor *Time* și *Life*, a împărtășit informațiile pe care le adunase despre fiecare aspect al obiceiurilor lui Hitler și a confirmat viziunea lui Putzi că Hitler avea căderi nervoase care luau sfîrșit atunci cînd prezida manifestații de masă sau cînd intimida personaje precum Neville Chamberlain. La întoarcerea Verei în Lagărul X, a adus un antropolog american proeminent, Carleton Coon, care a rămas să-l interogheze în continuare cu delicatețe pe Putzi. Împreună cu Coon a venit și Aaron Bank, ulterior omagiat drept părinte al Forțelor Speciale americane. Vorbind fluent limbile germană și franceză, Bank era locotenent în armata americană, care mai tîrziu a conceput un plan de capturare a lui Hitler.

Coon a spus ulterior despre Vera că nu mai întîlnise niciodată o femeie atît de extraordinară „și nici nu am întîlnit un grup mai distins decît personalul ei din SOE – era o plăcere să mergi oriunde sau să-ți asumi orice sarcină împreună cu ei. Din păcate, nu pot spune același lucru despre Secret Intelligence Service, care se ține la distanță de SOE. Întrebarea este dacă cel mai mare dușman al SOE este Germania sau SIS".

Bank a înțeles că conflictul dintre SOE și SIS prefigura eforturile lui de lansare a Beretelor Verzi. El a scris, după război: „Ne-am strecurat printre tradiționaliștii armatei, iar CIA se temea că aveam

să-i încălcăm statutul". A înţeles de ce rolul de comandă al Verei Atkins nu a fost niciodată recunoscut direct. „Exista o neîncredere profundă faţă de femei, temeri că va interveni «intuiţia feminină» şi neîncrederea în capacitatea femeilor de a lupta şi ucide sau de a cîştiga încrederea bărbaţilor suficient cît să organizeze civilii pentru lupta de gherilă."[2]

Vera avea nevoie de un succes spectaculos. Ar fi fost nevoie de mult mai mult timp şi documentare pentru a-l ucide pe Hitler – care, dacă supravieţuia, ar fi declarat, cum mai făcuse şi înainte, că era protejat de Providenţă. Putzi pretindea însă că Führer-ul s-ar fi prăbuşit dacă un locotenent important al lui ar fi fost ucis. Ea l-a ales pe Obergruppenführer-ul SS Reinhard Heydrich, ale cărui mişcări erau mult mai previzibile. Planul cu numele de cod Anthropoid a fost păstrat într-un cerc restrîns. Acesta putea fi considerat un act de terorism de către şefii de Stat-Major americani, care încercau să-l strunească pe Bill Donovan şi noul lui OSS – în aşa măsură încît, atunci cînd atunci Donovan a trimis mai mulţi ofiţeri la Londra, Biroul pentru Paşapoarte american a vrut să le pună pe paşapoarte ştampila „OSS", cînd Donovan a intervenit. „Ar fi fost ca şi cum ne-ar fi ştampilat pe spate SÎNT SPION!", a spus David Bruce, omul lui Donovan din Londra[3].

Operaţiunea Anthropoid a fost ţinută secretă şi faţă de generalul George Veazey Strong, poreclit „Regele George" pentru controlul lui autocratic asupra spionajului militar american. Strong se temea că OSS-ul lui Donovan avea să-i consume din buget. Strong putea „să divulge secretul faţă de lordul Halifax, ambasadorul de la Washington", i-a spus Vera lui Bill Stephenson, care nu uitase visele lui Halifax de a face pace cu Hitler. S-a căzut de acord: Vulpea Sfîntă şi-ar fi trîmbiţat din nou obiecţiile morale faţă de asasinat.

Vera a găsit doi voluntari cehi care să se paraşuteze în Cehoslovacia, unde Heydrich era „protector" şi urma o rută bine cunoscută prin Praga, spre biroul lui. Agenţii aveau pistoale, o puşcă-mitralieră, bombe Mills, grenade antitanc, explozibili, fitile, detonatoare, un aruncător de rachete antitanc şi o seringă hipodermică mortală. Vera simţea nevoia unei răzbunări personale. La celebra conferinţă „referitoare la distrugerea biologică a rasei evreieşti", Heydrich rostise cuvintele pe care Hitler nu îndrăznise să le spună. Vera văzuse cum dividendele IG Farben se dublaseră în primul an în

care filiala trimisese Zyklon-B pentru gazarea deținuților din lagărele de exterminare.

Au trecut multe săptămîni fără știri despre Anthropoid. Apoi Vera a primit copiile „unui raport al unui spion german" către șeful spionajului german de pe Frontul de Est, generalul Reinhard Gehlen. Acesta îl cita pe Donovan ca afirmînd că rușii aveau 360 de divizii pregătite pentru o nouă contraofensivă împotriva germanilor. Gehlen a văzut raportul pe 24 mai 1942.

Trei zile mai tîrziu, îndelungata tăcere a echipei cehești a fost întreruptă de știrea că Heydrich fusese asasinat. Doi bărbați curajoși slab înarmați demonstraseră că puteau străpunge blindajul lui Hitler. Dar Führer-ul a conchis că el însuși scăpase de conspiratorii asasini și, cînd a rostit necrologul la înmormîntarea lui Heydrich, s-a lăudat din nou că era de neatins. A respins teoria lui Gehlen că Occidentul încerca să submineze moralul german prin false breșe de securitate sau alte induceri în eroare. Hitler a emis, în schimb, un așa-numit Ordin de Comando: „Toate trupele de teroare și sabotaj ale britanicilor și complicilor lor care nu acționează ca soldați, ci ca bandiți, vor fi tratate ca atare"[4].

Ucigașii lui Heydrich fuseseră parașutați din unul dintre puținele bombardiere ale RAF disponibile pentru toate operațiunile clandestine. În operațiune nu s-a pierdut nici un avion. Și totuși, Vera se confrunta cu o opoziție îndîrjită. „Războiul trebuie să fie cîștigat în mod corect", i-a spus sir Arhur Harris, comandantul bombardierelor RAF. SOE, a declarat Harris oficial, „este plin de amatori, e ignorant, iresponsabil și nesincer"[5].

Pentru Anthropoid s-a plătit un preț greu. Represaliile germane au provocat 5.000-10.000 de victime civile. Echipa cehească, împreună cu alți agenți trimiși din Anglia, a murit în lupte armate. Hitler a dat un ordin direct: toți bărbații din valea minieră Lidice din Cehia trebuiau uciși, femeile băgate la închisoare, iar copiii luați de acolo. În octombrie 1942, a ordonat executarea tuturor parașutiștilor capturați, chiar dacă aceștia serveau în unități militare regulate.

Vera a susținut că tactica neconvențională a lui Donovan de a planta o scurgere aparentă unui „spion german" încălca regulile, dar servea cauzei. Ea s-a folosit de același „spion german" pentru a raporta o invazie iminentă a Aliaților. Înaltul Comandament german s-a întrebat dacă aceasta era autentică sau încă o cacealma. Prețul represaliilor declanșate în urma Operațiunii Anthropoid

nu fusese mare, în comparaţie cu numărul victimelor civile cauzate de folosirea puterii de foc copleşitoare. Vera a cîştigat sprijinul american: agenţii SOE puteau fi paraşutaţi dintr-o aeronavă cu nume de cod Carpetbagger, extrasă din 801st/42nd US Bomb Group staţionat în Harrington, în Northamptonshire. Acest fapt a contracarat reticenţa RAF de a elibera avioane pentru Vera şi a întărit şi mai mult alianţa ei cu Donovan.

Cel mai bun agent american al acestuia, Allen Dulles din Elveţia, a raportat ceea ce putea fi o cacealma din partea germană. Generalcolonelul Rudolf Schmidt dispăruse de la comanda Panzerelor germane. Însemna oare asta că fratele lui, Hans-Thilo, care vînduse mai întîi secrete Enigma, era arestat? Amiralul Canaris, şeful Abwehr-ului, serviciul de spionaj al Înaltului Comandament al Forţelor Armate, transmitea deja informaţii prin Elveţia. El a relatat că Hans-Thilo era deţinut de Gestapo încă de la începutul lunii aprilie 1943. Biroul pentru Cifruri din Berlin credea că noua Enigma era sigură, deoarece activităţile lui Hans-Thilo fuseseră „dezvăluite" de şeful lui de spionaj iniţial, Rodolphe Lemoine, prins în Paris în cursul lunii anterioare. Într-adevăr, Lemoine a păcălit Berlinul spunînd că Hans-Thilo vînduse doar, cu mult timp în urmă, primele versiuni ale Enigmei, considerate de serviciile franceze şi britanice maşini comerciale demodate.

Allen Welsh Dulles conspira împreună cu Stephenson împotriva controlului exercitat de SIS şi a „puturoşilor" de americani. Născut în 1893 şi avînd acum 49 de ani, Dulles era un veteran al The Room din New York, avocat şi diplomat pe timp de pace, care avusese un singur scop cînd preluase funcţia de coordonator al serviciilor secrete din New York, evacuînd Ghilda Organiştilor şi corporaţiile Rough Diamond şi Van Dam din birourile lor aflate cu un etaj deasupra celor ale lui Stephenson, care operau sub numele de „United Kindgom Commercial Corporation", la etajul 24 din Rockefeller Plaza nr. 30. Apropierea dintre cei doi însemna un schimb facil şi nevăzut de informaţii.

Stephenson aranjase ca Dulles să o consulte pe Vera înainte să meargă la Berna, ca agent principal al lui Donovan în Europa. Dulles a aflat că spărgătorii de coduri Bletchley şi ULTRA se limitau la semnale germane transmise radiotelegrafic. Inamicul utiliza şi linii terestre şi curieri. Dulles a conceput noi modalităţi de a culege bîrfe, inclusiv interceptînd convorbiri telefonice şi telegrame internaţionale,

care continuau să fie transmise chiar și din Europa ocupată. S-a întîlnit cu vizitatori de noapte de peste granița germană, în apartamentul lui dintr-o grădină întunecoasă din Herrengasse nr. 23, în Berna. În acest mod, el pregătea încă o filieră germană antinazistă. Avea cuvîntul Verei că amiralul Canaris se număra printre germanii de nivel înalt care sperau într-o victorie a Aliaților. Canaris trebuia să discute acest lucru cu un american de nivel înalt, într-un loc izolat – nu Elveția, unde putea fi identificat ușor. Vera s-a gîndit la prietenul ei Gardyne de Chastelain, a cărui soție, Marion, lucra acum pentru Stephenson în New York. Gardyne era la Istanbul, unde cunoștea un alt german dezamăgit, Paul Leverkuehn, șef al filialei din Istanbul a „subdepartamentului pentru Organizarea Războiului" german. Leverkuehn îl văzuse de curînd pe Canaris și propusese o întîlnire secretă cu atașatul marinei americane din Turcia, comandantul George H. Earle, fost guvernator de Pennsylvania și bun prieten al președintelui Roosevelt. În ianuarie 1943, Canaris îl întrebase pe comandantul Earle dacă Roosevelt i-ar ajuta pe antinaziști să-l răstoarne pe Hitler. Propunerile lui Canaris erau lungi și cu detalii relevante, dar în cele din urmă Roosevelt le-a respins. Sperînd la un armistițiu care ar fi permis Germaniei să încheie războiul împotriva Rusiei, Canaris i-a trimis informații lui Dulles prin intermediul Agenției de Informații Secrete Elvețiene. Elvețienii – descoperise Vera cu mult timp în urmă – conduceau unul dintre cele mai eficiente servicii secrete din lume. „Nu aveau încotro. Nimic altceva nu le-ar fi protejat neutralitatea", i-a spus ea lui Marion. Iar cei mai buni oameni ai lor erau antinaziști, în ciuda cantoanelor elvețiano-germane. Dulles acumula tot mai multe informații. Îi detesta pe „generalii care mi se uită peste umăr" și a preferat să discute cu Vera, și nu cu Whitehall. El credea că amiralul Canaris nu considera, într-adevăr, că sistemul de codare din Berlin fusese spart. Hans-Thilo se afla într-o închisoare a Gestapo-ului și deocamdată nu fusese judecat. Mai multă importanță părea să i se acorde fratelui său, Rudolf, arestat ca unul dintre generalii favoriți ai Führer-ului. La urma urmei, asasinarea lui Heydrich îl tulburase pe Führer. Acesta spunea că Rudolf era „vinovat de neloialitate ingrată"[6].

Oare acest lucru era menit să-i inducă în eroare pe inamicii lui Hitler? Cacealmaua și dubla cacealma creaseră o incertitudine incomensurabilă. Dacă în mesajele codate prin Enigma erau plantate

dezinformări care să inducă în eroare Bletchley-ul? Pînă acum, spărgătorii de coduri din Bletchley, inclusiv americani, nu recuperaseră din traficul inamicului informații care să nu fie coroborate cu alte surse. Vera s-a îngrijorat cînd „jocurile radio" dintre inamic și SOE s-au înmulțit. Mai mulți agenți au căzut în mîinile inamicului și au fost forțați să transmită ca și cum s-ar aflat încă în libertate. Ea intuia acest lucru și făcea deja deducții, pe lîngă faptul că își instruia agenții cum să-i avertizeze pe experții în semnale din Anglia dacă transmiteau sub controlul inamicului. Cînd se întîmpla astfel, mesajele din Anglia către agenții capturați ofereau informații false pentru a păcăli cealaltă tabără. Dar adesea avertizările din partea agenților SOE capturați erau descoperite doar cînd era prea tîrziu pentru a-i salva.

Vera se mai desprindea de intensitatea psihică epuizantă a monitorizării șoaptelor care apăreau din eter cînd se ocupa de echipajele aeriene care fuseseră doborîte și cînd lucra cu grupurile din Rezistență înainte de a se salva, care aduceau rapoarte concrete și de necontestat ale realităților. Disciplina piloților în aer era foarte strictă. La sol, ei sfidau uniformitatea: nasturele din stînga sus de la vestonul uniformei de luptă descheiat, bonetele mototolite și ochelarii strîmbi, bețiile de la crîșmă pentru a-și îneca emoțiile cauzate de moartea unui camarad. Stilul lor degajat îi supăra pe comandanții țîfnoși de rang superior, dar reflecta un tip foarte special de inițiativă personală. Secretul de dragul secretului îi exaspera pe piloții care aveau de-a face cu ofițerii SIS. SIS construise o structură departamentală în India, care scăpa controlului Verei. Prietenul ei australian Terence O'Brien, un pilot încercat, spunea că secretomania SIS-ului îi supunea unui stres inutil pe piloții care transportau agenți SOE la ordinele noului Inter-Services Liaison Department (ISLD), pe care el îl numea „un titlu deosebit de înșelător pentru SIS ca organizație renumită pentru lipsa ei de legătură cu oricine sau cu orice departament". Neînțelegeri periculoase au apărut cînd birocrații SIS au decis că piloții nu trebuiau să dezvăluie detalii ale misiunii agenților pe care îi transportau[7].

Vera a învățat aceste lecții. În Europa, zborurile SOE urmau instrucțiuni raționale. În vara anului 1943, locotenent-colonelul de aviație Verity a lăudat creșterea numărului operațiunilor europene printr-o însemnare: MINUNATE NOPȚI CU LUNĂ PENTRU AVIOANELE LYSANDER! Pilotul de vînătoare desfigurat Bill Simpson

admira modul cum imaginea Verei de ofițer de aviație cu ținută impecabilă ascundea autoritatea secretă care îndepărta SIS-ul.

Vera a discutat despre îngrijorările ei referitoare la limita fragilă dintre terorismul de stat și jocurile inducerii în eroare cu Charlie Dunne, pilotul canadian care supraviețuise perioadei în care pilotase biplane de vînătoare Gloster Gladiator vechi de pe nave mici la începutul războiului, pentru a pilota avioane Liberator în zboruri lungi deasupra golfului Bengal, parașutînd agenți ai Force 136 a SOE. „Trăim într-o nouă lume a terorii", a spus el. „Trebuie să ne descurcăm mai bine decît inamicul." Această idee a fost repetată într-un apel mișcător către Churchill scris de prințul Svasti, descendent al monarhului siamez care a fost modelul muzicalului *Eu și regele* și văr al regelui copil aflat încă la Lausanne. Prințul a scris: „Budiștii detestă să curme o viață. Dar noi ucidem răul mai mare". După misiuni în teritoriile ocupate de japonezi, acesta a exprimat nevoia unei mai bune coordonări între serviciile regulate ale armatei britanice și „verii lor săraci din SOE"[8].

Coordonarea s-a îmbunătățit pentru Operațiunea Foxley, numele de cod pentru uciderea lui Hitler, deoarece complotul presupunea ca experții militari să desfășoare cercetări privind măsurile curente de protecție a Führer-ului, despre detaliile ascunzătorilor lui și despre armele, uniformele și rutina forțelor speciale foarte bine pregătite care îl păzeau. Din Berlin, amiralul Canaris a transmis un plan pentru uciderea lui Hitler de către generali antinaziști, susținînd că un demers care părea să aibă origini interne ar fi atras sprijinul civililor germani pentru un nou regim.

La Whitehall, armatele clandestine erau considerate în continuare o gloată dezorganizată. Recunoscînd această realitate inevitabilă, poetul Francezilor Liberi Emmanuel d'Astier i-a scris Verei: „Churchill este un erou din *Iliada*, guvernatorul singur și gelos. Nu are nici un rost să cauți ajutorul altcuiva".

Vera cunoștea un rebel care îl putea face pe Churchill să asculte, indiferent de interferența gestionată de Desmond Morton, consilierul pentru informații secrete considerat de Nowak „vocea elementelor anti-SOE".

30

Iepurele Alb sare în bîrlogul „Guvernatorului"

Iepurele Alb, Tommy Yeo-Thomas, a fost de acord, la revenirea în Baker Street după una dintre cursele lui în Franța, că Vera nu putea să-l ocolească pe Desmond Morton fără să creeze speculații politice riscante. „Războiul civil merge mai departe...", i-a răspuns ea.

„Nu trebuie să știe nimeni dacă sari în bîrlogul Guvernatorului", a sugerat criptograful-șef al SOE, Leo Marks. El credea că Tommy putea să evite măsurile de siguranță impuse la Whitehall, după toate pericolele din care scăpase pînă atunci.

Tommy fugise în grabă din Franța în puterea nopții, pe 15 noiembrie 1943, împreună cu două agente franțuzoaice ascunse într-un dric. Înmormîntarea a fost organizată de Berthe Fraser, arestată în septembrie 1941 în timp ce ajuta prizonieri britanici să se salveze. Aceasta supraviețuise unui interogatoriu de cincisprezece luni scăpînd informații eronate și inutile, după care a fost eliberată ca fiind „o povară pentru resurse" de oamenii amiralului Canaris din Paris, care „nu își luau niciodată slujbele în serios", i-a spus Verei aghiotantul lui Canaris Inga Haag. Inga, o berlineză, îl ajuta pe Canaris să-și folosească poziția din spionajul extern pentru a slăbi controlul lui Hitler asupra puterii. Soțul ei diplomat era la post în România, unde Inga îi ajuta pe evreii fugari[1].

Iepurele Alb a spus că războiul interdepartamental de la Whitehall reflecta prăpastia dintre Gestapo și oamenii lui Canaris. Agenții erau mai puțin expuși riscului dacă erau interogați de aceștia din urmă, dar Whitehall-ul era surd la astfel de ponturi din partea bătrînilor din Franța, *les sédentaires*. Tommy prețuia foarte mult

experiența lor. Împovărați de anii de trudă, aceștia formau *sixaines*, grupe de șase oameni conduse de un „sergent” ales, și ascundeau steaguri cu Crucea de Lorena făcute în casă în așteptarea „revoltei”. Scriau informații în franceză cu caractere minuscule pe pătrățele de hîrtie pe care Tommy să le ducă la Londra, unde ei își imaginau că zumzăie o mașinărie bine unsă.

Berthe îl acoperise pe Iepurele Alb cu flori funerare, remarcînd că „germanii cred că e tradițional să transporți cadavrul noaptea”. Antreprenorul de pompe funebre din partea locului a furnizat carne friptă și vin pentru cortegiul care a șerpuit pe drumuri de țară întunecoase. Un grup de întîmpinare format din fermieri francezi înarmați a păzit terenul de aterizare improvizat. Comandourile germane antisubversiune patrulau regiunea. Zece luptători ai Rezistenței escortau trioul, cînd un Lysander a aterizat în surdină pe pajiște. Liderii lor și-au cerut scuze pentru capitularea Franței: un mic discurs formal din partea unui bătrîn demn. „Este o mare onoare pentru noi să păzim un ofițer englez”, a spus el. Francezii au înghesuit în Lysander mici tratații care se temeau că nu sînt disponibile în Anglia: rachiu, vin, șampanie, parfumuri și brînzeturi de toate tipurile. Și o listă cu lucrurile de care aveau disperată nevoie: benzedrină, pumnale, grenade, pistoale cu amortizor...

Iepurele Alb făcea comparație între această situație și lupta de birou a lui Leo Marks împotriva sistemelor de codare demodate ale SIS. „Leo bănuiește”, a spus Vera, „că unii agenți SOE sînt capturați și trimit înapoi mesaje înșelătoare dictate de germanii care-i prinseseră. Cînd Leo încearcă să avertizeze Bletchley-ul, el trebuie să treacă prin terțe persoane care nu ascultă. Dacă mesajele primite nu conțin *nici o* greșeală, intuiește că există o problemă. Încă nu s-a născut agentul care să nu facă greșeli”.

SOE avea acum un comitet executiv care ezita să-l trimită pe Tommy înapoi pe teren, deoarece știa prea multe. Între timp, Tommy s-a dus împreună cu Vera să le țină prelegeri fetelor care transformau semnalele Morse din teren în mesaje lizibile de transmis apoi prin telex unei rețele de specialiști răspîndite de-a lungul unei zone rurale întinse din jurul Bletchley-ului. Tommy a lăudat insistența lor în a dezlega „indescifrabile” și le-a ajutat să înțeleagă că în spatele acestora se aflau patrioți francezi care își asumau riscuri teribile. El a descris o bunică franțuzoaică răgușită care a strigat în fața unei închisori a Gestapo-ului numele unui agent capturat

pînă cînd a obținut un răspuns care identifica celula din care putea fi organizată evadarea lui. A vorbit despre o agentă franțuzoaică ce fusese capturată și care aștepta printre deportați să fie urcată în vagoane, într-o gară pariziană; aceasta a văzut o colegă în camionul cu alimente al Crucii Roșii, a înșfăcat o salopetă și a distribuit sendvișuri pînă cînd au putut să plece amîndouă cu mașina. Tommy le-a spus fetelor: „Canalul Mînecii te imunizează în fața unei lumi în care casele sînt distruse de oameni care poartă ecusoane cu capete de mort, în căutarea agenților noștri. Însă prietenii noștri francezi urmează regula: «Salvează agentul cu orice preț»".

Prăpastia dintre cele două lumi l-a izbit pe Tommy cînd a purtat uniforma RAF pentru a primi din partea generalului de Gaulle Croix de Guerre cu lauri, iar ministrul Aviației i-a spus că nu o putea purta, deoarece de Gaulle nu avea nici o autoritate. Tommy a primit Military Cross din partea armatei britanice și i s-a ordonat să o înapoieze. „O medalie a armatei nu poate fi purtată pe uniforma ta de aviație!", i-a spus un comandor de aviație în scaun cu rotile, întrebîndu-l de ce nu citise ultimul Ordin al Ministerului Aviației (OMA) referitor la acest important aspect al etichetei.

— Eram în Franța, iar acolo nu primesc OMA-uri, a spus Tommy.

— Ei bine, să nu se mai repete, s-a răstit comandorul de aviație.

Un vecin i-a pus în cutia poștală o pană albă prinsă de o foaie de hîrtie purtînd un singur cuvînt: LAȘULE. Misiunile lui secrete îi impuneau tăcere soției lui, Barbara, a cărei unică legătură cu el era unidirecțională. Asigurările ei laconice erau transmise prin BBC și prefațate prin „du moineau au lapin" – din partea vrabiei pentru iepure.

În Anglia, Tommy vorbea cu americani neliniștiți ținuți în carantină în case de țară. Printre ei se numărau doi viitori directori ai CIA, iar cei care îl ascultau simțeau politica din spatele amînării parașutării lor în Franța. Tommy i-a făcut să sară în picioare strigînd: „Mare om e de Gaulle al francezilor!". Le-a spus echipajelor aeriene din Operațiunea Carpetbagger și piloților RAF pentru misiuni speciale să nu părăsească prea în grabă zonele de întîmpinare dacă luminile de semnalizare întîrziau. Luptătorii din Rezistență mergeau cu bicicleta kilometri întregi, pe orice vreme, către punctele de întîlnire și era posibil ca bateriile de calitate proastă să nu funcționeze, așa că plecau din nou pe biciclete în căutarea unor lanterne de schimb. Acești franctirori neregulați aveau nevoie de

slujbe de zi ca să supravieţuiască şi se fereau de miliţia progermană, forţele paramilitare franceze ale regimului de la Vichy care contribuiseră deja la deportarea în Germania a 80.000 de suspecţi de activitate de rezistenţă. Pentru regimul de la Vichy, Rezistenţa era echivalentă cu „dezordinea”.

„Dezordine pare să fie şi interpretarea RAF-ului”, a spus Tommy cînd Vera i-a dezvăluit că numărul aeronavelor alocate lor se diminuase brusc. Iepurele Alb a părut deprimat.

Vera l-a îndemnat: „Întîlneşte-te cu omul pe care d'Astier îl numeşte «guvernatorul»”.

Tommy a făcut întocmai. A operat prin intermediul inventatorului tancului, generalul-maior sir Ernest Swinton, prieten cu Churchill. Pe 1 februarie 1944, într-o zi vîntoasă, Iepurele Alb s-a întîlnit cu Churchill şi i-a descris elocvent legiunile de luptători din Rezistenţa Franceză care duceau o mare lipsă de arme, reamintindu-i prim-ministrului de viziunea lui de a transforma Franţa într-o „gherilă gigantică” cu ordinul: „Daţi foc Europei!”. Flăcările erau pe cale să se stingă pe filierele oficiale.

„Ai scurtcircuitat filierele oficiale”, l-a admonestat Churchill. „Asta ar putea să-ţi creeze probleme.” Apoi i-a zîmbit în felul său angelic. „Dar mă voi asigura... ăă... că aşa ceva nu se va putea întîmpla.”

Churchill l-a întrebat pe Desmond Morton de ce nu îi retransmisese rapoartele pe care Tommy spunea că le scrisese pe aceste chestiuni. Morton s-a bîlbîit în răspunsurile sale: se îndoia de afirmaţia că sabotorii provocau pagube sistematice căilor ferate vitale cu un cost mult mai mic decît bombardamentele aeriene; că raidurile aeriene de „aruncare în aer a trenurilor” pe căile ferate iroseau resurse enorme şi erau mult mai puţin eficiente decît cîţiva agenţi pregătiţi să oprească traficul inamic cu dinamită; că bombardamentele RAF distrugeau cel mai adesea zone civile.

Churchill l-a chemat din nou pe Tommy şi l-a întrebat de cîte avioane avea nevoie. Răspunsul: „Cel puţin o sută, pentru a efectua 250 de misiuni în fiecare fază a lunii”. 48 de ore mai tîrziu, Vera a primit vestea că 70 de bombardiere RAF cu patru motoare erau disponibile pentru praşutări, cu avioane uşoare suplimentare pentru recuperări. După toată zgîrcenia din trecut, aceasta părea o armadă.

„Îl cred în stare de aproape orice pe Tommy al nostru, dacă asta ar ajuta Forţele Franceze Libere”, i-a spus Verei Nick Nicholls, directorul de informaţii secrete sub formă de semnale al SOE. „Dar

să fi mers pînă la prim-ministru din proprie inițiativă e de necrezut. Întregul SOE îi este îndatorat." Totuși, Nick se cutremura la gîndul că armatele de gherilă erau salvate pentru că un bărbat îndrăzneț avea o intrare specială la Churchill. Acest fapt sublinia handicapul Verei ca femeie. Deșteaptă și eficientă, ea nu putea niciodată să vorbească deschis în fața unui serviciu de spionaj profesionist dominat de bărbați, în care ea era o nonentitate[2]. Nici măcar cooperarea ei de dinaintea războiului cu Morton nu mai conta.

Au urmat vești proaste. Pierre Brossolette, care rămăsese în Franța cu Jean Moulin pentru a coordona operațiunile de gherilă, fusese capturat și era ținut într-o închisoare din Rennes, în apropiere de coasta Bretaniei. Vopseaua de pe șuvița lui distinctivă de păr alb avea să se șteargă în cele din urmă. Moulin era deja mort. Unificarea numeroaselor elemente diferite ale Rezistenței era din nou pusă la îndoială. Micuța Kay Moore, o englezoaică tînără vorbitoare de franceză care făcea legătura dintre SOE și Forțele Franceze Libere, i-a spus Verei: „Iepurele Alb simte că l-a abandonat pe Brossolette și vrea să-l salveze înainte ca vopseaua să se șteargă!".

Verei i s-a pus un nod în gît. Avea nevoie de optimismul debordant al lui Tommy și de sprijinul moral al unui bărbat care, departe de a desconsidera femeile, le considera, cînd era pe teren, superioare în multe privințe. Dar trebuia să se detașeze de situație. Vocea lui era singura capabilă să-i asigure pe luptătorii francezi din Rezistență că nu fuseseră uitați. Gubbins a obiectat că Tommy știa prea multe; nimeni nu putea să reziste la nesfîrșit în fața unor torționari abili. Tommy l-a sfidat: „Dacă poți să treci de primele cîteva minute, atunci ai reușit. Cele mai rele lucruri vin la început... mici inconveniente, trasul de păr... umilințe mărunte".

Iepurele Alb s-a dus să se întîlnească cu comandantul de escadrilă Kenneth Dodkin, considerat pilot operațional al RAF de către germani, care păreau să nu știe că Dodkin nu mai putea să zboare. Iepurele Alb a petrecut ore întregi în casa de țară a lui Dodkin, adoptîndu-i manierismele și trecutul. A pus să-i fie gravat pe plăcuțe de identitate numărul de identificare RAF al lui Dodkin, pe care să-l arate dacă era arestat. Atunci și-ar fi revendicat statutul de prizonier de război în calitate de comandant de escadrilă Dodkin.

Tommy era primul agent englez care avea să fie trimis într-o operațiune pentru Forțele Franceze Libere fără ca unul dintre ofițerii lor să-l supravegheze. El putea să le vorbească pe față atît

francezilor, cît și celor de la SOE fără să se compromită, acesta fiind motivul pentru care numele lui de cod era Asimptota – o linie care se apropie de o curbă, fără să o atingă vreodată. Ordinele Operaționale ale Verei nu trădau nici o emoție: „Îți solicităm să ne raportezi unde se prevăd acțiuni... «Lousey» este codul care indică faptul că ținta este pregătită... Ne vei comunica necesitățile tale financiare ulterioare după ce vei pleca pe teren cu suma de 500.000 de franci”.

Tommy a stat o noapte împreună cu Vera în biroul mic și dezordonat din Baker Street al lui Leo Marks pentru a învăța despre „mătăsuri”, care ofereau unui agent modalitatea de a coda mesaje pornind de la coduri imprimate pe carnete cu pagini de unică folosință din mătase. Iepurele Alb a propus să folosească mătăsuri pentru mesajele lungi și importante și un cod-poem de modă veche ca variantă de rezervă. Leo era neliniștit că agenții SOE din Olanda erau sub control german. Șefii cei mari respingeau probele lui circumstanțiale. Tommy a spus că avea să-i dea pe cîțiva cap în cap – dacă se întorcea. Leo a aruncat o privire inelului cu sigiliu al Iepurelui Alb în care era ascunsă pastila otrăvitoare și a petrecut restul nopții compunînd codul-poem pe care să-l poată folosi prietenul lui:

Ei nu pot ști
Ce te face așa cum ești
Și nici nu pot auzi
Acele voci din depărtare
Ce îți șoptesc
Că nu ești singur...
Ei nu pot ajunge
La miezul tău ascuns
În trecutul tău îndepărtat
La copilul din tine
Adînc de tot în tine
Ceea ce-l face pe om mîndru...
Ceea ce ești
Ei nu pot fi niciodată
Iar ceea ce sînt ei
Va fi în curînd istorie.

O zi mai tîrziu, Leo a fost interogat dur de Nick Nicholls, acum director pentru informații secrete sub formă de semnale al SOE.

Exista o regulă împotriva trimiterii pe teren a unui ofiţer SOE care avea cunoştinţe despre secţiunile, codurile agenţilor, mecanismele de verificare de siguranţă şi despre alte convenţii dintr-o altă ţară. Nick i-a ordonat lui Leo să pună pe hîrtie „absolut tot conţinutul" a ceea ce îi spusese lui Tommy. Leo s-a întors cu o foaie de hîrtie pe care era scris numai numele lui Yeo-Thomas. Nick a urlat: „Oricine are o limită a torturii pe care o poate îndura. Dumnezeu ştie cîţi agenţi o să pierdem dacă Tommy cedează".

Leo era sfidător. Toţi îi erau îndatoraţi lui Tommy pentru că îl apostrofase pe Churchill. Era oare corect să-l împiedice să-i salveze pe francezii care îl salvaseră de atîtea ori? Nick a ezitat, apoi a scris o declaraţie formală către directorul SOE: „Yeo-Thomas nu cunoaşte decît lucruri depăşite de evenimente".

După 23 de zile de la şedinţa cu Churchill, Tommy era pe drum spre baza din Tempsford, împreună cu Vera. El a ales să se parașuteze orbeşte, în loc să aştepte o noapte cu lună, şi să aterizeze la Clermont-Ferrand, aflat la aproximativ 400 de kilometri sud de Paris. Acolo avea să reia legătura cu agenţii care ar fi putut şti dacă Brossolette fusese mutat, iar apoi avea să încerce să-l salveze.

La mijlocul lunii martie, la Vera au ajuns rapoarte că Brossolette fusese transferat la cartierul general al Gestapo, pe bulevardul Foch din Paris. Acesta preferase să se arunce pe o fereastră şi să moară, şi nu să rişte să cedeze sub tortură. Pe 21 martie 1944, Iepurele Alb a fost ridicat de Gestapo. Churchill a cerut să fie ţinut la curent.

Vera nu a exclus întoarcerea în siguranţă a Iepurelui Alb. Auzise lucruri şi mai stranii de la aviatorii care evadaseră după ce fuseseră doborîţi. Aceştia descoperiseră căi noi către libertate învăţînd de la localnici cum să facă breşe în Linia Siegfried, construită pentru a izola milioane de oameni în Fortăreaţa Europa. Militarii aliaţi care se salvaseră furnizaseră observaţii şi intuiţii personale care erau imposibil de reprodus de la distanţă, indiferent cît de sîrguincios ar fi analizat Vera rapoartele din teren. Evadaţii erau martori oculari de un tip special. Îi arătau Verei cum să ajungă la o combinaţie aparent imposibilă. Ea avea nevoie de iniţiativa personală a agenţilor ei, rebeli descucăreţi care sfidau instinctiv autoritatea, în timp ce şi ea trebuia să insiste asupra respectării regulilor care salvau viaţa. Agenţii erau colaboratori independenţi, neinstruiţi să răspundă în faţa autorităţii de zi cu zi a unor ofiţeri vigilenţi din forţele armate regulate. Odată ce un agent ieşea de sub supravegherea ei, Vera nu

mai avea nici un control asupra lui. Cei mai buni evadaţi erau aviatorii doborîţi, educaţi în spiritul autoconservării. Erau rebeli înnăscuţi, foarte individualişti, dar profesia lor le impunea să fie în mod constant atenţi, complet detaşaţi în aşteptarea neprevăzutului, cu abilităţi tehnice care le ascuţeau capacitatea de a evalua orice vedeau şi trăiau după ce erau doborîţi la pămînt.

Dar Iepurele Alb se afla într-o scobură strîmtă, iar Vera era îngrijorată de modul cum s-ar fi putut salva acesta.

31

Un ochean neprevăzut și gigantic

Cu părul băgat sub boneta de ofițer de marină, cu partea de jos a feței acoperită cu o eșarfă și purtînd o haină de pînză aspră și pantaloni negri de uniformă băgați în bocancii de aviator, Vera a văzut sclipind în zorii zilei flăcările albastre fioroase ale motoarelor turate ale avioanelor Hellcat; acestea erau parcate la capătul unei străzi înguste, ale cărei case terasate erau despărțite de baza aeriană a marinei printr-un gard de sîrmă. Patru dintre Hellcat-urile americane Lend-Lease și-au oprit motoarele. Alte două s-au deplasat de la marginea acestei mahalele din Liverpool către o pistă de decolare improvizată, orientată către vasele de transport pentru următorul convoi din Atlantic. Dar cele două Hellcat-uri nu erau pe post de însoțitori. Se îndreptau spre Europa ocupată, dotate cu cele mai noi camere foto de spionaj.

Vera arăta ca orice alt pilot din armată. Fusese adusă aici de John Godley, viitorul lord Kilbracken, după o discuție sinceră purtată într-un restaurant din Covent Garden, într-un separeu utilizat cu mult timp în urmă de regele Edward al VII-lea pentru a se întreține cu amanta lui, Lillie Langtry. Restaurantul londonez avea drept clienți aristocrați de școală veche cărora le plăceau felurile principale în sînge și în porții zdravene. Godley nu mai era pasionat de friptură de vită. Avea acel Zvîcnet, smucirea unui braț, zvîcnetul unei pleoape, după prea multe misiuni de cînd pilotase pentru prima oară în luptă biplane Swordfish învechite.

Au discutat despre nevoia Verei de rebeli locali. Agenții ei erau imposibil de supravegheat în teritoriile în care regimul de la Vichy avea 15 agenții de securitate și nenumărați informatori. Pînă în 1943, diviziile armatei germane din Franța crescuseră cu 50%, numărul lor ridicîndu-se la 38, din cauza activității Rezistenței, în

timp ce numai 12 divizii ţineau sub control Norvegia şi Danemarca. Hitler auzise cererile lui Stalin ca Occidentul să deschidă un al doilea front. Iar Franţa era teritoriul pentru acesta, evident. În interiorul ei, capcanele și trădătorii îi amenințau pe agenţi zi și noapte.

„Stalin a interzis reţelelor comuniste să lucreze cu noi", a spus Vera. „Apoi Germania a atacat Uniunea Sovietică. Acum avem o mulţime de reţele care se privesc cu neîncredere, deşi lucrează mai mult sau mai puţin cu membrii Forţelor Franceze Libere. Eu nu am timp să expun toate actualizările și subtilităţile pentru agenţi, iar cei care se întorc operează într-un spaţiu limitat și nu au o viziune de ansamblu."

Godley înţelegea întotdeauna. Văzuse cum era chinuită Vera de rivalităţile dintre servicii. RAF se temea că va fi redusă la un rol de susţinere, fără să aibă un loc în capul mesei, alături de şefii din forţele terestre și marină. Jocul cifrelor – numărul oraşelor distruse și al civililor uciși, numărul submarinelor germane scufundate – a ajuns să aibă o dinamică proprie. Oamenii de la Ministerul de Război îi tachinau pe directorii de sex masculin ai SOE: „Cîte divizii aveţi?". Vera trebuia să se descurce cu resurse reduse, cel mult 3.000 de oameni pe listele ei secrete, inclusiv ajutoarele franceze.

Godley îi disprețuia pe îngîmfaţii lipsiţi de imaginaţie. „Au născocit un avorton de avion *nou*", bombănea el, „care să execute 27 de tipuri de misiuni. Ceea ce face el în principal e să-i omoare pe cei care îl pilotează". Cînd ataca nave inamice în biplanul lui antic, Godley evalua deviaţia după niște becuri înșirate de-a lungul aripilor. Ingeniozitatea umană compensa prostia de la vîrf. Godley a îndemnat-o pe Vera să se folosească de aviatorii doborîţi, care acopereau Franţa în lung și în lat, și așa ajunsese ea să stea în bălţi de ploaie, în semiîntuneric, în timp ce piloţii își cronometrau reciproc ieșirile din carlingile celor patru Hellcat-uri tăcute, ca și cum ar fi fost prinși sub avionul răsturnat în mare. Repetau la nesfîrșit o rutină obositoare: desfă chingile care te ţin legat în carlingă, aruncă bocancii, scoate-ţi hainele, inspiră aerul prins sub cupolă, în timp ce aparatul se scufundă în groaza rece și neagră. Fără panică. Mintea separată de trup. Vera s-a gîndit la iubitul ei dispărut, Stringbag. Pierderea unor astfel de oameni făcea ca succesorii lor să se instruiască reciproc în această procedură plictisitoare.

O făceau să fie mai ușoară concurînd pentru a bate timpii de salvare ai celorlalți.

„Aviatorii doborîți devin spioni-soldați buni datorită acestei autopregătiri repetitive. Sînt instruiți să acționeze cu o detașare completă", i-a spus Vera lui Mary Stephenson, care și-a amintit de autodisciplina folosită de Billy pentru a evada în Primul Război Mondial cu informații prețioase. Vera a mai scris – deși Mary nu a îndrăznit niciodată să îi spună lui Bill – și că ea adoptase filozofia lor a sexului ocazional. „Nu îmi pot permite emoții pe termen lung", a spus ea. „M-aș prăbuși."

Vera avea o întîlnire strict de afaceri într-o duminică, pe 27 iunie 1943, cu John Hartley Watlington, unul dintre cei doi aviatori despre ale căror operațiuni din Europa voia să afle mai multe. Celălalt era Chuck Yeager, un american mîndru de originile lui de țăran din West Virginia.

Hartley Watlington pilota în misiuni de cowboy singuratic. Abilitățile lui erau moștenite de la strămoșii săi englezi bătăuși din Bermude. Cînd nu s-a prezentat la întîlnirea de duminică, Vera s-a gîndit că dispăruse.

„Eu lucrez la lumina lunii", îi spusese Hartley. „Zbor foarte jos, urmez argintiul unui rîu, trec pe deasupra pîlcurilor de copaci dintre bisericile sătești." Avea ceva de pirat, în stilul elegant al primilor corsari ai reginei Elizabeta, autorizați să bîntuie mările învolburate și să jefuiască vasele inamicilor monarhei. Hartley bîntuia cerul nocturn pentru a se năpusti asupra avioanelor care efectuau misiuni de tip „lovește și fugi" și care se întorceau după ce bombardaseră ținte din Anglia, atunci cînd acestea erau cel mai vulnerabile, în coborîre și aproape fără combustibil. Pe 22 iunie, la ora 2.20, Hartley dădea ocol unui aeroport de lîngă Amiens. Nu a văzut balize aprinse. Avioanele plecate în incursiune nu erau încă așteptate. A trecut la rolul lui secundar de „atacator de trenuri" și a plutit pe deasupra unui tren al cărui mecanic a deschis camera de combustie „ca să-mi ilumineze ținta", a spus Hartley mai tîrziu. „Mecanicii francezi știau că noi nu atacăm decît trenuri cu trupe." A trecut pe deasupra lui la mică înălțime, ca să studieze vagoanele, cînd gloanțe trasoare i-au ciuruit Mustang-ul și i-au distrus radiatorul. A aruncat cupola carlingii ca să scape de fumul ce-l orbea și a repetat la microfon o poezie fără sens, pentru a da posturilor din Anglia care ascultau timpul de a-i stabili poziția:

Micul Willie, cu cea mai bună eșarfă a lui,
A căzut în foc și s-a făcut scrum.
După o vreme, în cameră s-a lăsat frigul,
Nimeni nu voia să-l înțepe pe Willie cu vătraiul.

Posturile terestre au efectuat relevmente în cruce și i-au dat un curs pe care să-l urmeze. Ultimele cuvinte pe care le-a auzit Hartley au fost „Păzește-ți fundul, amice!", de la un supraveghetor radio australian. Amîndoi știau că avionul e prea departe ca să mai ajungă în țară sau să amerizeze în Canalul Mînecii.

Dacă piloții săreau în lateral, Mustang-urile îi loveau adesea cu aripa sau coada. Hartley a ridicat automat în sus botul Mustang-ului său, a blocat manșa în față și s-a catapultat în siguranță. „Luna lumina o zonă rurală minunată. Am studiat-o cu mare interes de sub cupola parașutei mele", a scris el într-un raport ulterior pentru Vera.

A aterizat în vîrful unui deal împădurit și a urmat procedura, fără să facă speculații pline de teamă. Și-a smuls însemnele de pe uniformă și a tăiat vîrfurile bocancilor lui de aviator, ca să arate ca pantofii de stradă. Și-a verificat trusa de salvare: hărțile de mătase, banii în moneda locală și cupoanele, tabletele de hrană, pastilele de purificat apa, benzedrina, laptele concentrat, guma de mestecat și o buiotă de cauciuc. Și-a îngropat cu grijă trusa în iarba văratică și „s-a culcat".

Un băiat francez de la țară l-a găsit în zori și l-a dus acasă la el. Hartley a spus familiei: „Sînt aviator englez". În ciuda sărăciei sale evidente, țăranul i-a dat costumul lui de duminică, ca să-l îmbrace în locul uniformei. „M-am gîndit că e mai bine să nu le creez necazuri acestor oameni buni rămînînd acolo", a scris Hartley. „Așa că am luat-o spre Gibraltar, aflat la 1.600 de kilometri distanță." A ajuns la calea ferată Dieppe-Paris și a fost înconjurat de polițiștii din partea locului, cu pistoalele scoase. „*Je suis Anglais*", a spus el. În cîteva secunde, polițiștii au început să-i dea indicații cum să ajungă la Paris. „Este", a spus șeful lor, „cea mai bună cale spre Spania, chiar dacă e indirectă", și l-a dus pe Hartley la o gară mică. Pînă la miezul nopții, obținuse deja cu „*Je suis Anglais*" o cameră pentru acea noapte, în Paris, împreună cu un cuplu francez prietenos. Și-a petrecut ziua următoare amestecîndu-se cu germanii, făcîndu-se

remarcat printre uniforme, așa cum fusese instruit. „M-am oprit la un bistrou, însetat și obosit, și am trîntit prosteşte un «*Bière, please*». Proprietarul mi-a șoptit în engleză «*Three francs*». Mi-a dat un pat pentru noaptea aia, m-a hrănit, mi-a umplut o sacoșă cu mîncare pentru mai multe zile și m-a dus, împreună cu soția și copiii lui, la gara din Étampes, ca și cum am fi fost la o ieșire cu familia."

Hartley a sărit dintr-un tren, pentru a merge de-a lungul rîului Cher. Duminică deja șchiopăta pe drumuri lăturalnice, dorindu-și melancolic să fi putut merge la întîlnirea cu Vera, și s-a întîlnit cu un băiat care dădea la schimb cu cartofi receptoare radio cu cristal meșterite de el. A negociat pentru o bucată din guma de mestecat a lui Hartley. „Băiatul pur și simplu a presupus că eram american", a spus acesta. „I-am dat buiota mea. Receptorul radio era de felul celor pe care le făceam în copilărie, sîrmă înfășurată în jurul unui tub de la un sul de hîrtie igienică. Frecai cristalul cu o bucată de sîrmă pînă cînd auzeai BBC-ul. Băiatul m-a dus într-un sat unde un băcan m-a pasat unei filiere de salvare."

Hartley a memorat distribuția rolurilor dintr-un lanț de civili: „Măcelari, brutari, avocați, dentiști, muncitori sau școlari. Cînd actele mele de identitate vechi s-au murdărit ori s-au rupt, altele noi au fost fabricate. Cînd trebuia să plec dintr-un adăpost, cineva mă ducea altundeva ca «trup» ce urma să fie colectat de un curier din alt circuit, fiecare fiind necunoscut următorului, de obicei o fată pe bicicletă, o verigă din lanț. Puteam să decid în cine să am încredere la fiecare haltă. Era ca mersul unui pelerin".

Planurile de trecere în Spania au mers prost, așa că s-a întors în Paris. Orașul aglomerat oferea mijloace mai bune de a evita atenția. Germanii se bazau în principal pe informatori și păreau stingheri pe străzile ostile. Șeful unui circuit francez i-a spus să se îndrepte spre coasta Bretaniei, unde se strîngea un grup de civili. Hartley a fost îngrozit de lipsa lor de precauție. Un vas de pescuit breton a sosit. Pe Hartley l-a cuprins teama. „Înainte să trecem de recifuri, apa ajungea deja la copastie. S-a dus la fund. M-am cățărat pe stînci și am luat-o spre țărm, singur." Ceilalți au mers prin apă, în grup, și au fost prinși. Hartley a rătăcit prin Franța, punînd la păstrare banii contrafăcuți din trusa lui de salvare, observînd febril. A descoperit că „te puteai baza pe serviciile trenurilor electrice. Soldații germani nu se suiau în ele decît cînd plecau în permisie din cazarme". El prefera să meargă pe jos. „Am văzut ofițeri ai serviciilor

secrete franceze, olandezi care se îndreptau spre Anglia, norvegieni, scoțieni, soții englezoaice ale unor francezi, dar nu doream companie." În Lyon, Virginia Hall era una dintre opririle de pe o rută de salvare. De asemenea, ea pregătea forțe ale Rezistenței Franceze. Hartley a spus că partizanii ei aveau nevoie de mai multă disciplină. Anticipîndu-i oferta, ea a răspuns că el ar fi fost executat ca spion dacă ar fi fost prins instruindu-i.

„A trebuit adesea să mă întorc din drum, surprinzîndu-i pe cei care credeau că eram în Anglia, în siguranță. Au făcut rost de haine cu care să-mi înlocuiască zdrențele și de o haină mare de blană lăsată de un ministru care se alăturase Forțelor Franceze Libere."

Hartley a petrecut zece luni căutînd portițe de scăpare. „E mai sigur să fii singuratic. Nu am mai făcut niciodată o greșeală ca aceea de a spune «*Bière, please!*». Fiecare încercare de a trece granițele necesită atenție. Nu ai cum să te păzești împotriva unei rute de salvare care se prăbușește. Cînd o ieșire e blocată, cauți alta."

Hartley era un descurcăreț șiret și ingenios în 1944, cînd drumul lui s-a încrucișat cu cel al lui Chuck Yeager. La momentul acela, germanii deja îi împușcau pe fugari.

Mustang-ul lui Yeager a fost spulberat de tunurile de 20 mm ale unui Focke-Wulfe 190 pe 5 martie 1944, într-o duminică. Pilotul de 21 de ani s-a prăbușit brusc într-o zonă agricolă. Și-a scos pistolul din teacă. În copilărie împușcase veverițe pentru a le găti și a le mînca. Știa să pună capcane și să vîneze. Un lucru îl deranja: reglementările americane aveau să-l împiedice să mai zboare în alte misiuni. Germanii țineau liste cu aviatorii Aliați. Dacă era doborît din nou, ar fi fost torturat pentru a i se smulge informații despre luptătorii din Rezistență. Bucățile de metal din brațe și picioare au început să-i dea dureri. A mîncat un baton de ciocolată, s-a înfășurat cu parașuta și a dormit.

Un tăietor de lemne mai în vîrstă l-a găsit în zori. Chuck a fluturat pistolul și a spus: „Eu american. Nevoie ajutor. Găsit Rezistența". Francezul i-a făcut semn lui Chuck să rămînă ascuns, apoi a plecat în fugă. Chuch s-a retras printre copaci, așteptîndu-se să fie trădat. O oră mai tîrziu își îndrepta pistolul de calibru 45 către doi bărbați. Unul a șoptit: „Ascultă, americanule. Un prieten e aici". Prietenul era o femeie de vîrstă mijlocie care stătea în pat. „Ești doar un băiat!", a strigat ea într-o engleză perfectă atunci cînd

Chuck a fost condus în căsuța ei de țară. „A rămas deja America fără bărbați?"

Femeia l-a ascuns într-un pod. Un doctor din partea locului l-a pansat și l-a sfătuit să se odihnească. După cîteva zile, Chuck a devenit agitat, a ieșit afară să stea sub un copac și a înghețat cînd germani înarmați pînă-n dinți au defilat pe lîngă el, suficient de aproape ca să poată scuipa pe dînsul. După aceea și-a petrecut cea mai mare parte a timpului dormind, pînă cînd a sosit un grup de bărbați cu berete negre și cartușiere. Aceștia au spus că era prea devreme să treacă în Spania. Rutele montane erau blocate de zăpada persistentă. Putea să mai rămînă în preajmă, în timp ce ei aruncau chestii în aer. „Apoi", a spus comandantul maquis-ului, un avocat pe timp de pace, „te ducem în Spania".

Chuck obișnuia să-l ajute pe tatăl său să sape puțuri de gaz cu explozivi. Așa că, atunci cînd RAF a parașutat containere de 700 de litri ticsite cu echipament, inclusiv fitile și explozibili plastici, i-a spus comandantului de gherilă: „Vă pot ajuta să rezolvați chestiile astea". Containerele conțineau teancuri de bani, pistoale-mitralieră Sten și amortizoare detașabile, pistoale Llama calibrul 38, muniție, perforatoare de cauciuc, cutii cu praf de carbură de calciu abrazivă pentru sabotarea mașinilor, declanșatoare mobile de prins în lemn sau cărămidă pentru lansarea de mici bombe. Apoi au fost parașutate aparate de emisie-recepție cu baterii care să înlocuiască greoaiele aparate radio de 20 de kilograme montate în valize; acestea aveau indicatori de poziție Eureka și telefoane S prin care liderii Rezistenței puteau vorbi direct cu avioanele SOE, numite „șoriceii punctuali" datorită zborului lor circular și regulat. Un pilot care nu reușea să-și găsească clienții putea fi acum redirecționat prin Eureka către un „teren-gară" unde o forjă de fierărie portabilă era acționată prin pedalare pentru a genera curent electric pentru aparatul de emisie-recepție. Șoriceii punctuali aduceau și ceea ce semăna cu niște cataloage de magazin. Chuck și-a adus aminte cum stătea în copilărie pe veceu, cu cataloage de vînzări înșirate alături pe post de hîrtie igienică, dorindu-și să aibă bani ca să cumpere jucării de Crăciun. Acum jucăriile erau oferite gratuit. Cele mai fanteziste erau aparatele de recepție miniaturale, care trebuiau montate în obiecte uzuale ce veneau odată cu ele: Biblii germane, ceasuri vechi, flacoane de brandy – toate false. Existau ilustrații cu chei de ușă, inele și butoni pentru guler conținînd texte în miniatură și articole de toaletă

proiectate cu abilitate pentru a ascunde mesaje de hîrtie mototolite. Lucrurile puteau fi comandate pe numere, transmise prin radio. De fiecare dată cînd se făcea o livrare, uriașele containere trebuiau îngropate, iar conținutul lor ascuns în căruțe cu cai sau înghesuit în pivnițe și în căpițe de fîn.

Mare parte din această tehnologie le era necunoscută clienților. Chuck s-a ocupat de explozibili și de dispozitivele de detonare și a demonstrat cum puteau fi reglate pentru timpi diferiți. A explicat pistolul-mitralieră Sten: imprecis la o distanță mai mare de cîțiva metri, predispus să tragă dacă era smucit, făcut din piese metalice de bicicletă și bun doar pentru ambuscade.

„Am devenit un terorist", își amintea Chuck. „Aveam nevoie de oamenii aceia, așa că împărtășeam existența lor. Un Fiesler Storch german trecea din cînd în cînd pe deasupra, capabil să aterizeze pe o grămadă de bălegar dacă pilotul ne depista. Camarazii mei vorbeau puțin, erau foarte uniți și prietenoși. Cunoșteau pădurile alea cum cunoșteam eu pădurile de acasă. Nu ne opream niciodată prea mult într-un loc, ne ascundeam ziua și loveam noaptea."

Erau zeci de astfel de grupuri în păduri și în munți. Spionii lor din stațiile de triaj și din gări raportau despre mișcările trupelor și despre ținte. Pledoaria Iepurelui Alb către Churchill făcea, în sfîrșit, ca peisajul să fie presărat cu stînci false care să echilibreze emițătoarele radio în zonele accidentate, snopuri de vreascuri menite să se potrivească cu flora forestieră locală, dar împănate cu explozibili, „butuci" care semănau cu cei utilizați în șemineurile artificiale și amorsați să explodeze dacă erau băgați în priză, stilouri din care țîșnea moartea, sticle de lapte cu însemne corecte în franceză care explodau dacă dopul era deșurubat, franzele de plastic care explodau dacă erau rupte, pachete de „țigări" mortale. Piulițe și bolțuri de fier erau scobite astfel încît înăuntru să fie inserate dispozitive incendiare cînd erau lăsate în depouri sau în fabrici. Instrucțiunile care veneau împreună cu aceste jucării trebuiau explicate. Chuck avea dificultăți cu cutiile de Zambuk. Ingredientele erau trecute ca ulei de eucalipt, parafină moale și tare, rășină deschisă la culoare sub formă de pulbere și clorofilă. Apoi a recunoscut amestecul ca fiind o alifie de pe cînd era copil, cu excepția faptului că Zambuk era englezesc, iar versiunea lui americană includea „un ulei indian vindecător bine cunoscut", foarte bun pentru curățarea rănilor care supurau. Hartley savura atît viața lui de terorist, cît și pe cea de

vindecător, dar continua totuși să întrebe cînd avea să fie condus peste Pirinei.

Într-o seară umedă a fost dus la un camion. S-a urcat în spate, o prelată a fost coborîtă, iar Hartley și-a dat seama că acolo se aflau și alte trupuri, în timp ce camionul șerpuia pe străduțe înguste și întortocheate. Cînd camionul a oprit, lumina unei lanterne a scos din întuneric un francez care stătea ghemuit pe podea, între două bănci pline de bărbați. Acesta a distribuit hărți desenate de mînă și a spus într-o engleză exactă: „Vă veți îndrepta către o culme centrală din Pirinei, de la linia de graniță dintre Franța și Spania. Am schițat cea mai bună rută de traversare. Sudul e mai sigur. În nord, spaniolii o să vă vîndă pe cîțiva franci. O să vă ia cinci zile să traversați dacă nu dați de viscole. Sînteți la punctul de pornire. E acea stînă de la o sută de metri de aici. Stați pînă la noapte – fără foc, fără discuții".

Erau 30 de oameni îngrămădiți într-o colibă. Nimeni nu a spus un cuvînt.

Hartley Watlington fusese condus pe jos la colibă de „un olandez care lucra cu serviciile secrete britanice și care mi-a înfășurat picioarele și gleznele în bandaje elastice, o mană cerească avînd în vedere chinul care ne aștepta", i-a spus el Verei. „I-am văzut pe ceilalți fugari cum ies afară, înfofoliți pînă la sprîncene ca să se apere de frigul groaznic." Erau doi maquisarzi, 15 americani, 12 olandezi, trei francezi și un pilot belgian care evadase după mai bine de trei ani într-un lagăr de prizonieri. „Am urcat în timpul nopții. Zăpada era groasă și dacă crusta se spărgea ne scufundam pînă la șold. Am ajuns pe vîrful unui munte exact cînd soarele m-a lovit în ochi, orbindu-mă. Am coborît pe fundul unei văi ca să ne odihnim și am ocolit un sătuc pentru a începe urcușul cu adevărat mare."

Unul cîte unul, oamenii se prăbușeau istoviți. Alții s-au rătăcit în perechi – Chuck Yeager cu un navigator de B-24 pe care îl cunoștea doar drept Pat. Tîrziu, în ziua a patra, Chuck a văzut o cabană goală, unde cei doi bărbați s-au prăbușit într-un somn de oameni epuizați. Dintr-odată, soldați germani trăgeau prin ușa cabanei. Chuck și Pat s-au aruncat pe o fereastră din spate, pe un jgheab pentru bușteni. „Am coborît rostogolindu-ne haotic", își amintea Chuck. Au alunecat cîțiva kilometri și au ajuns într-un pîrîu rece ca gheața. Pat fusese lovit în genunchi de un glonte cu vîrf de plumb. Gamba lui mai era prinsă de partea de sus a piciorului

doar printr-un tendon. Chuck a tăiat tendonul și a legat în jurul ciotului un garou făcut dintr-o cămașă ruptă. Pat era inconștient, cu fața înfiorător de cenușie. Chuck s-a hotărît „să-l care pe tipul de la bombardament peste ultima culme muntoasă și să-l coboare cu sania în Spania".

Hartley, acum departe deja, a ajuns pînă acolo încît „înaintam în patru labe și înghițeam pastile energizante de benzedrină ca pe bomboane", a spus el. „Erau în trusa mea de salvare, cu un avertisment tipărit: «Luați la intervale între trei și șase ore, dar numai în caz de urgență». M-am gîndit că era o urgență. Eram la 3.500 de metri înălțime cînd, la 6.30 pe 28 martie, într-o marți, exact cînd răsărea soarele, ghidul ne-a spus că eram la granița spaniolă. M-am așezat jos, împreună cu ceilalți, și am plîns cu toții în hohote."

Hartley și Chuck aveau mult de coborît, pe căi diferite. Chuck l-a lăsat pe Pat să alunece pe o pantă, apoi l-a urmat și el, stînd ghemuit cu o creangă între genunchii îndoiți, „așa cum mă dădeam cu sania pe deal în spatele casei în copilărie, cu un băț de mătură pe post de frînă". Hartley „a alunecat cu o creangă între genunchi și a rupt în bucăți haina de blană a fostului ministru".

Chuck a tras trupul lui Pat spre un cîmp de zăpadă înghețat. Pat arăta ca și cum ar fi fost mort. Nu era nimic altceva de făcut decît să-l lase la marginea drumului, la aproape un kilometru de unde se oprise Hartley.

Hartley păstrase cu grijă în toate aceste peregrinări pipa fugarului: în tubul pipei era prinsă o busolă minusculă, iar căușul conținea o hartă de mătase împăturită cu grijă. Hartley s-a gîndit că era deasupra unui afluent al fluviului Garrone. Dacă o lua la dreapta, ar fi ajuns în comuna spaniolă Viella. Alți fugari se deplasau în grupuri mici. Hartley „a ales să meargă singur". A dat de trupul abandonat al lui Pat și nu a văzut nici un semn de viață. A continuat să meargă și a fost ridicat de o mașină a poliției spaniole, apoi dus pentru interogatoriu la secția de poliție din Viella.

„Un ofițer german din Wehrmacht a venit și a început o conversație detaliată cu șeful spaniol de poliție", a spus Hartley. „Cînd s-au despărțit, au schimbat saluturi naziste. Spania ar fi trebuit să fie neutră. Mi s-a părut foarte ciudat. Personalul militar al unui stat beligerant nu ar fi trebuit să intre pe un teritoriu neutru în uniforme militare. Germanul și șoferul lui aveau pistoale la șold.

E bine să ţii minte asta despre neutri – nu eşti sigur niciodată de partea cui vor fi."

Cînd a fost interogat de poliţia spaniolă, a spus el, „am inventat cel mai mare pachet de miciuni. Am spus că am fost capturat de germani. Am fost clasat drept prizonier de război evadat – nu invadator, lucru pentru care aş fi fost băgat la închisoare pentru tot restul războiului".

L-a determinat pe şeful poliţiei să îl recupereze pe Pat, care pînă la urmă s-a dovedit a fi în viaţă. Şase săptămîni mai tîrziu, un consul din Barcelona l-a trimis pe Pat acasă, mai puţin piciorul său. Chuck a fost ridicat şi băgat într-o celulă, dar a folosit o pînză de bomfaier din trusa lui de salvare. „Era făcută din oţel american bun, care a trecut prin zăbrelele de alamă ale ferestrei ca prin unt." S-a ascuns într-o mică pensiune spaniolă de lîngă secţia de poliţie, iar pe 30 martie 1944 acelaşi consul american a sosit pentru a aranja călătoria înapoi în Anglia atît pentru Chuck, cît şi pentru Hartley.

Lui Chuck i s-a spus: „Gata cu lupta". El a urcat, certîndu-se, lanţul ierarhic pînă a ajuns în faţa generalului Dwight D. Eisenhower, căruia i-a spus că ziarele din Londra relatau acum despre o Rezistenţă care lupta împotriva germanilor. „Deci maquisarzii sînt la lumina zilei", a spus Chuck. „Nu-i pot deconspira Gestapo-ului dacă sînt doborît iar, domnule general." Eisenhower a aranjat personal ca Chuck să zboare iar, după ce imensa recoltă de detalii unice a pilotului a fost depusă la picioarele Verei. Hartley a venit cu întîrziere la întîlnirea cu ea, amintirile lui precise deschizînd o fereastră extraordinar de largă asupra unei lumi altminteri întrevăzute doar prin fante înguste. Agenţia secretă MI9 care se ocupa de „salvare şi recuperare", căreia i se alăturase acum un nou serviciu american de „salvare şi recuperare", MIS-X, a extins culegerea de informaţii. Militarii aliaţi salvaţi din captivitate echivalau cu trei divizii, aproximativ 35.190 de oameni, un ansamblu de observatori pe care Chuck l-a numit ulterior „colegiul vieţii şi al morţii". Ca maquisard, pregătirea lui neprogramată în operaţiunile subversive a dat autoritate argumentaţiei sale în favoarea mai multor ofiţeri anglo-americano-francezi care să ridice moralul Rezistenţei şi să furnizeze o instrucţie de care era mare nevoie. „Echipele Jedburgh" de trei oameni au intrat în acţiune. Comunicaţiile erau compactate în interiorul unei „staţii Jedburgh": o cască echipată cu difuzoare de impedanţă redusă şi un aparat radio minuscul. Americanii din

echipele Jedburgh ținuți la Milton Hall, o casă de țară din Fens, la 130 de kilometri nord de Londra, nu mai trebuiau să aștepte. Instrucțiuni ale BBC-ului erau memorate, pentru a fi folosite în jurul Zilei Debarcării din Normandia: „Plan Vert" însemna „atacați căile ferate"; „Plan Tortue", atacați întăririle germane venind de-a lungul drumurilor; „Plan Violet", dezorganizați telecomunicațiile; „Plan Jaune", atacați depozitele de muniții; „Plan Rouge", atacați stocurile de combustibil; „Plan Noir", atacați cartierele generale ale inamicului; „Plan Grenouille", sabotați stațiile de triaj.

Hartley a descris mai tîrziu primirea rezervată Verei de unii recruți Jedburgh atunci cînd au ascultat pentru prima oară prelegeri despre coduri. Modul în care ea îi utiliza pe evadați i-a fascinat pe viitorii șefi CIA Bill Colby și Bill Casey, pe atunci tineri Jedburgh. „Casey a întrebat despre agenții dificili. Alții i-au dat de furcă lui Leo Marks atunci cînd el a pomenit de FANY. «Funduri!»* Leo a spus că la început FANY avea sensul de First Aid Nursing Yeomanry**. Fetele de acolo sperau să poată pretinde că erau prizoniere de război, în loc să fie executate dacă erau prinse. Asta i-a adus pe americani cu picioarele pe pămînt."[1]

Reprezentantul lui de Gaulle, colonelul Passy, insistase întotdeauna că „rețelele de trimiși nu trebuie decît să colecteze informații și să organizeze comunicațiile între grupuri mici pentru ca acestea să se agrege într-o imensă Rezistență". Cuvîntul „agregare" i-a alertat pe agenții sovietici din SIS în privința unui posibil plan de a-l aduce pe generalul de Gaulle la putere după război, iar sub această influență, opoziția de la Whitehall a continuat să împiedice această acumulare tăcută. Evadații însă au descris „grămada de rețele" a Verei ca pe niște simple grupuri antinaziste a căror lipsă de legătură permitea suspiciunea și neînțelegerea reciprocă. Văzînd situația prin ochii unor observatori obiectivi, chiar dacă neplanificați, Vera a găsit un loc atît pentru acțiunile mici și necoordonate, cît și pentru visul lui Passy al „gherilei gigantice" invocate de Churchill în discursurile sale energice din 1940.

Nimeni nu prevăzuse crearea accidentală a rețelelor de spioni ale căror observații acumulate acopereau falia dintre forțele de gherilă locale și experții în acțiuni înșelătoare trimiși din Anglia

---

* În engleză, *fanny* are și sensul de „fund" (n. tr.).

** Asistentele Subofițeri de Prim-Ajutor (n. tr.).

pentru a îndeplini sarcini specifice în cadrul unor regiuni separate, provinciale și, prin urmare, restrînse. Politica de izolare totală a activităților SOE era menită să mențină securitatea, dar ea limita libertatea Verei de a instrui și a interoga agenții în chestiuni mai cuprinzătoare. Suferințele evadaților ofereau cîștigul neașteptat al unui neprețuit ochean gigantic, îndreptat către curtea interioară a inamicului. Acesta era cu atît mai eficient cu cît Vera învățase cu 12 ani în urmă cum să privească prin ocheanul ei din București spre ținta minusculă a Berlinului și cum să îmbine fragmentele de observații profesionale transmise de ambasador, Bătrînul Fritz.

32

Rolande

— Park! Arată-i vizitatoarei noastre calea spre stația autobuzului 53.

— Da, doamnă.

Portarul a condus-o pe fată la o scară din spate. Fata ajunsese la Camera Șase cu ajutorul unui lift antic: o frînghie era trasă, pentru a face niște troliuri nevăzute să ridice sau să coboare pasagerii. A ieșit pe ușa furnizorilor. O precauție, s-a gîndit ea crispată, pentru a nu întîlni vreun nou recrut care se ducea să fie terorizat de domnișoara Atkins. Park studia fața fetei. Aceasta avea impresia că e fotografiată prin lentilele ochilor lui neutri[1].

Era Rolande Colas, revenită la Londra în mijlocul discuțiilor despre invadarea Europei la o dată nespecificată a debarcării în Normandia, poate la sfîrșitul primăverii sau la începutul verii anului 1944. Fusese concediată de Vera cu răceală, pentru a menține ficțiunea că nu se mai întîlniseră pînă atunci. Rolande făcea asta fără nici un efort. La urma urmei, viața ei atîrnase de fire subțiri de falsitate încă de la prima lor întîlnire de la Paris. Rolande îi descrisese pe oficialii mărunți din sectoarele ei care încercau să-i cîștige pe votanții locali ca și cum Revoluția din 1789 și Bastilia ar fi fost ceva recent. Scurgerile către inamic erau un rezultat secundar al ciorovăielilor de la nivelurile provinciale. Guvernatorii germani căutau adesea să sporească atracția în fața votanților a primarilor docili ajutîndu-i cu problemele cotidiene ale canalizării și instalațiilor municipale, dar în alte departamente ofițerii germani luptau cu preoți și enoriași. Complicațiile erau greu de înțeles de la distanță. Fata care în 1940 fusese o studentă inocentă de 17 ani era atît de încercată în operațiunile subversive încît capta întotdeauna atenția Verei.

Rolande raportase deja că numele lui Park și această adresă de lîngă Regent's Park fuseseră plantate în interogatoriile Gestapo-ului. Agenților capturați li se spunea: „Cooperează, nu suferi, noi știm totul". Vera era mai familiarizată cu centrele de interogare inamice decît inamicii ei cu aceste sedii. Ea a continuat să folosească adresa pentru „menaj", pentru a evita să informeze inamicul că viclenia lui era cunoscută. Rolande spunea că interogatorii obținuseră cumva informații pentru a vorbi despre „Park, majordomul" și a pomeni de „Orchard Court" pentru a da impresia de omniscienţă a Gestapo-ului. Adresa avea o sonoritate elegantă. Vera îi lăsa pe adversarii ei să-și imagineze că aceasta se află în centrul unei întreprinderi finanţate generos. În realitate, era suficient de departe de Whitehall pentru ca ea să aibă servitori loiali atît de reverenţioși precum Park, care erau departe de a fi majordomi. Printre ei se număra un căpitan de husari care se pricepea să „cîștige" stocuri militare și să improvizeze modalităţi ingenioase de a le folosi. Cînd inevitabilul Ofițer Superior Cu Față Stacojie se năpustea asupra sfioasei domnișoare Atkins, aceasta zîmbea serafic și spunea: „Dar acum e prea tîrziu ca să mai dăm lucrurile înapoi, nu-i așa?".

Vera era în gardă în privința agenților „întorși" de inamic și trimiși înapoi în Anglia. Ea le cerea *bon viveur*-ilor de la contraspionaj să atragă orice astfel de suspecți într-o orgie alcoolică. Beat pînă în zori, suspectului putea să-i scape o dezvăluire incriminatoare. Băutura era pe sponci, dar SOE nu ducea niciodată lipsă de whisky Haig. Vera era sigură de loialitatea lui Rolande. Verei i-a fost trimisă pe cap o Comisie de Evaluare a Studenților, alcătuită din ceea ce ea numea disprețuitor „bicicliști șmecheri": psihiatri. A trebuit să lase comisia să o examineze pe Rolande. Președintele i-a spus acesteia: „Nu e nimic în neregulă cu tine, în afară de faptul că nimeni întreg la minte nu s-ar oferi voluntar pentru slujba ta".

Domeniul de acțiune al lui Rolande fusese limitat la nordul Franței. Vera a repetat avertismentul lui Hartley: „Pe Coasta de Azur și în jurul orașului Cannes, luptătorii din Rezistenţă ies să bea un pastis și sînt prinși de Gestapo. Bordelurile îi ispitesc pe proprii noștri agenți să le dea tîrcoale".

Vera a dus-o pe Rolande la un teren de instrucție de comando al Special Air Service. Ţintele țîșneau din toate unghiurile. „Mai repede, mai repede – două gloanțe în fiecare om, încă două ca să fiți siguri. Schimbați încărcătoarele pînă cînd puteți s-o faceți și în

somn", comanda Vera, prezentîndu-i fetei amortizorul îmbunătăţit, arma asasinului. SAS perfecţionase tehnici de asasinare nezgomotoasă şi găsise noi întrebuinţări pentru PE, explozibilul plastic de culoare galbenă din hexogen amestecat cu o substanţă plastifiantă.

La Atelier, la 27 de kilometri sud-est de centrul Londrei, producţia de noi dispozitive atinsese cele mai înalte cote. Atelierul era lîngă ancorajul din „golful verde", *grene wic* în engleza veche, care dăduse nume Greenwich-ului, în a cărui capelă zăcuse trupul amiralului Nelson după bătălia de la Trafalgar. Vera voia ca fata să simtă greutatea secolelor de rezistenţă încă din epoca romană. Sub Tudori, îndelungata asociere cu marina începuse aici. De aici îşi trimisese regina Elizabeta flota împotriva Armadei spaniole. Amintindu-şi cît de mult timp îi trebuise ca să înţeleagă cu adevărat Anglia, Vera voia ca fata să aibă senzaţia amintirii istorice care respingea înfrîngerea. Una dintre sarcinile viitoare ale lui Rolande era să-i convingă pe ezitanţii din Franţa că ziua eliberării care se apropia avea să ducă la victoria Aliaţilor. Polonezii operau acum în Franţa, iar abandonarea Poloniei era o bîrfă obişnuită.

„O săritură din balon şi o paraşutare dintr-un bombardier Whitley vor fi de ajuns", a spus Vera, trimiţînd-o pe fată la un curs de perfecţionare la Ringway, unde un canadian care avea trei sute de salturi cu paraşuta a ghidat-o de-a lungul pregătirii. „Cînd domnişoara Atkins zice: «Ai întîrziat!», mă sperie de moarte", a spus el. Rolande a sărit, dar şi-a spart un dinte. Vera l-a pipăit şi a exlamat: „Dumnezeule! Ar fi trebuit să ştiu că ţi-ai pus plombe aici. Refă-le în stilul francez. Du-te la dentista asta de pe Maddox Street. Pare sadică, dar o s-o rog să nu-ţi facă rău. Va fi totuşi ceva infernal, dar un bun antrenament pentru – ei bine, pentru oricînd".

Rolande urma să lucreze cu echipament vechi, un transmiţător-emiţător B Mark II de 13 kilograme, care intra într-o valiză de 65 de centrimetri lungime. Acesta avea nevoie de o antenă de 20 de metri care trebuia să fie atîrnată prin copaci. Frecvenţa era stabilită de nişte cristale detaşabile, unul ziua, unul noaptea, iar cîteva de rezervă. Vera trebuia să consume în întregime articolele de inventar vechi, ca să justifice trimiterea de noi gadget-uri pentru armatele clandestine care se formau în mod spontan, chiar dacă erau puţin cunoscute în străinătate. Rolande învăţase să folosească la maximum lucrurile. Bateriile pentru B Mark II se consumau rapid şi erau reîncărcate cu o „huruitoare" acţionată cu manivela. Ştia că

nu trebuie să folosească un emiţător radio alimentat de la reţeaua electrică. Germanii erau acum eficienţi în a localiza un operator oprind electricitatea în subdistricte, unul după altul. Printr-un proces de eliminare, camionetele cu echipament gonio se apropiau încet de „pianist", operatorul radio. Acum puteau să facă asta chiar dacă bateriile erau uzate, dar Rolande le prefera oricum pentru că îi ofereau o flexibilitate mai mare. Nu transmitea niciodată de două ori din acelaşi loc.

Primise noul carnet cu pagini de unică folosinţă de „mătăsuri", fiecare foiţă fiind tipărită cu coloane de litere sau cifre aleatoare. Pentru codarea fiecărui mesaj, Rolande trebuia să folosească foiţa de deasupra, apoi să o rupă şi să o ardă. Baza de la centru avea acelaşi carnet. Fiecare mesaj trebuia să aibă mecanisme de securitate duble: un mecanism fals şi un mecanism real, specifice fiecărui operator. O formă timpurie de transmisie prin microunde cu ajutorul sistemului de telefonie S fusese testată în timpul primei ei misiuni din urmă cu patru ani. Era în sfîrşit funcţională, avînd o rază de acţiune de 80 de kilometri în aer şi 24 de kilometri pe mare. Un ofiţer de Stat-Major aflat într-un avion din Escadrila Lunii Pline putea vorbi cu solul în caz de urgenţă.

În timpul acestor pregătiri, un operator a fost dat dispărut. Acesta era detaşat la reţeaua Anvil din jurul localităţii Falaise. Lui Rolande i s-a cerut să intervină. S-a refugiat într-o cameră sinistră dintr-un subsol din Bayswater în perioada de restricţie în care agenţilor li se interzicea să meargă în localuri populare precum Clubul Francezilor Liberi din Cavendish Square, unde era prea multă vorbărie.

— Ţi-am făcut rost de un post în Womens Auxiliary Air Force, a spus Vera. O să primeşti salariu de ofiţer aviator. Tot nu ai familie aici?

— N-am pe nimeni.

— Bun. De obicei le scriu familiilor o dată pe lună.

— De ce?

— Tipului care m-a întrebat ultima oară asta a trebuit să-i spun: „Pentru că tu nu poţi să trimiţi scrisori acasă de pe teren". Tîmpitul trebuia să înţeleagă de ce nimeni nu trebuia să ştie unde se află. I-am zis că scrisoarea mea avea să le spună că el e bine sănătos. „Sau mort!", a zis el plîngăreţ. I-am spus să nu se străduiască prea tare în sensul ăsta!

În baraca Escadrilei Lunii Pline, Rolande a fost percheziționată de un bărbat de la Scotland Yard, care apoi i-a dat o parașută, o perniță Sorbo pentru coloana vertebrală, un Browning calibrul 38, un cuțit cu buton și un teanc de 50.000 de franci francezi. Toți banii englezești pe care îi mai avea, efectele personale ultime și un bilet rătăcit pentru autobuzul 25 au fost puse într-un plic cu numele ei real pe el. Vera a numărat niște pastile, pe litania familiară. „Asta e dacă ai stat mult timp trează și trebuie să continui. Asta ca să dobori un german care te supără. Cum îl faci s-o înghită depinde de tine. Pastilele astea sînt pentru dormit. Iar asta te adoarme definitiv." Apoi i-a strîns mîna. Rolande a avut pentru o clipă impresia că Vera chiar voia să o pupe pe obraz.

Deasupra zonei de parașutare, cu chingile petrecute printre picioare, Rolande stătea lîngă ușa deschisă a bimotorului Whitley. Legase valiza cu aparatul radio la capătul unei corzi lungi, pe care avea să o desfășoare în timpul liniștii care urmează saltului paralizant. Coarda avea să se înmoaie atunci cînd lucrurile ei atingeau pămîntul, dîndu-i suficient timp să se pregătească pentru un șoc asemănător săriturii de pe un zid înalt. A văzut cum echipajul avionului aruncă mai întîi containerele și s-a gîndit: „Au inversat secvența".

Un șir de gloanțe trasoare roșii s-a înălțat leneș, apoi a părut să accelereze brusc, pentru a dansa de-a lungul aripii din dreapta. Un motor a tușit. Avionul s-a înclinat puternic pentru un viraj strîns și a gonit spre casă.

A doua zi, Vera i-a spus:

— Ar fi trebuit să te parașuteze pe tine înaintea containerelor. Dar dacă erai tu prima noaptea trecută...

Vera a ezitat.

— Ești sigură că vrei să încerci din nou?

— *Mais naturellement*.

Vera i-a examinat degetele pătate de nicotină.

— Rețeaua Anvil e deconspirată. Încă nu știm cum s-a întîmplat. Te trimitem pe mare în Bretania. O să-ți croiești drum de-a lungul unei linii prestabilite către o altă *réseau*. E mare.

Vera i-a dat ultimul nume de cod al Virginiei Hall.

— Singurul ei pianist a fost omorît într-o ambuscadă.

Rolande era obișnuită să abandoneze misiuni. Uneori agenții preferau să se parașuteze orbește decît să mai suporte suspansul. O călătorie pe mare avea să fie o schimbare plăcută.

„*Calvados est une liqueur très forte*." Rolande a auzit mesajul BBC-ului seara următoare, într-un adăpost din Falaise, în regiunea Calvados din Normandia, la o distanță de trei ore de mers foarte încet cu tractorul de la țărm. BBC-ul era firul ei subțire către Vera. Senzația de contact era reconfortantă. În mansarda unui străin de deasupra unei mori de apă, într-un pat îngust de sub o fereastră deschisă pentru cîntecul dinaintea zorilor al privighetorilor, Rolande s-a întors pe cealaltă parte și a dormit ca un prunc. Mai tîrziu i-a spus toate acestea lui Aaron Bank, creatorul Beretelor Verzi americane. „Era ca o casă departe de casă", a spus ea.

33

Rețele încurcate

Rolande vorbise despre interogatori ai Gestapo care se refereau la o „evreică" din SOE, iar Vera rămînea încă în umbră pentru a-și proteja identitatea. Filierele controlate de inamic transmiteau detalii despre structura SOE. Vera nu voia să furnizeze nicicum muniție celorlalți inamici ai ei de la Whitehall, unde bănuia o scurgere. „Unchiul" Claude Dansey de la SIS voia încă să reclădească SOE ca fiind al lui. El conducea agenții NOC – aflați sub Non-Official Cover (Acoperire Neoficială) –, negustori de artă, agenți comerciali, oameni de afaceri precum Kavan Elliott, care acum era clandestin în Iugoslavia. Un NOC era Charles Andrew Buchanan King, care se prezentase drept aghiotant al mogulului din cinematografie Alexander Korda. „N-am auzit în viața mea de el", i-a spus Korda Verei.

Vera l-a descoperit pe Andrew King în Elveția. King era unul dintre studenții de la Cambridge dinainte de război recrutați de Partidul Comunist. Era ciudat că el se afla acum la Berna, unde Allen Dulles avea un dosar despre King. A rămas inactiv pînă cînd Dulles a devenit director al CIA, în 1959. Apoi a început investigații despre infiltrarea SIS-ului de către cîrtițe sovietice și a conchis că faptul că aceștia au destănuit secrete occidentale Moscovei nu doar prelungise războiul cu prețul a milioane de vieți, ci îi și permisese lui Stalin să acapareze jumătate din Europa.

Vera trebuia să se concentreze asupra pericolului cunoscut și imediat că Biroul pentru Cifruri din Berlin doar se prefăcea a crede că Enigma era imposibil de spart. Gustave Bernard, specialistul francez în spionaj care îl angajase prima oară pe informatorul Hans-Thilo Schmidt de la Biroul pentru Cifruri, fusese arestat în ianuarie 1944 și apoi eliberat. De ce? Pe 31 mai, BBC-ul l-a chemat înapoi cu mesajul „Liliacul alb a înflorit". Bertrand era pregătit. Era

nerăbdător să-şi spele reputaţia şi să nege că Rodolphe Lemoine sau orice spărgător de coduri polonez dispărut dezvăluise ceea ce el a numit ulterior „cea mai mare enigmă a războiului". A fost preluat la timp şi livrat Verei[1].

Ameninţarea reprezentată de ULTRA în cazul în care inamicul ştia că ea spărgea codurile Enigma fusese subliniată pe 19 iulie 1943, cînd Churchill le-a spus şefilor lui de Stat-Major: „Nu cred că 27 de divizii anglo-americane sînt suficiente pentru Operaţiunea Overlord, ţinînd cont de eficienţa extraordinară în luptă a armatei germane şi de forţele mult mai mari pe care nemţii le-ar putea aduce imediat împotriva trupelor noastre, chiar dacă debarcarea ar fi realizată cu succes". Dacă se ştia că Aliaţii puteau decoda mesaje Enigma, germanii puteau să-i inducă în eroare pe planificatorii invaziei, făcîndu-i să tragă concluzii greşite[2].

În aceste luni tensionate dinaintea zilei Debarcării în Normandia, Gustave Bertrand a descris cum fusese eliberat de germani deoarece se angajase să-i informeze în legătură cu reţelele Rezistenţei. În momentul în care a ajuns în stradă, s-a făcut dispărut. Vera a continuat să transmită mesaje BBC ca şi cum el ar fi fost în continuare în Franţa. I s-a spus că Bertrand devenise un agent dublu controlat de germani. „Care e sursa?", a întrebat ea – întrebarea auzită atît de des după ce Churchill l-a adoptat pe analistul de la Bletchley ale cărui „intuiţii" despre mişcările navelor inamice fuseseră iniţial ignorate.

Răspunsul a fost, acum ca şi înainte, „Hinsley".

De data aceasta, intuiţia lui Harry Hinsley îl implica pe Bertrand, ca şi pe Antoni Palluth, a cărui companie AVA studiase maşina Enigma trimisă la ambasada germană din Varşovia în 1929. Se spunea că Palluth fusese vînat de contraspionajul german. Hinsley a întrebat: de ce voiau atît de mult germanii să-l găsească? Era el mînă în mînă cu Bertrand ca să-i păcălească pe britanici? Hinsley gestiona acum cooperarea cu americanii pentru ULTRA-ul de la Bletchley. De pe vremea studenţiei, îşi petrecuse primele ore ale dimineţii meditînd la semnale imateriale. Vera simţea că asta îl făcea insensibil la tacticile de stradă ale celor care păcăleau la nesfîrşit un inamic ucigaş. Poate că Betrand se salvase printr-un şiretlic, dar el nu trădase ULTRA. Vera a stabilit că Palluth fusese ucis într-un raid de bombardament aliat[3].

Indicaţii că secretul ULTRA încă era în siguranţă veneau din semnalele interceptate ale inamicului. FUSAG, un First US Army

Group fictiv, simula o mare acumulare militară în Kent și Sussex și i-a făcut pe germani să maseze trupe la Pas-de-Calais, pe țărmul opus. Mareșalul Gerd von Runstedt a informat Berlinul că războiul ajunsese „la un punct de cotitură serios". Asasinarea ofițerilor superiori germani și sabotajul aveau să se amplifice prin angajarea de bande criminale. În transmisiunile sale către Hitler codate prin Enigma, mareșalul recunoștea că acesta nu se putea mișca prin Franța fără protecție masivă. Von Runstedt i-a pus pe ofițerii lui de Stat-Major să exerseze manierele englezești, pentru a se delimita de „naziștii primitivi" ai lui Hitler. Mareșalul avea să lupte în continuare, dar Vera l-a pus în aceeași categorie cu amiralul Canaris, care îi ceruse lui Roosevelt să-i ajute pe germanii antinaziști să se debaraseze de Hitler.

O armată de birocrați militari de la Whitehall descindea în birourile din Baker Street ale SOE. Gubbins, acum general-maior, și-a amintit că era obligat „să înșele și să se tîrască" pentru a obține ce avea nevoie. SOE primea diverse denumiri ca Afacerea, Unitatea Aroganților, Balamucul și Case Impunătoare din Anglia*. Bill Donovan s-a pronunțat din partea OSS și a spus că, și dacă SOE n-ar fi făcut nimic altceva, ea își justifica existența prin sabotarea Norsk Hydro, sursa de apă grea pe care oamenii de știință germani ar fi putut-o folosi pentru a întîrzia reacția nucleară și a construi bomba.

Au existat și surprize antinaziste neplanificate. Una a venit din partea unei franțuzoaice celibatare de vîrstă mijlocie, ale cărei acte eroice au inspirat o scrisoare plină de forță a episcopului ei, care denunța deportarea evreilor francezi. Vera a aflat prima oară despre asta de la Rolande, care a raportat din teren despre Marie-Rose Gineste, o asistentă socială franțuzoaică necăsătorită. Între vîrstele de 41 și 44 de ani, aceasta pedalase sute de kilometri pe o bicicletă pe care o numea Semper, șterpelind cartele de rații alimentare pentru evreii clandestini. În cele din urmă, ea l-a determinat pe episcopul ei, Pierre-Marie Théas din dioceza Montaubon, să scrie o scrisoare pastorală „într-un protest indignat al conștiinței creștine față de tratarea unor bărbați și femei ca și cum ar fi animale sălbatice", chemîndu-i pe toți catolicii să-i protejeze pe evreii încă nedeportați.

---

* Stately 'Omes of England, cu acronimul SOE (n. tr.).

Episcopul Théas a propus să afișeze denunțul său în fața tuturor bisericilor. Marie-Rose l-a avertizat că poliția pronazistă a regimului de la Vichy avea să-i intercepteze pe distribuitori. Ea a propus o alternativă: BBC-ul. Rolande a trimis prin radio întregul text, care a fost difuzat la postul BBC francez. Acest lucru a marcat un punct de cotitură. Familiile franceze riscau pentru a-i adăposti pe evreii supraviețuitori, în timp ce Marie-Rose și-a continuat cruciada ei în izolare, o luptătoare din Rezistență automotivată și autoeducată[4].

În mai 1944, Vera estima deja că 100.000 de luptători din Rezistența din Franța aveau nevoie de un efort sistematic al SOE de a-i aduce laolaltă pe solitarii precum Marie-Rose. „Unchiul" Claude Dansey a rîs batjocoritor, spunînd că Vera înmulțise cifra cu 50. Ea a enumerat 50 de circuite active și bine organizate controlate de SOE, de la Farmer în nord pînă la Gardener în sud. Acestea puteau fi extinse la 100 de circuite cu conducere din afară. Comandanții de maquis-uri aveau între 35.000 și 40.000 de luptători de gherilă, însă doar 10.000 erau înarmați pentru o luptă de mai mult de o zi. O Armată Secretă avea o rezervă de 350.000 de tineri. Existau 500.000 de lucrători feroviari și 300.000 de sindicaliști gata să se ridice. Mare parte a forței de muncă franceze, aproximativ 3.000.000 de bărbați și femei, i-ar fi ajutat pe Aliați. SOE trebuia să extindă pregătirea agenților pentru a furniza comandă, iar asta însemna să reducă timpul de la două luni la nu mai mult de două săptămîni.

Exista întotdeauna amenințarea dezertorilor care se infiltrau printre ceilalți. Vera avea acum alte modalități de a depista mesajele înșelătoare. Vechea secție de poliție părăginită din Denmark Hill, din sudul Londrei, avea aparate care interceptau, înregistrau și analizau transmisiunile de mare viteză din teren și căutau dovezi ale unor capcane. La Beaumanor, în Chicksands, lîngă Bletchley, unul dintre părinții fondatori ai ULTRA, Gordon Welchman, i-a amintit Verei că soarta ultramodernului *Bismarck* a fost pecetluită atunci cînd un ofițer german de rang înalt a trimis un mesaj codat fiului său. Numele se potrivea cu un nume din dosarele de la Bletchley care înșirau echipajul cuirasatului, ceea ce a trădat pregătirile acestuia de a ieși din port. De atunci, dosare mult mai mari fuseseră alcătuite, astfel încît numele inamice depistate în traficul interceptat puteau fi identificate rapid. În acest fel, Welchman ajunsese în mod independent la unele neconcordanțe care confirmau suspiciunea lui Leo Marks că rețeaua SOE din Olanda era sub controlul Gestapo-ului.

Vera a decis că „mesajele SOE nu trebuie să conțină niciodată nume adevărate care pot fi confruntate cu o listă germană a ofițerilor și soldaților activi". Posturile SOE erau identificate prin litere ale alfabetului și prin numere. Ofițerii cu propaganda de la Political Warfare Executive au adoptat numele supersecret și amenințător de Controlul din Londra. Vera și-a mărturisit îndoielile referitoare la Control unui ofițer PWE, Vernon Bartlett, care a scris cartea, apărută înainte de război *Nazi Germany Explained*. Controlul din Londra era de fapt lîngă Bletchley, în Woburn Abbey, pe domeniul ducelui de Bedford. Lucrătorii plictisiți, transferați acolo din Londra, erau despăgubiți cu vin roșu francez și galoane întregi de gin și sherry. Puține alte lucruri îi distrau, în afară de a patina iarna pe lacul ducelui sau de a se plimba prin grădina lui zoologică, unde lui Bartlett îi plăcea să pretindă că „a fost sodomizat de o lamă și mușcat de un nandu". În acel haos, spunea el, nimeni nu superviza activitățile Controlului.

Kim Philby dădea mai departe transmisiunile Controlului către Germania, pentru a servi scopurilor Moscovei. Deconspirarea lui drept cîrtiță sovietică avea să vină abia 20 de ani mai tîrziu. Transmisiunile numeau prieteni antinaziști ai Verei, cum ar fi încîntătoarea prințesă rusoaică Marie „Missie" Vasilcikov, care era la Ministerul de Externe german și care era protejată de ambasadorul Verei, von der Schulenburg. Scrisorile secrete ale Bătrînului Fritz au încetat brusc după rechemarea lui de la Moscova. Vera l-a depistat în Krummhübel, o stațiune de schi de la granița cehă care adăpostea acum personal al Ministerului de Externe de ogarii SS-ului. Noii ei locuitori o numeau Paradisul Spionilor, deoarece servitorii erau cehi, la gatere lucrau sîrbi sau italieni nemulțumiți și exista o supraveghere redusă a mîinii de muncă importate din ținuturile mohorîte din apropiere, unde remarcabila agentă a Verei, contesa poloneză Krystyna Skarbek, se furișase cu ușurință într-o parte și-ntr-alta. Krystyna era încă blocată în Cairo, dar păstra contacte de-a lungul granițelor cehă și ungară cu Polonia și a raportat că Schulenburg făcea călătorii îndrăznețe cu motocicleta la Budapesta împreună cu Missie, care fusese transferată de la Berlin la începutul anului 1944. Fusese întîmpinată de Schulenburg atunci cînd ea sosise în fosta stațiune pe 17 ianuarie, într-o luni. El purta o căciulă rusească de blană cumpărată de la Moscova și a spus voios că personalul locuia în cabane din vîrful muntelui și cobora cu sănii

mici la birourile lui din vale. Schulenburg, care trăia într-o cabană de lemn fără apă curentă, a fost salvat de locuința mai săracă a lui Missie. Cel puțin avea baie. Schulenburg o folosea zilnic.

Vera a verificat încrucișat rapoartele Krystynei, cu ajutorul altor surse. Una era Elizabeth Wiskemann, din Elveția neutră, care lucra pentru Controlul din Londra și care păstra legătura cu unii prieteni de pe vremea cînd locuise la Berlin. Printre sursele ei se numărau sindicaliști antinaziști, jurnaliști și Consiliul Ecumenic al Bisericilor din Geneva, care îi ajuta pe evadați. Vecinii lui Wiskemann erau părinții prințului Heinrich zu Sayn-Wittgenstein, un as al aviației de vînătoare de noapte, dar care era un antinazist ascuns. Discutînd la telefon cu Missie, el îi vorbise despre aruncarea în aer a lui Hitler și a lui însuși atunci cînd aveau să i se ofere alte Frunze de Stejar pe care să le adauge Crucii sale de Cavaler. A fost doborît însă înainte ca asta să se poată întîmpla.

Din motive misterioase, domnișoara Wiskemann refuza să aibă de-a face cu SOE. Vera ar fi dorit să poată discuta cu Schulenburg, care o pomenise pe această femeie printre vizitatorii de la Moscova. Bătrînul Fritz putea deveni o țintă a demascării de antinaziști a Controlului. El îl văzuse pe Stalin fermecînd șefi mari precum sir Stafford Cripps, ambasadorul britanic la Moscova pînă în 1942, care era acum în Cabinetul de Război al lui Churchill și cerea ca secretele SOE să fie împărtășite Moscovei. Ce-ar mai fi rîs Schulenburg! Acesta o dusese pe Missie cu mașina în Protectoratul Ceh, unde i-a spus unuia dintre contactele Krystynei că transmisiunile Londrei care numeau antinaziști puteau fi calculate pentru a submina moralul lui Hitler.

Ambele părți foloseau inducerea în eroare pentru a slăbi încrederea în sine a celeilalte. A existat dezvăluirea bruscă a unui ordin ultrasecret al lui Hitler care cerea „exterminarea trupelor de sabotaj ale inamicului". Un dezertor care transmitea din Berlin, lordul Haw-Haw, s-a lăudat că se știa totul despre Bletchley. „Limbile ceasului de la primăria orașului sînt înțepenite la 12 fără cinci minute!" Acest lucru era adevărat, dar era posibil ca povestea să fi fost plantată de Controlul din Londra. Vera l-a întrebat pe Sefton Delmer, primul reporter care îl intervievase pe Hitler și care acum gestiona propaganda neagră. „Nu pot spune că am plantat povestea", a spus acesta, „și nu pot spune nici că nu am făcut-o.

Șefilor mei nu le place SOE. Nu-i deranjează să-i sacrifice pe *criminalii* SOE. O să vezi. Nici unul dintre dosarele voastre nu va supraviețui războiului"[5].

Un criminal pe nume Harold Cole a salvat evadați britanici, dar a lucrat de asemenea cu Gestapo-ul. „Cel mai mare trădător al războiului", l-a numit comandantul adjunct al Scotland Yard-ului, Reginald Spooner. Vera știuse că acesta era un escroc, dar l-a recrutat pentru a folosi talentele lui reprobabile în folosul cauzei. Acesta dădea o petrecere la Paris, intitulîndu-se „căpitanul Mason, agent secret britanic", cînd a fost identificat și împușcat „în timp ce se opunea arestării".

„Și alți agenți aveau cazier", își amintea Vera, „dar erau tipul de «hoți-gentlemeni» nerăbdători să servească în război. Un miliard de franci sau chiar mai mult de atît au fost distribuiți în scopul de a plăti pentru operațiunile SOE. Nu cred că a existat un franc nejustificat". OSS, partenerul bogat, compensa asaltul asupra finanțelor britanice în scădere. Bletchley avea nevoie de reproduceri ale Enigmei cu patru tamburi, pentru a accelera spargerea codurilor. „Fără să ne ceară un cent, National Cash Register din Dayton, Ohio, a predat 75 de reproduceri în șase luni, mai mult decît toată producția britanică pentru întregul război", își amintea Vera. Bombele de fabricație americană erau depozitate în Școala Mount Vernon de pe Nebraska Avenue din Washington, pînă cînd erau aduse la Londra de ofițerii de legătură americani detașați pe lîngă Bletchley. Unul dintre ei era Lewis Powell, viitor judecător al Curții Supreme. „A început să-mi placă un ziar local din Bletchley, *Leighton Buzzard Observer & North Bucks Times*", își amintea Powell. „Imaginați-vă! Geniile care lucrau la cel mai mare secret al războiului se relaxau cu isprăvile săptămînale ale doamnelor din Clubul Bright Hour, publicate de domnul Midgeley."

Șiretlicurile Controlului din Londra îi descurajau pe luptătorii din rezistența locală, care nu puteau investiga în mod direct integritatea decidenților SOE. Îndoielile Rezistenței erau transmise prin agenții Verei care se întorceau: dacă germanii erau identificați ca adversari secreți ai lui Hitler, avea Londra să continue prin a-i numi pe nongermanii care luptau împotriva ocupanților naziști ai țării lor? Lewis Powell a înțeles că, în cazul în care Controlul sau un Double Cross (XX) Committee încerca să păcălească tabăra cealaltă, putea

să se zăpăcească și pe sine. Powell a refuzat ulterior funcția de director al CIA-ului postbelic. Nu a discutat niciodată public despre vizitele lui la Bletchley din timpul războiului, nici despre Controlul din Woburn și Londra. În particular, și-a mărturisit temerea că în interiorul Controlului se adăposteau agenți englezi controlați de ruși și l-a citat pe sir Walter Scott: „O, ce rețea-ncurcată împletim/ Cînd prima oară învățăm să păcălim!”[6].

34

Inteligență mortală și jocuri radio

„Infiltrarea germană a SOE", o investigație postbelică, nu a fost făcută publică niciodată. Maurice Buckmaster făcuse unele jocuri radio de inducere în eroare pe care nu le putea mărturisi Verei. Cu mentalitatea lui a cercurilor de școală veche, Whitehall-ul prefera ca un absolvent de Eton precum Buckmaster să preia controlul cacealmalelor Secțiunii F. Era o nevoie disperată de agenți în Franța înaintea zilei Debarcării în Normandia, așteptată pentru mijlocul anului 1944. Unii au fost trimiși în grabă spre rețele infiltrate de inamic. Unul dintre aceștia a fost o stenografă londoneză din East End, Peggy Knight, parașutată pe 5 mai 1944. I-au fost date informații pe care le putea dezvălui sub interogatoriul Gestapo-ului: că invazia Aliaților urma să aibă loc la Pas-de-Calais. Trei dintre colegii ei, instruiți în grabă ca și Peggy, au prinși rapid și în cele din urmă executați.

Instructorii lui Peggy Knight au evaluat-o drept „novice" și au considerat că avea nevoie de mai multă pregătire, refuzînd să recomande să fie trimisă pe teren. Peggy făcuse un singur salt cu parașuta de antrenament în locul numărului normal de trei, dar cu toate acestea a fost parașutată împreună cu un telegrafist în Côte d'Or într-un loc greșit; a fost descoperită de Casse-Cou (Rupe-Gîtul), un nume rău prevestitor, cu care făcea pereche cel al circuitului Donkeyman, infiltrat deja de doi ani, de cînd un curier își pierduse servieta cu detalii despre cei 200 de membri ai circuitului. Fondatorul circuitului Donkeyman, André Girard, a apărut în Statele Unite, ținînd prelegeri despre operațiunile secrete, pînă cînd Bill Stephenson a făcut să fie redus la tăcere și chestionat de FBI. Un avertisment către Vera a sosit prea tîrziu pentru a mai repara vreun prejudiciu.

Simțind o trădare, Peggy Knight își unise forțele cu William Egan Colby, un tînăr de 23 de ani provenind din St. Paul, Minnesota, care avea să devină mai tîrziu director în CIA. Colby se parașutase cu o echipă Jedburgh și lucra cu un maquis care cîștiga lupte spectaculoase cu arme de foc. Peggy „a tras încontinuu în germanii care o urmăreau", a scris Bill Simpson mai tîrziu, „și s-a luptat cu ferocitatea la care te-ai aștepta din partea unei fete din zona cel mai greu lovită a mahalalelor bombardate ale Londrei"[1].

Bill Donovan sugerase că, pentru a se asigura de utilizarea optimă a SOE în invazia care urma, Vera trebuia să-i arate generalului Dwight D. Eisenhower, comandantul suprem, progresul realizat în operațiunile subversive. Asta ar fi compensat comentariile anti-SOE din partea comandanților superiori britanici și ar fi revigorat campania pe care o ducea Donovan pentru ca OSS să joace un rol important. Camerele de disecție ale Muzeului de Istorie Naturală din sudul Kensington-ului au fost transformate într-un model pentru „fabricile de magie" care creau arme ingenioase mergînd de la submarine pentru un singur om pînă la *Frumoasa Adormită*, o mică barcă cu pînze acționată de baterii, dotată cu containere atîrnate peste bord pentru încărcături explozive subacvatice impermeabile.

Liniștitul Muzeu Victoria & Albert prezenta dispozitive speciale produse la hanul numit Thatched Barn. O specialitate o reprezentau o lanternă cu lumină ultravioletă și o batistă care acundea chei de codare ce puteau fi citite doar cînd lanterna era aprinsă. Bill Pietsch de la OSS a spus mai tîrziu: „Bălegarul de cămilă și de cal și excrementele de elefant fuseseră studiate la Grădina Zoologică din Londra. Explozibilii erau înveliți în orice formă de rahat era autohtonă acolo unde trebuiau să ajungă. În micile fabrici din Kensington erau produse dispozitive mortale. Studiouri cinematografice camuflau totul și preluau ideile strălucitei scenografe Beverley Woodner, fiica unui rabin evreu din Chicago, care era o combinație de Merle Oberon și Vivien Leigh".

După ce a lucrat pe lîngă Vera pentru a se asigura că Ike vedea și „școlile de domnișoare" ale SOE, Bill Pietsch a fost parașutat cu o echipă Jedburgh. Beverley Woordner și-a amintit o vizită pregnantă la una dintre școli, în Beaulieu, aproape de reședința de familie a lui Edmund de Rothschild, acum aflat în serviciul activ în calitate de comandant al unei baterii de artilerie și așteptînd să se înroleze în Brigada Evreiască. Beaulieu era suficient de aproape de Canalul

Mînecii ca să facă Franța să pară apropiată. „Vera nu m-a lăsat niciodată să văd care erau sentimentele ei, cu o singură excepție", a spus Beverley. „Mi-a zis că un leac pentru depresie îl constituie sunetele, culorile și mirosurile de la țară... miracolul anotimpurilor... puterile vindecătoare ale nagîților, care sînt făcuți din aceleași celule și țesuturi ca și noi, dar trăiesc într-un loc nevăzut și imposibil de cunoscut."

Existau motive solide pentru depresia Verei și pentru nevoia ei de a cutreiera printre cele vreo zece case de țară presărate pe domeniul Beaulieu, unde mlaștinile saline din apropierea mării fremătau de păsări și ofereau brînca bogată în vitamine, o combinație de sparanghel și algă care compensa dieta săracă din vreme de război. Proprietatea învecinată a lui Edmund de Rothschild fusese rechiziționată de Amiralitate, iar simbolul alb al Marinei Regale era înconjurat de păduri cu cărări, rododendroni, aburi și iazuri, ferigi și nuferi, cedri și pajiști cu iarbă moale, care îi ofereau Verei „terapia sălbăticiei" la care tînjea, chiar dacă asta nu era tocmai sălbăticie. Vînătorii de plante ai clanului Rothschild aduseseră specimene botanice exotice din întreaga lume. Un nou membru al familiei intenționase să le studieze, agentul Jean-Pierre Reinach, care fusese capturat și executat. Văduva lui, Naomi din clanul Rothschild, și-a alinat durerea lucrînd cu copii refugiați și planificînd relocarea evreilor după război. Între timp, Vera făcea față pierderii lui Noor Inayat Khan, descendentă din ultimul împărat mogul.

Ca parte a pregătirii ei, Noor fusese trimisă din Beaulieu într-un exercițiu chinuitor de 96 de ore la granița galeză, pentru a aranja cutiile poștale moarte și vii și a găsi trei locuri diferite pentru radiotransmisiuni secrete, fără să stîrnească suspiciunea localnicilor și fără hărți. Noor a îndeplinit aceste sarcini în mod strălucit, dar a fost evaluată de unii instructori ca fiind prea instabilă emoțional pentru operațiunile subversive. Vera știa că Noor era acum pe Avenue Foch nr. 84 din Paris, care contrasta puternic cu bucolicul Beaulieu. Eleganța bulevardului parizian se cufundase într-un semiîntuneric ca de temniță, unde Sturmbannführer-ul SS Hans Kieffer își croia drum prin mințile agenților capturați. Trădarea circuitului Prosper, care a devenit cunoscută la cîteva zile după aterizarea lui Noor, a făcut-o pe Vera să-i transmită prin radio să se întoarcă imediat cu un avion ce avea să o preia. Noor a refuzat oferta. Noor, o tînără neobișnuit de dîrză, era mînată de principiul

de a duce la capăt fiecare sarcină. Înainte să fie prinsă, făcuse minuni, bazîndu-se pe mari rezerve de energie pînă cînd, într-un moment de neglijență din pricina epuizării, a uitat lecția pe care Vera i-o băgase în cap la nesfîrșit. La Beaulieu, ultimul loc de staționare înainte ca agenții să plece pe teren, o fată fusese descalificată după ce strigase în engleză „Intră!" atunci cînd instructorii bătuseră la ușa ei în miezul nopții, strigînd „Gestapo!". Greșeala lui Noor a fost mai dramatică.

Unele surse insistă că greșeala ei fatală a fost să-și lase unul dintre jurnalele de misiune într-un adăpost temporar. La o audiere postbelică, Sonderführer-ul Ernst Vogt a depus mărturie că Noor fusese denunțată – și rețeaua ei demascată – pe 7 octombrie sau în jurul acestei date. Pe 13 octombrie, Vogt a prins-o în capcană, atunci cînd Noor s-a întors la un apartament temporar din Paris, pe Rue de la Faisanderie nr. 98, ca să-și ia radiotransmițătorul. Noor s-a luptat cu Vogt și l-a mușcat de mîini pe unul dintre însoțitorii lui germani, dar a fost capturată. A fost ținută mai multe săptămîni pe Avenue Foch, a reușit să fugă și să ajungă în stradă, dar a fost prinsă din nou – urmînd să fie trimisă la Dachau. Dacă a făcut greșeli, nu le-a făcut din lipsă de pregătire.

Departe de acele case de țară rechiziționate, lordul Rothschild din Londra permitea ca banca lui să fie folosită ca teren de testare pentru SOE. Piese de armament de mare precizie și fitile erau produse în unitățile băncii de la Rafinăria Monetăriei Regale de lîngă Turnul Londrei, unde înainte de război familia Rothschild topise și rafinase aur. SOE era ultimul beneficiar al abilităților Rothschild. Banca N.M. Rothschild furnizase în 1811 armatelor ducelui de Wellington monede și lingouri de aur pentru a acoperi costurile luptei împotriva lui Napoleon. O scrisoare din partea ducelui, aflată în arhivele băncii, vorbea despre nevoia de aur, „acordînd considerația cuvenită amplorii obiectivelor avute în vedere, urgenței și secretului impuse de aceasta și riscului ce poate fi implicat". În operațiunile subversive ale SOE, o problemă majoră era finanțarea agenților și a grupurilor din Rezistență; din nou, familia Rothschild a fost în măsură să ajute. Lui Victor de Rothschild, expert în dezamorsarea bombelor în 1944, i s-a solicitat să testeze o broască imposibil de spart. Prototipul a fost pus într-un container cu material incendiar care îl făcea să explodeze dacă cineva încerca să-l taie, iar Atelierul l-a trimis la bancă pentru testare. A doua zi,

Atelierul a primit un telefon. Banca lui Rothschild avea acum o gaură mare într-o podea. Victor a sugerat amabil să se întoarcă cu toții la planșeta de proiectare.

Știind că acum existau șanse mari ca Edmund de Rothschild să se înroleze într-o Brigadă Evreiască a armatei britanice, Vera și-a recuperat optimismul obișnuit și a fost reconfortată de discuția cu Beverley Woodner despre o altă epocă a Angliei, cînd evreii nu erau „rasă inferioară", ci parte a unei societăți prospere și tolerante. Tatăl lui Edmund, Lionel, fusese fiul cel mare al lui Leo și se căsătorise la Sinagoga Centrală din Londra pe 19 ianuarie 1881. Albert, soțul reginei Victoria, semnase contractul de căsătorie, iar vizitiii tramvaielor cu cai de pe ruta Picadilly au afișat culorile Rothschild, albastru și galben, pe bicele lor, pentru a marca majoratul tatălui lui Edmund în 1903.

— Trebuie să mă întorc în niște vremuri ce par demne de invidiat pentru predictibilitatea lor, a spus Vera. Te ajută să faci față unei incertitudini atît de mari.

35

„Viața pe care o am e a ta”

Vera a aflat că la Paris avusese de-a face cu un dușman care, deși ea îl cunoștea, părea să nu știe nimic despre dînsa: un fost învățător obscur dintr-un orășel, care crescuse în ochii lui Hitler pentru a deveni magicianul SD-ului în materie de jocuri ale minții, Dr. Josef Goetz. Prescurtarea „Dr.” era caracteristică prețiozității germane, s-a gîndit ea, fiind adoptată de Goetz în același spirit în care o făcuse și „Dr.” Goebbels, pentru a sugera o superioritate academică pe care nu o avea nici unul dintre ei.

Josef Goetz pîndea în cartierul general din Paris al serviciului de contraspionaj al lui Himmler, SD, la vest de Arcul de Triumf, în două dintre cele trei case de la numerele 82, 84 și 86 de pe Avenue Foch, unde erau interogați agenții capturați. Vera știa acum amplasamentul, precum și că Goetz era văzut privindu-i pe torționarii Gestapo-ului de pe Rue de Saussaies nr. 11, în spatele Ministerului de Interne francez în subordinea căruia se afla poliția franceză a regimului pronazist de la Vichy. Goetz folosea colaboratori ai poliției franceze, ca să pretindă că îi protejau pe telegrafiștii SOE aflați în detenție. Vera l-a reconstituit mental pe Goetz: un birocrat bine hrănit și sedentar, cu ochi albaștri miopi în spatele unor lentile groase, plănuind mulțumit să-i ucidă pe „suboamenii” precum agenții ei. Ea trebuia să elimine informațiile false plantate de *milice*, poliția pronazistă care fusese văzută imediat după capitularea Franței ca o modalitate a regimului de la Vichy de a recupera onoarea franceză. *Milice* se supunea acum lui Joseph Darnand, violent pronazist, și se amesteca printre luptătorii din Rezistență sub masca unor polițiști francezi care „se raliaseră” taberei aliaților. Vera își avertiza agenții că luptătorii locali din Rezistență vorbeau prea deschis cu „falși raliați”. Rezistența era prea încrezătoare în unii voluntari care

își etalau patriotismul, în timp ce comuniștii conduceau un sistem disciplinat al celulelor și al tăcerii, impus de experți pregătiți de sovietici. Henri Dericourt – un pilot cu foarte multă experiență înainte de război și ofițer al acțiunilor în spațiul aerian francez pentru zborurile SOE din teritoriul inamic – a vorbit despre capcanele complicate ascunse într-o lume sinistră a loialităților incerte. Răspunzînd întrebărilor atente și respectuoase ale Verei, el a lăsat să-i scape multe despre soarta lui Noor Inayat Khan.

Arogant în convingerea lui că era controlorul de trafic indispensabil pentru agenții ei, Dericourt nu avea cum să știe că Vera avea un număr tot mai mare de agenți cu experiență care veneau să o viziteze din teren pe alte rute decît cele pe care le controla el. Asta îi dădea capacitatea de a verifica informațiile încrucișat. Virginia Hall fusese pentru scurtă vreme la Londra, ca să-l ajusteze pe Cuthbert, piciorul ei artificial, și ca să-i consulte pe compatrioții ei americani de la cartierul general al OSS-ului. Acum revenise alături de Rolande Colas și de OSS în Haute-Loire. În apropiere era Pearl Witherington, care avea 17 ani cînd predase prima oară engleza la Paris. Acum în vîrstă de 28 de ani, Pearl deținea comanda unică a unui maquis înarmat de aproximativ 2.500 de bărbați și femei. Violette Szabo li se alăturase înainte de capturarea ei, iar acum era în închisoarea Fresnes, la 16 kilometri în afara Parisului, în mod tradițional cea mai mare instituție disciplinară din Europa.

Iepurele Alb era și el acolo cînd o sporire bruscă a mesajelor BBC-ului în limbaj normal a semnalat apropierea zilei Debarcării în Normandia. Băieți și fete francezi se plimbau cu bicicleta în jurul închisorii și strigau mesajele „de expectativă” ale BBC-ului. Pe 5 iunie 1944, BBC-ul a trecut la „acțiune”. Un băiat pe bicicletă, Jacques Deleporte, a bănuit că ziua Debarcării în Normandia era iminentă. El i-a spus Verei mai tîrziu că Fresnes era „un complex întins, un labirint de temnițe subterane, paliere înalte și coridoare nesfîrșite. SS-ul îl controla, ajutat de așa-numitele *souris*, SS-iste urîte și stupide îmbrăcate în cenușiu. Sute de mii de prizonieri fuseseră ținuți acolo începînd de la Revoluție, cînd mulți au preferat să se arunce de la etaj decît să aștepte ghilotina. În 1944, germanii aveau foarte puține modalități de a ne păcăli. Eram niște strengari ai străzii a căror putere era disprețul față de adulți și autoritate”[1].

Echipe de inducere în eroare au fost paraşutate la Pas-de-Calais pentru a da impresia că aceasta era ținta zilei Debarcării în Normandia,

folosind gramofoane cu arcul tras și zgomote înregistrate ale unor armate. Tot înaintea invaziei a aterizat și Charles Wheeler, în vîrstă de 22 de ani, pentru a face recunoaștere în spatele liniilor inamice. A devenit corespondentul extern cu cea mai îndelungată carieră de la BBC în anii de după război. Un alt parașutist avansat era George Millar, în vîrstă de 27 de ani, fost corespondent al publicației londoneze *Sunday Express* la Paris, care în 1939 „a raportat că armata franceză fugea întotdeauna". Acesta s-a înrolat în Brigada de Pușcași Britanică, a comandat un pluton de recunoaștere, a fost capturat și a sărit din tren pentru a se alătura grupurilor din Rezistență, care l-au ajutat să treacă Pirineii în Spania. De acolo a ajuns în Anglia și a pus bazele unei prietenii de-o viață cu Vera. În ziua Debarcării în Normandia, Millar a luptat alături de maquisarzi adolescenți și și-a revizuit vederile asupra spiritului combatant francez. Francezii care „fugeau" în 1940, a recunoscut el acum, erau bătrîni obosiți care se temeau să nu treacă iar prin carnagiul din 1914-1918[2].

Răspunzînd criticilor care calomniau SOE ca fiind prosovietică, generalul Eisenhower și-a declarat admirația față de ce realiza această organizație. Vera i-a considerat pe americani, lipsiți de fetișul ierarhiei, un dar de la Dumnezeu. Ea trebuia să suporte acest fetișism odată cu afluxul de adepți rigizi ai disciplinei care veneau de la Ministerul de Război la cartierul general al SOE. „Am ținut capul plecat, urmînd sfatul unui australian, Richard «Dikko» Hughes, care a spus: «Nu am semnat nimic, nu poți dovedi nimic»." Prima soție a lui Hughes fusese evreică. Hughes, prieten apropiat al lui Ian Fleming, a sugerat ulterior că agentul 007 al acestuia ar fi trebuit să conducă MOB (Miscellaneous Objectives Bureau), după modelul Unității de Asalt, departamentul de culegere de informații real al autorului de romane. Deși era încă vedeta spionajului naval, Fleming l-a numit[3] Indicent Assault Unit*.

Echipele SAS au dat de știre că ficționalul FUSAG (First US Army Group) și regiunea Pas-de-Calais erau ținta lor în ziua Debarcării în Normandia. Dezinformarea a părut să-i păcălească pe germani atunci cînd un mesaj inamic deconcertant s-a lăudat cu păcălirea SOE-ului. El venea de la un subcircuit Prosper, Butler, care funcționa din 1942 în jurul orașului Le Mans, la sud-vest de Paris:

---

* Unitatea de Agresiune Sexuală (n. tr.).

> Vă mulțumim pentru marile livrări de arme și muniții pe care ați avut amabilitatea să ni le trimiteți. Apreciem, de asemenea, numeroasele ponturi pe care ni le-ați dat referitor la planurile voastre.

Vera știa că circuitul Prosper principal era infiltrat de Goetz și că Buckmaster se prefăcuse că ia de bune mesajele trimise de operatorii Prosper aflați sub control german. Pentru a menține inducerea în eroare, Buckmaster a parașutat provizii prețioase pentru Prosper, dar nu a primit avertismentele de depistare a cacealmalelor din partea agenților lui controlați de Gestapo. Leo Marks încercase să-l alerteze în legătură cu trădarea circuitului principal, după ce recepționase semnale că subcircuitul Butler era *brulé*, deconspirat. Acum Vera a descoperit de ce fuseseră înăbușite avertismentele lui Leo.

Prezența lui Noor în Franța îi fusese cunoscută lui Goetz. Agenți SOE fuseseră parașutați în mîinile a trei circuite controlate de germani. Potrivit mărturiei ulterioare a lui Goetz, Hitler a decis că acesta era cel mai bun moment psihologic pentru a zdruncina încrederea aliaților în mișcările de rezistență. În replică față de SOE, atenția lui Goetz era îndreptată către circuitele dintr-o regiune aflată la o distanță destul de mare de zonele vizate în ziua Debarcării în Normandia. Goetz a primit agenți amăgiți de propriul lui joc și pregătiți ca să-i distragă atenția de la rețelele de rezistență foarte mari încă nedepistate.

Vera se întreba dacă Controlul din Londra îi spusese lui Buckmaster să continue să parașuteze agenți și provizii pentru a-i păcăli pe germani printr-o dublă inducere în eroare, înăbușind avertismentele lui Leo. De partea germană a jocului pe care-l făcea Controlul se afla Josef Goetz; de partea Aliaților, Unchiul Claude, al cărui obiectiv real era de a controla SOE. Buckmaster era pregătit să coopereze, dar se plîngea că Secret Intelligence Service, spunea el, „intrase pe terenul meu”[4].

Circuitului Prosper i se îngăduise să crească prea repede după ce un curier, Andrée Borrel, fusese parașutată lîngă Paris pe 24-25 septembrie 1942. Ea a fost urmată de Francis Suttill, care avea sarcina de a reconstrui un circuit în jurul Parisului. Suttill, avocat pe timp de pace, în vîrstă de 32 de ani, nu era atît de precaut pe cît ar fi trebuit să fie în privința creării de subagenți și subcircuite. De la Ardeni la Atlantic, întreprinderea a devenit prea mare pentru a fi supervizată. Toți agenții Prosper, în afară de doi, fuseseră trădați și executați după tortură.

Un agent dispărut era Odette Sansom, în vîrstă de 30 de ani, căsătorită cu un comandant naval al Operaţiunilor Mixte şi mamă a două fiice. Într-o seară de toamnă a anului 1942, Odette îşi ştersese numărul SOE, S.23, scris cu creta pe un zid din interiorul ascunzătorii din Wimpole Street unde agenţii îşi memorau ordinele. În Franţa, ea s-a încurcat în jocul condus de Josef Goetz. Hugo Ernst Bleicher, în vîrstă de 45 de ani, membru al serviciului de spionaj al amiralului Canaris, i-a pescuit numele din traficul radio al SOE. Bleicher a văzut-o pe Odette după arestarea ei şi i-a spus că avea s-o elibereze ca să negocieze termenii de pace în numele Înaltului Comandament German. Odette nu era sigură dacă nu cumva era un şiretlic pentru a o face să-i conducă pe oamenii lui Bleicher la agenţii SOE. Un coleg de-al ei, Peter Churchill, făcuse un calcul greşit similar şi acum ambii agenţi erau prizonieri.

Încă din aprilie 1943, Vera o îndemnase pe Odette să nu încerce să păcălească inamicul. Cînd, mai tîrziu, a căutat agenţi dispăruţi, Vera l-a găsit pe Maurice Southgate, unul dintre cei trei agenţi britanici rămaşi în viaţă la Buchenwald, din totalul de 40. Acesta a spus că fetele deţinute erau trimise la cuptoare după ce îi spuneau că încercaseră să avertizeze Londra despre capturarea lor. „Ofiţerul SOE responsabil", a zis el, „ar trebui deferit tribunalului militar pentru că a provocat moartea atît de multor femei curajoase".

De Gaulle insista că Franţa se eliberează singură, cînd de fapt 83 de echipe Jedburgh, 20 de grupuri operaţionale americane, alături de SAS şi État-major des Forces Françaises de l'Interieur, fuseseră paraşutate în spatele liniilor, pentru a se alătura grupurilor franceze locale. Aripa militară a Frontului Comunist Naţional pentru Eliberare, Franc-Tireurs et Partisans, lucra cu Forţele Franceze Libere gaulliste, în aşteptarea unui război în război între de Gaulle şi liderii comunişti. Yeo-Thomas, Iepurele Alb, a auzit alte voci venind prin răsuflătorile temniţei lui, care cîntau *La Marseillaise*. Aceştia erau prizonieri noi, care vorbeau despre lupte înverşunate duse de grupurile din Rezistenţa Franceză. Yeo-Thomas crezuse întotdeauna într-o formă modernizată de luptă de gherilă şi vorbise atît de des cu Vera despre modul în care „primitivele" operaţiuni subversive puteau să dea putere victimelor secătuite ale oricărei tiranii, căzînd de acord cu ea că dacă era cineva care trebuia să facă parte din SOE, aceştia erau evreii, al căror singur adăpost, Palestina,

le era refuzat de ambele tabere. Acum aștepta să aibă șansa de a intra din nou în acțiune.

Colin Gubbins voia ca Armata Națională poloneză să primească ajutor neprecupețit pentru înfrîngerea ocupanților germani înainte ca Polonia să cadă complet în mîinile rușilor. Existaseră doar două parașutări reușite ale SOE în Polonia într-un interval de patru luni. Polonezii Liberi din Londra au întrebat dacă patru escadrile ale noilor Forțe Aeriene Poloneze, alcătuite din cei care pilotaseră în RAF, puteau să aterizeze la baze pe care Armata Națională le recapturase deja de la germani, înainte ca rușii să înainteze în Polonia. Cererea a fost respinsă.

Jan Żurakowski s-a dus direct la Vera.

— Îmi pare rău, Żura, i-a spus ea. La nivelurile înalte se întîmplă ceva ce nu înțeleg.

„Nu am văzut-o niciodată să-și manifeste emoțiile”, a spus el ulterior. „Avea lacrimi în ochi, s-a aplecat și și-a aprins o țigară. Apoi a devenit rece ca gheața și a spus: «Ministerul nostru de Externe și Washington-ul sînt obsedate de un lucru: ce-o să creadă Stalin dacă vă ajutăm?». I-am spus că era evident că Uniunea Sovietică intenționa să conducă formațiunile noastre de gherilă din Europa.”[5]

Cu crizele care se succedau, pentru SOE era dificil să privească în viitor. Înaintea debarcărilor din Operațiunea Overlord, trei batalioane de pionieri britanici au coborît la țărm în timpul refluxului ca să cureţe plajele minate; trei sferturi dintre oameni au fost sfîrtecați de mitralierele inamice. Astfel de pierderi înspăimîntătoare erau ceva obișnuit în rîndul forțelor Rezistenței Franceze. Ofițerii SOE vorbeau despre lupte aprige pentru a întîrzia întăririle germane. Sabotorii francezi tăiau liniile telefonice pentru a-i forța pe germani să recurgă la undele radio, pentru ca Bletchley să-i asculte. Întăririle germane de pe Frontul de Est erau atacate. În săptămînile de incertitudine chinuitoare în care, după ziua Debarcării în Normandia, avansarea Aliaților s-a oprit, muncitorii feroviari francezi din circuitul Pimento au deraiat 1.005 trenuri cu trupe. Fiecare tren militar german care venea în grabă din sud era deraiat de luptătorii din Rezistenţă. Divizia 11 Panzer germană, cu tancuri Tiger avînd o putere de foc superioară celor rusești, a avut nevoie doar de o săptămînă pentru a ajunge la Rin de pe Frontul de Est, dar s-a împotmolit timp de trei săptămîni în mlaștinile gherilei franceze. Dacă ar fi ajuns în Normandia mai repede, ar fi putut contribui la aruncarea Aliaților

înapoi în mare. Planurile lui Montgomery de a captura rapid orașul strategic Caen au fost întîrziate în mod înspăimîntător de prezența nebănuită a forțelor germane între zidurile străvechi ale acestuia. Cadogan de la Ministerul de Externe nota cu o nepăsare studiată pe 28 iulie 1944: „În Normandia se pare că ne-am înțepenit din cauza unei opoziții masive". O armată poloneză secretă din nordul Franței și o brigadă de paraşutiști polonezi întărită cu muncitori polonezi ce evadaseră din lagărele germane au reușit să prevină contraatacul german care ar fi putut să transforme „înțepenirea" într-o retragere totală a forțelor de invazie aliate. Gubbins a numit SOE „un succes fantastic". El trebuia să bată toba pentru a sparge tăcerea comandanților de la vîrf precum Montgomery, care ignorau în totalitate rolul jucat de SOE și forțele clandestine pe care acesta le alimenta[6].

Donovan, mai cunoscut acum ca generalul William J. Donovan, i-a confirmat Verei că divizia Panzer SS Das Reich era în sud-vestul Franței, cînd ar fi trebuit să fie pe frontul rusesc. Das Reich avea reputația uneia dintre cele mai formidabile unități de luptă din lume. Un soldat francez de profesie, Jérôme Lescanne, care s-a dat drept fermier și a observat regiunea dintre Bordeaux și Marsilia, obținuse ordinele de transport feroviar care ar fi adus divizia SS la capul de pod din Normandia la timp pentru a face să eșueze Operațiunea Overlord. Agenții Verei au lucrat împreună cu căile ferate naționale franceze pentru a forța trenurile cu militari și echipament Das Reich să urmeze trasee pe care fuseseră plantate mine și dispozitive explozive capcană. Wheelwright, un circuit mare condus de SOE, a așteptat pînă la debarcările Aliaților pentru a arunca în aer depozitele de combustibil ale diviziei. Două eleve franțuzoaice, absolvente ale programului de pregătire improvizat al circuitului Pimento, au sabotat lagărele de la osiile vagoanelor de transport cu pulberi abrazive. După evadarea sa, Chuck Yeager îi spusese Verei că pulberile erau compacte și ușor de ascuns. „Pînă și o școlăriță le poate folosi", a raportat el profetic. După ce tancurile diviziei Das Reich s-au eliberat din Toulouse, au dat de altă serie de circuite: Digger, Fireman, echipa SAS Bulbasket. Ceea ce a mai rămas din divizie a trebuit apoi să facă față domnișoarei Pearl Witherington.

Un strămoș al domnișoarei Witherington luptase în genunchi după ce îi fuseseră tăiate picioarele, în bătălia de la Chevy Chase. Prima parte a vieții ei fusese mai puțin spectaculoasă. În adolescență,

după ce tatăl ei își lăsase familia în sărăcie, a trebuit să-și găsească de lucru la Paris pentru a o ajuta pe mama ei să se descurce. Cînd Parisul a căzut, a fugit la Londra, a lucrat ca stenografă la Whitehall, unde a început să-și piardă liniștea și a anunțat că voia să lupte alături de forțele clandestine franceze. A fost întrebată de unde știa că există așa ceva. „Dacă nu există, ar trebui să existe”, a răspuns ea. Vera a trimis-o pe post de curier, dar domnișoara Witherington a preluat comanda unei forțe de gherilă, atunci cînd organizatorul acesteia a fost omorît. Se înrolase în SOE în iunie 1943, a fost parașutată în circuitul lui Maurice Southgate și s-a reîntîlnit cu prietenul ei, Henri Cornioley, evadat dintr-un lagăr de detenție german. Erau amîndoi alături de Rolande Colas, operînd întreruperi profesioniste ale principalei căi ferate dintre Bordeaux și Paris, de importanță strategică, atunci cînd pe capul lui Pearl Witherington s-a pus o recompensă. Pancarte germane îi afișau fotografia, împreună cu oferte de un milion de franci pentru oricine ar fi denunțat-o.

„Rezistența a eliberat Franța la sud de Loara, *nu* armatele aliate”, i-a spus ea Verei într-o ședință de informare ulterioară. Sabotajul, aruncarea în aer a depozitelor de combustibili și liniile ferate contorsionate obligaseră trupele germane să folosească drumuri pe care gherilele puteau să le hărțuiască în continuare. Nu a existat nici o opoziție inamică față de forțele Aliate care au debarcat pe Riviera, la două luni după ziua Debarcării în Normandia. Drumul le era deschis de-a lungul văii inferioare a Ronului pînă departe, la Grenoble.

Dar civilii francezi au plătit un preț teribil. Întors la Londra după întîlnirile cu reprezentanții OSS din Africa de Nord, în august 1944, Bill Donovan a primit relatări detaliate din partea lui Allen Dulles din Berna. În interiorul cîmpului de luptă al lui Pearl Witherington se afla Limoges, marele centru al porțelanului și emailului. Acesta era, practic, în stare de asediu. Dulles a raportat:

> Baricadele și cazematele acestuia sînt controlate de poliția și miliția de securitate ale regimului pronazist de la Vichy. Acțiunile dezorganizate ale cetățenilor împotriva germanilor au ca rezultat represalii care scaldă în sînge întreaga regiune. Maquis-urile au fost alungate în afara orașului și au atacat o garnizoană germană, omorînd un colonel dintr-un regiment SS al diviziei Das Reich. Drept răzbunare, SS-ul a intrat pe 10 iunie în satul învecinat Oradour-sur-Glane, unde sute de copii se aflau în vacanța de vară. Toți copiii au fost

> încuiați în interiorul unei biserici căreia i s-a dat foc, iar orice copil care fugea din biserică era mitraliat și omorît. Această sălbăticie din Oradour a germanilor este inexplicabilă. Toți bărbații au fost închiși în hambare, femeile și copiii într-o biserică dintre case cărora li se dăduseră foc, flăcările întinzîndu-se la hambare și biserică. Aproximativ 700 de nevinovați au fost uciși, majoritatea arși de vii... Soarta orașului Limoges și a tuturor orașelor din centrul Franței este foarte asemănătoare... Singura alinare în această situație îngrozitoare o constituie patriotismul fierbinte al acestor oameni.

Represaliile teroriste germane, a susținut Pearl Witherington, nu făceau decît să inflameze rezistența civililor. Ea a cîntărit costul lor comparativ cu pierderile din operațiunile convenționale, adesea lipsite de succes. Un luptător din Rezistență realiza mult mai mult cu mult mai puțin. În regiunea ei, un tunel francez strategic a fost lovit puternic de Escadrila 617 a RAF, utilizînd cele mai mari și mai scumpe bombe Tallboy, imediat după ziua Debarcării în Normandia. Acțiunea a pus în pericol piloții foarte bine antrenați de pe avioanele care trebuiau să marcheze ținta, dar nu a reușit să închidă tunelul. Domnișoara Witheringon a reușit însă cu ajutorul explozibililor SOE. Nu a fost pierdută nici o viață. Armada, numele de cod al Verei pentru un circuit alcătuit dintr-un șofer, un pompier, un mecanic auto și un student, a paralizat o fabrică de armament importantă și a stopat traficul de pe canal. Pentru a obține aceleași rezultate, o forță masivă de trupe regulate ar fi trebuit să fie deturnată de la luptele corp la corp din Normandia.

Dar faptul de a te baza pe indivizi în acțiunea secretă însemna că pierderea unuia dintre ei putea să aibă consecințe ample, dezastruoase. Panzerele diviziei Das Reich au capturat-o pe Violette Szabo, după ce Vera a trimis-o în noaptea dinaintea zilei Debarcării în Normandia în regiunea Limoges. Violette era o bună țintașă. Divizia Das Reich era încurcată în hățișurile maquisarzilor la trei zile după sosirea ei. Violette a fost trimisă cu un Renault vechi într-o misiune de legătură. O patrulă Das Reich a interceptat mașina. Ea avea un pistol-mitralieră Sten și două încărcătoare cu cîte 32 de gloanțe. S-a ascuns într-un lan de grîu împreună cu șoferul ei și s-au tîrît amîndoi spre o parcelă împădurită. Mașinile blindate germane au dat ocol lanului, iar infanteria s-a apropiat. Violette i-a făcut semn șoferului să facă ultimul salt pînă la copaci, în timp ce

ea îi întîrzia pe germani. Sîngera abundent și era prea slăbită ca să fugă. A fost prinsă vie cînd a rămas fără muniție și a fost dusă la Limoges, unde a fost interogată de maiorul SS care înainte cu o zi spînzurase 99 de ostatici ca represalii pentru un atac al maquis-ului în care muriseră 40 de soldați germani.

Unele detalii au ajuns la Vera mai tîrziu, cu un semnal radio mutilat, indescifrabil. Leo Marks își amintea cum stătea în tăcere în timp ce Vera ataca mesajul. A depistat *merde*. Literele erau răzlețe. Apoi *Theo*. Vera a auzit din nou vocea lui Rolande, cînd aceasta era o studentă la medicină slabă și palidă din Paris, cu mult timp în urmă: „*Moi, je ne le laisserai plus m'emmerder*” („În ce mă privește, eu n-o să mai suport mizeriile lui”), referindu-se la Hitler. Puțin cîte puțin, Vera a spart indescifrabilul. Nu era nici un fel de triumf în vocea ei cînd i-a spus lui Leo: „Cineva a transmis asta în numele lui Rolande Colas. Germanii «îi trimit pe băieții noștri pe coș». Trenurile duc prizonieri spre crematoriile din Germania. Violette Szabo e în același transport, la fel și Yeo-Thomas”.

Rolande furnizase o intuiție a sorții care o aștepta pe ea însăși, ca și pe Violette și pe Iepurele Alb. Comandanții lagărelor de exterminare erau nerăbdători să nu lase nici o mărturie vie și îi incinerau pe prizonierii de război, muncitorii sclavi și orice alți martori. Vera s-a dus la nr. 70 de pe Upper Grosvenor Street și la biroul șefului OSS în Europa, David Bruce. Putea cineva de foarte sus să avertizeze că germanii care executau prizonieri aveau să fie puși sub acuzare? După cîteva zile, președintele Roosevelt a vorbit la o conferință de presă despre atrocitățile din Oradour.

Cu toate acestea, pe măsură ce succesele operațiunilor subversive sporeau, furia inamicului împotriva civililor creștea. Rutele de deplasare germane erau în haos: diviziile au ajuns tîrziu la capul de pod, reduse adesea la simple companii și batalioane. Divizia 77 Infanterie a avut nevoie de 13 zile ca să facă o deplasare care ar fi trebuit să ia două zile. Întîrzierile au permis valului tot mai mare al puterii Aliaților să se reverse pe uscat. Secretul SOE învăluia munca ei clandestină și a altora. Un istoric normand premiat, Raymond Ruffin, a așteptat 30 de ani pentru a scrie *La Résistence normande face à la Gestapo*, după ce a reconstituit dosarele a 35 de grupuri de maquisarzi, franctirori și alți luptători neregulați dintr-o singură zonă-țintă importantă – cei 160 de kilometri dintre Cherbourg și Dieppe și 80 de kilometri în interiorul continentului pînă la Domfront,

în acest spațiu îngust existînd 22 de divizii germane. Trupele SS răzbunătoare au devastat Domfront, orașul medieval al nenorocirii în care Vera remarcase cîndva străvechiul avertisment: „Sosit la amiază. Spînzurat pînă la ora unu". Civilii erau uciși și violați sub pretextul de a face să apară teroriștii. În ținutul Calvados, *groupes de résistance* au rămas solidare în ciuda lunilor întregi de asasinate germane dinaintea zilei Debarcării în Normandia.

Vera muncea în tensiunea fizică a rachetelor germane V-1 care au început să lovească Londra la o săptămînă după ziua Debarcării în Normandia. Un agent SOE a localizat carierele franceze în care germanii depozitaseră 2.000 de „bombe zumzăitoare" fără pilot V-1. Vera a primit o listă cu 13 orașe franceze în care fabricile produceau componente ale „bombelor zburătoare". BBC-ul a avertizat că fabricile aveau să fie bombardate, sfătuindu-i pe muncitori să rămînă acasă. Vera tocmai pleca din sediul BBC din Bush House cînd o V-1 a căzut în Aldwych și i-a omorît pe toți cei aflați într-un autobuz cu etaj. Guards' Chapel de pe Birdcage Walk a fost lovită și 60 de civili au fost omorîți. Aceasta era duminica ulterioară vizitei lui Winston Churchill în Normandia, pe 12 iunie 1944. Londra era supusă încă unei încercări prin foc. „Londra este plină de oameni care se bucură de soare", l-a mințit Churchill pe Stalin. Pe 6 iulie, Vera a văzut bilanțul a trei săptămîni: 2.754 de bombe zburătoare uciseseră 2.752 de civili: aproape unu la unu. Pe 30 august, 6.000 de oameni fuseseră deja omorîți și 750.000 de case lovite. În cele din urmă, „bondarii", cum le numeau londonezii, au lovit 1.404.000 de case, 149 de școli, 11 biserici și 95 de spitale. Rachetele de mare altitudine V-2, un prototip al rachetelor balistice, au ucis 2.500 de londonezi. Șeful Departamentului B de spionaj al MI5, Guy Liddell, a sugerat folosirea „bombei cu uraniu ca amenințare cu represaliile". Era unul dintre puținii care știau despre crearea de către Aliați a unei bombe atomice.

În ciuda tuturor acestor pierderi, puține lacrimi au fost vărsate în străinătate pentru londonezi: toată atenția era concentrată asupra luptei disperate a Aliaților pentru a ieși din triunghiul puternic apărat care avansa în interiorul continentului de pe plajele Normandiei. Știind că agenții și maquis-ul aveau să se confrunte cu provocări și mai mari în viitor, Vera a trebuit să-i împace pe șefii armatelor secrete în exil, cum ar fi polonezii, care considerau în mod firesc că lor le revenea tot meritul pentru anticiparea furtunii de bombe

zburătoare și rachete. Agenții lor recuperaseră o rachetă V-2 neexplodată care căzuse într-o mlaștină la 130 kilometri est de Varșovia cu aproximativ două luni înainte de începerea atacului. Polonezii nu știau de informațiile timpurii despre rachetele din Norvegia, din 1940. În iunie 1943, surse scandinave identificaseră insula Peenemünde din Marea Baltică drept bază pentru dezvoltarea lui FZG-76, bomba zburătoare V-1, și a rachetei V-2. Acest lucru a dus la un atac cu 330 de bombardiere grele, pe 16-17 august 1943, care a încetinit programul de dezvoltare de la Peenemünde. Din motive de securitate, unui grup nu i se putea spune niciodată despre succesele agenților altor țări.

Palmaresul excepțional din alte domenii al forțelor clandestine poloneze ar fi trebuit să ajute eforturile Verei de a satisface solicitările poloneze urgente de sprijin aerian. Revolta de la Varșovia din august 1944, în timp ce Armata Roșie se găsea la cîțiva kilometri distanță, a fost un exemplu tragic de bravură care nu s-a bucurat de sprijin: Stalin a refuzat să permită aeronavelor Aliaților să realimenteze pe aeroporturi aflate sub controlul lui. Comandourile naziste ale morții au omorît sau au capturat aproape 200.000 de polonezi, o cincime din populația Varșoviei, în august și septembrie 1944, în timp ce Occidentul sărbătorea străpungerea finală realizată de forțele sale din Normandia. Neglijarea „raselor inferioare” din Europa Centrală și de Est, i-a scris Vera mai tîrziu cu înverșunare lui Mary Stephenson, „stă în spatele indiferenței și prejudecăților și încă îi influențează pe decidenții de la vîrf”. SOE nu mai putea opera în România „deoarece ni se spune că operațiunile militare sînt dirijate acolo de ruși, și nu de noi”. Țara ei de origine era respinsă din nou ca „o harabaură balcanică”.

„Vera împărtășea credința mea în superioritatea indivizilor asupra mașinilor, în reflecția asupra milioanelor de oameni care aveau să se confrunte în curînd cu controlul altui tiran”, își amintea Bill Stephenson. „Triumfurile tehnice ale Biroului pentru Cifruri din Berlin fuseseră subminate de inteligența umană. Noile arme ale lui Hitler, care țineau de epoca spațială, erau zădărnicite de ingeniozitatea piloților RAF, care au inventat o modalitate de a strecura aripa propriului avion sub stabilizatoarele bombelor zburătoare și de a le abate de la țintele lor.”

În luna de după ziua Debarcării în Normandia, Hitler a supraviețuit celui de-al 31-lea atentat asupra vieții sale. Asta a făcut-o pe

Vera să susţină cu şi mai multă energie metodele SOE, dar adversarii ei care promovau bombardarea în masă a oraşelor germane au spus că eşecul atentatului demonstra că ei aveau dreptate. Pe 20 iulie 1944, o bombă a fost plasată în apropierea lui Hitler de locotenent-colonelul Claus von Stauffenberg în sala de şedinţe din Bîrlogul Lupului, în estul Germaniei. Bomba a explodat lîngă Hitler, dar un picior de masă l-a salvat. „Sînt invulnerabil!", a jubilat el. Susţinătorii lui au crezut că trebuia să aibă dreptate. Adversarii lui au fost decimaţi în răzbunarea lui ucigaşă asupra presupuşilor complotişti.

Unul dintre ei era Otto John, care lucra pentru compania aeriană germană Lufthansa. Acesta a zburat la Madrid cîteva zile mai tîrziu cu liste de antinazişti şi un avertisment pe care Vera l-a văzut: numele nu trebuie să fie folosite niciodată în propagandă[7]. Cu toate acestea, Controlul din Londra a difuzat listele. A urmat executarea a 4.980 de ofiţeri şi civili germani. Amiralul Canaris a fost spînzurat public. Contele von der Schulenburg, numit viitor ministru de Externe în guvernul post-Hitler, a fost filmat, la ordinele lui Hitler, în timp ce atîrna spînzurat cu un laţ de sîrmă.

Groaznicul sfîrşit al ambasadorului a afectat-o puternic pe Vera. Încă din vremea cînd ei erau împreună, Bătrînul Fritz încercase să îndrepte Germania înapoi spre normalitate. Vera a simţit îngrozitoarea indiferenţă a SIS-ului după ce acesta l-a infiltrat pe Ronald Thornley în administraţia ei. La zece zile după atentatul lui Stauffenberg asupra lui Hitler, Thornley a scris într-un memoriu: „Nu am nici o îndoială că von T va avea o detenţie plăcută şi va fi hrănit cu ouă şi şuncă timp de cîteva luni pentru ca poziţia lui să fie îmbunătăţită". „Von T" însemna Adam von Trott zu Solz, antinazistul numit în transmisiunile Controlului. Bill Donovan a îndemnat la o „abordare psihologică mai subtilă" pentru a cîştiga astfel de ofiţeri germani antinazişti, dar Roosevelt a refuzat să modereze termenii cererii de capitulare necondiţionată. Thornley, numit la conducerea secţiunii germane a SOE, s-a opus acţiunii secrete ce ar fi putut să instaleze un guvern german antinazist care să se alăture Aliaţilor împotriva lui Stalin[8].

Vera ştiuse că Stauffenberg era în legătură cu generali germani care fuseseră capturaţi de ruşi şi pe care aceştia îi convinseseră că Stalin era pregătit să facă o pace separată fără dezarmarea forţelor armate germane. Această ofertă a fost comunicată prin intermediul „Comisiei Seydlitz", numită după generalul Walter von Seydlitz,

care fusese luat prizonier la Stalingrad. Începînd de la primele transmisiuni ale Controlului, naziștii făcuseră publice afirmații potrivit cărora 7.000 de germani fuseseră arestați, 5.764 executați și alți 5.684 omorîți mai tîrziu. Printre cei morți se numărau 21 de generali, 33 de colonei, doi ambasadori, șapte diplomați de rang înalt, un ministru de stat, trei secretari de stat, șeful Poliției Criminale, guvernatori de provincii, șefi proeminenți ai poliției și înalți oficiali. Părea că Thornley, ale cărui loialități comuniste erau cunoscute, se bucura că, dacă Stalin nu putea să comande împotriva Occidentului, în planul lui de a conduce Europa, armatele germane scăpate de Hitler, cel puțin Occidentul era împiedicat să folosească trupele germane antinaziste împotriva lui Stalin[9].

Thornley a fost înlocuit de Gerald Templer, ulterior șef al Statului-Major General Imperial, mareșal lord Templer. Ca nou șef al SOE/Germania, el a aprobat Periwig, o operațiune care să dea germanilor impresia unei revolte interne sprijinite de Aliați. Peste programele muzicale *Soldatensender* controlate de aliați se suprapuneau semnalele Morse trimise de voluntari germani recrutați din lagărele de prizonieri de război. În martie 1945, Otto Heinrich și Franz Langmere au fost parașutați la vest de Chiemsee, cu echipament care sugera că urmau să se întîlnească cu germani antinaziști din Bavaria. La puțin timp după aceea, Hans Bienecke și Josef Kick au fost parașutați în zona Bremen cu „dovezi” similare. Instructorilor SOE nu li se spusese că germanii aveau să ducă cu ei „probe” false privind existența unei ample mișcări de rezistență, menite să cadă în mîinile Gestapo-ului. Aparența unei rezistențe publice în creștere față de Hitler putea să transforme minciunile în adevăr.

Vera s-a gîndit mai mult la misterul deconspirării lui Schulenburg de către Controlul din Londra. Era bîntuită de spectrul acelui bărbat amuzant și inteligent spînzurat de călăii lui Hitler. Lagărul 020 convinsese un alt prizonier militar german, înregistrat doar ca „Schmidt”, să devină agent dublu. Acesta a fost parașutat în Germania cu o parașută care nu avea să se deschidă niciodată. Mesaje codate au fost transmise prin radio către rețeaua lui inexistentă, folosind coduri pe care inamicul avea să le găsească asupra cadavrului său, ca și cum Londra nu știa de moartea lui și rămînea în contact cu rețeaua lui antinazistă și cu rezistenții germani. Pentru a întări astfel de iluzii, o servietă germană cu documente incriminatoare a fost parașutată de un Mosquito care zbura la mică altitutine și au

fost eliberaţi porumbei călători cu mesaje care indicau legături între antinaziști și spionajul aliat. S-a preluat controlul asupra lungimilor de undă pe care emitea radio Frankfurt și s-au emis ordine imaginare ca din partea unor oficiali din orașe germane care spuneau populației să părăsească zonele amenințate. Rapoarte potrivit cărora Hitler avea în Argentina ascunzători pentru liderii naziști au fost plantate în ziarele din America Latină. Asta contrazicea propaganda anglo-americană că Hitler avea să moară sub ruinele celui de-al Treilea Reich și că poporul german ar fi trebuit să renunțe la el imediat. „A existat pericolul să ne inducem în eroare doar pe noi înșine", a spus Vera mai tîrziu. Operațiunea Periwig a Secțiunii germane a SOE era împotriva bunului-simț și a fost abandonată.

Aaron Bank urma să conducă o misiune OSS de capturare a lui Hitler dacă acesta se retrăgea în adăpostul lui din Alpi cînd Germania nazistă s-ar fi prăbușit. Lui Bank, viitor inițiator al Forțelor Speciale americane, i s-a oferit dosarul gros alcătuit de britanici care deja conținea mișcările lui Hitler detaliate pînă în cele mai mici amănunte. Nu s-a dat curs niciodată acestei oferte, deoarece Bill Donovan l-a retras pe ofițerul lui de legătură de la OSS/Germania pe lîngă SOE. Acțiunea era menită să demonstreze că OSS nu era un instrument al serviciilor secrete britanice, suspiciune întreținută de Cordell Hull de la Departamentul de Stat american, al cărui principal obiectiv de politică externă era de a pune capăt puterii financiare imperiale a Marii Britanii. Gubbins spera la o continuare postbelică a operațiunilor speciale care ar fi apărat interesele imperiale britanice împotriva OSS-ului. Unul dintre ofițerii superiori ai OSS-ului spusese: „Dacă OSS crede în propria lui propagandă, ar trebui să declare război britanicilor, căci ei s-au pus în poziția de rasă stăpînitoare în India".

Gubby i-a scris indignat lordului Selborne că „OSS cuprinde atîtea fațete ale activității secrete încît poate fi asemuit cu NKVD, serviciul secret rus". OSS a fost „folosit de guvernul american ca instrument politic" pentru a demola interesele economice britanice.

SOE îi datora enorm lui Donovan. Acum, pentru a salva OSS-ul, acesta părea să ia în considerare îndemnul lui Roosevelt de a demola Imperiul Britanic. Unul dintre aghiotanții lui Churchill, sir Ronald Wingate, a scris iritat: „Am fost în război cu Germania mai mult decît orice altă putere, am suferit mai mult, am sacrificat mai mult și în cele din urmă vom pierde mai mult decît orice altă putere. Dar

iată-i pe acești savanți americani îngrozitori ai OSS-ului agitîndu-se și vorbind despre cele patru libertăți și despre Carta Atlantică”.

Succesele SOE erau disproporționate față de puținii săi agenți. În număr de cel mult 9.000, aceștia nici nu contau printre armatele enorme ale căror generali interesați de carieră cîntau pentru galerie. Grupul de Armată 21 al lui Montgomery controla în sfîrșit Caen și Falaise și furniza axul sigur în jurul căruia trupele americane sub comanda generalului Omar Bradley puteau să pivoteze pentru a avansa. Acum Montgomery și Bradley încercau să-și ia unul altuia fața. Era oare sfîrșitul cooperării anglo-americane? Clement Attlee, liderul socialist care se pregătea să-i ia locul lui Churchill, intenționa să desființeze SOE, despre care nu știa nimic, numindu-l „un Comintern britanic”. Cortina de tăcere ce acoperea operațiunile secrete periclita de asemenea British Security Coordination, iar Bill Stephenson a venit cu avionul de la New York pentru a discuta strategii. „Da”, le-a spus el Verei și lui Gubby, „Donovan e forțat politic să se separe de noi. Dar trebuie să cooperăm împotriva sovieticilor. Oamenii nu vor să se gîndească la un nou conflict. Ei nu văd decît Rusia care îl înfrînge pe Hitler”.

Gubby a fost de acord să treacă cu vederea diferendele, pentru a salva experiența anglo-americană cîștigată cu greu în operațiunile subversive. I-a scris lordului Selborne, apărînd SOE și operațiunile conduse de Stephenson „dată fiind relația lui unică cu americanii și în special cu generalul Donovan”[10].

În acest timp, Germania nazistă lupta cu ferocitate, recurgînd la atrocități tot mai mari. Vera avea nevoie de mai multe succese ale operațiunilor subversive ca să asigure, chiar dacă era stînjenită de imperativul păstrării secretului, supraviețuirea SOE. Aflat în trenul către un lagăr de exterminare, Iepurele Alb a fost salvat de Violette Szabo, fosta vînzătoare din Londra. Aceasa se tîrîse prin vagoanele înțesate de prizonieri, cu mîinile și picioarele încătușate, pentru a-i aduce apă lui Yeo-Thomas, a cărui casă de modă din Parisul interbelic îi vînduse „prima și singura mea rochie decentă”. Violette a fost prinsă și executată. Iepurele Alb avea să scape mai tîrziu, pentru a relata eroismul fetei. Vera l-a recîștigat pe unul dintre cei mai buni agenți ai ei, dar l-a pierdut pe celălalt.

În bîrlogul lui Leo Marks din Norgeby House, Vera a citit ceea ce compusese acesta în cele din urmă pentru Violette în locul poeziei *Trei șoareci orbi*, pe post de cod-poem. Scrisese prima oară

poezia lui cu detalii personale pentru o fată pe care o iubea, Ruth, fina pe jumătate evreică a fostului șef al consiliului executiv al SOE, sir Charles Hambro. Ruth murise atunci cînd avionul ei s-a prăbușit. Leo decisese că fata moartă nu s-ar fi supărat dacă el i-ar fi dat poezia lui Violette și a scos un exemplar al ei din „cutia cu cîntecele" în care ținea materialele de codare. I-a spus Verei: „Cînd i-am dat versurile astea, Violette m-a întrebat cine le-a scris. I-am spus că avea să afle cînd se întorcea. Nu a aflat niciodată. Voi purta această tristețe cu mine tot restul vieții".

Viața pe care o am
E tot ce am
Și viața pe care o am e a ta.
Iubirea pe care o am
Pentru viața pe care o am
E a ta, a ta, doar a ta.
Voi adormi
Mă voi odihni
Dar moartea va fi doar un răgaz.
Căci pacea anilor mei
În iarba înaltă și verde
Va fi a ta, a ta, doar a ta.

36

„Lordul Vansittart este unchiul meu”

Trenul care o ducea pe Violette plecase din Paris spre lagărul de concentrare Buchenwald cu 40 de agenți categorisiți drept „*Nacht und Nebel, Rükkehr Ungewünscht*” („Noapte și ceață, întoarcere nenecesară”).

Bucățele de hîrtie cu mesaje scrise de mînă au fost aruncate prima oară pe străzile din jurul închisorii Fresnes, unele mîzgălite de generalul Charles Delestraint, în vîrstă de 65 de ani, șef al Armée Secrète, sortit să fie spînzurat de germani. Acesta îi numea pe unii agenți deținuți: unul era comandantul de escadrilă Dodkin, numele de cod al lui Yeo-Thomas, care aflase de la Delestraint despre moartea comandantului Pierre Brossolette, eroul Rezistenței Franceze pe care Tommy venise să-l salveze. În ciuda gradului său declarat din RAF și a statutului de prizonier de război, Iepurele Alb fusese etichetat drept „terorist care trebuie exterminat”[1].

„Teroriștii” își începuseră ultima lor călătorie în camioane germane înspre Gare de l'Est, aflată în centrul Parisului. Printre ei era și Diana Hope Rowden, transferată pe 5 decembrie 1943 la Fresnes, de unde a fost luată pentru interogatoriul normal al Gestapo-ului din Rue des Saussaies. Printre ceilalți care erau duși cu camionul de la închisoare la Gestapo și înapoi se numărau Peter Churchill și Odette Sansom, capturați în Haute-Savoie în aprilie 1943. Cei doi se îndrăgostiseră. Diana știa povestea. Ea s-a interpus, în mod curajos, între gardienii francezi indiferenți și Peter și Odette, pentru a le da posibilitatea să vorbească înainte de a fi urcați în trenurile morții. Peter a privit rapid spre Diana și a întrebat cine era acea ființă distinsă. Odette i-a răspuns încet: „Una dintre ai noștri”.

În transportul pentru Buchenwald se mai afla Maurice Southgate, ai cărui maquisarzi erau acum comandați de Pearl Witherington.

Rolande Colas a numărat aproximativ 37 de agenți care aruncau bileţele pe străzi. Un mesaj începea cu „*Chez Amis*", o amintea pe „Barbara" de trei ori în 40 de cuvinte, promitea „*Je reviendrai bientôt*" și fusese aruncat de Yeo-Thomas. Promisiunea lui de a se întoarce a fost interceptată la timp pentru următorul zbor al Escadrilei Lunii Pline spre Londra și a ajuns în mod miraculos la soția lui în cîteva zile. Barbara i l-a încredinţat exclusiv Verei.

Spionii din Mossad ai Verei au raportat că prizonierii erau într-un tren spre Verdun, oprit la Châlons-sur-Marnes pentru interogare de către un alt grup Gestapo, aflat în concurenţă cu căpitanul SS Theodor Dannecker, șeful „afacerilor evreiești" din Paris. Mossad-ul depistase mii de evrei îngrămădiţi în vagoanele de deportare începînd cu februarie 1941. În iulie 1944, cu o lună înainte ca Forţele Franceze Libere să elibereze Parisul, alţi prizonieri evrei au fost opriţi la Châlons-sur-Marne, îngrămădiţi în colibe și incineraţi cu aruncătoare de flăcări.

Mossad-ul a transmis mai departe rugăminţile evreilor din Auschwitz ca aliaţii să bombardeze lagărul. Chiar dacă mureau deţinuţi, cel puţin unităţile ar fi fost distruse. Mossad-ului i s-a spus că Auschwitz-ul era în afara razei de acţiune, însă bombardierele americane au atacat instalaţiile IG Farben de lîngă lagăr. „Militariștii Aliaţi voiau să distrugă oraşe", a scris André Malraux mai tîrziu. „Noi nu eram ascultaţi la conferinţele zilnice despre ampla mișcare a unor uriaşe armate și flote de bombardiere."

Vera i-a bătut la cap pe cei care aveau încredere în ea. Știa de la Chuck Yeager despre noi piloţi tineri care lucrau pe post de colaboratori, „lovind rapid și ștergînd-o naibii de acolo". Chuck tocmai îndeplinise ceea ce el numea „o misiune ultrasecretă pentru englezi", extrăgînd un agent care a stat pe genunchii lui, în avionul lui de vînătoare Mustang cu un singur loc. Chuck avea un admirator și un aliat în persoana lui David Bruce de la OSS, care a sprijinit cererea Verei ca piloţii care loveau trenuri „să colaboreze" împotriva trenului către închisoare oprit. La acel moment, Vera știa deja exact unde se afla acesta.

Pe 8 august, cu 10 zile înaintea ultimei deportări de evrei din Paris și cu 17 zile înainte ca de Gaulle să sosească, Iepurele Alb a auzit mugetul avioanelor de vînătoare-bombardament și ţăcănitul tunurilor de bord de 20 mm. Gardienii au încuiat uşile vagoanelor. Prizonierii au fost aruncaţi din vagoane într-o grămadă. Vera calculase

că sabotarea trenului avea să le dea prizonierilor o șansă să evadeze, dar gardienilor germani le era frică de pedeapsa care li s-ar fi aplicat dacă pierdeau chiar și un singur prizonier. „Ne-au încătușat în perechi”, a relatat Rolande mai tîrziu. „Eu aveam actele mele de șofer de ambulanță a Crucii Roșii. Violette nu putea să revendice statutul de prizonier de război. Am fost duși cu camionul la Verdun și am dormit în niște grajduri de cai. Paznici înarmați ne împiedicau să trecem o frînghie care separa sexele. Șopteam pe deasupra ei. Evadarea e posibilă, dacă te ții de o hotărîre încrîncenată. Dacă scăpam, trebuia să-i dau de știre Verei că Violette era în viață prin citatul «Viața pe care o am e a ta...»”.

A doua zi, dimineața devreme, prizonierii încărcați în camioane au aruncat mai multe bilețele în timp ce convoiul lor trecea prin sate însorite, în care oamenii făceau cu îndrăzneală semnul V de la victorie. Yeo-Thomas a evadat în timpul unui transfer de prizonieri, în mijlocul haosului creat de un scurt atac la sol al avioanelor Aliaților. A fost singurul prizonier care a scăpat nevăzut. Cînd a început să o caute pe Violette, a fost prins iar. Convoiul a intrat hurducîndu-se în Germania, iar în lagăr Rolande a trebuit să treacă printre *les souris*, care le obligau pe femeile înlănțuite și încătușate să defecheze, goale, sub privirea lasciv a gardienilor bărbați. Rolande a socotit mai tîrziu că erau cu certitudine 40 de prizonieri SOE. Doar ea și alți trei erau sortiți să scape cu viață.

Vera trebuia să reconstituie un tablou tot mai haotic al evenimentelor, de multe ori rapoartele nefiind în ordine cronologică, astfel încît cronologia trebuia să se reașeze singură mai tîrziu. Vechiul ei aliat Gardyne de Chastelain se parașutase din nou în România în prima zi de Crăciun. În august 1944, regele Mihai l-a detronat pe dictator, mareșalul Antonescu. Gardyne a fost arestat ca spion, apoi tratat drept trimis neoficial, pe urmă rearestat și în cele din urmă consultat drept „reprezentant al Maiestății Sale din Marea Britanie”. Un istoric oficial al SOE, William Mackenzie, mărturisea: „Este regretabil că acest fapt nu poate fi explicat pe deplin în lipsa unui studiu detaliat al politicii românești”. Studiul său voluminos a fost publicat abia în anul 2000, cu unele detalii incomplete. Relatarea lui Garydne pentru Vera dezvăluia că regele Mihai voia să scape de înaintarea rușilor, dar nu dorea deloc să devină un sclav al Germaniei. Își pierduse încrederea în promisiunile britanice și a plecat din București cu un avion de linie german,

sperînd că Berlinul avea să prezerve monarhia[2]. Rusia intenţiona să instaleze un guvern sovietic. Propunerile lui Gardyne pentru împiedicarea acestui lucru se bazau pe unele planuri SOE pe care Whitehall-ul a refuzat să le aprobe. Conferinţa Aliaţilor desfăşurată la Moscova în octombrie 1944 a oferit Uniunii Sovietice „o proporţie a interesului de 80%" în România – practic, o capitulare a Occidentului în faţa obiectivelor lui Stalin.

Gardyne s-a întors la baza lui SOE/Cairo pentru a afla că Krystyna era în Franţa. Pe 7 iulie 1944, noaptea, Krystyna s-a paraşutat în Vercors, fortăreaţa montană a maquis-ului de la sud-vest de Grenoble. Bătălia de la Vercors a împiedicat întăririle germane să contribuie la stăvilirea valului de forţe Aliate din ziua Debarcării în Normandia. În august, aliaţii străpunseseră deja apărarea germană, pentru a se revărsa în interiorul continentului. Dar inamicul încă deţinea regiunea Vercors.

Krystyna a înlocuit un adjunct al lui Francis Cammaerts, fiul de 28 de ani al poetului Émile Cammaerts, care preluase un circuit SOE de la Peter Churchill. În timp ce se întorcea de la o şedinţă de informare din Anglia, în februarie 1944, avionul Lysander al lui Cammaerts a luat foc. Acesta s-a paraşutat de la mare altitudine şi a supravieţuit. El i-a spus Krystynei că fusese un pacifist convins pînă cînd fratele lui, care era în RAF, fusese ucis. Frumoasa contesă poloneză şi sensibilul veteran al operaţiunilor subversive au devenit îndrăgostiţi pe cîmpul de luptă. „Avem mîinile legate din cauza stupidităţii celorlalţi", i-a spus el. „Comandanţii Aliaţi ne ignoră, iar domnişoara Atkins nu are trecutul englez cuvenit pentru a face mult zgomot. E mai bine aşa! Luptînd aşa cum luptăm, ea e mai eficientă în a valorifica cel mai bine resursele ascunse."

Krystyna însăşi fusese rănită cînd aterizase în noaptea aceea. Luptătorul de comando francez care sărise înaintea ei şi-a fracturat craniul. Pilotul ei continuase să dea ocol, îngrijorat de vînturile de altitudine, pînă cînd Krystyna şi-a pierdut răbdarea şi a sărit şi ea de la o înălţime prea mare. A fost purtată departe de grupul de întîmpinare. Era posibil să-şi fi dislocat şoldul. „E doar învineţit", i-a spus ea telegrafistului ei de la OSS, André Paray. Făceau parte dintr-o acţiune inter-Aliaţi cu forţe poloneze şi un maquis de 500 de oameni înarmaţi, alţi 500 de partizani proveniţi din satele şi fermele de pe platou şi 2.000 de francezi obişnuiţi, în majoritate gospodine, care constituiau coloana vertebrală a Rezistenţei prin

continuarea unei vieți normale, în timp ce pe dealuri și în munți se reuneau maquisarzii mai bine pregătiți.

„După un atac asupra unui convoi german de pe Route Nationale 75, care a ucis pînă la 60 de inamici, germanii au bombardat și au mitraliat comunitățile de la marginile Vercors-ului, pentru a stopa trimiterea de provizii în ascunzătorile din pădure”, i-a transmis Krystyna prin radio Verei. „Un băiat francez prins după atacul asupra convoiului inamic a fost purtat prin satul Lalley. Localnicilor li s-a spus că toți urmau să aibă soarta lui ca terorist. Băiatul a revendicat statutul de prizonier de război, deoarece făcea parte dintr-o unitate de comando americană, dar ochii și limba i-au fost smulse în fața sătenilor, care au fost obligați să privească cum, în cele din urmă, a fost străpuns cu baioneta pînă a murit.”

De ziua căderii Bastiliei, în 1944, fortărețe zburătoare ale US Air Force au zburat spre Vercors din Algeria, acolo unde Donovan stabilise cartierul general al OSS, pentru a scăpa de senzația de înghesuială de la Whitehall. 85 de bombardiere au aruncat cocarde colorate de sărbătoare de 4 iulie suspendate de parașute, dar din containere lipsea ceea ce era cu adevărat necesar: obuziere și mitraliere grele. Șefii misiunii din Vercors au cerut arme adecvate. Li s-a răspuns prin avertismente radio idioate despre mișcări de trupe germane inexistente, care se terminau cu „Sărutări lui P”. P era Pauline, numele de cod pentru Krystyna.

„De ce a ignorat Algerul cererea de arme adecvate?”, l-a întrebat Krystyna pe Cammaerts. El i-a spus că americanii plănuiseră să invadeze sudul Franței din Alger. Churchill a obiectat: invadarea sudului Franței avea să deturneze forțe de la efortul mareșalului Harold Alexander de a scoate Italia din război, plan care urmase decodării de către ULTRA a ordinului lui Hitler conform căruia Italia „trebuie să fie linia finală de stopare a pătrunderii [Aliaților în Italia], care ar avea consecințe militare și politice incalculabile pentru Germania”. Roosevelt a rămas la planul lui de a invada sudul Franței. Churchill a cedat, dar a spus că asta spulbera orice speranțe legate de o victorie rapidă în Italia. A fost uluit cînd generalul american George Marshall a spus că, dacă acestor intuiții ale ULTRA li s-ar fi dat importanță absolută, Operațiunea Overlord și debarcările din Normandia poate că nu ar fi fost niciodată necesare[3].

Cammaerts credea că ULTRA fusese acum retrogradată de toți comandanții aliați. Krystyna se temea că și organizația Verei era

tratată aproape cu dispreț. „Puterea poate fi judecată după efectele sale", i-a spus ea lui Cammaers. Amintindu-și mai tîrziu cuvintele ei, el a spus: „Krystyna nu era intimidată de trăsnetele și fulgerele marilor armate, ci credea în improvizație. Dacă trecătorile din Alpi ar fi fost vitale pentru Hitler, ea i-ar fi corupt pe soldații din țări-satelit ale Germaniei care păzeau acele trecători. Am urmat-o zile întregi în care ea a vorbit cu recruți est-europeni. Era sigură că aveau să-și arunce armele, mai ales polonezii. Dar, cînd ne-am întors, germanii blocaseră toate cele opt drumuri înspre Vercors".

Au fost luați ostatici, care au fost brutalizați înainte de a fi uciși. Țăranii erau obligați să meargă în fața trupelor germane pentru a declanșa minele. Alții erau forțați să aducă muniție și apoi erau împușcați în spate, în timp ce plecau. Îngrozit de această sălbăticie, maquis-ul s-a prăbușit. Krystyna a văzut cinci copii îngropați sub o casă distrusă. „Doar Arlette Blanc, de 11 ani, a rămas în viață, dar timp de cinci zile a fost prinsă înăuntru, implorîndu-i pe soldații germani care treceau pe lîngă ea rîzînd să-i dea apă. Arlette a murit de cangrenă. O femeie a fost violată de 17 bărbați. Un doctor militar german îi verifica pulsul, în caz că femeia leșina înainte să vină rîndul următorului soldat. Altei femei i-a fost spintecat abdomenul, iar intestinele i-au fost înfășurate în jurul gîtului", i-a transmis Krystyna prin radio Verei[4].

Cammaerts și doi dintre tovarășii săi au fost prinși și duși în clădirea Gestapo-ului și a miliției franceze a regimului de la Vichy din Digne. Krystyna a decis că, dacă ar fi încercat o salvare armată, Cammaerts ar fi fost ucis. În loc să facă asta, ea s-a dus pur și simplu la sediul miliției Gestapo-ului. Cammaerts i-a spus el însuși Verei mai tîrziu: „A spus că era nepoata generalului Montgomery și că armatele urmau să sosească dintr-o clipă într-alta. Avea să-i scape pe temniceri dacă aceștia îi eliberau pe prietenii ei. Un interpret al Gestapo-ului, Max Waem, a trebuit să asculte timp de trei ore toate astea. Ea știa că urmam să fim împușcați în seara aceea și l-a avertizat pe Waem că Gestapo-ul avea să plătească un preț înspăimîntător. Apoi a declarat: «Lordul Vansittart e unchiul meu»".

Ura față de naziști a diplomatului veteran era bine-cunoscută, iar Krystyna a spus că avea să-i transmită prin radio acestuia și să obțină iertarea lui Waem dacă prizonierii erau eliberați. Waem a sfătuit în grabă miliția controlată de Vichy să-i elibereze pe prizonieri. La SOE/Cairo, generalul W.A.M. Stawell a recomandat ca Krystyna

să primească George Cross, cea mai înaltă decorație civilă, „pentru una dintre cele mai remarcabile realizări personale din timpul războiului”. Dar ce voia Krystyna era cetățenia britanică. Un erou francez a încercat s-o ajute. Generalul de Lattre de Tassigny, care a comandat Armata I Franceză de 250.000 de oameni, a depus mărturie în favoarea „caracterului bun și judecății superioare în război” ale Krystynei. De Lattre luptase cu arme inferioare împotriva panzerelor generalului Heinz Guderian și apoi fugise în Africa de Nord[5]. Cuvîntul lui avea greutate pretutindeni în afară de Whitehall. Ofițerii secțiunii de spionaj din Departamentul B al MI5, care nu auziseră niciodată un foc de armă tras cu furie, au pus la îndoială loialitatea Krystynei chiar atunci cînd Vera susținea ceea ce generalul Stawell numise „cea mai periculoasă misiune a Krystynei de pînă acum”[6].

37

„Dar dacă această cauză nu e bună...”

Vera acționa cu siguranța de sine a unui ofițer de aviație. A rechiziționat un monoplan Stinson Reliant, care să facă curse între Londra și Parisul eliberat. A devenit tot mai conștientă de tensiunile zilnice din interiorul taberei Aliaților.

Anglia era obosită. Londra a continuat să îndure distrugeri: cei fără adăpost erau îngropați ca niște troglodiți în metroul londonez. Gospodinele stăteau la coadă pentru carne de balenă, un substitut al hranei obișnuite, și cereau acel ou de persoană pe lună, dacă aveau noroc. Cinematograful de lîngă Trafalgar Square proiecta jurnale de știri cu lupte grele, dar principala atracție era aceea de a scăpa de priveliștea deprimantă a șobolanilor și dărîmăturilor. Pentru că trebuiau satisfăcute solicitările războiului, fiecare necesitate domestică era prost acoperită.

Vera trecea nestingherită prin fluxul continuu de uniforme și mașini care se revărsau dinspre regatul insular pentru a continua un război pe care Charles de Gaulle îl considera terminat în Paris. Acesta solicita acum respect în calitate de șef al unui guvern provizoriu al Franței. Cînd de Gaulle a intrat pe jos în Paris, pe 25 august 1944, Vera era acolo pentru a-i întîmpina pe liderii Rezistenței din cele mai mari două facțiuni care se certau: gaulliștii și comuniștii. „În Paris vezi tensiunea romantică din jurul marilor evenimente”, a spus Henri Tanguy, care își amintea că sexul fusese principalul divertisment al doamnelor care fugeau de provincialismul României antebelice. „Țuști în pat” era răspunsul la orice tensiune. Vera doar a zîmbit; avea nevoie de raportul lui complet despre roadele finanțării trimise pentru a alimenta insurecția din Paris. Rezultatele nu erau rele: grevele feroviarilor și polițiștilor începuseră cu două săptămîni înainte de sosirea lui de Gaulle. Dar asta fusese după ce

de Gaulle avusese o ceartă dezastruoasă cu Churchill în ajunul zilei Debarcării în Normandia. Vera citise rapoartele.

Afișele lui Henri Tanguy chemau la acțiune revoluționară. Tricolorul de pe Notre Dame îi îndemna pe luptătorii Rezistenței la încleștări armate cu unitățile militare germane care încă se țineau pe poziții în unele cvartale ale orașului, chiar în timp ce de Gaulle venea pe Champs Elysées, cu pasul lui mare și expresia lui acră. Vera cunoștea slăbiciunile care îl făceau să fie stîngaci, dar nu era într-o dispoziție iertătoare. În Londra, civilii suportau lipsa tuturor lucrurilor de strictă necesitate, pe cînd la Paris mulți trăiseră bine de pe urma ocupanților, în timp ce se paraşutau provizii pentru o Rezistență care acum lupta cu ea însăși.

André Malraux, viitor ministru al Culturii sub de Gaulle, i-a spus Verei: „Forțele de partizani au colaborat între ele doar ca să-i scoată pe germani din Franța”. La 43 de ani, Malraux se mîndrea cu palmaresul lui curajos în Rezistență. Vera a spus că luptătorii din Rezistență puteau împiedica divizii germane întregi să ajungă în patria lor. Malraux a prezis, în mod corect, după cum s-a dovedit, că unul dintr-o mie de compatrioți ai lui avea să fie ucis în lupte între gaulliștii aflați la conducere, antigaulliști și comuniști.

Baza din Paris a Verei era Cartierul General Avansat al Forțelor Speciale. Avea birouri în Hotel Cecil și pe Boulevard des Capucines nr. 37. Ultima mașină Enigma a Gestapo-ului, cunoscută drept TGD, a rămas nedescifrată, iar Vera trebuia să o spargă, ca o modalitate de a afla soarta agenților dispăruți, unii probabil trădați de francezi ce colaboraseră la nimicirea evreilor. Ea trebuia să știe cine, unde și de ce. Sursele ei din Mossad erau utile, dar Agenția pentru Evrei și rabinul-șef al Londrei, J.N. Hertz, i-au reamintit că mulți soldați din noua Brigadă Evreiască erau nemulțumiți de politica britanică din Palestina. Pentru a compensa asta, rabinul Hertz a salutat public alcătuirea de către britanici a unei Brigăzi Evreiești în interiorul armatei britanice. În particular, el era îngrijorat de „o așchie a unei așchii” a mișcării principale sioniste, care se folosea de teroare pentru a protesta împotriva interdicției britanice în ceea ce privea migrația în Palestina.

Brigada Evreiască avea o dispoziție secretă de a salva ce mai rămăsese din evreimea europeană și a primit cu brațele deschise experiența unică a Verei. Dar SOE era pe primul loc. Sensibilitățile Londrei fuseseră atenuate și puțini de acolo puneau sub semnul

întrebării costul în teritorii britanice îndepărtate și în împrumuturi pe termen lung pentru armament greu și aeronave americane. SOE trebuia să lupte. Harold Macmillan, viitor prim-ministru, era influentul trimis permanent în Alger atunci cînd a respins condamnarea de către SIS/Ministerul de Externe a SOE ca fiind „nesupus, refractar, impredictibil și periculos". Criticii erau condiționați de rutina tradițională și chibzuită. SOE era oricum, dar nu chibzuit reglementat. „Asta", a spus Macmillan, „constituie forța lui".

Vera sperase la sprijin din partea generalului de Gaulle pentru extinderea SOE ca agenție inter-Aliați. SOE pierduse doar 100 de aeronave, în timp ce cei 507 experți ai săi pregătiseră și înarmaseră peste 50.000 de maquisarzi. „Aceștia au fost echivalentul a 15 divizii și au scurtat războiul cu luni de zile, facilitînd avansarea noastră rapidă în Franța", i-a spus Eisenhower lui de Gaulle[1]. Dar francezul fusese vizibil supărat cu două zile înainte de ziua Debarcării în Normandia, cînd s-a dus la sediul temporar al lui Churchill dintr-un tren de lîngă Portsmouth și i-a spus că voia ca el să conducă Franța, nu să o vadă preluată de americani. Churchill l-a îndemnat să vorbească despre asta cu Roosevelt. De Gaulle s-a zbîrlit. Trebuia oare să își supună candidatura președintelui american? Churchill a explodat: „Vom elibera Europa deoarece americanii sînt alături de noi pentru asta... De fiecare dată cînd va trebui să aleg între dumneata și Roosevelt, îl voi alege pe Roosevelt"[2].

Acum de Gaulle voia ca SOE să plece din Franța. Vera sperase la o păsuire după dialogul lui cu George Starr de la SOE. Pe 18 septembrie 1944, de Gaulle l-a acuzat pe Starr că era trimis în spatele frontului ca să-i submineze pe administratorii gaulliști. Starr i-a strigat că el era loial ofițerilor lui superiori francezi. Fusese parașutat în noiembrie 1942 pentru a prelua marele circuit din Toulouse ai cărui lider, Philippe de Vomécourt, și telegrafiști fuseseră uciși sau capturați cu toții. Starr dusese lupte lungi și înverșunate împotriva întăririlor germane înainte și după ziua Debarcării în Normandia. De Gaulle l-a acuzat pe Starr că prin continuarea luptei se amesteca în afacerile franceze. „Situația", a răspuns Starr, „este asemenea celei a baroniilor feudale: comandanții locali profită de anarhie și confuzie... Spuneți numai prostii, *merde*!". De Gaulle i-a ordonat să părăsească Franța de îndată, apoi i-a strîns brusc mîna și a spus că exista un lucru la care Starr se pricepea: „Știi cum să spui *merde*".

Mai erau încă luni întregi de luptă în Germania, însă de Gaulle părea detașat în această privință. Acest lucru periclita obiectivele pe termen lung ale Verei. A reușit să-i transmită lui Malraux nevoia de a salva supraviețuitorii evrei din lagăre și de a căuta agenți care încă puteau să fie salvați de la execuție. De la începutul anului, 32 dintre tinerele ei fuseseră infiltrate în Franța ocupată, nouă dintre ele după ziua Debarcării în Normandia. Malraux era înțelegător și a spus că de Gaulle era flexibil după ce neîncrederea în acțiunea secretă îi fusese confirmată de Arhur Stratton. Stratton, care recruta pentru Armata VII americană, i-a scris lui Bill Donovan că agentele franțuzoaice erau, cel mai adesea, prostituate: Madame X „savura pericolul, savura atenția acordată spionilor și savura toți bărbații posibili... metoda ei de a obține informații era aceea de a fura, a minți și a înșela”. Stratton a denigrat o altă femeie „care nu s-a putut decide să sară din avion”. Insulta supremă a fost ceea ce zisese în continuare Stratton: „Am uitat cum o chema”[3].

Malraux a spus ulterior că asta a ajutat-o pe Vera să continue fără aprobarea lui de Gaulle. Existau încă oaze ale rezistenței pronaziste. Specialiștii în acțiune secretă ai Brigăzii Evreiești, care întreținuseră rutele de salvare ale Mossad-ului, aveau încredere în Vera ca șef al spionilor. Acum, sute de mii de refugiați fără adăpost erau categorisiți ca PD, persoane dislocate, iar comandanții Aliați îi strîngeau în lagăre, în vederea satisfacerii unei solicitări a lui Stalin din 31 mai 1944 pentru readucerea sub control sovietic a „prizonierilor ruși”, dintre care Vera estima că doar 10% erau ruși. Restul trăiseră în țări est-europene, iar Stalin i-ar fi transformat în sclavi dacă ei ar fi reapărut în teritoriile unde acesta preluase controlul cu aprobarea tacită a Aliaților.

Pe Vera o uimise întotdeauna modul în care Shakespeare înțelegea războiul. Rîndurile din *Henric al V-lea* rostite de un soldat în ajunul bătăliei din Franța o urmăreau acum:

> Dar dacă această cauză nu e bună, regele însuși are de făcut o socoteală grea; cînd toate acele picioare, brațe și capete, tăiate în luptă, se vor uni laolaltă în ziua cea din urmă și vor striga „Am murit în acest loc”...[4]

Cauza occidentală nu era bună, i-a scris Vera cu furie lui Gubbins, dacă „aceia pentru care am declarat că luptăm sînt abandonați”.

Gubbins a trebuit să privească cum Polonia, pe care o îndrăgea atît de mult, dispărea în buzunarul lui Stalin și a descoperit o constatare nepublicată a unui consilier juridic al Ministerului de Externe britanic, redactată pe 24 iunie 1944, dar ținută secretă: „Aceasta [predarea prizonierilor și a persoanelor dislocate] este o chestiune care privește exclusiv autoritățile sovietice și nu preocupă guvernul Maiestății Sale... toți cei cu care autoritățile sovietice doresc să aibă de-a face trebuie să le fie predați, fără ca noi să fim preocupați de faptul că ei ar putea fi împușcați".

38

„Dacă ăștia nu mor bine, va fi o problemă”

Vera se temea pentru agenții deținuți în lagăre controlate de armatele ruse. Eisenhower spusese că nu avea să concureze cu rușii pentru a ajunge la Berlin. Ce însemna asta pentru milioanele de nevinovați purtați de la o armată la alta? Vera l-a pus pe Leo Marks să cerceteze vechile transmisiuni ale agenților. La 24 de ani, Leo avea încă un fel de a fi copilăros, chiar dacă fusese în cele din urmă recunoscut drept geniu în criptografie pînă și la Bletchley, unde, a spus el mai tîrziu, „inițial am fost respins, deoarece eram un jidan din categoria negustorilor. Se temeau oare că un evreu ar fi putut să folosească Bletchley-ul pentru a crea *Eretz-Israel*, Ținutul lui Israel? În 1945, Stalin uneltea deja pentru a-i alunga pe evreii fără casă în Palestina, iar naziștii chiar au făcut-o, pentru a stîrni violența arabilor împotriva britanicilor”.

La Paris, Vera a auzit mai multe despre Henri Dericourt, ofițerul pentru acțiuni aeriene care avea legătură cu soarta prințesei Noor Inayat Khan. Se zvonea că o parte a comportamentului curios al acestuia indica faptul că fusese o cîrtiță rusească pe cînd comuniștii și gaulliștii lucrau împreună. Noor era născută la Kremlin. Vera a trecut în revistă dosarul agentului dispărut și amintirile lui Leo.

Noor îl uluise pe Leo spunînd că tatăl ei o învățase să nu mintă niciodată.

— Viața ei depinde de spunerea de minciuni! îi spusese Leo neliniștit Verei în 1943. Tatăl ei e conducătorul unei secte care spune că oricine minte este damnat.

Noor descindea direct din Tipu Sultan, ultimul lider musulman din sudul Indiei, Tigrul din Mysore. Tatăl ei, Hasra Inayat Khan,

preda sufismul în New York cînd s-a căsătorit cu o nepoată a lui Mary Baker Eddy, fondatoarea Științei Creștine. Noor s-a născut în 1914, cînd tatăl ei preda la Conservatorul din Moscova, și avea 13 ani cînd el a murit.

Leo îi arătase lui Noor cum să introducă „false controale de siguranță" dacă era prinsă și obligată să trimită mesaje radio sub control german. „Asta ar însemna să spun minciuni!", a exclamat ea. Leo i-a citat propriile ei cuvinte dintr-o carte de povești dinaintea războiului scrisă și publicată de ea, *Twenty Jataka Tales*[1]. În carte, maimuțele ajung în siguranță cînd un prinț care devenise Buddha își transformă trupul într-un pod pe care ele să traverseze un canion. Leo a spus că, de fiecare dată cînd coda, Noor trebuia să vadă literele ca pe niște maimuțe care fac un pod spre Londra. „Cînd există un adevăr de transmis, nu îți lăsa codul să spună minciuni."

Interpretarea mistică a lui Leo a mulțumit-o pe fată. Frumusețea ei uimitoare, a conchis Leo, venea din liniștea ei interioară. Dar era greu să iei în serios o fată atît de splendidă. Un instructor de comando a raportat că „un foc subit de pistol din timpul unui antrenament a speriat-o, făcînd-o să intre într-o transă ca a sufiștilor care a durat mai multe ore". Ascultătorii radio francezi dinainte de război o cunoșteau în urma lecturilor ei de povești pentru copii, ceea ce o plasase pe *Sonderpfändungliste*, lista persoanelor căutate ce urmau să fie arestate de germani în țările ocupate. Cu toate acestea, Noor a fost dusă cu avionul în Franța, în iunie 1943. Grupul de întîmpinare promis de Rezistență lipsea. Noor s-a întors în Anglia cu avionul și a așteptat răbdătoare pînă în noaptea cu lună plină din 16 iunie, cînd a sosit împreună cu Diana Hope Rowden și a fost întîmpinată de Henri Dericourt. Noor și-a croit singură drum spre Paris. În cîteva zile, contactele ei din Rezistență erau deconspirate sau investigate. A lucrat cu alți luptători francezi din Rezistență, schimbîndu-și mereu adresa, după ce a părăsit primul apartament de lîngă Bois de Boulogne, unde a aflat prima oară de prăbușirea a trei subcircuite ale rețelei extinse Prosper. Vera își amintea că îi spusese lui Noor să se întoarcă la Londra. Ea a refuzat „pînă cînd va fi găsit un înlocuitor".

Vera știa acum că germanii fuseseră întotdeauna conștienți de activitățile lui Noor. Interceptau mesaje, dar nu reușeau s-o prindă. Cum rezistase ea patru luni? A fost arestată pe 13 octombrie 1943.

A evadat de două ori și a fost capturată din nou. Se pare că nu trădase nimic, în ciuda vicleniei gardienilor ei, dar era posibil să-i fi condus neintenționat pe germani la contactele ei.

Vera a explorat posibilitatea ca ofițerii serviciului secret francez care lucraseră prima oară cu spionul german Hans-Thilo Schmidt să arunce lumină asupra coincidențelor stranii din jurul capturării lui Noor. Ea a conchis că primele contacte franceze ale lui Schmidt dezvăluiseră metode ale SOE. Cu luni întregi înaintea zilei Debarcării în Normandia, zece terenuri de paraşutare ale SOE erau în mîinile germanilor. Vera a apelat la Paul Mellon, un magnat petrolier din Pittsburgh care lucra cu OSS-ul din Londra. Acesta a demolat teoria conform căreia Schmidt era încă în viață. Mellon a spus că Schmidt murise cu certitudine din cauza cianurii de potasiu pe care o luase într-o închisoare a Gestapo-ului, în septembrie 1943. Fratele lui, generalul Rudolf Schmidt, se ocupase de înmormîntare, deoarece nici Biserica Catolică, nici statul nu voiau să-și asume această reponsabilitate. Rudolf, „unul dintre generalii preferați ai Führer-ului”, fusese eliberat din armată în timpul investigației referitoare la activitățile fratelui său, și totuși rămăsese liber. Oare rușii jucau acum jocuri ale minții?

Pierre Raynaud, tînărul ofițer din Forțele Franceze Libere care se alăturase circuitului inițial al lui Cammaerts, s-a întîlnit cu Vera pe Boulevard des Capucines nr. 37, la Paris, pentru a susține că asupra celor doi canadieni ai SOE expediați împreună cu alți agenți din închisoarea Fresnes, Frank Pickersgill și John Macalister, fuseseră plantate probe incriminatoare de către Controlul din Londra, înainte de a pleca din Anglia. Cînd au fost prinși – doi bărbați curajoși și condamnați –, probele plantate puteau să fi ajutat Gestapo-ul să strîngă lațul în jurul altor agenți și subagenți ai SOE. Raynaud însuși scăpase pentru a prelua conducerea Batalionului 3 al Forțelor Franceze din Interior (FFI). Fusese împreună cu Noor cînd aşteptau amîndoi să plece în misiuni diferite. Într-o baracă a Escadrilei Lunii Pline, a fost uimit să o vadă că studiază un mers al trenurilor francez dinaintea războiului. A crezut atunci că Noor era depășită de ceea ce se întîmpla. Acum credea că ea fusese sortită să fie prinsă. Raynaud a depus mai tîrziu la Arhivele Naționale din Paris un dosar despre care spunea că ar conține dovezi că Noor și alți agenți erau folosiți de Controlul din Londra. A citat o franțuzoaică, colegă

de celulă cu Noor la închisoarea Fresnes, Alix d'Unienville. Aceasta lucrase la cartierul general al lui de Gaulle din Londra înainte ca Vera s-o paraşuteze în Franţa la sfîrşitul lunii martie 1944, împreună cu 40 de milioane de franci pe care urma să-i distribuie delegatul general gaullist din Paris. În ziua Debarcării în Normandia, Alix fusese prinsă într-o razie germană. În timp ce era în închisoare, Noor i-a spus că germanii ştiau despre paraşutarea din Vercors. În ce o priveşte pe Alix, ea a evadat sfidînd moartea cînd trenul cu prizonieri pentru Buchenwald a fost bombardat[2].

Versiunea lui Pierre Raynaud asupra evenimentelor nu a fost susţinută de nici un document difuzat de britanici. După război, acesta a afirmat că documentele SOE au fost distruse pentru a salva reputaţii. Dar Franţa însăşi avea multe de ascuns. Contele de Marenches, care a servit în centrul de spionaj al lui de Gaulle împreună cu Alix d'Unienville, a scris că s-a întors în Franţa imediat după ziua Debarcării în Normandia pentru a descoperi că „42 de milioane de oameni luptaseră pentru Rezistenţă!". El i-a numit „cocoloaşe de naftalină" pe cei care s-au alăturat Rezistenţei în ultima clipă. 118.000 de puneri sub acuzare pentru colaborare au fost anunţate. Mai puţin de 50.000 dintre cei acuzaţi au fost judecaţi; 791 au fost executaţi. De atunci, arhivele franceze au consemnat că una din două agente franceze a fost executată de germani. Dosarele de interogare ale SD-ului din Paris îi enumerau pe informatorii extraşi dintre elementele infracţionale din Paris, cum ar fi celebra bandă Bony-Lafont. Pronazistul Pierre Bony lucra pentru contraspionajul german împreună cu un criminal pe care cîndva îl vînase, Henri Lafont. Bony-Lafont şi alţi gangsteri erau folosiţi de colegii lui Goetz din SD pentru a-i supraveghea pe Noor şi pe însoţitorii ei. Bony i-a spus Verei că Noor evadase şi a treia oară şi că se afla în apartamentul ei atunci cînd fusese prinsă iar.

Alte patru agente au fost ucise chiar în timp ce de Gaulle îşi pregătea defilarea triumfală prin Paris. Una era Diana Rowden, al cărei spirit liber îl impresionase pe Bill Simpson, pilotul de vînătoare desfigurat din RAF. Alta era Andrée Borrel, trimisă în septembrie 1942 pentru a face legătura cu reţeaua trădată Prosper. A treia era Sonia Olşaneţki, care avea abia 20 de ani şi locuia pe Rue du Faubourg Poissonière nr. 72 la Paris cînd a devenit curier, în martie 1942. A evitat să fie descoperită pînă la sfîrşitul lui ianuarie 1944. A patra era Vera Leigh, o creatoare de rochii care îi ajutase pe

aviatorii aliați doborîți să fugă, înainte ca ea însăși să fugă din Franța în 1942. După trei luni de pregătire SOE s-a întors și s-a împrietenit cu Julienne Aisner, fostă amantă a lui Henri Dericourt, ofițer care se ocupa de acțiunile aeriene din Franța.

Interogarea lui Dericourt a fost lăsată în seama lui Harry Sporborg, consilier pentru afaceri SOE al lordului Selborne. Vera se întreba de ce șeful adjunct al SIS, „Unchiul” Claude Dansey, a intervenit și a insistat că Dericourt era „curat”. Îl folosea Unchiul Claude pe Dericourt pentru a extrage informații din interiorul serviciilor secrete germane? Agenta Vera Leigh sugerase ea însăși că Dericourt uneltise pentru a elimina un agent Gestapo antipatizat de Abwehr-ul rival. Chiar înaintea arestării ei în octombrie 1943, agenți francezi spuseseră că Vera Leigh era în pericol deoarece afirmase că Dericourt își slujea propriile interese. Era Dericourt protejat la niveluri înalte în jocul inducerii în eroare? În măsura în care Vera Leigh a fost un miel sacrificat?[3]

Vera Atkins a reconstituit soarta lui Vera Leigh, Sonia Olșanețki, Andrée Borrel și Diana Hope Rowden, care au fost toate încarcerate la Karlsruhe împreună cu deținute de drept comun. Noor a fost încarcerată separat, cu mîinile și picioarele încătușate, în noiembrie 1943. O gardiană a obiectat că celelalte patru fete nu fuseseră prezentate unui tribunal și erau deținute în calitate de condamnate, cînd de fapt erau în mod evident spioane. Generalul SS Ernst Kaltenbrunner, ulterior spînzurat ca criminal de război la Nürnberg, a fost de acord cu gardiana băgăreață și, în iulie 1944, le-a trimis pe cele patru fete într-un lagăr de exterminare german de pe teritoriul francez, Natzweiler-Struthof, lîngă Strasbourg, în Alsacia, imediat la vest de Rin.

Dacă la Paris de Gaulle ar fi fost mai puțin preocupat să-și impună autoritatea supremă, parașutiștii din Forțele Franceze Libere ar fi putut să cucerească Struthof-Natzweiler. În schimb, acest lagăr, aflat acum sub jurisdicție franceză, a continuat să-și vadă de sarcinile lui groaznice. Personalul său a găsit timp să arunce asupra celor patru fete cele mai rele dintre multele acuze consemnate de Maurice Southgate, artistul în vîrstă de 20 de ani al cărui circuit SOE fusese preluat de Pearl Witherington. El însuși prizonier la Natzweiler, Southgate a recunoscut-o pe Diana Hope Rowden cînd a fost adusă. A supraviețuit și i-a putut schița Verei chipurile tuturor femeilor pe care le văzuse la Natzweiler în iulie 1944. De asemenea, a scris

pentru Vera o acuzație categorică potrivit căreia fete precum Diana fuseseră pregătite de instructori incompetenți sau folosite ca momeală. Birocrații din Londra au spus că încarcerarea îndelungată îi dezechilibrase acestuia mintea. Cînd l-a găsit, Vera l-a invitat la prima lui masă gătită în casă. Southgate a fugit, îngrețoșat de mirosul de carne prăjită.

El i-a prezentat Verei lagărul, după ce personalul acestuia dispăruse. Se găsea la capătul Drumului Disperării, cum îl numiseră prizonierii obligați să-l construiască. În august 1943, 87 de evrei, bărbați și femei, fuseseră tîrîți spre o clădire anexă pentru „experimente medicale". Concurenți din industria germană au fost invitați să construiască „unități de procesare". Contractul pentru eliminarea a 2.000 de trupuri la fiecare 12 ore a revenit firmei Topt & Co din Turingia. German Armaments Corporation a introdus în oferta cîștigătoare producerea de „pivnițe pentru cadavre* și uși ermetice cu garnitură de cauciuc și post de observație cu geam dublu din sticlă de 8 milimetri, tip 100/192". Gazoane perfecte acopereau pivnițele și „infirmieri militari" aruncau cristale de Zyklon-B albastre în puțuri de sub niște ciuperci de beton, într-un decor de parc. Conservate în containere, trupurile erau trimise la Institutul de Anatomie al Universității Strasbourg[4].

După ce au sosit cele patru femei din SOE, alți prizonieri au fost închiși în celule. La început, Southgate a crezut că celor patru li se făceau injecții „împotriva tifosului". Pentru a economisi bani, devenise ceva obișnuit să se folosească doar cît era necesar din gazul scump pentru a le ameți pe victime. De data aceasta s-au folosit injecții. „Cred că erau vii cînd au fost aruncate în cuptoare", a spus el[5].

Noor și alte trei agente SOE dispărute erau într-un tren militar german care mergea dinspre Karlsruhe pe Valea Rinului. Vera presupusese că ele pieriseră la Natzweiler, dar a descoperit, spre oroarea sa, că era posibil ca și ele să fi fost condamnate la moarte în alt lagăr. Pe 12 septembrie 1944, planificatorii de război americani și britanici au fost de acord, la o a doua conferință din Québec, că trebuiau să se concentreze asupra Japoniei, deoarece înfrîngerea

* Eufemism folosit de germani pentru a desemna mai multe tipuri de încăperi, în special camerele de gazare (n. tr.).

Germaniei era certă. Grupul lui Noor traversa munții Suabiei într-un tren al morții.

Zona rurală era aprinsă de culorile toamnei. Două dintre fete erau FANY, iar două erau WAAF. Instructorii lor le spuseseră că, dacă erau prinse, trebuiau să încerce să reziste timp de 48 de ore, oferindu-le partenerilor lor timp să-și piardă urma. Lui Noor i se oferise obișnuita pastilă cu cianură furnizată agenților care plecau. „Trebuie zdrobită între dinți și înghițită repede”, îi spusese Vera. „Mirosul ei le este cunoscut interogatorilor germani. O să încerce să te facă să vomiți.” Noor refuzase să ia pastila L. Celelalte probabil că se debarasaseră de mult de pastilele lor, știind că acestea le identificau drept spioane pentru Gestapo. Probabil fuseseră orbite de lumina soarelui de toamnă, după o recluziune atît de îndelungată în celule umede. Fiecare fată era antrenată separat să captureze și să folosească o armă germană, însă știau ele cum să acționeze concertat împotriva celor trei paznici ai lor înarmați, dar somnoroși? Probabil că păruse mai înțelept să presupună că, în calitate de ofițeri, aveau să fie tratate ca prizonieri de război. Erau atît de aproape de libertate.

Vera și-a imaginat trenul care trecea, pufăind liniștit, pe ceea ce în Anglia ar fi putut să fie o linie secundară. Trei dintre agente erau la școală atunci cînd începuse războiul. Eliane Plewman, născută Browne-Bartrolli, era o fată de o frumusețe uluitoare, al cărei frate era și el agent secret. După ce se parașutase în Jura, în noaptea de 13-14 august 1943, a lucrat cu un mic circuit din jurul Marsiliei. Pregătirea ei în sabotaj a contribuit la închiderea căii ferate principale spre Toulon. Eliane le-a arătat camarazilor ei francezi cum să blocheze tuneluri prin deraierea trenurilor, distrugînd apoi trenurile care se aglomerau în urmă. La începutul lunii martie 1944, grupul ei avariase deja 60 de locomotive, pe cele mai multe dintre ele scoțîndu-le din funcțiune. O „capcană de șoareci” germană a prins-o, iar momeala se spunea că fusese Jack Sinclair, în vîrstă de 22 de ani, care se alăturase Elianei pe 6-7 martie 1944. Investigatorii Rezistenței Franceze aveau să spună ulterior că asupra lui fuseseră plantate documente incriminatoare. Răspunsul oficial al Whitehall-ului a fost că el fusese trimis din greșeală, din cauza unei „confuzii administrative”. Detaliile au fost în mod convenabil „pierdute”.

Alta dintre cele patru fete, Madeleine Damerment, se parașutase la sfîrșitul lunii februarie 1944 direct în mîinile unui grup de întîmpinare

al Gestapo-ului care imita toate semnalele corecte. 18 agenți din secția ei pățiseră la fel. Nici unul nu a supraviețuit.

A treia din tren, Yolande Beekman, provenea din Elveția neutră. Convingerile ei morale o făcuseră să se ofere voluntară.

Noor și tovarășele ei au ajuns la o gară de lîngă München și, împreună cu paznicii lor, s-au îndreptat, împletic indu-se prin întunericul de la miezul nopții, spre un lagăr cu un nume pe care ele nu l-au recunoscut: Dachau. După acea splendidă zi cu soare, s-a lăsat un întuneric sinistru. Au fost închise în celule, fără hrană sau apă, și duse a doua zi dimineața într-o curte unde au fost aliniate în fața unui zid de cărămidă mohorît.

Noor a întins mîna ca să atingă altă mînă. În curînd, toate fetele se țineau de mîini. Era ultima toamnă a celui de-al Doilea Război Mondial. Nici un paznic nu s-a sinchisit să o oprească pe Noor cînd a început înlănțuirea mîinilor. Acest gest făcea ca sarcina lor să fie mai ușoară. Fiecare fată a primit un glonte în ceafă. Focul brusc de pistol nu era primul pe care Noor îl auzea de la mică distanță. Cu ani în urmă, în timpul pregătirii ei, un instructor SOE a fost atît de alarmat de reacția visătoare a lui Noor la descărcarea pistolului său, încît îi spusese Verei că fata era prea emotivă pentru munca de teren. Acum, aflată în fața zidului, Noor s-a retras într-o stare de meditație. Un raport al Ministerului de Război britanic din iunie 1947 a descris execuțiile. Lui Noor i s-a acordat post-mortem decorația George Cross pentru curajul ei remarcabil în timpul unor operațiuni clandestine prelungite.

Despre astfel de lucruri Churchill a vorbit în Westminster Abbey: „Nici unul dintre lucrurile înfăptuite vreodată de oameni muritori și cunoscute nouă sau consemnate nu întrece splendoarea și îndrăzneala faptelor lor de arme". Omagiul lui a fost amînat pînă pe 21 mai 1948. Secretul încă prevala.

Iepurele Alb fusese prins din nou în timp ce încerca să pună la cale evadarea unui coleg francez. La Buchenwald a descoperit un membru al echipei medicale germane care administra injecții „experimentale". Yeo-Thomas i-a promis omului că putea scăpa de acuzațiile de crime de război dacă accepta să coopereze. Tommy nu a fost trimis la crematoriu. A evadat din închisoare și și-a croit drum de-a lungul rutelor de salvare, dar a fost prins, torturat, apoi a scăpat

din nou de gardienii lui. A ajuns la tatăl său, la Paris, pe 8 mai 1945, sărbătorind Ziua Victoriei în Europa.

Vera a găsit în Yeo-Thomas calitățile unui pilot al marinei pe care îl iubise și pe care îl pierduse, dar nu a putut să spună asta niciodată. Leo Marks o adora pe Noor, dar nu a putut să spună asta niciodată. Complicațiile emoționale cu un agent îi puneau în pericol pe toți. Însă, când Leo scria coduri-poezii, din ele răzbăteau adesea sentimentele lui. A compus unul pentru un membru al unei echipe Jedburgh parașutate lîngă Dachau, cu obiectivul de a pătrunde în lagăr, dar echipa a ajuns prea tîrziu pentru a le mai salva pe Noor și însoțitoarele ei. Ofițerul OSS pentru care a fost scrisă poezia a fost parașutat în septembrie 1944, cam atunci cînd Noor se prindea de mîini cu celelalte agente. A fost capturat și executat.

Codul-poem pe care Leo i l-a dat americanului condamnat a fost compus cu Noor în minte:

Aș vrea să spun asta
Dar nu știu cum
Aș vrea să te îmbrățișez
Dar nu știu dacă e bine
Sper că înțelegi
Aș vrea să fiu în locul tău dacă aș putea.

39

O ironie teribilă

„Pare adecvat ca o unitate evreiască specială a acestei rase care a suferit chinuri de nedescris din cauza naziștilor să fie reprezentată ca o formațiune distinctă în rîndul forțelor reunite pentru răsturnarea lor."

Winston Churchill, discurs în fața Parlamentului, septembrie 1944

„Evreii pe care îi voiai sînt în sfîrșit ai tăi", i-a scris Billy Stephenson Verei înainte de a fi numit sir William pentru munca lui de director al British Security Coordination. „Dar e cu aproape cinci ani prea tîrziu! Cei care aveau toate motivele să lovească la rîndul lor inamicul, care vorbeau limbile și aveau abilitățile necesare au fost închiși în lagăre." Vera fusese înțeleaptă să-și abandoneze numele de familie evreiesc atunci cînd părăsise România înaintea ordinului lui Heinrich Himmler către generalii SS de „a extermina rasa evreiască".

12 ani mai tîrziu, în timp ce Aliații se apropiau, Himmler le-a spus Gauleiter-ilor lui: „Cred că ar fi fost mai bine dacă luam acest secret cu noi în mormînt".

„Oricine are legătură cu asta va fi vînat și ucis", a promis Churchill Parlamentului pe 11 iulie 1944. Secretul era atît de bine îngropat încît puțini nonevrei au reacționat. În mai puțin de un an, Churchill era îndepărtat din funcția de prim-ministru. Însă el lansase Brigada Evreiască de Luptă.

Nici o voce nu s-a făcut auzită pentru Diana Hope Rowden. Nici un coșciug învelit în drapel nu i-a purtat trupul printre gărzi înarmate. „Urmează oare ca evreii să dispară în aceeași tăcere?",

l-a întrebat Vera pe Chaim Weizmann în timp ce Franţa vorbea de „Ziua Eliberării" şi soseau rapoarte despre 12.000 de evrei incineraţi zilnic doar în Ungaria. Weizmann i-a dat cifrele estimative lui Churchill, care a cerut „acţiune cu orice preţ". Nu s-a întîmplat nimic. Şeful Ministerului său de Externe, Anthony Eden, a fost descris de secretarul său: „A.E. îi iubeşte pe arabi şi îi urăşte pe evrei". O copie a notei a ajuns la Vera. „Există în Franţa oraşe încă neeliberate", i-a spus ea lui Stephenson, „în care oficialii regimului de la Vichy se supun reglementărilor germane şi îi separă cu o grijă meticuloasă pe părinţii evrei de copiii lor, astfel încît opinia publicului să fie mai puţin scandalizată".[1]

Preşedintele Roosevelt a spus că nu voia un flux de supravieţuitori evrei care să intre în Statele Unite. Whitehall-ul s-a opus ca evreii care erau „persoane dislocate" să se stabilească în Palestina atrăgînd duşmănia arabilor, periclitînd interesele legate de petrolul saudit şi, chiar mai important, de ancora de salvare a jumătate de imperiu, Canalul Suez, care trecea prin Egipt. Churchill a descris ca pe „un abuz de încredere grosolan" repudierea Declaraţiei Balfour, ce recunoştea condiţionat Palestina ca patrie a evreilor. Mulţi împărtăşeau sentimentele lui că noua Brigada Evreiască avea dreptul moral de a utiliza specialişti în lupta neconvenţională antrenaţi de Orde Wingate. Erau incluse aici şi organizaţiile Haganah, clandestină, şi Irgun, care au fost înfiinţate iniţial pentru a se opune arabilor şi care acum se aflau tot mai mult în dezacord cu comandamentul militar britanic.

Edmund de Rothschild, ale cărui domenii familiale ofereau spaţii de pregătire pentru SOE, era prea renumit pentru a prelua comanda brigăzii. Ministerul de Război a insistat că aceasta „*nu* trebuia să servească în Palestina sau să fie trimisă acolo pentru dizolvare ori demobilizare". Ordinul adăuga că Agenţiei pentru Evrei, care îi reprezenta pe evreii din Palestina, „nu i s-a spus despre asta şi nici nu se intenţionează să i se spună", deoarece Agenţia „se folosea de ocazie pentru a-şi instrui oamenii în operaţiuni active pe cheltuiala noastră".

Vera vedea o imagine în oglindă a temerii Whitehall-ului de metodele neconvenţionale ale SOE. Ea şi-a dat totodată seama că nimic nu avea să-i mai oprească pe evrei acum, cînd, după ani de tăcere, relatările ziarelor începeau să dezvăluie Holocaustul. Pe 8 iulie 1944, ziarul *The Times* din Londra a oferit relatări ale unor martori

oculari despre 68 de vagoane care intraseră la Auschwitz, fiecare vagon fiind ticsit cu copii sub opt ani. În timp ce investiga soarta agenților dispăruți, Vera avea o nouă resursă. Primea prea puțin ajutor din partea colaboratorilor francezi. Aveau să treacă decenii pînă cînd subtilitățile comportamentului sub dominația inamicului aveau să fie explorate pe deplin. Opoziția comandanților aliați față de misiunile operațiunilor subversive și Brigada Evreiască a fost ascunsă pînă pe 1 ianuarie 2005, cînd Legea Libertății Informațiilor britanică (Freedom of Information Act, FOIA) a fost adoptată. „Dar înainte de această dată", a spus Richard Smith, directorul FOIA de pe lîngă viceprim-ministru, „la noi soseau directive de la unele departamente secrete să aruncăm anumite documente". Campania pentru Libertatea Informațiilor a susținut că documentele au fost distruse „în așteptarea intrării în vigoare a Legii". Geoffrey Elliott, bancherul care încercase să dezgroape secrete referitoare la serviciul tatălui său în SOE, a scris: „Dacă, printr-o minune, dosarele ar ieși la suprafață, ele ar purta mesajul care se poate vedea pe toaletele din motelurile americane: Igienizat pentru protecția dumneavoastră"[2].

Brigada, singura unitate evreiască din forțele Aliate, oferea și primea informații fragmentare despre lagărele de concentrare, dar nu exista nici un efort concertat al Aliaților de investigare a acestora. În ajunul Crăciunului din 1944, Krystyna, a cărei mamă evreică dispăruse din Varșovia, aproape a fost capturată încercînd să afle cele mai sumbre detalii. Krystyna trimisese o mică echipă de operațiuni speciale din Italia în Polonia și trebuia să o urmeze cu parașuta. Dar, înainte să poată pleca din Bari, echipa i-a transmis prin radio: „Rușii nimicesc tot... totul e văzut ca subminare a lui Stalin". Colegii ei au fost arestați de serviciile de informații ale Armatei Roșii și au dispărut pentru totdeauna.

Rănit în mai 1944 în lupta de la Monte Cassino, Edmund de Rothschild s-a transferat în Grupul de Infanterie al Brigăzii Evreiești. Pe 8 noiembrie 1944, rabinul-șef al Londrei a scris: „Asta va însemna mult pentru evreii de pretutindeni". Avea să însemne mult pentru evrei și dacă Krystyna reușea să execute un alt plan: parașutarea de agenți în lagărele de concentrare. A discutat despre aspectele logistice cu ofițerul coordonator al SOE din Roma. Acesta auzise atît de multe povești despre ea – că purta mătăsurile de codare ale lui Leo Marks în jurul gîtului, ca pe o eșarfă, în timp ce era cercetată la un punct de control german; că a redus la tăcere un cîine-lup al

Gestapo-ului strîngîndu-l în braţe pînă a murit; că ridicase mîinile, prefăcîndu-se că se predă, cînd dăduse ochi cu trei soldaţi inamici, apoi lăsase să se vadă că avea cîte o grenadă în fiecare mînă şi spusese că dacă o împuşcau săreau toţi în aer. „Este complet lipsită de emoţii", a scris rabinul. „O dată aştepta să sară cu paraşuta, dar avionul a survolat atît de mult timp zona de paraşutare încît ea a adormit."

Agenţii ei urmau să fie paraşutaţi, îmbrăcaţi în muncitori sclavi, lîngă lagărele de concentrare, pentru a se alătura muncitorilor străini care intrau zilnic acolo şi a-i ajuta pe deţinuţi să evadeze în timp ce avioanele Aliaţilor mitraliau zona. Vera nu voia nici o amînare. Auzise despre unele comportamente ale exterminatorilor care erau „complet demente". Soţia unui ofiţer german s-a urcat într-un tren al morţii din greşeală, a văzut la sosire cuptoarele şi a fost incinerată pentru a fi împiedicată să vorbească despre ele.

Baronul Philippe de Vomécourt a propus un plan similar, dar atît el, cît şi Krystyna s-au izbit de o opoziţie înverşunată. Unele guverne în exil erau infectate de vechiul antisemitism, iar Whitehall-ul se temea să-i lase în libertate pe supravieţuitorii evrei în ţinuturile lor eliberate[3]. La Washington, James Forrestal, secretar american al Apărării, a spus: „Lobby-ul evreiesc influenţează politica americană şi periclitează securitatea naţională". Petrolistul Max Thornburg de la Caltex se temea că SUA ar fi distrus credinţa arabă în idealurile americane dacă ar fi sprijinit o Palestină pentru evrei[4].

În timp ce evreii deveneau o bombă politică cu ceas, Vera privea cum norocul SOE apune. Generalul armatei canadiene Ernest Benjamin, care avea 25 de ani de serviciu militar, a preluat comanda Brigăzii Evreieşti pentru a satisface cerinţa Ministerului de Război ca oricine era numit „să nu aibă o aversiune faţă de evrei". El era evreu. Voia să scoată la iveală un lagăr, dar Whitehall-ul a respins planul, amintind de susţinerea acordată de către Himmler în 1943 Eminenţei Sale Marele Muftiu Mohammed Amin al-Husseini, un terorist devotat din Palestina, care dusese la lupte neregulate între arabi şi evrei. „Am fi putut s-o facem", i-a spus generalul Benjamin Verei. „Acum mă fac că nu văd, în timp ce oamenii mei fac ce pot."

Cei 5.500 de oameni ai lui Benjamin purtau pe uniformele lor de luptă Steaua lui David. „Atîtea milioane de oameni au fost condamnaţi la moarte după ce au fost obligaţi s-o poarte", a spus un soldat, Maxim Kahan. Altul, Ted Arison, a afirmat: „Prima oară cînd am luat prizonieri germani a fost incredibil". De Paştele evreiesc

din 26 martie 1945, refugiații au fost uimiți să-i vadă pe evrei purtînd arme. Rothschild a notat că supraviețuitorii din lagăre i-au spus: „Mesajul pentru noi este: nu mergeți spre est, cei de acolo nu ne plac. Nu mergeți spre vest, cei de acolo nu ne plac. Nu avem unde merge".

Un specialist în operațiuni subversive al brigăzii, Chanan Greenwald, a confirmat temerea de o viață a Verei: „Fiecare refugiat are nevoie de o țară de origine. Comandanții Aliați spun: «Nu apăreți în registrele noastre. Nu sînteți o națiune»".

„Balfour spera", își amintea Vera, „că arabii nu aveau «să poarte ranchiună pentru acea mică depresiune... dată celor care, în toate aceste secole, fuseseră despărțiți de ea». Dar arabii au purtat ranchiună pentru mica depresiune din Palestina. Uri vechi mocneau pretutindeni. SS-ul lui Hitler avea 150.000 de voluntari din Europa nongermană care contribuiau la gestionarea lagărelor morții". Vera voia ca SOE să vorbească în favoarea evreilor în cadrul unei comisii pentru armistițiu a Aliaților. Drept răspuns, a primit copii ale unui memorandum al unui oficial din Ministerul de Externe, A.J. Dew: „O parte disproporționată din timpul Ministerului este irosită acordîndu-se atenție acestor evrei plîngăreți"[5].

În Mannheim, Brigada Evreiască a intrat în viteză „pe sub o arcadă care încă purta inscripția respingătoare *Judenrein* (curățat de evrei)", a spus Edmund de Rothschild, care comanda Bateria 604 P a Regimentului 200. Soldații evrei au reacționat violent. Oamenii lui Rothschild au fost obligați să trimită soldați uzbeci peste un pod care avea secera și ciocanul la celălalt capăt. Rothschild a auzit împușcături. Toți uzbecii au fost uciși. Sute de mii de soldați „dislocați" aflați sub comanda Aliaților erau duși la moarte sigură. Cînd 50.000 de cazaci s-au opus, soldații britanici au folosit baionetele pentru a împinge familiile înlăcrimate în mîinile Armatei Roșii. Occidentul își respecta acordul cu Uniunea Sovietică de a-i preda pe toți cei pe care Stalin îi considera ruși.

Pentru a evita scenele neplăcute, Ministerul de Război a ordonat brigăzii să părăsească teritoriul german. Aceasta s-a mutat în Belgia ca să păzească depozite militare, ceea ce s-a dovedit a fi o bază mai bună pentru operațiuni. În registrele brigăzii erau reprezentate 54 de naționalități, iar cei care își căutau familiile puteau să ajungă oriunde în Europa printr-o călătorie de o zi cu jeep-ul, șerpuind printre punctele de control sovietice. Rothschild și-a trimis oamenii în

„permisii la Paris" de 48 de ore. Nu au văzut niciodată Parisul. Cînd armata britanică a efectuat o inspecție, Rothschild i-a pus pe soldații care mai rămăseseră să poarte bonetele pe o parte, apoi să reapară cu bonetele puse pe cealaltă parte, după ce se repezeau fără să fie văzuți la celălalt capăt al șirului, lăsînd impresia că întreaga baterie era prezentă și în ordine. Un general aflat în inspecție i-a spus sergentului Heller: „Te-am mai văzut, nu-i așa?". Heller a răspuns, cu multă prezență de spirit: „L-ați văzut pe fratele meu geamăn, să trăiți!"[6].

Aliatul Verei David Bruce, acum șef al OSS-ului pentru Europa, se ciocnea mereu cu SIS-ul britanic. El a respins dubiile referitoare la etica acțiunilor unei astfel de brigăzi: puterea dicta moralitatea. După moartea președintelui Roosevelt în aprilie 1945, Harry S. Truman a respins din motive morale, în calitate de al 33-lea președinte al SUA, planul lui Bill Donovan de a transforma OSS în prima agenție de spionaj americană centralizată. Apoi, agenții OSS au început să consemneze ambițiile lui Stalin. Trimisul american Arthur Schoenfeld a telegrafiat o descriere a dictaturii comuniste impuse Ungariei. Guvernatorul american Ellery Stone din Roma a raportat o serie de planuri pentru preluarea de către comuniști a Italiei. Planul lui Donovan de a crea CIA a fost salvat de decizia lui Truman de a-l înfrunta pe Stalin. „Evreii", a conchis Bruce, „vor primi sprijin moral atunci cînd vor da dovadă de putere ca națiune".

Vera l-a determinat pe lordul Selborne să susțină supraviețuirea SOE, în ciuda cooperării clandestine cu agențiile evreiești. „Ar fi o nebunie să se permită înăbușirea SOE", a scris Selborne. „Este o armă foarte specializată." Dar Churchill, cel care a inspirat crearea ei, s-a întîlnit cu Truman și Stalin la Potsdam, pe 25 iulie 1945, și a spus că trebuie să plece devreme pentru a lupta în alegerile electorale. Stalin i-a aruncat o privire liderului sfios al opoziției, Clement Attlee, și a mîrîit: „Mie dl Attlee nu mi se pare un om însetat de putere". A doua zi, Marea Britanie a votat pentru Partidul Laburist, iar Attlee l-a înlocuit pe Churchill.

Ca director titular al operațiunilor, Gubby i-a scris din nou lordului Selborne: „British Security Coordination (BSC) cuprinde SIS, SOE și departamente de securitate și comunicații secrete... BSC ar trebui să continue". Pe 16 octombrie 1945, lui Gubbins i s-a spus că serviciile lui nu mai erau necesare. Stephenson a continuat în mod provocator operațiunile BSC și a aranjat ca Vera să fie plătită din

Fondul Secret. „BSC și SOE aveau tentacule imposibil de descurcat", a remarcat William Mackenzie în istoria lui ultrasecretă a SOE, păstrată astfel timp de 55 de ani. Cu ajutor evreiesc clandestin, Vera trecea în zonele rusești, purtînd uniformă de comandant de escadrilă și schimbîndu-se în haine civile cînd era necesar. A fost ajutată de căpitanul de 21 de ani Iurka Galiţin, fiul născut în Anglia al unui nobil rus. I-a convins pe ruși să o lase să intre la Auschwitz și i-a spus comandantului Rudolf Höss că nu avea să plece din celula lui de deținut pînă cînd el nu îi povestea totul.

Vera a sugerat că 1,5 milioane de prizonieri fuseseră omorîți la Auschwitz.

— Nu! Nu!

Mîndria profesională a lui Höss era rănită.

— Au fost 2.345.001[7].

„Orice e în ordine dacă ajută evreii victime să meargă din Y în Z", a spus un aghiotant furios din Brigada Evreiască. „Noi le numim treburi de tipul «nu te privește pe tine»... TTG e varianta ebraică pentru „nu te privește pe tine". Scriem TTG pe formulare de trimis camioane militare prin Europa care să strîngă refugiați. La punctele de control îi întrebăm pe ofițerii britanici: «Vrei să spui că nu știi ce înseamnă TTG? », iar ei zic: «Ba da, ba da, cum să nu!» și ne fac semn să trecem." Agenţii Brigăzii Evreiești furau arme din depozite și completau formulare ale armatei britanice pentru a justifica dispariția de pături, lapte, ciocolată, chiar și avioane. Shaul Ramat, un membru al regimentul Gordon Highlanders atașat brigăzii, i-a arătat Verei cum „facem două seturi de documente și plăcuțe de înmatriculare pentru fiecare camion militar britanic". În acest fel, Yerucham Amitai, ulterior comandant adjunct al Forțelor Aeriene Israeliene, a scăpat din Varșovia. „Am fost luați cu miile în 34 de camioane cu plăcuțe de înmatriculare duble. Convoaiele ne-au dus în taberele brigăzii și s-au întors în viteză să-i salveze și pe alții. Eu am fost mutat la Roma ca să mă înscriu într-un «club de zbor»."[8]

După căderea lui Churchill, Krystyna a rămas blocată în Cairo. I s-a dat „o misiune specială de transport în Orientul Mijlociu"; trebuia să caute cargouri ruginite ai căror proprietari erau dispuși să evite blocada navală britanică pentru a duce refugiați în Palestina. Din Polonia primea rapoarte despre propaganda Rusiei sovietice conform căreia evreii erau implicați din nou în uciderea ritualică a unor copii creștini, incitînd la noi atrocități. În mod evident, războiul

împotriva evreilor continua. Falsificatori din Brigada Evreiască dădeau refugiaților „autorizația oficială" de a primi pregătire militară. Avioane casate erau duse în Palestina de aviatori veterani precum Ezer Weizman, pilotul RAF pe Spitfire care a devenit președinte al Israelului. Aceste acțiuni nu puteau fi făcute publice niciodată, iar Vera, cu originea ei evreiască încă ascunsă, și-a ținut legământul britanic al tăcerii eterne.

Dar, în timp ce încă lupta în Italia, Edmund de Rothschild a primit un plic mare, galben-închis, de la Londra, care purta sigiliul secretarului de stat pentru Război, cu mențiunea „FOARTE URGENT". Înăuntru era un alt plic sigilat cu mențiunea „PRIM-MINISTRUL". La momentul acela, Winston Churchill era încă în funcție. În plicul din interior, sigilat cu grijă, era un bilețel care trebuia citit pe cîmpul de luptă. „Mulțumesc", scria Churchill.

40

Mistere neelucidate

În Ravensbrück, la 80 de kilometri nord de Berlin, pe vremuri locul de distracţie la sfîrşit de săptămînă pentru locuitorii oraşului, aproximativ 100.000 de prizoniere muriseră de la începutul războiului. Cînd Armata Roşie a eliberat lagărul, în 1945, mai existau doar 12.000 de femei în viaţă. Supraveghetorul SS al lagărului, Obersturmführer-ul Johann Schwarzhuber, stătea jos într-o celulă goală, sub privirea de oţel a Verei. Da, a spus el, în ianuarie 1945 fuseseră aduse la Ravensbrück din lagărul-satelit din Königsberg Violette Szabo, Lilian Rolfe şi Danielle Williams (Denise Bloch). La momentul acela, mecanismele de asasinare în masă nu funcţionau eficient. Era penurie de gaz otrăvitor, astfel că fetele fuseseră împuşcate în ceafă de caporalul Schenk, apoi aruncate în cuptoare.

— Caporalul Schenk? a întrebat Vera. Care era numele lui complet? De ce unitate ţinea?

Supraveghetorul lagărului s-a scărpinat în bărbie.

— Am ţinut o evidenţă exactă, a spus el tresărind.

Barbarii ruşi îi spărseseră biroul şi îi arseseră toate documentele. Nişte analfabeţi, nişte mizerabili!

Vera a auzit o altă versiune. O englezoaică, Mary Lindell, care fusese şi ea prizonieră, o organizatoare a rutelor de salvare, supravieţuise. Ea a spus că Violette şi celelalte fete fuseseră spînzurate, iar hainele lor pătate date magazionerilor lagărului pentru a fi spălate.

În Berlin, Vera a căutat răspunsuri la unul dintre cele mai mari mistere: de ce Biroul pentru Cifruri nu a descoperit niciodată secretul ULTRA? Cel mai semnificativ spion al epocii, Hans-Thilo Schmidt, a făcut posibilă ULTRA furnizînd Aliaţilor secretele maşinilor Enigma germane. Fratele lui, Rudolf Schmidt, generalul de

blindate, fusese luat de ruși. Rodolphe Lemoine, care l-a angajat pe Hans-Thilo în 1931 pentru Serviciul Secret Francez, nu a mai fost văzut niciodată după arestarea lui de către germani. Oare ascunsese amiralul Canaris scurgerea informațiilor despre sistemul de codare Enigma către Aliați? Prima lui secretară din timpul războiului, Inga Haag, era acum în Anglia, acolo unde David Bruce, șeful OSS pentru întreaga Europă, a confirmat că ea și amiralul Canaris îi ajutaseră pe Aliați. Din cauza certurilor dintre OSS și Stewart Menzies, șeful SIS, Bruce păstrase pentru el această informație. Menzies și-a asumat meritele pentru ULTRA, dar serviciul lui era infiltrat de agenți sovietici. Bruce, diplomatul suprem, a considerat înțelept să nu spună nimic despre rolul Ingăi Haag în protejarea secretului. Lewis F. Powell, care „a acceptat" informațiile ULTRA pentru US Strategic Air Force, și-a amintit după ce a devenit judecător al Curții Supreme americane că Aliații nu au împărtășit niciodată informațiile ULTRA cu Uniunea Sovietică – dar KGB-ul avea un comunist devotat la Bletchley care făcuse asta[1].

După ce a fugit din România în august 1944, cu un pas înaintea rușilor, Inga Haag a lucrat pentru David Bruce. Inga locuia în Upper Wimpole Street nr. 1, o adresă elegantă din Londra. Ea a spus că amiralul Canaris a întreprins investigația din 6 noiembrie 1937 pentru a masca scurgerea de informații despre Enigma. Cei din jurul lui Canaris erau „specialiști în spionaj amatori", ofițeri din Primul Război Mondial care nu-și făceau iluzii în privința lui Hitler. „Trebuia să avem agenți, dar ei erau foarte ineficienți, iar cei mai buni spioni lucrau pentru ambele tabere", a spus ea. Agenții SOE care căzuseră în mîinile ofițerilor lui Canaris din Paris, cînd Inga lucra acolo, au fost tratați „în mod onorabil" ca prizonieri de război.

Missie Vasilcikov a fugit din Austria și s-a căsătorit cu Peter Harnden de la Serviciul de Informații al Armatei SUA în septembrie 1945. Missie a spus că ambasadorul von der Schulenburg, iubitul ei și al Verei, fusese condamnat de „judecătorul spînzurător", Roland Freisler de la Tribunalul Poporului, după ce fusese numit de Controlul din Londra ca ministru de Externe într-un viitor guvern antinazist. Fabian von Schlabrendorff, care complota să-l ucidă pe Hitler, a fost numit și el. Judecătorul, un clovn care îi chinuia întotdeauna pe acuzați cu discursuri maniacale despre curățarea lumii de evrei, l-a obligat pe învinuit să-i asculte ore în șir delirul. Schlabrendorff a fost cît pe ce să leșine cînd o bombă a

Aliaţilor a lovit tribunalul şi l-a ucis pe judecător. Prizonierul aflat în boxa acuzaţilor a evadat.

Hasso von Etzdorf, prietenul Verei din perioada petrecută de ea în Berlin, a devenit consul general la Genova înainte de vînarea complotiştilor. Era foarte stimat la Londra şi a devenit ambasador al Germaniei postbelice acolo. Vera nu mai avea nici o îndoială că numirea de către Controlul din Londra a unor astfel de oameni ca făcînd parte din complotul din 1944 fusese deliberată: o campanie pentru a scăpa de germanii care ar fi putut să formeze un guvern antinazist împotriva rușilor. Obiectivul lui Stalin de a distruge orice opoziție posibilă față de expansiunea sovietică s-a reflectat în modul în care el a respins un apel al lui Churchill și Roosevelt din 22 august 1944 de „a parașuta urgent provizii și muniții pentru polonezii patrioți din Varșovia". Dialogul a fost consemnat de ofițerul de legătură al lui Roosevelt pe lîngă ULTRA, amiralul Bill Mott; acesta i-a vorbit Verei despre răspunsul negativ al lui Stalin, care îi condamna pe luptătorii clandestini polonezi drept „criminali însetaţi de putere". Stalin promisese că „Armata Roșie nu va precupeți nici un efort pentru zdrobirea germanilor în Varșovia". Voia să spună, desigur, că Armata Roșie avea să controleze pe viitor Polonia[2].

Krystyna nu s-a putut întoarce niciodată în Polonia. Ea a solicitat să intre în Departamentul Britanic de la Națiunile Unite din Geneva, dar i s-a răspuns: „Nu sînteți britanică. Sînteți un străin cu un pașaport britanic". S-a stabilit în Londra, unde a acceptat orice slujbă găsea: vînzătoare la Harrod's, chelneriță într-o ceainărie, stewardesă la clasa a doua pe un vas de croazieră învechit. Soțului ei i se pierduse urma. Avea 37 de ani cînd a fost înjunghiată și ucisă în apartamentul ei mizer din Londra, într-o noapte de vară a anului 1952. Un bărbat căruia Krystyna îi refuzase avansurile, George Muldowney, a fost condamnat pentru uciderea ei.

Pearl Witherington, care s-a înrolat în circuitul Stationer pe cînd avea 25 de ani, glumea că se transformase într-o „matroană" în cei doi ani ai ei de clandestinitate. A preluat predarea a 18.000 de germani, după ce a extins circuitul de la 20 de luptători ai Rezistenței la 3.500, care, spunea ea cu toată modestia cuvenită, „au omorît cam o mie de germani... răniții lor au fost cu miile". S-a căsătorit cu adjunctul ei, Henri Cornioley, și s-a stabilit în Franța după ce a scris elogieri și a recomandat cele mai înalte medalii pentru bravură.

Agenţii SOE nu au fost recunoscuţi decît pe 6 mai 1991, cînd văduva regelui George al VI-lea, regina mamă, a depus în cele din urmă o coroană la Valençay, pe Valea Loarei, în faţa unui monument de forma unei cruci bizantine alungite. Deasupra lui, o lună albă şi strălucitoare semnifica paraşutările programate în funcţie de fazele lunii. Costurile au fost suportate de vechii partizani reuniţi în Fédération Nationale de Libre Résistance. Sculptoriţa era secretara organizaţiei RAF Escaping Society*, Elizabeth Lucas Harrison. Numele agenţilor nerecunoscuţi au fost în cele din urmă dezvăluite. Publicaţia londoneză *The Daily Telegraph* a întrebat: „De ce a fost nevoie de 40 de ani pentru construirea monumentului lor?".

Întîrzierea fusese mai lungă. Pe 5 decembrie 1946, Vera s-a confruntat cu şapte păzitoare germane de la Ravensbrück, la Tribunalul pentru Crime de Război din Hamburg. Odette Marie Sansom a povestit cum, în timp ce aştepta să ajungă în cuptoare după alte femei, a fost luată brusc cu un Mercedes-Benz nou şi sclipitor de comandantul lagărului, Fritz Suhren, şi dusă la o întîlnire cu o patrulă avansată a infanteriei americane. Suhren a anunţat cu mîndrie livrarea în siguranţă „a unei rude a lui Winston Churchill, prim-ministrul Angliei". Ulterior, el a fost judecat, condamnat şi executat, ca şi unele păzitoare.

„Afacerea Odette" a provocat în cele din urmă frămîntări. Pe 12 februarie 1959, *L'Express* relata că baronul Henri de Malaval, preşedintele unei asociaţii a celor încarceraţi la Fresnes, fusese arestat după ce Gestapo-ul văzuse un bilet lăsat de Peter Churchill care o îndruma pe Odette şi pe alţi agenţi SOE către vila baronului. Asta l-a costat pe baron libertatea, iar pe ceilalţi viaţa. S-au dat publicităţii acuzaţii că unii agenţi fuseseră sacrificaţi pentru a planta informaţii false. Doamna Irene Ward a depus pe 13 noiembrie 1958 la Camera Comunelor o moţiune intitulată „Special Operations Executive şi secretele oficiale", care cerea o anchetă asupra acuzaţiilor de infiltrare germană a SOE. Moţiunea nu a fost citită niciodată şi nu a existat nici o dezbatere. În schimb, prim-ministrul Harold Macmillan a promis că o istorie oficială avea să fie publicată,

* Organizaţie caritabilă constituită în 1946 cu scopul de a furniza ajutor şi asistenţă persoanelor din ţările ocupate de Germania nazistă care şi-au riscat viaţa pentru a salva membri ai RAF, precum şi familiilor acestor persoane (n. tr.).

dar lordul John Hope de la Ministerul de Externe a avertizat că „Sîntem siliţi să ne gîndim în primul şi în primul rînd la securitate". Avusese loc un „incendiu accidental". Şeful Departamentului de Lichidare al SOE, Norman Mott, a spus că unele documente despre agente fuseseră distruse, împreună cu conţinutul propriului său birou, unde ţinea dosarele operaţionale. Informările din partea secţiunilor naţionale ale SOE referitoare la investigaţiile asupra reţelelor sau circuitelor deconspirate se pierduseră. Şeful născut în Anglia al secţiunii poloneze a SOE, cunoscut drept colonelul Harry Perkins şi căruia Krystyna i se adresa cu „Perks *Kochay*", adică „Dragă Perks", a spus că documentele lui esenţiale fuseseră „distruse de foc".

În 1995, în ultimele sale luni de mandat, preşedintele francez François Mitterrand a numit-o pe Vera comandor al Legiunii de Onoare. „O decoraţie deosebit de semnificativă", a scris într-un editorial ziarul *The Times* din Londra. Aceasta i s-a părut Verei o căinţă de ultim moment. „Dezvăluirile de pe patul de moarte ale preşedintelui François Mitterrand referitoare la indiferenţa lui faţă de politicile antievreieşti ale regimului de la Vichy în timpul războiului... au şocat majoritatea bărbaţilor şi femeilor francezi", a scris Walter Laqueur[3]. Mitterrand fusese prieten apropiat cu René Bousquet, şeful afacerilor poliţiei franceze a regimului de la Vichy, un om felicitat de Hitler pentru operaţiunile comune franco-germane împotriva maquis-ului.

Brigadeführer-ul SS Franz Six a fost „recuperat" de corpul de contraspionaj al armatei americane. Six, descris de Adolf Eichmann la procesul lui din Ierusalim din 1962 drept un om care coborîse la depravarea crimei în masă de pe piedestalul lui de „intelectual", fusese judecat într-un proces împotriva criminalilor în masă ai Einsatzkommando şi condamnat la 20 de ani de închisoare. A ieşit după patru ani pentru a se alătura vechilor lui colegi în serviciul de informaţii al Germaniei postbelice condus de generalul Reinhard Gehlen, expertul în spionaj al lui Hitler pentru Uniunea Sovietică[4].

Spărgătorii de coduri polonezi din Franţa au avut sorţi diferite. Celor care au fugit în Anglia nu li s-a permis să lucreze la Bletchley. Drumurile lor diferite au rămas secrete pînă cînd Hugh Sebag-Montefiore a documentat poveştile lor în *Enigma: Lupta pentru cod*, reamintind felul mizerabil în care au fost trataţi de autorităţile britanice. Polonezii nu au primit nici un fel de onoruri sau laude publice. Henryk Zygalski, care spărsese codul împreună cu Marian

Rejewski, a acceptat un modest post de profesor la o școală pentru copiii englezi. Marian s-a întors în Polonia, unde regimul comunist l-a pus la muncă într-o fabrică de tip sovietic. Maksymilian Ciężki a murit în obscuritate în Anglia, în 1951, imensa lui contribuție la ULTRA rămînînd nerecunoscută din cauza Legii Secretelor Oficiale.

La doi ani după terminarea războiului, Vera a estimat că 250.000 de evrei care erau „persoane dislocate" rătăceau prin Germania. Vase pline cu evrei care încercau să ajungă în Palestina au fost întoarse din drum de marina britanică și redirecționate către scena crimelor împotriva lor. Cardinalul Aloisius Muench, omul de legătură al Vaticanului cu Germania din 1946 pînă în 1959, a consemnat o revenire la antisemitism: germanii dădeau vina pe evrei pentru întîrzierea reconstrucției americane.

Vera simțea că fusese norocoasă pentru că învățase în copilărie consecințele faptului de a nu putea să răspunzi niciodată la întrebarea „Care e țara ta de origine?". Și astfel, Vera Maria Rosenberg a fost îngropată pentru totdeauna. În calitate de Vera Atkins, ea a cerut doar ca, atunci cînd va muri, trupul ei să fie incinerat, iar cenușa împrăștiată deasupra Canalului Mînecii.

41

Filiera americană

— Moneypenny?
— Da, a răspuns Vera la telefon, în casa ei din Winchelsea.
— E o conexiune bună?
— Te aud foarte bine, a răspuns ea.
— Poți veni la cină?
— Unde?
— La New York.

Bill Casey, pe atunci director al CIA, a murmurat o dată. Ea numea asta Murmurul Șiret – „folosit de cei care păzesc secrete".

Numele de Moneypenny era o glumă a lor. Ian Fleming încercase alte nume pentru secretara supusă a lui James Bond – domnișoara Pettavel, Flissity Brown și Dominique Domino –, apoi a împrumutat Moneypenny din *The Sett*, un roman neterminat al fratelui său mai mare, Peter. Acestea erau în conformitate cu utilizarea de nume de acoperire, nume reale și nume de cod. Lui Casey i se părea că asta se potrivea unei femei cu mai multe identități. Identitatea ei curentă se potrivea cu viața de pe coasta Sussex-ului. Vera avea acum 75 de ani și era capabilă să traverseze Atlanticul cu avionul cu reacție pentru o cină anunțată din scurt.

Oamenii din Winchelsea o numeau pe Vera „domnișoara Moneypenny" și pentru amuzament. Ei trăiesc cu o istorie care este în multe privințe atît de franceză, și totuși atît de engleză, pe de altă parte. Guvernarea lor locală este singura de acest tip care a mai rămas în Anglia: un *magistrat* numit de primar și de membrii consiliului ecleziastic, în stilul Franței normande medievale care a stăpînit cîndva aici.

Vera s-a adîncit în istoria orașului și în semnificația evenimentelor din jurul bisericii St. Thomas the Martyr. A fost acolo în 1988,

la cea de-a 700-a aniversare a fondării ei, cînd regina mamă a plantat un castan în curtea bisericii. Interesul familiei regale nu era doar unul ceremonial. Winchelsea făcea parte dintr-o confederație a Cinque Ports, cinci orașe constituite pentru a apăra o parte a coastei de est de invazii străine.

Vera a ajuns la New York la timp pentru cina cu Casey din 22 septembrie 1983. Aceasta era mult mai elaborată decît se așteptase ea. Șefii și veteranii CIA din OSS i-au urat bun venit la bordul portavionului *Intrepid*, ancorat la Cheiul 86, la colțul dintre 46th Street și 12th Avenue. În cala avioanelor, eliberată de aeronavele de luptă, un portret gigantic al generalului William J. Donovan veghea asupra invitaților în rochii de seară și smochinguri. Vera a auzit omagiul președintelui american Ronald Reagan la adresa lui sir William Stephenson, destinatarul medaliei William J. Donovan. „Atîta vreme cît americanii prețuiesc curajul și libertatea", a spus președintele Reagan, „va exista un loc special în inimile noastre, în mințile noastre și în cărțile noastre de istorie pentru omul numit *Intrepid*". Stepehnson considera că Vera Atkins merita medalia Donovan, dar conducerile de la Londra și Washington căzuseră de acord ca nici una dintre ele să nu dezvăluie secretele pe care cealaltă dorea să le păstreze. Margaret Thatcher fusese destinatara anterioară a medaliei, ca prim-ministru britanic care primise ajutor american clandestin în războiul din Insulele Falkland.

„Operațiunile subversive au fost o armă creată în al Doilea Război Mondial", le-a spus Stephenson invitaților de pe *Intrepid*, „teribilă precum bomba atomică. Întreaga lume a auzit de bombă. Secretul face dificilă dezbaterea publică a modului de a gestiona cu onestitate această armă diferită și de a preveni folosirea ei împotriva noastră".

După cină, Vera l-a parafrazat pe poetul rus Evgheni Evtușenko: „Cît de rușinați vor fi copiii noștri... cînd își vor aduce aminte de o vreme atît de ciudată, cînd integritatea obișnuită părea curaj". Împreună cu noi era Beverley Woodner, scenografa evreică de la Hollywood ale cărei abilități de simulare îi induseseră în eroare pe naziști. „Dacă veteranii OSS", a spus ea, „ar omagia-o public pe domnișoara Atkins, chiar și acum, am supăra Londra. Ea a trebuit întotdeauna să rămînă invizibilă". Beverley fusese prietenă apropiată cu romancierul Graham Greene, ofițer de spionaj în timpul războiului.

„El spunea că toată lumea era extrem de secretoasă, nimeni nu știa cine ce face."

„Vera a ales anonimatul", a spus un om de afaceri proeminent din New York, John M. Shaheen. „Bărbaților nu le plăcea ideea unei șefe a spionilor." În 1943, Shaheen era șeful proiectelor speciale, iar Bill Casey era șeful Serviciului de Informații OSS aflat sub comanda generalului Dwight D. Eisenhower. Shaheen a condus o echipă care a pătruns în Comandamentul Suprem italian, folosind vedete torpiloare și noi sisteme de semnalizare pentru a intra și a răpi un amiral italian. Odată cu amiralul veneau și mostre ale unor noi arme navale italiene.

Ni s-a alăturat și Peter Sichel. Acesta fusese un membru al echipelor Jedburgh parașutat în spatele liniilor frontului. Acum negustor de vinuri important, Peter lucra pentru CIA-ul din Hong Kong, unde îl cunoscusem eu. A glumit despre o mică criză întîmplată la bordul lui *Intrepid*. „Ce vin preferi la cină?", l-a întrebat el în șoaptă la ureche pe Stephenson. „Niersteiner", a răspuns Stephenson, în timp ce îi ura bun venit la bord unui alt coleg, Ernie Cuneo, consilier pe timp de război al lui Roosevelt. Peter s-a repezit la țărm împreună cu Vera. Aranjase să se servească cele mai bune vinuri la cină – dar nu și Niersteiner. L-au adus ilegal la bord în pungi de hîrtie maro. „Era ceva legat de US Navy și legile referitoare la alcool ale New York-ului", a spus Vera. „Peter m-a folosit ca acoperire. O bătrînă cu accent englezesc. *Asta* i-a păcălit pe vameși."

Vera îi păcălise pe mulți pentru mai mult timp decît își dădeau seama cei din afara distinsului grup de pe *Intrepid*. Printre aceștia se numărau cei ale căror cariere din OSS se prelungiseră la CIA. Ei își aminteau cum firea împăciuitoare a lui Chamberlain aproape că îl lăsase pe Hitler să cucerească Europa nepedepsit și cum dorința de pace a lui Roosevelt dusese la împăcarea lui Stalin. În decembrie 1945, secretarul de stat James Byrnes al președintelui Harry Truman a raportat, la întoarcerea de la Moscova, că Stalin „încearcă să facă într-un mod viclean ceea ce a încercat să facă și Hitler". În luna martie a anului următor, Churchill a rostit celebrul lui discurs despre Cortina de Fier în Fulton, Missouri: „Din Szczecin, la Marea Baltică, pînă în Trieste, la Adriatica, o cortină de fier s-a lăsat peste continent. Dincolo de acea linie se află toate capitalele vechilor state din Europa Centrală și de Est..."[1].

Vera a fost atrasă într-o alianţă a serviciilor secrete postbelice anglo-americane. Avea mai puţin de 40 de ani şi o experienţă inegalabilă. Stephenson scrisese într-un cuvînt înainte la *Top Secret*, o expunere redactată în 1946, dar făcută publică abia 50 de ani mai tîrziu: „Singura speranţă pentru supravieţuirea democraţiei este să fim puşi în gardă – iar ca să fim puşi în gardă este nevoie, în mod evident, de un Serviciu Secret global de maximă eficienţă".

Un ultim capitol s-a deschis pentru Vera în povestea pe care ea nu a putut s-o spună niciodată.

Într-un discurs la o ceremonie de absolvire a academiei militare americane de la West Point din iunie 1962, preşedintele John F. Kennedy a spus: „Acesta este un nou tip de război, de o intensitate nouă... război dus prin gherile, luptători care desfăşoară acţiuni subversive, insurgenţi, asasini; război dus prin ambuscadă în loc de luptă; prin infiltrare în loc de agresiune...".

În aprilie 1987, judecătorul William H. Webster, fostul director FBI care depunea jurămîntul în faţa Comisiei pentru Serviciile Secrete a Senatului american ca următorul director al CIA, l-a citat pe Stephenson, spunînd: „Secretul necesită integritate. Nu pot formula mai bine de atît".

Din cînd în cînd, Vera dispărea în călătorii în străinătate pentru care nu dădea explicaţii. Cei care o vedeau la Clubul RAF din Picadilly spuneau despre ea că era „grozavă" şi „austeră". Prefera acest club în locul a ceea ce s-a numit iniţial Clubul SOE pentru a-i ţine laolaltă pe experţi, în caz că era nevoie de ei în viitor. A inclus SAS şi a devenit Clubul Forţelor Speciale. La bătrîneţe, îşi invita vecinii din Winchelsea seara la un pahar, reuniunile luînd sfîrşit la ora 8 fix. Ultima dintre locuinţele ei, Chapel Plat, cu sensul de Locul Capelei, era amplasamentul unei capele wesleyene construite în 1800. La cea de-a 90-a aniversare a ei, oamenii din oraş i-au făcut cadou un colaj cu o succesiune a locuinţelor modeste din Winchelsea pe care le ocupase atunci cînd se împărţea între presiunea muncii şi liniştea rurală. Muzeul oraşului l-a omagiat, de asemenea, pe un membru al corului bisericii St. Thomas care devenise unul dintre agenţii ei, maiorul Henri Peleuve. Acesta a fost cameraman al BBC la începuturile televiziunii, apoi s-a oferit voluntar pentru a se paraşuta în Franţa în iulie 1942. Şi-a rupt un picior, a fost vînat de Gestapo şi a ajuns înapoi în ţară prin Spania. Avea 27 de ani cînd s-a paraşutat din nou în Franţa şi a construit unul dintre cele mai

bune circuite SOE, pînă cînd a fost capturat în martie 1944 și trimis la Buchenwald. Pe placa memorială scrie: „Restul rețelei sale își datorează supraviețuirea forței lui morale".

Aparența de adormire a orășelului Winchelsea ascunde indicii ale dualității domnișoarei Moneypenny-Atkins. Există o casă numită Moneysellers. Numele pare asemănător cu Moneypenny, după cum a remarcat Ian Fleming. Moneysellers este un memento al faptului că în 1333 Winchelsea a fost unul dintre cele doar 20 de orașe din Anglia în care se puteau schimba bani străini. Duzii datează din perioada în care Winchelsea furniza aceste resurse Batalionului 3 al Voluntarilor din Cinque Ports pentru războaiele revoluționare și napoleoniene. Pentru a construi bolți gotice și stîlpii a 40 de pivnițe în care erau depozitate vinurile – 120 de butoaie mari de 240 de litri într-o pivniță – a fost folosită piatră de Caen din Franța. Orașul atrăgea artiști și scriitori: Turner, Thackeray, Conrad. Edward Lear, autorul unor poezii absurde, locuia în apropiere. La fel și trei membri ai Frăției Prerafaelite: Dante Gabriel Rossetti, John Everett Millais și William Holman Hunt. Și aici i l-a dedicat Beatrix Potter pe Peter Rabbit nepotului ei. Ellen Terry, una dintre cele mai mari actrițe engleze, a locuit în Casa Turnului, „pe zidul cu iederă al străvechii Porți a Turnului", și îi plimba pe vizitatori prin zona rurală într-o brișcă din secolul al XIX-lea. Winchelsea era decorul perfect pentru domnișoara Marple a Agathei Christie și unii dintre cei care o vizitau pe Vera o considerau potrivită pentru acest rol.

În numărul din octombrie 1998, revista parohiei a relatat că, la una dintre întîlnirile Societății Second Wednesday, Vera Atkins a rupt în sfîrșit tăcerea în ceea ce privește munca ei din timpul războiului. Totuși, a dezvăluit foarte puține. „Simțul ei ambiguu al umorului a demonstrat cum a reușit să facă față unei sarcini foarte solicitante și chinuitoare", a scris Daphne B. Robertson. „A subliniat că a fost de acord să vorbească doar pentru că i se promiseseră sendvișuri cu castraveți la ceai."

Această persoană era aceeași cu cea care memorase instrucțiunea „Este necesar... un element de prestidigitație, un stil original și sinistru, care îl lasă pe inamic deconcertat și învins". SOE trebuia să reprezinte „complicații după complicații, intrigă și contraintrigă, șiretenie și trădare, păcălire și contrapăcălire, agent adevărat, agent fals, agent dublu". Ian Fleming îl citase pe Winston Churchill atunci cînd îl crease pe James Bond ca un „instrument contondent" aflat

în afara legii. Vera îi amintise lui Fleming că Bond și instrumentele contondente erau armele celor slabi. Ea a spus că Bond era popular deoarece era uman; dispozitivele lui erau inspirate de „jucăriile" SOE care apăreau din resurse atît de limitate, încît doar săracii și-ar fi dat osteneala să le transforme în arme mortale, acesta fiind și motivul pentru care era periculos să vorbești despre ele.

La mijlocul anului 2000, cînd Vera s-a îmbolnăvit grav, George Millar a traversat în grabă jumătate din Anglia, din Dorset, dar a ajuns prea tîrziu. „Am petrecut atît de mulți ani împreună cu ea", mi-a spus el. „Cînd am propus să scriu primea mea carte, *Maquis*, ea m-a admonestat: «Cum poți să faci bani din toate astea?». Dar m-a iertat, iar eu m-am bucurat de cinele scumpe la Londra pe care mi le oferea și de inteligența ei ascuțită. Și totuși, nu am știut, pînă în ziua în care a murit, că era de origine evreiască."

Vera a murit pe 24 iunie 2000. Necrologul ei din *The Times* o prezenta ca Vera Maria Rosenberg, „agent al serviciilor secrete". La Biserica St. Thomas the Martyr s-a ținut un parastas. „Odihnească-se în pace", a intonat preotul. „Și fie ca lumina veșnică să îi lumineze calea", au răspuns cei prezenți. O acceptaseră de mult ca pe una de-a lor pe fata născută evreică româncă.

Note

Capitolul 1. Fiica lui Max

1. Kenneth Rose, *Elusive Rothschild: The Life of Victor, Third Baron* (Weidenfeld and Nicholson, Londra, 2003), consemnează eforturile agenților sovietici infiltrați în serviciile de spionaj britanice de a-l defăima pe Victor de Rothschild, acuzîndu-l că e o cîrtiță comunistă. Pe clapeta cărții este scris că Victor, un patriot preocupat de binele public, a fost supus la multe umilințe pînă cînd Margaret Thatcher a dezavuat acuzațiile că ar fi fost spion rus.
2. Amintirile Verei, împărtășite lui sir William Stephenson, lady Mary Stephenson și Soniei d'Artois și în David K.E. Bruce, scrisori către autor, 1975-1976.
3. Arhivele Naționale, fostul Birou al Registrului Public, consemnau existența unei Comisii pentru Apărarea Imperială, dar detaliile erau în continuare secrete. Documentele Arhivelor Naționale sînt, de altfel, accesibile pentru cercetare. Cu toate acestea, o lacună din Legea Libertății Informațiilor din Marea Britanie (FOIA) din 1 ianuarie 2005 a fost remarcată de revista *BBC History* din octombrie 2004, sub titlul „Legal loophole «could spell doom for historic research»". „Nu există nimic care să oprească distrugerea documentelor anterior unei cereri", remarca Institute of Historical Research. Înainte de aplicarea legii au fost distruse sau ascunse informații ce ar fi atentat la securitatea națională. Obsesia notorie a Regatului Unit pentru secretomanie dusese deja la ascunderea unor documente SOE din al Doilea Război Mondial. Katherine Gunderson, care lucra în cadrul Campaniei pentru Libertatea Informațiilor, a fost citată în același număr al *BBC History*: „Sîntem îngrijorați că unele informații ar putea fi distruse înainte de promulgarea legii". Richard Smith de la cabinetul viceprim-ministrului a dezvăluit faptul că „la noi ajung propuneri pentru eliminarea arhivelor noastre" înainte ca FOIA să fie implementată. Unii intelectuali au protestat din cauza faptului că documente secrete din timpul războiului, din urmă cu 60 de ani

sau mai mult, erau „plivite" în acea perioadă. Regula anterioară a celor 30 de ani de aşteptare ar fi permis deschiderea documentelor arhivate în timpul operaţiunilor SOE dintre 1940 şi 1945, dar dosare importante ale SOE au fost arse în 1945, iar în aceste arhive nu se găseşte nici un document oficial despre viaţa timpurie a Verei Maria Rosenberg.
4. *BBC History*, octombrie 2004.
5. Vera a încredinţat aceste detalii şi următoarele lui lady Stephenson, care le-a împărtăşit autorului.
6. Amintiri ale lui lady Stephenson comunicate autorului.
7. Identitatea acestuia nu a fost făcută publică.
8. Răspunsul Verei la întrebări referitoare la perioada petrecută în Germania din însemnările ţinute de sir William Stephenson.
9. Vezi Walter Laqueur (ed.), *The Holocaust Encyclopedia* (Yale University Press, New Haven, 2001).
10. Robert Mendelsohn, autor britanic şi editor al Prion Books, este un antreprenor cu multe călătorii la activ, ale cărui afaceri merg de la exploatarea aurului în Europa Centrală la exportul de whisky scoţian în Japonia. Observator binevoitor şi pătrunzător al acelor vremuri, Mendelsohn i-a fost de mare ajutor autorului, prin generozitatea cu care a împărtăşit cercetări şi cunoştinţe directe.
11. Citat în volumul autorului *A Man Called Intrepid* (Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1976).
12. Margaret MacMillan, *Paris 1919* (Random House, New York, 2001).
13. Srinagarindra, prinţesa-mamă a Thailandei, interviu al autorului; volumul *The Revolutionary King* (Constable, Londra, 1998).

Capitolul 2: Prieteni Comuni *versus* Oameni Vinovaţi

1. Elena Marks, interviu al autorului.
2. Frank Whittle, interviu al autorului.
3. Ian Kershaw, „Making Friends with Hitler", *BBC History*, noiembrie 2004.
4. Vera a fost atît de impresionată de această declaraţie a lui Churchill, încît, mulţi ani mai tîrziu, i-a spus celei mai tinere agente din SOE, Sonia d'Artois, că încercase să îi găsească originea, dar nu reuşise. Sonia a devenit ulterior o prietenă apropiată a Verei, iar eu îi sînt îndatorat pentru numeroasele anecdote citate în acest volum. Soţul ei, Guy d'Artois, a pătruns şi el în Franţa imediat după Sonia. Ambii sînt mai degrabă omagiaţi în arhivele militare canadiene decît în cele britanice, chiar dacă Franţa le-a recunoscut bravura şi i-a

acordat lui Guy Legiunea de Onoare. Isprăvile Soniei au apărut în romanul lui Sebastian Faulks, *Charlotte Gray*, și în filmul din 2005 cu același titlu.

Capitolul 3: Să-l omorîm pe Hitler?

1. MacMillan, *Paris 1919*.
2. Din însemnările ținute de Mary Stephenson și observațiile ei ulterioare comunicate autorului.
3. Menachem Begin, *The Revolt: Story of the Irgun*, trad. de Samuel Katz (W.H. Allen, Londra, 1951); Begin, interviu televizat cu autorul, 1977.
4. Begin, *The Revolt*.
5. Laqueur, *The Holocaust Encyclopedia*; de asemenea, Walter Laqueur, *A World of Secrets: The Uses and Limits of Intelligence* (Basic Books, New York, 1985).
6. Rose, *Elusive Rothschild*.
7. W.J.M. Mackenzie, *The Secret History of SOE: Special Operations Executive, 1940-45* (St. Ermin's Press, Londra, 2000). Deși a fost scrisă imediat după război, la sugestia generalului Colin Gubbins, director executiv al SOE, publicarea cărții a fost amînată pînă în 2000, cînd o versiune editată a devenit disponibilă la Biroul Registrului Public.
8. Hugh Dalton, *The Second World War Diary: 1940-1945* (Jonathan Cape, Londra, 1986).
9. Din consemnări ale conversațiilor Verei cu Mary Stephenson.

Capitolul 4: Întoarcerea la Berlin

1. *Parliamentary Debates Hansard*, noiembrie 1935.
2. John Weitz, *Hitler's Diplomat* (Ticknor and Fields, New York, 1992), o relatare competentă despre baza socială și politică a Germaniei naziste și prima biografie detaliată a lui Joachim von Ribbentrop, celebrul ministru de Externe al lui Hitler.
3. Charles Williams, *The Last Great Frenchman* (Little, Brown, Londra, 1993). Această biografie a lui Charles de Gaulle scrisă de un fost ambasador britanic la Paris este o consemnare indispensabilă și obiectivă a istoriei franceze a acestei perioade și a modului în care ea a modelat fermitatea generalului de Gaulle ca lider al Forțele Franceze Libere.
4. John Costello, *Mask of Treachery* (William Morrow, New York, 1988). Costello a împărtășit cercetările lui ample și însemnările din jurnalele

lui Cadogan lui Monika Jensen, pe atunci producător al emisiunii „60 Minutes" a CBS, care pregătea episodul „Ultimul nazist".

Capitolul 5: Coroana sau omul de rînd: unde este trădarea?

1. Fritz Hesse, *Hitler and the English*, trad. de F.A. Voigt (Wingate, Londra, 1954).
2. David K.E. Bruce, conversații și scrisori către autor, 1975-1976.
3. Colin Gubbins, interviuri și scrisori către autor, anii 1970, cînd Legea Secretelor de Stat încă se mai aplica.
4. Paul Schmidt, *Hitler's Interpreter* (Macmillan, New York, 1951), citat de Ian Kershaw, unul dintre principalii autori pe plan mondial care au scris despre Hitler și profesor de istorie modernă la University of Sheffield, în „Making Friends with Hitler", *BBC History Magazine*, noiembrie 2004.

Capitolul 6: „Anglia izolată"

1. Paul Johnson, *Modern Times: The World from the Twenties to the Eighties* (Harper and Row, New York, 1983). Johnson a fost editorul revistei de stînga *New Statesman*, dar a devenit tot mai critic față de adepții pacifiști ai lui Lloyd George.
2. Winterbotham a trebuit să aștepte 35 de ani pentru a dezvălui rolul Poloniei în epopeea ULTRA, care a fost considerat ulterior un rol-cheie în supraviețuirea Marii Britanii. Cartea lui Winterbotham, *The Ultra Secret* (Harper and Row, New York, 1974), a fost publicată în ciuda încercărilor guvernului britanic de a o interzice. Pînă atunci, povestea savanților strălucițti care au lucrat zi și noapte în condiții jalnice pentru a sparge codurile Enigma ce se schimbau constant fusese un secret atît de bine păzit, încît nici măcar locuitorii din Bletchley nu vorbiseră niciodată despre el. *Daily Mirror* cita relatarea lui Winterbotham despre modul în care a fost sancționat pentru că a rupt tăcerea: „Nu am trecut niciodată de gradul de căpitan de escadrilă". Winterbotham a lucrat pentru RAF și pentru Secret Intelligence Service, dar nici una dintre ele nu i-a acordat o pensie.
3. Chandos Brudenell-Bruce, conte de Cardigan, *I Walked Alone* (Routledge and K. Paul, Londra, 1950).
4. Citat în E.H. Cookridge, *Inside SOE: The First Full Story of Special Operations Executive in Western Europe 1940-45* (Arthur Baker, Londra, 1966).
5. Printre cei care au spus că Vera avea discuții informale cu Churchill și că îi furniza rapoarte de o pagină despre rezistența din timpul

războiului din Europa erau soții Stephenson, Bill Casey, care a devenit director al CIA, și corespondenți de știri care ulterior au devenit agenți în Franța ocupată.
6. Ian Fleming, conversație cu autorul, 1956.
7. Geoffrey Cox, conversație cu autorul, care a lucrat împreună cu el la Independent Television News. Cox a condus ITN în anii 1960 și 1970.

Capitolul 7: Conexiuni

1. Nadya Letteney, interviu al autorului. Aceasta s-a ocupat ulterior de achiziții la magazinul Macy's de pe Broadway, după ce a participat la operațiunile din New York ale lui Stephenson în timpul războiului.
2. Irina von Meyendorff, conversații cu autorul. Pentru suspiciunile larg răspîndite referitoare la „propaganda neagră" britanică, vezi Marie Vasilcikov, *Berlin Diaries: 1940-1945* (Knopf, New York, 1987).
3. Goerdeler a fost spînzurat abia pe 2 februarie 1945, deoarece Himmler spera ca legăturile acestuia cu Occidentul să-i salveze pielea dacă lucrurile își schimbau direcția.
4. Stanley A. Blumberg și Gwinn Owens, *The Survival Factor: Israeli Intelligence from World War I to the Present* (Putnam, New York, 1981).
5. C.H. Ellis, *The Transcaspian Episode: 1918-1919* (Hutchinson, Londra, 1963).

Capitolul 8: Creieri împrăștiați cu o *knopkierie*

1. Adevărata amploare a influenței sale a fost în cele din urmă expusă în Amanda Smith (ed.), *Hostage to Fortune: The Letters of Joseph P. Kennedy* (Viking, New York, 2001).
2. Weitz, *Hitler's Diploma*.
3. William L. Shirer, *The Rise and Fall of the Third Reich: A History of Nazi Germany* (Simon and Schuster, New York, 1960).
4. Richard Hughes, interviu al autorului. Hughes l-a intervievat pe Burgess în 1957, în Moscova. Vezi și Peter Wright, *Spycatcher: The Candid Autobiography of a Senior Intelligence Officer* (Viking, New York, 1987).

Capitolul 9: Polonia sparge prima Enigma

1. Malcolm MacDonald, interviu al autorului; Yehuda Bauer, *From Diplomacy to Resistance: A History of Jewish Palestine, 1939-45*, trad. de

Alton M. Winters (Jewish Publication Society of America, Philadelphia, 1970), minute ale conferinței Weitzmann-MacDonald. Vezi și Bernard Wasserstein, *Britain and the Jews of Europe, 1939-45* (Oxford University Press, New York, 1979), și Cordell Hull, *Memoirs of Cordell Hull* (Macmillan, New York, 1948).

2. Anthony Cavendish, interviu al autorului. Vezi și *Inside Intelligence* de Anthony Cavendish, tipărită prima oară pe cheltuiala autorului în 1987. Guvernul britanic a încercat să-l reducă la tăcere, pretinzînd că există o datorie de confidențialitate pe durata întregii vieți care era asumată de ofițerii serviciilor secrete. O versiune mai circumspectă a fost publicată ulterior (Collins, Londra, 1990).
3. *The Diaries of Sir Alexander Cadogan, O. M., 1938-1945* au fost cenzurate chiar dacă au fost publicate 25 de ani mai tîrziu (Putnam, New York, 1972), deși ele au fost prezentate drept „Jurnale secrete care dezvăluie nenumărate fapte necunoscute pînă acum".
4. Collin Gubbins, interviu și scrisori către autor.

Capitolul 10: Trădări din toate părțile

1. Paul Paillole, *Notre espion chez Hitler* (Robert Laffont, Paris, 1985).
2. Gordon Welchman, interviuri și scrisori către autor. Pentru o descriere minuțioasă, vezi cea mai importantă lucrare: Hugh Sebag-Montefiore, *Enigma: The Battle for the Code* (John Wiley, New York, 2000).
3. Printre sursele lui Stalin se număra rețeaua de spionaj Rote Kapelle, un criptonim creat de biroul german al securității centrale, Reichssicherheitshauptamt sau RSHA. Londra a recunoscut mai tîrziu că mesajele schimbate cu ambasadorul britanic la Berlin, sir Neville Henderson, erau interceptate de Germania și transmise mai departe Moscovei. Vezi și *The Diaries of Sir Alexander Cadogan*.

Capitolul 11: Prima misiune a Verei într-un război deschis

1. *The Diaries of Sir Alexander Cadogan*.
2. Vezi minutele Ministerului de Externe britanic, citate în Blumberg și Owens, *The Survival Factor*, și în Wasserstein, *Britain and the Jews of Europe*.
3. Reverendul Charles E. Coughlin, *A Series of Lectures on Social Justice* (Radio League of the Little Flower, Royal Oak, 1935). Părintele Coughlin era un pronazist notoriu. Trecutul de fascist al lui Philip Johnson a durat din 1932 pînă în 1940, între vîrstele de 26 și 34 de ani. Acesta a fost mai tîrziu pus în umbră de reputația lui din lumea

arhitecturii, după ce s-a alăturat Muzeului de Artă Modernă din New York. A murit în ianuarie 2005, iar necrologul din *The New York Times* abia dacă a pomenit „scurta lui implicare în politica de extremă-dreaptă". Alte descrieri au minimalizat și ele implicarea lui în cauza nazistă. Biografia competentă a lui Franz Schulze, *Philip Johnson: Life and Work* (Knopf, New York, 1994), înregistrează devotamentul lui față de cauza nazistă, eforturile lui pentru lansarea unui partid fascist american și antisemitismul lui virulent. Johnson și-a cerut scuze public mai tîrziu pentru „prostia lui completă și neverosimilă", după ce aceasta a fost documentată complet de William L. Shirer în *Berlin Diary* (Knopf, New York, 1941).

4. Stanley Orlowski și Jan Żurakowski, interviuri ale autorului.
5. Joseph Goebbels, *The Goebbels Diaries: 1939-1941*, trad. și ed. de Fred Taylor (Putnam, New York, 1983).
6. Documente ale lui Simon și Universitatea Evreiască din Ierusalim.
7. Hugh Dalton, *The Fateful Years: Memoirs, 1931-1945* (Muller, Londra, 1957).

Capitolul 12: NTDB: nu te da bătut

1. Arhivele Naționale (Londra), Prem 3/22/44, 10 iulie 1941.
2. *War Cabinet Minutes, 1939-45* (Her Majesty's Stationery Office, Londra, 1989), 22: 21 septembrie 1939, ora 11.
3. Martin Gilbert, *Finest Hour: Winston S. Churchill, 1939-1941* (Heinemann, Londra, 1983).
4. *British Security Coordination: The Secret of British Intelligence in the Americas, 1940-1945* (Fromm International, New York, 1999), compilată prima oară pentru BSC în New York de către William Stephenson, în 1945; Joseph E. Persico, *Roosevelt's Secret War* (Random House, New York, 2001); Harold Nicolson, *Diaries and Letters, 1939-1945* (Collins, Londra, 1967).
5. Făcută publică mulți ani mai tîrziu, în *The Diaries of Sir Alexander Cadogan*.

Capitolul 13: Adversarul vostru iubitor: Gestapo-ul

1. Goebbels, *Diaries*.
2. Schellenberg a apărut ulterior la procesul pentru crime de război de la Nürnberg și a negat că ar fi știut de atrocitățile naziste. El a spus că era în Suedia înainte de căderea Berlinului, „pentru a negocia sfîrșitul războiului". În ianuarie 1948 a compărut în fața

unui tribunal militar american, care l-a condamnat la șase ani de închisoare. A spus că i-a ajutat întotdeauna pe prizonierii din lagărele de concentrare. Nu a executat întreaga sentință, dat fiind că aliații foloseau astfel de „experți" pentru a-i ajuta în lupta împotriva comunismului.

3. Vezi analiza serviciilor secrete americane a documentelor naziste capturate: Thomas Troy, istoric al CIA, și expunerea lui „The Coordinator of Information and British Intelligence", secretizată și vehiculată în interiorul CIA, 1970, și publicată în *Studies in Intelligence* (U.S. Central Intelligence Agency, Washington, 1974). Vezi și Walter Schellenberg, *The Labyrinth: Memoirs*, trad. de Louis Hagen (Harper, New York, 1956).
4. Goebbels, *Diaries*.

Capitolul 14: Războiul fals ia sfîrșit

1. Noel Coward, interviu al autorului, 1973.

Capitolul 15: „O gherilă gigantică"

1. Dalton, *Second World War Diary*.
2. Citat în Hugh Cudlipp, *Publish and Be Damned!: The Astonishing Story of the Daily Mirror* (Andrew Dakers, Londra, 1953).
3. John Colville, *The Fringes of Power: 10 Downing Street Diaries, 1939-1955* (W.W. Norton, New York, 1986); John Lukacs, *Five Days in London: May 1940* (Yale University Press, New Haven, 1999).
4. Din relatarea scrisă de Nadya Letteney pentru autor.
5. Richard J. Whalen, *The Founding Father: The Story of Joseph P. Kennedy* (New American Library, New York, 1964); Persico, *Roosevelt's Secret War*; Randolph Churchill, relatare personală către autor și către Vera în Cairo, 1956.
6. *War Cabinet Minutes*, 155: 5 iunie 1940, ora 12.30.

Capitolul 16: Buzele unei femei stranii

1. Winston Churchill, *The World Crisis* (Scribner, New York, 1949); scrisoare a lui Ian Fleming către sir William Stephenson.
2. Winston Churchill, *Their Finest Hour*, vol. 2 din *The Second World War* (Houghton Mifflin, Boston, 1949).
3. Citat de Lukacs în *Five Days in London*; Andrew Roberts, *Eminent Churchillians* (Simon and Schuster, New York, 1994). În iulie 1938, Halifax l-a primit pe Wiedemann la Londra.

Capitolul 17: Sabotaj și așa mai departe

1. Aveau să treacă încă 60 de ani pînă cînd documentele oficiale despre conducerea pe timp de război a British Security Coordination de către Stephenson, categorisite „ultra-secrete" și din care provin aceste detalii, au devenit disponibile. Actele BSC clarifică motivul pentru care el a devenit primul străin care a primit cea mai înaltă decorație civilă americană, Medalia Prezidențială de Merit, pentru „ajutor neprețuit [...] în domeniile serviciilor de informații și operațiunilor speciale".
2. Douglas Dodds-Parker, *Setting Europe Ablaze: Some Accounts of Ungentlemanly Warfare* (Springwood Books, Windlesham, 1983).
3. Recunoscută public la sfîrșitul anului 2001, odată cu desecretizarea documentelor guvernamentale britanice despre Unitatea pentru Război Politic.
4. John Morton Blum, *From the Morgenthau Diaries*, vol. 2, *Years of Urgency, 1938-1941* (Houghton Mifflin, Boston, 1965).
5. *History of the Second World War* (Her Majesty's Stationery Office, Londra).

Capitolul 18: Anul Singuratic

1. Din memoriile lui Portal, *Secret and Personal, February 1, 1941: An Official Document* (Her Majesty's Stationery Office, Londra, 1966).

Capitolul 19: Un război civil ia sfîrșit, un coșmar începe

1. *House of Commons Hansard*, 12 noiembrie 1940.
2. Arhivele Naționale, CAB 80/56.
3. Chiar înainte să moară, la sfîrșitul secolului, Leo Marks a folosit această replică drept titlu pentru o carte care a încălcat, în sfîrșit, interdicția guvernamentală britanică, *Between Silk and Cyanide: A Codemaker's War, 1941-1945* (Free Press, New York, 1998).

Capitolul 20: „Angajați speciali care nu sînt plătiți din fondurile armatei"

1. Ben Levy, interviu al autorului.

Capitolul 21: „Putea să facă orice cu dinamita, mai puțin să o mănînce"

1. Arthur Koestler, *The Invisible Writing: An Autobiography* (Beacon Press, Boston, 1955).

Capitolul 22: Camera Neagră

1. Arhivele Naționale, UKRO HW 14/7, scrisoare, 21 octombrie 1940.

Capitolul 23: „Trebuie să creadă în ceea ce face, altfel ar înnebuni"

1. Numele lui era înnegrit în rapoartele secrete ale MI5 care au mocnit pînă cînd publicarea lor a fost forțată, la începutul secolului XXI. Bodington a fost descris în rapoartele MI5 drept trădător, dar nu i s-a dat niciodată posibilitatea de a-și apăra reputația. Din nou, secretul a falsificat istoria. Vera a trăit în același pericol constant al unor acuzații imposibil de probat care, fiind secrete, nu puteau fi respinse niciodată.
2. Daniel Cordier, *Jean Moulin*, 3 vol. (Lattès, Paris, 1989-1993); Douglas Porch, *The French Secret Services* (Macmillan, Londra, 1996). Porch se folosește de numeroasele memorii ale agenților francezi din al Doilea Război Mondial, iar cercetarea lui obiectivă este utilă ca antidot împotriva istoriilor anecdotice mai exagerate.
3. Poezia „The Life That I Have" avea să devină una dintre cele mai populare poezii de dragoste britanice, după ce guvernul britanic a ridicat în sfîrșit interdicția în 1998 și Marks a putut să-și publice memoriile, care relatau modul cum Violette îi salvase viața „Iepurelui Alb" și o pierduse pe a ei; vezi Marks, *Between Silk and Cyanide*.

Capitolul 24: Vizita în zbor

1. Charles Fraser-Smith, interviuri și corespondență cu autorul, 1981-1983.
2. Fraser-Smith și Hugh Thomas, interviuri cu autorul, 1981 (Thomas a fost chirurgul armatei britanice care l-a examinat pe Hess în închisoarea Spandau din Berlin); gardienii lui Hess de la Spandau, interviuri ale autorului; cercetare pentru William Stevenson, *Eclipse* (Doubleday, New York, 1986).
3. Rudolf Hess și Ilse Hess, *Prisoner of Peace* (Institute for Historical Review, Torrance, 1954), în care Oddie scrie: „Secretul nu a fost și nu va fi niciodată o armă a Binelui, el fiind cel mai adesea semnul distinctiv al Răului". Vezi și Winston Churchill, *The Second World War*, vol. 3, *The Grand Alliance* (Houghton Mifflin, Boston, 1950), în care el comentează: „Reflectînd asupra acestei povești în ansamblu, mă bucur că nu am fost responsabil pentru modul în care Hess a fost și este tratat".

4. Citat în Vasilcikov, *Berlin Diaries*; conversaţii dintre Missie şi Vera după război.
5. Wright, *Vînătorul de spioni*. S-a spus că Wright a petrecut 25 de ani în cele mai înalte eşaloane ale serviciilor secrete britanice. El a acuzat Coroana că a ascuns adevărul despre trădătorii SIS din rîndul claselor superioare privilegiate prin utilizarea tendenţioasă a Legii Secretelor de Stat. Guvernul britanic a blocat publicarea cărţii şi a lansat procese în întreaga lume, dat fiind că Wright încerca să găsească o ţară unde să-şi poată publica descoperirile. În cele din urmă, în 1986-1987, în Australia, Coroana şi-a trimis cel mai înalt consilier de securitate, secretarul Cabinetului sir Robert (ulterior lord) Armstrong, pentru a obţine o hotărîre de interdicţie din partea Curţii Supreme din New South Wales. Angajamentul lui Armstrong faţă de unele doctrine străvechi ale secretului oficial era bine cunoscut. Avocatul lui Peter Wright era un australian care s-a năpustit asupra gardianului englez al secretului cu toată ferocitatea Lumii Noi în confruntarea cu Lumea Veche. *Vînătorul de spioni* a fost în cele din urmă publicată pretutindeni în afară de Marea Britanie. Ediţiile americane au fost aduse ilegal la Londra. Cercurile conducătoare s-au răzbunat, folosindu-se de instrumente perimate ale defăimării. Directorul general al MI5, Stella Rimington, a continuat şi după pensionarea ei în anul 2000 seria de atacuri asupra lui Wright, care decedase deja, şi a declarat presei: „Era un îngîmfat. Avea o imaginaţie exagerată şi o personalitate obsesivă care s-au transformat în paranoia".

Capitolul 26: „Aceasta este o crimă fără nume"

1. Jan Żurakowski, interviu al autorului. „Żura" mi-a spus întreaga poveste în timp ce testa un prototip de avion de vînătoare cu rază lungă de acţiune, Avro CF-100. Îşi demonstra noile acrobaţii, primele inventate după mulţi ani, cînd am avut o urgenţă după ce a ieşit din „zuracrobaţiile" lui. Eram în carlinga din spate a unui avion cu reacţie cu două locuri cînd mi-a spus calm că trebuie să ne catapultăm. Mai tîrziu, reveniţi la sol, a trebuit să ne petrecem noaptea într-un fel de carantină, deoarece CF-100 era încă secret. Al Doilea Război Mondial se terminase de vreo zece ani. Żura nu mai trebuia să-şi facă griji despre *acel* secret.
2. Diane T. Putney (ed.), *ULTRA and the Army Air Force in World War II: An Interview with Associate Justice of the US Supreme Court Lewis F. Powell, Jr.* (Office of Air Force History, Washington, 1987);

și amiralul William C. Mott, *Intelligence Report* (buletin informativ al Standing Committee on Law and National Security a American Bar Association), august 1988.
3. Schellenberg, *The Labyrinth*.
4. John Raymond Godley, baronul Kilbracken, *Bring Back My Stringbag: Swordfish Pilot at War, 1940-45* (Peter Davis, Londra, 1979); lordul Kilbracken, corespondență cu autorul.
5. Ezer Weizman, interviu cu autorul. Ezer Weizman a renunțat la „n"-ul final al numelui său, nedorind să profite de renumele lui Chaim.
6. Bill Mott și producătorul emisiunii *60 Minutes* a CBS, Monika Jensen, interviuri ale autorului, 1983-1985. Judecătorul Powell al Curții Supreme de Justiție a spus, în interviuri paralele, că a păstrat secretul cu privire propriul său rol încă treizeci de ani, chiar și față de soția lui.

Capitolul 27: „O linie roșie și subțire"

1. Baronul Rüdiger von Etzdorf a adoptat naționalitatea britanică la sfîrșitul războiului, a renunțat la titlurile lui și a murit la Londra în mai 1967, „necunoscut și neplîns", a comentat *The Times*. Contribuise la salvarea multor soldați și aviatori aliați și refugiați civili. Fratele lui era în 1967 ambasadorul german în Marea Britanie.
2. Colonelul Passy, *Deuxième Bureau Londres* și *10 Duke Street, Londres* (Raoul Solar, Monte Carlo, 1947) și *Missions secrètes en France: novembre 1942 – juin 1943* (Plon, Paris, 1951). Al patrulea volum nu a mai fost publicat.

Capitolul 28: Complet ocupată

1. Prințul Bisadej, conversații cu autorul, 1992. Acest fost agent al Secțiunii Siam a SOE a descris elocvent instrucțiile dure după ce regele Bhumibol, al nouălea Rama, a fost de acord că secretul nu mai era necesar. Bisadej este o redare fonetică a denumirii prin care se face referire de obicei la thailandezi.
2. Bickham Sweet-Escott, interviuri cu autorul, 1974; Sweet-Escott, *Baker Street Irregular* (Methuen, Londra, 1965).
3. Necrologul Hermionei, contesă de Ranfurly, *Daily Telegraph*, 13 februarie 2001. Avea 87 de ani.
4. Randolph Churchill, traducătoarea lui iugoslavă din Zagreb și Cairo, Mrdjn Lenka, și Ted Howe, interviuri ale autorului. Ted

Howe s-a paraşutat în Iugoslavia şi a coborît pe raza de lumină a unui proiector german. S-a furişat în întuneric şi a petrecut ceea ce a numit „luni oribile de străbătut munţii călare, mîncînd treptat caii pe măsură ce rămîneam fără mîncare".

5. Roy Jenkins, *Churchill: A Biography* (Farrar, Straus and Giroux, New York, 2001).
6. Mackenzie, *Secret History of SOE*. Deşi a fost scrisă imediat după război la sugestia generalului sir Colin Gubbins, director executiv al SOE, publicarea a fost amînată pînă în 2000, cînd o versiune editată a devenit disponibilă la Public Record Office.
7. Benjamin Cowburn, *No Cloack, No Dagger* (Jarrolds, Londra, 1960).
8. Józef Cyrankiewicz, interviu al autorului; relatări din ziarul londonez *Daily Express*, 1953; relatări din ziarul din Toronto *Daily Star*, 1953.
9. W.J. West, (ed.), *Orwell: The War Commentaries* (Pantheon, New York, 1985).
10. Jan Nowak, interviuri ale autorului; Nowak, *Courier from Warsaw* (Wayne State University Press, Detroit, 1982).

Capitolul 29: Cacealma şi contracacealma

1. Raymond Ruffin, *La Résistance normande face à la Gestapo* (Presses de la Cité, Paris, 1977).
2. Din raportul lui Carleton Coon către sir William Stephenson, găsit printre documente ultrasecrete pentru istoria oficială postbelică a lui Intrepid.
3. David Bruce, interviuri şi corespondenţă cu autorul.
4. Reinhard Gehlen, interviuri ale autorului realizate în 1972 la domiciliul lui Gehlen, după ce acesta s-a retras din funcţia de şef al primei agenţii de spionaj a Germaniei de Vest; Gehlen, *The Service*, trad. de David Irving (World, New York, 1972).
5. Charles Webster şi Noble Frankland, *The Strategic Air Offensive Against Germany 1939-1945* (Her Majesty's Stationery Office, Londra, 1961).
6. Goebbels, *Diaries*; Roger Manvel şi Heinrich Fraenkel, *The Canaris Conspiracy: The Secret Resistance to Hitler in the German Army* (McKay, New York, 1969).
7. Terence O'Brien, *The Moonlight War: The Story of Clandestine Operations in South-East Asia, 1944-5* (Collins, Londra, 1987); Charles Dunne, conversaţii cu autorul. Charles Dunne a fost copilotul lui O'Brien.
8. Dunne şi Bill Simpson, conversaţii cu autorul; rapoarte de spionaj ale prinţului Svasti din arhiva autorului.

Capitolul 30: Iepurele Alb sare în bîrlogul „Guvernatorului"

1. Inga a fost omagiată pentru munca ei eroică doar după renunțarea parțială la mecanismele de control asupra arhivelor „nonexistente" ale SOE. Conversații și corespondență cu autorul.
2. Întreaga întrevedere cu Churchill i-a fost povestită Verei de Yeo-Thomas. Vezi Bruce Marshall, *The White Rabbit*, din povestea spusă lui de F.F.E. Yeo-Thomas (Houghton Mifflin, Boston, 1952); Leo Marks și locotenent-colonelul de aviație F.F.E. Yeo-Thomas, decorat cu George Cross și Military Cross, interviuri cu autorul.

Capitolul 31: Un ochean neprevăzut și gigantic

1. Partea franceză a poveștilor lui Watlington și Yeager este oferită de *Bulletin de l'Amicale des Maquis et des Anciens Réfractaires et Résistants A.S. De la Haute-Corrèze*, 1992, publicat regulat în cadrul UNESCO Classification 23/Dossier de déclaration annuelle. După război, Hartley Watlington i-a dictat o relatare soției sale, Faith. Memoriile lui au fost aprobate de oficialii din securitate după ce el a eliminat detalii referitoare la războiul neconvențional care puteau să ajute viitori inamici postbelici, acestea fiind publicate în *Bermuda Historical Quarterly*, în 1949. Vezi și Chuck Yeager și Leo Janos, *Yeager: An Autobiography* (Bantam Books, New York, 1985). Yeager a doborît o duzină de avioane inamice după ce Eisenhower a fost de acord ca el să-și reia misiunile aeriene de luptă. A făcut un salt spectaculos la aviația supersonică, în calitate de pilot de teste, iar mai tîrziu a pilotat bombardiere tactice în Asia și a supervizat dispozitive militare de apărare din Pakistan și Afganistan.

Capitolul 32: Rolande

1. Rolande și-a reamintit toți anii aceștia mai tîrziu, cînd a fost omagiată la baza Forțelor Speciale Americane din Fort Bragg, North Carolina.

Capitolul 33: Rețele încurcate

1. Gustave Bertrand, *Enigma, ou La plus grande énigme de la guerre 1939-1945* (Plon, Paris, 1973).
2. Martin Gilbert, *Winston S. Churchill*, vol. 7, *Road to Victory* (Houghton Mifflin, Boston, 1966) și *The Second World War: A Complete History* (Henry Holt, New York, 1989).

3. De fapt, Bertrand nu a făcut public secretul ULTRA pînă în 1973, apoi a publicat versiunea lui, *Enigma, ou La plus grande énigme de la guerre 1939-1945*. A fost o întrerupere a tăcerii. Douăzeci de ani mai tîrziu, spărgătorul de coduri Hinsley a primit permisiunea să dezvăluie că citirea traficului Enigma al forţelor terestre şi aeriene germane a prevenit înfrîngerea Marii Britanii în 1940. În *Notre espion chez Hitler*, Paul Paillole l-a descris pe Hans-Thilo Schmidt drept „spionul nostru", dar nu a amintit contribuţia lui la succesele care apăreau clar în F.H. Hinsley şi Alan Stripps (ed.), *Codebreakers: The Inside Story of Bletchley Park* (Oxford University Press, New York, 1994), o compilaţie de eseuri ale celor care au lucrat la Bletchley. Vezi şi Paul Paillole, *L'homme des services secrets: Entretiens avec Alain-Gilles Minella* (Julliard, Paris, 1955).
4. Bicicleta Semper este acum la Centrul Memorial al Holocaustului din Israel. Marie-Rose a donat-o Centrului în 2000, la vîrsta de 89 de ani, la 15 ani după ce Israelul a inclus-o printre cei „drepţi între popoare".
5. Sefton Delmer, *Black Boomerang* (Viking, New York, 1962); Delmer, interviuri cu autorul. Delmer a spus că unele documente incriminatoare ale Political Warfare Executive au fost „distruse" oficial după 1945, adăugînd că „Lucrurile acestea nu se întîmplă din greşeală".
6. Judecătorul Powell şi judecătorul William Brennan, conversaţii şi corespondenţă cu autorul, 1984. Conversaţiile au avut loc la Curtea Supremă americană.

Capitolul 34: Inteligenţă mortală şi jocuri radio

1. Colby a devenit director al CIA; Peggy Knight s-a pierdut în anonimat, fără pensie, ca gospodină din suburbiile Londrei.

Capitolul 35: „Viaţa pe care o am e a ta"

1. Jacques Deleporte, conversaţii cu autorul, 1945.
2. George Millar, interviuri cu autorul. Vezi şi Millar, *Maquis* (Heinemann, Londra, 1945). Somerset Maugham l-a numit „omul viitorului".
3. Richard Hughes, conversaţii cu autorul. Hughes a fost comemorat într-un roman al lui John le Carré, *The Honourable Schoolboy* (Knopf, New York, 1977).
4. Maurice J. Buckmaster, *Specially Employed: The Story of British Aid to French Patriots of the Resistance* (Batchworth, Londra, 1952) şi *They Fought Alone: The Story of British Agents in France* (W.W. Norton, New York, 1958).

5. Jan Żurakowski și Colin Gubbins, conversații cu autorul. Vezi și Peter Wilkinson și Joan Bright Astley, *Gubbins and SOE* (Leo Cooper, Londra, 1993).
6. M.R.D. Foot, *SOE in France*, ed. rev. (Frank Cass, Portland, 2003).
7. Otto John, interviu televizat cu autorul, 1973.
8. Scrisoarea lui Thornley către Peter Wilkinson despre SOE nu a fost făcută publică decît în 1993, atunci cînd a fost publicată biografia lui Gubbins, *Gubbins and SOE*, cercetată amănunțit de Ministerul de Externe.
9. După război, Missie a încercat să obțină informații despre aceste transmisiuni. Potrivit cărții ei *Berlin Diaries*, toți cei responsabili „au negat orice cunoștință" despre acestea. Existența unui Ofițer Coordonator pentru Diversiune și a Directoratului Controlului din Londra nu fusese încă dezvăluită. Chiar și în 2002, dezvăluirea unui raport scris în 1947 pentru guvernul britanic despre Political Warfare Executive nu aruncă nici o lumină asupra misterului.
10. Gubbins, conversații și corespondență cu autorul. Vezi și *Gubbins and SOE*.

Capitolul 36: „Lordul Vansittart este unchiul meu"

1. Vezi *Bulletin de l'Amicale des Maquis et des Anciens Réfractaires et Résistants A.S. de la Haute-Corrèze*, 1992.
2. Jurnalul de bord al pilotului german se găsește în dosarele autorului.
3. Gilbert, *Winston S. Churchill*, vol. 7.
4. Vezi și Pierre Tanant, *Vercors, haut-lieu de France: Souvenirs* (Arthaud, Grenoble, 1947), o expunere detaliată a șefului de Stat-Major al maquis-ului.
5. Generalul de Lattre de Tassigny a semnat documentele capitulării germane în numele Franței pe 8 mai 1945. Ulterior a comandat forțele franceze din Indochina, în 1950-1952, iar după moartea lui în 1952 a fost avansat post-mortem mareșal al Franței.
6. Generalul Stawell către Gubbins, citat în M.J. Nurenberger, *The Scared and the Doomed* (Mosaic Press, Oakville, 1985).

Capitolul 37: „Dar dacă această cauză nu e bună..."

1. Vezi Carlo D'Este, *Eisenhower: A Soldier's Life* (Henry Holt, New York, 2002).
2. Vezi Williams, *The Last Great Frenchman*. Aceasta este o biografie empatică scrisă de lordul Williams of Elvel, liderul adjunct al opoziției din Camera Lorzilor britanică.

3. O copie a biletului lui Stratton către Donovan a supraviețuit printre documentele lui sir William Stephenson.
4. William Shakespeare, *Henric al V-lea*, Actul IV, Scena I.

Capitolul 38: „Dacă ăștia nu mor bine, va fi o problemă"

1. Noor Inayat Khan, *Twenty Jataka Tales* (George G. Harrap, Londra, 1939).
2. Alix d'Unienville și-a scris amintirile pentru familia ei.
3. Suspiciunile că Dericourt era agent dublu sovietic fuseseră alimentate de Controlul din Londra. Mai tîrziu însă, acesta avea să piloteze în Indochina franceză pentru Aigle Azure, o companie aeriană utilizată și pentru transportul de paraşutiști laoțieni în timpul primului război din Vietnam. Dericourt s-a alăturat ulterior companiei aeriene a CIA, Air America, și a fost ucis în Laos pe 20 noiembrie 1962.
4. Martin Gilbert, *Final Journey: The Fate of the Jews in Nazi Europe* (Allen and Unwin, Londra, 1979); Johnson, *Modern Times*.
5. Vezi *The Natzweiler Trial*, Anthony M. Webb (ed.) (Hodge, Londra, 1949). În a treia săptămînă din iunie, în fiecare an, se ține un priveghi în lagăr. *Libre Résistance*, publicată de o asociație a supraviețuitorilor francezi care au lucrat cu rețelele SOE, conține informații „dispărute" din dosarele din Londra, inclusiv cele privitoare la 80 de circuite SOE.

Capitolul 39: O ironie teribilă

1. Sir William Stephenson, interviuri cu autorul. Vezi Laquer, *The Holocaust Encyclopedia*.
2. Geoffrey Elliott, *I Spy: The Secret Life of a British Agent* (Little, Brown, Londra, 1998).
3. Philippe de Vomécourt, *Who Lived to See the Day: France in Arms, 1940-1945* (Hutchinson, Londra, 1961).
4. Citat în Alfred Steinberg, *The Man from Missouri: The Life and Times of Harry S. Truman* (Putnam, New York, 1962).
5. Yitshaq Ben-Ami, *Years of Wrath, Days of Glory: Memoirs from the Irgun* (Robert Speller, New York, 1982); generalul Ernest Benjamin, interviuri cu autorul.
6. Edmund de Rothschild, *A Gilt-Edged Life: Memoir* (John Murray, Londra, 1998); conversații dintre Rothschild și autor; supraviețuitori ai Brigăzii Evreiești, interviuri cu autorul.

7. *Gubbins and SOE*; Gubbins, corespondenţă cu sir William Stephenson şi autorul; Mackenzie, *The Secret History of SOE*, care observa legături subterane între nouă servicii secrete britanice.
8. Yerucham Amitai, conversaţii cu autorul.

Capitolul 40: Mistere neelucidate

1. Putney, *ULTRA and the Army Air Forces in World War II*.
2. Mott, *Intelligence Report*, august 1988; Mott, interviuri cu autorul.
3. *Holocaust Encyclopedia*.
4. Gehlen, interviu cu autorul; Tom Bower, *The Pledge Betrayed: America and Britain and the Denazification of Postwar Germany* (Doubleday, New York, 1982).

Capitolul 41: Filiera americană

1. Patricia Dawson Ward, *The Threat of Peace: James F. Byrnes and the Council of Foreign Ministers, 1945-1946* (Kent State University Press, Kent, 1979).

Index

Abwehr 67
acte de identitate 176, 199-200
Aeroplane 90
Afghanistan 74-75
AGD (Alastair Denniston) 108, 114, 116
Agenția de Informații Elvețiană (SIA) 19, 190, 282
Agenția pentru Evrei 272, 315
Alanbrooke, Alan Brooke, Mareșal Viconte 84-85
Aldrich, Winthrop 170
Allatini, Hélène 36, 57
Amery, Leopold 155
Amitai, Yerucham 370
Anderson, Torr 97
Anticariatul din Charing Cross Road 85
antisemitism
  Hitler și 32, 41, 101
  în Germania 66
  în Marea Britanie 49, 55, 60-61, 76-77, 85, 90, 95, 252-253
  în România 29-32
  în Statele Unite 252-253, 367
Antonescu, Ion 206-207, 230
Anul Singuratic 175
aparate de fotografiat spion 294
aparate de recepție miniaturale (MRC-uri) 300
Arhivele Naționale 385 n. 3
Arison, Ted 367
Armata IV 108
Arnold, Matthew 228
Artois, Guy d' 19, 386 n. 4
Artois, Sonia d' 19, 386 n. 4
Ashley, Wilfred, primul baron Mount Temple 49
Asimptota 291
aspidistra 188
Astier de La Vigerie, Emmanuel d' 278, 285
Astor, Vincent 72, 170, 197
Atelierul 309, 324-325
Atkins, Henry (Heinrich Etkins, bunicul Verei) 28-29
Atkins, Hilda (mama Verei) 28-31, 35, 43-44, 58
Atkins, Ralph (fratele Verei) 33
Atkins, Vera
  caracterul și descrierile ei 13-19, 27, 47-48, 77, 245-246, 260, 279, 322-323
  educația 30
  frații 33
  în Franța 350-352
  în Londra, înaintea războiului 43-51
  în Paris 88, 137-138, 150-154
  în Polonia 109-110, 114-117, 120, 125-128
  în România 27-42, 117, 124-125, 128-129
  la Winchelsea 32, 44, 58-59, 148-149, 378-379, 381
  lecții de zbor 53

Legiunea de Onoare 19, 27, 376
misiunea din Balcani 102
moartea ei 383
naşterea şi copilăria 27-30
părinţii (*vezi* Atkins, Hilda; Rosenberg, Max)
şi Donovan 17, 19, 162-163, 166, 168-176, 180-184, 228
şi familia Stephenson 18, 33-34, 37, 42-44, 46, 79
şi SOE 156, 183-184 (*vezi şi* Special Operations Executive)
şi Stringbag 49-51, 53-55, 148-149, 165
şi von der Schulenburg 34-42, 65-66, 102
Atkins, Wilfred (fratele Verei) 34
Attlee, Clement 341, 369
Auschwitz 247, 275, 344, 366, 370
Austin, John 217
Austria 81
avioane cu reacţie 46, 210

B Mark II, emiţătorul 309
Bader, Douglas 215
Baker Street Irregulars 182
Baldwin, Stanley 70
Ball, Joseph 91, 107
Balmaceda, Giliana 225
Bank, Aaron 279, 340
Bartlett, Vernon 60-61, 317
Basin, Francis 265
baza navală din Taranto (Italia) 190
Bătălia Angliei 59, 128, 163, 216, 248
BBC 173, 199, 208, 221, 305, 312, 316
BCRA (Bureau Central de Renseignement et d'Action) 221
Beck, Ludwig 143
Beekman, Yolande 362
Bégué, Georges 221
Ben Gurion, David 226, 249
Benjamin, Ernest 367
Benn, sir Ernest 130
Bennett, J.S. 276
Berlin (Germania) 65-68
Bermude
conferinţa din 252
interceptarea poştei 198-199, 252
Bernhard, Prinţul (al Olandei) 215
Bertrand, Gustave 95, 116, 150, 152, 314, 399 n. 3 (cap. 33)
Best, Sigismund Payne 142-145
Bienecke, Hans 339
biplanele Swordfish 99, 210, 253
Biroul de Cercetări Interservicii 200
Biroul pentru Cifruri din Berlin 38, 46, 67, 76, 88, 95, 105, 108, 111, 115, 282, 313, 372
Biroul pentru Cifruri Polonez 108
Biroul pentru Străini 28, 236
Bisadej, Prinţul (al Thailandei) 269
Biserica Romano-Catolică 30, 35
Bismarck, Otto von (1815-1898) 35
Bismarck, Otto von (1897-1975) 39-40
Blanc, Arlette 348
Bleicher, Hugo Ernst 330
Bletchley Park. *Vezi* Government Code and Cipher School
Bloch, Denise (Danielle Williams) 372
Blum, Leon 98
Blunt, Anthony 119
Boardman, Kenneth 122
Bodington, Nick 219, 294 n. 1 (cap. 23)
Bolitho, Gordon 90
bolşevism 132
bomba atomică 159-161, 211
bombardiere Whitley 217-218
bombe (maşini de spargere a Enigmei) 111, 115, 129, 319
Bond, James 19, 175, 198, 328, 378, 382-383

bondari 336
Bony, Pierre 358
Borden, Mary 222
Borrel, Andrée 329, 358-359
Bousquet, René 376
Bradley, Omar 341
brigada de parașutiști polonezi 332
Brigada Evreiască 80, 322, 325, 351, 364, 366, 368, 370-371
British Security Coordination (BSC) 18, 196, 200, 341, 393 n. 1 (cap. 17)
Britton, colonel 222
Brooke, Alan. *Vezi* Alanbrooke
Brossolette, Pierre 273-274, 290, 292,
Bruce, David K.E. 72-73, 170, 194-195, 200, 257, 280, 335, 344, 369, 373
BSC. *Vezi* British Security Coordination
Buchan, John, primul baron Tweedsmuir 91-92, 95, 198
Buchenwald 330, 343, 358, 362, 382
Buckmaster, Maurice 235, 260, 321, 329
Bureau Central de Renseignement et d'Action 221
Burgess, Guy 107
Butler, R.A. 148, 155
Byrnes, James F. 380

Cadogan, Alexander 67, 113, 123, 139, 144-145, 159, 173-174, 203, 239, 276, 332
Cairncross, John 250
Cairo (Egipt) 270-272
Calder-Marshall, Arthur 61
Camera (East 62nd Street nr. 34, New York) 72, 168, 170
Camera Neagră 213-214
Cammaerts, Francis 246, 346-348
Canada, centru de detenție pentru prizonieri de război 175
Canaris, Wilhelm Franz
  cartoteci 213-215
  execuția 338
  opoziția față de Hitler 67, 142, 283, 285-286
  și spargerea codului Enigma 117, 282-283, 373
Cardigan, al 12-lea duce de 84, 160, 208-209
carnete cu pagini de mătase de unică folosință 192, 291, 310, 366
carnete cu pagini de unică folosință 75, 191, 291, 310, 366
Carol al II-lea (al României) 30, 70-72, 189
cartoane perforate 117
Carton de Wiart, Adrian 120, 125
Casey, William J. 305, 378-380
Castelul Windsor 161
cavalerie 50, 73, 216
Cavendish, Anthony 112
Călinescu, Armand 129
Cămășile Negre 55, 59
Cehoslovacia
  armata clandestină din Franța 137-138
  invadarea ei 103-104
  rezistența 139, 280
Cenzura Imperială 198-199
Cercetași 191
Cercetașii Regelui 14, 191
Chamberlain, Neville
  despre Europa de Est 247
  invadarea Cehoslovaciei 103-105
  invadarea Poloniei 109-110
  SOE 161
  și Churchill 91, 148, 155, 186-187
  și Ribbentrop 101
Chanel, Coco 234
Charmley, John 106

Chastelain, Gardyne de
ca agent în România 271, 345
în Cairo 346
în Istanbul 206, 271
Phoenix Oil 32, 35, 56
Chastelain, Marion de 36, 283
Chetwode, sir Philip 96-97
Christie, Agatha 382
Christopher, prințul de Hesse-Kassel 142
Churchill, Peter 197, 226, 253, 330, 346
Churchill, Randolph 158, 396 n. 4 (cap. 28)
Churchill, Winston
ca prim lord al Amiralității 121-122, 130, 135
cedarea Tobruk-ului 272
despre Hitler 86
despre Holocaust 364
despre invadarea Cehoslovaciei 103, 105-106
despre invadarea Franței 160
despre împăciuitorism 21
despre naziști 147-148, 247
despre petrol 56
despre războaie 37, 62-63
despre sabotaj 164
despre sionism 59
despre vizita lui Hess 230
discursul „Cortinei de Fier" 380
emisiunea „E vremea vacanței" (8 august 1939) 118
invazia aliată în Franța 347
în Franța 156
lucrînd în locuri secrete 184
prim-ministru, accederea în funcție 155
războiul burilor 50
războiul de gherilă intern 138-140
scufundarea flotei franceze 214
și Alanbrooke 85
și Chamberlain 94, 187
și de Gaulle 220, 222, 351
și ducele de Westminster 112
și Ian Fleming 99
și lordul Halifax 160
și Menzies 131-132
și Rezistența Poloneză 136, 139, 276
și Roosevelt 138, 157-158, 184, 186
și SOE 17, 135-136 ,156
și Yeo-Thomas 289
The River War 56
ciclometre 111, 115
Ciężki, Maksymilian 108, 116, 129-130, 137, 150, 377
circuitul Prosper 323, 328-329, 356, 358
circuitul Toulouse 352
circuitul Wheelwright (SOE) 332
cîrtițe spionînd pentru Rusia 107, 236, 249-250, 313, 316, 355, 357
Clemenceau, Georges 40
Coburg, ducele de 69
coduri-poezii 185, 224, 255, 296, 341, 363
Colas, Rolande
întîlnirea cu Vera în Paris 151
misiune anulată 308-312
misiuni în Franța 183, 307-308, 335
pregătire 176-177
trenul de prizonieri spre Buchenwald 343-345
Colby, William Egan 19, 305, 322
Cole, Harold 319
Colossus (calculator de la Bletchley) 117
Colville, John 157
Colvin, Ian 113-114
Comisia XX (Double Cross) 212, 319
Committee of Imperial Defence. *Vezi* Industrial Intelligence Centre

compania aeriană poloneză LOT 124
Connor, William („Cassandra") 251
Consiliul Național Polonez 275
Constanța (România) 123-124, 249
Controlul din Londra 135, 208, 230, 232, 317-320, 338, 357, 373-374
convoaie arctice 244-245
Coon, Carleton 279
Cormeau, Yvonne 241-242
Cornioley, Henri 333, 374
Cotton, Sidney 82, 121
Courtaulds 229, 255
Coward, Noel 152-153
Cowburn, Ben 274-275
Cox, Geoffrey 87-88
Cripps, Stafford 318
Cromwell, Oliver 154
Crucea Roșie Americană 72
Cry Havoc! (Nichols) 61
Cuneo, Ernest L. 380
Curteis, Hugh 126
Cyrankiewicz, Józef 275

Dachau 104, 125, 362-363
Daily Express 47, 86-87, 90
Daily Mail 87, 89, 159
Daily Mirror 156, 182
Daily Sketch 110
Daily Worker 13
Dalton, Hugh 16
  Departamentul de Statistică 140
  despre Armata IV 108
  despre soldați și acțiunile secrete 184
  echipele de Stînga 113
  Partidul Laburist 62, 155
  și Halifax 165
  și SIS 113, 130, 141-142
  și SOE 156, 161, 174, 239
  și Vera 98-100
Damerment, Madeleine 361
Danemarca 199, 295
Danilewicz, Ludomir 116
Dansey, Claude Marjoribanks 131, 142, 202, 254, 263, 270, 313, 316, 359
Darnand, Joseph 326
Davies, Tommy 127, 166
Dayan, Moshe 226
de Crinis, Max 143
Declarația Balfour 41, 59, 365
Deleporte, Jacques 16, 327
Delestraint, Charles 343
Delmer, Sefton 87, 318
Denniston, Alastair (AGD) 108, 114, 116
Departamentul pentru Cercetare Științifică 231
Dericourt, Henri 327, 355-356, 359, 401 n. 3 (cap. 38)
Deuxième Bureau 88, 150
Dew, A.J. 368
Dewavrin, André (colonel Passy) 261-269, 273-274, 305
dispozitive incendiare 218
Divizia Panzer SS Das Reich 331-332
Doblin, Vincent (Wolfgang, Döblin) 151-152, 166
Dodds-Parker, Douglas 169
Dodkin, Kenneth 290
Donovan, William J.
  despre refugiații evrei 257
  inspectări ale SOE 17, 19, 162-163, 166, 168-177, 179-184, 210, 215-216
  și Churchill 184
  și OSS 236-237, 266, 274, 280
  și Stephenson 163, 201, 341
  Vera, prima întîlnire cu 61-62
Double Webs (Fuller) 9
Doubleday, Nelson 170
„Dover Beach" (Arnold) 228
Dowding, Hugh 163
Dracula (Stoker) 192

Duclos, Maurice 263-264
Dulles, Allen 282-283, 313, 333
Dunderdale, Wilfred 88
Dunne, Charlie 285
Dupuis, Jose 267, 273

Earle, George H. 283
echipele de Stînga 120
echipele Jedburgh 304-305, 322, 330, 363, 380
Eden, Anthony 226, 271, 365
Edward al VIII-lea 69, 88. *Vezi și* Windsor, ducele de
Egipt, SOE/Cairo 270-272, 370
Eichmann, Adolf 111, 125, 134, 226, 246-247, 249, 251, 376
Eisenhower, Dwight 180, 304, 322, 328, 352, 358
Elliott, Geoffrey 366
Elliott, Kavan 215, 313
Ellis, Charles 94-95
Elser, Georg 145
Elveția 154, 189, 282-283, 313
Enigma, mașina criptografică 19, 46, 83, 95, 109, 111, 115-117, 129, 150, 172, 239, 313, 351
Esmonde, Eugene 253
Etkins, Heinrich. *Vezi* Atkins, Henry
Etzdorf, Hasso von 257, 374
Etzdorf, Rüdiger von 257-258, 264
Eureka, indicatoarele de poziție 300
eutanasie 249
Evening Star 159
evrei
  Expresul de Palestina 226
  în Franța 191-193, 199, 247, 258, 260, 315
  în Germania 377
  în Marea Britanie 28, 199
  în Polonia 95, 102, 111, 125, 128, 248, 275
  în România 102, 272
  și SOE 183, 209, 253, 272
  Soluția Finală (Holocaust) 226, 247, 252, 256, 285, 364-367
Evtușenko, Evgheni 379
Expresul de Palestina 225-226

FANY 305, 361
FBI 196, 321
Fisher, John Arbuthnot 134, 136
Fisher, Nigel 134
Fleming, Ian
  despre intriga sexuală din București 31
  despre serviciile secrete americane 200
  despre Stringbag 166
  James Bond 19, 175, 198, 328, 378, 382-3836
  în Norvegia 153
  Operațiunea Ruthless 172, 191, 202
  recrutarea lui 98
Fleming, Peter 153, 178, 228
FOCUS 62
Foley, Frank 67
Fondul Central pentru Evreii Germani 78
Fondul Contelui Baldwin 106
Fondul pentru Evreii Germani. Vezi Fondul Central pentru Evreii Germani
Force 176, 269
Forces Françaises de l'Intérieur (FFI) 231-232, 235, 238, 357
Forrestal, James 367
Forțele Interne 178
Francezii Liberi 208-209, 219-220, 222, 231, 238-239, 261-265, 285, 290. *Vezi și* Gaulle, Charles de
François-Poncet, André 117
Franța
  colaboraționismul 358
  eliberarea 350-352

evreii din 191-193, 199, 247, 258, 260, 315
invadarea ei 159-161
ocupația 195, 232-234
polonezi și cehi clandestini din 137-138, 147
rutele de salvare 295-306
scufundarea flotei la Mers el-Kebir 223
serviciile și dispozitivele de apărare dinaintea războiului 88, 99, 112, 121, 137-138, 152-154
Vera în Paris 88, 137-138, 150-154
Vichy 195-196, 199, 223, 239, 247, 258, 260, 289, 326, 348, 376
Franța Vichy-ului 195-196, 199, 223, 239, 247, 258, 260, 289, 326, 348, 376
Fraser, Berthe 286-287
Fraser-Smith, Charles 202, 229
Freier, Bill 199
Freisler, Roland 373
Frontiera de Nord-Vest (Afghanistan) 74-75
Fry, Varian 199-200, 209, 226, 258-259, 265
FUSAG (Primul Grup de Armată American) 314, 328

gadget-uri de spionaj 164, 202, 239
gadget-urile Q 202
Galițin, Iurka 375
Gano, Stanisław 137-138
Garda de Fier 31-32, 43, 206
garnizoana Tobruk 272
Gaulle, Charles de
după eliberare 350, 352
în Londra 195, 219-221, 225, 241, 254, 260-261
Gehlen, Reinhard 281, 376
Gellhorn, Martha 91
George al VI-lea 105-106, 156, 159, 162, 201, 215, 375
George al V-lea 44, 59, 64, 69-70, 75, 86, 134
George Cross 28, 207
Germania
antisemitism 66
Berlin 66-67
eutanasia din 249
fabricile ca puncte slabe 73
facțiuni antinaziste/anti-Hitler din 33, 35-36, 46, 66-67, 70, 257-258, 278, 283, 338
invadarea Austriei 81
invadarea Cehoslovaciei 103-104
invadarea Franței 159-161
invadarea Poloniei 83-84, 95, 122, 127-129
invadarea Rusiei 231
pactul de pace sovietic 35
puterea forțelor aeriene 98
reînarmare 35, 52-53
soldați evrei 104
Vezi și Gestapo; Hitler, Adolf; Partidul Nazist
Gerson, Victor 225
Gestapo 44, 78, 84, 125, 133-134, 141-146, 187, 192, 195, 197, 206-207, 226, 233, 235-236, 241-242, 247, 256, 259, 262, 266, 270, 276, 282-283, 286-287, 292, 304, 308, 313, 316, 319, 321, 324, 326, 329, 335, 339, 343-344, 348, 351, 357, 359, 361-362, 367, 375, 381
Gide, André 234
Gielgud, maiorul 205
Gineste, Marie-Rose 315
Girard, André 321
Giżycki, Jerzy 204-206
Gladstone, William 223

Glorious, HMS 150, 166
Godfrey, John 98, 131, 145, 171, 200
Godley, John (lord Kilbracken) 210, 294-295
Goebbels, Joseph 67, 93, 130, 137, 142, 144-145, 279, 326
Goerdeler, Carl 95
Goetz, Josef 326, 329-330, 358
Goga, Octavian 32
Göring, Hermann 18, 46, 70-71, 103, 121, 180, 215-216, 234
Government Code and Cipher School (Bletchley Park) 76, 116-117, 167, 171-172, 202, 282, 286-287, 316, 318, 355
Grand, Laurence Douglas 97, 179
Granville, Christina. *Vezi* Skarbek, Krystyna
Greene, Graham 61, 379
Greenwald, Chanan 368
Grew, Joseph 190
Gubbins, Colin 19
  familia lui 74
  Force 176, 269
  în Afghanistan 74, 98
  în Baker Street 190
  în Franța 147, 149-151
  în Norvegia 155-156, 159
  în serviciul de informații al armatei 73, 75, 96
  despre OSS 340
  în Scoția 243
  prima parte a carierei 75, 77-78
  scrieri 76
  și apărarea națională 80, 85, 166, 179, 181
  și Donovan 172, 177
  și Polonia 83, 109, 114, 120-121, 123-130, 331, 354
  și SOE 270, 341, 369
  și Vera 76, 79-80
Haag, Inga 286, 373
Haganah 101, 226, 249
Halder, Franz 143, 257
Halifax, Edward, primul conte de 98, 108, 112-113, 136, 140, 144-145, 155-156, 160, 165, 167, 187, 236, 280
Hall, Virginia 163, 194, 209, 219, 224, 226-227, 274, 299, 327
Hall, William Reginald 114
Hamilton, Douglas Douglas-Hamilton, al 14-lea duce de 228
Hanfstaengl, Ernst 279
Hankey, Maurice 52, 131-132, 146
Harris, Arthur 281
Harrison, Elizabeth Lucas 376
Harrisson, Tom 188
hărți de mătase 297, 303
Heinrich, Otto 339
Heller, sergent 369
Henric al V-lea (Shakespeare) 353
Hertz, J.N. 351
Hess, Rudolf 69-70, 228-230, 238
Hesse, Fritz 70
Heydrich, Reinhard 66, 243, 280-281,
Himmler, Heinrich 66, 233, 246-247, 326, 364, 367
Hinsley, F. Harry 165-166, 214-215, 314, 399 n. 3 (cap. 33)
Hipocrat 51
Hitler, Adolf
  antisemitism 32, 41, 101
  ascensiunea la putere 41, 47
  cronologia pentru Europa Occidentală 153
  despre *lebensraum* 72
  exploatarea fricii de către comunism 132
  farmecul lui 72
  invadarea Austriei 81
  invadarea Cehoslovaciei 103-105
  invadarea Marii Britanii 161

investigarea obiceiurilor lui de către Vera 279
Noua Ordine 82
războiul cu Rusia 190
și Carol al II-lea 70
și Edward al VIII-lea/ducele de Windsor 70, 89, 94, 106, 119, 122, 157
și Molotov 189
și România 189
tentative de asasinat 52-53, 64-65, 93, 102-104, 133, 141-146, 278-279, 283, 337-338
Hoare, sir Samuel 156, 258
Hoesch, Leopold von 70-71
Hoess, Rudolf 370
Holmes, Sherlock 73
Holocaust. *Vezi* Soluția Finală
Hoover, J. Edgar 196, 258
Hope, lord John 376
Hore-Belisha, Leslie 96-97
Horsley, Terence 99
Horstmann, Friedrich 65-66, 68
Horstmann, Lali 65
Howe, Ted 396 n. 4 (cap. 28)
Hughes, Richard 328
Hull, Cordell 101, 340

I Walked Alone (Cardigan) 84
identități sterile 18
„Iepurele Alb". *Vezi* Yeo-Thomas
IICCID. *Vezi* Industrial Intelligence Centre
imitații de haine 229
Inayat Khan, Noor 232, 241-242, 323-324, 327, 329, 355-356
indescifrabile 254-255, 287, 335
industria petrolieră 31, 36, 56
Industrial Intelligence Centre of the Committee of Imperial Defence (IICCID) 17, 50, 120
Institutul de Studii Evreiești Mannheim 59
Insulele Orkney 235
Insulele Shetland 178, 235
Inter-Services Liaison Department (ISLD) 284
Intrepid 380
Irgun 57, 78, 101-102, 365
ISLD (Inter-Services Liaison Department) 284

împăciuitorism. *Vezi* Marea Britanie
Închisoarea Fresnes 327, 343, 357-358, 375

Jabotinski, Ze'ev 45, 78
Jacob, Ian 138
Japonia 73-74, 145, 173, 189, 194, 360
Jensen, Monika 388 n. 4 (cap. 4)
John, Otto 338
Johnson, Paul 83, 388 n. 1 (cap. 6)
Johnson, Philip 91, 125, 390 n. 3 (cap. 11)
jurăminte ale secretului 18-19, 82, 245 (*vezi și* Legea Secretelor de Stat)
Justice, James Robertson 94

Kahan, Maxim 367
Kaltenbrunner, Ernst 359
Karski, Jan 276
Kell, Vernon 33, 112-113
Kennedy, John F. 381
Kennedy, Joseph P. 101-103, 152, 158
Kent, Tyler Gatewood 157-158
Kick, Josef 339
Kieffer, Hans 323
Kilbracken, John Godley, al treilea baron 210, 253, 294
King, Andrew 250
King, Henry 209
Kipling, Rudyard 32, 40, 75, 113, 243, 259

Kleist-Schmenzin, Ewald von 103
Klop, Dirk 144
Klueger, Ruth 101, 106
Knight, Peggy 321-322
Koestler, Arthur 209, 211
Kościuszko, Tadeusz 247
Kowerski, Andrzej 150, 206

lagăre de concentrare 47, 106, 216, 343-344
lagăre de exterminare 240, 246, 251, 256, 281, 335
Lang, Cosmo Gordon 58
Langer, Gwido 116, 129-130, 137, 150, 217
Langmere, Franz 339
Laqueur, Walter 376
Lattre de Tassigny, Jean-Marie de 349
Laval, Pierre 239, 258, 260
Law, Richard 252
Lawrence, D.H. 42
Lawrence, T.E. (Lawrence al Arabiei) 56, 97
Leahy, William D. 223
Lee, Pete 19
Leeper, Rex 99, 113
Lefort, Cecily 232
Legea Libertăţii Informaţiilor (FOIA, 2005) 366, 385 n. 2
Legea Secretelor de Stat 9, 18, 82, 92, 179, 210-211, 388
Legiunea de Onoare 19, 27, 376
Leigh, Vera 358-359
Lemoine, Rodolphe 111, 137, 159, 282, 314, 373
Lenka, Mrdjn 271
Lescanne, Jérôme 332
Letteney, Nadya 92, 157-158
Lettow-Vorbeck, Paul von 37
Leverkuehn, Paul 283
Levy, Ben 200
Liddel, Guy 336
Lindell, Mary 372
Lindemann, Frederick 92, 138
Link (agenţie fascistă britanică) 103
Lloyd George, David 81, 130
Loch Ailort (Scoţia) 242-243
Lockhart, Bruce 208, 213
Londonderry, al şaptelea marchiz de 13, 18, 47, 81, 101,
Londra, bombardarea ei 13, 15, 180, 186, 194, 215, 336
Lord Haw-Haw (William Joyce) 318
Lothian, al unsprezecelea marchiz de 86-87
Lubomirski, Marcin 218
Luce, Clare Boothe 279
Luftwaffe 82, 121
luna şi operaţiunile secrete 184-185, 228, 268
Lyons, Isidore 182-183

M. Samuel & Co. 187
Macalister, John 357
MacDonald, Malcolm 108
MacDonald, Ramsey 52
Mackenzie, William 96, 109, 345, 378
Macmillan, Harold 352, 375
Malaval, baron Henri de 375
Malraux, André 344, 351, 353
Manchester Guardian 114
Mannheim, lagăr 368
maquis/maquisarzi 207, 225, 300, 302, 304, 316, 322, 327-328, 333-336, 343, 346-348, 352, 376
Marea Britanie
  antisemitism 49, 55, 60-61, 76-77, 85, 90, 95, 252-253
  apărarea naţională 80, 85, 166, 179, 181
  bombardarea Londrei 13, 15, 180, 186, 194, 215, 336
  ducele de Windsor 89, 94, 106, 119, 122, 157

facțiuni anti-Hitler/antinaziste 17, 60-62, (*vezi și* Prietenii Noștri Comuni)
facțiuni pro-Hitler și împăciuitoriste
Chamberlain 101, 104-105
convertirea lor de către Churchill 156-157, 187
Halifax 98
în rîndul elitei 18, 82, 97, 114, 131
Lloyd George 130, 155
Londonderry 47, 81
Oamenii Vinovați 43
vizita lui Hess 228-230
indiferența față de amenințarea nazistă 44-45, 47, 84, 91-92
refugiați evrei 28, 209
spioni germani din 211-212
Marks & Spencer 80
Marks, Benjamin 85, 191
Marks, Elena Gaussen 45
Marks, Leo 85, 191
angajat de SOE 200
coduri-poezii 224, 255, 291, 341, 363
despre Dansey 270
despre FANY 305
despre Guy Fawkes 191
despre mesajele înșelătoare de la agenți 287
suspiciune de trădări 291, 316, 329
și indescifrabilele 253-254
și Noor 355-356, 363
și Reinach 238, 240
și Yeo-Thomas 286, 291
Vezi și hărți de mătase; carnete cu pagini de mătase de unică folosință
Marks, Michael 55
Marks, Simon 59
Marple, Domnișoara 382
Marylebone Ladies' Rifle Club 64
Masaryk, Jan 105
Mass Observation (MO) 188
mașinile de cifrare din Steglitzerstrasse 2 68
Maze, Paul 131
medalia Donovan 379
Meier, Karl 211
Mein Kampf (Hitler) 52, 54-55, 100
Meinertzhagen, Richard 97, 100
Mellon, Paul 357
Mendelsohn, Robert 30, 386 n. 10
Menzies, Stewart Graham 131-132, 140, 142-146, 168, 373
Méric, Marie-Madeleine 221
Meyendorff, Irina von 92-93
MI5 112-113, 147, 220, 222, 264
MI9 199, 234, 304
Mihai (de România) 345
Millar, George 328, 383
Ministerul Aviației 76, 78, 247, 288
Ministerul de Externe 99, 220, 236, 332
Miniver, Dna 201-202
Misiunea Militară Nr. 4 (Polonia) 109, 120-121, 123-130
MIS-X 304
Mitchell, Harold 128, 168, 176
Mitford, Unity 141
Mitterrand, François 376
MO (Mass Observation) 188
Molotov, Viaceslav 118, 179, 231
Moneypenny, domnișoara 19, 175, 378, 382
Montgomery, Bernard 179-180, 332, 341
Montgomery-Massingberd, Archibald 50, 96
Moore, Kay 290
Morton, Desmond 17, 50, 57, 173, 215, 258, 276, 278, 285-286, 289-290
Mosley, Oswald 54-55

Mossad 106, 215, 344
Mott, William C. 250, 255, 374
Moulin, Jean 220-221, 225, 236-241, 273
Mountbatten, Edwina 49-50
Mountbatten, lordul Louis 49, 137, 238, 273
Muench, Aloisius Cardinal 377
Muggeridge, Malcolm 60, 182
Munthe, Malcolm 235
Murphy, Hames 90
Mussolini, Benito 87, 110, 145, 190, 258

N.M. Rothschild, banca 324
National Cash Register 319
Natzweiler-Struthof 359-360
Naujocks, Alfred 211-212
Naval and Military Record 60
Naval Intelligence Directorate (NID) 98
Nazi Germany Explained (Bartlett) 60
New York Post 194
New York Times 200
Newitt, Dudley 231
Nicholls, Frederick William 76, 289, 291
Nichols, Beverly 61
„nici o țară de proveniență" 29, 55, 377
Nicolson, Harold 61
Non-Official Cover (NOC) 51, 87, 313
Norman, Montagu 98-99
Norvegia 91, 136, 149, 151, 153, 155, 158-160, 165, 178, 199, 235, 243, 251, 262, 295, 337
Nowak, Jan 216, 276, 285
Noyes, Alfred 185

O'Brien, Terence 284
O'Malley, Owen 207
O'Reilly, Jack Dermot 157
Oameni Vinovați 18, 43
Oddie, G.S. 230
Office of Strategic Services (OSS) 72, 369
  Bruce și 335, 344, 369
  Donovan și 17, 19, 236-237, 266, 274, 280
  în Algeria 347
  în Germania 340-341
  școala de spionaj 279
  și SOE 281, 319, 322, 340-341, 344
Olanda 143-144, 147, 215
Olschanezky, Sonia 359
Operațiunea Anthropoid (Heydrich) 280-281
Operațiunea Barbarossa (Rusia) 190
Operațiunea Foxley (Hitler) 285
Operațiunea Josephine B (centrale energetice) 262
Operațiunea Overlord (ziua Debarcării în Normandia) 331-332
Operațiunea Periwig (revolta germană) 340
Operațiunea Ruthless (mașinile Enigma) 172, 190, 202
Operațiunea Savanna (piloți) 261
Operațiunea Seahorse (operațiune comună) 265
operațiuni mixte 137, 238, 273
operațiuni subversive 17, 57, 84, 238, 308, 322, 366
operațiunile Rezistenței Franceze împreună cu SOE 8-11, 219-227, 231-237
  agenți dispăruți 355-363
  Colas, Rolande 307-308
  Dewavrin, André (Colonel Passy) 261-269
  Jean Moulin 220-221, 225, 236-241, 273
  numărul lor 316

oameni obișnuiți, importanța lor 195
Raynaud, Pierre 241-242
refugiații ca sursă de informații 208-209
represalii 333-336, 347-349
sabotarea fabricilor 199
Yeo-Thomas (*vezi* Yeo-Thomas, F.F.E.)
ziua Debarcării în Normandia 328, 332-334
Orlowski, Stanley 128
Orwell, George 276
OSS. *Vezi* Office of Strategic Services
Oster, Hans 102, 142

Pactul de Neagresiune Germano-Sovietic 118
Palestina 36-41, 49, 56, 59, 77-80, 95, 102, 123-125, 249-251, 351, 355
Palluth, Antoni 116, 314
Papen, Franz von 41
Park, Keith 181
Partidul Comunist Francez 231
Partidul Nazist 26, 49, 65-66, 116, 230
Passy, colonel. *Vezi* Dewavrin, André
pastile de cianură 17, 192, 361
Pearl Harbor 190
Pearman, Violet 97
Peleuve, Henri 381
Perkins, Harry 217, 376
Pétain, Philippe 260
Philby, Harry St. John 249
Philby, Kim 249, 314,
Philipp, prinț, de Hesse-Kassel 142
Phillips, Wallace 72
Phoenix Oil 32, 36
Pickersgill, Frank 357
Pietsch, William H., Jr. 322
piloți polonezi 128, 180, 182, 216, 248. *Vezi și* Żurakowski, Jan
Pioneer Corps 269
Pittman, Key 13
Plewman, Elaine 361
Plunkett-Ernle-Erle-Drax, sir Reginald 118-119
Political Warfare Executive (PWE) 93, 208, 212, 317. *Vezi și* Controlul din Londra
Polonia
armata clandestină din Franța 137-138
Armata Internă 78, 114, 276, 331
evreii din 95, 102, 111, 125, 128, 248, 275
ghetoul din Varșovia 246, 252,
guvernul în exil 248
invadarea de către Germania 83-84, 95, 122, 127-129
Misiunea Militară Nr. 4 109, 120-121, 123-130
Revolta din Varșovia 337
Rezistența 130, 137, 151-152, 166-167, 259, 278-280, 284-285
RSHA din 141
Skarbek în 204-207, 230, 270, 275, 317
și Rusia 331, 353, 374
Vera în 109-110, 114-117, 120, 125-128
popota Forței de Asalt la Scară Mică (SSRF) 244
Portal, Charles 183, 211, 218
porumbei 152, 195, 263-264, 340
postul de radio al științei creștine (WRUL) 173, 196
poștă 37-38, 77, 94, 198
Pound, Dudley 136
Powell, Lewis F., Jr. 250, 319-320, 373
Pownall, Henry 156
Pressed Steel 42, 46, 109

Price, Ward 87
Prietenii Noștri Comuni 18, 43-44, 49, 51, 54, 58, 73, 78-79, 87-88, 96, 103-104, 123, 153, 187
Primul Război Mondial 17-18, 29, 179
PWE. *Vezi* Political Warfare Executive

Rabinovich, Alec 253
rachete V-1 („bondari") 335-336
rachete V-2 335-336
Raczkiewicz, Władisław 176
RAF. *Vezi* Royal Air Force
Ramat, Shaul 370
Ramsey, A.H.M. 157
Randall, A.W.G. 125
Ranfurly, al șasele conte de 270
Ranfurly, Hermione, contesa de 270-271, 396 n. 3 (cap. 28)
Raportul Nr. 8 109
Raynaud, Pierre 241-242, 357-358
Războiul Burilor 50
Războiul Fals 133
Reagan, Ronald 379
rebusuri 191, 255
Reichssicherheitshautampt (RSHA) 134-135, 141
Reinach, Jean-Pierre 238, 323
Rejewski, Marian 115-116, 129, 376-377
Renault, Gilbert 221, 264
Revoluția Bolșevică 75, 131
Revoluția Franceză 193
Ribbentrop, Joachim von 39, 41, 65-66, 69-70, 89-90, 94, 101, 118, 189
Ritchie, Douglas 222
Rivet, Louis 111-112, 116, 156, 160
Robeson, Paul 49, 164
Robinson, Henri 238, 250
Rolfe, Lilian 372
romane de spionaj 32, 91, 198. *Vezi și* James Bond
România
  antisemitismul din 29-31
  asasinarea prim-ministrului 129
  București, la începutul secolului 30
  Hitler și 189
  legende din Transilvania 192
  refugiați evrei 102, 272
  sabotaje în 271
  și Rusia 345
Roosevelt, Franklin Delano
  despre refugiații evrei 365
  și Buchan 198
  și Canaris 283
  și Churchill 7-8, 17, 138, 157-158, 184
  și SOE 170, 173, 176-177
Roosevelt, Kermit 72, 155-156, 159
Rosenberg, Max (tatăl Verei) 27, 29, 31, 36, 43, 74, 136, 192
Rosenberg, Vera Maria. *Vezi* Atkins, Vera
Rothermere, Lordul 89-90
Rothschild, Edmund de 81, 85, 102, 274, 322-323, 325, 365-366, 368, 371
Rothschild, Naomi 238, 323
Rothschild, Robert 57
Rothschild, Victor de Rothschild, al treilea baron 27, 59, 62, 106-107, 324
Routiers 227
Rowden, Diana Hope 232, 234, 242-243, 356, 358-359, 364
Royal Air Force (RAF) 18, 46, 52, 58, 78, 97, 101, 121, 128, 131, 137, 145, 152, 158-159, 163-164, 180, 186, 204, 231, 235, 240, 300
Royal Navy 99, 122
Różycki, Jerzy 116, 129
Rucker, Arthur 142

Ruffin, Raymon 335
Runstedt, Gerd von 315
Rusia. *Vezi* Uniunea Sovietică
Russell, Maude 107
Russell, William 70, 190
rute de salvare 299
Ryan, Jim 273

Samuel, Anthony 186-187
Sansom, Odette 330, 343, 375
Sargent, Orme 145
SAS. *Vezi* Special Air Service
Sayn-Wittgenstein, Heinrich zu 318
Scapa Flow 51, 149, 235
Schellenberg, Walter 141-146, 157, 251, 391 n. 2 (cap. 13)
Schemmel, Hauptmann 141, 143-144
Schlabrendorff, Fabian von 373
Schmidt, Hans-Thilo 95, 105, 111, 116-117, 150, 198, 313, 357, 372
Schmidt, Paul 81
Schmidt, Rudolf 95, 105, 282, 372
Schulenburg, contele Friedrich Werner von der
  ambasador în Uniunea Sovietică 46
  executarea lui 338, 373
  în Berlin 57, 65
  în București 33-35, 37-41
  în Cehoslovacia 317-318
  în Moscova 46, 77, 89, 102, 118, 189, 198, 230-231
  opoziția față de Hitler și naziști 34, 37
  scrisori din Berlin 45
Schwarzhuber, Johann 372
Schwerin von Krosigk, contele Johann Ludwig 114
SD (Sicherheitsdienst) 66, 233, 326
Secret History of SOE: Special Operations Executive (Mackenzie) 109
Secret Intelligence Service (SIS)
  agenți britanici răpiți 132, 141-146
  Cavendish despre 112
  clasa superioară și 57
  conflictul cu SOE 239, 250-251, 261, 265, 270, 287, 313-314
  Dansey, Claude Marjoribanks 131, 142, 202, 254, 263, 270, 313, 316, 359
  evreii care încercau să obțină vize și 67
  Fondul Secret 51
  infiltrarea sovietică a 313
  Menzies *vs* Godfrey ca șef 131-132
  neglijență 139
  radiocomunicații 202, 253
  rădăcinile istorice 236
  scurgeri de cifruri 123
  secret 61,
  și Forțele Franceze Libere 222
Secțiunea D 78, 80, 87, 97
Secțiunea F 231, 235, 241, 260-261
Secțiunea RF 260, 263
Selborne, al treilea conte de 239, 274, 369
Service de Renseignements 88, 111, 116
servicii salvare și recuperare 234, 304
serviciile olandeze 144
serviciul de informații al armatei 73, 75, 117
Serviciul Secret: Cea mai întunecată putere a Angliei 83-84
Seydlitz, Walter von 338
Shaheen, John M. 380
Shakespeare, William 353
Shaw, T.E. (Lawrence al Arabiei) 56, 97
Shell Petroleum 187
Shirer, William L. 105, 249

Shropshire, HMS 121, 123
Sichel, Peter 380
Sicherheitsdienst (SD) 66, 233, 326
Sieff, Israel 55, 59
Sikorski, Władysław 176, 243
Simmonds, Tony 270
Simon, Joachim 199
Simon, sir John 52, 92
Simpson, Bill 163, 195-196, 232, 284, 322, 358
Simpson, Wallis Warfield 89, 101
Sinclair, Hugh 131-132, 143-144
Sinclair, Jack 361
sionism 29-32, 59, 78, 80-81, 85, 249-251, 253
SIS. *Vezi* Secret Intelligence Service
Six, Franz 376
Skarbek, Krystyna (Christina Granville)
  acuzații de agent dublu 217
  în Cairo 270, 370
  în Londra 374
  misiune în lagărele de concentrare 366-367
  și Cammaerts în Franța 346-348
  și Rezistența Poloneză 204-207, 230, 270, 275, 317
Śmigły-Rydz, Edward 127-128
Smith, Richard 366
Snow, C.P. 183
SOE. *Vezi* Special Operations Executive
Sokolow, Nahum 85
Soluția Finală (Holocaust) 226, 247, 252, 256, 285, 364-367. *Vezi și* lagăre de concentrare; lagăre de exterminare
Sonderpfändungsliste 66, 235, 356
Southgate, Maurice 333, 340, 359
Spania 109, 258
spărgătorii de coduri Enigma. *Vezi* spărgătorii de coduri polonezi; ULTRA
spărgătorii de coduri polonezi 108-109, 111, 115-117, 129, 137, 150, 198, 267-268, 282-283, 376
Spears, Edward Louis 222
Special Air Service (SAS) 309, 328, 330, 332
Special Operations Executive (SOE)
  acuzații de sacrificare a agenților 375
  agenți, numărul lor 341
  agenți dispăruți 355-363, 372
  aviatori doborîți ca sursă de informații 284, 295-296
  canadieni din 357
  centrală principală 201
  Churchill și înființarea ei 17, 135-136, 156
  comunicații 253-255
  conflict cu SIS 239, 250-251, 261, 265, 270, 287, 313-314
  desființarea 10
  din Cairo 270-272
  directivă oficială 190
  documente 28, 358, 376, 385 n. 3
  etică 211
  fazele lunii și operațiunile secrete 184-185
  finanțare 324
  Force 136, 269
  implantare și extragere a personalului 177-178, 225, 235-236, 241
  infiltrare și inducere în eroare 236, 316-319, 329-330
  instrucția 176-177, 205, 210, 241-242, 253, 304-306
  în Franța (*vezi* operațiunile Rezistenței Franceze împreună cu SOE)
  în Germania 341
  în Moscova 239
  metode 159-160, 167, 168-173
  penetrarea ei de către Germania 375

popota Forței de Asalt la Scară Mică (SSRF) 244
rădăcini istorice 236
recrutare 17, 163-164, 182, 194, 210-211
recunoașterea ei 374-375
Selborne despre 341
sisteme de codare 191-192
și Dalton 239
și Donovan 17, 19, 162-163, 166, 168-177, 179-184, 210, 215-216
și de Gaulle 352
și evreii 183, 209, 253, 272
și Macmillan 352
și OSS 274, 315, 319, 333, 335
și Polonia 275-276
unități 178, 210-211
Spier, Eugen 62
spioni germani 213
Spycatcher (Wright) 236, 395 n. 5
Stalin, Iosif 35, 102, 177, 218, 295, 313, 355
Stanhope, James, al șaptelea conte de 110
Starr, George 352
Statele Unite ale Americii. 77, 101, 158-160, 252, 272. *Vezi și* Office of Strategic Services
Stauffenberg, Claus von 338
Stawell, W.A.M. 348
Steinmetz, Charles Proteus 36
Stephens, Robert 211
Stephenson, Mary 18-19, 32, 36, 38, 49, 57, 176, 186, 197
Stephenson, William („Intrepid") 18
British Security Coordination (BSC) (cap. 17) 196, 200, 340, 369, 393 n. 1 (cap. 17)
ca boxer 34, 58
despre Ellis 95
despre indiferența față de naziști 48
despre nevoia de spionaj global 381
despre SIS 57
despre superioritatea individului 337
interese de afaceri 32, 46
în București 32-34, 36-38
în Londra 44
în SUA 166, 196
Premiul Donovan 379
prima parte a carierei 32, 58
radiocomunicații 46, 202
și Donovan 163, 201, 341
și Dulles 283
Stevens, Richard 142-145
Stevenson, William (autor) 13-16
Stimson, Henri 213
Stoker, Bram 192
Stone, Ellery 369
Stratton, Arthur 353
„Stringbag" (pilot al marinei)
despre reducerea la tăcere a presei 110
despre Royal Navy 99
despre SIS 60
dispărut pe mare 165
în Marea Baltică 83
și Vera 49-52, 58-60, 149-150, 165
Strong, George Veazey 280
Stroop, Jürgen 275
Struthers, Jan 201-202
submarine germane 51, 53-54, 172, 185-186, 199
Suedia 94, 136, 158, 199, 235
Suhren, Fritz 375
Sunday Telegraph 106
Suttill, Francis 329
Svasti, Prințul (al Thailandei) 285
Sweet-Escott, Bickham 270
Szabo, Violette
capturarea 341-342
căsătoria 224

codul-poem 219, 291, 341-342, 363
în trenul cu deținuți 343-345, 347
în Ravensbrück 372
și Yeo-Thomas („Iepurele Alb") 224

școala de comando din Scoția 241, 243
școli de pregătire specială (STS) 243
șoriceii punctuali 300

Tanguy, Henri 139, 177, 231, 350-351
Taylor, George 113, 205
Templer, Gerald 339
The American Black Chamber (Yardley) 213
The End of Glory (Charmley) 106
The Flying Visit (Peter Fleming) 228
„The Highwayman" (Noyes) 185
The River War (Churchill) 11
The Three Hostages (Buchan) 91
The Transcaspian Episode (Ellis) 95
Théas, Pierre-Marie 315-316
Thompson, W.H. 156
Thornburg, Max 367
Thornley, Ronald 338
Thyssen, Fritz 136
Tiltman, John Hessell 76
Times (Londra) 103, 105, 196, 365, 376
tratatul naval anglo-german 54
Trei șoareci orbi 219, 224
trenuri de prizonieri 345-347
Trott zu Solz, Adam von 119, 338
Truant, HMS 153
Turing, Alan 150-151
Tweedsmuir, lordul. *Vezi* Buchan, John

Udet, Ernst 215-216
ULTRA 16, 46, 85, 172, 250, 282, 314, 374, 399 n. 3 (cap. 33) *Vezi și* Government Code and Cipher School (Bletchley Park)
Unienville, Alix d' 358
Unitățile Auxiliare 178-179
United Jewish Appeal 182
Uniunea Britanică a Fasciștilor 54, 64
Uniunea Sovietică
acordul de pace cu Germania 39
Bismarck despre 35
controlarea prizonierilor 368, 376
infiltrarea SIS 313
invadarea Germaniei 231
Pactul de Neagresiune Germano-Sovietic 118-119
radiotransmisiuni și convoaiele arctice 244-245, 250
și Polonia 354
și reînarmarea Germaniei 39
Ustinov, Iona von 69-71

V de la Victorie 221, 345
Vansittart, Robert 67, 86, 131, 343
Vasilcikov, Marie 93, 257, 317, 373
Verity, H.S. 240, 284
Versailles, Tratatul de la 39-40, 52-53, 84, 86
Vogt, Ernst 324
Voigt, Frederick 114, 205
Vomécourt, Philippe de 352, 367
Vrba, Rudolf 29

WAAF. *Vezi* Women's Auxiliary Air Force
Waem, Max 348
Waldberg, Josef 211
Wanborough Manor 210, 265
Ward, Irene 375

Watlington, John Hartley 197, 296-297, 301-303
Webb, Beatrice 49
Webster, Nesta 90
Webster, William 381
Wedgwood, Josiah 147
Weizman, Ezer 371, 396 n. 5
Weizmann, Chaim 49, 59, 76, 108-109, 249, 253, 365
Welchman, Gordon 117, 316
Welles, Sumner 101
Wellum, Geoffrey 59
Westerweel, Joop 199
Westland, Lysander 240
Westminster, al doilea duce de 79-80
Wheeler, Charles 328
Whittle, Frank 46-47
Whynant, Dr. 161
Wigram, Ralph 67-68, 86, 92
Wilkinson, Peter 151
Williams, Danielle (Denise Bloch) 372
Wills, J. Elder 164-165, 229, 253-254
Wilson, Jack 243
Winchelsea (Sussex) 10, 32, 44, 100, 141, 147-148, 228, 248, 378-379
Windsor, ducele de 89, 94, 106, 119, 122, 157
Wingate, Orde 56, 77-78, 95, 270, 365
Wingate, Ronald 340
Winterbotham, Frederick W. 81-83, 388 n. 2
Wiskemann, Elizabeth 121, 318
Witherington, Pearl 327, 332-334, 343, 359, 374
Wolkoff, Anna 157-158
Women's Auxiliary Air Force (WAAF) 162, 179, 310, 361
Woodner, Beverley 322, 325, 379
Woods, Sam Edison 67-68, 190, 196
Wright, Peter 236, 395 n. 5
WRUL, postul de radio 173, 196

Y (organizație secretă) 75, 98
Yardley, Herbert O. 213
Yeager, Chuck 296, 299-302, 332, 344
Yeo-Thomas, F.F.E. („Iepurele Alb")
  capturarea lui 293
  evadarea din închisoare 362
  în închisoare 327, 330
  în Paris 273
  în trenul de deținuți 341, 343-344, 358
  medalii 288
  Operațiunea Calul-de-Mare 265-268
  și Churchill 288-290
  și Francezii Liberi 264
  și luptătorii de rezistență francezi 286-288
  și Vera 219, 223-224, 258-260
  tentativa de salvare a lui Brossolette 290-293

Zahler, Heintz 93
Zamoyski, Stephan 128
ziua Debarcării în Normandia 207, 261, 305, 307, 314, 321
Żurakowski, Jan 110, 128, 180, 244, 331, 395 n. 1 (cap. 26)
Zygalski, Henryk 116, 129, 376
Zygielbojm, Samuel 275

În colecția Hexagon. Istorie

au apărut:

Victor Suvorov, *Spărgătorul de gheață. Cine a declanșat al Doilea Război Mondial?*
Victor Suvorov, *Ultima republică.* Volumul I: *De ce a pierdut Uniunea Sovietică al Doilea Război Mondial?*
Victor Suvorov, *Ultima republică.* Volumul II: *Cauza sfîntă*
Victor Suvorov, *Ultima republică.* Volumul III: *Dezastrul*
Victor Suvorov, *Epurarea. De ce a decapitat Stalin armata?*
Victor Suvorov, *Ziua M. Când a început al Doilea Război Mondial?*
Victor Suvorov, *Acvariul. Cariera și defecțiunea unui spion sovietic*
Victor Suvorov, *Spețnaz. Istoria secretă a Forțelor Speciale Sovietice*
Victor Suvorov, *O să vă îngropăm! Cronica mărețului deceniu*
Mark Solonin, *Butoiul și cercurile. 22 iunie 1941 sau cînd a început Marele Război pentru Apărarea Patriei*
Victor Suvorov, *Sinuciderea. De ce a atacat Hitler Uniunea Sovietică?*
Barry Strauss, *Mari comandanți. Alexandru, Hannibal, Cezar și arta conducerii*
Liviu Tofan, *A patra ipoteză. Anchetă despre o uluitoare afacere de spionaj*
Victor Suvorov, *Umbra victoriei*
Liviu Tofan, *Șacalul Securității. Teroristul Carlos în solda spionajului românesc*
Victor Suvorov, *Eliberatorul*
James Lacey, Williamson Murray, *Douăzeci de bătălii care au schimbat lumea*
Victor Suvorov, *Numele ei era Tatiana*
Heinrich Harrer, *Șapte ani în Tibet*
William Stevenson, *Vera Atkins. Povestea celei mai importante agente secrete originare din România din al Doilea Război Mondial*

în pregătire:

John Withington, *Cele mai mari dezastre din istorie*
Victor Suvorov, *Îmi retrag cuvintele*

www.polirom.ro

Redactor: Adrian Botez
Coperta: Radu Răileanu
Tehnoredactor: Luminița Păun

Bun de tipar: februarie 2014. Apărut: 2014
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. BOX 266
700506, Iași, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53 • C.P. 15-728
Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro

PRINT multicolor
Str. Bucium nr. 34 Iaşi
tel.: 0232/211225
fax: 0232/211252
office@printmulticolor.ro
www.printmulticolor.ro
SERVICII TIPOGRAFICE COMPLETE